BOŽE VUKUŠIĆ: TAJNI RAT UDBE PROTIV HRVATSKOGA ISELJENIŠTVA

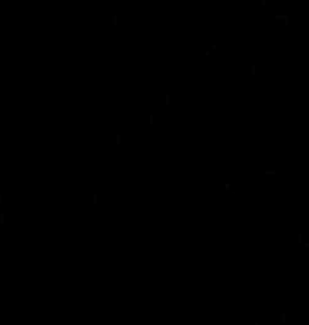

ISBN 953-97963-2-6

9799539796324

BOŽE VUKUŠIĆ

TAJNI RAT UDBE PROTIV HRVATSKOGA ISELJENIŠTVA

3. DOPUNJENO IZDANJE

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
UPRAVA ZA ISTRAŽIVANJE, ANALIZE I INFORMISANJE

STROGO POVERLJIVO

HRVATSKI DRŽAVOTVORNI POKRET

SEPARAT IZ PROJEKTA „SASTAV I OSNOVNE KARAKTERISTIKE ORGANIZACIJA NEPRIJATELJSKE EMIGRACIJE POREKLOM IZ JUGOSLAVIJE"

ANALIZE
OSVRTI
PRIKAZI

Yugoslavian killers loose in Europe
Sensational claim by Bonn

Fear at Yugoslav funeral

U prvom dijelu knjige Vukušić opisuje sve važnije političke organizacije hrvatskog iseljeništva poslije Drugoga svjetskog rata, analizira njihove političke programe, objašnjava raslojavanja, odnosno cijepanje hrvatskih političkih organizacija i stvaranje novih. Osim toga objavljeni su integralni tekstovi programa i političkih odredenja dotičnih političkih organizacija, pa će čitatelji prvi put moći upoznati politička načela i programska odredenja hrvatskog političkog iseljeništva.

Prema mišljenju mnogih suvremenih autora koji su se s različitih aspekata bavili jugoslavenskom državom, nedvojbena je činjenica kako je bivša Jugoslavija bila unitaristička, centralistička, etatistička i hegemonistička jednopartijska državna tvorevina. Takvom motrištu priključio se i autor ovog rukopisa, napose u drugom dijelu, koji nosi naslov: "Pregled ustroja i rada jugoslavenskih tajnih službi".

U uvodnim napomenama ovog poglavlja autor opisuje nastanak i razvoj jugoslavenskih tajnih službi, te njihovo djelovanje, kako samostalno tako i kroz razne državne i društvene institucije. Također navodi imena i kratke životopise istaknutih vođa i drugih važnih djelatnika u tim službama a koristi do sada javnosti nepoznate dokumente i analize ustroja i djelovanja tajnih službi. Gotovo svi dokumenti koji su objavljeni u knjizi na sebi su nosili naznaku: "Državna tajna strogo povjerljivo. Umnožavanje i pretiskivanje zabranjeno."

Treći dio Vukušićeva rukopisa nosi naslov: "Napadi na hrvatske političke iseljenike". O ovoj temi naša javnost je u proteklim desetljećima bila upoznavana preko režimskih tiskovina i režimskih novinara. Dakako, te su obavijesti bile nepotpune, redovito netočne, a njihova poruka je bila kako se socijalistička Jugoslavija obračunava s neprijateljima socijalističkoga samoupravnog društva.

U rukopisu Bože Vukušića, napokon se saznaje prava istina o tome. Iz ovog poglavlja se bjelodano vidi da je Služba državne sigurnosti socijalističke Jugoslavije vodila rat protiv hrvatskog političkog iseljeništva, i to od 1945. godine, pa do najnovijega doba. Vukušić je u vrijeme dok je i sam bio politički iseljenik počeo prikupljati gradu o ovoj temi a na tome je nastavio raditi i nakon povratka u slobodnu Hrvatsku. Čitatelji Vukušićeve knjige moći će, na osnovi neospornih činjenica, prvi put saznati cjelovito o ovoj možda najcrnjoj stranici iz prošlosti socijalističke Jugoslavije.

U četvrtom dijelu rukopisa Vukušić se bavi ličnošću istaknutog hrvatskog političara i stradalnika Brune Bušića. Autor je uložio velike napore kako bi pronašao dokumente i svjedočanstva o uroti protiv Bušića. Brojni dokumenti službi sigurnosti, izjave svjedoka, novinski izvještaji, tijek sudskoga procesa optuženom Sindičiću u Zagrebu, bacaju svjetlo na pozadinu ubojstva Brune Bušića. Pa ipak, sudskom odlukom, i to ne slučajno, tvrdi autor, ono nije razjašnjeno, potencijalni ubojica je oslobođen.

Na kraju knjige autor je priložio opsežne izvore: bibliografiju, časopise, elaborate, tiskovna glasila i drugo.

Vukušićeva knjiga ima obilježja monografskog djela. Međutim, u rukopisu se nalazi i određen broj dokumenata u integralnoj formi, što je dalo posebnu težinu znanstvenosti i vjerodostojnosti autorova rada. U svakom slučaju, Vukušićeva knjiga spada u, na žalost, malobrojne radove iz povijesti hrvatskog političkog iseljeništva, pa je i zbog toga preporučujem za objavljivanje.

Prof. dr. Ivan Čizmić,
znanstveni savjetnik u
Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar

Knjiga Bože Vukušića pojavila se u pravo vrijeme. Naime, sadržaj ove knjige tretirat će se mnogo racionalnije, objektivnije i sa manje emocionalnog naboja, nego da se pojavila početkom 90-ih godina.

Uvjeren sam da će autorov desetogodišnji trud i rad uložen kako bi ova knjiga ugledala svjetlo dana dati dovoljno podstreka za daljnja istraživanja i objavljivanje novih knjiga na teme koje se ovdje obrađuju.

U prvom poglavlju autor kroz pera drugih daje relativno kratak, ali zato veoma kvalitetan prikaz osnivanja, rada i programa glavnih hrvatskih političkih organizacija, pokreta i stranaka koje su djelovale i radile u iseljeništvu do 1990. godine. Oni koji budu čitali ovu knjigu moći će - iz programa i statuta iseljeničkih političkih stranaka, od kojih su neki u potpunosti tiskani u ovoj knjizi - doći do spoznaje i zaključka kako se ne radi o "klerofašistima" ili "ekstremistima", tj. atributima kojima se jugoslavenska službena propaganda služila kada se pisalo i govorilo o djelovanju hrvatskog političkog iseljeništva.

U drugom poglavlju Vukušić na osnovu službenih dokumenata koje je uspio prikupiti daje genezu nastanka programa, rada i metoda kojima su se služile zloglasne jugoslavenske službe. Čitajući ovaj dio knjige mislima mi prolaze opisi policijske brutalnosti i terora o kojima piše poznata židovska spisateljica i filozofkinja Hannah Arendt u svojoj svjetski poznatoj knjizi "Totalitarizam". Čitatelj koji sada ima priliku čitati službene dokumente koje Vukušić objavljuje u svojoj knjizi - o državnom teroru, političkim atentatima i ubojstvima koja je provodila jugoslavenska tajna policija - mora se zapitati je li Arendt imala ovakve ili slične dokumente kada je pisala svoju knjigu.

Vukušić prilazi ovoj temi bez emocija, strasti, mržnje ili poziva na linč ili osvetu, naročito prema još živućim plaćenim UDB-inim ubojicama Hrvata u iseljeništvu. Pisac samo iznosi gole činjenice o postojanju jedne takve zloglasne organizacije čiji je primarni cilj bio da sačuva totalitarni režim jedne države i ideologije, u ime koje su ubijani nevini ljudi i hrvatski rodoljubi.

Čitajući treće poglavlje u kojem pisac opisuje napade i atentate na hrvatske političke iseljenike, čitatelj ima osjećaj da čita neki bestseler na osnovu kojeg je snimljen najbolji holivudski akcijski film. Na žalost, radi se o dijelu tragične hrvatske povijesti o kojoj su Hrvati u ime jedne totalitarističke države i jedne ideologije ubijali druge Hrvate kao divlje zvijeri, samo zbog njihovog idealizma i ljubavi prema domovini. Rukopis opisuje svijet hrvatskih idealista, boraca za slobodu, onih koji su živjeli i radili za Hrvatsku da bi zbog te ljubavi prema domovini bili krvnički, a često puta i na sadistički način likvidirani od profesionalnih UDB-inih ubojica.

Vukušić završava knjigu s četvrtim poglavljem koje nosi naziv: "Bruno Bušić - simbol nacionalnog otpora". I kao što se može pretpostaviti iz samog naslova, pisac daje glavne natuknice o životu i radu tog poznatog hrvatskog borca za slobodu hrvatskog naroda. No, za primijetiti je da se u ovom dijelu knjige kod pisca osjeća, i to s pravom, jedna gorčina razočarenja zato što Brunin ubojica nije kažnjen pred licem pravde u demokratskoj i slobodnoj Hrvatskoj.

Knjiga Bože Vukušića je pionirski rad na ovu temu, što opravdava njen izlazak, kao i poruka ove knjige - kako nema i ne smije biti tabu teme o kojoj se u slobodnoj Hrvatskoj ne smije otvoreno pisati i govoriti.

Prof. Marin Sopta,
direktor
Hrvatskog centra strategijskih
istraživanja

BOŽE VUKUŠIĆ:
TAJNI RAT UDBE PROTIV HRVATSKOGA ISELJENIŠTVA

Izdavač:
Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništva

Za izdavača:
Dr. Katica Miloš

Urednik:
Dr. Josip Jurčević

Recenzenti:
Prof. dr. Ivan Čizmić
Prof. Marin Sopta

Prijevod s engleskog:
Jasen Butković

Prijevod s francuskog:
Anka Vukušić

Prijevod s njemačkog:
Zlata Sertić

Prijevod sa srpskog i kroatiziranje:
Jasna Kovačević
Jasna Boras-Međimorec

Lektor:
Šimun Selak

Korektor:
Ljiljana Cindrić

Naslovna stranica i oblikovanje:
Zvonimir Kuhtić
Marjan Žeželj

Tisak:
"Stajer-graf" d.o.o., Zagreb

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 323.285(497.1) : 325.25(=163.42)"195/199"
327.84(497.1)"195/199"
325.25(=163.42)"195/199" : 323(497.1)

VUKUŠIĆ, Bože
Tajni rat Udbe protiv hrvatskoga iseljeništva / Bože Vukušić. - Zagreb : Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništva, 2001.

ISBN 953-97963-2-6

I. Tajne službe -- Jugoslavija
II. Emigranti -- Hrvati -- Političko djelovanje
III. Hrvati -- Emigranti -- Politički progoni
IV. Politički progoni -- Jugoslavija -- 1945.-1990.

411026106

Bože Vukušić

TAJNI RAT UDBE PROTIV HRVATSKOGA ISELJENIŠTVA

3. dopunjeno izdanje

PREDGOVOR

Knjiga Bože Vukušića – *Tajni rat Udbe protiv hrvatskog iseljeništva* – govori o izuzetno značajnoj i do sada javno prešućivanoj temi iz suvremene hrvatske povijesti. Brojni izvorni dokumenti i svjedočanstva koje sadrži knjiga na objektivan način izravno prikazuju dvije gotovo nepoznate hrvatske realnosti. S jedne strane, prvi put se u Hrvatskoj objavljuje pregled osnovnih podataka o organizacijama hrvatskog političkog iseljeništva nakon Drugog svjetskog rata, a s druge strane detaljno se razotkriva način djelovanja tajnih službi komunističke Jugoslavije prema hrvatskom iseljeništvu.

Osim toga, posebna vrijednost knjige je u činjenici što je izravno ili neizravno dovela u pitanje niz dosadašnjih predodžbi koje su u javnosti – silom prilika - prevladavale glede različitih odnosa unutar hrvatskog nacionalnog korpusa, položaja Hrvatske u drugoj Jugoslaviji te slike koju je o sebi samome uporno nametao jugoslavenski režim. Naime, knjiga nedvojbeno svjedoči o sustavnosti izuzetne okrutnosti koju su jugoslavenske tajne službe primjenjivale u pripremanju i provođenju postupanja prema hrvatskom iseljeništvu. Iz toga, kao najvažnija, proizlaze pitanja o širem kontekstu, tj. o koncepcijskom i motivacijskom utemeljenju cjelokupnog upravljačkog sustava komunističke Jugoslavije i količini njegove tranzicije u samostalnu državu Republiku Hrvatsku.

Ukoliko ovaj predgovor pripomogne barem djelomičnom razumijevanju navedenog problema, onda je ostvario svoju nakanu.

Praktično, vremensko podrijetlo dubljih uzroka događanja opisanih u knjizi *Tajni rat Udbe protiv hrvatskog iseljeništva* nalazi se u složenim okolnostima Drugog svjetskog rata, kad je *Komunistička partija Jugoslavije* (KPJ) uspjela postupno izvršiti revolucionarni prevrat i ustrojiti svoju vlast na prostoru druge Jugoslavije.

Naime, komunističke partije, pa tako i KPJ, temeljile su se svjetonazorski, ideologijski i programski na djelima klasika marksizma koji su zastupali motrište kako se zbiljske promjene društvenih odnosa mogu događati samo revolucionarnim, tj. nasilnim načinom. Sukladno tome, zagovarala se nužnost izbijanja proleterskih revolucija koje su trebale - predvođene komunističkim partijama - uspostaviti svjetski komunistički poredak. Pri tome nije bilo bitno kakva će se sredstva koristiti.

Isto tako, ideologija i praksa komunističkih partija smatrala je kako revolucionarni čin preuzimanja vlasti nije i završetak nasilja, nego je on početak *diktature proletarijata* koja, prema Lenjinu, predstavlja "najžešći i najnemilosrdniji rat nove klase protiv moćnijeg neprijatelja, protiv buržoazije ... i pobjeda nad buržoazijom nije moguća bez dugog, upornog, ogorčenog rata na život i smrt - rata koji zahtijeva vladanje sobom, disciplinu, čvrstinu, nepokolebljivost i jedinstvo volje".

Na temelju takvog, ostrašćenog, idejnog revolucionarnog ozračja postupala je i KPJ, kako tijekom rata tako i nakon njegova završetka. Sve to se jasno očitovalo na

deklarativnoj, normativnoj i praktično-političkoj razini. Primjerice, u *Rezoluciji* o osnivanju AVNOJ-a (1942. g.) navodi se "da je izvan svake sumnje da će uspješan razvitak te slavne partizanske borbe biti jedan od najvažnijih uslova konačnog sloma općeg neprijatelja i da će on približiti čas odmazde". Isto tako, pravne norme koje su donosile komunističke vlasti bile su usmjerene na obračun sa svima koji su, prema *partijskim* interesima, bili nepoželjni, te su stoga obilježavani pojmovima *ratnog zločinca ili narodnog neprijatelja* i osuđivani bez obzira na stvarnu krivnju. Zatim, krajem rata i neposredno poslije završetka rata komunističke vlasti provodile su najrazličitije oblike represije čiji su se razmjeri kretali od zabrane javnog djelovanja i društvene marginalizacije neistomišljenika do provođenja masovnih likvidacija bez suđenja (*Bleiburg* i *Križni putevi*) i zatvaranja nepoželjnih osoba u brojne poratne logore.

Prema tome, s civilizacijskog je motrišta nedvojbeno kako su državni i društveni ustroji koje su uspostavljale komunističke partije (i KPJ) bili u gotovo potpunom diskontinuitetu s dotadašnjom baštinom građanskih državnih i društvenih iskustava. Naime, komunističke partije nisu nastojale preuzeti i u određenoj mjeri reformirati ni povijesne građanske vrednote i institucije, niti građanske norme i kadrove, nego su sve zatečeno nastojale, u što većoj mjeri, beskompromisno poništiti te potom uspostaviti *novo*. To je istovremeno bilo i glavno ishodište nasilnosti, totalitarnosti i ogromne represivnosti komunističkih sustava vlasti, jer njihovi ciljevi nisu imali gotovo nikakvog utemeljenja u postojećim pojedinačnim i socijalnim identitetima koji su više ili manje proizlazili iz tradicije. Drugim rječima, na prostorima na kojima su komunističke partije uspjele preuzeti vlast (a preuzimale su je isključivo primjenom fizičkog, revolucionarnog nasilja), značajno pretežiti dio osoba ili društvenih skupina nije se mogao ni poistovjetiti s promjenama niti ih zbiljski prihvatiti.

Zbog toga su se komunističke partije jedino totalitarnim oblikom vlasti i, naročito, primjenom represivnih sredstava uspijevale održavati na vlasti. No, takav model upravljanja državom i društvom bio je previše statičan i nerazvojan u svakom pogledu, što je proizvodilo trajno nezadovoljstvo i opću društvenu nestabilnost. Vladajući *partijski* slojevi bili su svjesni svog objektivno nepovoljnog položaja, te su poduzimali sve raspoložive mjere kojima su nastojali zaustavljati mogućnosti ili pokušaje bilo kakve promjene.

Na primjeru Hrvatske, u vrijeme postojanja druge Jugoslavije, to se očitovalo u uspostavljanju monopola KPJ nad svim oblicima državnog i društvenog života, što znači da nije bilo moguće javno artikulirati niti jedan interes izvan centraliziranog *partijskog* okvira. Na taj su način u Hrvatskoj ostajali nerješavani nacionalni, socijalni, kulturni, gospodarski, sindikalni i drugi problemi.

Brojni i česti izrazi nezadovoljstva unutar Hrvatske najčešće su se – zbog represivnog djelovanja jugoslavenskog režima - zaustavljali na pojedinačnoj ili početnoj organizacijskoj razini, o čemu ponajbolje svjedoči približno 30.000 političkih procesa koji su održani u Hrvatskoj od 1945-1990. godine. U tom razdoblju, među malobrojnim pokušajima organiziranja masovnijih prosvjeda, *Hrvatsko proljeće* je imalo najveće razmjere, no i taj je pokret, kao i ostali, doživio slom pred naletom jugoslavenske represije.

U takvim, izrazito nepovoljnim okolnostima koje su prevladavale u Hrvatskoj,

hrvatsko je iseljeništvo – zbog življenja u demokratskom okruženju zapadnog svijeta - bilo jedini dio hrvatskog nacionalnog korpusa koji je imao realne pretpostavke za djelovanja u korist hrvatskih nacionalnih interesa. Posebnu motivaciju u tom pogledu je iskazivao dio iseljeništva koji je domovinu napustio pod različitim pritiscima komunističke Jugoslavije. Radilo se o dva velika iseljenička vala iz domovine. Prvi je bio povezan s krajem rata, kad je ispred komunističkih vojnih odmazda veliki broj civila i hrvatskih vojnika ipak uspio pobjeći u *zapadni* svijet. Drugi val iseljavanja iz Hrvatske događao se nakon sredine 60-ih godina kad je Jugoslavija, zbog gospodarske neuspješnosti i socijalnog nezadovoljstva, bila prinuđena otvoriti granice te je veliki broj Hrvata otišao na tzv. *privremeni rad* u inozemstvo.

Prema tome, većina poslijeratnih hrvatskih iseljenika bila je izravno ili neizravno prinuđena otići iz Hrvatske, zbog čega je bila dodatno potaknuta na čuvanje nacionalnog identiteta u iseljeništvu te na organizirano djelovanje za promjenu stanja u domovini. U iseljeništvu su tako osnivane brojne raznovrsne hrvatske organizacije, poduziman je niz akcija, izdavane su mnoge knjige, periodika i tiskovine, a sve to bilo je usmjereno ka postizanju jednog cilja – stvaranju ozračja, njegovanju nade i traženju putova za uspostavljanje samostalne hrvatske države, kao pretpostavke ostvarivanja svih hrvatskih nacionalnih interesa.

Brojčani i kvalitativni potencijal hrvatskog iseljeništva veoma je rano i točno procijenjen od strane jugoslavenskog režima, koji je u iseljenim Hrvatima prepoznao jednu od glavnih opasnosti za svoj opstanak. To je osnovni razlog zbog kojeg je komunistička Jugoslavija neposredno po završetku Drugog svjetskog rata započela mnogostruke djelatnosti u svrhu neutraliziranja ili razbijanja potencijala hrvatskog iseljeništva. Intenzitet i raznovrsnost mjera koje je protiv hrvatskog iseljeništva primjenjivala jugoslavenska država razlog je zbog kojeg se ta aktivnost može ponajbolje označiti terminom *rat protiv hrvatskog iseljeništva*.

Naime, dijelovi jugoslavenskog vojnog i policijskog sustava služili su se oružanim akcijama protiv iseljenika i njihove imovine, kao i svim oblicima koji pripadaju modernom poimanju posebnih oblika rata; špijunažom, infiltracijom, prisluškivanjem, praćenjem, kidnapiranjem, potkupljivanjem, inscenacijama, svim oblicima propagande, psihološkim operacijama, zatim – oblicima obavještajne međudržavne političke, gospodarske i diplomatske *trgovine* itsl. Osim toga, u ratu protiv hrvatskog iseljeništva korištene su usluge institucija svih razina i vrsta jugoslavenske državne i društvene strukture - od vojske i policije, preko ministarskih resora vanjskih poslova, prosvjete, kulture i dr. do državne statistike, medija, publicistike itd.

Budući je bilo razvidno kako hrvatsko iseljeništvo samo po sebi, bez sudjelovanja domovinske Hrvatske, ne može ni inicirati niti značajnije pridonijeti promjeni situacije u Hrvatskoj (i Jugoslaviji), temeljni (i dugoročni) operativni interes jugoslavenskog režima bio je u što većem identitetskom razdvajanju iseljene i domovinske Hrvatske. Taj pokušaj se provodio načelno jednostavno – sustavnim zauzimanjem što većeg nadzora nad komunikacijskim tijekovima između iseljene i domovinske Hrvatske, kao i unutar njih, kako bi se različitim razinama dezinformacija etablirala svijest o različitosti njihovih temeljnih interesa. Oblici iskorištavanja ove tehnike bili su mnogobrojni i ostavili su različite posljedice od kojih se neke i danas osjećaju.

Komunikacijska izolacija domovinske Hrvatske prema iseljeništvu provodila se dosta jednostavno jer se uklapala u sustav izoliranosti (i manipulacije) koji je bio izgrađen za sve stanovnike Jugoslavije u odnosu prema inozemstvu. To znači da je u Jugoslaviji bilo stvarno i pravno onemogućavano legalno nabavljanje i konzumiranje bilo kakvih *neprijateljskih* javnih obavijesti (mediji, izdavaštvo, seminari itd.). Pored toga, osobni kontakti (posjeti, poštanske usluge itd.), iako nisu mogli biti spriječavani, bili su izloženi intenzivnim prijetnjama policijskog nadzora i procesuiranja.

Usporedno s ovim, u cjelokupnom javnom životu (mediji, obrazovanje, kultura i dr.) u Hrvatskoj (i Jugoslaviji) stvarana su dva neutemeljena osnovna stereotipa na kojima se trebao u interesu režima oblikovati stav i odnos prema Hrvatima izvan domovine. Ponajprije, iseljeni Hrvati su sveukupno poistovjećivani s političkim ekstremizmom prema pojednostavljenoj ideološkoj polarizaciji iz Drugog svjetskog rata, bez obzira na povijesne i političke okolnosti zbog kojih su iselili. Primjerice, na taj način jugoslavenski je režim i one iseljene Hrvate koji su rođeni nakon rata označavao terminima *neprijateljska fašistička emigracija*, *izdajnici* ili *sluge imperijalističkih sila*.

Drugi stereotip je hrvatske iseljenike zbirno prikazivao kao dio stanovništva koji je u poslovnom pogledu nesposobniji dio nacionalnog korpusa, te je navodno zbog egzistencijalnih razloga (*trbuhom za kruhom*) bio prinuđen otići u inozemstvo. Pritom su potpuno zanemarivane činjenice koje su svjedočile o poslovnoj uspješnosti velikog broja hrvatskih iseljenika, među kojima je bilo više stotina Hrvata koji su napravili sjajne karijere na zahtjevnim svjetskim sveučilištima i u kulturnim institucijama, te deseci tisuća Hrvata koji su bili uspješni poduzetnici u suvremenom tržišnom gospodarstvu zapadnog svijeta.

Oba sterotipa su imala za svrhu domovinskoj Hrvatskoj predstaviti hrvatsko iseljeništvo u negativnom kontekstu, kako bi se postigla nepoželjnost utjecanja hrvatskog iseljeništva na političke ideje i gospodarski razvoj u domovini. Nažalost, navedeni stereotipi su, zbog višedesetljetne primjene u drugoj Jugoslaviji, najvećim dijelom zadržani na razinama društvene moći i u javnoj komunikaciji samostalne Republike Hrvatske, čime je bitno otežan prosperitetan integracijski proces između domovinske i iseljene Hrvatske. Naime, spoznaje hrvatske javnosti o nizu pitanja vezanih za hrvatsko iseljeništvo ni danas nisu utemeljene na rezultatima objektivnih istraživanja, nego na jugoslavenskim stereotipima.

Nasuprot tome, hrvatsko iseljeništvo je bilo izuzetno dobro upoznato ne samo s događanjima u svijetu, nego i sa situacijom u domovini, a obavijesti je dobivalo iz niza različitih izvora kao što su, primjerice: vlastito iskustvo, osobni kontakti, jugoslavenske, strane i iseljeničke tiskovine i izdavaštvo itd. Ova činjenica je najbolje potvrđena krajem 80-ih i početkom 90-ih godina kad je hrvatsko iseljeništvo prepoznalo povijesni trenutak te dalo ogroman idejni, materijalni i ljudski doprinos procesu uspostave samostalne hrvatske države i njenoj obrani od srbijanske oružane agresije.

Jugoslavenski režim nije ulagao najveća sredstva na praćenje svega što se događalo u hrvatskom iseljeništvu nego na različita djelovanja, kako bi psihološki i organizacijski bio nazočan u iseljeništvu, te na taj način bio u mogućnosti usmjeravati ključne događaje u iseljeničkim zajednicama. Osnovni cilj ovog djelovanja sastojao se u razbijanju programskog i, naročito, bilo kakvog organizacijskog ujedinjavanja

hrvatskog iseljeništva. Za to su korišteni svi javni jugoslavenski vanjskopolitički potencijali (od diplomatskih do kulturnih i gospodarskih predstavništava) i standardizirane međudržavne mogućnosti (otvaranje obrazovnih i društvenih ustanova u inozemstvu za radnike na *privremenom* radu u inozemstvu, programi za strane etničke skupine u inozemnim elektronskim medijima, izdavaštvo itd.) koji su prvenstveno trebali preventivno djelovati. No, budući je većina poslijeratnih iseljenika imala dovoljno negativnih osobnih iskustava i posrednih spoznaja o jugoslavenskom totalitarizmu, cjelokupno javno djelovanje jugoslavenskog režima u inozemstvu nije davalo očekivane rezultate, pa je jugoslavenska država vodila opsežan tajni rat protiv hrvatskog iseljeništva, o čemu ponajbolje svjedoče dokumenti objavljeni u ovoj knjizi.

Operativni nositelj tajnog rata bile su jugoslavenske obavještajne i sigurnosne službe koje su se nalazile unutar policije (milicije), vojske i *sekretarijata* (ministarstva) inozemnih poslova. Međutim, ove službe su bile samo dio totalitarnog sustava jugoslavenske vlasti, što znači da je njihovo djelovanje u svakom pogledu bilo određeno centraliziranim jugoslavenskim političkim odnosno *partijskim* središtima moći. To se na određeni način može iščitati i iz pojedinih izvornih dokumenata koji su preneseni u knjizi *Tajni rat Udbe protiv hrvatskog iseljeništva.*

Pritom je bitno naglasiti da je termin *Udba* korišten u naslovu i tekstu knjige kao zbirni pojam koji je obuhvaćao sve jugoslavenske obavještajne i kontraobavještajne službe, iako su ove službe tijekom vremena nekoliko puta mijenjale i naziv i organizacijski ustroj. Naime, UDB-a (*Uprava državne bezbjednosti*) ili *Udba* nastala je 1946. g. reorganizacijom tj. podjelom OZN-e (*Odjeljenje zaštite naroda*) iz koje je proizašla i vojna kontraobavještajna služba (KOS). Iako su ove službe kasnije (1966. g.) bile reorganizirane, a *Udba* je službeno promijenila naziv u *Služba državne bezbjednosti* (sigurnosti) - SDB (S), Hrvati u domovini i iseljeništvu i nadalje su koristili termin *Udba* kao zbirni naziv svih jugoslavenskih tajnih službi.

Nepostojanje demokratskih društvenih mehanizama nadzora te izravna podređenost tajnih službi središtu političke i *partijske* moći i inače je bilo obilježje totalitarnih sustava vlasti, bez obzira na njihov ideološki predznak. Na taj se način djelovanje jugoslavenskog totalitarnog modela upravljanja može velikim dijelom poistovjećivati ne samo sa zemljama u kojima su vladali komunistički režimi, nego i s građanskim oblicima totalitarizma kao što su bili fašizam u Italiji i nacizam u Njemačkoj. Jedno od njihovih glavnih zajedničkih obilježja bilo je prakticiranje neograničene represije koja se koristila u svrhu očuvanja vladajućeg režima. To je razlog što su iza organiziranog nasilja totalitarnih režima ostajali ogromni negativni tragovi, među kojima i veliki broj ljudskih žrtava - ubijenih, zlostavljanih, zatvaranih, progonjenih, obespravljenih i marginaliziranih.

U tom općem kontekstu važno je razumijevati i sadržaj ove knjige koja prikazuje rat jugoslavenskog režima protiv hrvatskog iseljeništva. Jer, na temelju biblijskog nauka – kako će nas samo istina osloboditi – treba vjerovati da će nas suočavanje s tragičnom istinom koju sadrži ova knjiga usmjeriti na put oslobađanja od njezina ponavljanja u budućnosti.

Dr. Josip Jurčević

POLITIČKE ORGANIZACIJE HRVATSKOG ISELJENIŠTVA

Uvodne napomene

Prvi veliki val iseljavanja Hrvata u suvremenoj povijesti počeo je još krajem 19. stoljeća. Iseljavali su se uglavnom mlađi ljudi koji su živjeli u prenapučenim i siromašnijim krajevima Hrvatske. Iseljavanje, samo u manjem broju, nastavilo se i nakon završetka Prvog svjetskog rata. Najviše se odlazilo u SAD i Kanadu, ali i u Južnu Ameriku, Australiju i Novi Zeland. Od europskih zemalja najčešća su odredišta bile Belgija i Njemačka,

Ovi iseljenici su se okupljali oko zavičajnih klubova i župnih zajednica, a u Sjevernoj Americi i oko osiguravajućeg društva *Hrvatska bratska zajednica*. Oni u prvo vrijeme nisu osnivali političke organizacije, iako su se tijekom Prvog svjetskog rata, posebice u Sjevernoj i Južnoj Americi, okupljali oko *odbora* i *fondova* koji su podržavali protuaustrougarska gibanja u hrvatskim zemljama. Nekolicina hrvatskih iseljenika, poput Frana Supila i Ante Trumbića, premda bez masovnog sljedbeništva u iseljeništvu, odigrali su vrlo važnu, dapače presudnu ulogu u stvaranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Međutim, ubrzo se njihovo razočaranje idejom jugoslavenske države pokazalo proporcionalnim njihovu zalaganju za njezino stvaranje.

Velikosrpska tiranija, ubojstvo narodnih zastupnika *Hrvatske seljačke stranke* (HSS) 1928. godine u beogradskoj *Skupštini* te zabrana hrvatskih političkih stranaka, progoni i zlostavljanja Hrvata u Kraljevini Jugoslaviji, imali su odjek i u hrvatskom iseljeništvu pa su u Sjevernoj Americi osnovane i prve političke organizacije: *Hrvatska seljačka stranka* i *Hrvatski domobran* (kao inozemna ispostava *Hrvatske stranke prava* /HSP/). Njihovi ogranci osnovani su i u Južnoj Americi te u Europi (najviše u Belgiji).

Hrvatski iseljenici koji su se počeli udruživati na stranačko-političkoj osnovi, kupovali su prikladne zgrade koje su preuređivali i pretvarali u svoje domove. U njima su se sastajali, održavali razne sastanke, priređivali dobrotvorne zabave i organizirali hrvatske nacionalne proslave. HSS je pokrenuo tjedni list *Hrvatski glas*, koji je izlazilo u Winnippegu u Kanadi, a HSP mjesečnik *Nezavisna Hrvatska Država* (NDH) u Njemačkoj i *Hrvatski domobran* u Argentini. Nakon dolaska na vlast nacionalsocijalista u Njemačkoj 1934. godine, mjesečnik NDH je zabranjen, pa je otada izlazio u SAD-u, a glavni urednik je bio starješina *Hrvatskog domobrana* Ante Došen, sin istaknutog radićevca u Lici i političkog emigranta Marka Došena koji je kasnije, za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, bio predsjednik *Hrvatskog državnog sabora*.

Kada je započeo Drugi svjetski rat, *Hrvatski domobran* je u Sjevernoj Americi bio suočen s mogućom zabranom zbog povezanosti s *Ustaškim pokretom* pa su ga Ante Došen, Rudolf Erić i drugi čelnici raspustili. Budući da je Argentina u Drugom svjetskom ratu

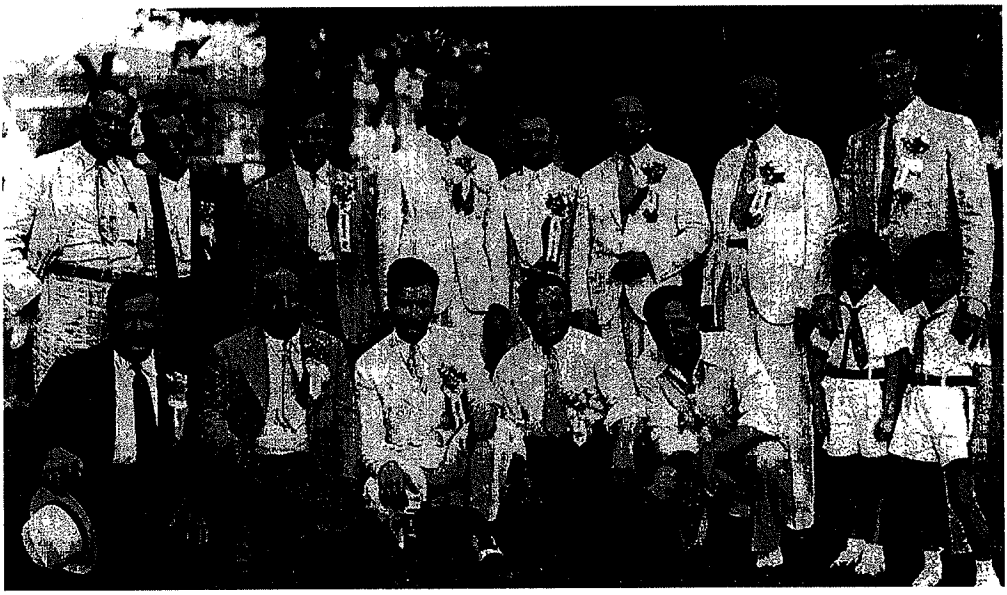

Skupina hrvatskih iseljenika u Americi između dva svjetska rata

bila neutralna, Hrvati organizirani u *Hrvatskom domobranu* nisu u toj zemlji imali nikakvih neugodnosti. U Buenos Airesu su imali svoj dom u kojemu su se sastajali, a tijekom cijeloga rata i u poratnim godinama izdavali su glasilo *Hrvatski domobran*.

Drugo masovno iseljavanje Hrvata zbilo se krajem Drugog svjetskog rata, nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske, kad su se pred nadirućom jugoslavenskom partizanskom vojskom povukle preko Slovenije u južnu Austriju postrojbe hrvatske vojske, političko i državno vodstvo NDH, predsjednik HSS-a dr. Vladko Maček i njegovi suradnici, te veliki broj civilnog pučanstva svih slojeva s ciljem da se predaju Britancima, vjerujući da će ih ovi staviti pod svoju zaštitu. Poznato je, međutim, da ih Britanci nisu zaštitili. Štoviše, umjesto zaštite, glavninu hrvatske vojske, civila i pripadnika hrvatske *Vlade* izručili su jugoslavenskim partizanima koji su ih ili likvidirali u Sloveniji i na *Križnim putovima* ili otpremali u logore i zatvore OZN-e. Tek se manji broj uspio spasiti pojedinačno ili u skupinama koje su poslije bile smještene u izbjegličke logore koje su osnovale engleske i američke vojne vlasti u Austriji i Italiji.

Nakon nekoliko godina, koje su proveli u logorima i skrovištima, većina ih se iselila u prekomorske zemlje, poglavito u Argentinu u koju je došla politička i intelektualna krema NDH, dok su se ostali iseljavali u Veliku Britaniju, Kanadu, SAD, Švedsku, Zapadnu Njemačku, Francusku i Španjolsku, a neki su ostali u Austriji i Italiji.

Sljedeće iseljavanje Hrvata dogodilo se tijekom pedesetih i početkom šezdesetih godina. Iseljavali su se pretežno mladi ljudi u dobi od 19 do 25 godina, koji su ilegalno bježali preko granice u Austriju i Italiju. Među bjeguncima bilo je seljaka, radnika, obrtnika, srednjoškolaca i studenata. Oni koji su mogli dokumentima dokazati da su u Jugoslaviji zbog svog političkog uvjerenja i zabranjenog političkog djelovanja bili proganjani, dobivali su politički azil, a oni koji to nisu mogli dokazati dobivali su ekonomski azil i morali su se registrirati u

registracijskom uredu za iseljenje iz Austrije i Italije. Budući da su u logore stalno pristizale nove izbjeglice, iseljavanje je ubrzavano, pogotovo u Australiju, Kanadu i Zapadnu Njemačku.

Neke od iseljeničkih novina prije Drugog svjetskog rata

Najmasovniji odlazak mladih Hrvata u inozemstvo, svojevrsni *drugi Bleiburg,* započeo je 1962. godine. Jugoslavija je u vrijeme hladnoga rata predstavljala tampon zonu između dva ideološki i vojnički suprotstavljena bloka. Jugoslavenskom državnom komunizmu (titoizmu) bila je namijenjena uloga razbijanja monolitnosti komunističkog pokreta pod vodstvom Moskve, pa je Jugoslavija postala jedina komunistička zemlja kojoj su zapadne kapitalističke zemlje priskočile u pomoć u rješavanju gospodarskih problema. Državni teoretičari i ideolozi su i dalje govorili kako će *samoupravni socijalizam* ovladati svijetom, a jugokomunistički pragmatičari su stotine tisuća mladih ljudi slali na *privremeni rad* u zemlje svojih ideoloških protivnika i neprijatelja.

Kada je na izvanrednoj sjednici *Predsjedništva* SKJ u prosincu 1971. u Karađorđevu smijenjena prohrvatska frakcija u SKH, a na sve ključne partijske i republičke funkcije postavljena jugounitaristička frakcija, tisuće hrvatskih intelektualaca i drugih hrvatskih rodoljuba bilo je izvrgnuto progonima i suđenjima na montiranim sudskim procesima. Samo manji broj proskribiranih uspio je pobjeći preko granice, među ostalim i zbog toga što se u međuvremenu u zapadnim zemljama bila smanjila potreba za novom radnom snagom.

Hrvatski oslobodilački pokret (HOP)

Uskoro poslije završetka Drugog svjetskog rata u iseljeništvu su se našli deseci tisuća izbjeglica, počevši od visokih političkih i državnih dužnosnika u NDH, sveučilišnih profesora, novinara i drugih intelektualaca raznih profesija, te viših i nižih časnika i običnih vojnika. Još dok su se nalazili u izbjegličkim logorima u Italiji i Austriji, oni su se politički povezivali i počeli tiskati razne biltene. Kad su se iselili u nove zemlje, njihov politički, organizacijski i promidžbeni rad bio je olakšan, pogotovo ako su tamo već postojale hrvatske iseljeničke organizacije koje su osnovane još u međuratnom vremenu.

Iako je *Ustaški pokret* bio raspušten ubrzo nakon propasti NDH, njegovi prvaci nisu odustajali od ponovnog organiziranja antijugoslavenskih pothvata. Podstrek za to davale su im vijesti iz domovine o djelovanju *križarskih* skupina u hrvatskim šumama.

Zato je ustaško vodstvo poslalo u zemlju bivšeg ravnatelja za javni red i sigurnost u NDH Ericha Lisaka i generala Antu Moškova da izvide koliko u tome ima istine. Obojica su se nakon određenog vremena vratili natrag i izvijestili o svojim saznanjima. Lisak je 1946. ponovno otišao u domovinu, ali ga je tom prigodom u Zagrebu uhitila *Udba*, dok su Moškova, 1947. g., Britanci izručili iz Italije u Jugoslaviju.

Od više slučajeva ubacivanja diverzantskih skupina u domovinu, najznačajniji pokušaj svakako je bila akcija *Deseti travnja*, u široj javnosti poznatija kao *Kavranova akcija*. Na čelu te akcije, uz navodno odobrenje dr. Ante Pavelića, bili su dr. Lovro Sušić, dr. Mate Frković i dr. Meho Mehičić. Njih su trojica bili na visokim dužnostima u NDH. Glavni operativac akcije bio je Božidar Kavran.

Nakon katastrofalnog ishoda te akcije prvaci bivšeg *Ustaškog pokreta* odustali su od daljnjih revolucionarnih pokušaja. Može se reći da je tom neuspjelom akcijom završena njihova revolucionarna borba, započeta u siječnju 1929. Oni su nakon toga većinom iselili u Južnu Ameriku, ali su i dalje u tisku i na raznim javnim skupovima promicali ideju o nužnosti revolucionarne borbe, ujedno naglašavajući kako za to još nije vrijeme, ali da se stoga treba pripremati "za odsudni trenutak".

Dr. Ante Pavelić je ubrzo nakon propasti NDH raspustio *Ustaški pokret* i razriješio prisege sve njegove članove. Smatrao je da u novonastalim prilikama nije moguće djelovati pod takvim imenom. Kad je stigao u Argentinu promijenio je i naziv glasila *Hrvatski domobran* u *Hrvatska*. Zatim je osnovao *Hrvatsku državotvornu stranku*, ali ona nije ispunila njegova očekivanja. Službeno nikada nije raspuštena, ali je u stvarnosti ubrzo prestala postojati.

U lipnju 1956. dr. Pavelić je odlučio osnovati *Hrvatski oslobodilački pokret* (HOP). Izjavu o utemeljenju HOP-a, koja je objavljena u dvotjedniku *Hrvatska*, pored dr. Pavelića potpisali su dr. Džaferbeg Kulenović, dr. Vjekoslav Vrančić, ing. Ivica Frković, dr. Andrija Ilić i ravnatelj *Hrvatske državne željeznice* u NDH Josip Marković (svi pripadnici bivšeg *Ustaškog pokreta*), te dr. Ivan Kordić, dr. Stjepan Hefer, ing. Ivo Šarinić i Stipe Matijević (pripadnici *desnog* krila HSS-a).

Još prije utemeljenja HOP-a, postojale su razne organizacije istih političkih usmjerenja koje su kasnije postale članice HOP-a. To su bile, osim *Hrvatskog domobrana* u Južnoj Americi, *Ujedinjeni Kanadski Hrvati*, *Ujedinjeni Hrvati Njemačke*, *Ujedinjeni Hrvati Francuske*, *Društvo Hrvata u Velikoj Britaniji*, *Društvo Hrvatska švedska zajednica*, *Australsko hrvatsko društvo*, te *Hrvatski rodoljub* u SAD-u koje je 1958. godine preimenovano u *Hrvatski domobran*.

U travnju 1957. *Udba* je organizirala atentat na dr. Antu Pavelića, koji je tom prigodom teško ranjen. Zbog političkih promjena u Argentini prouzročenih izvršenim pučem, dr. Pavelić se preselio u Čile, a budući da ni tamo nije bio siguran, ubrzo je odselio u Španjolsku gdje je od posljedica atentata umro 28. prosinca 1959.

Osim dvotjednika *Hrvatska*, koji je izlazio u Argentini, HOP je izdavao tjednik *Spremnost* u Australiji, *Nezavisna Država Hrvatska (NDH)* u Kanadi i *Hrvatska Sloboda* u Zapadnoj Njemačkoj. *Hrvatska sloboda* je prestala izlaziti još 1968. godine, dok *Spremnost* i sada izlazi u Australiji, a *NDH* u Republici Hrvatskoj.

Iako je HOP smataran najradikalnijom hrvatskom iseljeničkom organizacijom

čiji su brojni članovi bili skloni oružanim akcijama, ta se organizacija nije upuštala ni u jedan revolucionarni pokušaj dok je bio živ dr. Ante Pavelić. On je u kružnim pismima i povremenim izjavama u tisku govorio da još nije vrijeme za revoluciju. Pri tome je navodio neuspjeh *Kavranove akcije* kao dokaz kako završavaju akcije koje nisu dobro pripremljene. Budući da je on bio veliki autoritet, u HOP-u je postojala stega i svi članovi su se strogo pridržavali njegovih uputa.

Također, sve HOP-ovske organizacije imale su organizacijska pravila kojih su se dosljedno pridržavale. Ta pravila su bila usklađena sa zakonima zemalja u kojima su djelovale. Nijedna službena HOP-ova organizacija nije bila nikada zabranjena ni u jednoj zapadnoj zemlji (iznimka je bila Austrija koja se međudržavnim ugovorom obvezala da na svom području neće dopustiti postojanje iseljeničkih političkih organizacija, a na što je austrijsku vladu Jugoslavija stalno podsjećala).

Glavni dokument HOP-a bio je *Poslovnik HOP-a* koji je sadržavao i osnovne programske smjernice, a donesen je 14. studenoga 1962. *Poslovnik* je dva puta dopunjavan, a verzija donesena na sjednici predsjedništva HOP-a 5. rujna 1977. u Chicagu vrijedila je do prenošenja sjedišta HOP-a iz emigracije u domovinu početkom devedesetih godina. Najvažniji dijelovi tog dokumenta glase:

"Hrvatski oslobodilački pokret (skraćeno HOP) je općehrvatski, nadstranački i demokratski pokret, koji se temelji na Izjavi od 8. lipnja 1956. godine, koju je prvi potpisao poglavnik dr. Ante Pavelić sa svrhom, da se u okviru Pokreta usredotoče, usklade i pojačaju rad pripadnici Hrvatskog ustaškog pokreta, Hrvatske republikanske seljačke stranke, Hrvatskih oružanih snaga te svih rodoljuba svrstanih u društva i organizacije pod raznim imenima u raznim zemljama u tuđini a s istim oslobodilačkim ciljem.

Svrha Pokreta jest polučenje potpune slobode cijelog hrvatskog naroda i ponovna uspostava Nezavisne Države Hrvatske na cijelom njegovom povijesnom i etničkom području između Mure, Drave, Dunava, Drine i Jadranskog mora.

Sjedište Hrvatskog oslobodilačkog pokreta je uvijek u mjestu, u kojemu boravi Predsjednik HOP-a, a u iznimnim slučajevima Predsjednik može odrediti i drugo mjesto.

Hrvatski oslobodilački pokret se drži i upravlja jedinstvom načela Stranke hrvatskog državnog prava (dr. Ante Starčevića) odnosno Hrvatske državotvorne stranke, zatim načela Hrvatske republikanske seljačke stranke (Stjepana Radića), te načela Hrvatskog ustaškog pokreta (poglavnika dr. Ante Pavelića), što je sve hrvatski narod u toku vremena u više navrata odobrio svojom jasno izraženom i nepatvorenom demokratskom voljom.

Načela HOP-a temelje se na:

Hrvatskom državnom pravu, načelu narodnog samoodređenja, pravdi, nuždi i konačno beskompromisnoj volji, što sve predstavlja nesalomljivu težnju hrvatskog naroda, da oslobodi svoju Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Hrvatski oslobodilački pokret poštuje svaku pozitivnu hrvatsku djelatnost, koja teži da se obnovi suverena Nezavisna Država Hrvatska u cjelokupnim povijesnim i etničkim granicama hrvatskog naroda.

Hrvatski oslobodilački pokret naglašava potrebu snošljivosti te opće hrvatske

solidarnosti, a napose iskrenog usklađivanja napora u radu na stvaranju državne nezavisnosti, demokratskih sloboda i društvene pravde za hrvatski narod i za ostale žitelje bez razlike na hrvatskom državnom području.

Dosljedno tome, Hrvatski oslobodilački pokret će uvijek surađivati i nastupati sa svakom hrvatskom političkom skupinom uz uvjet, ako bi to poslužilo općim narodnim interesima, te ako odnosna hrvatska skupina potpuno jasno i nedvojbeno stoji na stajalištu hrvatske državne nezavisnosti i cjelokupnosti hrvatskih zemalja i, konačno, ako se ta skupina nije ogriješila i ne radi protiv Hrvatskog oslobodilačkog pokreta.

Hrvatski oslobodilački pokret se smatra prirodnim saveznikom svih slobodoljubivih demokratskih naroda, koji poštuju i promiču demokratska prava i slobode uopće, kako naroda tako i čovjeka pojedinca. Hrvatski oslobodilački pokret će napose surađivati s oslobodilačkim pokretima i organizacijama svih potlačenih naroda, koji tu suradnju žele, a poštuju i potpomažu hrvatsku oslobodilačku borbu.

Cjelinu Hrvatskog oslobodilačkog pokreta sačinjavaju:

- *Društva, ogranci, skupine i povjereništva.*
- *Savez Hrvatske Ujedinjene Mladeži Svijeta.*
- *Područna Središnja Tijela (Glavni, odnosno Središnji Odbori i Glavna Starješinstva).*
- *Područna Vijeća HOP-a.*
- *Predsjedništvo HOP-a.*
- *Predsjednik HOP-a.*

Svaki Hrvat i Hrvatica, koji žele raditi u Hrvatskom oslobodilačkom pokretu, te moralno i materijalno pomagati rad Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, učlanjuju se u društva, ogranke, skupine ili povjereništva, koja djeluju u zemljama njihova boravišta, a koja su učlanjena u HOP-u, odnosno koja podupiru rad HOP-a.

Društva, ogranci, skupine ili povjereništva postoje i rade u skladu sa svojim pravilima, poštujući zakone zemlje, u kojoj djeluju, ali se istodobno podvrgavaju stegovno i organizacijski Središnjim ili Glavnim Odborima, odnosno Glavnim Starješinstvima kao Središnjim tijelima svoga područja."

Drago Sudar: "Previranja u HOP-u nakon smrti Poglavnika"

Jedan od najboljih poznavatelja prilika u HOP-u je svakako Drago Sudar, dugogodišnji politički iseljenik, koji je do odlaska u Kanadu bio član *Ujedinjenih Hrvata Njemačke*, a potom dugogodišnji drugi tajnik organizacije *Ujedinjeni Kanadski Hrvati*. Sudar se krajem sedamdesetih pridružio Bruni Bušiću postavši jedan od njegovih najpouzdanijih suradnika. Početkom devedesetih vratio se u Hrvatsku i zaposlio – po želji dr. Franje Tuđmana – u *Hrvatskoj izvještajnoj službi* (HIS), gdje je radio do umirovljenja u prosincu 1999. On je za ovu knjigu napisao prilog o prilikama u HOP-u koji s podacima iz drugih relevantnih izvora o ustrojstvu i djelovanju te organizacije tvore zaokruženu cjelinu. HOP je do osnivanja *Hrvatskog narodnog vijeća* (HNV-a) 1974. godine bila brojčano najjača politička organizacija u hrvatskom iseljeništvu, a više od 80% njegovih članova bile su poslijeratne izbjeglice koji su u Drugom svjetskom ratu bili još djeca:

"Poslije smrti dr. Ante Pavelića, predsjednik HOP-a - temeljem 'Poglavnikovog testamenta' - postao je bivši HSS-ovac dr. Stjepan Hefer. Kad je on umro, vijećnici HOP-a su za predsjednika izabrali književnika dr. Antu Bonifačića. Nakon njegove smrti predsjednik je postao dr. Srećko Pšeničnik, zet dr. Ante Pavelića. On se nakon raspada komunističke Jugoslavije vratio u Hrvatsku i prenio sjedište HOP-a u Zagreb. Nakon njegove smrti na čelu HOP-a se promijenilo više osoba, da bi na kraju za predsjednika bio izabran brigadir HVO-a u mirovini Slavko Grubišić, bivši politički iseljenik iz Švedske.

***Hrvatsko križarsko bratstvo (HKB)** - Nakon dolaska Fidela Castra na vlast, Cubu je napustio bivši Pavelićev dušobrižnik fra Rafael Medić. Po nalogu dr. Ante Pavelića došao je 1958. u SAD sa zadatkom da obnovi 'Hrvatski domobran' koji je početkom Drugog svjetskog rata bio raspušten. Nakon obavljenog posla otišao je u Saveznu Republiku Njemačku kako bi učvrstio i ojačao tamošnje HOP-ovske skupine. Međutim, nakon smrti dr. Ante Pavelića općenito je počela popuštati stega, budući da dr. Stjepan Hefer nije imao autoritet kakav je u HOP-u imao dr. Pavelić, a osim toga dr. Hefer je bio uvjereni radićevac čija sklonost umjerenijim metodama u borbi protiv komunističke Jugoslavije nije bila po volji radikalnijem krilu u organizaciji kojemu je pripadao i fra Rafael Medić. Stoga se fra Rafael počeo razilaziti s predsjednikom **Središnjeg odbora hrvatskih društava u Europi** (SOHDE) dr. Andrijom Ilićem, a kada je shvatio da ne može pridobiti većinu članova organizacije na svoju stranu, osnovao je sa svojim istomišljenicima Hrvatsko križarsko bratstvo (HKB).*

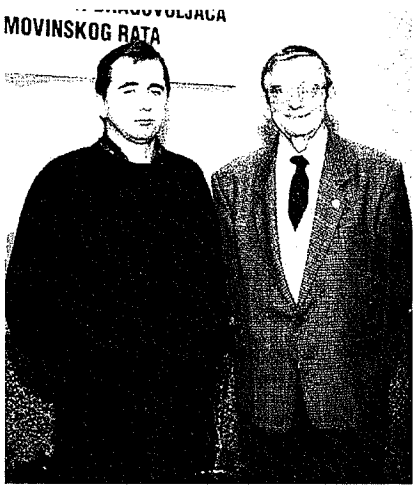

Dr. Srećko Pšeničnik i autor knjige, Zagreb 1995.

HKB je bilo ustrojeno po načelu revolucionarnog organiziranja. Svi su članovi morali položiti prisegu i pridržavati se njezinih odredaba. Morali su proći školu posebnog vježbanja kako bi bili sposobni za vršenje revolucionarnih zadataka.

Iako u to vrijeme Jugoslavija i Zapadna Njemačka nisu imale diplomatske odnose (zbog jugoslavenskog priznanja Istočne Njemačke), Jugoslavija je imala svoj trgovinski ured u Mehlemu (Bad Godesbergu) kod Bonna. O tome se u hrvatskim iseljeničkim redovima u Njemačkoj svašta govorilo. Najraširenije su bile tvrdnje da je to zapravo jugoslavenski špijunski ured u kojemu rade agenti Udbe koji nadziru rad hrvatskih političkih organizacija u svim zapadnoeuropskim zemljama. Stoga su neki držali da bi Udbu trebalo onemogućiti u tome uredu.

Taj je posao odlučio obaviti HKB. Vođe te organizacije doveli su 29. studenoga 1961., kada su Jugoslaveni slavili 'Dan Republike', tridesetak članova organizacije na demonstracije pred jugoslavenski ured. Zatečeni jugoslavenski službenici su se posakrivali, a 'domar' Jovo Popović, inače oficir Udbe, pružio je fizički otpor. Netko od demonstranata je pucao u njega i smrtno ga ranio. Demonstranti su polomili

pokućstvo u prostorijama, razbacali i unuštili sve papire do kojih su mogli doći. Zatim su se predali njemačkoj policiji koja ih je odvela u zatvor.

Suđenje 'Mehlemskoj skupini' trajalo je dosta dugo. Optuženima su izrečene različite vremenske kazne, a organizacija HKB je bila zabranjena.

Ipak, 'Mehlemski slučaj' je označio početak prakse u hrvatskom iseljeništvu da se u mnogim gradovima svijeta organiziraju demonstracije na jugoslavenski 'Dan Republike'.

***Tajne revoluconarne ustaške postrojbe** (TRUP) - Nakon proslave '10. travnja' 1961. godine u Münchenu, na koju je došao predsjednik SOHDE dr. Andrija Ilić iz Engleske, održan je sastanak na kojemu su, osim dr. Ilića, bili nazočni: predsjednik 'Ujedinjenih Hrvata Njemačke' (UHNj) Mile Rukavina, njegov tajnik Nahid Kulenović i najbliži suradnik Dane Šarac. Oni su izrazili zabrinutost zbog osipanja članstva koje im odvode fra Rafael Medić, a dijelom i Vjekoslav Luburić, vođa 'Hrvatskog narodnog otpora' (HNO), koji se nakon smrti dra Ante Pavelića pojačano aktivirao.*

Stoga je ova skupina zaključila da je potrebno osnovati organizaciju s revolucionarnim predznakom – 'Tajne revoluconarne ustaške postrojbe'. Rukavina, Kulenović i Šarac dali su se na posao odmah nakon sastanka. Obilazili su ogranke i razgovarali sa članovima u koje su imali povjerenje, tj. da su stegovni HOP-ovci, da su skloni revolucionarnoj ideji i da im se može povjeriti ono zbog čega su došli s njima razgovarati.

Ostale HOP-ovske kontinentalne organizacije nisu htjele slijediti taj primjer s obrazloženjem da nemaju problema s osipanjem članstva.

Dok je postojala, organizaciji TRUP pripisivane su razne diverzije u Jugoslaviji. Neke od tih diverzija uistinu su bile djelo te organizacije, ali je bilo i onih koje su izvodili jugoslavenski provokatori. Najpoznatiji primjer takve vrste iznio je branitelj Miljenka Hrkača, optuženog da je 1967. godine postavio bombu u beogradskom kinu "29. Novembar", koji je tvrdio da ima dokaze da je bomba podmetnuta po uputama jugoslavenske tajne službe sa svrhom da se za to optuži 'neprijateljska emigracija'.

Jugoslavija je bila u stalnom promidžbenom ratu s političkim iseljeništvom, a kako u međuvremenu nisu provedena temeljita stručna istraživanja o toj problematici još uvijek je nemoguće s jasnom sigurnošću pojedine takve akcije pripisati iseljeničkim organizacijama poput TRUP-a ili Udbi.

Likvidacijom Rukavine i Kulenovića 1969. godine TRUP je praktički prestao postojati.

***Hrvatska narodna fronta** (HNF) - Emigrant Mate Prpić je živio u Belgiji i bio vrlo djelatan u HOP-u, ali je došao u sukob s predsjednikom SOHDE dr Andrijom Ilićem i tadašnjim gl. tajnikom Ujedinjenih Hrvata Njemačke (UHNJ), Antom Vukićem. Povukao se iz političkog života sve dok za predsjednika UHNJ nije izabran Mile Rukavina, koji ga je 1967. pozvao da dođe u München i pomogne Krešimiru Tolju u uređivanju glasila 'Hrvatska sloboda'. Prpić je poziv prihvatio i došao u München, ali su Rukavina i Tolj ubrzo ubijeni pa je 'Hrvatska sloboda' prestala izlaziti.*

Tada je Prpić odlučio osnovati revolucionarnu organizaciju 'Hrvatska narodna fronta' (HNF). Našao je istomišljenika u emigrantu iz bosanskog Kotor Varoša Ivanu Matičeviću. Njih dvojica su, u ljeto 1972. godine, otišla s krivotvorenim putovnicama

izdanim u Jugoslaviji. Navodno su u Lici i Hrvatskom primorju našli suradnike s kojima su održavali vezu i davali im promidžbeni materijal. Tom prigodom, prema službenim jugoslavenskim izvorima, dočekali su policijski automobil na velebitskoj cesti iznad Karlobaga i ubili zapovjednika policijske postaje u Karlobagu. Nakon toga su se vratili u Njemačku.

Dvije godine kasnije, u drugoj polovici 1974., ponovno su ilegalno ušli u Jugoslaviju. Međutim, Udba je ovaj put, preko suradnika 'Oskara', znala za njihov dolazak, pa je u sjevernom Velebitu postavila zasjede. Tako je došlo do oružanog okršaja u kojemu su Prpić i Matičević ubijeni; poginuo je i jedan policajac, a više ih je ranjeno.

Njihovom pogibijom HNF je prestala postojati.

***Hrvatski revolucionarni oslobodilački pokret** (HROP) - Na čelu jedne revolucionarne, moglo bi se reći podrijetlom također HOP-ovske organizacije, bio je i Vladimir Sečen. Organizacija se zvala 'Hrvatski revolucionarni oslobodilački pokret' (HROP). Sečen je osnovao tu organizaciju u drugoj polovici sedamdesetih nakon neuspjelog natjecanja za predsjednika HOP-a.*

Sečen je bio časnik Hrvatskih oružanih snaga u NDH, a nakon 1945. godine emigrirao je u Južnu Ameriku. Tamo je bio aktivan u vojsci Dominikanske Republike, u instaliranju i svrgavanju Trujila. Sečena se neslužbeno smatralo stručnjakom za protugerilska ratovanja i povezivalo s likvidacijom Che Guevare u Boliviji. Živio je, navodno, kao umirovljeni pukovnik američke vojske, na Floridi.

HROP je bio infiltriran pa su njegovi važniji članovi, primjerice Ivan Tuksor iz Nice i Stanko Nižić iz Züricha, ubijeni, kao i njihovi suradnici, inače članovi Hrvatskog revolucionarnog bratstva, Ante Kostić i Đuro Zagajski iz Münchena te Mate Kolić iz Pariza.

***Reorganizacija HOP-a** - Osim navedenih manjih frakcija koje su se odvojile od HOPa-, ni neki vijećnici u Argentini nisu bili zadovoljni politikom dr. Hefera, smatrajući da HOP treba reorganizirati. Budući da dr. Hefer i njegovi pristaše nisu bili za reorganizaciju HOP-a na način koji su oni predlagali, u Buenos Airesu su održali sastanak na kojemu su za predsjednika izabrali dr. Vjekoslava Vrančića i nakon toga pokrenuli list "Hrvatski narod." Otada su, do demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990, djelovala dva HOP-a - "matični" i "reorganizirani" HOP - a što se tiče načela, ustrojstva, organizacijskog djelovanja i glavnoga cilja između ta dva krila nije bilo nikakve razlike. Nakon smrti dr. Vjekoslava Vrančića za predsjednika reorganiziranog HOP-a izabran je Jakov Barbarić. Predstavnici toga krila sudjelovali su na osnivačkoj sjednici Hrvatskog narodnog vijeća (HNV) u Kanadi u Torontu 1974. i bili su aktivni u toj organizaciji sve do njezina raspuštanja 1990."*

Hrvatski narodni odbor (HNO)

Neki visoki bivši dužnosnici *Ustaškog pokreta* smatrali su da bi za hrvatske nacionalne interese bilo najbolje kad bi se dr. Ante Pavelić povukao iz javnog i političkog života. Glavni zagovornik te teze bio je dr. Branko Jelić, jedan od najistaknutijih mladih pravaša u Kraljevini Jugoslaviji.

Dr. Jelić je bio impozantna pojava i dobar govornik, pa ga je vodstvo *Ustaškog pokreta* poslalo u SAD da zajedno s Antom Došenom, Rudolfom Erićem i drugima tamošnjim pravašima osnuje organizaciju *Hrvatski domobran*. Nakon toga mu je ista uloga bila povjerena i u Južnoj Americi.

Dr. Branko Jelić govori na skupu hrvatskih iseljenika u Chicagu, 1939.

Uoči proglašenja *Nezavisne Države Hrvatske*, u travnju 1941., dr. Jelić se vraćao iz Amerike u Europu, ali su ga Englezi uhitili na brodu u Gibraltaru i internirali. Nakon završetka rata je oslobođen i nastanio se u Zapadnoj Njemačkoj.

Godine 1950. godine održan je u Münchenu sastanak na kojemu su, osim dr. Jelića, bili poznati državni dužnosnici i javni djelatnici NDH: dr. Stjepan Buć, dr. Mate Frković, dr. Ernest Bauer, dr. Krunoslav Draganović te još nekoliko njihovih istomišljenika. Oni su na tom sastanku osnovali organizaciju *Hrvatski narodni odbor* (HNO), a za predsjednika je izabran dr. Branko Jelić.

Vodstvo HNO-a je 2. listopada 1956. donijelo *Programsku deklaraciju* koja je kroz cijelo razdoblje postojanja organizacije određivala njezino djelovanje:

"Razmotrivši teški položaj hrvatskog naroda, koji je nasilno lišen mogućnosti da izrazi svoju volju putem slobodno biranih zastupnika, HNO na svojem godišnjem zasjedanju 1956. god., u suglasnosti delegata iz svih slobodnih europskih zemalja, donosi sljedeću deklaraciju:

1) Svrha HNO-a je okupljati sve pozitivne političke snage u emigraciji, bez obzira na pripadnost bilo kojoj hrvatskoj demokratskoj stranci, odnosno grupaciji, u radu i borbi protiv komunističke tiranije u Domovini s vrhovnim ciljem, da uspostavi Suverenu Hrvatsku Državu na cjelokupnom njezinom etničkom i povijesnom teritoriju.

2) HNO stoji neodstupno na načelu demokracije, otklanjajući svaki totalitarizam, dolazio on s lijeva ili s desna. Prema tome, HNO ide za ostvarenjem takvog državnog uređenja u Hrvatskoj, u kojem će Hrvatski Sabor, kao odraz neposredno i slobodno izražene narodne volje, biti vrhovno zakonodavno tijelo. Njemu će biti odgovorna Hrvatska Državna Vlada.

3) U budućoj Hrvatskoj Državi, Bosna i Hercegovina imat će, u skladu s narodnom voljom i svojim posebnim tradicijama, široku autonomiju.

4) Ispovijedajući načela, izražena u Povelji Ujedinjenih Nacija i u Općoj

Deklaraciji o Pravima Čovjeka, HNO zastupa program, da svim građanima Hrvatske Države mora biti zajamčena jednakost i ravnopravnost pred zakonom bez ikakve rasne, narodne i vjerske diskriminacije.

Da se razbiju parole, ubačene zlonamjerno sa strane onih, koji žele da na hrvatskom državnom teritoriju nikada ne prestane sukob Hrvata i Srba, HNO smatra potrebnim posebno naglasiti, kako Srbima u Hrvatskoj uz jednake dužnosti pripadaju i jednaka prava, kao i svim ostalim građanima s obzirom na narodni, vjerski, kulturni i ekonomski razvitak. Uvjereni smo, da će tada i oni jednako ljubiti i braniti Hrvatsku.

5) Sve narodne manjine, koje je Titov režim nasilno udaljio s hrvatskog narodnog teritorija, imat će načelno pravo na povratak u smislu već postojećeg zaključka HNO.

6) HNO ne priznaje načelo kolektivne odgovornosti te osuđuje svaku osvetu, bilo privatnika, bilo skupina. O teškim prijestupima protiv općepriznatih načela čovječnosti i morala trebaju suditi redoviti državni sudovi.

U skladu s ovim stajalištem treba istaknuti da su mnogi pojedinci bili moralno prisiljeni pristupiti u komunističku stranku i da se također razni 'rukovodioci' nisu zločinima ogriješili o gore spomenuta načela.

Tim istim namjeravamo dati novi i pozitivni doprinos, da na našem narodnom teritoriju konačno zavlada međusobno razumijevanje, snošljivost i ljubav, da tako lanac osveta, koji je zakrvario naše krajeve, bude jednom zauvijek prekinut.

7) Imajući u vidu, da komunizam nije riješio socijalna pitanja niti ih može riješiti radi svoje u biti protuljudske ideologije, buduća Hrvatska Država ima izgraditi novi, pravedniji socijalni poredak, koji će poštivati dostojanstvo ljudske osobe i, dosljedno, prirodno pravo čovjeka na privatno vlasništvo, dakako u granicama njegove socijalne funkcije. Prema tome, HNO smatra, da nema nekog jednostavnog povratka na staro, nego treba graditi novo i bolje.

8) HNO smatra, da je Ujedinjena Europa, kao zajednica slobodnih i ravnopravnih nacionalnih država, jedina pogodna baza, koja može osigurati slobodu, nezavisnost i pravilan razvoj svih pojedinih europskih naroda.

Tumačeći raspoloženje i aspiracije Hrvatskog naroda, HNO izjavljuje da će se hrvatski narod pozitivno zalagati za ostvarenje ideala Ujedinjene Europe.

HNO smatra da se do tog konačnog cilja dolazi putem regionalnih zajednica. Hrvatski narod treba surađivati u takvim regionalnim zajednicama, na koje ga upućuju njegov geopolitički položaj i ekonomska povezanost, njegove tradicije i kulturne veze. O tome ima donijeti konačnu odluku slobodno izabrano narodno predstavništvo.

Ta zajednica država može biti izgrađena samo na načelu jednakih prava i jednakih dužnosti za sve države-članice.

9) HNO smatra potrebnim izjaviti, da hrvatski narod duboko želi živjeti u miru i dobrim odnosima sa svim narodima, posebno sa svojim susjedima.

Sva sporna pitanja Hrvatska Država će riješavati u skladu s demokratskim načelima.

10) Računajući s masovnim bježanjem iz Domovine, napose u ovo zadnje vrijeme, HNO apelira na sve Hrvate u Domovini, da bez najtežih razloga t.j. spašavanja ugroženog života ili teško ugrožene osobne slobode, ne napuštaju domovinu. Bijegom

u inozemstvo gubi domovina u borbi s komunističkom tiranijom svoje najotpornije sinove te se slabe hrvatske narodne pozicije, dok masa izbjeglica nikako ne ostvaruje svoje pretjerane nade o brzom i sjajnom rješavanju vlastitog ekonomskog položaja."

Branko Jelić je bio predsjednik HNO-a do svoje smrti u svibnju 1972. Naslijedio ga je njegov brat dr. Ivan Jelić. Poslije njegove smrti, do raspuštanja organizacije nakon uspostave Republike Hrvatske, predsjednik HNO-a bio je dr. Ernest Bauer.

HNO je imao svoje ogranke u svim prekomorskim i zapadnoeuropskim zemljama, a za cijelo vrijeme postojanja izdavao je glasilo *Hrvatska država*.

Raskol u HNO-u

HNO smatran je *umjerenjačkom* iseljeničkom organizacijom. Međutim, jedna osoba u vodstvu, Miroslav Varoš, stanovito vrijeme tajnik HNO-a, zagovarao je *akcije*. On je živio u Italiji i bio je u veoma bliskim odnosima s prof. Krunoslavom Draganovićem. Koristeći Draganovićev autoritet, Varoš je kontaktirao s brojnim emigrantima i prikupljao podatke o njihovim vezama u domovini.

Krajem pedesetih godina jugoslavenska je tajna policija uspjela *provaliti* u ilegalnu organizaciju HNO-a u Hrvatskoj i uhititi nekolicinu njezinih pripadnika. U početku se nije znalo je li do *provale* došlo zbog nečije pogreške ili uslijed *Udbine* infiltracije. Jedan od uhićenih bio je Ivo Mašina. Njegov brat, Veljko Mašina, živio je u to vrijeme u Italiji. Jednog dana kućepaziteljica mu je priopćila da su u njegovom stanu bila "dva njegova prijatelja" i da su joj rekli da ih je on poslao po jedan kovčeg koji im je ona predala. U kovčegu su se nalazili dešifrirani podaci o ilegalnoj organizaciji u domovini. Mašina je ubrzo utvrdio da je jedan od dvojice *prijatelja* koji su na prijevaru uzeli kovčeg bio - Miroslav Varoš.

Usprkos tome, Varoš je zadržao potporu Krunoslava Draganovića, koji je zbog toga došao u sukob s dr. Branimirom Jelićem, te je dao suglasnost Varošu da s nekolicinom istomišljenika osnuje novu organizaciju ***Hrvatski demokratski odbor*** (HDO). Međutim, njemačka policija je ubrzo otkrila eksploziv kod dužnosnika HDO-a, Branka Orlovića, pa je zabranila rad toj organizaciji.

Nedugo nakon raskola u HNO-u 1967. godine iz Italije je *nestao* Krunoslav Draganović. Miroslav Varoš je napisao da je Draganović otet te da je glavni razlog otmice materijal koji je prikupio o jugokomunističkim zločinima u *Bleiburgu* i drugim masovnim gubilištima.

Ante Ciliga, koji je također bio jedan od prvaka u HNO-u, izravno je Varoša proglasio agentom *Udbe*. Osim spletke oko Draganovića i afere s *ukradenim kovčegom*, optužio ga je i za namještaljku u kojoj je 1965. godine platio glavom jedan od utemeljitelja *Hrvatskog revolucionarnog bratstva*, Geza Pasty. Varoš je pobjegao u Jugoslaviju početkom siječnja 1970.

Hrvatski narodni otpor (HNO)

Hrvatski narodni otpor (HNO) bio je zamišljen još u Hrvatskoj krajem 1944. sa svrhom da na području koje je bilo pod partizanskom kontrolom organizira gerilsku borbu i izvodi diverzije, kako su to činili i partizani na prostorima koji su bili pod vlašću NDH. Međutim, tijek ratnih operacija širih razmjera onemogućio je realizaciju te zamisli, pa je HNO osnovan tek 1955. u emigraciji.

HNO je na čelu umjesto predsjednika imao pročelnika, a prvi pročelnik bio je Vjekoslav Luburić – *general Drinjanin*, koji je živio u Španjolskoj. HNO je od samog osnivanja imao vlastitu tiskaru u kojoj je tiskan časopis *Drina*, te letci i druga izdanja. U *Drini* su izlazili politički članci i analitičke rasprave o gerilskom ratovanju koje su pisali Vjekoslav Luburić, pukovnik Ivan Štier i drugih domobranski i ustaški časnici. Kao i druge hrvatske organizacije, HNO je imao svoja područna tijela u Sjevernoj i Južnoj Americi, Australiji i zapadnoeuropskim državama.

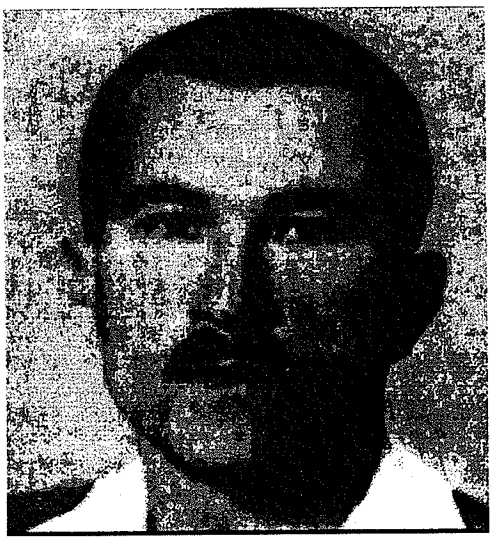

Fotografija Vjekoslava-Maksa Luburića s Janka Puste

U travnju 1969., nakon što su agenti *Udbe* ubili u Španjolskoj Vjekoslava Luburića, za novog pročelnika izabran je Stipe Bilandžić iz Kölna.

Međutim, s tim izborom nije se složila skupina oko Dinka Šakića, Luburićeva zeta, koja je bila brojna i jaka u Švedskoj. Dvojica članova te frakcije, Ivan Vujičević i Blago Mikulić, ušli su 10. veljače 1970. u jugoslavenski konzulat u Göteborgu i za taoce uzeli osoblje konzulata zahtijevajući da Jugoslavija pusti iz zatvora osuđene Hrvate. Kako se moglo i očekivati, Jugoslavija se na taj zahtjev oglušila, a kada su otmičari vidjeli da akcija neće uspjeti, napustili su zgradu konzulata i predali se švedskoj policiji. Osuđeni su na vremenske kazne.

Godinu dana kasnije, 6. travnja 1971., dva pripadnika te frakcije HNO-a, Miro Barešić i Anđelko Brajković, upali su u jugoslavensko veleposlanstvo u Stockholmu. Obojica su bili veoma mladi (imali su po dvadeset godina), a u jugoposlanstvo su ušli s istom namjerom kao i njihovi organizacijski drugovi prije toga. U jugoposlanstvu su zatekli veleposlanika Vladimira Rolovića, visokog časnika jugoslavenske tajne službe, koji im je pokušao pružiti oružani otpor, pa su ga ubili. Obojica su kažnjeni doživotnim zatvorom.

U rujnu 1972. godine, tri mjeseca poslije *Bugojanske akcije*, trojica mladih Hrvata -Tomislav Rebrina, Rudolf Prskalo i Nikola Lisac- oteli su švedski zrakoplov i zahtijevali od švedske vlade da pusti na slobodu Vujičevića, Mikulića, Barešića i Brajkovića. Švedska vlada je održala izvanrednu sjednicu na kojoj je donijela odluku o udovoljenju tim zahtjevima. Zrakoplov s otmičarima i oslobođenim Hrvatima je odletio prema Madridu u Španjolskoj gdje su se svi predali španjolskoj policiji koja ih je odvela u zatvor.

Gore: Anđelko Brajković i Miro Barešić nakon predaje švedskoj policiji, 1972.

Desno: Anđelko Brajković i autor knjige nakon dodjele hrvatskog odličja u Zagrebu, 1997.

U to vrijeme odnosi između Švedske i Španjolske nisu bili najbolji. Zbog toga je Španjolska odbila švedski zahtjev za izručenjem. Trojicu otmičara španjolski je sud osudio na dvanaest godina zatvora, ali ih je šef države generalissimus Franco ubrzo pomilovao i dao im pravo boravka u Španjolskoj. Zatvorenici, oslobođeni iz švedskih zatvora, bili su neko vrijeme u zatvoru u Madridu, a kad su pušteni iz zatvora, otišli su u Paragvaj gdje su bili potpuno slobodni.

Nakon dolaska u Paragvaj, Ivan Vujičević i Miro Barešić su se razišli s Dinkom Šakićem i prišli krilu Stjepana Bilandžića. Barešić se aktivirao u paragvajskoj vojsci i ubrzo, kao tjelohranitelj paragvajskog veleposlanika, pod novim imenom *Toni Šarić*, dobio zaposlenje u paragvajskom veleposlanstvu u Washingtonu.

Sve to je organizaciji dalo zamah te je vodstvo HNO-a odlučilo modificirati programska načela koja su konačno uobličena na sastanku vodstva 16. kolovoza 1977. u Španjolskoj. Njihovi najvažniji dijelovi glase:

"S obzirom da je svaki program u mnogo čemu ovisan o prilikama i općem stanju određenog vremena, nužno se nameće i zaključak da je prigodom određenih promjena opće situacije i on sam podvrgnut promjenama i razvojnom procesu, kako bi zadržao mogućnost praktične primjene, idući u korak s vremenom. Mi, stoga, ovdje iznosimo samo neke od glavnih smjernica programa HNO-a, koje se u biti ne mogu mijenjati - bez obzira na promijenjene situacije - jer po naravi svoga sadržaja imaju trajnu vrijednost:

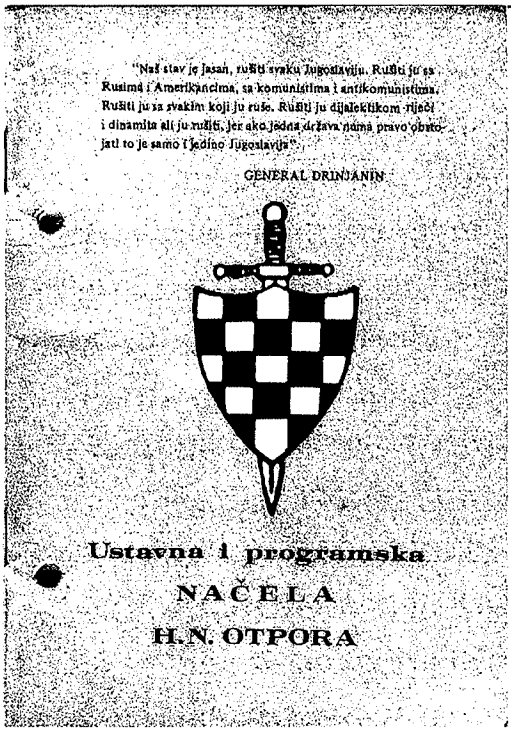

"Naš stav je jasan, rušiti svaku Jugoslaviju. Rušiti ju sa Rusima i Amerikancima, sa komunistima i antikomunistima. Rušiti ju sa svakim koji ju ruše. Rušiti ju dijalektikom riječi i dinamita ali ju rušiti, jer ako jedna država nema pravo obstojati to je samo i jedino Jugoslavija".

GENERAL DRINJANIN

Ustavna i programska

NAČELA

H.N. OTPORA

USTAVNA I PROGRAMSKA NAČELA

POGLAVLJE I.

ČLAN 1) IME, SJEDIŠTE I SVRHA

a) Organizacija je utemeljena i vodi se pod imenom — HRVATSKI NARODNI OTPOR (u daljnjem tekstu koristit će se na slijedeći način: "H.N. OTPOR").

b) Sjedište Glavnog pročelništva H.N. Otpora mijenja se po potrebi i prema dogovoru pročelnika H.N.Otpora i ostalih dužnosnika koji sačinjavaju Glavno pročelništvo H.N. Otpora.

c) Hrvatski Narodni Otpor utemeljen je kao državotvorni pokret hrvatskog naroda sa svrhom da se organiziranim oblicima otpora suprostavlja svakom tudjinskom nasilju i protivnicima HRVATSKOG NARODNOG PRAVA na samoodredenje, slobodu i suverenost DRŽAVE HRVATSKE. Stoga H.N. Otpor postavlja si kao osnovni zadatak svestrano i sa svim prikladnim sredstvima pomagati svoj narod u njegovoj osloboditeljskoj borbi i obnovi slobodne i samostalne države Hrvatske. U sadašnjem tijeku vremena ta se borba posebice odnosi protiv kolonijalnog stanja režima, koji terorom, pljačkom i nasiljem drži hrvatski narod protiv njegove volje u nezakonitoj i neprirodnoj zajednici različitih naroda zvanom — Jugoslavija.

ČLAN 2) OSNOVNA NAČELA

Neotudjiva prava i temeljne vrednote za koje se bori H.N. Otpor i koje smatra neminovnim za biološki opstanak i normalni razvitak hrvatskog naroda:

a) Samostalna i suverena država Hrvatska na čijelom njenom etničko-povjesnom prostoru.

- 9 -

Faksimil naslovnice i devete stranice Načela HNO-a

HNO bori se za obnovu samostalne, slobodne i suverene Države Hrvatske u kojoj će narod svojom slobodnom voljom i suverenim pravom odlučivati o svom društvenom, političkom i gospodarskom uređenju.

Budući da je ovaj program namijenjen izvandomovinskom djelokrugu HNO-a (koji je zasnovan na demokratskim načelima) njegov će se cijeli rad odvijati javno i u granicama zakona onih zemalja u kojima su osnovane i gdje rade njegove postrojbe. HNO će u tom radu pomagati hrvatsku osloboditeljsku borbu svim prikladnim i zakonom dopuštenim sredstvima i načinima djelovanja.

Na međudruštvenom planu - u pitanju suradnje s drugim hrvatskim državotvornim organizacijama, rodoljubnim društvenim i aktivnim pojedincima-HNO ostaje na svom već dobro poznatom stanovištu; što znači da će činiti sve u svojim mogućnostima da međudruštveni rad bude svrsishodno usklađivan i da jedinstvo akcije bude što opširnije i potpunije provođeno u život i rad hrvatske osloboditeljske borbe. U tom duhu, HNO će se truditi i za utvrđivanje boljeg razumijevanja, kao i sveopćeg narodnog izmirenja, gdje ideološke razlike neće više predstavljati zid ograđivanja jednih od drugih, već neka to postane narodni potencijal za bolji i potpuniji rad i bogatiju političku prisutnost na svim područjima i zbivanjima društvenog života. Hrvatsku nacionalnu slogu smatramo jednim od najglavnijih preduvjeta za svako daljnje razumno djelovanje, pa će se i naš rad stalno temeljiti na tim načelima. Razlog neslaganju opravdan je, naravno, onda kad smatramo da je u pitanju služenje neprijatelju ili izdaja bilo koje vrste, kao i svako djelovanje koje šteti temeljnim interesima hrvatskog naroda...

Načelno, mi smo, naravno, za mirno rješavanje i postizanje hrvatskih pravednih zahtijeva i ciljeva, ali smo, na žalost, u takvim pokušajima toliko puta ostali bez uspjeha, da se više ne može objektivno i s ozbiljnošću pomišljati na takve mogućnosti. Naš neprijatelj još nije nigdje pokazao da je dostigao stupanj ljudskog razuma, gdje bi shvatio da je u obostranom interesu mirno rješenje, i da bi učinio nešto konstruktivno u pogledu pravednog i mirnog rješavanja toga neodgodivog pitanja. On je tu svoju tvrdoglavost i neljudske namjere pokazao i u najnovijoj povijesti - 1971. godine, pa nam stoga ne preostaje drugo do li najozbiljnije pripreme za onaj posljednji način ljudskog saobraćaja u postizanju pravde – revolucija...

HNO nije stranka sa strogom privrženošću jednoj ideologiji već opći državotvorni pokret, pa se mi ne kanimo - niti želimo - zadržavati na širokim i preciznim definicijama društvenog uređenja u oslobođenoj Domovini. U redovima HNO-a mogu biti i pripadnici hrvatskih političkih stranaka sa različitim ideološkim pogledima i već stoga je neprihvatljivo ići u opširne i jednostrane definicije programa. Osim toga, ima i drugih razloga. Jedan od njih je i taj da bi se tako opširnim razradama o načinu društvenog uređenja išlo u protuslovlje s osnovnim načelima same organizacije - u kojima se navodi da je hrvatski narod jedini koji ima pravo svojom slobodnom voljom donositi odluke o pitanjima državnog uređenja."

Ambiciozne planove vodstva HNO-a najprije je 1978. godine preduhitrila zabrana organizacijskog djelovanja u SR Njemačkoj, kada je zabranjeno i tiskanje organizacijskog glasila *Otpor*. Također, saznavši za novi identitet Mire Barešića, Beograd je zatražio njegovo uhićenje, pa je on povučen u Paragvaj. Međutim, u kolovozu 1979. jedna specijalna jedinica FBI-a u Paragvaju ga je uhitila i prebacila u SAD, a onda je izručen Švedskoj.

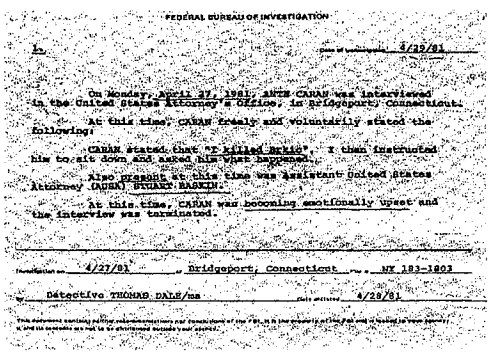
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION

4/29/81

On Monday, April 27, 1981, ANTE CARAN was interviewed in the United States Attorney's Office, in Bridgeport, Connecticut.

At this time, CARAN freely and voluntarily stated the following:

CARAN stated that "I killed Brkic". I then instructed him to sit down and asked him what happened.

Also present at this time was Assistant United States Attorney (AUSA) STUART RABNER.

At this time, CARAN was becoming emotionally upset and the interview was terminated.

4/27/81 Bridgeport, Connecticut NY 183-1803

Detective THOMAS DALY/ms 4/28/81

FBI prihvaća ubojicu Antu Čarana kao krunskog svjedoka protiv članova HNO-a: Priznanje Ante Čarana da je ubio Križana Brkića

Tijekom 1980. i 1981. godine uslijedila su masovna uhićenja članova HNO-a u SAD-u i Kanadi pod optužbom da su bili umiješani u terorizam u SAD-u, tj. da su sudjelovali u pravljenju i podmetanju eksplozivnih naprava u prostorije jugoslavenskog konzulata, jugoslavenske banke i drugih jugoslavenskih ustanova, kao i u prostorije navodno projugoslavenski orijentiranih hrvatskih iseljenika.

Većina uhićenih osuđena je na drastične zatvorske kazne, a dvojica (Ante Ljubas i Ranko Primorac) se još uvijek nalaze u američkim zatvorima. Suđenje toj skupini poljuljalo je povjerenje hrvatskih emigranata u američku demokraciju te pravedno i nezavisno sudstvo, jer se pouzdano znalo da su mnogi dokazi bili montirani od američke i jugoslavenske tajne policije. Glavna svrha tog suđenja sastojala se, u vrijeme očekivane destabilizacije SFRJ nakon smrti Tita, u zastrašivanju hrvatskih emigranata kako se ne bi upuštali u protujugoslavenske djelatnosti

Organizacija HNO je tim suđenjima uništena, ali nije prestala postojati. Životarila je do uspostave Republike Hrvatske kad je službeno raspuštena.

Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB)

Organizaciju *Hrvatsko revolucionarno bratstvo* (HRB) osnovali su 1961. godine u Australiji Geza Pasty, Josip Senić, Jure Marić i drugi. Oni su prije osnutka HRB-a bili u HOP-u u kojemu je, prema njihovu mišljenju, bilo previše borbene i revolucionarne retorike koja je i njih privukla u HOP. Kad su se uvjerili da vodstvo HOP-a ne želi s retorike prijeći na djela, odlučili su osnovati novu organizaciju.

HRB je imao tri glavna dokumenta koja je donio *Glavni revolucionarni stan* kao vrhovno tijelo HRB-a: *Temeljna načela*, *Stegovni pravilnik* i *Prisega*.

Temeljna načela HRB-a donesena su 4. siječnja 1961. u Upsali/Švedska. Njihov najvažniji dio glasi:

"Hrvatsko Revolucionarno Bratstvo je – kako sam naslov kaže – borbena organizacija svjesnih hrvatskih rodoljuba, koji su postavili zadaću osloboditi hrvatski narod od tuđinskoga nasilja, te državu Hrvatsku ponovno uskrisiti u njezinim etničkim i povijesnim granicama.

Hrvatsko Revolucionarno Bratstvo poslužit će se u svom djelovanju svim raspoloživim sredstvima, uključujući i upotrebu oružja da se konačni cilj ostvari.

Sveta je dužnost svakoga pripadnika Bratstva najpogodnijim načinom i sredstvima djelovati, u granicama svojih mogućnosti, da se ostvare planovi organizacije, koji su istovjetni vjekovnim težnjama svih hrvatskih naraštaja.

Glavni Revolucionarni Stan postavit će, prema potrebi, smislu i okolnostima, granice djelovanja svakoga pojedinca, odnosno usmjeriti njegov rad i djelovanje u pravcu, koji će organizacija smatrati opravdanim i svrsihodnim.

Organizacija obavezuje svakoga svog pripadnika prisegom na poštivanje Temeljnih načela HRB-a, točno izvršavanje zapovijedi, uputa i sugestija, te na poslušnost i strogo čuvanje tajne.

Cilj koji je pred organizaciju postavljen, zadaci, koji pripadnike HRB-a očekuju, kao i realno presuđivanje snaga s kojima raspolažu neprijatelji hrvatskoga naroda i protivnici hrvatske državne nezavisnosti, traže kategorički maksimalan napor, samoprijegor i požrtvovanje, pa će se u tom smislu upravljati cjelokupna djelatnost HRB-a općenito, a svakoga brata revolucionara ili sestre revolucionarke napose.

Zbog uvjeta pod kojima HRB-o djeluje, te radi taktike koju su nam neprijatelji nametnuli, sav rad organizacije odvija se podzemno, u dubokoj tajnosti.

U prvoj fazi revolucionarne djelatnosti čitav rad pod imenom HRB-a u potpunosti je ilegalne naravi.

Kombiniranje javnoga djelovanja s ilegalnim u izuzetnim slučajevima dopušteno je samo određenim članovima organizacije, ali tek po predhodnom odobrenju Glavnog revolucionarnoga stana.

U javnom djelovanju nitko ne smije u pripremnom stadiju hrvatske revolucije nastupati pod službenim nazivom organizacije ili bilo kojeg njezinog dijela."

Sastavni dio *Načela* je *Program HRB-a* s vizijom buduće hrvatske države:

"Hrvatska Država nije cilj nego sredstvo pomoću kojega Hrvatski Narod postiže onaj stupanj političkog, gospodarskog i kulturnog napretka, kojega nije mogao postići pod tuđinskom upravom. Jedino slobodni, demokratski poredak u Hrvatskoj Državi, omogućava Hrvatskom Narodu postignuće slobode, mira i blagostanja za kojim on toliko čezne...

Sloboda i demokracija nezamislive su bez društvene pravde.

Hrvatski Narod baštini etiku pravednih društvenih i socijalnih nazora, a HRB zastupa i brani ove vrijedne osobine Hrvatskog Naroda. Iz tih razloga se HRB zalaže za pravedno socijalno uređenje, za društveni sustav u kojemu neće postojati aristrokati i kmetovi, buržuji i siromasi, komesari i robovi, ili bilo kakva povlaštena kasta, nego organsko jedinstvo seljaka, radnika i intelektualaca, velika obitelj – pluga, stroja, pera i mača."

Stegovni pravilnik donesen je desetak mjeseci kasnije, 30. studenoga 1961.:

"Hrvatsko revolucionarno bratstvo postavlja svakom pripadniku kao prvi uvjet bezuvjetnu poslušnost i točnost u izvršenju naređenja, vjernost osnovnim načelima, izdržljivost i čuvanje tajni.

Izdaja se smatra najtežim prijestupom.

Plašljivost je za svakog revolucionara najveće zlo. Plašljivost vodi izdaji, a izdaja u ropstvo. Vjernost znači slobodu, a za dobivanja i održavanje slobode, za postizanje trajnosti slobode nužna je tjelesna, intelektualna i moralna hrabrost.

Prijevara revolucionara i pronevjera novčanih i ostalih materijalnih sredstava organizacije kažnjava se najtežim kaznama.

Za sve propuste se disciplinski odgovara. Presude donose revolucionarni sudovi, koje osniva revolucionarna vrhovna komanda.

Na području svakog povjereništva postoji revolucionarni sud.

Revolucionarni sud sačinjavaju: predsjednik suda, tužitelj, branitelj i dva porotnika.

Tužitelj podnosi dokazni materijal za osudu.

Branitelj brani optuženog iznoseći olakšavajuće okolnosti.

Porotnici pomažu u donošenju presude i čuvaju dostojanstvo revolucionarnog suda u smislu osnovnih načela.

Predsjednik suda izriče presudu, pošto temeljito sasluša tužitelja, branitelja i porotnike.

HRVATSKO REVOLUCIONARNO BRATSTVO
HRVATSKOM NARODU!
PROGRAM

1.) Hrvatski Narod zadržava osebujnu i izgrađenu etničku i povijesnu jedinicu sa svim značajkama suvremeno oblikovane nacije.

2.) Pravo na život i sreću, duhovni i tvarni probitci Hrvatskog Naroda, najvišjeg uspoštavu vlastite države kao bitnoga i neophodnoga preduvjeta za osiguranje osobne i nacionalne slobode.

3.) Hrvatski Narod odbacuje tvorbu države koja je u protivši sa hrvatskim povijestnim stremljenjima, te koja nijeke Hrvatsku Državu kao takovu.

4.) Hrvatska Država nije cilj nego sredstvo, pomoću kojega Hrvatski Narod postiže onaj stupanj političkog, gospodarskog i kulturnog napretka, kojega nije mogao postići pod tuđinskom upravom. Jedino slobodni, demokratski poredak u Hrvatskoj Državi, omogućava Hrvatskom Narodu postignuće sreće, mira i blagostanja za kojim on toliko čezne.

5.) Htjenja i volja Hrvatskog Naroda izražena je u slobodnim izborima. Politička stranka, sa najviše dobivenih glasova i stranačkih predstavnika u Saboru, obrazuje vladu i upravlja poslovima države. Glasanje je tajno. Hrvatski Sabor je najviše zakonodavno tijelo Hrvatske Države. Zove se narodnopravno u svakidašnjem.

6.) Hrvatski Ustav, sačinjen po ustrojstvima Hrvatske Države i predstavnicima svih političkih stranaka, je zbir vrhunskih zakona, naprvijenih u skladu sa ovim Programom i voljom Hrvatskog Naroda. Sudstvo je čuvar Ustava, neovisno od izvršnih vlasti.

7.) Hrvatska Armija, je budni čuvar tekovina revolucije i Hrvatskih državnih granica i ne smije se u unutrašnja politička zbivanja i previranja. Redarstvo je čuvar unutrašnjeg reda i sigurnosti građana. Hrvatski Narod je dužan pasti pod batinama tuđinskih žandarmerija i milicija. Hrvatsko redarstvo mora biti zaštitnik svakoga građanina, uživati njegovu naklonost i povjerenje i braniti ga od svih zala i poroka.

8.) Svaki građanin Hrvatske Države ima pravo, milju, sjećima ili djelom, štiti i zastupati svoja politička uvjerenja, ali ni tome nesmije prevratiti silu, niti nasilnim putem pričuvavati ostala građana da njegova ideja prihvate. Građani sa istim ili sličnim političkim, društvenim i vjerskim idejama imaju pravo udruživanja i djelovanja ukoliko to ne teži probitcima Hrvatskog Naroda i Države.

9.) Svi građani Hrvatske Države: Katolici, Muslimani, Pravoslavci, Židovi, Protestanti i sljedbenici drugih vjera, imaju pravo izražavati svoju vjersku pripadnost i vršiti vjerske obrede prama propisima svojih crkvenih zakona. Država ne smije štititi niti davati povlastice jednoj vjeri na štetu druge. Sve vjerske zajednice trebaju imati svojih interesa, služiti Bogu-Alahu i proklicima Hrvatske Nacije.

10.) U Hrvatskoj Državi tisak vrši trostruku ulogu: kritičarsku, obavještajnu i odgojnu. Dnevne novine kritiziraju pojedine odluke vlade, negativne pojave kao kriminal, korupciju, nemoral i obavještavaju općinstvo o događajima u zemlji i svijetu, dočavljuju komentare u kojima se prevladi nola poučnosti. Krugovi, slikarska, kazališta i telestaja imaju podpunu slobodu djelatnosti, u koliko na vrijeđaju domoljubne osjećaje hrvatskih građana, nijeću hrvatski suverenitet ili ometaju integritetu Hrvatske Države.

11.) Intelektualna sloboda je predvjet kritaliziranja zdravih i naprednih misli, stoga intelektualci i vodeći umovi imaju podpunu slobodu izražavanja i zastupanja pojedinih ideologija i teuma. Hrvatska Država tudžno pomaže razvitak tehnike i znanosti, dimbenika bez kojih se ne može zamisliti prosperitet jednoga naroda.

12.) U Hrvatskoj Državi će se prosvjetni i školski sustav uskladiti sa potrebama narodne zajednice, u duhu suvremenoga doba, uvažavajući znanstvena umnažanja suvremene epohe. Hrvatske škole moraju postati magnet, čija će snaga ishjeđati iz vjere u vlastiti narod, ljubavi prema domjeku i stalnjenju natpisaja braće.

13.) Sloboda i demokracija je nezamislive bez društvene pravde. Pravedno socijalno uređenje je temeljeno na etničkim svačanjima Hrvatskog Naroda. Mi se borimo za društveni sustav u kojem neće postojati buržuji i proleteri, komunistička "nova klasa" i robvi, nego organsko jedinstvo radnika, seljaka i intelektualaca; velika obitelj ljudi stroja, pluga i pera.

14.) Veliki ljudski kompleksi, tvori mineralnih vode, velike tvornice, promet ključ značaja, banke i velectrovlos predstavljaju općenarodno vlasništvo, nodjeno i kontrolirano preko državnih vlasti.

15.) Hrvatska Država jamči svakome građaninu pravo na posjedovanje imovine. Privatno vlasništvo je uslov zdravog političkog i gospodarskog razvitka i blagostanja Hrvatskog Naroda.

16.) Zemlja je zestadljivo vlasništvo onoga tko ju obrađuje, stoga je u Hrvatskoj Državi prisilna kolektivizacija zabranjena. Hrvatski seljak je stup rodoljublja, čestitosti i radinosti. Hrvatska Država pomaže unđinanju i unaprijeđenju seljačkih imanja putem dugoročnih kredita i minimalnim razrezom poreza u svrhu jačanja proizvodne moći poljoprivreda.

17.) Nakon postignuća državne osamvinosti, u Hrvatskoj Državi se formalno suvremeno radničko zakonodavstvo, koje garantira sudioništvo radnika u upravi i podjeli profita, socijalno zbrb, bezplatnu liječničku pomoć i četiridesetsatno radno vrijeme u tjednu.

18.) Radnici, seljaci, namještenici, liječnici, učitelji i građani ostalih profesija imaju pravo udruživanja u slobodna sindikata i provođenje štrajkova, koji štite njihova prava i prisiljavaju odgovorne čimbenike na pravilno tumačenje i provođenje zakona o radničkim pravima.

19.) Hrvatska Država je dužna voditi brigu o bolesnima, nejakima i nemoćnima i omogućiti svakome građaninu da postigne onu razinu materijalne sigurnosti i blagostanja, kakova slobodnim ljudima u slobodnoj zemlji i pripada.

20.) U skladu sa tradicionalnom željom Hrvata da u slozi i miru žive sa svojim susjedima i ostalim narodima. Hrvatska Država se obavezuje da će poštivati poveju Ujedinjenih Nacija i ostalih naprednih međunarodnih ustanova, te zastupati mir i suradnju među narodima sa dobrobit čitavog čovječanstva.

Ovaj Program sačinile i vlastoručno podpisale Revolucionarni-Utemeljitelji, dne 4. 1. 1961 godine.

Faksimil prve stranice Programa HRB-a

Za učinjene prijestupe izriču se sljedeće kazne:
- opomena,
- stroga opomena,
- ustupanje opasnog zadatka,
- smrt.
Presudu izvršavaju posebno odabrani revolucionari, koje određuje revolucionarni glavni štab.
Protiv presude se ne može uložiti žalba.
Život za Hrvatsku!"

HRB je bio, dakle, ustrojen po uobičajenim pravilima revolucionarnih organizacija. U organizaciji je postojao šifrirani način djelovanja i svaki je član imao konspirativno ime. Za svakog novog člana morala su jamčiti dva djelatna člana, a primljeni je član morao položiti prisegu kojom se obvezao na bezuvjetno pokoravanje organizacijskim propisima i na izvršavanje organizacijskih zadataka. Tekst prisege je glasio:

"Prisežem svemogućim Bogom i najdražim svetinjama, da ću se do kraja svoga života boriti za slobodu i državnu neovisnost hrvatskog naroda.
Svojim dobrovoljnim pristupom u redove HRB-a obvezujem se slušati naređeno, bez pogovora izvršavati dane zapovijedi i naloge, te vjerno slijediti revolucionarna načela Bratstva. Svaku povjerenu mi tajnu obavezujem se čuvati i ne odavati ništa što bi moglo štetiti probitcima Bratstva i hrvatskog naroda.
Ako prekršim ovu prisegu i ogriješim se o revolucionarna načela Bratstva ima me po zakonima organizacije steći kazna smrti.
Tako mi Bog pomogao!"

HRB je u prvoj polovici šezdesetih godina poslao devetoricu diverzanata da idu završiti nekoliko diverzija u Jugoslaviji. Jedna je trojka pokušala miniranjem željezničkih tračnica u Gorskom Kotaru izbaciti iz tračnica teretni vlak, ali je eksplozivni materijal bio slab i diverzija nije uspjela, a ni druge dvije trojke nisu polučile nikakav uspjeh. Neki od njih bili su uhvaćeni na granici kad su se vraćali iz Jugoslavije, a neki su pohvatani unutar zemlje. Nakon provedene istrage, izvedeni su na sud u Rijeci i osuđeni na visoke vremenske kazne koje su izdržavali u raznim jugoslavenskim tamnicama.

Rade Stojić, član diverzantske grupe iz 1963. godine, i autor knjige, 1993. godine u Zagrebu

U uvodnim napomenama elaborata o HRB-u, koji je 28. lipnja 1984. izradila jugoslavenska *Uprava za istraživanje, analize i informiranje Saveznog sekreterijata za unutarnje poslove* za potrebe "rukovodećeg sastava Službe državne sigurnosti", piše:

"Ovaj analitički rad o 'Hrvatskom revolucionarnom bratstvu', najozloglašenijoj organizaciji ustaške emigracije, napisan je u SDB-u RSUP-a SR Hrvatske, u okviru

zajedničkog projekta SDB-a – 'Sastav i osnovne karakteristike organizacija neprijateljske emigracije porijeklom iz Jugoslavije'. Velika konspirativnost koju u svojoj antijugoslavenskoj aktivnosti strogo prakticira HRB onemogućava da se o njoj (strukturi, djelatnosti, unutarnjim odnosima i sl.) daju potpuniji podaci. Ta parcijalnost saznanja morala je utjecati na obujam i razinu obrade teme, osobito pojedinih poglavlja. No, usprkos tome, ova analiza je koristan, vrijedan i zanimljiv rad."

Zatim slijedi prikaz HRB-a čiji najvažniji dijelovi glase:

"Daleko od stvarnih zbivanja u Jugoslaviji i zaslijepljeni raznovrsnom antijugoslavenskom propagandom, kako iz emigrantskih sredina tako i iz reakcionarnih krugova na Zapadu, u ustaškoj se emigraciji stvara uvjerenje da u zemlji postoje nesnošljivi uvjeti života uopće, a da je to posebno izraženo u Hrvatskoj. Uvjereni su da je pored teških ekonomskih prilika u Jugoslaviji prisutno i nacionalno ugnjetavanje hrvatskog naroda, što dovodi do snažnog otpora, te progona i terora od strane jugoslavenskih vlasti. Svojedobna zbivanja u Mađarskoj, Poljskoj te Istočnoj Njemačkoj navode ih da misle kako je i u Jugoslaviji slična situacija, te da u datom trenutku mogu izbiti slični 'revolucionarni događaji'. Polazeći od takve ocjene osuđuju neaktivnost svih organizacija neprijateljske emigracije, a posebno one iz Hrvatske. Rezoniraju da bi se kroz svakodnevnu i konstantnu diverzantsko-terorističku aktivnost u zemlji te inozemstvu i otpor naroda u zemlji snažnije razvijao. To bi u datom trenutku izazvalo nered ili bar dovelo do stvaranja klime za jače 'revolucionarne' zahvate, iza čega bi se, po njima, mogla osnovati gerila i povesti otvoreni ustanak. Ovakav razvoj događaja smatraju realnim i mogućim na osnovi svoje ocjene o tadašnjoj svjetskoj situaciji. Naime, polaze od stajališta da je izbijanje trećeg svjetskog rata apsurdno, jer ni Zapad ni Istok nisu spremni bilo čime dovesti svijet u situaciju svjetskog sukoba. Budući da, prema njima, Jugoslavija nije članica Varšavskog pakta, a u slučaju 'ustanka u Jugoslaviji' odnosno u Hrvatskoj svaka intervencija SSSR-a neminovno bi uvjetovala uplitanje SAD-a. Rezultat direktnog angažiranja jedne i druge sile bio bi davno dogovoren sporazum o podjeli Jugoslavije 'fifti-fifti'.

Skupina emigranata organizatora HRB-a upravo je na ovim elementima sagradila svoju strategiju. Istodobno je osudila stav svih ostalih grupacija ustaške emigracije, posebno HOP-a, koji, prema njima, svoju strategiju za nacionalno oslobođenje gradi na 'čekanju datog trenutka'. S obzirom na činjenicu da HOP još uvijek veliča i slavi ustašku državu iz vremena NDH, svaka bi akcija, i na strani Zapada i od naroda u zemlji, bila shvaćena kao obrana onoga što je danas nepopularno i kompromitirano. Istodobno, djelatnost na takvim ustaškim temeljima pružala bi političko opravdanje za miješanje u razvoj događaja onih od kojih se očekuje isključivo podrška. Sve ovo, po shvaćanju organizatora HRB-a, nametalo je potrebu da se na pozornici ustaške emigracije pojavi nova snaga koju će sačinjavati ljudi čija prošlost nije kompromitirana i čije će ideje u pogledu buduće samostalne države Hrvatske u svojoj biti biti sasvim nešto drugo nego što je bila ustaška NDH.

Do tada već poznati mlađi emigranti Jure Marić, Geza Pašti, Ante Sarić, Josip Senić, Josip Oblak, Ilija Tolić i drugi, održavaju ilegalne sastanke mimo rukovodstva HOP-a i drugih emigrantskih organizacija, nastojeći iznaći nove organizacijske oblike

i sadržaje koji će odgovarati i vremenu i uvjetima u kojima je emigracija tada djelovala... Nakon nekoliko sastanaka na kojima su izrađena i raspravljana temeljna načela i organizacijska struktura nove organizacije, ova grupacija osniva HRB (ime je predložio Geza Pašti) krajem 1961. godine...

Još u prvim razgovorima u vezi s osnivanjem HRB-a, bilo je mišljenja da bi organizacija trebala biti ilegalnom, koliko god je to u praksi moguće, a da se popunjava isključivo mladim ljudima spremnim bez pogovora izvršiti sve postavljene zadatke, uključujući tu i ilegalno ubacivanje u zemlju, što je u praksi i provedeno...

Početkom 1972. god. HRB je u Europi, pod rukovodstvom Josipa Senića, izradio novi modificirani program koji je bio prilagođen situaciji poslije 21. sjednice Predsjedništva SKJ i namijenjen za djelatnost u zemlji.

U uvodnom (političkom) dijelu, među ostalim, govori se da sada 'opet Beograd ponavlja povijesnu pogrešku..., da se lomi kralježnica hrvatskom narodu itd'... Zatim se pozivaju 'Hrvati i Hrvatice' da po ugledu na irski narod uzmu oružje u ruke i otpočnu oružanu borbu 'do potpunog oslobođenja i uspostave nezavisne hrvatske države'. U nastavku se daju konkretne upute za organiziranje revolucionarne borbe i stvaranje 'borbenih jedinica – trojki'. Program predviđa njihovo osnivanje 'u gradu, selu, poduzećima, uredima, partijskim ograncima, školama, političkim, kulturnim, sportskim društvima, vojnim jedinicama i policijskim postajama'. Članovi trojki mogu biti osobe 'svih zanimanja, dobi, spola, vjere i političkih uvjerenja' – koje su spremne da se bore 'za slobodu Hrvatske'...

Fotografija Josipa Senića iz mladenačkih dana

Organizacijska struktura HRB-a regulirana je u tzv. pravilima o ustrojstvu i obujmu djelatnosti HRB-a. Organizaciji na čelu nalazi se Glavni stan (GS), kojim rukovodi glavni tajnik. U Glavnom stanu postoje sektori zaduženja kao što su postrojbeni tajnik ili stegovni tajnik (postrojbeni znači vojni i disciplinski tj. stegovni tajnik). Zatim opskrbni sektor na čelu s opskrbnim tajnikom kao i rizničar za blagajnu. Zatim postoji promidžbeni odjel za promidžbu i skupina dužnosnika instruktora u glavnom stanu koji zaduženja dobivaju po potrebi. Oni trebaju putovati po svijetu, obilaziti pojedince i organizacije, pomagati u izobrazbi, snabdijevanju i terorističkoj obuci, odnosno pomagati organizirati terorističke akcije od strane pojedinih skupina protiv Jugoslavije. Na čelu organizacije za pojedina područja nalaze se stožernici, a osnovne su organizacijske jedinice trojke. Postoje tri vrste trojki: za sabotaže i terorizam, za obavještajne poslove i za propagandu. Trojki na čelu stoji zapovjednik, a članovi su tzv. izvidnik i atentator (miner), znači izvršitelj. Za jedan kontinent ili skupinu država imenuje se jedan povjerenik koji je ujedno i član GS-a. Stožeri se osnivaju u većim gradovima, a na njihovu su čelu stožernici, stožerni pobočnici i tajnik. Stožernici održavaju vezu s glavnim tajnikom i GS-om. Stožernih pobočnika može biti i više, ovisno o potrebama. Oni kontaktiraju sa zapovjednicima trojki. Međusobno ne kontaktiraju, ukoliko to ne odredi glavni povjerenik ili GS. Stožernici se često smjenjuju

i premještaju na druge dužnosti, zato da bi se izbjeglo duže zadržavanje na jednoj dužnosti, stvaranje privatnosti, ali i zbog najsitnijih pogrešaka.

Otuda i pojava da se na rukovodećim dužnostima u pojedinim stožerima nalazilo više pripadnika HRB-a...

Tijekom 1962. godine Glavni je revolucionarni stan odlučio, u sklopu tzv. akcije prve runde, ostvariti pripreme za osnivanje organizacija HRB-a u Europi. Započeto je sa stvaranjem uporišta u Europi, pa je u Stuttgartu 1963. godine organiziran europski glavni štab, a u raznim mjestima SR Njemačke, Francuske, Švedske i Austrije štabovi. Do sredine 1965. godine u Europi je stvoreno više skupina sa ukupno oko 40 do 50 pripadnika HRB-a... Pored toga, HRB je do tada pridobio i pojedine emigrante u Italiji i Švedskoj.

HRB je kao ilegalna organizacija prilagođavao sadržaj svoje neprijateljske djelatnosti raznim organizacijskim oblicima, pa je tako kao oblik svog legalnog nastupanja 1965. godine u Sydneyu osnovao organizaciju 'Hrvatska mladež'.

Od 65 prisutnih osnivačkoj skupštini 40 ih je bilo utvrđenih ili indiciranih članova HRB-a. Prvi je predsjednik organizacije bio Dragutin Bratuša, vodeći član HRB-a. 'Hrvatska mladež' izdavala je list 'Uzdanica', koji je u stvari bio glasilo HRB-a. Ova organizacija služi HRB-u za okupljanje vlastitih pristalica, za prikupljanje financijskih sredstava, vršenje utjecaja na druge organizacije, za regrutiranje izvršitelja diverzantsko-terorističkih akcija itd. Pripadnici 'Hrvatske mladeži' infiltrirali su se u jedan broj društava hrvatske emigracije. Tako oni (prema podacima iz 1975. godine) imaju dominantnu ulogu u tzv. 'Croatia' u Sydneyu i Melbourneu, u 'Ligi za borbu protiv raka' u Sydneyu itd...

Treba naglasiti da osim u raznim organizacijskim oblicima HRB u svom radu koristi (i ima u vlasništvu) razne domove i klubove (npr. u Canberri), farme za obučavanje terorista (npr. u Australiji, JAR i sl.), hotele, motele, nogometne klubove (npr. NK 'Croatia' koji je 1972. g. u Parizu osnovao T. Butković).

HRB se financira iz više izvora. Tako svi članovi, prema imovinskom stanju, plaćaju članarinu (60-ih godina za Europu je iznosila 20 DM mjesečno), a rad se financira i od zarade većeg broja ugostiteljskih objekata, radnji i sl. koji figuriraju kao vlasništvo pojedinaca, a u stvari se radi o objektima HRB-a. Također, emisari HRB-a često putuju obilazeći razne pojedince i druge emigrantske organizacije, kojom prigodom prikupljaju značajna sredstva za rad HRB-a, a vrše i prisile na pojedince za davanje novčanih priloga. Sredstva, koja se u najvećoj mjeri koncentriraju u Australiji, šalju se punktovima u Europu za nabavu terorističke opreme i organiziranje terorističkih akcija prema SFRJ (npr. u vremenu siječanj – travanj 1963. god. HRB iz Australije poslao je N. Gladiću u Europu 7.000 DM za pripreme terorističkih akcija).

Pripadnici HRB-a su zbog svoje veoma opasne aktivnosti (vršenje diverzija i terora) bivali stalnim predmetom interesa ŠDS-a i stranih obavještajnih službi, pa su doživljavali i teže potrese, što im je nametalo potrebu novih organizacijskih promjena i prilagođavanja svojih programa. Ovo je i razlog što SDS, nakon neuspjeha HRB-a sa upadom Andrićeve terorističke skupine u SFRJ (1972. god.), nema pouzdanih podataka o organizacijskom ustrojstvu i rukovodstvu ove organizacije. Postoje sigurni dokazi da su pripadnici HRB-a u Australiji do rujna 1972. godine plaćali članarinu kao i do tada,

što znači da u HRB-u u to vrijeme nije bilo promjena organizacijske prirode. Pouzdano se zna i to da su bivši članovi HRB-a, bez obzira na organizacijsku pripadnost nekoj od organizacija, i dalje veoma aktivni u organiziranju terorističko-diverzantske aktivnosti protiv SFRJ.

S obzirom na ilegalni karakter HRB-a teško je utvrditi točan broj članova ove organizacije... Teškoće oko utvrđivanja točnog broja članstva povećava i činjenica da su članovi HRB-a istodobno učlanjeni u druge 'legalne' ustaške organizacije, neki i u više njih, čime prikrivaju svoj stvarni status...".

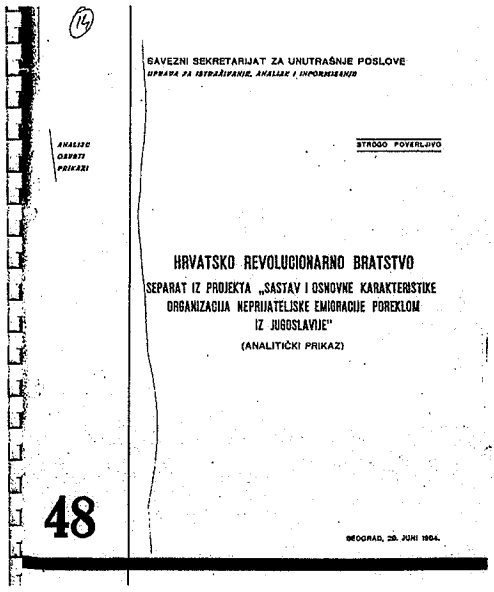
(14)

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
UPRAVA ZA ISTRAŽIVANJE, ANALIZE I INFORMISANJE

ANALITIČKI OBRAZI PRIKAZI

STROGO POVERLJIVO

HRVATSKO REVOLUCIONARNO BRATSTVO

SEPARAT IZ PROJEKTA „SASTAV I OSNOVNE KARAKTERISTIKE ORGANIZACIJA NEPRIJATELJSKE EMIGRACIJE POREKLOM IZ JUGOSLAVIJE"

(ANALITIČKI PRIKAZ)

48

BEOGRAD, 29. JUNI 1984.

Faksimil naslovnice elaborata SSUP-a o HRB-u, 1984.

Organizacija HRB djelovala je preko 30 godina. U tom dugom razdoblju izvela je više uspjelih i neuspjelih diverzija u Jugoslaviji. Prema prije citiranom elaboratu SSUP-a o HRB-u, neke od tih akcija su:

"1966. godine:

7. ožujka – tri ekstremista (Nado Gladić, Vlado Teskera i Branko Orlović) pokušali su iz Belgije u SR Njemačku prenijeti 40 kg eksploziva. Ti su ekstremisti ovu akciju, prema podacima austrijske policije, pokušali izvesti na račun HDO-a i HRB-a;

10. svibnja – četiri terorista, članovi HRB-a (Tahib Kordić, Franc Pintarić, Anton Nikšić i Josip Senić) krenuli su iz Nice u SFRJ radi vršenja diverzija. Kod Verone su imali prometnu nezgodu pa su odustali od akcije;

4. rujna – u Frankfurtu je ubijen državljanin SFRJ Stipe Medvidović. Organizator ubojstva je skupina HRB-a iz Frankfurta (Slavko Logarić, Božo Kelava, Hrvoje Ursa i dr.).

1967. godine:

Ogranak HRB-a u Stuttgartu pripremao je diverzantske akcije za turističku sezonu. Akcijom su rukovodili Franjo Turk, Petar Hinić i Josip Senić (koji je bio protjeran iz Švedske u Australiju). Senić je, nakon odlaska u Australiju, među tamošnjim članovima HRB-a organizirao skupine koje je namjeravao upućivati na već pripremljene punktove u Europi, a nakon obuke u zemlju.

Skupina terorista, formalno pripadnici HRB-a u Parizu (Ivan Čapin, Anđelko Jakić, Ivan Jakić, Jozo Kuštra, Ivan Kovač, Tomo Mršić, neki Lovrić, Vladimir Župan, Tomislav Krstić i Franjo Šos – svi s područja Dalmacije), kojom rukovodi Slavko Čapin, a koja je 1966. godine izvršila diverziju u Klubu Jugoslavena u Parizu, vrši nove pripreme za izvođenje diverzantsko-terorističkih akcija u zemlji i inozemstvu. Skupina je mišljenja da bi bilo najdjelotvornije da se ubuduće ide na sprječavanje turizma u Jugoslaviji.

Skupina pripadnika HRB-a u Nici (ranije tzv. teroristička skupina 'Barbara') vršila je intenzivne pripreme za izvođenje terorističkih akcija. Obuku su izvodili po

programu i skupinama od po tri osobe u stanu ekstremista Franje Pintarića;

15. veljače – terorist Mirko Grabovac imao je zadatak izvršiti atentat na predsjednika Tita za vrijeme tadašnjeg posjeta Austriji;

30. lipnja – u noći između 30. lipnja i 1. srpnja 1967. godine u SFRJ je na sektoru Kozina kod Trsta ubačena skupina ustaških terorista s ciljem vršenja diverzantskih i terorističkih akcija u zemlji. Skupina je odmah nakon prelaska granice uhvaćena. Prigodom hapšenja kod njih je pronađeno deset kilograma plastičnog eksploziva, šest pištolja s većom količinom municije, 450 letaka neprijateljskog sadržaja itd. Neposredan je zadatak skupine bio da u blizini Ogulina miniraju nekoliko stupova dalekovoda i željezničku prugu Zagreb – Rijeka, kao i da raspačavaju letke. U skupini su se nalazili Ivan Cindrić, Jozo Vujević i Jozo Dedić, svi članovi HRB-a;

29. studenog – izvršena je diverzija na naše DK predstavništvo u Melbourneu tempiranom minom u obliku nalivpera.

1968. godine:

Skupina članova HRB-a u Nici, kojom rukovodi Petar Andrić, planirala je izvođenje diverzantsko-terorističkih akcija prema zemlji. U tom cilju izradili su i isprobali mine, od kojih su jednu namjeravali ubaciti u JAT-ov zrakoplov krajem veljače 1968. godine. Planirali su i podmetanje ovih mina u naše vlakove i autobuse koji iz Trsta i drugih pravaca idu u Jugoslaviju;

16. veljače – u toaletu gostionice 'Paradies' u Schveningenu, u kojoj GK održava 'konzularne dane', izvršena je diverzija tempiranom minom. Diverziju je organizirala skupina HRB-a oko Šarca, Odaka, Pašalića i drugih;

18. veljače – u toaletu kluba našeg veleposlanstva u Parizu izvršena je diverzija tempiranom minom teškom 1,5 kg. Izvršitelji su bili teroristi iz skupine oko Ivana i Slavka Čapina;

24. ožujka – na GK u Grazu izvršena je diverzija tempiranom minom ručne izrade. Akciju je organizirala skupina – Odak, Pašalić, Kutuzović;

28. travnja – u garderobi glavne željezničke postaje u Beogradu postavljene su dvije tempirane mine, ali zbog kratkog spoja na mehanizmu nisu eksplodirale. Organizator je akcije skupina Šarac – Odak;

23. svibnja – izvršena je diverzija na glavnoj željezničkoj postaji u Beogradu s dvije mine, kojom prigodom je povrijeđeno 14 osoba. SDS je otkrio izvršitelja Ivana Jelića te skupinu Šarac – Odak kao organizatore, zbog čega su osuđeni u SR Njemačkoj. Jelić je u Beogradu osuđen na smrt;

13. srpnja – izvršena diverzija u kino-dvorani '22. oktobar' u Beogradu, kojom prigodom je 85 osoba ozlijeđeno a jedna poginula.

1969. godine:

21. veljače – u zgradi GK-a u Frankfurtu podmetnut je požar, nakon čega je stajala skupina HRB-a iz Frankfurta oko Petra Čabraje.

Osim spomenutih, HRB je izvršio niz drugih akcija zbog kojih su pojedini pripadnici ove organizacije suđeni. Već je upozoreno na osude Geze Paštija, Nike Kovačića i Marijana Šimundića od strane Düsseldorfskoga provincijskog suda. Stuttgartski provincijski sud proglasio je 1966. godine Josipa Senića krivim za ilegalne aktivnosti i posjedovanje oružja.

Član HRB-a Franjo Goreta ubio je 30. kolovoza 1966. godine Savu Milovanovića, domara jugoslavenskog konzulata u Stuttgartu, zbog čega je 1967. g. osuđen na osam godina zatvora.

Porotni sud Constance osudio je 23. travnja 1966. godine Stanka Karduma, člana HRB-a, na dvije godine i devet mjeseci zatvora te istjerivanje iz SR Njemačke zbog pokušaja ubojstva iz zasjede jugoslavenskog konzula u Münchenu Andrije Klarića.

U lipnju 1967. godine porotni sud u Karlsruheu u SR Njemačkoj osudio je Stjepana Bosaka zbog namjeravanog ubojstva jugoslavenskog državljanina Ivana Mijića. Bosak je bio rukovoditelj ogranka HRB-a u Karlsruheu. Zbog sudioništva u ovoj akciji osuđen je i član HRB-a Ante Knežević...

Drago Đolo, član njegove skupine 'Ujedinjeni Hrvati Njemačke', koji je vjerojatno pripadao HRB-u, pokušao je 30. lipnja 1969.g. iz zasjede ubiti šefa Jugoslavenske vojne misije u Berlinu. U tom pokušaju ranjeni su šef Misije dr. Ante Kolendić i službenik Stanko Golob...

U vremenu koje je slijedilo (nakon 'Bugojanske akcije', op.a.) *HRB je organizirao ili sudjelovao u organizaciji nekoliko diverzantsko-terorističkih akcija, od kojih bi neke, da su izvedene, imale teške posljedice za živote ljudi i njihovu imovinu. Tako je organizirao:*

Faksimil žiga HRB-a

- ranjavanje vicekonzula SFRJ u Lyonu Mladena Đogovića,

- ubacivanje terorista Vinka Barišića i Barbare Plachetke u SFRJ 1975. god. (akcija 'Kaktus'). Ubacivanje je pripremio Dane Šarac uz pomoć Ante Butkovića. Kod Barišića je pronađeno 17 diverzantskih naprava namijenjenih izvođenju terorističkih akata na Jadranskoj obali. U postupku V. Barišić je osuđen na 20 godina zatvora, B. Plachetka na 11 godina i još 6 osoba osuđeno je na kraće vremenske kazne zatvora

- slanje paket-bombe (emigrant Ljubomir Dragoja) Generalnom konzulatu SFRJ u Münchenu."

Ante Sarić, kojega se navodi kao jednog od osnivača HRB-a, izjavio je autoru ove knjige da su mnogu podaci izneseni u *Udbinom* elaboratu neistiniti:

"Mene svrstavaju među osnivače HRB-a koji je osnovan 1961. godine, a ja sam emigrirao tek 1967. Udba je imala običaj da sve što ne može otkriti i objasniti pripiše HRB-u. Sjećam se slučaja s pogibijom Džemala Bijedića. Najprije su tvrdili da mu je HRB podmjestio bombu u zrakoplov, a kad se otkrilo da se zrakoplov srušio zbog udara u planinu, tvrdili su da mu je 'HRB podmetnuo brdo'."

Vodstvo HRB-a je neke akcije priznavalo, a jedna od njih svakako je *Bugojanska akcija* u lipnju 1972. Kako je poznato, tada je 19 diverzanata HRB-a upalo u Jugoslaviju i dva mjeseca vodilo borbu s postrojbama jugoslavenske milicije i JNA. Većina njih je poginula u okršajima, a četvorica su zarobljena. Njih je Vojni sud u Sarajevu, na tajnom suđenju, osudio na smrt. Kazna je izvršena nad trojicom, dok je najmlađi među njima, tada devetnaestogodišnji Ludvig Pavlović, pomilovan na 20 godina robije. Izdržao je

18 godina, najveći dio u Srijemskoj Mitrovici, a nakon prvih višestranačkih izbora prebačen je u zatvor u Republici Hrvatskoj odakle je ubrzo pušten na slobodu. Nakon izlaska iz zatvora, Pavlović se uključio u obrambene redove branitelja RH, a kad je već bilo očigledno da će se rat proširiti i na BiH, otišao je u svoj uži zavičaj Hercegovinu, gdje je, u rujnu 1991., u jednom okršaju s JNA između Šujice i Posušja poginuo.

O *Bugojanskoj skupini* raspravljao je *Hrvatski državni sabor* 1997. godine. Zastupnik Ivan Gabelica uputio je *Zastupničkom domu - Prijedlog deklaracije o pokušaju ustanka za hrvatsku državnu nezavisnost u okolici Bugojna godine 1972.*. Tim prijedlogom *Deklaracije* zastupnik Ivan Gabelica predložio je da se 19-torici boraca iz te akcije dodijele činovi i odličja te da se posmrtno izjednače s borcima dragovoljačkih postrojbi *Domovinskog rata*. Razmatrajući navedeni *Prijedlog*, *Zastupnički dom* na sjednici 28. lipnja 1996. donio je *Zaključak* kojim od *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* traži mišljenje o navedenom *Prijedlogu* deklaracije. Nakon što je *Komisija* dala (uglavnom pozitivno) mišljenje *Hrvatski državni sabor* je odbio prihvatiti *Deklaraciju*.

Mišljenje *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* je glasilo:

"Članovi Bugojanske skupine, i to: Ambroz Andrić, rođen 10. prosinca 1939. u Tuzli, Adolf Andrić, rođen 4. ožujka 1942. u Tuzli, Pavao Vegar, rođen 10. studenoga 1939. u Vašarovićima kod Ljubuškog, Ilija Glavaš, rođen 8. prosinca 1939. u Lužanima kod Gornjeg Vakufa, Đuro Horvat, rođen 12. travnja 1939. u Palinovecu kod Čakovca, Vejsil Keškić, rođen 25. lipnja 1939. u Maloj Peći kod Bihaća, Viktor Kancijanić, rođen u Tinjanu kod Pazina, Petar Bakula, rođen u Rastovači kod Posušja, Mirko Vlasnović, rođen 19. kolovoza 1932. u Zemuniku Gornjem kod Zadra, Ilija Lovrić, rođen 1945. u Varvari kod Prozora, Filip Bešlić, rođen u Rastovači kod Posušja, Stipe Ljubas, rođen 21. rujna 1951. u Đakovu, Vlado Miletić, rođen u Ograđeniku kod Čitluka, Vinko Knez, rođen 1954. u Viškovcima kod Slavonske Požege, Ivan Prlić, rođen 1951. u Sovićima kod Gruda, Nikola Antunac, rođen 1950. u Karlovcu, Vili Eršek, rođen u Varaždinu, i Vidak Buntić, rođen u Ograđeniku kod Čitluka, žrtve su poraća, sukladno odredbi članka 2. stavka 2. Zakona o utvrđivanju ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata ('Narodne novine', broj 53/A/91) i članka 2. točke 2. alineja 3. Poslovnika Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava ('Narodne novine', broj 8/92) kojim je propisano da se osobe smrtno stradale nakon 9. svibnja 1945. smatraju poratnim žrtvama II. svjetskog rata. Kao takve Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava ih je evidentirala.

Član Bugojanske skupine Ludvig Pavlović, rođen 9. travnja 1951. u Vitini kod Ljubuškog, žrtva je Domovinskog rata.

Kako je Prijedlog deklaracije prvenstveno političko pitanje, Komisija nije u mogućnosti dati mišljenje o tom pitanju. No, nesumnjivo je, pa i općepoznato, da su članovi Bugojanske skupine stradali u oružanom sukobu s Jugoslavenskom armijom i policijom i da im je cilj bio podizanje ustanka i uspostava nezavisne hrvatske države...

Na području tadašnjih republika SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine uhićeno je nekoliko desetaka Hrvata pod optužbom da su, prije nego što je Bugojanska skupina ušla u Hrvatsku, pripremali teren za akciju ili da su se trebali naknadno uključiti u nju.

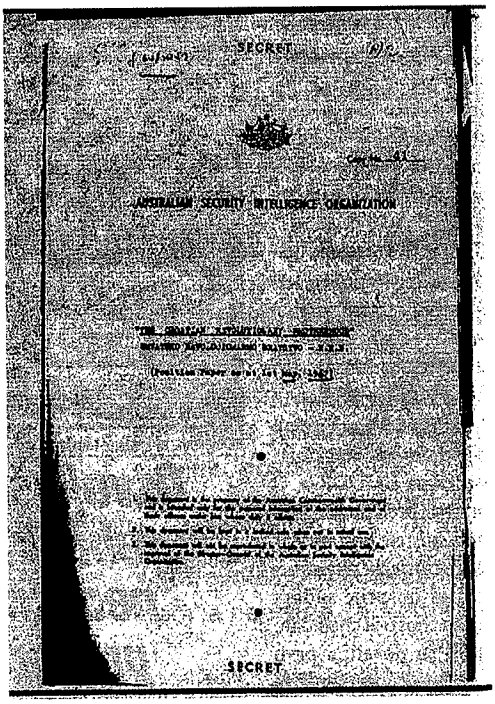
SECRET

AUSTRALIAN SECURITY INTELLIGENCE ORGANIZATION

SECRET

Faksimil naslovnice
strogo povjerljive analize ASIO-a o HRB-u,1967.

Nekolicina uhićenih podlegla je torturama pod istragom, primjerice Antun Raspudić iz Ljubuškog, ili za vrijeme izdržavanja kazne, primjerice Ante Miličević, također iz Ljubuškog.

Sigurno je da i ove žrtve zaslužuju istu pozornost kao i devetnaestorica pripadnika Bugojanske skupine, ali i nekolicina hrvatskih emigranata koje je Udba likvidirala zbog povezanosti s Bugojanskom akcijom. To se posebice odnosi na troje članova obitelji Ševo: oca Stjepana, rođenog 1937. u Hamzićima kod Čitluka, suprugu Tatjanu, rođenu 1946. u Varaždinu, i njihovu devetgodišnju kćerku Rosemariju, rođenu 1963. god. u Stuttgartu, likvidirane 24. kolovoza 1972. u talijanskom gradiću San Dona di Piave kod Venecije...

Osim Bugojanske skupine bilo je i drugih organiziranih pokušaja Hrvata za pokretanje oružanog ustanka s ciljem stvaranja samostalne hrvatske države. Prva veća gerilska skupina sastavljena od hrvatskih političkih emigranata, članova HRB-a, koja je prethodila Bugojanskoj skupini, ušla je u Hrvatsku 7. srpnja 1963. Tu skupinu od devet naoružanih članova predvodili su Ilija Tolić i Josip Oblak. Ona je zbog toga kasnije nazvana 'Skupina Tolić-Oblak'. Sačinjavali su je još: Dražen Tapšanji, Mirko Fumić, Krešimir Perković, Rade Stojić, Stanko Zdrilić, Branko Podrug i Vlado Leko. Sva devetorica su uhićena neposredno nakon dolaska u Hrvatsku i osuđena na dugogodišnje zatvorske kazne.

Gerilska skupina koja je slijedila primjer Bugojanske skupine bila je sastavljena od samo dvojice članova HRB-a: Ivana Matičevića i Mate Prpića. Oni su nekoliko godina zaredom odlazili iz Njemačke u Hrvatsku i izvodili raznovrsne akcije, od bombaških napada na vojne i milicijske ustanove do likvidacija Udbinih oficira. Neposredno nakon jedne takve akcije poginuli su 29. listopada 1974. kod Gospića."

HRB je prestao djelovati odlukom *Glavnog revolucionarnog stana* 25. studenoga 1996.:

"Nakon teškog obrambenog i oslobodilačkog rata koji je nametnut hrvatskom narodu od strane velikosrpskih osvajača, s ponosom možemo reći da je Hrvatska danas slobodna, neovisna i demokratska država. Stoljetni san svih Hrvata, a pogotovo hrvatskih domoljuba, ostvaren je nesebičnom žrtvom cjelokupnog hrvatskog naroda, domovinskih i iseljenih Hrvata, bez obzira na ideološka i stranačka opredjeljenja i uvjerenja.

Međutim, iako je u osloboditeljskoj borbi sudjelovalo cjelokupno hrvatsko

narodno biće, ne smijemo i ne možemo zaobići one organizirane čimbenike u iseljeništvu, koji su desetljećima tumačili htijenja hrvatskoga naroda za slobodom i neovisnošću u zemljama u kojima su se naselili, i svojim požrtvovnim rodoljubnim radom dali veliki doprinos u borbi za slobodu Hrvatske. U toj raznovrsnosti hrvatskih organizacija, kako političkih tako kulturnih, športskih i inih organizacija i društava, samozatajno je djelovalo i Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB), ustrojeno kao revolucionarna organizacija još davne 1961. godine s isključivom zadaćom: 'Beskompromisno rušenje Jugoslavije i uspostava neovisne, demokratske hrvatske Države'. U toj dugoj, mukotrpnoj i iscrpljujućoj borbi djelatnosti HRB-a nisu bile ograničene samo u iseljeništvu, već je težište borbe bilo usmjereno na samu Hrvatsku, čvrsto vjerujući da je to jedini način plodonosne borbe. Zato iz niza operacija izvedenih u domovini, kao vrhunac vojnog pothvata H.R.. Bratstva, ostat će za povijest 'akcija Bugojno', bez razlike da li taj pothvat danas netko razumije, poštuje ili pak osuđuje. Ovu operaciju, razrađenu u operativnom odjelu HRB-a pod tajnim kodom 'PL', izvršila je postrojba koja nosi ime 'Planinske lisice', a u planiranju i izvođenju nije sudjelovala niti jedna druga organizacija.

Samu djelatnost HRB-a ne bi smjeli svesti samo na 'Bugojno'. Bilo je tu djelatnika revolucionaraca koji su gubili živote za Hrvatsku diljem Europe kao pripadnici HRB-a, a jednako tako se borili u borbenim postrojbama Hrvatske vojske u Domovinskom ratu. Borili su se časno, nesebično junački. Neki poginuše, a neki ostadoše invalidi. Nikad se nisu hvalili svojom pripadnošću HRB-u, jer su se ravnali prema načelu: 'Djela, a ne riječi..'.

Hrvatska je danas stvarnost. Hrvatska je slobodna, demokratska i neovisna. U njoj ima mjesta za svakog onog tko Hrvatsku želi imati za svoju domovinu. To je međunarodno priznata država s međunarodno priznatim granicama koje čuva hrvatski vojnik. Cilj koji je postavljen u Temeljnim načelima HRB-a je postignut, te na osnovu toga Glavni Revolucionarni Stan donosi:

O d l u k u
o raspuštanju tajne revolucionarne organizacije
Hrvatsko revolucionarno bratstvo

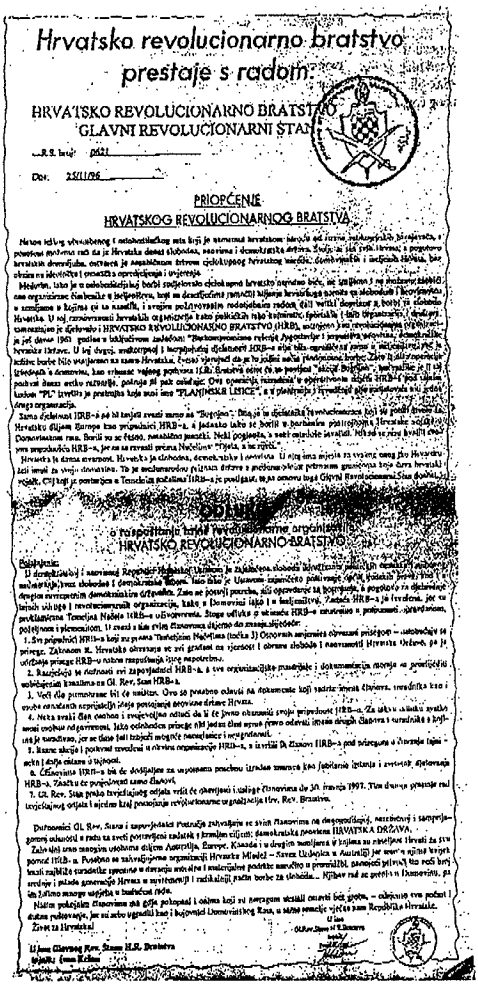

Hrvatsko revolucionarno bratstvo prestaje s radom!

HRVATSKO REVOLUCIONARNO BRATSTVO
GLAVNI REVOLUCIONARNI ŠTAB

Broj: 0421

Dne: 25/11/96

PRIOPĆENJE
HRVATSKOG REVOLUCIONARNOG BRATSTVA

ODLUKA
o raspuštanju tajne revolucionarne organizacije
HRVATSKO REVOLUCIONARNO BRATSTVO

Faksimil odluke Glavnog revolucionarnog stana HRB-a o prestanku djelovanja, 1996.

Pojašnjenje: U demokratskoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj Ustavom je zajamčena sloboda udruživanja političkih stranaka i njihovog nadmetanja kroz slobodne i demokratske izbore. Isto tako je Ustavom zajamčeno poštivanje općih ljudskih prava, kao i u drugim suvremenim demokratskim državama. Zato ne postoji potreba, niti opravdanje za postojanje, a pogotovo za djelovanje tajnih udruga i revolucionarnih organizacija, kako u Domovini tako i u iseljeništvu. Zadaća HRB-a je izvršena, jer su proklamirana Temeljna Načela HRB-a oživotvorena. Stoga odluku o ukinuću HRB-a smatramo u potpunosti opravdanom, poželjnom i plemenitom. U svezi s tim svim članovima dajemo do znanja slijedeće:

1. *Svi pripadnici HRB-a koji su prema Temeljnim Načelima (točka 3.) Osnovnih smjernica obvezani prisegom - oslobađaju se prisege. Zakonom R.. Hrvatske obvezuju se svi građani na vjernost i obranu slobode i neovisnosti Hrvatske Države, pa je održanje prisege HRB-u nakon raspuštanja istog nepotrebno.*
2. *Razrješuju se dužnosti svi zapovjednici HRB-a, a svi organizacijski materijali i dokumentacija moraju se proslijediti uobičajenim kanalima na Glavni Revolucionarni Stan HRB-a.*
3. *Veći dio pismohrane bit će uništen. Ovo se posebno odnosi na dokumente koji sadrže imena članova, suradnika i osoba označenih kao neprijatelji ideje postojanja neovisne države Hrvata.*
4. *Neka svaki član osobno i svojevoljno odluči hoće li javno obznaniti svoju pripadnost HRB-u. Za takvu odluku svatko snosi osobnu odgovornost. Iako oslobođen prisege, niti jedan član nema pravo odavati imena drugih članova i suradnika s kojima je surađivao, jer se time želi izbjeći moguće nesuglasice i neugodnosti.*
5. *Razne akcije i pothvati izvedeni u okviru organizacije HRB-a, a izvršili su ih članovi HRB-a pod prisegom o čuvanju tajni, neka i dalje ostanu u tajnosti.*
6. *Članovima HRB-a bit će za uspomenu dodijeljen posebno izrađen znamen kao jubilarno izdanje i svršetak djelovanja HRB-a. Značku će posjedovati samo članovi.*
7. *Gl. Rev. Stan preko Izvještajnog odjela vršiti će obavijesti i usluge članovima do 30. travnja 1997. Tim danom prestaje rad Izvještajnog odjela i ujedno je kraj postojanja revolucionarne organizacije Hrv. Rev. Bratstvo.*

Dužnosnici Gl. Rev. Stana i zapovjednici Područja zahvaljuju se svim članovima na dugogodišnjoj, nesebičnoj i samoprijegornoj odanosti u radu za sveti postavljeni zadatak s krajnjim ciljem: demokratska neovisna Hrvatska Država.

Zahvalni smo mnogim osobama diljem Australije, Europe, Kanade i drugih zemalja u kojima su naseljeni Hrvati za svu pomoć HRB-u. Posebno se zahvaljujemo organizaciji Hrvatska Mladež - Savez Uzdanica u Australiji, jer smo u njima uvijek imali najbliže suradnike, spremne u davanju moralne i materijalne podrške naročito u promidžbi, nastojeći privući što veći broj srednje i mlade generacije Hrvata u suvremeniji i radikalniji način borbe za slobodu... Njihov rad se prenio u Domovinu, pa im želimo mnogo uspjeha u budućem radu.

Našim pokojnim članovima, ma gdje pokopani, i onima koji su netragom nestali ostavši bez groba, - odajemo svu počast i dužno poštovanje, jer su sebe ugradili, kao i

bojovnici Domovinskog Rata, u same temelje vječne nam Republike Hrvatske.
Život za Hrvatsku!
U ime Gl. Rev. Stana H. R. Bratstva, tajnik Ivan Kršan"

Jedini visoki dužnosnik HRB-a koji se ikada takvim javno deklarirao i progovorio u javnosti jest emigrant iz Australije, Zdenko Marinčić. On je, predstavljajući se kao član *Glavnog revolucionarnog stana* HRB-a, tijekom rujna i listopada 2000. dao intervjue australskom tjedniku *Hrvatski vjesnik* i *Slobodnoj Dalmaciji*. U njima je potvrdio vijest da je HRB raspušten. Prema njemu, HRB se nikada nije bavio terorizmom:

"U doba našega djelovanja jedini terorist bila je jugoslavenska država koja je Hrvate, a i ostale narode u njoj, držala u ropstvu. Ako su rušitelji ondašnje Jugoslavije teroristi, onda smo i mi teroristi i ponosimo se time... Međutim, HRB se nije bavio terorizmom. HRB nije napravio nijednu terorističku akciju, pa ni Riječka i Bugojanska akcija se ne mogu takvim smatrati. Mi smo se bavili državotvornim radom, a u borbenim akcijama smo izbjegavali nepotrebne žrtve... Naš konačni cilj, stvaranje države Hrvatske u kojoj se može slobodno živjeti i odlučivati, je ostvaren."

Jure Marić, prema raznim izvorima jedan od osnivača HRB-a, u povodu tijekom prošle i ove godine iznesenih optužbi da HRB stoji iza nekih diverzija u Hrvatskoj, izjavio je:

"HRB je raspušten i htio bih naglasiti da se ne može obnoviti, dokle god postoji hrvatska država i njezine institucije zadužene za čuvanje granica i sigurnosti. Naša je zadaća bila kristalno čista: borili smo se za hrvatsku državu! Ona je stvorena i svako oživljavanje HRB-a bilo bi – povratak u prošlost!".

Međutim, ipak postoje naznake da se jedan dio članstva HRB-a nije pomirio s raspuštanjem organizacije, jer smatraju da je HRB trebalo raspustiti tek kad se stvore okolnosti koje će pouzdano garantirati opstanak Republike Hrvatske kao samostalne i suverene države.

Hrvatska republikanska stranka (HRS)

Hrvatska republikanska stranka (HRS) je osnovana 9. siječnja 1951. u Buenos Airesu, dakle pred nešto više od pola stoljeća. Glavni pokretač, koji je još 1945. u izbjegličkom logoru u Italiji počeo pripremati njen osnutak, bio je prof. Ivan Oršanić. On je bio predsjednik stranke do svoje smrti 1968. godine, a nakon njega do preseljenja sjedišta stranke 1991. godine u Zagreb – dr. Ivo Korsky.

Ivan Oršanić je bio političar, revolucionarac i filozof. Kao katolički intelektualac bio je suradnik kardinala Alojzija Stepinca i dr. Ive Protulipca (koga su jugoslavenski agenti ubili 31. 1. 1946. u Trstu). Uređivao je elitni nacionalistički časopis *Hrvatska smotra* i smatrali su ga ideologom hrvatskih revolucionarnih nacionalističkih organizacija. Zbog političkog angažmana je, nakon potpisivanja *Sporazuma Cvetković-*

Maček i uspostave Banovine Hrvatske, bio uhapšen i interniran u koncentracioni logor *Kruščica* u Bosni gdje je dočekao uspostavu prve novovjeke hrvatske države.

Dr. Ante Pavelić ga je imenovao šefom promidžbe NDH, ali i smijenio - na pritisak Nijemaca - već nakon dva mjeseca, jer je odbio zahtjeve Nijemaca da hrvatsku promidžbu podredi njihovim interesima. Nakon toga, a uz dogovor s dr. Antom Pavelićem, osniva organizaciju *Ustaška mladež* kako bi onemogućio planiranu njemačku infiltraciju i indoktrinaciju hrvatske mladeži.

Međutim, političke odnose s dr. Pavelićem prekinuo je na sam dan povlačenja. Nije ga krivio zbog gubitka države jer je smatrao da državu u ono doba nije mogla spasiti ustaška ekipa, nego zbog načina na koji je država izgubljena. Zbog toga je već u izbjegličkom logoru počeo razmišljati o osnivanju političke stranke. HRS je, dakle, na neki način, nastala kao reakcija na *bleiburšku* katastrofu.

Ivan Oršanić, koji je slijedio Starčevićevu misao o vrijednosti čovjeka i osobne slobode, prihvaćao je autoritarni sustav u revolucionarno doba i u doba obrane stvorene države. Taj je sustav vladao tada ne samo među nacionalistima, nego i u HSS-u. No nakon *Bleiburga*, Oršanić je odbacio svaki trag sustava čiju je formulaciju dala upravo HSS: *"Zna Vođa što radi!"*. I upravo zbog tog odbijanja sustava *Vođe*, a želeći posebno naglasiti da je zanimanje za narodnu sudbinu opća dužnost i da na sve spada (*res publica*), dao je kasnije novoosnovanoj stranki republikansko ime.

Pokušavajući pokrenuti stranku, Oršanić je 30. 6. 1946. u Italiji tiskao prvi broj biltena *Starčevićanac*, gdje je u uvodniku iznio temeljne misli koje će se 1951. naći u *Uvodnoj riječi Načela Hrvatske republikanske stranke.*

Načela HRS zastupaju potrebu "sinteze naše povijesti", sinteze onog što je "u stotinu oblika u spisima, u svojim političkim novinama, u svojoj stranci, u Saboru i pred narodnim zborovima" definirao Ante Starčević; pa zatim onog što trebamo zahvaliti Stjepanu Radiću koji je shvatio da je "ideja o Hrvatskoj i o hrvatskom državnom pravu već tu", ali da "sav narod treba osvijestiti, dati mu organizaciju, snagu"; a kao završnica te sinteze "1941. godine poglašenjem Države buknula je iz narodne duše opet jedna tradicionalna snaga: spremnost na borbu".

Hrvatska republikanska stranka (HRS) okupljala je Hrvate raznih godina, s različitim životnim iskustvom, no pretežno mlađe, koji su se nalazili i u vodstvu., pa i na najvišem vrhu, u *Glavnom* i *Izvršnom odboru* stranke. Kao posljedica toga, stranka je povezivala političko iskustvo i stečeno znanje starijih s dinamizmom i novim idejama mlađih. Posebice je nastojala potaknuti članove na samoinicijativu, te je vodstvo uglavnom davalo samo opću liniju i bitne zadatke, dok je ostvarenje na terenu ovisilo o okolnostima, procjenama, sposobnostima i inicijativi tamošnjih članova.

Vodstvo se je sastojalo od dvaju tijela: *Glavnog odbora* i *Izvršnog odbora. Glavni odbor* je imao 12 članova, a *Izvršni* samo tri: *predsjednik*, tajnik i blagajnik. Svake tri godine članovi su tajnim glasovanjem izabirali obadva vodstvena tijela, tako da je postojala mogućnost generacijskog usklađivanja i uklapanja mlađih članova u vodstvo stranke.

U redovima HRS-a bili su pripadnici svih emigrantskih generacija, od poslijeratne koja je doživjela i preživjela *bleiburšku* katastrofu do tzv. *proljećara*. To se očitovalo i u *Izvršnom odboru* HRS-a gdje su predsjednik, tajnik i blagajnik pripadali trima

različitim generacijama i imali različita životna iskustva. *Predsjednik*, dr. Ivo Korsky, bio je 9 godina stariji od tajnika mr. Kazimira Katalinića i kao veoma mlad pripadao je predratnoj revolucionarnoj nacionalističkoj struji. Katalinić je u doba Drugog svjetskog rata bio srednjoškolac, doživio je talijansku okupaciju, a imao je 16 godina više nego blagajnik prof. Šime Letina koji je napustio domovinu 1966, s 23 godine, doživjevši tako Rankovićev teror.

HRS je uspjela uključiti i one koji su se rodili u emigraciji, daleko od domovine. Bili su veoma aktivni, posebice na propagandističkom polju, pa i među radnicima na *privremenom* radu u Europi. Neki su se i vratili u Republiku Hrvatsku, a jedan je od njih današnji predsjednik *Hrvatske republikanske zajednice* (HRZ) u Republici Hrvatskoj, prof. Mario Ostojić.

Jurica Dragičević, dugogodišnji dužnosnik HRS-a, rođen u Argentini gdje i danas živi i djeluje, izjavio je za potrebe ove knjige:

"Poradi velike razlike u dobi i životnom iskustvu, pa zatim razbacanosti širom svijeta, kao i razlike što se tiče stranačkog staža, vodstvo je shvaćalo da je ljude trebalo duhovno povezivati, dakle da su svi trebali vremenom steći neke iste misli. Zato je HRS nastojala politički izgrađivati svoje članove i to na razne načine: tiskom, predavanjima, putem političkih tečajeva, koristeći pri tome moderna sredstva, kao npr. audiokasete.

Unutar postojećih društava vodile su se rasprave oko najvažnijih članaka iz stranačkog časopisa Republika Hrvatska, kao i drugih stranačkih listova (Rakovica, Hrvatska budućnost, u određeno vrijeme Hrvatski put i Hrvatska borba, bilten Tajništva Republikanac, stranački bilteni na području Australije, SAD, Kanade, Europe itd.) To je bio najbolji način izgradnje. Vremenom se među članstvom razvilo takvo idejno jedinstvo, uz dozvoljeni pluralizam u nebitnim stvarima, da su razne skupine, premda su se nalazile na različitim kontinentima, sve i bez ikakve upute vodstva reagirale na isti način na neku novu pozitivnu ili negativnu pojavu.

Nekoji su se članovi toliko politički izgradili, da su drugi mislili kako se radi o intelektualcima, a ne o običnim radnicima, bez viših škola. Kada je HRS 1980. godine poslala svoje predstavnike u London na 'Hrvatski demokratski zbor', koji je sazvala HSS, predstavnici Stranke bile su dvije žene intelektualke (jedna član Glavnog odbora) i jedan radnik, bivši zatvorenik s Golog otoka, također član Glavnog odbora HRS-a. Dr. Juraj Krnjević je prigodom jedne intervencije ovog radnika-republikanca mislio da se radi o intelektualcu, pa ga je ukorio da on, kao intelektualac, diskutira s jednim HSS-ovcem, jer da je dotični 'samo seljak'. Začudio se, kad mu je naš član odgovorio: 'Pa i ja sam, doktore, seljak'.

Punopravnim članovima mogli su postati samo aktivisti, dakle ljudi spremni na rad i žrtvu. Postojali su i stranački simpatizeri, koji su prihvaćali bitan dio stranačkog programa, te bili spremni na rad i žrtvu, ali ne stalno, nego samo prigodno. Za te su postojala u nekim sredinama posebna društva, a negdje ih se učlanjivalo u republikanske Mjesne odbore u okviru HNV-a.

Budući da se od članova tražio maksimum, Stranka nije mogla biti masovna, ali ako bi se u taj broj uključili i njezini simpatizeri, kako oni u republikanskim Mjesnim odborima HNV-a tako i neorganizirani, ne bi se više moglo govoriti o malom broju. Uostalom, to se pokazalo prigodom svih izbora za članove Sabora HNV-a, kada su njezini kandidati bili među onima s najvećim brojem dobivenih glasova.

Posebice je časopis "Republika Hrvatska" služio za publiciranje stranačkih stavova. Prof. Ivan Oršanić je razrađivao Načela, pa i svoja filozofska razmatranja, ukoliko su bila vezana uz sociologiju i praktičnu politiku. Bilo je i drugih intelektualaca, koji su obogaćivali stranačke postavke, odnosno tražili rješenje postojećim problemima, od kojih valja posebno spomenuti prof. Antu Oršanića (Ivanovog brata), dr. Ivu Korskog i mr. Kazimira Katalinića.

Kao posebne događaje koji su potresli našu stranku želio bih napomenuti slučaj kada je 11. studenog 1977. jugoslavenska tajna služba otela prof. Vjenceslava Čižeka, tada glavnog europskog intelektualca iz HRS-a, jer je smatrala da će nas time zakočiti, ne znajući da će njegovo mjesto popuniti drugi intelektualci. Od udarca smo se oporavili, ali su nam ga ipak zadali. Kako? Na balkanski način.

U isto vrijeme doživjeli smo na sjeveroameričkom kontinentu rovarenje raznih tajnih službi unutar naše stranke, što je prouzročilo privremeno otežavanje našeg organizacijskog jačanja i širenja.

A u veljači 1979. uhićeni su u Sydneyu (Australija) naši najaktivniji članovi, pod apsurdnom optužbom da su kanili podmetnuti bombu u zgradu tamošnje opere, kao i zatrovati vodu tamošnjeg vodovoda. Premda je bilo otkriveno da je jedan od zatvorenika, koji je sve 'priznavao' i zatim svjedočio protiv optuženih, bio zapravo jugoslavenski agent, i to Srbin, ipak su bili nevini osuđeni na dugogodišnju robiju. Agent je naskoro pušten u Jugoslaviju. Mnogo godina kasnije pronašla je australska televizija krunskog svjedoka u Miloševićevoj Srbiji, i snimila s njime razgovor, u kojemu joj je on uz smijeh sve otvoreno ispričao.

Iste su poteškoće proživljavale i sve one političke organizacije, za koje se pretpostavljalo da bi mogle ugroziti Jugoslaviju.

Smatram svojom dužnošću posebno se sjetiti jednog Hrvata, koji nije bio u redovima HRS-a, iako naš prijatelj i donekle sumišljenik, nego se nalazio u redovima HOP-a. Zvao se Marko Đukić, spadao je u red onih koje se običava nazivati 'malim ljudima'. Ali nije bio 'mali čovjek', nego je bio doista velik. U znak protesta zbog izručenja dr. Andrije Artukovića Jugoslaviji on se je dne 23. veljače 1986., u prigodi hrvatskih protestnih demonstracija u Torontu (Kanada) polio benzinom i živ zapalio. Unatoč mišljenju liječnika, koji su ga već proglašavali mrtvim, preživio je i doživio uskrsnuće Republike Hrvatske u kojoj je i umro, prigodom svog prvog posjeta. Tko od čitatelja ovih redaka znade za ovog čovjeka i ovu žrtvu?

Želim se sada osvrnuti samo na neke djelatnosti HRS-a, jer je ta bila tijekom četiri desetljeća svog emigrantskog djelovanja sveobuhvatna.

Stranka je djelovala na šest polja: unutar same sebe, unutar emigracije, prema drugim emigrantskim skupinama, prema emigrantima drugih naroda Jugoslavije, prema domovini i prema drugim narodima, tj. svijetu.

Što se tiče rada unutar naših redova: bitno je bilo ojačati HRS, proširiti je na sve sredine, ali isto tako osposobiti i politički izgraditi naše članove.

Izvršni odbor slao je svoje sugestije i objašnjenja, kao i upute, putem osobnih i kružnih pisama. Postojale su i stranačke ankete, kako bi vodstvo znalo što članstvo misli, osjeća, želi i nastoji ostvariti.

Unatoč prijašnjemu, postojala je velika decentralizacija i načelo samoinicijative, povezano s odgovornošću. S jedne je strane to bilo uvjetovano velikim udaljenostima, s druge strane željom da se ljudi polako osposobljavaju za rad, a ne da ih se vodi za ručicu. Osim toga, takav bi način rada zahtijevao veliku administraciju, odnosno full-time ljude, a nijedan stranački dužnosnik, ni na jednoj razini, pa ni najvišoj, nije bio profesionaliziran, nego je živio od svog privatnog rada, te se posvećivao Stranci i Hrvatskoj izvan tog vremena.

Vodstvo je odbijalo prijedloge za profesionalizaciju, jer je željelo pokazati primjerom da živimo i radimo za jedan ideal, a ne za osobne probitke. Svi su, uključujući i vodstvo, doprinosili novčano, u skladu s mogućnostima. Postojali su i prigodni fondovi, na dobrovoljnoj bazi, npr. za pomaganje tiska, ili rada prema domovini, odnosno među radnicima na privremenom radu u Europi, ili za pomoć obiteljima čije su glave obitelji bile progonjene itd.

Prema emigraciji djelovali smo putem našega tiska, zatim prigodnim letcima, sudjelovali smo u zajedničkim lokalnim tijelima, koja su okupljala političke i nepolitičke rodoljubne organizacije određenog mjesta, kao i u zajedničkim proslavama, manifestacijama i protestima, nastojeći uvijek što više dinamizirati sredinu.

Nastojali smo ne sukobljavati se s drugim skupinama, osim na idejnom polju. Dakako, nije uvijek sve bilo onako kako je trebalo biti, niti su u svemu bili krivi samo drugi, a mi nikada i ni u čemu.

Imali smo i svoje političke protivnike, posebno tzv. minimaliste, jer ovi nisu bili odlučno protiv bilo koje i bilo kakve Jugoslavije, barem ne u praksi, te jer su bili i odveć službouljudni. One dvije historijske linije, od kojih jedna polazi od Starčevića, a druga od Strossmayera, očitovale su se i u emigraciji. No ni ove novovjeke 'strossmayerovce' nismo smatrali svojim neprijateljima, nego samo političkim protivnicima. Željeli smo istjerati iz svog srca sve ono negativno što su naši neprijatelji i tlačitelji tijekom stoljeća u nj usadili, sanjali smo o ljepšoj Hrvatskoj, Hrvatskoj 'ljudskog lika', kako je to rekla jedna naša članica, pjesnikinja. Željeli smo takvu 'ljudskiju' Hrvatsku početi stvarati već u emigraciji.

Imali smo veze s jednom političkom skupinom Slovenaca, koja je stajala još odavna na stajalištu izlaska iz Jugoslavije i stvaranja samostalne slovenske države. Čak su i surađivali u glasilu Republika Hrvatska, a i pisali o nama u svojem glasilu. I s Albancima-Kosovarima bili smo u dobrim odnosima, pa je i jedan od glavnih njihovih predstavnika u Njemačkoj surađivao u Republici Hrvatskoj, dok smo u raznim prigodama, kao i neke druge hrvatske skupine, sudjelovali u zajedničkim antijugoslavenskim protestima. Čak smo u zadnjih nekoliko godina nastojali djelovati među Srbima, pa su dvojica njihovih intelektualaca objavili neke članke u Republici Hrvatskoj, dok smo mi svim njihovim skupinama, neovisno o njihovoj reakciji, slali naš materijal iz kojega je bilo vidljivo da jedino želimo izaći iz Jugoslavije i stvoriti takvu državu koja će biti rješenje ne samo za većinski narod nego i za sve druge manjinske narodnosti unutar te države. Nismo si pri tome stvarili velike iluzije, jer smo znali učiti iz prošlosti, ali smo ipak željeli i u tome slijediti nauk Starčevića. Osim toga željeli smo ostaviti i pismeni trag kako Hrvati nisu nikome radili o glavi, nego jedino željeli 'svoju kućicu, svoju slobodicu'.

Faksimil naslovnice i zadnje stranice glasila HRS-a 1987.

Posebno smo nastojali djelovati prema domovini, znajući da se Hrvatska ne nalazi ni na sjeveroameričkom, ni na južnoameričkom kontinentu, ni u Australiji, nego tamo, na Jadranu. Samo tamo. A držali smo se Starčevića koji nas je naučavao da u konačnici sve ovisi o samom hrvatskom narodu, pa tako i njegovo oslobođenje. Zato smo željeli prenositi u domovinu sve ono što smo imali unutar sebe, kako bi te ideje, skupa s idejama koje su postojale u domovini, iako ne tako oštro definirane, posebice ne javno jer je to onemogućavao neprijatelj, bile kvasac oslobodilačkog procesa.

Imali smo nekoliko ekipa ljudi u Europi, koje smo nazivali 'letećim ekipama', koji su znali dnevno proputovati i više od tisuću kilometara, samo uz komad kruha i salame te osvježujućeg pića, da bi došli na neko vjersko hodočašće gdje su se okupljali naši radnici. Tamo bi im dijelili naše letke, prodavali naš tisak i 'domovinske kasete' i razgovarali s njima, sve u nadi da će neko 'zrno' pasti 'na plodno tlo', pa možda završiti i u domovini, kako smo znali reći: 'il' u džepu il' u glavi', glavno da prenesu tamo. Tajnik mr. Katalinić bio je zadužen za mjesečno mini-izdanje Republike Hrvatske, gdje je u svakom broju prenosio najvažnije članke iz našega tiska, a isto je tako u zadnjih 8 godina priredio po jednu 'domovinsku kasetu HRS-a' godišnje, od 90 minuta svaka, na kojoj su se nalazila razna predavanja i diskusije kao i upute o radu, posebice o načinu širenja promidžbe. Tiraža mini-izdanja je bila nekoliko desetaka tisuća po broju, a kaseta, samo u Njemačkoj, nekoliko tisuća po svakoj. Letci i kasete su se umnažali u manjoj količini u Argentini, zatim u Australiji i na sjeveroameričkom kontinentu, no uglavnom u Njemačkoj.

Što se tiče vanjskog svijeta, djelovali smo na razne načine, o čemu su nešto već drugi napisali: širili smo letke na stranim jezicima, štrajkali glađu pred 'jugoambasadama', demonstrirali protiv Jugoslavije, protiv posjeta Tita i drugih, itd., itd. Tiskali smo knjige i brošure, kao npr. na španjolskom o hrvatskim svećenicima koje su ubili četnici i partizani, na engleskom o Titu, o progonu Marka Veselice itd. Veoma je lijep promidžbeni učinak polučila brošura uspomena Drage Sudara, koju smo preveli i objavili na engleskom jeziku, jer u njoj on živim stilom opisuje svoje djetinjstvo i život pun patnji u Titovoj Jugoslaviji. Strani čitatelj je tako doživio patnju običnog Hrvata, a time i hrvatskog naroda.

Posebno je bila vrijedna akcija koju smo vodili kako bismo pomogli članu našega Glavnog odbora, profesoru Vjenceslavu Čižeku, o čijoj je otmici već bilo riječi. Nakana nam je bila onemogućiti njegovu tihu likvidaciju, a istodobno smo htjeli putem njegovih patnji proširiti u stranom svijetu istinu o Hrvatskoj. Katalinić je priredio brošuru u kojoj je donio ne samo Čižekov životopis i opis otmice, nego i glavne njegove misli iz osobnih pisama i nekih članaka. Iz tih je misli čitatelj mogao dobiti vjernu sliku plemenite Čižekove duše, što je najviše djelovalo. Brošuru smo objavili također na njemačkom

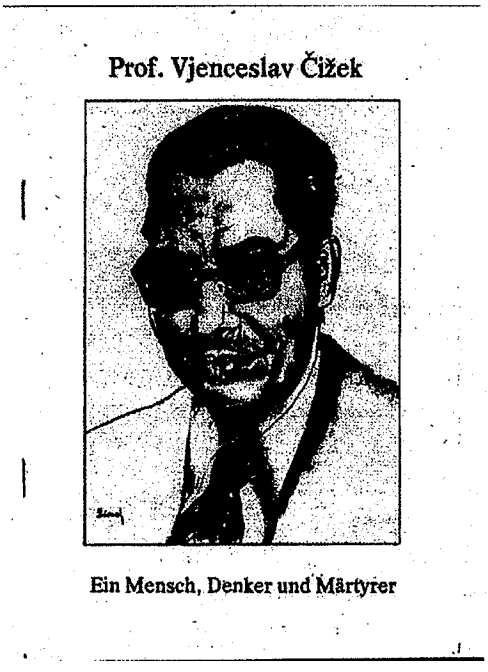

Faksimil naslovnice brošure na njemačkom jeziku o Vjenceslavu Čižeku

(dva izdanja), engleskom (dva izdanja), francuskom (4 izdanja), pa čak i na ruskom jeziku, koja je izišla u ruskom elitnom emigrantskom časopisu Kontinent. Od 4 francuska izdanja tri su izišla zahvaljujući požrtvovnosti tamošnjeg člana Tomislava Jurašinovića. Tiskali smo i prigodni letak, koji je priredio dr. Korsky, također na raznim jezicima, pa među ostalim i na švedskom, jer su se naši tamošnji, inače malobrojni članovi, bili uvelike posvetili toj akciji, pa je tako Slavko Grubišić uspio doći u vezu sa švedskim društvom slijepaca, koje se zauzelo za poluslijepog Čižeka. To je društvo, pod utjecajem i uz sudjelovanje Grubišića, skupljalo po ulicama, bolnicama itd. potpise na peticiju u Čižekovu korist, dijeleći pritom letke. Znali smo sudbinu te i sličnih peticija, ali smo isto tako znali da će to upozoriti one u Jugoslaviji što bismo bili poduzeli ako bi Čižek 'slučajno' nastradao. Uspjeli smo da se je i Amnesty International zauzeo za nj. Posebice je bila uspješna akcija u Australiji, gdje su naši članovi slali naš materijal među ostalim svim zastupnicima i senatorima kao i ministrima, kako federalnim tako i pojedinih država. Primili su i proslijedili vodstvu na stotine i stotine odgovora. U Njemačkoj smo djelovali ne samo mi, nego i neki drugi prijatelji, koji su uspjeli zainteresirati čak i njemačku vladu, što je dovelo konačno do njegovog puštanja prije izdržane kazne, kao i do dozvole povratka u Njemačku."

Programska Načela HRS-a

HRS je imala programska *Načela* donijeta prigodom osnivanja stranke 1951. godine. Ona su modificirana nakon skoro četiri desetljeća, ali su temeljne točke i misli ostale iste. Donosimo samo najbitnije točke:

"Kao svaki povijesno izgrađeni narod i hrvatski narod ima pravo da slobodno odlučuje o sebi, svom uređenju i svojoj budućnosti, te da uspostavi, ustroji i osigura svoj suverenitet u obliku slobodne i nezavisne države Hrvatske na cijelom svom povijesnom i prirodnom području. Ovaj je narodni suverenitet potpuno u skladu s međunarodno priznatim ljudskim pravima i pravom naroda na samoodređenje.

U današnjem svijetu narod može ostvariti i osigurati svoj suverenitet samo u okviru svoje nezavisne narodne države koja, kao priznati međunarodni subjekt, uspostavlja i održava odnose s drugim narodima sklapajući dvostrane ugovore ili stupajući u slobodno ugovorene međunarodne zajednice za promicanje općih ciljeva, ali bez gubitka svoga suvereniteta.

Hrvatsku državu trebalo bi ustrojiti kao saveznu državu sastavljenu od dvije upravne jedinice, od kojih bi jedna obuhvaćala Bosnu i Hercegovinu, a druga ostala hrvatska područja. Unatoč njihovom istovjetnom hrvatskom narodnom podrijetlu, i makar Hrvatska, Slavonija, Dalmacija i Istra tvore s Bosnom i Hercegovinom prirodnu i nedjeljivu geopolitičku i gospodarsku cjelinu, radi stranih osvajanja i utjecaja ova su dva dijela Hrvatske poprimila različite značajke. Stoga je potrebno dati budućoj hrvatskoj državi ustavno ustrojstvo unutar kojega će se obje hrvatske vjerske i kulturne tradicije moći slobodno razvijati i u slobodnom i jednakopravnom suživljavanju izgraditi zajedničku budućnost.

Jugoslavenska kriza nije ni slučajna ni prolazna pojava. Ona je bitna značajka jugoslavenske države i nužna posljedica njezine prirode.

Nemoguće je popraviti ili preurediti Jugoslaviju zbog različitih, pa i suprotnih, interesa naroda koji su u nju uklopljeni. U 22 godine svoga postojanja u monarhijskom, desničarskom obliku i u 45 godina života u svom ljevičarskom, komunističkom obliku, Jugoslavija je nastojala uništiti sva etička, kulturna i ekonomska dobra Hrvatske. Nakon jugoslavenskog iskustva hrvatski je narod u svakom pogledu siromašniji nego što je bio 1918. godine.

Da bi se riješila kronična kriza koja sputava stvaralačke snage naroda uklopljenih u Jugoslaviju, potrebno je podijeliti tu državu na četiri posebne, nezavisne narodne države: Makedoniju, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju. Potrebni su samo manji ispravci granica što postoje između različitih republika i autonomnih pokrajina SFRJ, da bi se stvorile četiri za život sposobne i stabilne narodne države, umjesto današnje nestabilne i krizom razrovane jugoslavenske federacije.

Prijedlozi da bi se umjesto podjele Jugoslavije postojeća avnojska federalna struktura pretvorila u konfederalnu, znače samo odgađanje konačnog rješenja. Konfederacija naime nije stabilan ustavni oblik i do sada se nije nigdje održala na dulji rok.

Zato planovi za stvaranje jugoslavenske konfederacije mogu imati samo dva razloga. Jedan, da se na taj način pokuša spriječiti podjela Jugoslavije, tako da se može bez većih promjena dočekati stabilizaciju stanja u istočnoj Europi, kad će biti moguće silom ukinuti konfederalni ustav i zamijeniti ga čvrstom federacijom s jakim unitarističkim primjesama. A drugi je nada da će se preko konfederacije kao privremenog rješenja omogućiti dogovor između Srbije i Hrvatske o mirnom razlazu i razgraničenju.

Za bolje izražavanje narodnih potreba bilo bi uputno da slobodna udruženja vjerske, kulturne, sindikalne, socijalne, privredne i znanstvene prirode, koja su kao takva priznata u izbornom zakonu, biraju svoje delegate u radne odbore sabora i drugih izabranih tijela. U njima bi ti delegati imali savjetodavnu, stručnu ulogu u pripremanju zakona i drugih mjera koje se odnose na njihova područja djelatnosti.

Hrvatski sabor treba birati predsjednika republike, koji će postavljati vladu, ali ova mora biti prihvaćena od Sabora i dat će ostavku ako joj Sabor izglasa nepovjerenje.

Državna uprava buduće hrvatske države treba biti decentralizirana, da bi se što više približila narodu. Država ne smije preuzimati inicijative i odgovornosti koje sputavaju slobodu naroda i čine pojedince ovisnim o državi. Glavni cilj ispravne uprave

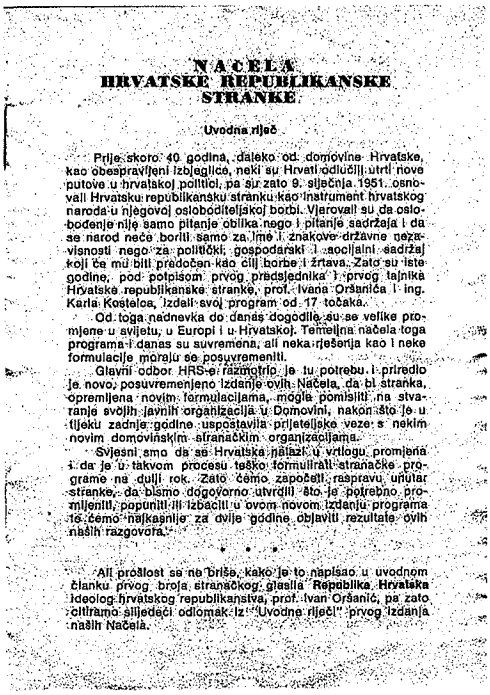

NAČELA
HRVATSKE REPUBLIKANSKE
STRANKE

Uvodna riječ

Prije skoro 40 godina, daleko od domovine Hrvatske, kao obespravljeni izbjeglice, neki su Hrvati odlučili utrti nove putove u hrvatskoj politici, pa su zato 9. siječnja 1951. osnovali Hrvatsku republikansku stranku kao instrument hrvatskog naroda u njegovoj osloboditeljskoj borbi. Vjerovali su da oslobođenje nije samo pitanje oblika nego i pitanje sadržaja i da se narod neće boriti samo za ime i znakove državne nezavisnosti nego za politički, gospodarski i socijalni sadržaj koji će mu biti predočen kao cilj borbe i žrtava. Zato su iste godine, pod potpisom prvog predsjednika i prvog tajnika Hrvatske republikanske stranke, prof. Ivana Oršanića i ing. Karla Kostelca, izdali svoj program od 17 točaka.

Od toga nadnevka do danas dogodile su se velike promjene u svijetu, u Europi i u Hrvatskoj. Temeljna načela toga programa i danas su suvremena, ali neka rješenja kao i neke formulacije moraju se posuvremeniti.

Glavni odbor HRS-e razmotrio je tu potrebu i priredio je novo, posuvremenjeno izdanje svih Načela, da bi stranka, opremljena novim formulacijama, mogla pomisliti na stvaranje svojih javnih organizacija u Domovini, nakon što je u tijeku zadnje godine uspostavila prijateljske veze s nekim novim domovinskim stranačkim organizacijama.

Svjesni smo da se Hrvatska nalazi u vrtlogu promjena i da je u takvom procesu teško formulirati stranačke programe na dulji rok. Zato ćemo započeti raspravu unutar stranke, da bismo dogovorno utvrdili što je potrebno promijeniti, popuniti ili izbaciti u ovom novom izdanju programa te ćemo najkasnije za dvije godine objaviti rezultate svih naših razgovora.

* * *

Ali prošlost se ne briše, kako je to napisao u uvodnom članku prvog broja stranačkog glasila Republika Hrvatska ideolog hrvatskog republikanstva, prof. Ivan Oršanić, pa zato citiramo slijedeći odlomak iz "Uvodne riječi" prvog izdanja naših Načela.

Faksimil naslovnice Načela HRS-a

je u zaštiti i promicanju individualne inicijative i individualne odgovornosti, te u osiguranju stvarne slobode i jednakopravnosti svih stanovnika.

Svrha je vojske obrana države od vanjskih neprijatelja i pomoć državnoj upravi u slučaju velikih prirodnih nesreća (poplave, potresi, veliki šumski požari i slično).

Redovita vojska trebala bi se sastojati od manjeg broja profesionalnih, dobro plaćenih i suvremeno opremljenih vojnika, s visokom stručnom naobrazbom i borbenom spremom, koji će nakon određenog broja godina imati pravo prijeći u različite grane državne uprave, ukoliko ne budu unaprijeđeni u viši čin, što će im omogućiti da ostanu u vojsci do pune mirovine.

Narodnu obranu trebali bi sačinjavati svi sposobni muškarci i žene od navršene 18. do navršene 45. godine života, koji će u posebnim jedinicama vojske odslužiti tromjesečni tečaj za izobrazbu, te će povremeno biti dužni odslužiti jednomjesečnu vježbu. Narodna obrana uključuje se u redovitu vojsku u slučaju rata i većih prirodnih nesreća, te za to vrijeme uživa ista prava i ima iste dužnosti kao profesionalni vojnici.

Vojska mora biti politički neutralna i stajati pod vrhovnim zapovjedništvom predsjednika republike, koji za vojsku odgovara Hrvatskom saboru.

Humanistička koncepcija društva uspostavlja unutrašnju vezu između ekonomije i etike, jer moralne vrednote jednoga naroda očituju se u njegovim gospodarskim djelatnostima i odnosima.

Sustav socijalnog tržišnog gospodarstva, kao do sada gospodarski najuspješniji sustav privređivanja i proizvodnje, upravo zato što se temelji na slobodnoj odluci svih ljudi koji sudjeluju u gospodarskom procesu, zahtijeva da ovi budu odgovorni za svoje čine i propuste i da se strogo pridržavaju slobodno izglasanih zakona.

Kapital ima služiti narodu te mu zbog toga mora biti što bliži, vidljivo, osjetljivo i neposredno, bilo kao pojedincu, bilo slobodno udruženom u skupinama, zadrugama i općinama.

Gospodarski napredak pojedinaca, uz stvaranje sustava socijalne pravednosti, treba se očitovati u zakonom zajamčenim pravima na:

- podizanje i posjedovanje obiteljskog doma

- posjedovanje temeljne jedinice zemlje i oruđa u seljačkom gospodarstvu i temeljnih potrepština, sredstava i pomagala u obrtničkim radionicama i stručnim zanimanjima

- minimalni dohodak dovoljan za osnovno uzdržavanje obitelji od četiri člana

- zdravstveno i socijalno osiguranje i skrb u slučaju starosti, bolesti, iznemoglosti i nezaposlenosti, a koje odgovara stvarnoj gospodarskoj snazi zemlje.

Hrvatski državljani srpske narodnosti trebaju biti u svakom pogledu ravnopravni s državljanima hrvatske narodnosti, te imati pravo čuvati i razvijati svoju narodnu, kulturnu i vjersku posebnost u okviru svojih slobodno ustrojenih ustanova. Trebaju uživati punu zaštitu zakona kao posebna narodna skupina, a kao državljani Hrvatske imati pristup u sve službe, državne ili privatne, i mogućnost doći na sve položaje.

Ista prava i iste dužnosti trebaju imati hrvatski državljani pripadnici drugih manjinskih narodnih skupina.

Kao hrvatski državljani, svi pripadnici manjinskih narodnih skupina trebaju imati iste dužnosti kao i pripadnici hrvatskog naroda.

Hrvatska treba ući u međunarodne saveze, uključivši Europsku zajednicu, samo kao suverena, međunarodno priznata država, bez ikakvog ograničenja ili okvira. Ona treba zatražiti ulazak u takve međunarodne organizacije, kad se bude gospodarski oporavila od posljedica jugoslavenskog komunističkog sustava, tako da bude sposobna sudjelovati u ovim organizacijama i u Europskoj zajednici kao jednakopravni čimbenik, a ne kao međunarodno trpljeni prosjak."

Dugogodišnji blagajnik *Hrvatske republikanske stranke*, magistar Šime Letina, koji radi u *Kongresnoj knjižnici* u Washigtonu, rado se odazvao zamolbi da za potrebe ove knjige obradi povezanost zadnje verzije Načela HRS-a s onom iz godine 1951. Donosimo u nastavku njegov prilog:

"HRS je, osim Načela HRS-a koje je donijela odmah kod osnutka, sustavno obrađivala hrvatsku problematiku u svojem časopisu Republika Hrvatska, koji je počeo izlaziti u studenom 1951. Nove je stavove zatim popularizirala u svojim listovima, biltenima, letcima, putem predavanja itd.

Zato je nova formulacija Načela do koje je došlo tek 1990. godine, nakon pismene diskusije članova Glavnog odbora, uslijed ovog postupnog razvitka stranačke misli tijekom skoro četrdeset godina, u stvari samo resumirala sav taj razvitak.

No, dvije godine prije donošenja nove formulacije Načela HRS-a, u siječnju 1988, donio je HRS svoj Prijedlog za rješavanje krize, pod naslovom Treba podijeliti Jugoslaviju, treba odstraniti nered. Taj je Prijedlog istodobno izišao na hrvatskom i na nekoliko stranih jezika: engleskom, njemačkom, francuskom, talijanskom i ruskom, jer smo željeli pripraviti svijet na ono što je već bilo na vidiku.

Osim toga, nastojali smo popularizirati ga i među hrvatskim iseljenicima, a posebice među Hrvatima koji su se nalazili na tzv. privremenom radu u Europi, jer su ti bili u veoma čvrstoj vezi s domovinom. Na taj smo način željeli da te misli dopru i do domovine. U tu su svrhu naši članovi širili Prijedlog, tiskan kao letak, a isto tako smo ga slali u domovinu putem pošte i drugih kanala. Uključili smo ga i u jednu od tzv. domovinskih kaseta, koje je priređivao mr. Katalinić, a on ga je također tiskao kao jedan od brojeva domovinskog izdanja Republike Hrvatske, mjesečnog mini-izdanja našeg časopisa.

Dijelovi toga Prijedloga ušli su kasnije u novu formulaciju Načela HRS-a, pa

je posebice zbog toga postojao blagi prijelaz između obje formulacije Načela HRS-a, unatoč skoro polustoljetne vremenske udaljenosti.

U nastavku ću usporediti obje formulacije, ali tek onog najbitnijeg dijela.

Temeljno pitanje hrvatskog naroda, na koje nisu svi Hrvati tijekom povijesti davali isti odgovor bilo je treba li mu država ili se on može slobodno razvijati i živjeti i bez samostalne države.

Odgovor iz Načela HRS-a 1951. nije mogao biti jasniji:

'HRS će temeljit svoj rad na pravu naroda, da on ima svoju slobodu i državu, bez obzira na to da li je to, po gdjekojem narodu na svijetu pravo ili ne.

Sva se hrvatska politika ima kretati oko stožera hrvatske volje za slobodom u vlastitoj državi, vođena razumnim pregovorima, zahtjevima za garancijama ili nesmiljenom borbom.'

Ako se usporedi ova formulacija s posuvremenjenom, vidjeti će se da je jedina razlika u riječima, ali da su misli u potpunosti iste.

Ni što se tiče drugog bitnog stava, tj. odnosa prema tadašnjoj ili budućoj, bilo kakvoj Jugoslaviji, ne postoji između obiju formulacija nikakva razlika, osim stilske. Da bi svatko mogao to utvrditi, donosim formulaciju iz 1951. godine:

'HRS osuđuje svaki rad oko stvaranja, postojanja i podržavanja bivše i sadašnje Jugoslavije kao dvije političke prevare i dva nasilja nad hrvatskim narodom, kao i svaki pokušaj opsjenjivanja naroda i svjetske javnosti, da bi se uopće mogla stvoriti neka bolja Jugoslavija.

HRS smatra, da je kombinacija zajedničke države između Hrvata i Srba zauvijek isključena kao potpuni besmisao za hrvatski narod, jer se manifestira isključivo kao diktatura Srba i jer hrvatski narod hoće biti samostalan i slobodan. U svjetlu reda, pravde i slobode, ovakvoj kombinaciji ne može biti mjesta.'

No, nova formulacija taj temeljni stav proširuje i praktički uobličuje uključenjem akcijskog programa donijetog u Prijedlogu za rješavanje krize, gdje se govori o potrebi podjele Jugoslavije na 'četiri posebne, nezavisne narodne države: Makedoniju, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju', a odbija tada postojeće prijedloge da bi se 'umjesto podjele Jugoslavije postojeća avnojska federalna struktura pretvorila u konfederalnu'.

Međutim, postojala je jedna jedina točka u Načelima HRS-a iz 1990. koja je bila različita od onih iz 1951. godine. Unutar HRS-a bolno se rađala spoznaja, da odnos većinskog dijela pučanstva Bosne i Hercegovine, muslimanske vjere, prema ideji zajedničke hrvatske države nije isti kao što je bio prije, a posebice kao što je bio u doba NDH. Poteškoće su za HRS bile još i veće, jer je skoro polovica njezinog članstva bila iz Bosne i Hercegovine. Rješenje tog problema našla je u formuli zajedničke, ali savezne države, koje se najprije pojavilo u spomenutom Prijedlogu. Kada smo među hrvatskim emigrantima tumačili naše Prijedloge, upravo smo toj točki morali posvećivati najviše vremena, budući da je hrvatska emigracija, osim veoma rijetkih iznimaka, doživljavala te dvije avnojske jedinice kao buduću zajedničku unitarnu državu, bez ikakve, gotovo čak ni administrativne podjele.

Slobodarsko ustrojstvo hrvatske države bio je temeljni stav HRS-a, koji je njezin osnivač Ivan Oršanić definirao u pojmu integralne slobode, podrazumijevajući pod time slobodu hrvatskog naroda (otuda zahtjev za nezavisnom državom) kao i punu

slobodu hrvatskog čovjeka i ostalih stanovnika Hrvatske (otuda zahtjev za slobodarskim ustrojstvom vlastite države). Zato i stoji već u prvoj točki Načela HRS-a iz 1951., da se 'sva hrvatska politika ima kretati oko stožera hrvatske volje za slobodom u vlastitoj državi'.

Za razliku od fašističkog poimanja države, skoro kao novovjekog božanstva, HRS već 1951. ističe (t.VI.) da država nije sama sebi svrhom, nego da je 'smisao države u djelatnosti za narod i opstojanju radi naroda', te da zato 'vlast treba što jače približiti utjecaju i odgovornosti naroda'.

Još jasnije je to konkretizirano u novoj formulaciji iz 1990. godine:

'Posebno je važno osigurati i učvrstiti demokraciju, jer je ona jedini politički sustav koji omogućava slobodno stvaranje javnog mišljenja i mirne promjene nositelja državne vlasti.

Osim toga, ustavni propisi i demokratski oblik postavljanja vladajućih skupina trebaju osigurati punu ravnopravnost svih građana hrvatske države bez obzira na vjerske, etničke, kulturne, socijalne, imovinske i druge razlike.

U svoj Ustav Hrvatska bi trebala uključiti cjelokupni tekst Opće deklaracije o pravima čovjeka, izglasane Rezolucijom Ujedinjenih naroda 217 (III) od 10. prosinca 1948.

Ova definicija ljudskih prava, kao sastavni dio Ustava, trebala bi stupiti na snagu čim Ustav bude izglasan i proglašen, bez potrebe donošenja posebnog izvršnog ili provedbenog zakona ili bilo koje druge pravne odredbe'.

HRS je željela automatskim uključenjem Opće deklaracije o pravima čovjeka u Ustav onemogućiti ili barem otežati vanjske pritiske i zahtjeve, koji su se kasnije doista i pojavili, a koji su pod vidom tobožnje brige o ugroženim Srbima željeli zapravo destabilizirati novonastalu Republiku Hrvatsku.

Zbog istog je razloga, a slijedeći misli Ante Starčevića, te na temelju načela 'uz ista prava i iste dužnosti', što isto tako znači da nema prava bez dužnosti, govoreći o dužnostima i pravima narodnih manjina, posebnu pažnju posvetila hrvatskim državljanima srpske narodnosti, kao što se može vidjeti iz već objavljene točke Načela HRS-a iz 1990. No, u toj se formulaciji ne govori samo o njihovoj ravnopravnosti pred zakonom, o tom da imaju 'pravo čuvati i razvijati svoju narodnu, kulturnu i vjersku posebnost' kao i 'pristup u sve službe, državne ili privatne, i mogućnost doći na sve položaje', dakle da 'imaju ista prava i iste dužnosti koje trebaju imati hrvatski državljani pripadnici drugih manjinskih narodnih skupina'. Ta se prava i srpske i drugih manjinskih skupina vezuju uz iste dužnosti, po načelu 'ista prava - iste dužnosti', pa se izričito naglašava: 'Kao hrvatski državljani, svi pripadnici manjinskih skupina trebaju imati iste dužnosti kao i pripadnici hrvatskog naroda.'

HRS je od samog osnutka isticao posebnu važnost Hrvatskog sabora i zato je bio pobornik parlamentarnog sustava.

1951. ističe da 'Država Hrvatska ima biti ustavna Republika Hrvatska', s time da 'na čelu Republike Hrvatske treba biti predsjednik Republike, izabran na izvjesni broj godina po Općem državnom saboru'.

To je još jasnije istaknuto godine 1990., jer Sabor ne samo da bira predsjednika Republike, nego i Vlada, koju postavlja predsjednik Republike 'mora biti prihvaćena

od Sabora i dat će ostavku ako joj Sabor izglasa nepovjerenje'.

Od preostalih točaka navest ćemo još samo poglavlje 'Europska zajednica i međunarodne organizacije'.

Godine 1951., kada je pokrenut HRS, u hrvatskoj je emigraciji sve više prevladavalo mišljenje da se hrvatski narod neće moći osloboditi bez vanjske pomoći. No, nigdje se nije vidjelo mogućeg saveznika.

U to je vrijeme bila u svijetu, a posebice u Europi, sve više prisutna težnja prema formiranju većih ekonomskih i političkih zajednica, pa se zato u emigraciji pojavila misao, da se rješenje svih hrvatskih problema nalazi u brzom ulasku Hrvatske u zajednicu s drugim narodima. Jedni su vidjeli izlazak u novom izdanju Austro-Ugarske, pod vidom Podunavske federacije ili konfederacije, drugi pak u stvaranju Europske federacije.

Taj osjećaj nemoći i vjerovanja da će nam netko drugi riješiti naše probleme vladao je, moglo bi se reći, stoljećima među Hrvatima, a u konačnici je doveo i do našeg 'srljanja ko guske u (jugoslavensku) maglu', po riječima Stipice Radića. Starčevićev nauk 'Ni Beč, ni Pešta', nego samo 'Bog i Hrvati' sve je oduševljavao, ali je malo bilo onih koji su ga u potpunosti prihvaćali i slijedili.

U Načelima HRS iz 1951. godine već se u prvoj točki, gdje je riječ o nacionalnom suverenitetu, upozorava na opasnost, koja se može sakrivati u brzom ulasku u međunarodne zajednice:

'Ako opći razvitak međunarodnog života zahtijeva stvaranje najširih zajednica naroda, hrvatski narod sigurno ne će biti onaj, koji će tome smetati. Ali, hrvatski narod ne treba ulaziti ni u kakvu zajednicu bez potpuno slobodnog i vlastitog odlučivanja u svojim granicama, sa svojom Vladom, Saborom i predsjednikom države, te bez ikakve nazočnosti bilo kakvih stranih vojski, stranih misija i utjecaja. Hrvatski narod ima preteška iskustva o zajednicama s drugim narodima, te zbog toga treba biti u svim ovakvim mogućim poslovima nositelj zahtjeva o realnim garancijama, dok svoj često naivni idealizam, lakovjernost i političku komotnost treba sasvim isključiti'.

Godine 1990. ista je misao bila samo posuvremenjena. Problemima koji su postojali 1951. dodan je još jedan, veoma važan: između razvijene Europe i skoro četiri desetljeća izrabljivane i ekonomski uništavane Hrvatske postojala je velika razlika, posebice na ekonomskom polju. Taj se problem odražava u poglavlju 'Europska zajednica i međunarodne organizacije', u kojemu se uočava teškoća istinski ravnopravnih odnosa između ekonomski odveć jakog i odveć slabog, odnosno opasnost da bi taj odnos mogao sličiti odnosu između bogataša i prosjaka, pa se zato predlaže s jedne strane da 'Hrvatska treba ući u međunarodne saveze, uključivši Europsku zajednicu, samo kao suverena, međunarodno priznata država, bez ikakvog ograničenja ili okvira', ali s time da 'treba zatražiti ulazak u takve međunarodne organizacije, kad se bude gospodarski oporavila' kako bi bila u tim tijelima 'jednakopravni čimbenik', a ne međunarodno 'trpljeni prosjak'."

Uoči uspostave hrvatske države *Glavni odbor* HRS-a odlučio je da mr. Kazimir Katalinić organizira u Zagrebu osnivačku skupštinu stranke, što se dogodilo 15. lipnja 1991. Na toj je skupštini Katalinić izabran za predsjednika stranke. Međutim, nova stranka nije mogla biti osnovana pod istim imenom jer je nekolicina ljudi u Hrvatskoj,

koji nisu imali nikakvu vezu s HRS-om ali su znali za nju i za četiri desetljeća njezinog rada, registrirala na brzinu fantom-stranku pod istim imenom. Zato su bili prisiljeni promijeniti svoje ime u *Hrvatska republikanska zajednica* (HRZ). Prigodom registracije zatražila je "fantomska" HRS da se onemogući registriranje nove stranke ukoliko bude imala u svom imenu pridjev *republikanski*, ali u tom nisu uspjeli, no pokazali su da nisu možda bili daleko od istine oni koji su javili vodstvu HRS-a da je ova *domovinska* HRS zapravo i pokrenuta s ciljem da se onemogući registracija stranke osnovane 1951. godine.

Hrvatska seljačka stranka (HSS)

Politika *Hrvatske seljačke stranke*, prije i nakon Drugog svjetskog rata, u iseljeništvu kao i u Hrvatskoj, bila je determinirana kontroverznom osobom njezina predsjednika dr. Vlatka Mačeka koji se, kao što je poznato, stalno ustručavao izjasniti za samostalnu i suverenu hrvatsku državu. Pristao je na partnerstvo s Dragišom Cvetkovićem kako bi stvorio *Banovinu Hrvatsku* unutar Jugoslavije i suglasio se s potpisivanjem *Trojnog pakta* da bi spasio jugoslavensku državu. Sporazum s Hitlerovom Njemačkom nije htio prihvatiti kad je u pitanju bila NDH, premda su postrojbe seljačke i građanske *Zaštite*, koje je nakon izbora 1938. godine upravo on osnovao, zajedno s brojčano slabijim ali dobro organiziranim pripadnicima domovinskog krila *Ustaškog pokreta*, odigrale značajnu ulogu u razoružavanju jugoslavenske vojske i uspostavljanju nove vlasti.

Nakon kapitulacije Jugoslavije i bijega kraljevske vlade glavni tajnik HSS-a dr. Juraj Krnjević otišao je u inozemstvo, gdje je zajedno s banom *Banovine Hrvatske* dr. Ivanom Šubašićem predstavljao i zastupao HSS u jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi, koja je imala svoje sjedište u Velikoj Britaniji i u kojoj je *ministar otadžbinskog rata* bio Draža Mihajlović. Kad se ratna sreća okrenula od četnika prema partizanima, HSS je preko bana Šubašića osigurao Titu međunarodni legitimitet. Dr. Maček, tada interniran u Kupincu, bio je upoznat sa svim tim događajima, ali nije smatrao da im se treba usprotiviti.

Početkom svibnja 1945. vlada NDH donijela je odluku o povlačenju iz Hrvatske. Ni dr. Maček nije htio čekati partizane. Prema dokumentaciji iz *Hrvatskog državnog arhiva*, primio je tisuću dukata iz ruke generala Ante Moškova za troškove bijega iz Hrvatske. Velik broj njegovih stranačkih pristaša koji su ostali u Hrvatskoj i nisu se stavili u službu komunističke partije, osuđeni su na dugogodišnje zatvorske kazne, među njima i Marija Radić, udova Stjepana Radića, koja je zajedno s Ivanom Bernardićem bila pokrenula glasilo HSS-a *Narodni glasnik*.

Dr. Maček je, preko Austrije i Francuske, došao u SAD i nastanio se u Washingtonu. Cijelo vrijeme izbjeglištva bio je aktivan. Posjećivao je ogranke HSS-a diljem SAD-a i Kanade, držao govore i pisao članke u tjedniku *Hrvatski glas*. Jugoslavenstva se nikad nije odrekao. Štoviše, na samrti ga je potvrdio. Prema pisanju čikaške *Danice*, jedna skupina članova HSS-a pomislila je da bi bilo zgodno i korisno za HSS kad bi dr. Vlatko Maček pred smrt dao jasnu izjavu protiv Jugoslavije a za stvaranje samostalne hrvatske države. On je to odbio riječima: "Ja sam cijeli život bio Jugoslaven i kao takav ću i umrijeti".

Međutim, članstvo HSS-a u iseljeništvu je u najvećem broju bilo državotvorno, pa i u vrijeme kada je vodstvo stranke ustrajalo u privrženosti ideji jugoslavenstva. Ta razlika između vodstva i članstva HSS-a najbolje se očitovala u suradnji s tada izrazito projugoslavenskom *Hrvatskom bratskom zajednicom* (HBZ). Dok je vodstvo HSS-a najuže surađivalo s HBZ-om, obični članovi HSS-a nisu prestajali polemizirati s Filipom Vukelićem, urednikom glasila HBZ-a *Zajedničar*.

Nakon smrti dr. Mačeka, za predsjednika HSS-a izabran je dr. Juraj Krnjević. On se još tijekom Drugog svjetskog rata razočarao u jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi, jer ministri srpske nacionalnosti nisu skrivali svoje protivljenje ponovnoj uspostavi *Banovine Hrvatske* u obnovljenoj Jugoslaviji, a za što se dr. Krnjević uporno zalagao. Došavši do spoznaje da ni u *novoj* Jugoslaviji hrvatski narod ne bi bio ravnopravan, dr. Krnjević je, nakon što je postao predsjednik HSS-a, bio odlučan protivnik bilo kakve Jugoslavije. Stoga se glede toga nije nimalo razlikovao od hrvatskih nacionalista u organizacijama proizašlim iz bivšeg ustaško-pravaškog pokreta. Zbog tog njegovog državotvornog stava HSS je iz protesta napustio dr. Branko Pešelj, tajnik dr. Vlatka Mačeka, a za drugog bliskog suradnika dr. Vlatka Mačeka, Iliju Jukića, koji je često surađivao u novini četničkih emigranata, *Glasu kanadskih Srba*, dr. Krnjević je ustvrdio "da je bio jugoslavenski diplomat i da nikada nije bio član HSS-a".

Dr. Krnjević je pred kraj života objavio članak pod dugim naslovom *Nikada nisu velikosrpski imperijalisti toliko tlačili i izrabljivali Hrvatsku i hrvatski narod u korist Beograda i Srbije kao danas - i to im još nije dosta*, u kojemu je svojim nasljednicima u ostavštinu ostavio obvezu rada na stvaranju samostalne hrvatske države:

"Sve se to organiziralo i godinama činilo pod Titovim plaštem koji je u slobodnom svijetu stekao ugled jer je bio jedini komunist, koji se usudio ustati protiv Staljina i ostao na životu. Pod njegovim okriljem i pod geslom 'bratstva i jedinstva' godinama su velikosrpski imperijalisti činili i najteže zločine nad hrvatskim narodom, kako bi osigurali i trajno održali pašovanje Beograda i Srbije nad Hrvatskom i hrvatskim narodom, nametnuto nam godine 1918. Govoreći pojedinačno, najveća žrtva te velikosrpske politike je Stjepan Radić. Nije on bio čovjek, s kojim se ne bi moglo demokratskim putem naći rješenje koje bi zadovoljilo prava i zahtjev Hrvatske i hrvatskog naroda. Ali Stjepana Radića je trebalo lišiti života makar i revolverskim hitcima sred beogradskog parlamenta, jer je on okupio nakon Prvoga svjetskoga rata većinu hrvatskoga naroda i jer su pod njegovim vodstvom Hrvatska i hrvatski narod demokratskim putem poništili čin od 1. prosinca 1918., kojim je Hrvatskoj i hrvatskom narodu nametnuta nasilna i izrabljivačka vlast Beograda i na svakom demokratskom glasovanju se izjavio za svoju vlastitu samostalnu, demokratsku i mirotvornu republiku Hrvatsku. Kada ni umorstvom Stjepana Radića nije Beograd uspio uništiti odlučnost Hrvatske i hrvatskog naroda za uspostavu samostalne, demokratske, i mirotvorne i čovječanske države Hrvatske, bezobzirno je nastavio svim mogućim sredstvima borbu, da Hrvatsku pretvori u koloniju Beograda i Srbije. Što se sve činilo posljednjih 35 godina pod komunističkom diktaturom, gdje su se upotrebljavali ustavi s tobožnjim federativnim uređenjem i s propisima i drugi papirnati trikovi, a uistinu se na djelu

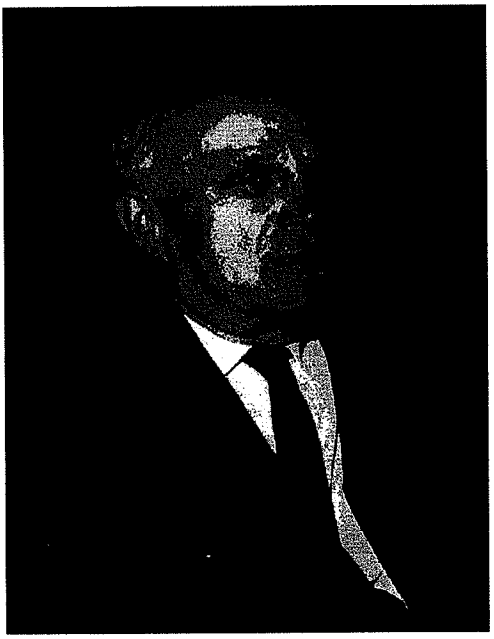

Dr. Juraj Krnjević

nastojalo pod komunističkim pokrivalom trajno nametnuti velikosrpsku centralističku i izrabljivačku diktaturu.

Međutim, sovjetska provala u Afganistan, revolucija u Iranu (Perziji), pokret u arapskim državama, naročito borba radi Palestine, osamostaljenje Rodezije, najveće afričke države i povrh svega svijetom prošireni glas da se sovjetska Rusija priprema učiniti nešto slično s Jugoslavijom, što je učinila s Afganistanom, pa baš u to vrijeme smrtonosno Titovo oboljenje, stavilo je na dnevni red i pitanje budućnosti Jugoslavije. Nestankom Tita s političke pozornice pokazalo se, da velikosrpski imperijalisti, služeći se komunističkom partijom i komunističkim metodama, nastavljaju stvaranje Velike Srbije, kako je započeta godine 1918. kada je u Beogradu proglašena i hrvatskom narodu nametnuta kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Ni predratni Pašićev Beograd nije se usudio činiti Hrvatskoj i hrvatskom narodu, što se sada čini pod komunističkim plaštem.

Zapamtite sljedeća četiri imena: General Nikola Ljubičić, admiral Branko Mamula, predstavnik republike Hrvatske u centrali u Beogradu, Srbin - Kordunaš Dušan Dragosavac i tajnik komunističke partije za Hrvatsku, Srbin - Kordunaš Milutin Baltić. Moskovski gojenac Srbijanac Ljubičić je već 12 godina ministar rata i narodne obrane Jugoslavije i uspio je tih godina stvoriti:

- da vojska drži u svojim rukama svu vlast u Jugoslaviji i

- da je danas on vrhovni zapovjednik te vojske i da su svuda na zapovjednim mjestima Srbi.

Za šefa generalštaba cijele vojske postavio je Srbina admirala Mamulu. Time ima Ljubičić u svojim rukama i mornaricu. Za zapovjednika u Zagrebu i nad vojskom u Hrvatskoj postavio je generala Srbina. Kada je pravljen sadašnji Ustav Jugoslavije, pobrinuo se Ljubičić, da u tom samoupravnom Ustavu u vojsci nema samouprave. Srbi kao generali vrlo su se slabo pokazali u prošlom ratu. Nijemci su kod Skoplja prešli lakoćom rijeku Vardar i za par dana su iz Skoplja stigli u Beograd, doslovno rečeno pregazivši divizije regrutirane u Srbiji i njihove zapovjednike Srbijance. A sada je neograničeni zapovjednik vojske cijele Jugoslavije Srbijanac Ljubičić i uz njega Srbi generali, koje je on postavio. Osim toga on je usavršio svoj odgoj u sovjetskoj Rusiji. Ne treba Sovjetima provaljivati u Jugoslaviju. Nitko im nema prava prigovarati, kada se odazovu pozivu svoga gojenca. A kako je Sovjetima glavno, da dođu na hrvatsku obalu Jadranskog mora, da bi zagospodarili istočnim dijelom Sredozemnoga

Faksimil naslovnice brošure s programskim tekstovima dr. Jurja Krnjevića

mora, zato je Ljubičić najprije postavio Srbina Mamulu admiralom i kasnije još šefom generalštaba Jugoslavije. Već se godinama toliko osjećala premoć vojske i njezinoga zapovjednika Ljubičića, da se u Hrvatskoj otvoreno govorilo i prigovaralo da je vojska politizirana i da ima glavnu riječ u politici. Na to je u dnevniku 'Borbi' objavljeno niz članaka, koji su imali braniti Srbe zapovjednike vojske a zapravo su pružali dokaz da vojno zapovjedništvo ima glavnu riječ kod odlučivanja u politici Jugoslavije. Čini se da to sve nije dovoljno Ljubičiću, sada se ima po hitnom postupku popuniti zakon o vojsci s odredbama, da mladići od 18 godina i djevojke od 16 godina budu obvezni služiti u vojsci. Ljubičiću se valjda čini da mu je komanda potrebna i nad najmlađima.

I ne samo to, zapovjedništvo vojske iscrpljuje cijelo narodno gospodarstvo strahovito visokim porezima. Kada je u parlamentu Jugoslavije bilo raspravljano o državnim izdacima za godinu 1980., svestrani su prigovori bili da se previše troši na izdatke za federaciju, u kojima su sadržani u glavnom izdaci za vojsku. Izaslanici republika u tom parlamentu nisu prihvatili prijedloge vojne komande. Rasprava se vukla do konca godine i tada je silom određeno po posebnom 'hitnom postupku', da je ipak dobio Ljubičić, koliko je htio. Valjda ga to raskuražuje da uvodi novim zakonom mladež, momke od 18 i djevojke od 16 godina, ne pitajući, čime ih uzdržavati. Da hrvatski narod mrzi i nametnute generale i tuđu vojsku, smještenu po Hrvatskoj, kao i teške poreze nametnute za njezino uzdržavanje, ne treba posebno ni spominjati. Za vršenje civilne vlasti u Hrvatskoj glavne su osobe dva Srbina - Kordunaša: Milutin Baltić koji je glavni tajnik Komunističke partije za Hrvatsku i donosi konačne odluke o cijelom kulturnom, gospodarskom i političkom životu Hrvatske; a Dragosavac je predstavnik Hrvatske u Beogradu i tajnik središnjeg odbora partije cijele Jugoslavije. On s visokoga drži govore zagrebačkom novinstvu i Hrvatima uopće. Usrećio je Hrvatsku svojom odlukom o Kardeljevu i svojim govorom o proglašenju Kardeljeva. Pred njima se Milka Planinc, Bakarić, Šuvar i ono, što postoji partijaca na vodstvu u Zagrebu, ni ne primjećuju. Ali o tom ću više reći drugom zgodom.

Sada bih rekao još samo to, da je dobro, što je sve to izbilo na javu u sadašnjim domaćim i međunarodnim prilikama. Ništa nas ne može spriječiti da, dobro upotrijebivši domaće i međunarodne prilike, dođemo do svoje slobode i uspostavimo samostalnu suverenu državu Hrvatsku u kojoj će biti okupljene sve hrvatske zemlje, i koja će biti organizirana na načelima demokracije i političke i socijalne jednakosti za sve njezine državljane i stanovnike."

Kao i u slučaju drugih hrvatskih emigrantskih organizacija, smrt karizmatskog čelnika ostavljala je iza sebe prazninu i podjele. Zapravo, prvi sukobi u HSS-u pojavili su se još dok je dr. Krnjević počeo pobolijevati uslijed duboke starosti. Sukob je u Kanadi započeo dr. Mladen Zorkin zbog nezadovoljstva s radom HSS-ovih organizacija u toj zemlji. Polemika je izazvala podjele među članstvom, a potom se sukob proširio i u druge države. Čak je u nekim mjestima u Kanadi došlo do parničenja o pravu na imovinu. Prestalo je izlaziti temeljno glasilo HSS-a, tjednik *Hrvatski glas*, a pokrenuta su dva mjesečnika s istim imenom: jedan je u kanadskoj pokrajini Ontario izdavala skupina pristaša dr. Krnjevića, a jedan u pokrajini Britanskoj Columbiji - dr. Zorkin i njegovi pristaše.

Osim tjednika *Hrvatski glas*, HSS je neko vrijeme izdavala u Belgiji mjesečnik *Hrvatska riječ*, a kad je u stranci nastao raskol, jedno njezino krilo pokrenulo je u Australiji *Hrvatsku slobodu*.

Nakon smrti dr. Krnjevića 1988. godine u Londonu, novi predsjednik HSS-a je postao dr. Josip Torbar, dugogodišnji činovnik *Ujedinjenih naroda*. Kad je uoči prvih poslijeratnih višestranačkih izbora u Hrvatskoj obnovljen HSS, pristaše dr. Torbara, sadašnjeg zastupnika HSS-a u *Hrvatskom saboru*, dali su potporu obnoviteljima HSS-a u Hrvatskoj i njihovoj suradnji s *Koalicijom narodnog sporazuma*.

Pojava ljevičarstva u hrvatskom iseljeništvu

Hrvatski ratni i poratni prognanici, izbjeglice i iseljenici, bili su protiv komunističkog (socijalističkog) sustava i protiv Jugoslavije. Zato su organizacije koje su oni stvorili bile protujugoslavenske i protukomunističke.

Ipak, uza sve to, bilo je pojava ljevičarstva krajem šezdesetih, tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina u hrvatskom iseljeništvu. Nekima od tih pojava još nije utvrđeno izvorište, ali se općenito vjerovalo da su neke uistinu bile izvorno hrvatske, premda je bilo teško sa sigurnošću utvrditi imaju li u njima prste nekakvi provokatori.

Dok su prvaci postojećih hrvatskih emigrantskih organizacija obvezno povezivali antijugoslavenstvo s antikomunističkom borbom, još uvijek vjerujući u oružani obračun između Sovjetskog Saveza i Zapadnih sila, mlađi ljudi koji su dolazili iz Hrvatske ukazivali su na činjenicu da Zapad na razne načine pomaže Jugoslaviju. Stoga su postavljali pitanje eventualne potrebe uspostavljanja kontakata sa Sovjetskom Savezom i ostalim zemljama *Varšavskog ugovora*.

Mnogi zapadni političari godinama su izjavljivali da podržavaju opstanak Jugoslavije. Hrvatski politički iseljenici su šutke preko toga prelazili, kao da nisu htjeli biti svjesni stvarnosti. Ove nove ideje, iznošene prvenstveno u washingtonskoj *Hrvatskoj borbi*, nisu promijenile njihove stavove o komunizmu, ali su ih nagnale na razmišljanje da ne trebaju previše računati na bilo čiju pomoć, već da se trebaju oslanjati prvenstveno na vlastite snage.

Prvo veće iznenađenje, a onda zbrku i polemiku, izazvao je u hrvatskom iseljeništvu list *Hrvatska država*, glasilo *Hrvatskog narodnog odbora*, kad je dotadašnji žestoki antikomunist dr. Branko Jelić objelodanio svoje navodne dodire sa službenim

predstavnicima Sovjetskog Saveza, odnosno *Varšavskog ugovora*. Dr. Jelić je nakon toga postao predmetom brojnih polemika u hrvatskom iseljeništvu, ali i obavještajnog interesa raznih tajnih službi. U njegovoj blizini osvanuo je Velimir Tomulić, navodni student iz Švicarske, koji je uskoro počeo pisati o navodnim vezama dr. Jelića s "prohrvatskim komunistima u CK SKH".

Dok su trajala ta previranja u emigraciji, Josip Broz je sazvao izvanrednu sjednicu *partijskog* vrha u Karađorđevu i smijenio hrvatsko komunističko rukovodstvo.

Savez komunista Hrvatske u iseljeništvu

Nakon što je otišao iz uredništva HD, Velimir Tomulić je s Tomislavom Sedlom osnovao *inozemnu sekciju Saveza komunista Hrvatske*. Sedlo je bio izabran za *generalnog sekretara*, a organizacija je pokrenula i list *Socijalistička Hrvatska* (SH). Taj je list promicao prosovjetski socijalizam, a budući da je *Zapad* uistinu obilato pomagao Jugoslaviju, SH je pisala da Hrvati trebaju tražiti pomoć i savezništvo na *Istoku*, budući da je Moskvi u interesu slabiti Jugoslaviju i uništiti *titoizam*.

Tomulić nije dugo ostao u društvu s Tomislavom Sedlom, jer su ga počeli sumnjičiti da radi za njemačku obavještajnu službu. Međutim, on je cijelo vrijeme radio za američku CIA-u! Nakon uspostave hrvatske države usko je surađivao s Josipom Manolićem, kojemu je dosta pomagao u osnivanju stranke *Hrvatski nezavisni demokrati*.

Kad je, na inicijativu Moskve, održana međunarodna konferencija europskih država u Helsinkiju na kojoj su sudjelovali i američki i kanadski predstavnici, a na kojoj je zaključeno da se u Europi ne smiju silom mijenjati postojeće granice, *Generalni sekretar inozemnog SKH*, Tomislav Sedlo, izdao je priopćenje u kojemu je naveo da se organizacija SKH u inozemstvu raspušta jer da je *Helsinškim ugovorom* potvrđen i zajamčen *status quo* u Europi i da se stoga Hrvati ne mogu nadati pomoći s *Istoka*.

Tomislav Sedlo, koji je kasnije također bio blizak suradnik Josipa Manolića, prokazan je kao suradnik *Udbe*, ali i stranih obavještajnih službi.

Socijalistička stranka Hrvatske (SSH)

Svojedobni suradnik *Glasa Slavonije*, Geza Milošić, uspio je nakon *Karađorđeva* izbjeći uhićenje bijegom u Zapadnu Njemačku. Tu je s nekolicinom istomišljenika osnovao *Socijalističku stranku Hrvatske* (SSH) i pokrenuo glasilo *Hrvatska pravda*, računajući da bi *euro-socijalističke* ideje mogle biti prihvaćene od strane hrvatskih radnika na *privremenom radu* u zapadnoeuropskim državama. Radilo se, međutim, o potpuno krivoj procjeni, pa se stranka raspala već nakon nekoliko godina, a Geza Milošić se razočaran vratio u Jugoslaviju.

Hrvatsko narodno vijeće (HNV)

Ideja o stvaranju općeg hrvatskog narodnog predstavništva, u kojemu bi se trebale okupiti sve hrvatske organizacije i skupine u izbjeglištvu, potječe iz pedesetih godina. Prvi pokušaj ujedinjavanja učinjen je 1962. kad su se u New Yorku sastali predstavnici nekoliko izbjegličkih organizacija. Sastanak je bio loše organiziran, a uz to na nj nisu došli predstavnici dviju tada najjačih izbjegličkih organizacija, HOP-a i HSS-a. Zaključeno je da se predstavničko tijelo, jer HOP i HSS na njega ne pristaju, ne može nazvati *Općim hrvatskim predstavništvom.* Izabran je naziv *Hrvatsko narodno vijeće* (HNV), iako ni tim imenom nisu bili svi zadovoljni jer ih je asociralo na *Narodno vijeće* koje je 1918. odigralo kobnu ulogu prilikom ujedinjavanja Hrvatske i Slovenije sa Srbijom.

Drugi pokušaj, 1974. godine u Torontu, bio je bolje pripremljen i na kraju je relativno uspješno završio. Na sastanak su došli predstavnici – osim HOP-a i HSS-a - gotovo svih ostalih iseljeničkih organizacija, uključujući i *reorganizirani* HOP, te brojni tzv. nezavisni intelektualci koji su bili aktivni u raznim društvenim, kulturnim, prosvjetnim i športskim institucijama. Štoviše, došlo je *na svoju ruku* i nekoliko istaknutih haesesovaca, među kojima su najpoznatiji bili dr. Dinko Šuljak i dr. Stanko Vujica. Nakon trodnevne rasprave izabran je privremeni odbor HNV-a. Za predsjednika je izabran Ante Došen.

Na sljedećem, prvom redovitom *Saboru* HNV-a, u rujnu 1975., također u Torontu, za predsjednika *Sabora* izabran je dr. Dinko Šuljak, za predsjednika *Izvršnog odbora* - dr. Stanko Vujica, za glavnog tajnika ing. Božidar Abjanić.

Još prije osnivanja HNV-a, u emigraciji su bili aktivni i *proljećari* koji su pobjegli iz Jugoslavije poslije izvanredne sjednice Predsjedništva SKH u Karađorđevu ili, kao Bruno Bušić i Franjo Mikulić, nakon što su izdržali zatvorske kazne. Uoči drugog redovitog saborovanja HNV-a koje je održano početkom listopada 1977. u Belgiji, u Bruxellesu, i oni su se učlanili u HNV-e i kandidirali se za sabornike. Dobili su velik broj glasova i svi su izabrani u vodstvo HNV-a, ponajprije zahvaljujući rastućem raspoloženju u hrvatskom iseljeništvu za potrebom općehrvatskog pomirenja.

Obzirom da je predsjednik *Izvršnog odbora* HNV-a prof. Stanko Vujica umro od kljenuti srca u Kanadi u rujnu 1976. predsjedničku je dužnost preuzeo potpredsjednik Janko Skrbin, i obnašao je do trećeg redovitog sabora u Londonu, kada je tu dužnost od njega preuzeo dr. Mate Meštrović. On je tu dužnost obnašao do raspuštanja HNV-a nakon uspostave hrvatske države, na zadnjem redovitom zasjedanju HNV-a sredinom ožujka 1990. u Stuttgartu.

Ustav HNV-a

Temeljni dokument HNV-a bio je *Ustav.* On je sadržavao i programska načela čiji najvažniji dijelovi glase:

"1. Ime tijela jest Hrvatsko Narodno Vijeće, skraćeno: HNV, na engleskom: Croatian National Congress, koje će pod tim imenom biti službeno zavedeno kod svih država slobodnog svijeta, unutar čijih zakona će javno djelovati;

2. Svrha i temeljni zadatak Hrvatskog Narodnog Vijeća kao izvanstranačkoga hrvatskog državotvornog tijela jest djelatno pomagati hrvatski narod svim prikladnim sredstvima i načinima borbe u njegovu zahtjevu i nastojanju da ostvari svoju slobodnu i samostalnu Državu Hrvatsku;

3. Slobodna i samostalna Država Hrvatska mora obuhvaćati sav etnički i povijesni prostor hrvatskog naroda;

4. U slobodnoj i samostalnoj Državi Hrvatskoj bit će suveren jedino hrvatski narod, koji će putem Hrvatskog Državnog Sabora, izabranog na slobodnim izborima, donijeti odluke o nazivu države, njezinu političkom, društvenom i gospodarskom sustavu i demokratskom uređenju kao i o njenim međunarodnim odnosima;

5. Svim državljanima i građanima slobodne i samostalne Države Hrvatske, bez obzira na narodnost, vjeru, političko uvjerenje, spol, rasu i stalež, uz jednake dužnosti pripadat će i biti osigurana jednaka i sva ljudska i građanska prava;

6. S danom ustanovljenja Prvoga sabora Hrvatskog Narodnog Vijeća njegovi članovi jesu hrvatske državotvorne organizacije, skupine i ustanove, potpisnice Osnivačke povelje, kao i one koje su prihvatile sadržaj Osnivačke povelje i bile naknadno učlanjene, i svi Mjesni odbori HNV-a koji su osnovani po državotvornim Hrvatima u slobodnom svijetu te ispunili svoje članske dužnosti, kako u pogledu prihvaćanja sadržaja Osnivačke povelje tako i u pogledu primjene Pravilnika HNV-a o obvezama članova;

7. Organi Hrvatskog Narodnog Vijeća jesu:

a) Sabor,

b) Izvršni odbor,

c) Nadzorni odbor,

d) Časni sud;

8. Ustanove Hrvatskoga Narodnog Vijeća jesu:

- Mjesni odbori,

- Područni savezi Mjesnih odbora;

9. Sabor je vrhovni organ Hrvatskoga Narodnog Vijeća. Kao takav on ima isključivo pravo odlučivati o svim ustavnim činima i odredbama Hrvatskoga Narodnog Vijeća.

Sabor HNV-a djeluje trajno, tj. do Izbora Hrvatskoga Državnoga Sabora u slobodnoj i samostalnoj Državi Hrvatskoj. Sabor Hrvatskoga Narodnog Vijeća ne prisvaja sebi ulogu i značaj Hrvatskog Državnog Sabora;

10. Sastav sabora HNV-a je sljedeći:

a) Sabornici,

b) Predsjedništvo,

c) Radni odbor,

d) Izborni odbor;

11. Sabornici:

a) Sabornici Sabora HNV-a izabrani su u slobodnim izborima po članovima

Mjesnih odbora HNV-a, prema odredbama izbornog reda.

b) Mandat sabornika počinje njegovim ovjerovljenjem na Saboru i traje najdulje dvije godine.

c) Na prijedlog svoga Predsjedništva Sabor može natpolovičnom većinom glasova odlučiti provedbu izbora prije isteka dvogodišnjeg roka, kao što može i produžiti mandat sabornika, ako prilike ne dopuste provedbu izbora.

d) U slučaju odreknuća ili trajne spriječenosti pojedinog člana Sabora, Predsjedništvo proglašava članom Sabora osobu koja dolazi na red prema odredbama Izbornoga reda. U slučaju jednakih glasova proglašenje se odlučuje ždrijebom.

e) Svakom saborniku može biti oduzet mandat zaključkom dvotrećinske većine glasova Sabora na prijedlog bilo kojega sabornika, dužnosnika, organa ili ustanove HNV-a, a na temelju odluke Časnog suda, zbog svakog rada i vladanja koji su štetni za ugled i probitke HNV-a;

12. Predsjedništvo Sabora:

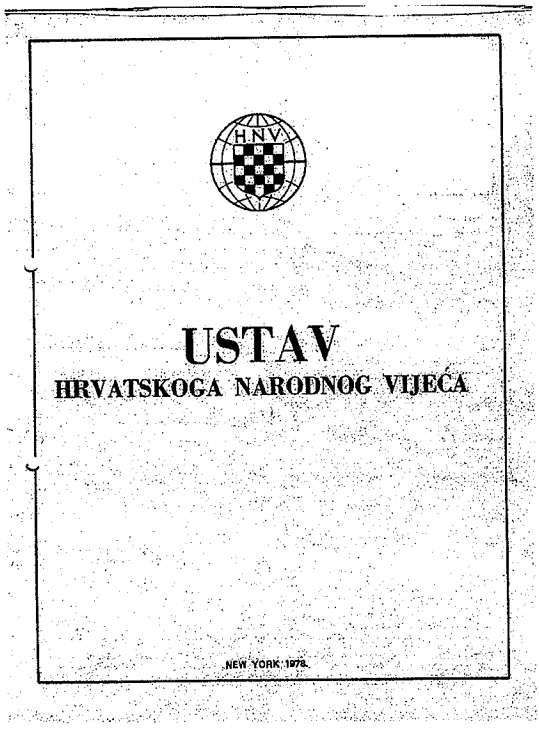

Faksimil naslovnice Ustava HNV-a, 1978.

Na čelu Sabora nalazi se Predsjedništvo, koje čine Predsjednik, Dopredsjednik i Tajnik. Njih bira Sabor na svome redovitom zasjedanju.

Dužnosti i prava Predsjedništva Sabora:

a) Predsjednik Sabora predstavlja Sabor u svim službenim nastupima u ime HNV-a;

b) Predsjedništvo Sabora, tj. Predsjednik, Dopredsjednik i Tajnik, predsjedaju zasjedanju Sabora;

c) Predsjednik Sabora održava, osobno ili putem Tajnika, veze s ostalim sabornicima, dostavlja im izvješća, prima njihove odgovore i saopćenja u svim pitanjima njegova djelokruga i općega djelovanja Sabora;

d) u slučaju odreknuća ili trajne spriječenosti, Predsjednika zamjenjuje Dopredsjednik, a njega Tajnik. Za slučaj odreknuća ili trajne spriječenosti bilo koje dvojice članova Predsjedništva, Sabor izabire njihove nasljednike između kandidata kojih listu predlaže saborski Radni odbor u trostrukom broju ispražnjenih mjesta.

U slučaju kolektivnog odreknuća ili trajne spriječenosti svih članova Predsjedništva, saborski Radni odbor proglašava najstarijega sabornika vršiteljem dužnosti Predsjedništva do izbora novih članova. Taj izbor mora uslijediti trideset dana nakon proglašenja vršitelja dužnosti Predsjedništva...".

Kazimir Katalinić: "Usponi i padovi Hrvatskog narodnog vijeća"

Mr. Kazimir Katalinić, dugogodišnji dužnosnik HNV-a i jedan od najboljih poznavatelja te organizacije, napisao je poseban prilog o HNV-u za ovu knjigu. Magistar Katalinić je rođen 4. ožujka 1927. u Sušaku (danas Rijeka). S 18 godina otišao je 1945. u političku emigraciju, najprije u Italiju a od 1948. u Argentinu. Diplomirao je kemiju (mr. kemije) 1960. u Buenos Airesu, gdje i sada živi.

"Hrvatsko narodno vijeće (HNV) osnovano je u Torontu (Kanada) 3. veljače 1974. Budući da sam tada bio tajnik Hrvatske republikanske stranke (HRS), prisustvovao sam osnivačkom sastanku kao voditelj osmeročlane delegacije HRS-e.

Već od prvih dana emigracije postojala je težnja za zbližavanjem hrvatskih redova. Nemoguće mi je ovdje ulaziti u sve detalje, kao što mi neće biti moguće u potpunosti opisati sâmo HNV i njegov rad, jer bi to zahtijevalo mnogo više stranica od onih koje mi stoje na raspolaganju. To ostavljam za kasnije, za knjigu povijesti hrvatske političke emigracije, posebice HNV i HRS, na kojoj radim već više od 5 godina.

Okolnosti pod kojima je djelovala hrvatska politička emigracija nisu bile lake. Unatoč prividnih suprotnosti, Jugoslavija je bila miljenica Istoka i Zapada. Imali smo protiv sebe ne samo Jugoslaviju i njene obavještajne službe, nego isto tako i obavještajne službe svih onih zemalja koje su je čuvale.

Jugoslavenska obavještajna služba imala je krvave ruke, ali je politički bila potpuno nesposobna. Jedino su bili sposobni u ubijanju emigranata, dobrim dijelom zahvaljujući suradnji sa stranim obavještajnim službama, koje su im gledale kroz prste.

No, puno su nam veću brigu zadavale obavještajne službe onih država čije su vlade čuvale Jugoslaviju, jer su se vješto uplitale u naše djelovanje kako bi nas krivo usmjerile ili zakočile. Nažalost, neki su Hrvati, većinom nesvjesno, postali žrtva njihovih spletaka i misleći da rade za Hrvatsku zapravo su bili od njih upravljani.

Radi boljeg razumijevanja, dobro je imati u vidu službeni australski memorandum br. 1005/72 od 31. srpnja 1972., pod naslovom 'Postupak s hrvatskim ekstremistima' (Republika Hrvatska, Buenos Aires, br. 97, str. 85-86) u kome savjetnik australskog poslanstva u Washingtonu, David Sadloir, prenosi svom nadležnom ministru mišljenje i savjete američkih službenih krugova. Izraz 'hrvatski ekstremist' ne označuje u tom memorandumu doista ekstremista, nego svakog Hrvata koji se zalaže za izlazak Hrvatske iz Jugoslavije. U memorandumu je jasno označen stav prema Hrvatima i Jugoslaviji:

'Interesi Sjedinjenih Država najbolje su zaštićeni nastavkom jake i ujedinjene Jugoslavije. Sjedinjene Države ne bi ništa postigle i mnogo bi izgubile kad bi se Jugoslavija razbila ili kad bi oslabila uslijed unutarnjih razmimoilaženja i separatizma, pogotovo ako bi takav razvitak bio podupiran ili potaknut izvana.'

Zato su, piše dalje u tom memorandumu, 'službe sigurnosti Sjedinjenih Država tijesno surađivale s jugoslavenskim službama sigurnosti u izmjeni podataka o kretanju i djelatnostima hrvatskih aktivista za koje se znade da imaju ekstremističke poglede'.

I sada dolazi ono najzanimljivije:

'Osim toga, već nekoliko godina službe sigurnosti Sjedinjenih Država vode diskretnu kampanju propagande među Hrvatima u Sjedinjenim Državama da ih odvrate od davanja novca ekstremističkim skupinama.'

Dakle, trebalo je imati kontrolu nad hrvatskim novcem, kako taj ne bi bio upotrijebljen za hrvatski oslobodilački proces, neovisno o tom radi li se o propagandističkom ili bilo kakvom radu.

Sjećam se također, kako me je 1977. godine, prigodom moje političke turneje po Australiji, zamolila za razgovor njihova obavještajna služba. Pristao sam na razgovor, ali s tim da taj bude u prisutnosti dvojice naših pouzdanih članova. Ono što ih je najviše mučilo bilo je, hoće li HNV, u slučaju da dođe u Hrvatskoj do započimanja oslobodilačkog procesa, pomagati novčano njegovo djelovanje.

Potrebno je sve to imati u vidu, kako bismo bolje mogli shvatiti neke kasnije događaje.

HRS je gotovo od svog osnutka, 1951. godine, radila na okupljanju hrvatskih redova, ali u obliku političke suradnje, a ne utapanja u jednu novu organizaciju.

Nakon raznih promašenih pokušaja, prevladalo je među raznim političkim skupinama mišljenje da bi se do zajedničkog tijela došlo tako, da se najprije pokrenu kontinentalna Vijeća, koja će se onda dogovoriti o zajedničkom tijelu.

Nakon dugog procesa uspostavljeno je u Buenos Airesu dne 6. ožujka 1970. godine Vijeće Hrvata Južne Amerike za uspostavu Države Hrvatske, dok je nešto ranije uspostavljeno slično tijelo u Sjevernoj Americi. Na sličan način započelo je organiziranje u Europi i Australiji.

U Republikancu, internom biltenu Tajništva HRS-e, koji je bio namijenjen samo našim skupinama, u broju za ožujak 1974., nalazi se zanimljiv opis tadašnjih nastojanja:

'Kad se je prošle godine počelo snažnije forsirati stvaranje Predstavništva, mi smo isticali, da je preuranjeno govoriti o Predstavništvu, jer razvoj hrvatske politike i borbe još ne zahtijeva stvaranje takvog tijela.

Ono što smo nastojali ostvariti, kao početnu fazu i kao pripravu za kasnije stvaranje Predstavništva, bilo je jedno poslovno tajništvo, te jedno saborsko tijelo. Predviđali smo da bi se poslovno tajništvo trebalo nalaziti u New Yorku, gdje se nalazi središte Ujedinjenih naroda, te da bi trebalo s jedne strane tehnički povezivati sve postojeće hrvatske političke skupine širom svijeta, a ujedno i biti nekom vrstom informativnog središta, čija bi dužnost bila odgovarati na razne napadaje i neistinite vijesti o Hrvatima u stranom

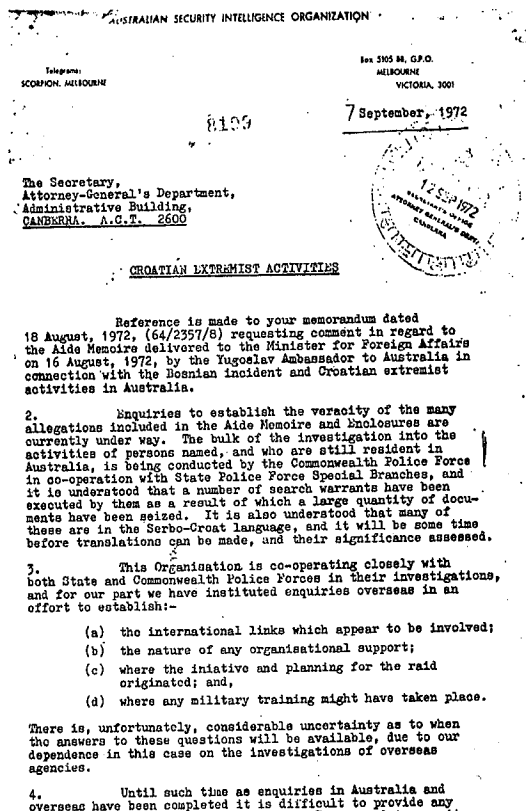

AUSTRALIAN SECURITY INTELLIGENCE ORGANIZATION

Telegrams: SCORPION, MELBOURNE

Box 3105 AA, G.P.O. MELBOURNE VICTORIA, 3001

8199

7 September, 1972

12 SEP 1972 ATTORNEY-GENERAL'S DEPT. CANBERRA

The Secretary, Attorney-General's Department, Administrative Building, CANBERRA. A.C.T. 2600

CROATIAN EXTREMIST ACTIVITIES

Reference is made to your memorandum dated 18 August, 1972, (64/2357/8) requesting comment in regard to the Aide Memoire delivered to the Minister for Foreign Affairs on 16 August, 1972, by the Yugoslav Ambassador to Australia in connection with the Bosnian incident and Croatian extremist activities in Australia.

2. Enquiries to establish the veracity of the many allegations included in the Aide Memoire and Enclosures are currently under way. The bulk of the investigation into the activities of persons named, and who are still resident in Australia, is being conducted by the Commonwealth Police Force in co-operation with State Police Force Special Branches, and it is understood that a number of search warrants have been executed by them as a result of which a large quantity of documents have been seized. It is also understood that many of these are in the Serbo-Croat language, and it will be some time before translations can be made, and their significance assessed.

3. This Organisation is co-operating closely with both State and Commonwealth Police Forces in their investigations, and for our part we have instituted enquiries overseas in an effort to establish:-

(a) the international links which appear to be involved;
(b) the nature of any organisational support;
(c) where the iniative and planning for the raid originated; and,
(d) where any military training might have taken place.

There is, unfortunately, considerable uncertainty as to when the answers to these questions will be available, due to our dependence in this case on the investigations of overseas agencies.

4. Until such time as enquiries in Australia and overseas have been completed it is difficult to provide any useful assessment of the Aide Memoire. In general terms, it would appear that none of the material provided would be of any great value as evidence in a legal sense, but rather that it consists of a series of allegations requiring investigation.

Faksimil dokumenta ASIO-a o djelatnosti protiv hrvatskog političkog iseljeništva, 1972.

tisku, odnosno voditi našu promidžbu na vanjsko-političkom polju. Osim toga smo smatrali, da bi bilo korisno, kada bi se po prilici jednoć godišnje sastali istaknuti politički ljudi na dogovor, da bi razmotrili opću i hrvatsku političku situaciju, te stvorili temeljne smjernice za naš rad i borbu.'

U to se vrijeme bio pojavio i jedan prijedlog Hrvatskog odbora iz Venezuele, prema kojem bi se buduće predstavništvo stvorilo putem mjesnih organizacija, zvanih Mjesni fondovi. Ovi bi se sastojali od članova-doprinosnika, koji bi bili obvezatni doprinositi godišnje dvije svoje nadnice. Dakle, u biti bi se radilo o novoj organizaciji, a ne o koalicijskom tijelu.

Posebno je privlačila našu pozornost pretjerana žurba nekih ljudi iz SAD-a, kao i nedovoljna priprema za sazivanje osnivačkog sastanka.

'Kod nekih ljudi', nastavlja se u istom broju Republikanca, 'postoje stanovite indicije, da su forsirali stvaranje Predstavništva, kako bi lakše nadzirali svaku hrvatsku djelatnost, kao i skupljanje te trošenje novca. Iz dokumenta australske ambasade u Washingtonu vidljivo je kako postoji vjerojatnost, da se želi nadzirati hrvatski novac i hrvatske akcije, što je najlakše izvesti putem središnjeg tijela, koje će se osim toga dobrim dijelom baviti baš skupljanjem hrvatskog novca.

Dakako da u tome smetaju političke skupine, koje svojom iskušanom strukturom otežavaju ovakav nadzor i infiltraciju središnjeg tijela. No, ako se uzmogne uspostaviti princip, da je svima omogućen pristup, ako se potisnu političke strukture, te ako se u budućnosti ostvari tijelo, koje će počivati isključivo na nepolitičkim strukturama, isključivo na strukturama utemeljenim na skupljanju novca i novčanom doprinosu, onda je ovakva djelatnost stranih elemenata osigurana. Dopustit će se Hrvatima organizacijsko okupljanje i upravo će ih se gurati na skupljanje novaca, no s time da novac ne bude iskorišten za rušenje Jugoslavije. Hrvati će biti zadovoljni, jer su dali svoj novčani doprinos za rušenje Jugoslavije, a oni koji u praksi čuvaju Jugoslaviju bit će pak zadovoljni, jer se novac ne će moći iskoristiti protiv Jugoslavije, nego za uzdizanje minimalističkih struja unutar hrvatske emigracije.'

Politički termin 'minimalist' počeo se upotrebljavati od 1968. godine, nakon što je jedna skupina Hrvata dala izjavu kojom su, neki nesvjesno, a drugi svjesno, pozvali hrvatski narod u obranu Jugoslavije, u slučaju sovjetskog napadaja. Slijedom toga taj se termin primjenjivao na sve one koji nisu jasno i odlučno bili za rušenje Jugoslavije i uspostavu potpuno nezavisne hrvatske države.

No, unatoč ovom opravdanom strahovanju, HRS je odlučila sudjelovati na sastanku u Torontu, jer smo smatrali da ćemo svojom prisutnošću, a uz pomoć drugih političkih skupina, posebice Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, krila dr. Vrančića, biti u stanju pravilno usmjeriti buduće tijelo.

Nismo tada znali, da je, samo dva mjeseca prije sastanka u Torontu, dr. Vrančić prigodom svog kratkog boravka u Venezueli promijenio svoje mišljenje i oduševio se njihovim prijedlogom o stvaranju Mjesnih fondova.

Nekoliko mjeseci prije osnivačkog sastanka HNV-a odjednom je došlo do čudnovate zbrke. Predjednik čikaškog ogranka Ujedinjenih Američkih Hrvata nagovorio je svoj ogranak da Sabor Ujedinjenih Američkih Hrvata pretvore u opći Hrvatski Sabor, te da taj bude održan koncem studenog u Chicagu. Svrha je bila da bi se do konca

godine pokrenulo po svim hrvatskim kolonijama u SAD-u i Kanadi mjesne Fondove, koji bi prikupljali novčana sredstva.

Glavni zadatak bio je osnutak Hrvatskog Informativnog Centra, u kome bi bila angažirana londonska Nova Hrvatska. No drugi, isto tako ako ne i važniji zadatak, bio je da bi delegati na brzinu pokrenutih Fondova imali pravo sudjelovati na osnivačkom sastanku HNV-a i tamo svojim brojem vršiti pritisak, tražeći neke organizacijske promjene. Smatrali su, da će novac koji će do tada skupiti biti za mnoge u Torontu snažan argument u prilog njihovih zahtjeva, što se kod mnogih, iako ne i kod nas republikanaca, i dogodilo.

I tako je od 1. do 3. veljače 1974. došlo do osnivačkog sastanka HNV-a.

Unatoč našem prethodnom zahtjevu, pa i dogovoru, da će prisustvovati samo predstavnici, a ne nekontrolirano mnoštvo, sjeveroamerički organizatori sastanka su se pobrinuli da na nj pozovu i one koji nisu bili predviđeni.

I dogodilo se ono što se je moralo dogoditi, a što je svatko, pa i organizatori, mogao predvidjeti. Među prisutnima bili su, dakako, oni koji su radili ili po direktivi ili pod makar i indirektnim utjecajem onih službа koje su čuvale Jugoslaviju, a čak su bili prisutni i agenti jugoslavenske obavještajne službe, koji su nastojali da ne dođe do pokretanja HNV-a, pa su 'podsticali sukobe i neslaganja', kako možemo pročitati na str.13. opširnog spisa Hrvatsko narodno vijeće, koji je samo za unutarnju upotrebu objavio 1982. u Beogradu SSUP.

Osamdesetak prisutnih delegata i promatrača diskutiralo je čak i o tome, da li buduće tijelo treba biti političko. Nakon duljeg natezanja, voditelj diskusije dr. Stanko Vujica, kojega je inače većina prisutnih doživljavala kao budućeg predsjednika HNV-a, umjesto da prekine ovakvu diskusiju, predložio je da se o njoj diskutira slijedeći dan, jer da ne postoji opći konsenzus da li bi to Vijeće doista trebalo biti političko tijelo. U znak protesta predložio sam da donesemo zaključak da će Vijeće biti nogometno tijelo, nakon čega je prestala diskusija oko toga.

Sustav Mjesnih fondova, koji je kasnije promijenio svoje ime u Mjesni odbori, u praksi je značio nestanak političkih skupina, ukoliko bi u svakom mjestu postojao samo jedan takav odbor. Zanimljivo je, da se je na tom sastanku zamijetilo nastojanje predstavnika čikaškog Fronta, da u svakom gradu smije postojati samo jedan organ za skupljanje fondova. No taj je prijedlog bio odbijen, čime je u konačnici omogućeno da se HNV ne pretvori u neke vrste nove stranke, uz istovremeno marginaliziranje postojećih političkih skupina.

U ovakvim uvjetima, koji nisu mogli biti prouzročeni samo i jedino neznanjem i neiskustvom, stvoreno je HNV.

Dakako, nisu svi u emigraciji prihvatili s oduševljenjem osnutak HNV-a. Neki su bili veoma oštro protiv, zbog razloga koje mi je nemoguće detaljno ovdje opisati. Među tima se nalazila i skupina triju publikacija, tj. urednici i glavni suradnici Hrvatske revije, časopisa na španjolskom jeziku Studia Croatica i londonskog polumjesečnika Nova Hrvatska. Ta skupina nije bila politički potpuno homogena, ali su ipak među njima prevladavali minimalisti, posebice urednik Nove Hrvatske Jakša Kušan.

No vremenom dolazi među skupinom triju publikacija do unutarnje diskusije, jer su nekoji uvidjeli da bi bilo uputno kada bi ipak pristupili HNV-u.

Budući da smo željeli što veće okupljanje hrvatskih redova, nismo se, unatoč političkih neslaganja protivili pristupu minimalista. 'Smatram korisnim', napisao je 3. 1. 1975. dr. S. Vujici naš predsjednik dr. I. Korsky, 'pristupanje svake političke skupine koja je za hrvatsku nezavisnost, bez obzira na poglede u pitanju unutrašnje i vanjske politike, jer ne vidim u HNV-u neki monolitni pokret fašističkog tipa, kao što to zastupaju npr. Ivan Rumora i B. Maruna u Hrv. Reviji, pa i J. Kušan u svojim uvodnicima, nego forum gdje bi se trebale izmjenjivati misli i usklađivati djelovanje različitih hrvatskih struja. Dakle, politički pluralizam u praksi, a ne samo u teoriji.'

Prema odluci koja je 1974. donesena na osnivačkom sastanku u Torontu, 1975. godine trebali su biti izbori za Sabor HNV-a.

No kada smo vidjeli da se spremaju izborne prijevare, oštro smo protestirali i odlučili suzdržati se od izbora ukoliko ne bude postojala niti minimalna garancija o čistoći izbornog čina. Protestirali smo, između ostalog, što je Izvršni odbor samog sebe proglasio glavnim Izbornim odborom, te smo smatrali da bi u Izborni odbor trebali ući po jedan predstavnik iz svake političke skupine. Posebno smo odbijali, da bi svaki glasač ispunjenu glasovnicu u zatvorenoj koverti uručio svojoj izbornoj jedinici, s time da se zatim sve te koverte, bez ikakvog prethodnog prebrojavanja glasova, da se dakle ne znade izborni rezultat u toj jedinici, proslijede Izbornom odboru, koji bi zatim pobrojio glasove. To je omogućavalo potpunu slobodu manipuliranja i falsificiranja izbornih rezultata.

Polovicom travnja 1975. Izvršni odbor prihvatio je naša dva bitna zahtjeva, tj. da se prebrojavanje obavi u svakoj izbornoj jedinici, kao i da u Izborni odbor uđu predstavnici organizacija. Nije nam se svidjelo što je na tom sastanku bila stvorena odluka da se 9 članova Sabora imenuje, dakle da budu neke vrste virilista. Ključ je bio: po jedan za svaku od četiri krovne organizacije, po jedan za brojčano najveći Mjesni odbor iz Europe, Sjeverne i Južne Amerike te Australije, te jedan u ime triju publikacija.

Mi smo imali pravo, osim na jednog imenovanog člana Sabora, također i na dva kandidata. Kada smo primili ovu odluku o promjeni izbornog reda, dr. Ivo Korsky se nalazio na putu po sjeveroameričkom kontinentu, pa sam mu hitno javio mišljenje.

Smatrao sam, da trebamo iskoristiti izborni proces da bismo istaknuli i popularizirali nekoliko naših stavova, posebice: potrebu da se omogući također i mlađim ljudima ulazak u vodstvene strukture, kao i potrebu političkog angažiranja žena. Premda nismo, zbog stanja koje je vladalo među Hrvatima općenito, a posebice među našim članovima, uspjeli do tada uključiti veći dio naših simpatizera, pa čak niti članova, u Mjesne odbore, što znači da nismo mogli računati na veći broj glasova, smatrao sam da moramo ipak postaviti jednog kandidata, kako bismo dokazali da se ne bojimo izbora, pa ni izbornog poraza, kao i da bismo iskoristili izborne rezultate za bolje upoznavanje našeg utjecaja u pojedinim sredinama, dakle kao neke vrste anketu. Predlagao sam, da pristanemo imenovati jednog svog sabornika-virilista, ali uz protest što se je počelo sa sustavom 'virilista'.

Svi su računali, da ćemo kao svog sabornika-virilista imenovati dr. Korskog, no moj je prijedlog bio da taj bude Šime Letina, tada urednik časopisa Hrvatska Borba (Washington), koji je imao svega 32 godine. Što se tiče izbornog kandidata smatrao sam da ne smijemo kandidirati dr. Korskog. Znali smo da ga kane poduprijeti u raznim

sredinama, pa i sami minimalisti, jer su ga željeli imati u svom krugu zbog radne i intelektualne sposobnosti, ali s time da nema utjecaja na vođenje politike. Njegov izbor se ne bi ni u kom slučaju doživljavao kao pobjeda HRS-a. Zato sam bio predložio da naš kandidat bude Alojzija Buconjić, koja je tada imala samo 26 godina, bila je majka troje djece i veoma djelatna u hrvatskoj sredini u New Yorku, gdje je bila predsjednica ženskog društva Vera Stipetić.

Na predizbornom letku kojim smo je propagirali navela je HRS što će novoizabranom Saboru HNV-a predložiti naši predstavnici. Navodim najvažnije točke:

- obvezu da HNV mora ostati zajedničkim tijelom svih Hrvata, te da se ne smije pretvoriti u novu stranku, niti postati ovisnim o bilo kojoj stranci,

- stvaranje vanjskopolitičkog promidžbenog ureda u New Yorku,

- zabranu da u sljedećem Vijeću bude imenovanih vijećnika,

- stvaranje Hrvatskog Crvenog križa kao opće ustanove za skupljanje i davanje pomoći obiteljima palih hrvatskih boraca kao i političkim zatvorenicima u Domovini i u inozemstvu.

Unatoč svim izbornim makinacijama, Alojzija Buconjić je bila izabrana. Bila je, nažalost, jedina žena koja je bila izabrana u I. Sabor HNV-a, pa čak i jedini ženski kandidat. No, uspjeli smo probiti led i ubuduće će u svim izborima biti nekoliko ženskih kandidata, a neke će i biti izabrane.

Mladi Šime Letina bit će pak na zasjedanju I. Sabora izabran za tajnika Sabora,

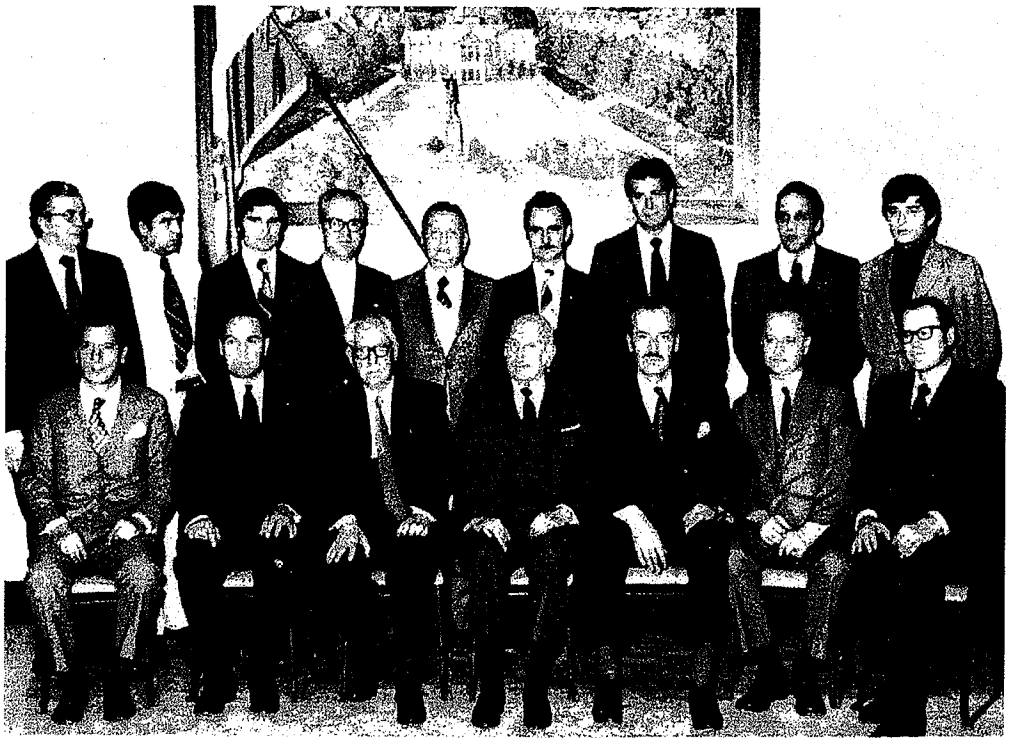

Članovi Sabora HNV-a 1975. godine u Torontu

ali će mu se u praksi onemogućiti da obavlja svoju dužnost, što će biti za nas novo iskustvo koje ćemo iskoristiti dvije godine kasnije, nakon novih izbora.

Kada su se 21. kolovoza 1975. sastala dva glavna planera izbornih rezultata, o čemu postoji i pismeno svjedočanstvo, radosno su ustanovili da će 'u Saboru struja triju publikacija', među kojom su glavnu riječ imali minimalisti, 'imati 19 zajedničkih glasova, a ostalih 11, da će ionako biti podijeljeni međusobno'. Zaključili su da je 'sve bilo kako smo predvidjeli, samo nam je ušao na sporedna vrata Šime Letina'. (I. Rojnica: Susreti i doživljaji, II.,1983.,str. 538 i 540)

Izbori su pokazali bitnu slabost HNV-a: nedovoljan broj članova. Sudjelovalo je svega 3437 glasača. Upravo se nametao kao prvi organizacijski zadatak HNV-a: ojačati svoje redove i nastojati ne samo uključiti mlađe u članstvo, nego također omogućiti im pristup vodstvenim strukturama.

Za HNV je postojao veliki interes i ljudi su željeli prilaziti. No tražili su veću djelatnost, posebice na promidžbenom području.

Na zasjedanju I. Sabora HNV-a u Torontu (4. do 8. rujna 1975.) izabran je za Pročelnika ureda za tisak i promidžbu Jakša Kušan, urednik londonskog polumjesečnika Nova Hrvatska. Mnogi se, posebice mi republikanci, nismo slagali s političkom linijom tog lista, ali svi smo priznavali da se radi o tehnički kvalitetnom listu, pa su postojale velike nade da će taj izbor dati novi impuls zajedničkom radu na propagandističkom polju.

No predsjednik Sabora, Dinko Šuljak (inače ugledni HSS-ovac, pa čak i partizan u doba rata), tuži se 8. 1. 1976. prof. Vinku Nikoliću, Kušanovom političkom prijatelju: 'Pod lugom je veliko mrmljanje protiv toga što se dalo Jakši pet tisuća dolara. Ali isto tako je negodovanje da Vjesnik HNV-a ne dolazi na vrijeme. Do sada samo jedan broj.'

Prof. Stanko Vujica, predsjednik Izvršnog odbora HNV-a, prijatelj i politički blizak Kušanu, malo kasnije, 23. 4. 1976., također traži pomoć od prof. Nikolića: 'Imaš li upliva na Jakšu da počne raditi u funkciji pročelnika za promidžbu?'

No tu ni Nikolić nije mogao pomoći. Sav očajan piše 3. 5. 1976. prof. Bogdanu Radici: 'Velika je poteškoća, što Kušana ne možemo braniti - nema nikakva djelovanja. Nema ništa ni na kojem stranom jeziku, gdje je bilten na engleskom?'

Nikolić ima i razumijevanja za Kušana, ali se isto tako podsjeća kako se ovaj uporno borio u Torontu da bi postao Glavni tajnik HNV-a: 'Razumijem: NH je golem i odgovoran posao, ne stigne, ali se onda nije smio prihvatiti (a htio je i više zahvatiti, tajništvo, kako bi to funkcioniralo?).'

No, dok se nije vidjela veća djelatnost HNV-a, mlade su generacije počele primjenjivati nov stil promidžbe.

Na zasjedanju I. Sabora HNV-a došlo je do rasprave o pitanju kako se treba voditi promidžba za hrvatsku stvar u stranom svijetu. Jedna je struja smatrala da treba nastaviti slati memorandume i objavljivati plaćene novinske oglase. Mlada Alojzija Buconjić predložila je organiziranje nekog promidžbenog prosvjeda, jer da ćemo tako doći do besplatnog publiciteta. No prijedlog Alojzije Buconjić, i te kako razuman, odbijen je svisoka kao nestvaran.

Bio je to, zapravo, sukob generacija. Jedna je mentalno živjela u doba Guttenberga, a druga u doba televizije.

Tek nekoliko dana iza toga, dne 10. rujna 1975., tri su mlada čovjeka, pripadnika triju različitih političkih struktura, izvršila takav prosvjed. Pod vodstvom republikanca Marijana Buconjića, muža Alojzije, Ivan Jukić (HN Otpor) i Ilija Čurić (HOP) prekinuli su sjednicu Ekonomskog odbora Opće skupštine Ujedinjenih Naroda u New Yorku uz povike 'Sloboda za Hrvate' i uz bacanje letaka u kojima su zahtijevali nezavisnost za Hrvatsku, razvivši i hrvatsku zastavu, koja se tako po prvi puta zavijorila u Ujedinjenim Narodima. Odjek koji je taj događaj doživio na stranicama New York Timesa pokazao je važnost organiziranja mirnih prosvjeda. No, dok su se svojim djelom uspjeli probiti do stranica NY Times-a, kod nekih je hrvatskih krugova ovaj prosvjed bio prešućivan.

Nedugo iza toga, 8. 2. 1976., dolazi do nove prosvjedne akcije. Na utakmici mostarskog Veleža protiv australske nogometne reprezentacije u Sydneyu, dva mlada republikanska aktivista, Ilija Kokotović i Milan Nekić, uspijevaju prekinuti utakmicu upadom na igralište sa zapaljenom jugoslavenskom zastavom, dok su gledatelji urnebesno klicali: 'Croatia! Croatia!'. Ovaj puta iskorišten je taj prosvjed ne samo za promidžbu u australskoj sredini, nego (putem igrača Veleža, koji sigurno nisu o tom mogli šutjeti) i u samoj domovini.

Niti šest mjeseci kasnije, 26. 7. 1976., prigodom olimpijskih igara u Montrealu, računajući i na televizijski prijenos, Petar Ivčec, republikanac iz Windsora (Kanada), utrčao je sa zapaljenom jugoslavenskom zastavom na igralište za vrijeme utakmice između rukometne reprezentacije Jugoslavije i Zapadne Njemačke.

Osim ovih akcija, mladež u raznim sredinama počinje djelovati organiziranjem štrajkova glađu, pri čemu šire letke i nastoje da ih zapaze lokalna sredstva masovnog

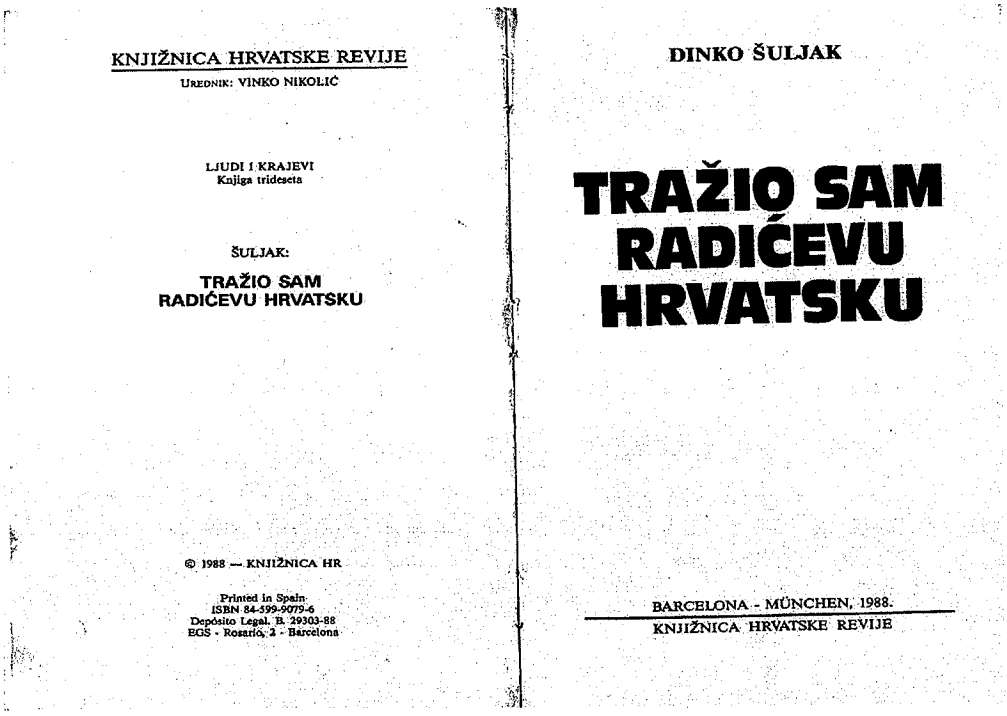

KNJIŽNICA HRVATSKE REVIJE

UREDNIK: VINKO NIKOLIĆ

LJUDI I KRAJEVI
Knjiga trideseta

ŠULJAK:

TRAŽIO SAM RADIĆEVU HRVATSKU

© 1988 — KNJIŽNICA HR

Printed in Spain
ISBN 84-599-9079-6
Depósito Legal. B. 29303-88
EGS - Rosario, 2 - Barcelona

DINKO ŠULJAK

TRAŽIO SAM RADIĆEVU HRVATSKU

BARCELONA - MÜNCHEN, 1988.
KNJIŽNICA HRVATSKE REVIJE

Faksimil iz knjige Dinka Šuljka "Tražio sam Radićevu Hrvatsku", 1988.

informiranja. I tako se približavamo novim izborima, za II. Sabor HNV-a. Brojčano stanje članstva uoči novih izbora skoro se udvostručilo (oko 129 Mjesnih odbora i oko 6.500 članova).

No, umjesto da izborna dokumentacija dolazi tajniku Sabora, Šimi Letini, sve je bilo u rukama poslovnog tajnika Hrvoja Luna, čije je pravo ime bilo Josip Badurina. Videći što se sprema, obratio sam se 18. svibnja 1977. predsjedniku Sabora HNV-a dr. Dinku Šuljku s molbom da odredi zajedničko prebrojavanje glasova u svim mjestima gdje djeluju dva ili više Mjesnih odbora, što je on i učinio, ali u mnogim mjestima bezuspješno. Osim očitih manipulacija bilo je i drugih nepravilnosti.

'Prošli izbori', otkriva mnogo kasnije (15. 2. 1979.) dr. Šuljak u pismu Nikoliću, 'nadmašili su Jeftića. Najveća manipulacija ili krađa glasova izvršena je u Karakasu i Londonu, pa Australiji.'

Mjesni odbori u Karakasu i Londonu su bili pod kontrolom minimalista, dok su u Australiji oni odbori koji su pripadali ili bili bliski toj struji odbijali uputu dr. Šuljka o zajedničkom prebrojavanju glasova, o čemu posjedujem dokumentaciju.

No unatoč tome izbori koji su održani tijekom svibnja i lipnja 1977. dali su rezultat bitno drukčiji od onih iz 1975. godine. S najvećim je brojem glasova (3742) izabran Bruno Bušić, a drugi je po redu (s 3152 glasa) bio dr. Ivo Korsky, predsjednik HRS, dok su još tri republikanska kandidata uspjeli ući u II. Sabor HNV-a (Katalinić na 7. mjestu, Alojzija Buconjić na 12. mjestu i Šime Letina na 14. mjestu po broju glasova). Osim Brune Bušića izabrani su još trojica pripadnika 'proljeća': Franjo Mikulić, Zlatko Markus i Tomislav Mičić (na 11., 15. i 27. mjestu), dok je prof. Božo Dugeč bio na 31. mjestu, te je imao samo 8 glasova manje od kandidata koji je bio izabran.

Analizirajući izborne rezultate, minhenski mjesečnik Hrvatska zora (srpanj-kolovoz 1979., str.3) zaključuje:

'HRS, koji je i sam u svojim redovima okupio dosta mlađih, mogao bi u HNV odigrati ulogu 'mosta' između novije postkarađorđevske i starije hrvatske emigrantske generacije.'

Te smo uloge i mi bili svjesni. Znali smo, da s naša 4 predstavnika unutar Sabora HNV-a koji je brojio 30 članova nećemo moći sami ispuniti tu ulogu. Bili smo tek manjina. Ali manjina koja je zastupala ono što su toliki smatrali potrebnim.

I zato su se oko nas okupili i drugi. Kostur te koalicije na čijem je okupljanju posebno radio dr. Korsky, sastojao se od četvorice 'proljećara', četiri republikanca, trojice pripadnika Vrančićevog krila HOP-a, koji nisu htjeli slijediti dr. Vrančića u njegovom kombiniranju s minimalistima, zatim od dvojice 'nezavisnih' (fra Ante Čuvalo i Neda Šarić, koja će kasnije biti veleposlanica Republike Hrvatske u Argentini) i od Hrvoja Luna, koji se priklonio 'proljećarima' nakon što je vidio da bi se na taj način mogao probiti na položaj koji ga je posebno zanimao: Glavni tajnik. Budući je u prethodnom razdoblju pokazao veliku marljivost i objektivnost, pristali smo na njega, što se kasnije pokazalo kao naša temeljna pogreška. Oko te jezgre od 14 članova II. Sabora HNV-a okupilo se i drugih, tako da smo, nakon određenog napora, izabrali vodstvo koje nije značilo ničiju defenestraciju, nego uključivanje nove generacije i ispravniji omjer političkih snaga unutar HNV-a.

Za sebe smo jedino tražili radnu funkciju tajnika Sabora, jer smo smatrali da Sabor treba djelovati pismenim putem i to stalno, a ne tek prigodom zasjedanja. Da bismo to postigli, uspjeli smo promijeniti neka pravila, koja su omogućavala pismeno donošenje odluka. Na primjer, ako u određenom roku ne bi poslali svoj glas većina članova Sabora, glasovanje bi se ponovilo, ali bi se tada odluke donosile običnom većinom onih koji bi sudjelovali u tom glasovanju. Na taj način je onemogućeno bojkotiranje rada Sabora, što se kasnije pokazalo dobrom mjerom. Ja sam preuzeo tu dužnost i tijekom mog mandata Sabor je doista bio vrhovno tijelo, koje je bilo u stalnoj vezi i radu.

Dr. Ivan Jelić, Zlatko Markus i Bruno Bušić na Saboru HNV-a 1977. u Bruxellesu

Trojica 'proljećara' su izabrana na radne dužnosti: Bruno Bušić kao Pročelnik za promidžbu, Zlatko Markus kao Pročelnik za vanjske veze, a Tomislav Mičić, uz dr. Ernesta Bauera, kao pročelnik političkog ureda.

Vodstvo izabrano u Bruxellesu nije bilo jednobojno, nego pluralističko. Za predsjednika Izvršnog odbora izabran je bivši ustaški 'omladinac' Janko Skrbin, dok je na mjesto predsjednika Sabora izabran bivši partizanski omladinac Franjo Mikulić.

Jugoslavija je dobro shvatila što to znači. U Vjesniku je objavljen razgovor s dr. Milom Boškovićem, za koga pišu da je 'prošle godine obranio disertaciju 'Jugoslavenska politička emigracija na Zapadu'. Njegov zanimljiv komentar novog vodstva HNV-a nosi naslov koji sam po sebi dovoljno govori: 'Stari lisci u zavjetrini, mlade bacaju u vatru'. U Borbi pak pišu da 'bivše vođe (ustaše) samo su se sklonile u senku, odakle i dalje iniciraju i faktički rukovode delatnošću HNV-a i drugih u njega učlanjenih fašističkih udruženja.'

Posebno ih je zabolio upravo simboličan izbor Franje Mikulića: 'Franjo Mikulić', čitamo u istom broju Borbe, 'boravi u Saarbrückenu. Od 1975. godine, kada je emigrirao poslije izdržavane kazne zatvora, dakle sa svega tri godine staža, on je 1977. godine postao 'glava' HNV-a. On je, zapravo, ta maska koja treba prikriti 'konzervativne' ustaše.'

No, dok je Jugoslavija shvatila svu važnost uključivanja 'proljećara' u HNV, pa i u vodstvenu strukturu, jedan dio starije generacije u emigraciji bio je spreman prihvatiti novodošle i mlađu generaciju, no s time da bude pod njihovim vodstvom, daleko u drugom planu. Riječ je o minimalistima, ali ne samo o njima. Posjedujem o tom obilatu pismenu dokumentaciju, koju kanim objaviti u svojoj budućoj knjizi.

Tome treba dodati i djelovanje obavještajnih službi, prvenstveno onih nejugoslavenskih, ali također i jugoslavenske. Sve su te službe nastojale potaknuti unutarnje sukobe u HNV-u. Sitne ljudske ambicije, kao i druge mane, vješto poticane po ovakvim 'prijateljima', odigrale su u tome svoju ulogu. No unatoč svim tim spletkama, šire je članstvo primilo s posebnim veseljem izbor Brune Bušića kao Pročelnika za

samo njemačkih i europskih gradova nego po svim kontinentima.

Izvršni odbor HNV-a je već 30. svibnja javio da je poslao protestni brzojav njemačkom kancelaru Schmidtu, te je pozvao sve Mjesne odbore da to isto učine.

No u tom je pozivu bila i točka 5. koja je dovela do unutarnjeg sukoba. 'Izvršni odbor smatra, da ovog trenutka nije potrebno javno demonstrirati pred njemačkih diplomatskim predstavništvima i možda bez potrebe stavljati ljude u nezgodnu situaciju', pisalo je među ostalim u toj točki. Umjesto toga, trebali su svi Mjesni odbori biti spremni 'za slučaj da takve demonstracije ipak bude trebalo održati.' Onaj tko je sastavio taj poziv nije si postavio pitanje, neće li tada već sve biti prekasno.

Dakako, oni koji su živjeli u Europi, kada su vidjeli što se sprema, te otkrili tko se sve nalazi na tom popisu, nisu mogli reagirati na tako hladan način.

Mjesni odbori su ovom prilikom pokazali više razbora nego Izvršni odbor, pa nisu slijedili njegove upute, nego su se prosvjedi sve više i više razbuktavali. Zahvaljujući svemu tome došlo je i do intervencije njemačkih biskupa. U izjavi od 14. 6. kardinal Höffner, u ime katoličke Biskupske konferencije Savezne republike Njemačke, apelirao je na saveznu vladu u Bonnu, što je svakako bilo od neizmjerne važnosti.

U konačnici nije došlo do izručenja. Ne možemo sa sigurnošću tvrditi, da je to isključiva zasluga hrvatskih demonstracija. Ali isto se tako ne bi moglo tvrditi, da su te demonstracije bile nepotrebne, kao i da bez njih ne bi ipak došlo do tihog isporučivanja, makar i nekih od zatraženih Hrvata.

Jugoslavija je zatim pustila na slobodu uhićene njemačke teroriste, što je bila prava pljuska Njemačkoj, pa i svjetskom pravnom sustavu.

Osim ovih bitnih problema, bilo je i drugih. Ako smo željeli pluralistički HNV, morali smo se zalagati za svladavanje unutarnjih sukoba, suprotno od nastojanja jugoslavenskih i drugih službi.

U zajedničkom pismu Bušiću, Mikuliću i Markusu (1. 7. 1978.) napisao sam im da 'postoji očiti plan o mijenjaju vodstvene strukture HNV-a, djelomično prije novih izbora (možda i u najkraćem vremenu), a djelomično nakon novih izbora'. Smatram pak, da bi *'oštra konfrontacija s Izvršnim odborom dovela do slabljenja HNV-a, a možda do loma i podjele'. No, dok je 'hrvatskoj oslobodilačkoj borbi potrebno snažno HNV, čuvarima Jugoslavije dobro bi došlo upravo krnje i njima pokorno HNV', što znači da 'mi ne smijemo imati u svom planu ni rušenje ni podjelu HNV-a, pa ni izbacivanje Kušana i sličnih'. 'Naš je cilj jačati HNV i pravilno ga usmjeravati, kako bi doista bio instrument hrvatske oslobodilačke borbe.'*

Javio sam im, da sam zatražio saziv Izvršnog i Saborskog radnog odbora, jer 'unatoč svemu vjerujem da možemo riješiti sve sporove i nesporazume'.

Kasniji razvoj događaja pokazao je, da sam točno predvidio što se sprema i koja će biti konačna sudbina HNV-a.

Nažalost, do zatraženog sastanka došlo je skoro četiri mjeseca kasnije, 19. listopada 1978. Kao opravdanje za toliku odgodu navedena je zaposlenost predsjednika Skrbina i rizničara Gala. No činjenica je, da se to vrijeme iskoristilo za povećanje sukoba, pri čemu je glavnu ulogu odigrao Glavni tajnik Lun, koji će biti odstranjen tek nekoliko godina kasnije, kada su čak i slijepci uvidjeli kolike je štete nanio HNV-u.

Uoči samog sastanka, 13. rujna, uputio sam pismo članovima Izvršnog odbora

i saborskog Radnog odbora želeći jasno iznijeti svoj stav, koji je bio i stav HRS-a:

'HNV predstavlja, unatoč svih svojih mana, snažan udarac Jugoslaviji upravo zato što nije stranka, nego politička koalicija. Vidim njegovu političku vrijednost u sljedećem:

a) Dokazuje svijetu, da su protiv Jugoslavije i za hrvatsku državu Hrvati raznih političkih struja i generacija, a ne samo mi koji smo otišli u emigraciju 1945.

b) Iznosi domovini sliku buduće hrvatske države, koja treba biti demokratska, država slobode za sve građane, bez obzira na političko uvjerenje ili prošlost.

c) Zastupa da unatoč razlikama u prošlosti trebamo surađivati u sadašnjosti, kako bismo mogli bratski i snošljivo živjeti u budućnosti.

Iz prijašnjega izlazi, da ne smijemo nikoga isključivati ni odbijati ili odstranjivati, pa naš sastanak treba poslužiti za učvršćenje HNV-a i ojačanje budućeg rada, a ne suprotno.'

No, iz pisma prof. Vinka Nikolića koje je 25. 9. 1978. uputio Dinku Šuljku doznajemo da su ga morile sasvim druge brige: 'Meni je samo problem kao Hrvatu: kako spasiti Vijeće, a osloboditi se od štetnih 'proljećara'? Tu je problem, nitko mu ne vidi izlaza.'

Za neke je, dakle, sastanak u Amsterdamu predstavljao mogućnost pomirbe, ali je bilo i onih koji su ga očekivali kao priliku za obračun.

Zahvaljujući hicima u Parizu, koje su tri dana prije toga sastanka jugoslavenski agenti sasuli u Brunu Bušića, u Amsterdamu nije došlo do obračuna. Ali, nažalost, niti do prave i iskrene pomirbe.

Ako je vjerovati Dušanu Bilandžiću, Tito je dvadesetak godina prije svoje smrti počeo raditi na tome, da bi se Jugoslavija očuvala i nakon njegove smrti.

No, za taj su se period spremale i one sile, prvenstveno (ali ne jedino) SAD, koje su željele sačuvati Jugoslaviju.

Postojao je zato zajednički cilj jugoslavenske i stranih obavještajnih službi, a otuda i određena, sad veća sad manja suradnja.

Samo ako imamo to na umu, možemo shvatiti mnogo toga što se događalo u hrvatskoj političkoj emigraciji.

Najznačajniji uspjeh jugoslavenske službe bio je, svakako, ubojstvo Brune Bušića i to zato, jer je imalo velike političke posljedice. Unutar njegovog užeg kruga, nakon nekih sukoba ostala su samo dvojica koja su mogla preuzeti daljnji rad: Franjo Mikulić i Zlatko Markus.

Markus je imao izvrsno pero, znao je politički misliti, pa i držati zapaljive govore, ali je bio zaljubljen u samoga sebe i u svoje tekstove, ne važući njihov politički učinak. Franjo Mikulić je bio iskreni hrvatski rodoljub, koji je osim toga u potpunosti raskrstio s Partijom. No, dugogodišnji odgoj ostavlja svog traga, pa kada bi ga čovjek promatrao, imao je utisak da gleda partijskog aparatčika. Dobro sam se s njime slagao, međusobno smo se poštivali i nikad se nismo sukobili, iako nismo u svemu mislili na isti način. Znao je i te kako pametno i razborito politički misliti i djelovati, nije bio umišljen nego skroman, ljubio je Hrvatsku iznad svega, rado je bio u društvu tzv. malih ljudi. Imao je, a tko ih nema, i svojih mana. No dok se takve osobne mane nisu zamjeravale 'finoj gospodi' niti starijoj emigraciji - a imali su, znam to, i te i puno gore mane ! - ta ista

'fina gospoda' upravo su mu to zamjeravala, jer mu drugo loše i nisu mogli pronaći.

Bio sam uvjeren da će među sljedbenicima Brune Bušića ubuduće glavnu riječ voditi Mikulić, kao što je to bilo i u Amsterdamu. No kada sam došao na jedan njihov sastanak, koji su imali u Parizu odmah nakon Bušićevog sprovoda, ustanovio sam da ti ljudi slijede Markusa, dok su tako oštro kritizirali Mikulića, da sam ga morao braniti.

Između Bušića i Markusa postojala je velika razlika u političkoj prošlosti, jer (za razliku od Bušića) Markus nije pripadao krugu onih koji su bili progonjeni od malih nogu i nikada nije okušao zatvor, nije osim toga bio dijete sela, nego grada. Intimno je gledao pomalo čak i s prezirom na Brunu Bušića, nazivajući ga u nekim pismima koja posjedujem 'Hercegovcem', što Bušić nije bio, ali što je u formulaciji Markusa imalo posprdno i uvredljivo značenje. Svojim je odveć oštrim i kritičkim člancima omogućio našim političkim protivnicima, koji su bili međusobno uvelike različiti i među kojima je bila većina dobrih hrvatskih rodoljuba, da zbiju sve u jedan 'antimarkusovski' blok. No to nije bilo dovoljno da se pokuša srušiti liniju, koja nije bila 'Markusova', nego zapravo 'Bušićeva', a u koju smo spadali mi republikanci, kao i toliki drugi.

Započelo je tada upravo sustavno pranje mozga, putem Nove Hrvatske i čikaške Danice, koja je imala novog urednika, što je bio također rezultat rada minimalističke struje. Veoma je važnu ulogu u pranju mozga odigrao i Glavni tajnik HNV-a Hrvoje Lun, koji je s novcima HNV-a pokrenuo posebni bilten čija je jedina svrha bila 'zapaliti plamen unutarnjih sukoba'. Čak mu je i ime bilo Plamen.

Izbori za III. Sabor HNV-a održani su 6. 10. 1979., te su istog ili sljedećeg dana prebrojeni svi glasovi, a zapisnici su poslani Glavnom izbornom povjerenstvu da pronađe konačan rezultat, na temelju primljenih zapisnika i raznih primjedaba, što je izvršeno 3. i 4. studenog.

Unatoč svim napadajima, kao i apstinenciji, rezultat je pokazao da se nisu dogodile veće promjene u novom Saboru, jer su od 30 izabranih njih 25 pripadali i prijašnjemu.

Od šestero republikanskih kandidata ponovno su bili izabrani njih četvero, isti kao i na prijašnjim izborima.

Pokazala se još jedna zanimljiva pojava: oni koji su najviše napadali prošli su najgore (osim u slučaju dr. Jelića, za koga su ovog puta 'po grupaškoj liniji' glasovali i minimalisti), a oni na koje se najviše napadalo čak su ovog puta prošli bolje. Lun je tako dobio 979 glasova manje i s 3. mjesta po broju glasova pao je na 13. mjesto, Markus je s 15. mjesta pao na 29. i jedva ušao u Sabor, a Kušan je sa 17. mjesta pao na 33., pa uopće nije bio izabran. Za razliku od Markusa, Mikulić koji je nastupao odlučno, ali nije bio svadljiv, dobio je samo 69 glasova manje, te je s 11. pomaknut na 17. mjesto. Ja sam pak bio posebno na zubu struje koja je željela osvojiti HNV i zatim defenestrirati svoje političke protivnike, ali sam ipak sa 7. mjesta došao na 5. po broju dobivenih glasova. Postoje i neke iznimke ovog pravila, ali mi prostor ne dopušta objasniti ih.

Sve je pokazivalo, da će zasjedanje Sabora proći bez većih trzavica, pa da ćemo uspjeti prebroditi polarizaciju, posebice imajući u vidu da smo svi bili u iščekivanju skore Titove smrti, što je zahtijevalo zbijanje redova.

No Izvršni je odbor potajno organizirao, na račun riznice HNV-a, zasjedanje

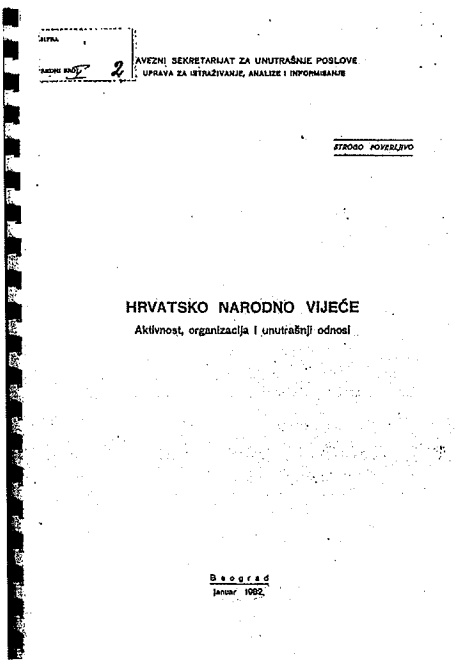

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
UPRAVA ZA ISTRAŽIVANJE, ANALIZE I INFORMISANJE

STROGO POVERLJIVO

HRVATSKO NARODNO VIJEĆE
Aktivnost, organizacija i unutrašnji odnosi

Beograd
januar 1982.

Faksimil naslovnice elaborata SSUP-a o HNV-u, 1982.

'pobjednika' dan ranije. Tamo su, bez naše prisutnosti i sudjelovanja u diskusiji, donijeli sve bitne zaključke, tako da je legalno zasjedanje Sabora bila neke vrsti farsa. Obveze koje su prisutni dan prije dali čvrsto su ih obvezivale i ništa se više nije moglo promijeniti.

Zanimljivo je da Engleska nije 1975. godine, na zahtjev Jugoslavije, dopustila zasjedanje I. Sabora, ali je ovog puta to omogućila, unatoč novom jugoslavenskom zahtjevu. Danas znamo, zašto je došlo do te promjene engleskog stajališta: trebalo je olakšati da HNV ne bude ponovno izvan kontrole onih koji su čuvali Jugoslaviju, posebice uoči Titovog skorog odlaska. Zato je trebalo dozvoliti da Sabor bude održan tamo, gdje je postojala apsolutna sigurnost da će se moći prethodno održati tajni sastanak, a da to 'ne procuri'. Osim toga, trebalo je omogućiti aktivno sudjelovanje Kušana i njegove ekipe, što je bilo vidljivo čak i kad smo mi bili prisutni.

Na službenom zasjedanju samo se dalo legalni aspekt već prije stvorenim odlukama. Bivšem predsjedniku Sabora jedva su dozvolili da održi pozdravni govor, koji je završio njegovom službenom ostavkom, dok meni nisu uopće dopustili da podnesem tajnički izvještaj, a postojala je nakana da me se izbaci iz Sabora, od čega se odustalo uslijed naše političke i organizacijske snage.

Dr. Korsky je predložio da manjina dobije samo jedno mjesto: mjesto Glavnog tajnika za Nedu Šarić, koja je bila osobno svima prihvatljiva. No nismo znali da su odluke donijete dan ranije, na ilegalnom i konspirativnom saborovanju.

Kada sam vidio da se na Mikulića pravi takav pritisak, da neće moći ostati ni on ni njegovi prijatelji unutar HNV-a, zatražio sam prekid sastanka, kako bismo mogli u nevezanom razgovoru dozvati neke k pameti. Prišao sam tada dr. Mati Meštroviću te sam mu nasamo rekao: 'Pa zar ne vidite da ćete na taj način proizvesti povlačenje ne samo Mikulića, nego lijepog broja članstva?', na što mi je odlučno odgovorio: 'Pa i treba da odu!'

Bilo je očito da je određena skupina, da li samo kao plod svoje političke gluposti, ili pod nečijim utjecajem, upravo nastojala da dođe do secesije kako bi se HNV pretvorilo u homogeni skup, neke vrsti nove stranke.

Nisu u tom uspjeli u potpunosti, jer je HRS ostao u HNV-u, unatoč pritisku nekih članova i prijateljskih skupina, jer nismo htjeli omogućiti svojim izlaskom da bilo tko ovlada HNV-om. Znali smo, da među časovitim našim protivnicima većina ipak razborito misli, tek da im treba dati vremena da sazriju, što se kasnije i dogodilo. Samo smo jedanput, u znak protesta, odbili postaviti svoje izborne kandidate, no u svim

smo drugim izborima uspjeli da naši predstavnici budu izabrani, pa i da imaju određene funkcije.

No, nikada se HNV nije oporavio od udarca koje su mu minimalisti zadali u Londonu. U studenom sljedeće godine rezultat je bio sljedeći: 40 mjesnih odbora manje, 54.000 dolara manjeg prihoda članarine, otpalo je 54 % članova u Europi, 45 % članova u Australiji, 39 % članova u Sj. Americi i 17 % članova u J. Americi.

Hrvatski državotvorni pokret, koji je nastao nakon nekog vremena, kao posljedica onog što se dogodilo u Londonu, okupio je tek dio članova, koji su napustili HNV, jer se veći dio povukao razočaran sa svime.

Mi smo pokušavali da dođe do novog zbližavanja odnosno ulaska HDP-a u HNV, i u tom smislu imao sam određene dodire, pa i pristanak, sa strane njihovog predsjednika, Nikole Štedula, ali nisam uspio da bi i drugi shvatili svu važnost zbijanja redova.

. Onda, kad je posebno trebalo snažno HNV, ono je zatajilo. Naši memorandumi i pokušaji djelovanja na javno mišljenje prigodom smrti Tita bili su skoro ravni nuli. I da nije bilo masovnih demonstracija u Australiji, gdje su ljudi pokazivali svoje veselje zbog smrti diktatora, ne bi svjetske novinske agencije proširile svijetom jedinu disonantnu vijest u sveopćem svjetskom žaljenju zbog gubitka 'tako velikog čovjeka'. Akcija je izvedena na moderan, doista medijima zanimljiv način: novinske su agencije proširile vijest da Hrvati u Melbourneu (a bili su to republikanci, u zajednici s budućim članovima HDP-a) u znak veselja ispijaju šampanjac.

Uvidjeli su što su učinili i mnogi od krivaca tog raskola, iako to nisu nikada javno priznali.

Prof. Vinko Nikolić veoma brzo iza londonskog sastanka (22 .5. 1980.) piše prof. Bogdanu Radici:

'Sa zabrinutošću gledam razvoj unutar naših redova. Nikako ne mogu vjerovati, da je to samo naša politička ludost, netko to dirigira. Mi smo npr. od nepoznatog književnog početnika Markusa stvorili političku 'veličinu'. To smo mi svi stvorili od njega, na štetu njegovu i na štetu našu.'

A Radica se brani (28. 5. 1980.):

'Slažem se potpunoma da se pogriješilo što se isticalo Markusa, ali u tome nas je nadmašio fra Častimir Majić preko svog lista Danica. Ja sam bio još najmanji u ponavljanju njegova imena ili isticanju.'

Nešto kasnije (2. 3. 1981.) ponovno će se Nikolić tužiti Radici:

'Ne znam, tko je kriv, da je to Vijeće stiglo tako 'daleko', ali mi bismo trebali ispitati i sami sebe, odnosno 'svoje' ljude, i biti za ono što je pravo, bez obzira, da li se radi o 'našima' ili 'njihovima'. To mi ne radimo. Kako iz toga izići?'

Dr. Franjo Nevistić, koji je svojim vezama omogućio da je došlo do promjene urednika tjednika Danica, te koji je zatim na njenim stranicama svakog tjedna vodio nesmiljenu predizbornu kampanju s ciljem defenestracije, uvidio je, ali prekasno (24. 7. 1983. u pismu Nikoliću), do čega je to dovelo:

'Vijeće se sve više sužava. Čak se vrh, u koji smo tolike nade polagali, pomalo raspucava. Biva nas sve manje. Otpadaju pojedinci i organizacije, materijalna sredstva (se) smanjuju, a bez broja i para u ovom svijetu, koji mnogi toliko idealiziraju, ne

možeš ništa ili tek malo.'

I postlondonski HNV dao je svoj doprinos našem oslobođenju, tek ne onaj koji bi bio dao bez defenestracije. Nemoguće mi je o tom detaljno pisati, pa ostavljam za svoju skoru knjigu.

No nažalost, HNV je neslavno i šutke nestao. Prema njegovoj Osnivačkoj Povelji, njegov je rad trebao prestati uspostavom hrvatske države. No nije se tako postupilo.

Tome pak treba dodati i unutarnju krizu koja je nastala kada se predsjednik Izvršnog odbora dr. Mate Meštrović 1. 4. 1990. javno opredijelio za Koaliciju narodnog sporazuma, prekršivši time Izjavu VIII. Sabora HNV-a od 16. 3. 1990., da se ono neće vezati ni uz koju političku stranku.

Na zadnjoj stranici knjige Živjeli smo i borili se za Hrvatsku, koju je nedavno objavio u Zagrebu zadnji predsjednik Sabora HNV-a dr. Radovan Latković, nalazimo ovaj dramatski opis tihog i nečujnog nestanka HNV-a:

'Opadanje članstva se nastavlja. Glavni tajnik HNV-a, Tomislav Bošnjak, javlja u svom izvještaju od 13. ožujka 1991., da je članstvo Australije, nekoć najdinamičnije skupine HNV-a, svedeno na jednu trećinu i da treba HNV raspustiti, dok imamo što raspustiti.

Potaknut ovim stanjem, u želji da pobudim sabornike da uzmu u svoje ruke rješenje nastalih problema, obratio sam im se s molbom, da prime moju ostavku...'.

Bez odlučnog vodstva, Hrvatsko narodno vijeće nastavilo je silaznim putem do neobjavljena prestanka svojega djelovanja i postojanja."

Hrvatski državotvorni pokret (HDP)

U drugoj polovici siječnja 1981. održana je u New Yorku osnivačka sjednica *Hrvatskog državotvornog pokreta* (HDP), na kojoj su se okupili pripadnici *Hrvatskog narodnog otpora* (Bilandžićevo krilo) i članovi uredništva *Hrvatskog lista* koji je zajedno s ostalim *proljećarima* bio pokrenuo Bruno Bušić u kolovozu 1978., tj. 2 mjeseca prije njegova ubojstva. Te su skupine izašle iz HNV-a nakon trećeg redovitog saborovanja u Londonu. Na osnivačkoj sjednici HDP-a za privremenog predsjednik izabran je Nikola Štedul. Na sastanku održanom u lipnju 1981. u Švedskoj on je većinom glasova potvrđen za predsjednika i na toj dužnosti je ostao do raspuštanja te organizacije u samostalnoj Republici Hrvatskoj. HDP je promicao hrvatske državotvorne ideje u *Hrvatskom listu*, zatim u australskom *Hrvatskom tjedniku* i stranačkom glasilu *Pokret*.

Programska načela HDP-a

Glavni organizacijski dokument HDP-a zvao se *Načelne smjernice i program HDP-a*. Oni su se nekoliko puta mijenjali, a konačnu verziju je *Odjel za politička i načelna pitanja* HDP-a prezentirao u travnju 1990. u organizacijskom glasilu *Pokret*. Autor ove knjige je u to vrijeme bio pročelnik tog odjela i pisac modificiranih načela, čiji je moto bio: "U susret hrvatskoj državi". Najvažniji dijelovi glase:

"Hrvatski Državotvorni Pokret (HDP) utemeljen je 1981. god. kao političko-osloboditeljsko sredstvo hrvatskog naroda u njegovoj borbi za narodnu i državnu slobodu, neovisnost i suverenost, na slijedećim načelima:

1) Općehrvatsko jedinstvo;

2) Nacionalno pomirenje;

3 Djelatna suradnja Domovine i Izbjeglištva;

4) Oslon na vlastite snage;

5) Nadideološka narav osloboditeljske politike i borbe;

6) Uporaba primjerenih političkih i drugih sredstava;

7) Zalaganje za hrvatske političke zatvorenike;

8) Suradnja sa svim čimbenicima u svijetu koji zastupaju pravo svakog naroda na samoodredenje;

9) Neutralnost u međunarodnoj politici.

HDP je zamišljen u prvom redu kao osloboditeljski pokret; nije mu glavnom svrhom ili zadaćom voditi politiku u postojećoj jugoslavenskoj državi, nego stvarati preduvjete da se konstituira hrvatska država u kojoj će uopće biti moguća hrvatska politika.

HDP, kao osloboditeljsko gibanje, okuplja ljude različitih političkih uvjerenja i želi ujediniti različita gledišta na crti istih hrvatskih državotvornih interesa i ciljeva.

HDP je revolucionaran, jer želi uklanjanje jugoslavenske države i stvaranje neovisne hrvatske države. HDP je konzervativan, jer želi uščuvati tradicionalne i potvrđene vrijednosti u hrvatskom narodu. HDP je liberalan, jer se zalaže za temeljna prava građana-pojedinaca i za njegovu punu slobodu. HDP je napredan, jer priznaje proces utemeljenih promjena i društvenog razvoja. HDP je socijalan, jer se zalaže za socijalnu sigurnost svih ljudi, a posebice za nemoćne. HDP zastupa ideju pravednog društva.

HDP odbacuje svaki politički fanatizam i ekstremizam kako s ljevice tako i s desnice. HDP će u svom djelovanju upotrebljavati sva potrebna, odmjerena politička i druga sredstva, vodeći se za interesima hrvatske politike i borbe te načelima ljudske razboritosti i humanizma.

Program HDP-a je trostruk. Naša programska načela odnose se u prvom redu na zahtjeve osloboditeljske političke akcije. S druge strane, razmišljamo o koracima koje bi bilo moguće i koje bi valjalo poduzeti već sada, u trenutnoj fazi posvemašnje anarhije i raspada Jugoslavije. Napokon, imamo u vidu period nakon osnutka suverene hrvatske države i diskutiramo o poželjnim smjernicama njezina ustrojstva. Onom istom voljom kojom danas radimo na hrvatskom nacionalnom i državnom oslobođenju, pristupit ćemo u slobodnoj Hrvatskoj izgradnji njezinih institucija i pospješivanju redovitog i prosvijećenog političkog života.

HDP, dakle, premda u sadašnjoj fazi ne nastupa kao stranka, možda će sudjelovati i na političkom uobličavanju unutarnjeg uređenja u Hrvatskoj, npr. kao stranka, bilo u vladi ili u opoziciji, zadržavajući pred očima uvijek i jedino nepatvorene interese hrvatskog naroda.

Imajući u vidu sustavno linjanje i propadanje naslijeđenih struktura jugoslavenskog integralizma i totalitarizma koji dan za danom uzimaju maha pred našim

očima, ne isključujemo mogućnost da sadašnje bezvlašće ustupi mjesto postupnoj demokratizaciji režima i usporednom rastu autonomije današnjih "republika", Hrvatske te Bosne i Hercegovine u odnosu na Beograd. HDP bi pozdravio takav evolutivni razvoj. Dosljedno tome, HDP smatra da čitavi hrvatski narod, uključujući i iseljenu Hrvatsku, treba dobiti pristup aktivnom sudjelovanju u tom procesu, što nadasve uključuje sudjelovanje u širokim i otvorenijim nego ikada prije diskusijama o hrvatskoj sadašnjosti, prošlosti i budućnosti. Ne samo u našem, u sveopćim je hrvatskim interesima, pa i u interesu današnjih vlastodržaca i u Zagrebu i u Beogradu, da se zavede općenita tolerancija javne misli i djela, te se tako i hrvatskom narodu pruži drukčiji izlaz nego što je boriti se silom protiv nasilja.

HDP će pokušati stvarati u prvom redu uvjete za prekid neprijateljstva među narodima u tzv. Jugoslaviji i za njihov miran razlaz. HDP želi naglasiti da mu nije namjera stvarati sukobe, već da ih želi izbjeći i spriječiti. Kao najbolje rješenje za izlazak iz postojećih netrpeljivosti i antagonizma koji prijete završetkom u nekontroliranom krvoproliću, HDP smatra dokidanje jugoslavenske države dobrovoljnom odlukom vlastodržaca Jugoslavije o prestanku postojanja te države.

HDP zastupa i brani općepriznato načelo da svaki narod, ukoliko mu se ne pružaju mogućnosti ostvariti svoju slobodu i osnovna prava mirnim putem, ima pravo izboriti ih uporabom sile. Ali zastupamo također stanovište, da valja uporno i djelotvorno tražiti sve druge moguće putove prije nego se posegne za tom svakako najmanje poželjnom alternativom. Za miran rasplet nagomilanih problema potrebna je široka i iskrena izmjena misli, potrebno je identificirati uzroke i moguće načine njihova otklanjanja, kao što je potreban i odlučan nastup i zalaganje svih slojeva i snaga u narodu. Nije dovoljno samo pozivati na mir i naglašavati vrline pacifizma, jer to ne umanjuje nego čak i povećava opasnost sukoba ako se na taj način daju pogrešni signali onima koji onda vjeruju da se nasiljem protiv pacifiziranog naroda mogu održati na vlasti bez ikakvih stvarnih promjena. Zato bi mirnom rješenju spornih pitanja više koristio odlučan stav s kojim bi narod jasno dao do znanja da svakako želi mir, ali da će, ako bude potrebno, upotrijebiti i druga sredstva za ostvarenje svojih pravednih i demokratskih ciljeva. Sve ostalo moglo bi se pokazati zabludom koja bi se s vremenom kroz nagomilano razočarenje i očaj pretvorila u strasti i onda po svojoj neizbježnoj logici završila u svestranom nasilju.

Da bi se pak zaustavio taj proces koji bi kulminirao u krvoproliću, najviša odgovornost stoji na onim čimbenicima pod čijom se kontrolom nalaze instrumenti sile danas, i pomoću kojih nastoje zaustaviti promjene i slomiti u narodu sve pojave protivnih stremljenja.HDP već u ovoj prijelaznoj fazi hoće nastupiti s porukom pomirbe i kompromisa, te zatražiti od vladajućih čimbenika hrvatskih pokrajina da bez daljnjeg odlaganja započnu ostvarivati povoljne uvjete u kojima bi se moglo pristupiti neodložnim promjenama na principima slobodne volje naroda. U skladu s tim potrebno je u prvom redu izvesti sljedeće promjene:

1. Bezuvjetna amnestija svih političkih zatvorenika u Hrvatskoj;

2. Dopustiti povratak svih ekonomskih i političkih izbjeglica u Hrvatsku;

3. Odricanje SK Hrvatske od političkog monopola, te legaliziranje političke opozicije, uključujući HDP.

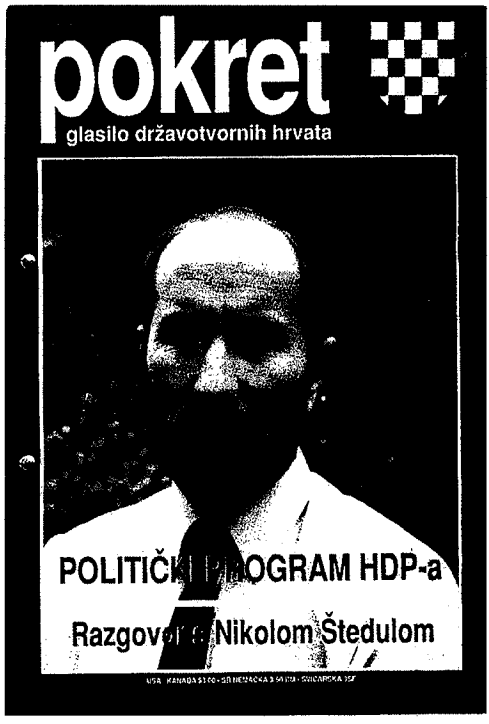

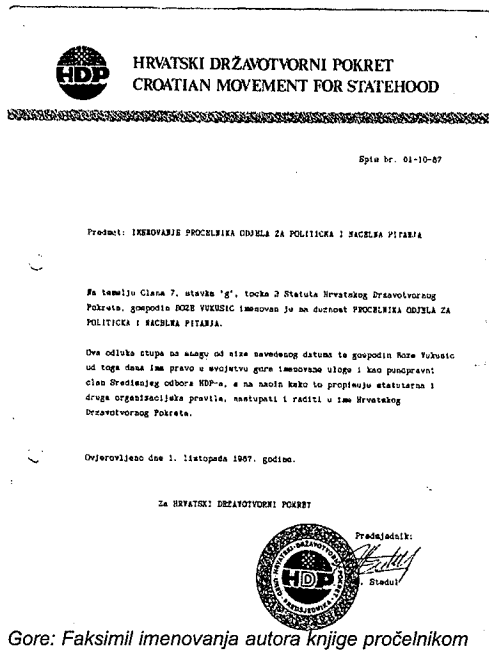

HRVATSKI DRŽAVOTVORNI POKRET
CROATIAN MOVEMENT FOR STATEHOOD

Split br. 01-10-87

Predmet: IMENOVANJE PROČELNIKA ODJELA ZA POLITIČKA I NACELNA PITANJA

Na temelju Clana 7, stavka 'g', tocka 2 Statuta Hrvatskog Državotvornog Pokreta, gospodin KOZE VUKUSIC imenovan je na duznost PROCELNIKA ODJELA ZA POLITICKA I NACELNA PITANJA.

Ova odluka stupa na snagu od dana navedenog datuma te gospodin Koze Vukusic od toga dana ima pravo u svojstvu gore imenovane uloge i kao punopravni clan Sredisnjeg odbora HDP-a, a na nacin kako to propisuju statutarna i druga organizacijska pravila, nastupati i raditi u ime Hrvatskog Državotvornog Pokreta.

Ovjerovljeno dne 1. listopada 1987. godine.

ZA HRVATSKI DRŽAVOTVORNI POKRET

Predsjednik:
. Stedul

Gore: Faksimil imenovanja autora knjige pročelnikom Odjela za politička pitanja HDP-a, 1987.
Lijevo: Faksimil naslovnice glasila HDP-a "Pokret" u kojem je objavljen Politički program, 1990.

4. Rehabilitiranje Kardinala Stepinca i Andrije Hebranga, kao i davanje jednakog adekvatnog statusa svim sudionicima u prošlom ratu;

5. Općenita revalorizacija hrvatske povijesti, a napose nedavne prošlosti, kako bi se spriječilo da hrvatski narod uđe u XXI. stoljeće opterećen nepravednim hipotekama i kompleksom krivnje; ispravan pogled na našu prošlost najčvršći je temelj naše budućnosti.

6. Provođenje plebiscita pod međunarodnom kontrolom u današnjoj 'SR' Hrvatskoj i 'SR' Bosni i Hercegovini radi izjašnjavanja pučanstva o pitanju ujedinjenja hrvatskih zemalja. Podrazumijeva se, naravno, da se plebiscit odnosi na cjelokupnost tih zemalja te da ne dolazi u obzir nikakva podjela pojedinih pokrajina po ključu etničkih skupina i njihovog izdvajanja iz sastava hrvatskog državnog prostora.

Do konačnog konsolidiranja političkih prilika u Hrvatskoj kada će HDP pristupiti ozbiljenju svog političkog programa kako slijedi, predlažemo osnivanje jedinstvene vlade nacionalnog spasa, u kojoj će sudjelovati predstavnici sviju državotvornih skupina, koja će imati zadaću pripraviti konstituiranje i zasjedanje ustavotvornog hrvatskog Sabora.

Hrvatski suverenitet:

Hrvatsko pravo na samostalnost i suverenost je neotuđivo i nepovredivo. Ono se temelji na međunarodno priznatim načelima, odnosno na općepriznatom pravu naroda na samoodređenje, kao i na plebiscitno očitovanoj volji hrvatskog naroda.

Hrvatski državotvorni pokret čitavu svoju misao i djelo temelji na uvjerenju da ne postoji trajna mogućnost ostvarenja životnih ciljeva hrvatske nacije izvan samostalne hrvatske nacionalne države. Obnovu hrvatske države smatramo ključnim preduvjetom

za očuvanje dostojanstva hrvatskog čovjeka, kao i za opstanak hrvatskog naroda, te za njegov nesmetan biološki, gospodarstveni i uljudbeni razvoj. Hrvatska je država stoga naš prioritetni i bezuvjetni cilj.

Do sada je već i najvećem jugoslavenskom zanesenjaku u Hrvata moralo postati jasno kako je Jugoslavija u obje svoje varijante, monarhističkoj i komunističkoj, zakazala, pala na političkom ispitu, uspijevajući se održati na životu samo terorom, brahijalnom silom, a nipošto suglasnošću i pristankom u nju uključenih naroda. U obje svoje verzije bila je ona tek okvirom za nesmetano zatiranje hrvatskog narodnog bića, ponosa i samosvijesti, kulture i ekonomije, prošlosti i budućnosti. Svaka Jugoslavija izravno je usmjerena protiv hrvatskih interesa i daleko od toga da bi, kako je ona to za sebe oduvijek rado reklamirala, predstavljala harmoničnu, bratsku zajednicu dobrovoljno sjedinjenih naroda, predstavljala je zajednicu mržnje i produbila je jaz među svojim sastavnim dijelovima do te mjere da se oni danas među sobom odnose kao što se inače jedna prema drugoj ponašaju zaraćene države. To se nikada ne bi dogodilo da se svaki od njih mogao neovisno i slobodno razvijati, ulazeći u odnose koji mu odgovaraju, a izbjegavajući one koji mu štete.

Među narodima je moguće i poželjno prijateljstvo, mogući i poželjni su dobrosusjedski odnosi i savezništva, ali samo na temelju suvereniteta i ravnopravnosti. Jedan od najvećih zločina Jugoslavije jest da je svojom unutarnjom logikom odnose između Hrvata i Srba dovela na upravo katastrofalnu razinu.

HDP vidi hrvatski suverenitet u trostrukom obliku:

1) Nacionalni suverenitet (pravo naroda na samoodređenje);

2) Državni suverenitet (neovisnost hrvatske države);

3) Narodni suverenitet (državna vlast pripada narodu).

Pod suverenošću hrvatske države, kakvu tražimo, razumijemo postojanje određenog pučanstva, odnosno hrvatske državne nacije na svome području na kojem se njome vlada bez izravnog ili neizravnog uplitanja bilo kog inozemstva. Taj uvjet uključuje vlastitu vojsku, redarstvo, diplomaciju, financije i ostale elemente koji spadaju u poslove jedne državne vlade.

Hrvatski državni suverenitet ima biti jedan, nedjeljiv, neotuđiv i nezastariv. Ne može, dakle, biti više državnih suvereniteta niti suverenitet može biti polovičan, ograničen - kakav je danas u Jugoslaviji, niti se pak može prenositi na neki drugi subjekt ili ga se u nekom trenutku odreći.

Hrvatska je u našoj zamisli suverena država hrvatskog naroda. Hrvatski, većinski, 'iskonski', 'domaći' narod, to su etnički Hrvati. Ali pod hrvatskom državnom nacijom podrazumijevamo sve građane hrvatske države, državljane Hrvatske bez obzira na njihovo etničko podrijetlo. U tom smislu su hrvatski državljani i pripadnici svih nacionalnih manjina koji uz Hrvate napučuju hrvatsko tlo. Osim što su ravnopravni građani izjednačeni u svojim pravima i obvezama s etničkim Hrvatima, pripadnici manjina mogu po potrebi uživati i konkretna, primjerena specifična manjinska prava usmjerena uščuvanju i njegovanju njihovih uljudbenih vrednota.

Nacionalne manjine, također, sudjeluju u jednom suverenitetu i on je za njih hrvatski. Iz toga slijedi da one svoju građansku lojalnost duguju isključivo hrvatskoj državi. Hrvatska se pak država mora brinuti za osiguravanje nesmetanih i plodotvornih

kulturnih dodira nacionalnih manjina s njihovim matičnim narodima izvan Hrvatske.

Službeni jezik u Hrvatskoj ima biti hrvatski jezik. Nacionalne manjine mogu u danom slučaju svoje varijante hrvatskog jezika nazivati svojim vlastitim imenom i imaju pravo na njegovanje jezika svoje narodnosti.

Borba koju HDP vodi za hrvatsku nacionalno-državnu nezavisnost jest dužnost koju se mora izvršiti ne samo prema hrvatskom narodu, već i prema stremljenjima modernog čovječanstva prema slobodi naroda i pojedinaca...

HDP će se zauzimati za što veću moguću zaštitu ljudskih prva i za razvoj pravne znanosti i napredak pravne sociologije, te općenito za stabilno i interesima građanstva naklono zakonodavstvo i pravosuđe. Hrvatska država treba dovršiti proces općenacionalnog pomirenja i iskorijeniti antagonizme iz prohujalog rata. U tu svrhu biti će neophodno, ako se to ne dogodi već u pripremnoj fazi, amnestirati sve političke zatvorenike te stvoriti uvjete za slobodan povratak svih iseljenika u Domovinu, kao i skrbiti za njihovo uklapanje u redovite tokove narodnog života. HDP će se posebno založiti za žurno stvaranje gospodarskih i društvenih preduvjeta za povratak hrvatskih radnika iz tuđine, na njihovo hrvatsko ognjište, u krilo svojih obitelji i svoje Domovine.

Hrvatska država bit će 'res publica', što će reći: stvar naroda. Stabilnost i snaga hrvatske države počivat će prije svega na čvrstim pravnim temeljima, odnosno na takvom ustavu i zakonima koji će garantirati jednaku zaštitu života, dostojanstva, slobode i prava svim njezinim građanima bez iznimke a stoga i na svijesti i spoznaji cijeloga naroda da to nije samo država već i nezamjenjiva Domovina pod čijim okriljem nesmetano može stvarati svoju sreću i blagostanje...

HDP načelno odbacuje prijetnje i primjenu sile kao sredstvo politike u međunarodnim odnosima, te se načelno zalaže za potpuno razoružanje u svijetu. U skladu s nacionalnim interesima hrvatske države, HDP će zagovarati ujedno samostalnu i otvorenu vanjsku politiku. Otvorena prema svijetu, hrvatska politika treba, međutim, najveće snage uložiti u razvijanje svoje europske orijentacije. Europa nije samo zemljopisni pojam, već i izvorište ideja slobode, pravde i solidarnosti. One su ponikle na duhovnom i političkom tlu Europe. HDP smatra da se jedinstvena europska kultura treba usavršavati i razvijati u svom multinacionalnom bogatstvu. Ujedinjenje Europe jest cilj politike mira i strategija slobode. Vizija HDP-a jest Europa u kojoj će biti mjesta za svaki njen narod, Europa ujedinjenih nacionalnih država koje dobrovoljno i ravnopravno sudjeluju u njezinoj izgradnji.

Ljudska prava i građanske slobode:

Na razinama na kojima će se provoditi izbor, svi građani Hrvatske koji budu ispunjavali osnovne uvjete - npr. određenu dob, duševno zdravlje itd., što će precizirati zakon o izborima - imat će pravo glasa i pravo biti birani, a izbori će biti načelno izravni i tajni.

HDP će se zalagati:

- da svi građani Hrvatske dobiju pravo političkog suodlučivanja;

- da to pravo za sve bude jednako;

- da se ono provodi neposredno.

Političke stranke trebat će poticati, produbljivati i usmjeravati političko izobražavanje naroda.

Svi građani Hrvatske će uživati sljedeća načelna opća ljudska prava:

1) Pravo na život;

2) Pravo na dostojanstvo i nepovredivost ljudske osobe;

3) Pravo na rad;

4) Pravo na svojinu;

5) Pravo na zaštitu od bijede;

6) Pravo na zaštitu protiv tlačenja;

7) Pravo na slobodu.

Sloboda kao ljudsko pravo građanina uključivat će sljedeće oblike građanskih sloboda:

- sloboda vjeroispovijesti;

- sloboda savjesti;

- sloboda uvjerenja;

- sloboda izražavanja mišljenja

a) pismom (tisak i mediji),

b) govornom riječju (zbor i dogovor);

- sloboda kretanja;

- sloboda udruživanja;

- sloboda razmjene i širenja ideja;

Demokracija treba slobodne i samosvjesne građane. HDP želi najveću moguću slobodu pojedinca, iz koje će crpiti odgovornost prema čitavom društvu. HDP će polaziti od sljedećih osobina pojedinca - hrvatskog građanina:

1) njegove osobnosti;

2) njegove djelatnosti;

3) njegove socijalne okoline;

4) njegova odnosa prema prirodi;

5) njegova odnosa prema društvenim institucijama i državi.

Tko želi slobodu za sebe, mora i drugima priznati pravo na nju. Sloboda znači odgovornost za sebe i za druge. Samo onaj tko je slobodan, odgovoran prema sebi i drugima, može odgovorno djelovati u društvu.

Temelj slobode je jednakost svih ljudi u njihovom dostojanstvu bez obzira na njihovu moć, sposobnost i nedostatke.

Da bi se čovjek slobodno razvijao, treba učiti živjeti u zajedništvu s drugima, dakle prepoznavati svoju slobodu i dostojanstvo, izvršavati dužnosti, koristiti svoja prava, prakticirati toleranciju i ljudskost.

Dužnost je države štititi slobodu, dostojanstvo i samobitnost pojedinaca od narušavanja sa strane.

Sloboda nikada nije zauvijek osigurana, nju treba uvijek i posvuda iznova braniti i osiguravati.

Pravednost znači jednako pravo za sve, a posebice za one kojima je potrebna pomoć da bi svoje pravo prepoznali i mogli ga prakticirati. Pravednost uključuje priznavanje osobnog rada i pravo pojedinca da svoj život ostvaruje vlastitim zalaganjem i stvaranjem. Apsolutna pravednost nije moguća; time je ograničeno i političko djelovanje države.

HDP će se protiviti svakoj diktaturi, svakoj vrsti totalitarne i autoritarne vladavine, jer one preziru ljudsko dostojanstvo, te uništavaju čovjekovu slobodu i prirodnost.

Nijedan čovjek ne posjeduje apsolutnu istinu. Onima koji bi htjeli svoja nesavršena uvjerenja silom nametnuti drugima, treba pružiti otpor. Samo stalno dovođenje u pitanje postojećih spoznaja jest pravi odgovor na pitanje o istini i pravednosti.

Gospodarska politika:

Na temelju dobrih i loših iskustava moderne privrede, HDP će se zalagati za gospodarski sustav tržišne privrede sa socijalnim korektivom.

Socijalna država, koja se temelji na načelu solidarnosti, treba podržavati samostalnost građana u poduzetništvu i radu, te štititi socijalnu pravednost za sve a posebno za nemoćne, slabe i zdravstveno nesposobne.

Najvažniji zadaci socijalne politike su:

1) Zaštita od siromaštva i bijede;
2) Socijalna potpora (u prvom redu obitelji);
3) Individualna sigurnost, te mirovinska i druga osiguranja;
4) Poboljšavanje općih životnih uvjeta.

Socijalno tržišno gospodarstvo je gospodarski i društveni program za sve.

Njegove osnove su:

1) Rad i socijalna pravednost;
2) Konkurencija i solidarnost;
3) Samoodgovornost i socijalna sigurnost.

Zakonitosti socijalnog tržišnog gospodarstva su:

- konkurencija i osobni, nužni socijalni kapital;
- decentralizirano usmjerenje tržišta i cijena;
- kontrola vlasti pomoću podjele interesa i državnog nadzora;
- sloboda potrošača, poduzetnika i profesije;
- zajamčenost slobode pomoću mogućnosti alternativne ponude i sudioništva pojedinca u gospodarskom, socijalnom i društvenom napredku. HDP smatra da pravednost zarade i imetka treba biti adekvatna zalaganju pojedinaca i načelima socijalne države. Svaki građanin pritom treba imati jednake mogućnosti rada, zalaganja i zarade.

Dužnost je socijalne države da zakonskim mjerama države preduhitri klasne konflikte. Štovanje dostojanstva rada na svim razinama proizvodnje, produktivne kao i reproduktivne, humani uvjeti radne djelatnosti te harmonično jedinstvo rada i kapitala stvorit će uvjete da se onemogući bilo kakav recidiv izbijanja sukoba zbog klasnih antagonizama.

Sloboda treba svojinu, svojina omogućava slobodu. Svojina ne smije, međutim, biti cilj sama sebi, već sredstvo uščuvanja i umnožavanja slobode. Svojina mora u slobodi nalaziti svoje opravdanje i svoje granice. Pravo na svojinu prestaje kad ona ograničava, ugrožava ili onemogućuje slobodu drugih.

HDP će se zalagati za državne mjere koje će svima omogućiti posao, jer pravo na rad i izdržavanje od vlastitog rada jest jedno od temeljnih ljudskih prava.

Zakonodavstvo hrvatske države treba biti pravedno i funkcionalno. Malobrojnost i preciznost zakona doprinosit će njihovoj kvaliteti. HDP-ova vizija pravosuđa je: pravično, jednostavno i djelotvorno. Ono u svojem radu i odlukama mora biti neovisno. Uza svu strogost mora sačuvati dostojanstvo ljudske osobe. Tjelesna i psihička tortura radi iznuđivanja priznanja bit će najstrože zabranjena.

Hrvatska će država voditi odlučnu, sustavnu i djelotvornu borbu protiv svih vrsta kriminala. Ta borba odvijat će se u prvom redu na području uklanjanja socijalne podloge za kriminal, te u domeni društveno-obrazovnog djelovanja (odgajanja) i na koncu preventivnom kriminološkom akcijom i društveno-pravnim sankcijama. Kazne će u prvom redu služiti cilju resocijalizacije prestupnika i ne smiju imati oznake osvete društva prema prestupniku. Hrvatsko pravosuđe mora biti humano.

Bračna zajednica i obitelj potvrdili su se kao najpostojaniji oblici suživota ljudi. One su temelj svakoga društva i treba im posvetiti posebnu pozornost, brigu i zaštitu.

Žene su stoljećima bile potlačivane i iskorištavane, izlagane nepravednostima i onemogućavane da se domognu svojih ljudskih, slobodarskih i demokratskih prava.

Muškarac i žena trebaju napokon postati ravnopravni. To znači da se, uvažavajući biološke i psihološke posebnosti ženskog bića, treba ostvariti pravna, socijalna i ekonomska ravnopravnost žena. Uz isti rad i produktivnost, na primjer, žene trebaju biti jednako plaćene kao i muškarci. Njima se mora osigurati jednako pravo kao muškarcima na radni profesionalni napredak.

Žene trebaju dobiti pravo samostalnog odlučivanja o vlastitom samoostvarenju, da li će to biti u obitelji ili kroz izvanobiteljsku djelatnost ili pak u kombinaciji obiteljske i izvanobiteljske djelatnosti.

HDP će zagovarati partnerski odnos u braku. To znači da se muž i žena trebaju međusobno poštovati i uvažavati, preuzimajući jednaku i ravnopravnu odgovornost jedno za drugo, kao i za svoju djecu te za zadatke i obaveze obitelji u društvu. Tko se odluči za djecu, preuzima dužnosti i zadatke kojih se više ne može osloboditi.

Obitelj je prva i - zbog toga što dijete upravo u prvim godinama stječe odlučujuće karakteristike ljudske osobe za čitav život - najvažnija čovjekova odgojna zajednica. Ona mu prva pruža osjećaj individualne sigurnosti te ukazuje na bitak i smisao ljudskog postojanja. Od roditeljske ljubavi i naklonosti prema djetetu ovisi njegov napredak u učenju govora, sposobnosti razmišljanja, psihičkoj osobnosti i stabilnosti, prilagođavanju društvenom životu te izgrađivanju vrijednosnih sudova i odgovornosti.

Naročito je važna prisutnost majke uz dijete za njegov zdrav i uspješan rast i razvoj.

U cilju prirodnog, pozitivnog demografskog razvoja i nesmetanog života obitelji i odgoja djece, HDP će zagovarati isplaćivanje dječjeg doplatka u iznosu koji će i obiteljima s više djece omogućavati barem prosječan životni standard. Roditelju koji je zadužen za odgoj djece treba uračunavati u mirovinski staž vrijeme odgajanja djece do desete godine starosti najmlađeg djeteta. Za preduhitrivanje pobačaja, država bi trebala - pored masovnih i opširnih obrazovno-informativnih mjera prosvjećivanja pučanstva u svrhu izbjegavanja neželjenih začeća - pružiti potrebnu materijalnu potporu samostojećim trudnicama i bračnim parovima koji se nalaze u socijalnom siromaštvu.

Roditeljsko pravo štitit će obitelji od upliva države. Oduzimanje ili ograničavanje

roditeljskog prava bit će posljednje sredstvo za preduhitrivanje opasnosti i štete po dijete. Dužnost hrvatske nacije, države i društva bit će da štite, potpomažu i jačaju obitelj.

Politika obrazovanja treba polaziti od načela jednakosti svih ljudi, uvažavajući pritom razlike u njihovim sposobnostima i nadarenostima.

Hrvatska država bit će dužna osigurati učenicima dovoljan izbor škola i zanimanja. Ne smije se povrijediti temeljno pravo roditelja da odlučuju o odgoju i obrazovanju svoje djece, u dogovoru i sporazumu s djecom.

Humana škola donosi đacima radost i priprema ih za život. Ona uvažava interese đaka i njihove mogućnosti, ali ih i potiče na postizanje rezultata.

Slobodarska i demokratska država treba imati povjerenje u aktivnost mladeži. Mladež treba biti samostalna i bez državnog tutorstva. Dužnost države je da pomaže društveno korisne aktivnosti mladeži.

Hrvatska država će trebati politiku obrazovanja koja će biti okrenuta budućnosti. Visoke škole i univerziteti trebaju biti natjecalište znanstvenih ideja i nikako ne smiju postati sredstvom bilo koje ideologije.

Znanstvena istraživanja utječu na duhovni, društveni, socijalni i gospodarski razvoj države. HDP će podupiranje znanstvenih istraživanja smatrati jednim od primarnih zadataka hrvatske nacionalno-državne politike.

U hrvatskoj državi bit će zajamčena puna sloboda umjetničkog stvaranja i neometanog traganja za istinom svim putevima koji se ukazuju tvoriteljskoj inspiraciji, bez obzira na zahtjeve političkog oportuniteta. Razvoj umjetnosti neće biti ograničen nikakvom odredbom, posebice ne cenzurom. Hrvatska država i hrvatsko društvo bit će dužni osigurati sredstva koja će omogućiti stvaralačku umjetnost. U susretu s kulturom čovjek zadobiva dublje razumijevanje za život. Tek kultura omogućuje čovjeku da postaje umno djelatno biće koje može kritički suditi i osjećati moralnu odgovornost. Tek u susretu s kulturom čovjek postaje svjestan svoje nesavršenosti te dovodi u pitanje svoje mogućnosti i vrijednosti, tragajući za bitkom i smišljenošću, stvarajući pritom djela kojima nadilazi svoju ograničenost...

U susret hrvatskoj državi: Hrvatski narod treba vratiti veličinu u kulturi, kreativnosti, zdravoj prosvjetnoj, gospodarskoj i demografskoj politici. To nalažu kako naravni instinkt za samoodržanje, koji je svojstven ne samo pojedincima nego i narodima, tako isto i izravni interes svakog pojedinog građanina buduće hrvatske države.

HDP će se zalagati za izgrađivanje cjelokupnog, autentičnog hrvatskog organsko-biološkog, duhovno-motivacionog, socijalno-interakcijskog i normativno-kulturološkog sistema vrijednosti. Kad se jednom hrvatski narod nađe u stanju ponovno izvojevane nacionalne punopravnosti, vodstvo hrvatske države trebat će voditi čitavu svoju politiku bez prestanka imajući na umu da se ne smije dopustiti ponavljanje katastrofa iz prošlosti. Država Hrvatska, konačno obnovljena, i stečeno pravo hrvatskog naroda da suvereno odlučuje o svojoj vlastitoj sudbini, više nikada ne smiju se izgubiti."

Udba o HDP-u

Središnjica bosansko-herecgovačkog RSUP-a, *Sektor za analitičko-informativne poslove i elektronsku obradu podataka*, izradila je u lipnju 1989. elaborat o HDP-u. "Za izradu materijala", stoji u uvodnim napomenama, "korištene su redovne informacije i hitna diplomatska izvješća Sektora SDB-a SRBiH i SSUP-a, zatim raspoloživi dokumenti, proglasi, letci i listovi ove organizacije":

"Budući da je 'Hrvatski državotvorni pokret' (HDP) osnovan od emigrantskih grupacija koje su bile u sastavu 'Hrvatskog narodnog vijeća' (HNV), za sagledavanje uvjeta njegovog nastanka neophodno je istaknuti neke uzroke koji su doveli do određenih sukoba unutar HNV-a, a kasnije i do izdvajanja jednog broja ekstremista koji su osnovali HDP...

'Proljećari' koji su se predstavljali kao nositelji 'svježih domovinskih' ideja oštro su napadali starije emigrante iz rukovodećih struktura HNV-a i optuživali ih da su plaćenici obavještajne službe SAD-a i nekih drugih zapadnih zemalja, koje su za 'očuvanje' Jugoslavije, a ne njezino dijeljenje, te da su zbog toga 'hrvatsku' borbu podredili vanjsko-političkim interesima tih zemalja...

S obzirom da je u HDP ušao jedan veći broj pripadnika najekstremnijih terorističkih organizacija (HRB, luburićevci, 'proljećari'), razumljivo je da je ta organizacija od samog početka bila vrlo radikalna. Tako je u okviru HDP-a koncentriran veći broj financijera i organizatora terorizma i oprobanih terorista koji su i dalje ostali u čvrstoj vezi s pripadnicima HRB-a, HNO(l) i drugih organizacija koje nisu pristupile HDP-u...

Neka saznanja ukazuju da je HDP samo novo legalno izdanje HRB-a i HNO(l), odnosno tijelo u kojemu su spojene ove dvije najekstremnije struje u redovima hrvatske neprijateljske emigracije. Na to ukazuje strogo hijerarhijska poluvojna organizacija HDP-a, izrazita orijentacija na terorizam, visok stupanj konspirativnosti u radu i primjena samozaštitnih metoda i dr., što je karakteristično i za HNO (l) a posebno za HRB...

Zbog izražene ekstremnosti članova ove organizacije i zagovaranja terorizma, njemačka policija, kao što to čine i australska, švedska, američka i druge zapadne policije, prati djelatnost većeg broja članova HDP-a, kontrolira im telefone i korespodenciju, vrši pretrese stanova, poziva ih na razgovore, stvara uporišta među članovima organizacije i našim građanima koji su im bliski. U tim aktivnostima tijesno surađuje i razmjenjuje podatke s policijama iz drugih zapadnoeuropskih i prekomorskih zemalja. Tako je inspektor Kordusch iz 'Bundeskriminalamt – BKA (Savezna kriminalistička policija) u Bonnu u razgovoru s našim službenim predstavnikom istaknuo da SR Njemačka, SAD, Australija, Švedska, Švicarska, Kanada, Francuska i zemlje Beneluxa navodno imaju specijalno stručno tijelo, sastavljeno od vrhunskih eksperata, koje se bavi isključivo sprječavanjem terorističke djelatnosti emigracije jugoslavenskog porijekla. Članovi ovog tijela sastaju se jednom ili dva puta godišnje i na sastancima razmatraju aktualne probleme u vezi s djelovanjem antijugoslavenske emigracije, razmjenjuju priopćenja i utvrđuju zajedničku strategiju na sprječavanju međunarodnog terorizma...

HDP je strogo hijerarhijski organiziran i ima sljedeća tijela: predsjednika, središnji odbor, savjet, veliko vijeće, kontinentalne zastupnike, područne odbore i lokalne ogranke pokreta...

Prema raspoloživim podacima, ukupno djeluje 29 lokalnih ogranaka HDP-a i to na području SR Njemačke (Köln, Mannheim, Frankfurt, Stuttgart, Augsburg, Freiburg, Hamburg, Nürnberg, Karlsruhe, München, Zapadni Berlin), Švedske (Stockholm), Francuske (Pariz), Australije (Melbourne, Gelong, Gold Coast, Perth, Sidney, Adelaide, Gispland, Canberra), Argentina (Buenos Aires), SAD (San Hose, New York, Chicago, Los Angeles) i Kanada (Hamilton, Toronto, Vancouver). U odnosu na stanje krajem 1983. godine, ukupan broj mjesnih odbora HDP-a povećan je sa 14 na 29 ili za 102%. Karakteristično je da su u razdoblju od 1983. godine osnovani svi mjesni ogranci na području SR Njemačke (11), kao i odbori u Australiji (Perth, Adelaide, Canbera) i Francuskoj (Pariz), što ukazuje da je posljednjih godina izvršeno snažnije organizacijsko konsolidiranje HDP-a u ovim zemljama...

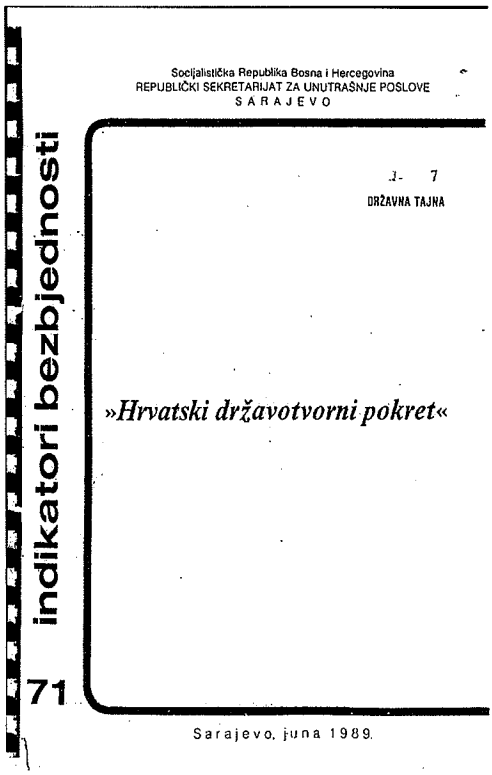
indikatori bezbjednosti

71

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
S A R A J E V O

1- 7
DRŽAVNA TAJNA

»Hrvatski državotvorni pokret«

Sarajevo, juna 1989.

Faksimil elaborata bosanske UDB-e o HDP-u,1989.

U sklopu diverzantsko-terorističke i druge djelatnosti članovi HDP-a značajnu pozornost poklanjaju konspirativnosti u radu i primjeni raznovrsnih samozaštitnih i drugih mjera. Ova organizacija ima svoju 'izvještajnu službu' čiji je osnovni zadatak prikupljanje podataka o osobama za koje sumnjaju da surađuju s SDB-om, zatim podatke o pripadnicima SDB-a, JNA, našim društveno-političkim djelatnicima, 'kolebljivim' članovima SKJ, skladištima oružja, municije, vojnim i drugim važnim objektima u zemlji i dr. (Službu je svojedobno osnovao i njome rukovodio Bruno Bušić /do smrti/.)

U odnosu na druge organizacije ustaške emigracije, posebno HOP i HSS, HDP ima znatno mlađe članstvo. Tako je, na primjer, najveći broj utvrđenih i indiciranih članova HDP-a, rodom s područja SR BiH, rođen u razdoblju od 1941. do 1950. godine (52 ili 31,1%), zatim od 1931. do 1941. godine (51 ili 32,2%), dok je poslije 1960. godine rođeno samo osam ili 4,7% osoba. Karakteristično je da je samo 14 osoba ili 8,6% rođeno do 1930. godine, što ukazuje da su samo neki iz ove skupine mogli biti pripadnici neprijateljskih formacija u tijeku rata...

Prema raspoloživim podacima, 150 naših građana rodom iz SR BiH tretiraju se kao utvrđene ili indicirane veze članova HDP-a. Slično kao i članstvo organizacije, veze HDP-a su relativno mlađe osobe. Tako je, na primjer, najveći broj utvrđenih i

indiciranih veza rođen u razdoblju od 1941. do 1950. godine 56 ili 37,3%, zatim u razdoblju od 1951. do 1960. 56 ili 37,3%, dok je samo šest osoba rođeno do 1930. godine...

U razdoblju od početka 1981. godine primljena su ukupno 144 obavještenja o članovima HDP-a koji su posjedovali ili vršili nabavke oružja, eksploziva i drugih diverzantsko-terorističkih sredstava. Najviše obavještenja bilo je u 1983. godini (21), zatim 1984. (37) i 1985. godine (30), kad se osjećala i ekspanzija u djelatnosti HDP-a. Prema tim obavještenjima, oko 46 članova HDP-a je posjedovalo ili se angažiralo na nabavkama diverzantsko-terorističkih sredstava. Od tih osoba 28 je rodom iz SR BiH, a najviše ih je locirano u SR Njemačkoj (37), zatim Kanadi (5), Španjolskoj (2) i po jedan u Austriji i Škotskoj. Među ovim osobama posebno su bili angažirani na nabavkama diverzantsko-terorističkih sredstava Josip Ledić, Stjepan Bilandžić, Stjepan Arlović, Janko Mijatović, Tomislav Mičić, Ivan Andabak, Ivan Miletić, Franjo Majić, Petar Penava, Jozo Jurković, Mato Šarčević, svi rodom iz SR BiH, te Ivica Čemerić, Franjo Goreta, Anto i Ivan Smolčić, Ljubomir Dragoja i dr.

Od diverzantsko-terorističkih sredstava u najvećem broju slučajeva navodi se posjedovanje ili nabavljanje eksploziva (55), zatim pištolja (46), bombi i eksplozivnih naprava (13), automata (12), pušaka i puškomitraljeza (10), raznih kemijskih i bioloških sredstava (6), snajpera (4) i dr. Oružje, eksploziv i druga diverzantsko-teroristička sredstva članovi HDP-a su najčešće nabavljali preko vojnika i lica zaposlenih u bazama NATO-a i drugih stranih vojnih jedinica, zatim u rudnicima, kamenolomima i drugim tvrtkama koje u radnom procesu koriste eksploziv, kupovinom na ilegalnom tržištu SR Njemačke, Francuske, Španjolske, Italije, ČSSR-a i drugih zemalja, a neka, iako dovoljno nerasvijetljena, saznanja ukazuju da do tih sredstava dolaze i preko pripadnika raznih međunarodnih terorističkih organizacija i skupina...

Promatrano u cjelini, HDP ne izdaje tako brojne publikacije i druge pisane propagandne materijale kao HNV, niti posjeduje razne domove, klubove, udruženja i druge oblike organiziranog okupljanja kao HOP i druge starije organizacije hrvatske neprijateljske emigracije. Međutim, u odnosu na druge emigrantske organizacije ima razvijenije oblike vršenja utjecaja kroz neposredne kontakte sa našim građanima na privremenom radu i boravku u inozemstvu. U tome koristi okolnosti da njegovi pripadnici, kao relativno mlađa lica, imaju višestruke veze (zemljačke, rodbinske, profesionalne i sl.) sa značajnijim dijelom naših građana na Zapadu. Pored toga, njegovi pripadnici kao bivši luburićevci, haerbeovci i 'proljećari' u HDP su unijeli dugogodišnja iskustva u primjeni terora, ucjene i raznih drugih pritisaka prema našim građanima u inozemstvu, kao i dosta razrađen sustav pridobivanja kroz činjenje određenih usluga pri zapošljavanju, rješavanju određenih statusnih pitanja i sl. Od osnivanja organizacije nastojali su da stečene pozicije među našim građanima što bolje iskoriste, kako za terorističku i propagandnu aktivnost prema našoj zemlji, tako i za dalje prodore u ovu strukturu naših građana.

Novčana sredstva za nabavke oružja, eksploziva i drugih terorističkih sredstava, zatim obuku, plaćanje izvršitelja i drugu djelatnost, članovi HDP-a pribavljaju na razne načine. U prvom redu to čine kroz prikupljanje članarine, dobrovoljnih priloga, objavljivanjem raznih reklama u 'Hrvatskom tjedniku' (navodno od reklama prikupe godišnje oko 60.000 australskih dolara), ucjenjivanjem naših građana i iseljenika.

U razdoblju od 1981. godine primljeno je ukupno 97 obavještenja o pokretanju određenih akcija na prikupljanju novčanih sredstava, angažiranju pojedinih lica na njihovim realizacijama, zatim o prikupljenim i na druge načine osiguranim novčanim sredstvima za djelatnost HDP-a. U tim aktivnostima znatnije se angažiralo jednom ili više puta oko 37 članova HDP-a, rodom s područja naše republike. Od tih osoba većina (20) boravi na području SR Njemačke.

U sagledavanju financijskih potencijala HDP-a treba imati u vidu i raspoložive podatke da su 31 član ove organizacije i njihove veze vlasnici raznih tvrtki, ugostiteljskih i drugih objekata te da i među drugim emigrantima, vlasnicima ovakvih objekata, ima znatan broj simpatizera ove organizacije, od kojih su neki vrlo imućni, posebno oni iz Australije, SAD-a i Kanade, odakle HDP i dobiva najveća novčana sredstva. Pored financijske podrške koju pružaju HDP-u, raspolažemo podacima da se u nekim od njihovih objekata, posebno ugostiteljskih, prikuplja članarina, dobrovoljni prilozi, održavaju razni dogovori i sastanci, distribuira ili nudi na čitanje 'Hrvatski tjednik' i razni drugi propagandni materijali...

Služba državne sigurnosti je na temelju programskih zadataka i procjena o stupnju društvene opasnosti pojedinih pripadnika HDP-a i njihovih veza kontinuirano i planski poduzimala raznovrsne operativno-preventivne, represivne i druge mjere i radnje na otkrivanju i onemogućavanju njihove diverzantsko-terorističke, propagandno-subverzivne i druge neprijateljske djelatnosti. Konstantnim angažiranjem i ofenzivnim nastupom, uz primjenu adekvatnih mjera i radnji, posebno su praćene i onemogućavane brojne aktivnosti članova HDP-a i njihovih veza na pripremama i izvođenju antijugoslavenskih diverzantsko-terorističkih akcija, nabavkama eksploziva, oružja, zapaljivih i toksičnih supstancija i drugih diverzantsko-terorističkih sredstava, pripremama i pokušajima njihovog unošenja u zemlju, angažiranju naših građana za takve akcije i dr. Istodobno raznovrsnim mjerama i radnjama u inozemstvu je vršeno izuzimanje i uništavanje većih količina letaka i drugih pisanih materijala HDP-a, zatim sprječavano njihovo unošenje u zemlju i organiziranje šire propagandne aktivnosti i dr.

Krajem 1988. godine, zbog neprijateljske djelatnosti kroz organizacijske jedinice HDP-a i sprege sa članovima ove organizacije, pod operativnim tretmanom nalazilo se ukupno 81 lice rodom iz SR BiH, od kojih su 60 utvrđeni i indicirani članovi HDP-a, 21 utvrđene i indicirane veze ove organizacije. Od tih lica najveći broj nalazi se pod operativnom obradom (62 ili 76,5%), dok je znatno manji broj pod prethodnom obradom (19 ili 23,4%)...

Na planu onemogućavanja neprijateljske djelatnosti HDP-a Služba je poduzimala brojne i raznovrsne mjere i radnje. Tako je od ukupno 161 utvrđenog i indiciranog člana organizacije u razdoblju od 1982. godine o djelatnosti njih 110 (68.3% od ukupnog broja) jednom ili više puta obavještavalo 164 suradnika i 96 operativnih veza. Od tih 110 lica, 57 se nalaze pod obradom (95% od ukupnog broja obrada), dok 53 nije pod operativnim tretmanom. Među 51 utvrđenim i indiciranim članom HDP-a o kojima suradnici i operativne veze nisu dostavljali sigurnosno zanimljiva saznanja su i tri obrade, čija je neprijateljska djelatnost praćena kroz informativne razgovore s našim građanima i primjenu operativno-tehničkih mjera...

Pri sagledavanju doprinosa pojedinih suradnika i operativnih veza na praćenju

djelatnosti pripadnika HDP-a treba imati u vidu da je kvalitet primljenih obavještenja, odnosno njihova operativna i druga upotrebljivost u svakom konkretnom slučaju specifična, teško mjerljiva i kvantitativno iskaziva. Međutim, ako je suditi po broju osoba o čijoj djelatnosti su kontinuirano ili povremeno obavještavali pojedini suradnici i operativne veze, onda su u nekim slučajevima rezultati zaista impozantni. Tako je na primjer o najvećem broju utvrđenih i indiciranih članova HDP-a u razdoblju od 1982. godine obavještavao suradnik 'Anđelko' (40), zatim 'Alfred' (28), 'Kim' (25), 'Radenko' (20), 'Krsto (20), 'Marin' (20), 'Planinar' (18), 'Zaviša' (16), 'Samek' (13), 'Minsk' (13), 'Vahid' (11), 'Vrbas', 'Viking', 'Tihi', 'Fadil', 'Kolumbo', '57', 'Zeus' (svi po 12), itd. Kad su u pitanju operativne veze, o najvećem broju lica obavještavali su 'Kim' (12), 'Rosan' (10), 'Tereza' (8), 'Viktor', 'Rustem' i 'Karlos' (po 6), 'Bosanac', 'Dario', 'Enes', 'Kalifornija', 'Luka", 'Rudi' i 'Željko' (po 5) itd...

O djelatnosti osoba koja se tretiraju kao utvrđene i indicirane veze HDP-a u zemlji i inozemstvu u razdoblju od 1982. godine obavještavalo je ukupno 59 suradnika i operativnih veza. Od toga, 33 suradnika i operativne veze dostavljali su i saznanja o utvrđenim i indiciranim članovima HDP-a, dok ih je 26 obavještavalo samo o djelatnosti veza ove organizacije.

Pored toga, prema vezama HDP-a poduzimane su i brojne druge operativno-preventivne i represivne mjere i radnje, posebno prema vezama u zemlji i vezama u inozemstvu za vrijeme njihovih povremenih boravaka u zemlji. Tako su od ukupnog broja osoba koje se tretiraju kao veze HDP-a s 94 obavljeni informativni razgovori, s 82 je raščišćavano (većina ih je istodobno i upozorena), kod 39 je izvršen pretres stambenih i drugih prostorija, od 36 su oduzete putne isprave, prema 38 se pokušalo operativno kombinirati u cilju angažiranja za suradnju, prema 29 je primjenjivan 'Slaven', 18 'Morava', dok je u odnosu na realne potrebe sasvim nedovoljno korišten prateći aparat (pet osoba), 'Merkur' (tri osobe) i 'Leopard' (dvije osobe).

Brojni slučajevi novootkrivenih veza, posebno posljednjih godina, ukazivali su da sve veze u zemlji nisu otkrivene, što je pred Službu postavljalo prioritetne zadatke na planu njihovog istraživanja. Zbog toga je posebna pozornost posvećivana što kvalitetnijem operativnom pokrivanju najekstremnijih žarišta HDP-a u inozemstvu iz kojih se i najčešće regrutiraju njegove veze, kao i stalnom poduzimanju mjera na identifikaciji naših građana koji su ostvarivali ili ostvaruju sigurnosno zanimljive kontakte s pojedinim ekstremistima HDP-a."

Nikola Štedul: "Neokomunistički establišment nastavlja bitku protiv HDP-a i hrvatskog iseljeništva"

Predsjednik HDP-a Nikola Štedul napisao je prilog o HDP-u za ovu knjigu:

"Silna i beskrupulozna propaganda bivše države i sustava toliko je zarazila medijski prostor u ovom dijelu svijeta, da se još i danas u najviše slučajeva hrvatskoj javnost prikazuje potpuno iskrivljena slika hrvatske emigracije, njezinih organizacija i političkog djelovanja. Namjerno kažem da je zaražen medijski prostor a ne javnost, jer ta je propaganda imala daleko pogubniji utjecaj na same proizvođače takvog izopačenog

prikazivanja stvarnosti, nego na javnost kojoj je bila namijenjena. Zato se još i danas velikim dijelom ustraje u medijima zadržati takvu sliku, s jedne strane zato što kontrolu nad većinom medija imaju još uvijek oni koji su je imali i prije, a s druge strane zato što je mlađim generacijama medijskih djelatnika puno lakše poslužiti se starim režimskim i svugdje prisutnim dezinformacijama, nego se upuštati u istraživanje u nekim drugim i manje dostupnim izvorima. Osim toga, umjesto ispravljanja krivo stvorene slike o prohujalim vremenima, današnji problemi nameću sasvim druge prioritete. Svakako su danas važnije teme o tome kako smanjiti nezaposlenost, popraviti zdravstvo, pokrenuti gospodarstvo ili napraviti reda u pravosuđu, nego se baviti pitanjima oko toga što i kako je nekad bilo u hrvatskoj emigraciji. Ipak, bez obzira na današnje prioritete, bilo bi sasvim pogrešno zaključiti da nam uopće nije važno kako gledamo i što mislimo o svojoj prošlosti, jer ona u velikoj mjeri određuje i našu sadašnjost, kao i budućnost. Ako čovjek kao pojedinac ima ozbiljnijih problema pamtiti svoju prošlost, to se medicinskim rječnikom zove amnezija ili alzheimerova bolest. Tako je i kolektivna amnezija jednoga naroda svojevrsna bolest, koja zaboravom prošlosti stvara prostor za uvijek iznova ponavljanje starih zabluda i pogrešnih koraka. Naša najnovija povijest potvrđuje tu činjenicu. Ovdje je, dakle, pokušaj da kroz predstavljanje HDP-a prikažemo i jednu realniju sliku malog i specifičnog dijela naše prošlosti, u kojoj je HDP nastojao odigrati svoju ulogu na način primjeren okolnostima u kojima smo se nalazili.

O kakvim se okolnostima radilo?:

Početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća Jugoslavija je naglo padala u sve dublju gospodarsku i političku krizu. Njeno raspadanje bilo je samo pitanje vremena. U domovini je još uvijek bila prisutna tzv. 'hrvatska šutnja'. U to vrijeme hrvatska emigracija imala je velik broj političkih i kulturnih organizacija, ali niti jedna od tih organizacija nije odgovarala izazovu vremena koje je neizbježno dolazilo. Međunarodna zajednica bila je odlučnija i spremnija nego ikada spašavati Jugoslaviju pod svaku cijenu. U Jugoslaviji su se velikosrpske snage najozbiljnije počele pripremati za konačni obračun preuzimanjem potpune kontrole u sigurnosnom sustavu, policiji i JNA. Sve je ukazivalo na to, da se u raspadu Jugoslavije neće moći izbjeći oružani sukob.

To su u najgrubljim crtama okolnosti u kojima je određen broj ljudi u emigraciji odlučio utemeljiti Hrvatski državotvorni pokret. Netko bi mogao prigovoriti da je lako danas u retrospektivi 'hvaliti se' takvim procjenama, nakon što je sada svakomu poznato da su se stvari tako i odvijale. No, one koji sumnjaju u vjerodostojnost takvih naših procjena već tada, neka pročitaju ono što smo pisali prije, za vrijeme i odmah poslije utemeljenja HDP-a. Upravo zbog takvih procjena budućih događaja odlučili smo stvoriti pokret koji će se temeljiti na polaznim odrednicama sukladnim tada postojećem stanju te raspoloženju u narodu i takvom predviđanju razvoja dolazećih vremena.

Možda je ovdje korisno malo podrobnije objasniti stajalište HDP-a u odnosu na terorizam i uporabu sile. Kad smo se odlučili poslužiti sintagmom 'svih primjerenih oblika borbe', onda s tim nismo mislili niti više ni manje od onoga što to doslovno znači. Naime, time nismo rekli niti smo smatrali da je terorizam primjeren oblik borbe. Za djelovanje u stranim državama, gdje je javni politički rad bio slobodan, nismo smatrali primjerenim, a još manje probitačnim, ni bilo kakav drugi oblik primjene sile. Treba naglasiti i to, da taj stav nisu jednako oduševljeno prihvaćali svi pripadnici

HDP-a. Bilo je i onih koji su zagovarali radikalnije oblike djelovanja, ali nisu imali bitnog utjecaja na službeni stav Pokreta. Međutim, budući da smo polazili od uvjerenja da će doći do rata i da velikosrpska politika neće odustati od uporabe nasilja kad dođe do ozbiljnih raspleta u procesu osamostaljivanja, zagovarali smo pravo hrvatskoga naroda da se nasilju agresora odupre silom. Pa i više od toga, zastupali smo ideju da se hrvatski narod već tada, od ranih osamdesetih pa dalje, treba duhovno i materijalno za taj korak najozbiljnije pripremati. Na tom planu smo u datim mogućnostima i radili. Upravo iz tih razloga smo u okvirima organizacije nastojali zadržati i one koji su bili spremni i na radikalnije oblike djelovanja, jer smo u njima vidjeli buduće branitelje, ali smo ih nastojali usmjeravati na aktivnosti koje su bile s moralnog i legalnog stajališta prihvatljive za okruženje u kojem smo se nalazili. To je bio težak i delikatan posao, jer trebalo je s jedne strane zadržati nestrpljive mlade ljude pod kontrolom i u okviru zakona, a s druge strane im ne pokolebati vjeru i spremnost kao boraca za vrijeme koje tek dolazi. Uvijek je zbog djelovanja neprijateljskih agenata bila prisutna i opasnost da, radi 'pomanjkanja borbenih aktivnosti' u HDP-u ili nekoj drugoj političkoj organizaciji, pojedine isfrustrirane mlade ljude nagovore na napuštanje i pridruživanje 'borbenim ćelijama', koje bi za potrebe jugoslavenske propagande počinile i koje terorističko djelo. Zapravo je teško reći u kojoj su mjeri takve aktivnosti bile poticane i organizirane od neprijateljskih tajnih službi, a koliko od radikalno opredijeljenih pojedinaca ili pripadnika neke samostalne grupe hrvatskih domoljuba. Znamo da je Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB) bilo tajna organizacija koja je sasvim kategorično zagovarala primjenu sile, ali, budući da se HRB nije odricao onih djela koja je sam počinio, ona nisu bila prikladna za jugo-propagandu u smislu da s njima okleveće cijelu 'neprijateljsku emigraciju'.

Zbog tako složene situacije i zbog odnosa koje smo u izbjeglištvu nastojali izgraditi prema svim potencijalnim borcima u predvečerje ratnog stanja - za koje smo smatrali da je neizbježno - stav HDP-a bio je da se javno ne odriče ni onih koji su se bavili aktivnostima za koje smo smatrali da u datim okolnostima nisu koristile našim interesima. Nastojali smo na štetnost pojedinih aktivnosti ukazati argumentirano, ali nismo primjenjivali izricanje javnih osuda i ograda kao što su to činile neke druge političke organizacije. Razlog za to bio je dvojake naravi: s takvim javnim optužbama još više bi otuđili sve radikalnije pojedince i tako izgubili svaku mogućnost pozitivnog utjecaja na njih, a na taj način pridružili bismo se i neprijatelju i svima onima koji su bili na njegovoj strani u kampanji kompromitiranja pravedne hrvatske borbe za slobodu i državnu samostalnost. Nasuprot tomu, smatrali smo svojom obvezom utemeljiti odjel koji će se brinuti za pomoć političkim zatvorenicima. Takvima smo smatrali sve koji su dospjeli u zatvor zbog aktivnosti koje se moglo ocijeniti kao borbu za hrvatske nacionalne ciljeve, bez obzira da li smo se slagali s njihovim metodama djelovanja ili ne. Radilo se tu redovito o mlađim ljudima koji su zbog progona ili besperpektivnosti napustili domovinu ali ni u tuđem svijetu nisu našli smisao svom životu, pa nisu bili osobito skloni birati sredstva u borbi za povratak, jer su upravo u toj borbi za najosnovnija prava svoga naroda nalazili smisao života. Smatrali smo, stoga, našom moralnom obvezom pružiti im pomoć kad su bili u nevoljama.

Takav stav HDP-a bio je na udaru ne samo neprijatelja, nego i mnogih u

hrvatskim emigrantskim krugovima, a kasnije i u domovini. Oni koji su se takvom stavu suprostavljali jednostavno su vjerovali da će, uz pomoć međunarodne zajednice, doći do mirnog razlaza, da neće biti potrebni nikakvi borci i branitelji, te da HDP sa svojim pristupom političkom djelovanju samo ugrožava i otežava takav miran razvoj događaja. Štoviše, da može izazvati neprijatelja na uporabu vojske, što inače bez takvog izazivanja tobože ne bi učinio. Bila je to naivnost bez presedana, koja je ukazivala na potpuno nepoznavanje neprijatelja, ali i više od toga, bilo je to nepoznavanje ljudske naravi i ljudske sudbine općenito. Ne postoji primjer u povijesti čovječanstva da neki narod, koji ima aspiracije proširiti svoj životni prostor, to i ne učini u trenutku kad vidi da su sve prednosti na njegovoj strani. Osobito nije bilo razumno očekivati da će takvu priliku propustiti predvodnici srpskoga naroda koji su odgajani na velikosrpskoj školi staroj preko stotinu godina, kroz koju se ustrajno gradilo kulturnu, moralnu i političku podlogu, pa i vodilo ratove i stvaralo međunarodne saveznike, s namjerom pokoravanja svojih susjeda. Kako se onda moglo očekivati od Miloševića da neće iskoristi trenutak to učiniti u vrijeme kad se osjećao mnogostruko jačim, s raspoređenom vojskom i policijom na prostoru žrtve, s jakom petom kolonom i svim mogućim špijunskim službama u svakoj pori naroda kojeg ima namjeru pokoriti - ako ne i istrijebiti - i kad još k tomu zna da mu na ruku ide međunarodna situacija. U takvoj su poziciji za vrijeme promjena velikosrbi vidjeli sebe, i bilo je suludo pomišljati da oni neće tu jedinstvenu priliku u svojoj povijesti iskoristiti zato što smo se mi 'mudro' odlučili ne izazvati ih svojim pripremama za tu mogućnost, ili bolje rečeno neminovnost. Onima koji su tako razmišljali očito nije poznato kako je Hitler bio 'izazvan' u napadu na Poljsku, kad su njegove trupe na granici napale vlastitu radiopostaju i za taj slučaj optužili Poljake.

Naša razmišljanja u HDP-u bila su dijametralno suprotna. Jasno nam je bilo da agresor nikad ne odustaje od svojih namjera samo zato što ga žrtva svojom pasivnošću i nespremnošću nije izazivala, ali smo također smatrali da bi naše pripreme za obranu, s koliko god malom vjerojatnošću, mogle imati suprotan učinak. Naša spremnost i odlučnost da imamo namjeru ozbiljno se suprostaviti nasilju bio bi bolji poticaj agresoru da pristane na ozbiljan razgovor o mirnom razlazu, nego što se to moglo očekivati od patetičnog čekanja i nuđenja velikosrpskoj strani za Hrvatsku sve pogubnijih ustupaka kroz razne vidove konfederacije i nagodbi o BiH. U svakom slučaju, bili bismo organizacijski, psihički i materijalno daleko sposobniji oduprijeti se već na samom početku agresije i uz puno manje ljudskih i materijalnih gubitaka nego što smo ih imali.

Ja ovdje nemam namjeru braniti HDP od mnogobrojnih i apsurdnih optužbi nekadašnje Udbe i KOS-a. Za njih je svaki Hrvat koji se je usudio samo reći da je za samostalnu hrvatsku državu, a kamo li se još biti spreman i boriti, odmah bio ustaša, fašist i terorist. Ali koristim ovu priliku nešto više reći na tu temu kako bih neke stvari pojasnio hrvatskoj javnosti, koju se još i danas preko nekih 'naših' medija nastoji uvjeriti da je HDP nekakva ultra desna, podzemna organizacija, sklona teškoj konspiraciji, terorizmu, bombama i revanšizmu. HDP nije poticao niti je izvodio bilo kakve terorističke napade. Poznato je, međutim, da ih je s namjerom kompromitacije u ime HDP-a ponekad organizirala Udba. U emigraciji HDP nije djelovao konspirativno, jer tamo je imao mogućnost da svoj politički rad obavlja javno. Konspirativno su djelovale skupine i pojedinci u domovini, jer ovdje to na drugi način nije bilo moguće. HDP nikad nije

zagovarao politiku revanšizma i osvete. To dokazuju i činjenice, jer nitko nije stradao od osvetničkih napada sa strane HDP-a, iako su prilike za takve pothvate bile neograničene. HDP nije stvarao svoju stranačku vojsku, nego je na početku rata zamrznuo svoj politički rad, a članovima je savjetovano da se uključe u obranu kroz legalne institucije vlasti.

Imajući sve ovo u vidu, postavlja se pitanje: iz kojih je razloga HDP bio pod stalnim udarom najprljavije propagande, ne samo od strane neprijatelja, nego i od medija i političkih struktura u vlastitom narodu? Naravno da odgovor ne može biti jednoznačan. U prvom redu takvu je kampanju protiv HDP-a vodio sam vrh naših struktura vlasti. Jedni zato što su se s nečistom savješću zbog uloge u starom sustavu osjećali nesigurnima, jer su o HDP-u, kao 'ultra desnom terorističkom i revanšističkom podzemlju', zadržali dojam koji su stvorili na temelju vlastite propagande, pa su pokazivali klasične simptome u skladu s onom narodnom izrekom: 'u strahu su velike oči'. Drugi zato što se HDP od samoga početka suprotstavljao pogubnim političkim potezima, nepotizmu, neodgovornosti, kriminalu i onakvom načinu privatizacije koja je uništila velik dio cjelokupnoga gospodarstva i, što je jednako pogubno, potkopala moralne temelje društva i države. Treći zato što smo se suprostavljali onakvoj politici prema Bosni i Hercegovini, koja je vođena iz žablje perspektive, gdje pogled na svijet ne seže dalje od ruba močvare ili bunara. Četvrti zato što su još uvijek bili u službi agresora, čekajući dan kada će nakon očekivane neprijateljske pobjede agresoru podnijeti izvještaj o svojim zaslugama u borbi protiv vlastitog naroda, a znali su da za takve usluge ni nagrade nisu zanemarive. Peti zato što su smatrali da im HDP sa svojim 'previše idealističkim nazorima' ugrožava njihove mogućnosti lova u mutnom, jer ratno stanje im je bila jedinstvena prilika da se bez napora i zasluga popnu na društvenu ljestvicu do vrtoglavih visina, gdje se inače svojom snagom, umom i znanjem u normalnim okolnostima nikad ne bi mogli popeti. Sve je to odraz jednog bolesnog stanja u društvu, odraz moralne razine, intelektualnog oportunizma i političke (ne)pismenosti, kao plod dugogodišnjeg totalitarnog sustava. U takvom ambijentu se ne vodi borba za opće nacionalne interese, sve se svodi na svakodnevne bitke za osobne a ne nacionalne ciljeve. U takvom okruženju HDP je bio kao riba na suhom, jer nije mogao niti želio prihvatiti takvu igru koja se u velikoj mjeri svodila na vlastito koristoljublje i častohleplje. Nismo mogli prihvatiti da i HDP postane svrhom samomu sebi

Naravno, bilo je i prigovora koji nisu bili zlonamjerni, ali su se temeljili na drukčijim procjenama postojećeg stanja.

Nikolay Tolstoy, Josip Jurčević, John Corsellis i Nikola Štedul prilikom Međunarodnog znanstvenog skupa o Bleiburškoj tragediji 1995. u Zagrebu

Tako na primjer i pitanje: zašto smo nastavili s aktivnostima HDP-a u domovini kad je u našem Statutu izričito stajalo da će Pokret prestati sa svojim djelovanjem i raspustiti se nakon oslobođenja i uspostave samostalne hrvatske države. Odgovor na to pitanje je sljedeći: nakon prvih demokratskih izbora Hrvatska još uvijek nije postala samostalnom državom, a zbog kombinacija u vrhu vlasti oko konfederacije postojala je opasnost da ona to neće ni biti. Ona nije u pravom smislu postala samostalna niti nakon međunarodnog priznanja, jer trećina je bila još uvijek okupirana. Pa niti nakon 'Oluje', jer sve dok se nisu povukle vojne postrojbe Ujedinjenih Naroda nije se moglo govoriti o našoj državnoj samostalnosti i suverenosti. Stoga prigovor da nismo postupili po slovu Statuta HDP-a nije opravdan.

U svakom slučaju, prelaskom u Hrvatsku uloga HDP-a bila ja sasvim drukčija od one u emigraciji. Glavna uloga u emigraciji bila je u okupljanju, nacionalnom prosvješćivanju i više duhovnom nego fizičkom pripremanju budućih boraca i branitelja, ali možda još važnije od toga, raditi na razbijanju tzv. hrvatske šutnje u domovini, te animiranju i pokretanju političke djelatnosti širenjem onih informacija koje preko službenih medija nisu javnosti bile dostupne. Poslije prvih demokratskih izbora stvari su se temeljito promijenile. Bio sam više puta upitan: zašto smo djelovanjem HDP-a odlučili nastaviti u Hrvatskoj kad je ovdje već postojao jedan i to masovni pokret (HDZ), koji je k tomu na izborima preuzeo i vlast? Naravno da se takav naš potez činio ne samo suvišnim nego i opstruirajućim. No, zaboravlja se da smo mi upriličili utemeljenje HDP-a u Zagrebu 13. listopada 1990., kad je u Kninu i nekim drugim dijelovima već počela 'balvan revolucija'. Unatoč tomu, službena politika u Zagrebu još uvijek je bila na stajalištu da rata neće biti. Sukladno tomu vladajuća struktura se i ponašala. Nije bilo nikakvih ozbiljnih poteza u smislu priprema, jer prevladavalo je mišljenje u samom vrhu vlasti: zašto bi se pripremali za nešto čega neće biti? Predsjednik Tuđman vjerovao je da će se sve riješiti bez rata ako ustraje nuditi rješenja kroz nagodbe o konfederaciji i BiH. Vjerovao je, također, obećanju generala Kadijevića, da JNA neće intervenirati. To je bila situacija u kojoj smo odlučili HDP aktivirati u Zagrebu. Naravno, bili smo svjesni da ne možemo doći iz emigracije i umjesto HDZ-a igrati neku vodeću ulogu. Ali smo smatrali da možemo vršiti jednu bitnu ulogu potpore postojećoj vlasti, čak i da se u strukture te vlasti formalno ne uključujemo. One pripreme koje službena politika nije htjela ili mogla raditi zbog bojazni da će provocirati neprijatelja, mogli smo s puno više uspjeha obavljati mi, da je u vrhu vlasti bilo barem malo razumijevanja. Ali toga razumijevanja nije moglo biti kad je postojalo uvjerenje da takve pripreme nisu potrebne, nego, dapače, da čak mogu biti štetne, pa i opasne. Ako se uzme u obzir još i to, da su neki ključni ljudi u tadašnjoj vladi HDP smatrali većim neprijateljem nego četničke pobunjenike i JNA, onda postaje sasvim jasno zašto su naše mogućnosti djelovanja bile tako ograničene.

Bilo je puno prigovora na račun HDP-a da je nerealno postavio zahtjeve o povijesnim granicama. Naravno da nismo bili toliko odvojeni od realnosti da bismo mislili kako Hrvasku možemo proširiti u rasponu od Trsta do Subotice i Sandžaka. Međutim, ako se već polazilo od povijesnih kriterija, onda je s povijesno pravnog stanovišta bilo ispravnije uzeti stanje kakvo je bilo 1918., obuhvaćajući one prostore koji su tada izišli iz Austro-Ugarske Monarhije i priključili se novoj državi Srba, Hrvata

i Slovenaca (SHS), kasnije diktatom srpskoga kralja preimenovane u Jugoslaviju, nego što je bilo polaziti od AVNOJ-a kao 'legitimiteta na tekovinama revolucije', jer odluke koje su tada donesene, osim što nisu bile legitimne, nikad nisu bile potvrđene slobodnom voljom naroda u ime kojih su donesene, posebno ne hrvatskoga naroda. Osim toga, granice koje su postavljene na temelju tih odluka nisu u pravom smislu riječi ni smatrane kao državne nego administrativne. Dakle, namjerno smo polazili od povijesno pravnih pozicija iz 1918., koje su se temeljile na čvršćim kriterijima legitimiteta, nego što je to bio AVNOJ. Dakako da smo bili svjesni da takva maksimalistička pozicija, iako je bila povijesno opravdanija, realno nije bila ostvariva. Ipak je to mogla biti povijesno opravdanija polazna pozicija za pregovore, ali bi imala smisla samo u slučaju da smo zajedno s Muslimanima našli razumniji pristup rješavanju međusobnih problema, te da smo prema Srbima zajedno nastupali u pregovorima (i u obrambenom ratu). HDP je možda imao previše anakronistički pristup u odnosu na Muslimane, jer smo polazili od činjenice da su većinom u etničkom smislu hrvatskog podrijetla, te da će i sami prihvatiti kako nam je sudbina zajednička. Ta je mogućnost još i postojala do onog trenutka kad su se o sudbini BiH bez Muslimana počeli dogovarati Zagreb i Beograd. Tada je ta mogućnost definitivno bila pokopana. Nasuprot tomu, HDP je zagovarao zajedničku obranu Muslimana i Hrvata protiv velikosrpske agresije, s uvjerenjem da su se naši međusobni sukobi mogli izbjeći uz pametniju politiku Zagreba prema BiH, prihvaćajući muslimansko opredjeljenje za vlastiti nacionalni identitet, ali i zajedničke odnose koji bi omogućili obostrano bolju obranu od agresije. Politika koja je vođena i način kako je završila najpogubnija je upravo za Hrvate u BiH.

HDP je, također, kroz svoje programske smjernice isticao da nije mudro niti moralno voditi politiku 'humanog preseljenja' i stvaranja etnički čistih država. U tom smislu smo se još iz emigracije obraćali hrvatskim Srbima. Nastojali smo izložiti svoje viđenje zajedničkog suživota, ističući njihova prava kao nacionalne manjine, naglašavajući da nam je sudbina zajednička te da ne dopuste beogradskom hegemonizmu služiti se njima kao oruđem u agresiji protiv Hrvatske, koja je i njihova domovina. Naši napori u tom pravcu bili su slabog učinka iz poznatih razloga. Primjerice, aktivisti HDP-a koji su za vrijeme Jugoslavije bili uhvaćeni s takvim i sličnim sadržajem letaka upućenih Srbima i Muslimanima, kao i Hrvatima, bili su kažnjeni do pet i više godina zatvora. U tom pravcu moglo se je ozbiljnije raditi tek nakon prvih demokratskih izbora, ali u pobjedničkoj euforiji zaboravilo se na probleme koji su dolazili. Bilo bi neodgovorno i neozbiljno tvrditi da se takvim pristupom izgradnji međusobnih odnosa u onoj već pobunjeničkoj fazi moglo konačni tijek događaja potpuno promijeniti, a još neozbiljnije bi bilo tvrditi da se na taj način moglo izbjeći rat i velikosrpsku agresiju. Srpsko stanovništvo u Hrvatskoj previše je dugo bilo pod utjecajem beogradske propagande da bi takvi kratkoročni napori mogli uroditi značajnijim rezultatima. S malo više volje određeni rezultati ipak su se mogli postići, barem u smislu manje potpore pobunjenim četnicima. U mojem prvom intervjuu Vjesniku početkom listopada 1990., kad sam u Zagreb došao na utemeljenje HDP-a, rekao sam, među ostalim, da bi hrvatska vlada odmah trebala pozvati međunarodne promatrače i poslati ih u područja pobunjenih Srba. Na taj bi se način srpsko pučanstvo osjećalo sigurnijim i pod manjim utjecajem četničke propagande, kojom su strašili srpsko stanovništvo da će doći ustaše i sve ih

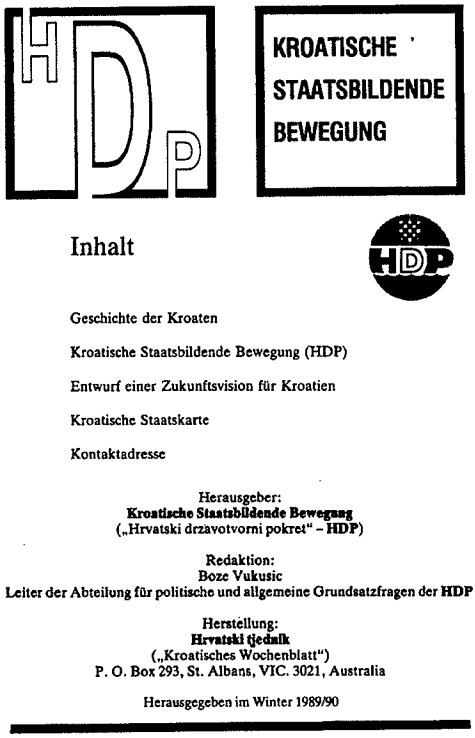

HDP

KROATISCHE STAATSBILDENDE BEWEGUNG

Inhalt

Geschichte der Kroaten

Kroatische Staatsbildende Bewegung (HDP)

Entwurf einer Zukunftsvision für Kroatien

Kroatische Staatskarte

Kontaktadresse

Herausgeber:
Kroatische Staatsbildende Bewegung
(„Hrvatski drzavotvorni pokret" – **HDP**)

Redaktion:
Boze Vukusic
Leiter der Abteilung für politische und allgemeine Grundsatzfragen der **HDP**

Herstellung:
Hrvatski tjednik
(„Kroatisches Wochenblatt")
P. O. Box 293, St. Albans, VIC. 3021, Australia

Herausgegeben im Winter 1989/90

Faksimil brošure HDP-a na njemačkom jeziku, 1989./90.

poklati ako se ne pridruže pobunjenicima, ali bi se i međunarodna zajednica uvjerila da nikakvi ustaše ne vrebaju niti ugrožavaju Srbe, što bi oslabilo pozicije onih u međunarodnoj zajednici koji su zastupali interese Beograda. Za takav potez kod tadašnjih hrvatskih vlasti nije bilo ni sluha niti volje, jer su vjerovali da će sve biti riješeno u dogovoru s Beogradom.

I zaključno, uloga HDP-a u prijelomnim trenucima hrvatske povijesti pred deset godina mogla je biti puno značajnija, da je bilo više sluha i volje za konstruktivnu suradnju od strane onih koji su u prvim demokratskim izborima preuzeli vlast. No, možda ipak i nije moglo biti drukčije, jer hrvatski (mentalni) prostor previše je bio zagađen jugokomunističkom i velikosrpskom propagandom.

S negativnim prikazivanjem HDP-a, pa i svega vezanog uz hrvatsku političku emigraciju, nastavlja se još i danas. Radi se o posebno zanimljivom paradoksu koji je teško shvatiti. Sve što je vezano uz emigraciju, koja je djelovala pod uvjetima tzv. zapadne civilizacije i razvijenih demokracija, koja se prilagodila tamošnjim uvjetima življenja u gospodarskom, političkom i pravnom smislu, ovdje se doživljava s posebnom odbojnošću. Umjesto da se taj emigrantski odnosno iseljenički čimbenik shvati i koristi kao prirodni most između domovine i inozemstva, najviše od njega zaziru upravo oni koji svoje političke karijere grade na stalnom ponavljanju kako se mi moramo pod svaku cijenu što prije uključiti u euroatlanske integracije. Njihova žurba za priključenje Europskoj uniji proporcionalno je intenzivna koliko i njihova odbojnost prema hrvatskom iseljeništvu - osobito prema nekadašnjoj političkoj emigraciji. S osobitim žarom govore o nužnosti priključenja političkom, pravnom te gospodarskom sustavu demokratskog i naprednog Zapada, ali hrvatsku emigraciju koja je već oblikovala svoj mentalni sklop u skladu s onim što taj Zapad predstavlja, smatraju nazadnjačkim recidivima prošlosti. U čemu je problem? Ako se pobornici euroatlanskih integracija boje mentaliteta oblikovanog na tom Zapadu, zbog kojih onda razloga izražavaju tako vruću želju da mu se pridruže? Je li to samo deklarativno i deklamatorsko bacanje narodu prašine u oči za potrebe izbornih rezultata, ili se radi o tome, da još nisu shvatili kako im se nikakva stvarna integracija ne može dogoditi sve dok i oni ne prođu kroz jednu ozbiljnu mentalnu tranziciju. Budući da je mentalna tranzicija puno teži i sporiji proces nego je to formalno pravni i politički, razumljivo je zašto se ona kod mnogih još nije dogodila, ali manje je razumljivo zašto

se toj tranziciji najviše opiru upravo oni koji verbalno najviše prizivaju priključenje civilizacijskim standardima gdje će ta tranzicija biti neizbježna. U suprotnom, svi oni koji taj proces do formalnog priključenja ne prođu, osjećat će se poput ribe na suhom, kao što se to dogodilo nama u HDP-u, koji nismo bili spremni prihvatiti tranziciju u obrnutom smjeru, od Zapada prema Balkanu - naravno, ne misleći ovdje na geografske pojmove nego na stanje mentaliteta.

HDP nije mogao uspjeti u situaciji gdje je u borbi za preživljavanje najistaknutije mjesto kao pravilo ponašanja imala ona famozna uzrečica – 'snađi se, druže'. HDP se u takvom okruženju i pod takvim uvjetima nije želio snalaziti, pa je netko u Ministarstvu pravosuđa i uprave jedva čekao da mu 1996. napiše i smrtovnicu. Ali, oni koji su mislili da će na taj način zaustaviti tijek vremena i ostati u svojoj udobnoj prošlosti, kojoj su se savršeno prilagodili, time ništa nisu riješili. Za priključak Europi oni će se ipak na kraju morati približiti onim vrijednostima koje je zastupao HDP.

Dakle, neovisno o činovničkoj odluci da je HDP mrtav, ideje koje je promicao i njegovao o slobodi i dostojanstvu živjet će i dalje, bez obzira pod kojim imenom, jer u prirodi je čovjeka da teži onomu što je lijepo, dobro i pravedno, onim vrijednostima koje ga i čine Čovjekom. Kao što je već davno netko rekao, ideali su kao zvijezde: 'Nikad ih ne dohvatimo, ali, kao mornari na moru, mi se usmjeravamo prema njima'."

NASTANAK, USTROJ I RAD JUGOSLAVENSKIH TAJNIH SLUŽBI

Uvodne napomene

Josip Broz Tito je 10. kolovoza 1941. izdao *Uputstva* partizanskim odredima glede sigurnosnih pitanja. Te upute su bile opće naravi, a njihova glavna poruka glasila je da "izdajice i provokatore treba smjesta likvidirati". Smatra se kako je tim *Uputstvima* započeo organizirani sigurnosno-obavještajni rad jugokomunističkih partizana. Nakon toga je slijedilo osnivanje tzv. partizanskih straža, narodnih straža, narodne milicije i sl. pri partizanskim odredima, a tek je 1943. Tito donio odluku o razdvajanju obavještajne i kontraobavještajne službe.

CK KP Slovenije prvi je osnovao *Varnostnu in obveščevalnu službu Oslobodilne fronte* (VOS). U izvješću Titu u ožujku 1942. Edvard Kardelj, pod konspirativnim imenom *drug Bevc*, napisao je: "Egzekucijski aparat sastoji se iz oko 50 momaka. Ti momci rade svake stvari. Nekoliko primjera: skoro dnevno padaju denuncijanti, okupatorske sluge itd.".

Sredinom 1944. godine, točnije 13. svibnja 1944., Tito je odlučio osnovati *Odjeljenje za zaštitu naroda* (OZNA). Pet dana kasnije, 18. svibnja, Aleksandar Ranković je u Drvaru potpisao *Uputstvo o formiranju Ozne*. Pored Tita i Rankovića, osnivačima *Ozne* mogu se smatrati i ruski obavještajci, instruktori pri Vrhovnom štabu partizanske vojske, Saveli Vladimirovič Burtakov i Arseni Vasiljevič Tiškov Timofejev. Za svoga zamjenika, na čelu *Ozne*, Ranković je postavio Svetislava Stevanovića - *Ćeću*.

OZNA se sastojala od četiri odjela. *Prvi odjel* se bavio obavještajnim poslovima, a na čelu mu je bio Maksimilijan Baće, zvani *Maks* ili *Milić*, rodom iz Pakoštana kod Šibenika. *Drugi odjel* bavio se kontrašpijunažom; na čelu mu je bio Crnogorac, Pavle Pekić. *Treći odjel* se bavio vojnom kontrašpijunažom, a vodio ga je general Jefto Šašić. *Četvrti odjel*, na čelu s Mijatom Vuletićem, rukovodio je tehnikom i vezom.

Prvi načelnik OZNE za Hrvatsku bio je Ivan Stevo Krajačić (zamjenik mu je bio Marijan Cvetković). Prvi načelnici bili su: u Srbiji, Slobodan Penezić - *Krcun*; u Sloveniji, Ivan Maček-*Matija*; u Bosni i Hercegovini, Uglješa Danilović; u Crnoj Gori, Veljko Milatović; i u Makedoniji, Bane Andreev.

Tito je 15. kolovoza 1944. potpisao *Uputstvo o osnivanju vojnih jedinica Korpusa narodne obrane Jugoslavije* (KNOJ) kao formacija zaduženih za 'borbu s antinarodnim ustanicima i likvidiranje antinarodnih bandi, čišćenje oslobođenih teritorija od ostataka razbijenih neprijateljskih jedinica, špijuna i diverzanata'. KNOJ je bio podređen direktno Titu, ali je njime rukovodio preko načelnika OZNE, Aleksandra Rankovića. Prvi komadant KNOJ-a bio je Jovo Vukotić, a njegov zamjenik Nikola Ljubičić. Prvi

Aleksandar Ranković

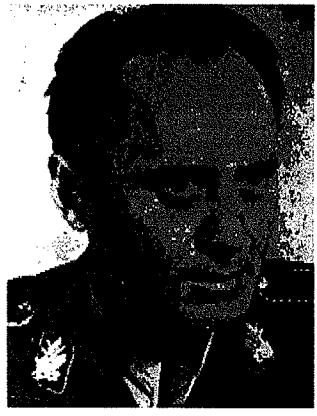

Jefto Šašić

Vlado Janjić - Capo

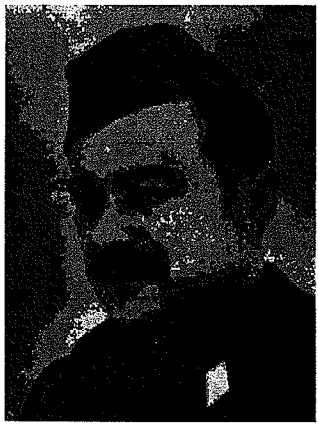

Ivan Krajačić - Stevo

Marijan Cvetković

Ivan Maček - Matija

politkomesar KNOJ-a bio je Vlado Janjić iz Siska, a prvi obavještajni oficir Mesud Hotić.

Sva pojedinačna i masovna ubojstva koja je izvršila Jugoslavenska vojska, KNOJ i ostale partizanske jedinice, neposredno prije formalnog kraja Drugog svjetskog rata i mjesecima nakon njegova završetka, a posebice događaji poznati pod nazivom *Bleiburška tragedija i Križni put*, događala su se pod pokroviteljstvom i u režiji OZNE. Organizacijom tih zločina OZNA je na velika vrata ušla u krvnički klub komunističkih tajnih službi, koji je predvodio NKVD.

U ožujku 1946. OZNA je reorganizirana, to jest razdvojena na civilne i vojne službe, koje dobivaju nova imena: *Upravu za istraživanje i dokumentaciju* (UID) i *Upravu državne sigurnosti* (UDBA), te *Vojnoobavještajnu službu* (VOS) i *Kontraobavještajnu službu* (KOS). KOS je 1955. preimenovan u *Organ bezbednosti* (OB) *Jugoslavenske narodne armije* (JNA), a UDBA 1966. godine, nakon tzv. *Brijunskog plenuma*, u *Službu državne bezbednosti* (SDB), odnosno *Službu državne sigurnosti* (SDS).

OB JNA je djelovao pri *Saveznom sekreterijatu narodne odbrane* (SSNO). Organizacijska struktura OB bila je prilagođena ustroju JNA. Pri armijskim oblastima,

garnizonima, pukovima itd., odnosno odgovarajućim jedinicama u mornarici i zrakoplovstvu, postojale su tzv. *Kontraobavještajne skupine* (KOG), dok je pri *Teritorijalnoj odbrani* (TO) djelovala tzv. *Bezbednost teritorijalne odbrane* (BTO). VOS je također bio podređen SSNO-u, a svoju aktivnost razvijao je preko vojnih misija i diplomatskih predstavništava SFRJ u inozemstvu.

UID, koji je kasnije preimenovan u *Službu za istraživanje i dokumentaciju* (SID), bio je u sastavu *Saveznog sekreterijata inozemnih poslova* (SSIP). Djelovao je uglavnom preko jugoslavenskih diplomatsko-konzularnih i vanjsko-trgovačkih predstavništava u inozemstvu.

SDB kao civilna kontraobavještajna služba nalazila se u sastavu *Saveznog sekreterijata unutarnjih poslova* (SSUP). Sastojala se od nekoliko uprava (odjela). Četiri glavne uprave bavile su se:

- *unutarnjim neprijateljem* (nacionalizam, crkva itd.),
- *emigracijom* (hrvatska, albanska itd.),
- *stranim obavještajnim službama*, i
- *tehnikom praćenja i prisluškivanja.*

SDB je svoju organizacijsku mrežu razvijala preko republičkih sekreterijata za unutarnje poslove (RSUP), a ovi preko centara SDB-a i njihovih ispostava. Unutarnji organizacijski ustroj republičkih centrala i centara SDB-a bio je sukladan strukturi saveznog SDB-a.

Jedna od rijetkih stručnih knjiga u kojoj je opisan ustroj i rad jugoslavenskih tajnih službi je knjiga Frana Višnara - *Špijunaža i kontrašpijunaža* - tiskana 1990. godine u Zagrebu. Višnar je u poglavlju *Jugoslavenske tajne službe* opisao njihov ustroj i metodologiju rada. Ovdje ćemo citirati najvažnije dijelove, a u nastavku toga citata donijeti integralne tekstove najvažnijih dokumenata kojima je bio reguliran rad jugoslavenskih tajnih službi (*Pravila Službe državne sigurnosti, Jedinstvena načela o primjeni sredstava i metoda u obavljanju poslova državne sigurnosti, Odluka o poslovima državne sigurnosti koje obavljaju pojedini savezni organi,* te *Uputa o dokumentaciji i evidenciji organa sigurnosti i Vojne policije u oružanim snagama SFRJ*):

"Za početak, da bi se shvatila metodologija djelovanja komunističkih tajnih službi, opisat ćemo kako je izgledao prosječni radni vijek službenika bivše Službe državne sigurnosti, u žargonu DB (de-be) – kratica od Državne bezbednosti) u nekom od centara državne sigurnosti.

U tijeku radnog vremena najveći dio informacija operativni radnik SDS-a dobivao je korištenjem operativnih veza; te veze su: informator i suradnik.

Informator je u klasičnom policijskom žargonu 'doušnik' ili 'cinkaroš'. No, za tajnu političku policiju informator je osnovna karika u lancu slaganja operativnih informacija. To je uvijek bila osoba koja je po pravilu dobrovoljno pružala podatke o događajima, raznim ličnostima i procesima značajnim za SDS. Informatora je obično regrutirao ('vrbovao') iskusni operativac ('ovlašteno službeno lice') vodeći računa o njegovu položaju, profesiji, funkciji koju obavlja, radnom mjestu, mjestu stanovanja, kao i svim drugim objektivnim i subjektivnim osobitostima građanina koji želi biti 'koristan'. Operativni radnik SDS-a nastojao je svoje informatore angažirati i rangirati tiprema karakteru veze: prijateljska, poznanička, nekad i rodbinska veza.

Kad je pronašao pogodnu osobu koju treba vrbovati, ovlašteni službenik je o tome neizostavno izvještavao načelnika odjela ili neposredno pretpostavljenog starješinu. Kako je Služba državne sigurnosti bila uređena prema hijerarhijskim vojničkim načelima, nikada tamo nije bilo neovlaštenih, slučajnih akcija i operacija. Sve se zapisivalo, odobravalo, arhiviralo.

Informatorovi podaci služili su za kontrolu različitih sredina, objekata i punktova. Njegove informacije bile su posebno značajne prilikom temeljite obrade osobe pod paskom. Sastanci s informatorom održavani su tajno, a tijek komunikacija bio je uvijek jednosmjeran: službenik Državne sigurnosti samo je 'kupovao' informacije (slušao) i nije ništa 'prodavao', pri čemu se misli da Služba nikad nije izvještavala informatore o tome kako su iskorištene njegove spoznaje.

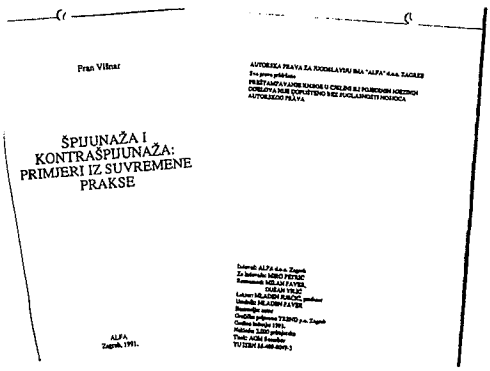
Pran Višnar

ŠPIJUNAŽA I KONTRAŠPIJUNAŽA: PRIMJERI IZ SUVREMENE PRAKSE

ALFA
Zagreb, 1991.

Faksimil knjige Frana Višnara, 1991.

Viši oblik operativne veze bio je suradnik. Suradnik Službe državne sigurnosti (u starom žargonu u rangu 'agenta') bila je uvijek osoba koja je dobrovoljno, svjesno, organizirano i tajno, dobivajući precizne instrukcije, obavljala različite zadatke i u pravilu pružala kvalitetnije podatke od informatora, pri čemu su se posebno cijenile činjenice koje su bile značajne za vršenje poslova kontraobavještajnog karaktera. Zanimljivo je da se za suradnika mogao angažirati i maloljetnik, no onda se vodilo računa o njegovoj mentalnoj razvijenosti, sklonostima, štetnim navikama itd.

Za suradnika Službe bila je potrebna, uz spremnost na suradnju, prije svega iskrenost, te sklonost i interes za zapažanje pojava važnih za zaštitu ustavnog poretka. Isto tako, psihofizički profil suradnika bio je vrlo značajan, osobito njegova umješnost pretvaranja i sposobnost prilagođavanja određenoj sredini, čuvanju tajne i sl.

Angažiranje (vrbovanje) suradnika obavljalo se isključivo nakon prethodne pismene dozvole načelnika odjela, ili čak čitave Službe. Prije nego što mu se pristupilo, obavljana je tehnikom 'gustog češlja' doista detaljna operativna provjera njegovih osobitosti, dugotrajnija i složenija nego za informatora (je li kandidat osuđivan, način života, sklonosti, sredina u kojoj se kreće, odnos prema objektu ili osobi koju tajna policija prati i obrađuje, motivi za suradnju).

U pismenom prijedlogu za angažiranje suradnika ukoliko je ovaj uspješno prošao sve prethodne provjere, ovlašteni službenik SDS-a morao je u obrazloženju prvo navesti sljedeće osnovne osobne podatke ('generalije'): ime i prezime suradnika, mjesto, općina i republika odnosno država rođenja, nacionalnost, državljanstvo, školovanje, zvanje roditelja, njihova stručna sprema i nacionalnost, radni status, bolesti u obitelji, vlastito zdravlje, turistička putovanja, školovanje i privremeni rad u inozemstvu, detalji o rodbini u inozemstvu, s imenima čak i nadimcima, sentimentalne, privatne veze u inozemstvu, veze s emigrantima, njihova imena i kontakti, članstvo u društveno-političkim organizacijama i političke funkcije, bračni status.

Suradnik je redovito bio muškarac ili žena na višoj intelektualnoj razini, pa je ovlašteni službenik u radu s njim morao imati korektan i uljudan odnos, razvijajući međusobno povjerenje, uz puno uvažavanje i poštivanje suradnikove ličnosti; čitavo vrijeme angažirani službenik,časnik koji održava vezu, trebao je kod suradnika razvijati shvaćanje o korisnosti njegova rada za 'jugoslavensku socijalističku samoupravnu zajednicu bratskih naroda', hvaleći ga, ali i upozoravajući da će u slučaju da isprovocira neko krivično djelo biti i sam odgovoran. Služba mu ne može tada pomoći i zbog konspirativnih razloga. Istodobno, ovlašteni službenik nije smio u ime Službe dati suradniku obećanja koja se ne mogu ili ne smiju ispuniti. Što je još jedan dokaz da su i najsitnije operacije morale biti odobrene od načelnika odjela ili iz samog vrha Državne sigurnosti. Uz to, službenik je imao striktnu instrukciju da vrijednog i 'debelo iskoristivog' (na duže staze) suradnika pod svaku cijenu sačuva od kompromitiranja i 'provale'. Suradnik SDS-a se zato gotovo nikad ili rijetko, samo izuzetno, pojavljivao kao ključni, krunski svjedok na političkim procesima.

Ako bi kod izrazito sposobnog i talentiranog suradnika došlo do stvaranja nevjerice u korisnost njegovog rada, ili pokušaja da 'dezertira', u pripravi je mogao biti tzv. obvezujući odnosno kompromitirajući materijal koji je duboko zadirao u osobni život. To su bili:

- dokazi o preljubu (fotografije, videosnimke);

- devijantne seksualne sklonosti suradnika ili njegovih najbližih (sve dokumentirano);

- dokumentirani biografski podaci o osobnom životu koji pojedinac želi prikriti;

- objavljivanje neugodnih biografskih i intimnih podataka o roditeljima i djeci suradnika.

U biti suradnik je obavljao sve zadatke za koje se angažirao informator. No, on je prodirao još dalje; koristili su ga za fotokopiranje osjetljivih dokumenata, tajno uzimanje određenih predmeta i spisa, tajno fotografiranje, praćenje i sl. Kada bi se čak pokazalo potrebnim da se suradnika pošalje na specijalne zadatke u inozemstvo, o tome je na prijedlog načelnika Centra državne sigurnosti odlučivao Republički sekretarijat za unutarnje poslove, ali tek nakon pribavljanja mišljenja Saveznog sekretarijata za unutarnje poslove. Dakle, od 1966.-1990. nitko vani, porijeklom iz Jugoslavije, nije mogao bili smaknut ili zavrbovan a da se to nije odobrilo u Beogradu. Ista je procedura vrijedila ukoliko bi se za specifične zadatke u inozemstvu angažirao strani državljanin.

Veza sa suradnikom održavala se prema potrebi, neposrednim kontaktom, a izuzetno telefonom, pismenim putem, šifriranim radio-porukama i dr. Na tajnim konspirativnim sastancima, na tajnim mjestima, suradnik je od svog časnika za vezu dobivao daljnje zadatke i upute, odnosno predavao mu je svoje izvještaje (pismene ili usmene).

Na osnovu izvještaja suradnika ovlaštena službena osoba Državne sigurnosti pisala je svoj izvještaj u dva primjerka od kojih je jedan odlagan u dosje suradnika, a drugi u dosje operativne obrade ili operativne kontrole. Izvještaj je pisan u trećem licu, a u potpisu je stavljen pseudonim suradnika. Kao prilog išla je i službena bilješka, u koju je ovlašteni službenik unosio - zadatke koje je dao suradniku.

Svi podaci dobiveni od suradnika provjeravali su se preko drugih izvora, a osobito informacije potekle od suradnika koji je zavrbovan na bazi obvezujućeg materijala. Ukoliko su se podaci suradnika pokazali točnim i valjanim, usvajani su kao operativna informacija i postajali su temelj za sveobuhvatnu, obično dugotrajniju operativnu obradu neke osobe sklone disidentstvu, sredine, objekta.

Ukoliko se suradnik odselio iz jednog mjesta u drugo (na teritoriju Socijalističke Republike ili SFRJ), ili kada bi ovlaštena osoba iz SDS-a koja ga je držala na vezi bila službeno premještena ili unaprijeđena na viši položaj, suradnik bi se uz njegovu suglasnost (dakako, to je vrijedilo samo za dobre, provjerene i pouzdane suradnike) predao na vezu novom službeniku Državne sigurnosti ('prelazio bi iz ruke u ruku').

Suradnički odnos prestajao je završetkom posla zbog kojega je angažiran (u zemlji ili inozemstvu), zbog bolesti suradnika (ali samo teško narušenog zdravlja), promjene radnog mjesta, na njegov izričiti zahtjev ili kada su to interesi Službe propisivali (neiskrenost suradnika, kompromitacije, psihički pad itd.).

Suradniku su uvijek nadoknađivani stvarni financijski troškovi nastali izvršavanjem zadatka. Za uloženi trud i posebne napore suradnik je nagrađivan novčano (obično za 13. svibanj, Dan Službe) i davanjem prigodnih poklona (rođendan, vjenčanje i sl.), ili pružanjem izvjesnih usluga i drugih pogodnosti. I tu ništa nije rađeno napamet i na svoju ruku. Sve je opet bilježeno, pa je odluku o naknadi troškova i o nagrađivanju, kao i o pružanju usluga, donosio uvijek načelnik službe, a na pismeni prijedlog ovlaštene službene osobe koja je suradnika čvrsto i uspješno držala u vezi.

Uz rad s informatorima i suradnicima, dio radnog vijeka operativni službenik u Državnoj sigurnosti provodio je na terenu. Pri tome se misli na tzv. operativno-tehnička sredstva i mjere u koje spadaju: praćenje, tajno motrenje, tajno fotografiranje i videosnimanje, tajno prisluškivanje, uz danonoćnu kontrolu telefona, ozvučenje prostorija, tajno pretresanje stana i sl.

Praćenje je vršeno tajno, pješice i raznim prijevoznim sredstvima, te kombinirano. 'Pratioci' su bili ovlašteno službeno osoblje Službe državne sigurnosti, a izuzetno su se koristili i najpovjerljiviji suradnici. Zanimljivu osobu i njezin stan, odnosno objekt operativne kontrole i obrade, neprekidno je u smjeni motrila promatračka ekipa. Praćenje su obavljala po četiri operativca, nekada i šest.

Tajno pretresanje stana, hotelske sobe ili poslovnih prostorija obavljano je sustavno. Takvi su se objekti obično odmah i ozvučili, no iako je SDS rado koristila takve metode, ukupno tajno prisluškivanje nije bilo tako masovno kao u Rumunjskoj, niti je cjelokupna struktura SDS-a ikad dostigla mamutsku profesionalnu razinu sigurnosnih službi bivšeg DDR-a.

Kada se prisluškivalo, 'tonski tehničari' i stručnjaci zaduženi za 'telefoniju' u Službi državne sigurnosti, koja je ozvučila Hrvatsku u vrijeme dok su je nadzirali i usmjeravali komunisti, u svakodnevnom operiranju (u modernom razdoblju od 1966. do proljeća 1990. godine) najradije su koristili sasvim jednostavnu aparaturu za prisluškivanje telefonskih razgovora. Ona se sastojala od magnetofona i aparata za registriranje rada brojčanika. Takav magnetofon pokreće se svaki put kad telefon zazvoni ili kad se digne slušalica. Birani brojevi s telefona koji se prisluškuje također se bilježe na posebnoj vrpci. Da se ne bi pratile nevažne konverzacije, smišljeno je ubacivanje

kodiranog programa, koji je na magnetofonu automatski registrirao razgovore u kojima se pojavljuju određene riječi kao npr. 'politika', 'tajna', 'špijunaža', 'prisluškivanje', 'nemoj to nikome reći', 'vojska', 'putovanje', 'sastanak', 'oružje', 'to je povjerljivo', 'oni na vlasti su prava bagra', 'lupeži', 'on je islužena stara nakaza', 'banditi iz šume', 'razbojnici' i sl...

Ono što najbolje može posvjedočiti o tome kako su, koga i s kim špijunirale bivše komunističke vlasti, nalazi se u arhivi posebnih Evidencija Službe državne sigurnosti. Tu je sve zabilježeno: operativne veze, operativne informacije, operativne obrade i operativne kontrole.

Doušnici su evidentirani u spisku informatora, gdje su pedantno bilježeni njihovi osobni podaci i adrese stana, mjesta stalnog boravka. Suradnici su popisani u evidenciji suradnika koja ima registar suradnika, osnovni i pomoćni dosje.

Registar suradnika sačinjavaju: redni broj, broj dosjea, datum zavođenja, generalije suradnika, pseudonim, ime ovlaštenog službenika za vezu i primjedbe, čak i najbanalnije. Svaki suradnik koji je ikad po bilo kakvoj osnovi radio za Državnu sigurnost postoji i u osnovnom dosjeu koji obuhvaća: iscrpne podatke o suradniku, prijedlog za angažiranje, pseudonim, ocjenu rada suradnika, odluke o eventualnom nagrađivanju, odluku o prestanku suradničkog odnosa.

Ako nestane osnovni dosje, putokaz je pomoćni dosje. On za svakog suradnika nosi broj osnovnog dosjea i njegov pseudonim. U ovaj dosje ulagani su izvještaji suradnika i operativni materijali koje je donosio.

Registar suradnika s osnovnim dosjeom čuvao je u čeličnoj kasi ili trezoru rukovoditelj organizacijske jedinice, obično načelnik odjela ili odsjeka u nekadašnjem Centru Službe državne sigurnosti, a pomoćni dosje suradnika čuvala je ovlaštena službena osoba koja je suradnika držala na vezi. U bivšem Republičkom sekretarijatu za unutarnje poslove pohranjena je minuciozno vođena evidencija suradnika koji su vrbovani za izvršenje poslova u inozemstvu.

Epilog: Desetljećima stvaran kult nepogrešive i svemoćne tajne službe sigurnosti počeo je, na ovim prostorima, blijediti već u drugoj polovici 80-tih godina, da bi ga definitivno dotukli hrvatski birači na izborima u travnju i svibnju 1990. godine. Kako su komunistički lideri neobično cijenili tajne izvještaje SDS-a (neki su ih čitali s uživanjem) i s velikim uvažavanjem vagali njezine strategijske procjene, nisu nikada mogli ustanoviti je li do njih došla 'ublažena i mekša varijanta' ili pak ona 'tvrđa i surovija'. Jedino što je stalno tu naglašavano bilo je veličanje uspjeha tajne Službe, uz teške uvjete rada ali i naglašavanje operativnih prodora, posebno prema disidentima i članovima buduće hrvatske opozicije."

Pravila Službe državne sigurnosti

"Na osnovi čl. 44. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima ("Službeni list SFRJ" broj 49/65), savezni sekretar za unutarnje poslove propisuje

Pravila Službe državne sigurnosti

I) Opće odredbe

Točka 1.

Ovim Pravilima razrađuje se djelokrug rada, međusobni odnosi službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova i dužnosti i ovlasti radnika službe državne sigurnosti; utvrđuju se metode i sredstva rada službe državne sigurnosti, način vođenja dokumentacije, evidencije i statistike i način izvještavanja i informiranja u službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i u republičkim organima unutarnjih poslova, odnosi službe državne sigurnosti i službe javne sigurnosti i drugih organa koji obavljaju unutarnje poslove, kao i odnosi službe državne sigurnosti i službe sigurnosti Jugoslavenske narodne armije, II. uprave Generalštaba Jugoslavenske narodne armije i službe za istraživanje i dokumentaciju Državnog sekretarijata za inozemne poslove.

Točka 2.

Služba državne sigurnosti kao samostalna stručna služba u organima unutarnjih poslova prikuplja, dokumentira, evidentira i analizira podatke i druga obavještenja u svrhu otkrivanja i sprječavanja tajne i organizirane neprijateljske djelatnosti stranih obavještajnih službi, jugoslavenske emigracije, pojedinaca, skupina i organizacija u zemlji i inozemstvu usmjerenih na potkopavanje ili rušenje ustavom utvrđenog poretka. O toj djelatnosti služba državne sigurnosti izvještava nadležne organe.

Točka 3.

U obavljanju zadataka iz svog djelokruga rada služba državne sigurnosti oslanja se na najširu podršku građana Jugoslavije zasnovanu na dobrovoljnosti, patriotizmu i socijalističkoj svijesti. Građani Jugoslavije pružaju službi državne sigurnosti podatke, obavještenja i drugu pomoć po vlastitoj inicijativi ili kad im se radnici službe državne sigurnosti za to obrate.

Točka 4.

Služba državne sigurnosti obavlja radnje, primjenjuje mjere, metode i sredstva, za koja je ovlaštena Osnovnim zakonom o unutarnjim poslovima i ovim Pravilima, kada postoje podaci i obavještenja da pojedinac, skupina ili organizacija 'priprema, obavlja, ili je već izvršila krivično djelo iz djelokruga rada službe državne sigurnosti, ili da je u vezi s tajnom i organiziranom neprijateljskom djelatnošću'.

Točka 5.

Služba državne sigurnosti pruža u okviru djelokruga rada svojim metodama i sredstvima stručnu i drugu pomoć organima nadležnim za gonjenje kada oni tu pomoć zatraže.

Kada postoje osnove sumnje da je pripremano ili izvršeno kazneno djelo, služba državne sigurnosti predaje, samoinicijativno ili ako se to od nje zatraži, odgovarajuće

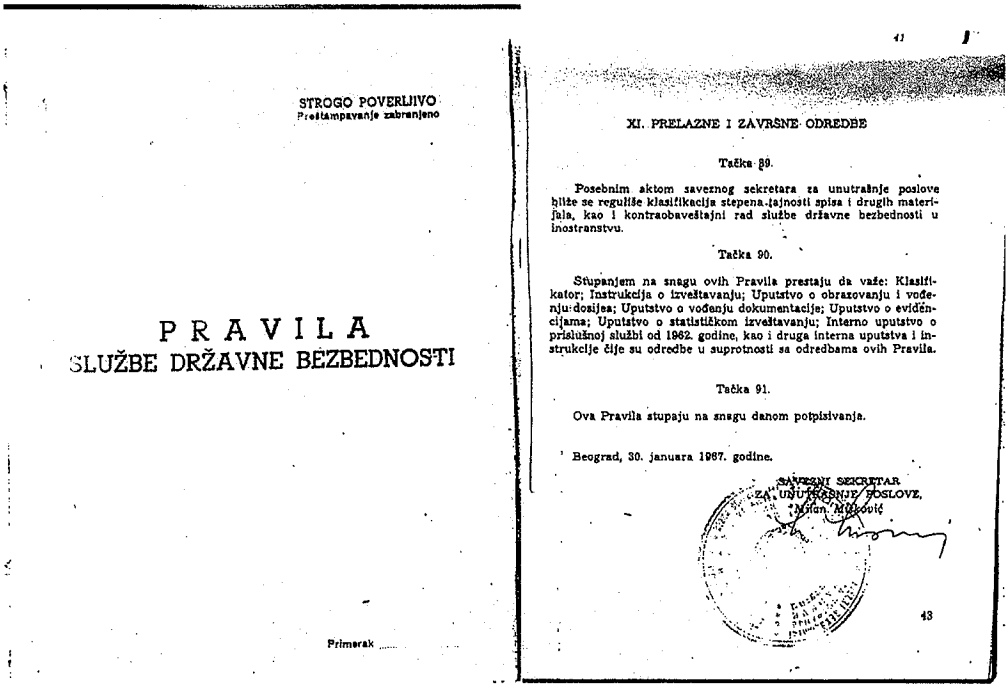

STROGO POVERLJIVO
Preštampavanje zabranjeno

PRAVILA
SLUŽBE DRŽAVNE BEZBEDNOSTI

Primerak .....

XI. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Tačka 89.

Posebnim aktom saveznog sekretara za unutrašnje poslove bliže se reguliše klasifikacija stepena tajnosti spisa i drugih materijala, kao i kontraobaveštajni rad službe državne bezbednosti u inostranstvu.

Tačka 90.

Stupanjem na snagu ovih Pravila prestaju da važe: Klasifikator; Instrukcija o izveštavanju; Uputstvo o obrazovanju i vođenju dosijea; Uputstvo o vođenju dokumentacije; Uputstvo o evidencijama; Uputstvo o statističkom izveštavanju; Interno uputstvo o prislužnoj službi od 1962. godine, kao i druga interna uputstva i instrukcije čije su odredbe u suprotnosti sa odredbama ovih Pravila.

Tačka 91.

Ova Pravila stupaju na snagu danom potpisivanja.

Beograd, 30. januara 1967. godine.

SAVEZNI SEKRETAR
ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE,
Milan Mijković

43

Faksimil Pravila SDS-a, 1967.

materijale i dokumente organima nadležnim za gonjenje radi pokretanja kaznenog postupka.

Služba državne sigurnosti može uskratiti pružanje pomoći, odnosno davanje podataka i dokumenata organima iz st. 1 i 2 ove točke ako se time otkrivaju metode i sredstva rada službe državne sigurnosti, ili bi davanje ovih podataka moglo imati štetne posljedice za sigurnost zemlje.

Točka 6.

Služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove programira izvršavanje određenih poslova.

Kada se programirani poslovi odnose i na rad službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, oni se utvrđuju u sporazumu s načelnikom službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

II) Djelokrug rada Službe državne sigurnosti

Točka 7.

U svrhu obavljanja poslova iz čl. 39. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima i toč. 2, 4 i 5 ovih Pravila, služba državne sigurnosti prikuplja podatke i druga obavještenja o:

a) obavještajnoj djelatnosti prema Jugoslaviji stranih obavještajnih službi preko njihovih institucija u inozemstvu i u Jugoslaviji (organizacije, organi i agenti, ciljevi, sredstva i metode rada, vlastite sigurnosne mjere, međusobna suradnja pojedinih obavještajnih službi i dr.).

Pod obavještajnom djelatnošću podrazumijeva se: 1) špijunska djelatnost inkriminirana čl. 105. KZ, 2) neovlašteno odavanje državne tajne iz čl. 105-a KZ, 3)

opserviranje, skiciranje i snimanje vojnih, komunikacijskih i propisima zaštićenih privrednih i drugih objekata i područje od interesa za obranu zemlje, 4) prikupljanje obavještajnih podataka i druga obavještajna djelatnost koja se provodi legalnim sredstvima rada, 5) djelatnost stranih obavještajnih službi preko teritorija ili građana Jugoslavije koja je usmjerena prema trećim zemljama.

b) ubacivanju špijunsko-diverzantskih skupina, pojedinaca i materijala – djelatnost inkriminirana čl. 111. KZ.

c) terorizmu - ubojstvo i nasilje prema predstavniku organa vlasti, radne ili društveno-političke organizacije u vezi s njegovom javno-političkom i društvenom djelatnošću (djelatnosti inkriminirane čl. 103. i 116. KZ).

d) diverziji - uništenje važnih privrednih objekata - djelatnost inkriminirana čl. 114. KZ;

e) sabotaži - djelatnost inkriminirana čl. 115. KZ;

f) djelatnosti ilegalnih organizacija u zemlji, pristupanju i radu u neprijateljskim organizacijama u inozemstvu - djelatnost inkriminirana čl. 107., 108., 109. i 117. KZ;

g) ilegalnoj neprijateljskoj propagandi - djelatnost inkriminirana čl. 118. KZ, ako se provodi tajno i organizirano ;

h) emigriranju – slučajevi emigriranja radi obavljanja neprijateljske djelatnosti protiv Jugoslavije; emigriranje radnika unutarnjih poslova, Državnog sekretarijata za inozemne poslove, časničkog kadra Jugoslavenske narodne armije i drugih osoba čije bi emigriranje moglo prouzročiti ozbiljne posljedice za sigurnost zemlje; organiziranje tajnih kanala za prebacivanje osoba u inozemstvo u vezi s neprijateljskom djelatnošću;

i) neprijateljskoj djelatnosti jugoslavenske emigracije – organizacija, dužnosnici, sredstva i metode neprijateljskog djelovanja emigrantskih organizacija; izdavačka djelatnost koja čini sastavni dio neprijateljske djelatnosti, neprijateljska djelatnost prema našim predstavništvima i građanima u inozemstvu; odnosi sa stranim državnim, političkim i policijsko-obavještajnim institucijama, organima i organizacijama;

j) nekim oblicima neprijateljske djelatnosti i pojavama specifičnim za vjerske zajednice – tajna i neprijateljska djelatnost vjerskih centara, organizacija i klerikalne emigracije iz inozemstva i njihov utjecaj na negativan odnos vjerskih zajednica i klera prema društvenom uređenju u Jugoslaviji; zloupotreba vjere i crkve u političke svrhe kada se obavlja tajno i organizirano; rad i odluke zatvorenih vjerskih skupova ako se opravdano sumnja da se na njima obavljaju pripreme za neprijateljsko djelovanje prema Jugoslaviji, i

k) drugoj tajnoj i organiziranoj neprijateljskoj djelatnosti koja je usmjerena na potkopavanje ili rušenje ustavom utvrđenog poretka.

Točka 8.

Služba državne sigurnosti je dužna da radi naročite povjerljivosti poslova štiti svojim metodama i sredstvima od neprijateljske djelatnosti ustanove, radna mjesta u državnim organima, radnim i drugim organizacijama koje odredi Savezno, odnosno republičko izvršno vijeće.

Točka 9.

Služba državne sigurnosti je dužna štititi svojim metodama i sredstvima područja koja su od posebne važnosti za sigurnost zemlje.

Kao područje od posebne važnosti za sigurnost zemlje smatra se područje za koje je odlukom nadležnog državnog organa utvrđeno da zbog određenih sigurnosnih interesa ili objekata izgrađenih na njemu mora biti posebno zaštićeno. Ako se radi o područjima na kojima se nalaze vojni objekti, onda se njihova zaštita organizira u sporazumu sa službom sigurnosti Jugoslavenske narodne armije.

Točka 10.

Služba državne sigurnosti prikuplja podatke i druga obavještenja u svrhu ostvarivanja sigurnosti Predsjednika Republike i određenih državnih i političkih dužnosnika. Ona je odgovorna i za organizaciju njihovog osiguranja, osim najužeg i neposrednog osiguranja Predsjednika Republike koje obavlja osobna služba osiguranja i određeni organi sigurnosti Jugoslavenske narodne armije.

Za organizaciju sigurnosti Predsjednika Republike i određenih državnih i političkih dužnosnika odgovorna je služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i služba državne sigurnosti republika na čijem se teritoriju nalaze ove osobe.

Služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove angažira se na osiguranju osobne sigurnosti Predsjednika Republike i određenih saveznih državnih i političkih dužnosnika za vrijeme njihovog puta i boravka u inozemstvu i u tom cilju koordinira rad službe državne sigurnosti u republičkim organima unutarnjih poslova.

Za organizaciju sigurnosti šefova stranih država i određenih stranih dužnosnika za vrijeme njihova posjeta Jugoslaviji odgovorna je služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i služba državne sigurnosti republike na čijem se teritoriju nalaze ove osobe.

Prilikom putovanja u inozemstvo Predsjednika Republike i određenih državnih i političkih dužnosnika, odnosno dolaska u Jugoslaviju šefova stranih država i određenih stranih dužnosnika, služba državne sigurnosti u poslovima osiguranja surađuje s predstavnicima stranih službi osiguranja. Ova suradnja se uspostavlja odobrenjem Saveznog sekretara za unutarnje poslove.

Služba državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova odgovorna je za organizaciju sigurnosti određenih republičkih državnih i političkih dužnosnika.

Točka 11.

Organizacija i poslovi osiguranja Predsjednika Republike i određenih saveznih i stranih dužnosnika reguliraju se generalnim planom osiguranja koji donosi čelnik republičkog organa unutarnjih poslova u suglasnosti sa saveznim sekretarom za unutarnje poslove. Ovim planom regulira se i angažiranje snaga službe javne sigurnosti, kao i drugih organa, službi i organizacija u poslovima osiguranja.

Organizacijska jedinica službe državne sigurnosti koja je odgovorna za poslove osiguranja osobne sigurnosti određenih državnih i političkih dužnosnika vodi evidenciju i dokumentaciju o poslovima i mjerama osiguranja.

Točka 12.

Služba državne sigurnosti prikuplja podatke i druga obavještenja o političkim stavovima i ocjenama stranih državnih organa i njihovih predstavnika u Jugoslaviji, ako je u mogućnosti da do takvih podataka i obavještenja dođe obavljanjem redovnih

poslova.

Na poseban zahtjev Saveznog, odnosno republičkog izvršnog vijeća, služba državne sigurnosti poduzima u okviru svog djelokruga pojedine mjere i radnje u svrhu prikupljanja i drugih podataka i obavještenja u odnosu na strane državne organe, kao i njihove predstavnike u Jugoslaviji.

Točka 13.

Služba državne sigurnosti ustupa drugim organima, ustanovama, radnim i drugim organizacijama podatke i obavještenja do kojih je došla, a koji su od interesa za te organe, ustanove i organizacije, ili se odnose na njihovu sigurnost i eventualni neprijateljski rad koji ih može ugroziti, vodeći pri tome računa o čuvanju i tajnosti izvora, metoda i sredstava svoga rada.

O ustupanju ovih podataka i obavještenja odlučuje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Točka 14.

Posebnom uputom će se propisati mjere i radnje koje služba državne sigurnosti treba poduzeti u pripremama za obranu zemlje.

III) Metode i sredstva rada Službe državne sigurnosti

Informativni razgovor

Točka 15.

U svrhu dobivanja podataka i drugih obavještenja o pitanjima koja su važna za sigurnost zemlje, radnici službe državne sigurnosti obavljaju informativne razgovore s građanima, pri čemu su dužni poštovati načelo dobrovoljnosti, prava i slobode građana.

Obavijesni razgovori s građaninom ne obavljaju se, po pravilu, u službenim prostorijama službe državne sigurnosti.

Suradnik

Točka 16.

Služba državne sigurnosti prihvaća i uspostavlja suradnju s građaninom Jugoslavije ili stranim državljaninom (u daljnjem tekstu: suradnik) u svrhu izvršavanja određenih zadataka i poslova iz svog djelokruga rada.

Prilikom uspostavljanja suradnje s građaninom Jugoslavije ili stranim državljaninom radnici službe državne sigurnosti su dužni poštovati načelo dobrovoljnosti, humanizma, slobode i prava građana.

Točka 17.

Služba državne sigurnosti uspostavlja trajniju i organiziranu suradnju s pojedinim građanima Jugoslavije ili stranim državljanima u zemlji i inozemstvu kada je to nužno u svrhu izvršavanja poslova iz svog djelokruga rada.

Ova suradnja prestaje kada prestane potreba za uspostavljenim odnosom ili kada suradnik ne želi daljnju suradnju.

Točka 18.

Suradnik službe državne sigurnosti prikuplja i daje podatke i druga obavještenja o neprijateljskoj djelatnosti, izuzima materijale koji takvu djelatnost dokumentiraju, stvara uvjete za obavljanje tajnog pretresa na mjestu gdje se nalaze dokazi o

neprijateljskoj djelatnosti; omogućava primjenu tehničkih sredstava u svrhu otkrivanja neprijateljskog rada i pribavljanja obavještenja radi primjene drugih nužnih mjera; sudjeluje u tzv. dvojnim kombinacijama; izučava i omogućava uključivanje drugih osoba u suradnju sa službom državne sigurnosti; sudjeluje u provjeri osoba, adresa, tajnih lozinki i u izvođenju tajnih akcija; pomaže u praćenju, stvaranju i pribavljanju foto-dokumentacije, kao i u izvršavanju drugih zadataka iz djelokruga rada službe državne sigurnosti.

Točka 19.

Odstupanje od načela uspostavljanja suradnje, utvrđenih u prethodnim točkama ovih Pravila, dopušteno je kada na drugi način nije moguće otkrivanje ili dokumentiranje neprijateljskog djelovanja stranih obavještajnih službi, tajne i organizirane neprijateljske djelatnosti skupina i organizacija u zemlji i inozemstvu ili pravodobno sprječavanje izvršenja težih kriviČnih djela. U takvim slučajevima služba državne sigurnosti može pridobivati za suradnju i člana skupine ili organizacije koji je sudjelovao u pripremama ili izvršenju kriviČnog djela.

Služba državne sigurnosti može, u svrhu otkrivanja i dokumentiranja neprijateljskog djelovanja, ugrađivati suradnika u tajni organizirani neprijateljski rad skupina i organizacija u zemlji, vodeći pri tome računa o svojim obvezama koje bi mogle nastupiti kao posljedica eventualne krivične odgovornosti suradnika.

U navedenim slučajevima, odluku o uključivanju u suradnju osoba ili ugrađivanju suradnika donosi načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, ili načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, odnosno drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Točka 20.

U svrhu izvršavanja zadataka iz svog djelokruga rada služba državne sigurnosti može uputiti suradnika u inozemstvo.

Za upućivanje suradnika na izvršavanje posebnih zadataka u inozemstvu nužno je odobrenje načelnika službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, uz suglasnost načelnika službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Točka 21.

U svrhu prikupljanja podataka o tajnoj i organiziranoj neprijateljskoj djelatnosti služba državne sigurnosti može uspostavljati suradnju sa stranim državljaninom na osnovi njegovog prijateljskog ili ideološkog stremljenja, materijalne zainteresiranosti ili, u posebnim slučajevima, na temelju tzv. kompromitirajućeg materijala.

Točka 22.

Za uključivanje u suradnju stranog državljanina zaposlenog u stranim institucijama u Jugoslaviji, ili stalno nastanjenog u inozemstvu, suglasnost daje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Kada se radi o uključivanju u suradnju stalno nastanjenog stranog državljanina u Jugoslaviji, suglasnost daje načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Točka 23.

Ako strani državljanin zbog uspostavljene suradnje bude izložen opasnostima u svojoj zemlji, pa je zbog toga napusti, služba državne sigurnosti dužna mu je pružiti pomoć u rješavanju njegovih osobnih problema, a u slučaju uhićenja pravnu i drugu pomoć.

Točka 24.

Služba državne sigurnosti dužna je pripremiti suradnika, omogućiti mu odgovarajuće uvjete i pružiti mu nužna sredstva za obavljanje prihvaćenih zadataka.

Točka 25.

Služba državne sigurnosti nadoknađuje suradniku stvarne materijalne troškove i izgubljenu zaradu u dinarskim ili deviznim sredstvima, daje obeštećenje u slučaju povrede ili invaliditeta, odnosno oštećenja ili uništenja imovine, kao i drugu odgovarajuću pomoć

Ako prilikom izvršenja zadataka ili u vezi s njihovim izvršavanjem suradnik izgubi život, služba državne sigurnosti dužna je pružiti njegovoj užoj obitelji materijalnu pomoć.

Točka 26.

Za uložene napore, izvanredne rezultate, pokazanu odvažnost i hrabrost prilikom izvršavanja zadataka služba državne sigurnosti može nagraditi suradnika.

Točka 27.

O davanju pomoći, obeštećenja, izvanrednih i stalnih novčanih nagrada suradniku odlučuje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, kao i drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Točka 28.

Uspostavljanje suradnje s građaninom Jugoslavije ili sa stranim državljaninom predstavlja službenu tajnu i radnici službe državne sigurnosti su je dužni čuvati u smislu odredaba čl. 50. i 51. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima.

Provjeravanje

Točka 29.

Provjeravanje predstavlja skup mjera i radnji poduzetih radi svestranog izučavanja i sagledavanja rada i držanja određene osobe, ili radi provjere već postojećih podataka i obavještenja.

Svestrano izučavanje i sagledavanje rada i držanja primjenjuje se u odnosu na:

a) osobe čije je provjeravanje od važnosti za sigurnost i osobnu sigurnost Predsjednika Republike, određenih državnih i političkih dužnosnika, kao i šefova stranih država i određenih stranih dužnosnika;

b) osobe za koje postoje podaci i obavještenja da neprijateljski djeluju ili su u vezi s takvom djelatnošću, i

c) osobe koje služba državne sigurnosti namjerava uključiti u organiziranu i trajniju suradnju za izvršavanje pojedinih zadataka iz svog djelokruga rada.

Izučavanje i utvrđivanje rada i držanja u okviru utvrđenog djelokruga rada službe državne sigurnosti primjenjuje se u odnosu na:

a) osobe čije je provjeravanje od važnosti za sigurnost radnih mjesta koja štiti služba državne sigurnosti u smislu toč. 8 ovih Pravila, i

b) osobe koje se provjeravaju na zahtjev službe sigurnosti Jugoslavenske narodne armije, što se regulira posebnim zajedničkim aktom.

Točka 30.

Nalog za provjeravanje određene osobe izdaje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu, unutarnjih poslova, ili drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Praćenje

Točka 31.

Praćenje predstavlja tajno promatranje i slijeđenje osoba za koje služba državne sigurnosti prikuplja podatke i druga obavještenja o njegovoj neprijateljskoj djelatnosti ili povezanosti s ovakvom djelatnošću.

Praćenje određene osobe obavlja se u onim slučajevima kada je to potrebno radi pribavljanja podataka o njegovoj neprijateljskoj djelatnosti.

Prilikom praćenja obavlja se utvrđivanje identiteta osoba koje dolaze u vezu s praćenom osobom. Identifikacija se može obavljati i uz pomoć ovlaštenih radnika službe javne sigurnosti ili na drugi način.

Promatranje i slijeđenje osoba po pravilu obavljaju radnici službe državne sigurnosti.

Točka 32.

Nalog za praćenje daje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

U nalogu za praćenje daju se bliži podaci o osobi, ciljevima praćenja i vremenu njegovog trajanja.

Kod organizacijskih jedinica službe državne sigurnosti za praćenje vodi se priručna evidencija praćenih osoba, kao i onih koje su došle u vezu s takvim osobama.

Točka 33.

Služba državne sigurnosti organizira kontrolu kretanja određenih stranih predstavnika ili određenih stranih državljana u svrhu otkrivanja njihove neprijateljske djelatnosti.

Dvojne kombinacije i dezinformacije

Točka 34.

U svrhu ostvarenja boljeg uvida u neprijateljsku djelatnost i stvaranja uvjeta za djelotvornije suprotstavljanje djelatnosti stranih i obavještajnih službi i ekstremnog dijela jugoslavenske emigracije služba državne sigurnosti može prihvatiti ili organizirati vođenje dvojnih kombinacija.

Odobrenje za uspostavljanje i vođenje dvojnih kombinacija daje načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, uz suglasnost načelnika službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Točka 35.

U svrhu potpunijeg uvida i uspješnijeg suprotstavljanja djelovanju stranih obavještajnih službi i ekstremnog dijela jugoslavenske emigracije služba državne sigurnosti priprema i plasira, na odgovarajući način, informacije i dezinformacije. Ovo se obavlja po odobrenju načelnika službe državne sigurnosti u saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove na prijedlog načelnika službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Pripremanje informacija i dezinformacija, kao i dokumentaciju o traženim i plasiranim informacijama i dezinformacijama vodi služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Prikupljanje podataka i drugih obavještenja putem tajnog pretresa

Točka 36.

U slučajevima kada postoje podaci i obavještenja da se materijali i drugi dokazi o obavještajnoj ili drugoj neprijateljskoj djelatnosti nalaze na određenom mjestu i do njih na drugi način nije moguće doći, služba državne sigurnosti može izvršiti tajni pretres prostorija, osobne prtljage i vozila.

Tajni pretres, po pravilu, obavljaju radnici službe državne sigurnosti, a samo izuzetno posebno odabrani suradnici na osnovi dobivenog zadatka.

Za poduzimanje ove mjere nužno je postojanje opravdanih razloga i odgovarajućih preduvjeta (izučena situacija, detaljan plan akcije, mjere osiguranja i sredstva kako bi se osigurala tajnost pretresa).

Točka 37.

Odobrenje za obavljanje tajnog pretresa daje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Radnik službe državne sigurnosti može, uz osobnu odgovornost, odstupiti od ovog pravila samo u slučajevima kada su iznenadno nastupili povoljni uvjeti za tajni pretres osobne prtljage ili vozila, a prethodno nije bilo moguće pravodobno pribavljanje odobrenja.

Radnik službe državne sigurnosti dužan je o obavljenom pretresu obavijestiti načelnika službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnika službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili drugog od njih ovlaštenog čelnika organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Primjena tehničkih sredstava u radu službe državne sigurnosti

Točka 38.

Ako je to nužno radi sigurnosti zemlje, služba državne sigurnosti može obavljati tajno slušanje telefonskog i teleprinterskog prometa, tajnu kontrolu poštanskih pošiljaka, kao i primjenjivati tehnička sredstva ozvučavanja.

Načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti, može odlučiti samo o upotrebi sredstava koja se fiksno ne postavljaju (prijenosna tehnička sredstva u povremenim i privremenim akcijama).

Točka 39.

Tajnu kontrolu poštanskih pošiljki, tajno slušanje telefonskog i kontrolu teleprinterskog prometa stranaca, stranih institucija u Jugoslaviji, kao i ekstremne jugoslavenske emigracije, služba državne sigurnosti obavlja kada je poznata njihova neprijateljska djelatnost, ili se ona opravdano može očekivati.

Kada je poznata, ili se osnovano može očekivati neprijateljska djelatnost prema Jugoslaviji osoba i stranih institucija, služba državne sigurnosti može zadržavati pisma i druge pošiljke koje sadrže podatke i materijale u vezi s takvom djelatnošću.

Služba državne sigurnosti može primijeniti mjeru tajne kontrole poštanskih pošiljki, tajno slušanje telefonskog i kontrolu teleprinterskog prometa prema građaninu Jugoslavije samo kada postoje podaci da tajno i organizirano neprijateljski djeluje, ili je u vezi s takvom djelatnošću.

Točka 40.

Ako je to nužno iz razloga sigurnosti zemlje, služba državne sigurnosti može primijeniti mjeru tajnog ozvučivanja prostorija stranih građana i institucija u Jugoslaviji u svrhu pribavljanja i provjeravanja podataka u odnosu na otkrivenu ili očekivanu neprijateljsku djelatnost. Ovu mjeru služba državne sigurnosti može primjenjivati i prema institucijama za koje se utvrdilo da su neprijateljski djelovale, a osnovano se pretpostavlja mogućnost ponovnog neprijateljskog djelovanja.

Primjena tehničkih sredstava u svrhu tajnog ozvučenja prema pojedinim građanima Jugoslavije dozvoljena je samo u slučajevima kada postoje podaci koji ukazuju na tajni i organizirani neprijateljski rad, ili kada treba pribaviti dokumentaciju i druge podatke o takvoj djelatnosti.

Točka 41.

Primjena tehničkih mjera za tajno slušanje telefonskih razgovora i tajno ozvučenje prostorija, kao i drugih sredstava, dopuštena je samo na tehnički propisani način i pod uvjetom da postoje sve okolnosti koje garantiraju optimalnu sigurnost i tajnost primijenjene mjere i upotrijebljenih sredstava.

Prijedlog za primjenu tehničkih sredstava za tajno slušanje telefonskih razgovora i tajno ozvučenje prostorija, kao i upotrebu drugih tehničkih sredstava, podnosi u pismenom obliku čelnik zainteresirane organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

Točka 42.

Kada prestane potreba za korištenjem tehničkih sredstava, nadležna jedinica službe državne sigurnosti dužna ih je u najkraćem mogućem roku demontirati.

Točka 43.

Organizacijska jedinica službe državne sigurnosti koja primjenjuje tehnička sredstva dužna je uredno voditi evidenciju i tehničku dokumentaciju o primjeni tih sredstava.

Foto dokumentacija

Točka 44.

Foto dokumentiranje se primjenjuje pri promatranju, slijeđenju, tajnom pretresu, kao i u drugim slučajevima kada je to nužno za pribavljanje dokaza i drugih autentičnih podataka iz djelokruga i rada službe državne sigurnosti.

Obavijest – upozorenje

Točka 45.

U svrhu zaštite utvrđenih ustanova i radnih mjesta u državnim organima, radnim i drugim organizacijama, u smislu toč. 8. ovih Pravila, služba državne sigurnosti može skrenuti pozornost njihovom nadležnom čelniku ili rukovoditelju, ako su neposredno ugroženi od neprijateljskog djelovanja ili ako nisu poduzete utvrđene mjere zaštite.

Kada služba državne sigurnosti dođe do podataka da se priprema ili da neposredno predstoji određena neprijateljska djelatnost prema radnim i drugim organizacijama, može skrenuti pozornost njihovim organima uprave i samoupravljanja u svrhu poduzimanja nužnih mjera samozaštite.

Ako dođe do podataka i obavjesti o neposrednoj ugroženosti od neprijateljskog djelovanja ili mogućnosti uvlačenja građanina Jugoslavije u takvu djelatnost, služba državne sigurnosti može takve osobe upozoriti i na navedene okolnosti.

Obavješćivanje i upozoravanje građanina Jugoslavije ne obavlja se, po pravilu, u službenim prostorijama službe državne sigurnosti. O primjeni ove mjere odlučuje načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili drugi od njih ovlašteni čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

IV) Dokumentacija, evidencija i statistika u Službi državne sigurnosti

Točka 46.

Služba državne sigurnosti stvara dokumentaciju i evidenciju podataka o tajnom i organiziranom neprijateljskom radu pojedinaca, skupina i organizacija, kao i o svom radu.

Dokumenti, podaci i obavijesti se sređuju po načelima dokumentaristike, i to: za osobe, objekt, vrstu i oblik neprijateljske djelatnosti.

Ako služba državne sigurnosti dođe do spoznaja da su podaci na kojima je zasnovana sumnja u odnosu na određenu osobu netočni, prikupljeni podaci se uništavaju, a takva osoba briše iz evidencije službe državne sigurnosti.

Točka 47.

Služba državne sigurnosti vodi predmete u prethodnom, radi dosjee za osobe koje neprijateljski djeluju (u daljnjem tekstu dosjei osoba), dosjee suradnika, dosjee objekata i dosjee određenih vrsta i oblika neprijateljske djelatnosti, kao i evidenciju određenih grupacija osoba koje su neprijateljski djelovale ili djeluju, odnosno stoje u vezi s takvom djelatnošću i evidenciju traženih i plasiranih informacija i dezinformacija.

Za jednu osobu, odnosno objekt u službi državne sigurnosti pojedinog organa unutarnjih poslova može postojati samo jedan dosje.

Odluku o otvaranju i vođenju pojedinih dosjea za osobe i objekte, kao i predmete u prethodnom radu, donosi čelnik organizacijske jedinice službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, a u vezi s neposrednim operativnim poslovima koje obavlja služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, čelnik nadležne organizacijske jedinice službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Ako se neprijateljska djelatnost jedne osobe ili objekta odvija na području više društveno-političkih zajednica, tada se u svim nadležnim organizacijskim jedinicama

službe državne sigurnosti mogu otvarati odgovarajući dosjei.

U službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove otvaraju se zbirni dosjei za strane obavještajne službe, grupacije jugoslavenske emigracije, kao i za ilegalne organizacije i vjerske institucije u Jugoslaviji iz kojih se neprijateljski djeluje. Zbirni dosjei sadrže obrađene materijale za osobe i objekte. Za djelatnost stranih obavještajnih službi i jugoslavenske emigracije mogu se u službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove načiniti i posebni dosjei za osobe, odnosno objekte koji, radi operativnog interesa i važnosti, imaju karakter kontrolnog, odnosno koordinirajućeg dosjea.

Dosjei (raznih) vrsta i oblika neprijateljske djelatnosti i pojava koje prati služba državne sigurnosti, sastavljaju se, u pravilu, u službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i službi državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Služba državne sigurnosti sastavlja evidencije dosjea i predmeta u prethodnom radu koje vodi.

Točka 48.

Predmet u prethodnom radu sačinjava se za osobe ili skupinu osoba za koje se došlo do još nepotvrđenih podataka da neprijateljski djeluju.

Predmet u prethodnom radu može se načiniti za nepoznatog počinitelja određene neprijateljske djelatnosti, a obvezno za djela diverzije, sabotaže, špijunaže, izrade i raspačavanja neprijateljskog promidžbenog materijala.

Ovi predmeti podliježu redovnoj komisijskoj reviziji na kraju svake godine. Ako se u roku od dvije godine nije utvrdilo da osobe ili skupina osoba neprijateljski djeluju, predmet se uništava, uz zadržavanje komisijskog izvještaja o uništavanju.

Predmet u prethodnom radu može se voditi i duže od dvije godine samo ako se iz objektivnih razloga nisu mogle rasvijetlili sve okolnosti, što se konstatira u komisijskom izvještaju o reviziji.

Točka 49.

Dosje za osobu otvara se kada se ustanovi da određena osoba tajno i organizirano neprijateljski djeluje i sadrži podatke o takvoj djelatnosti, kao i o radu službe državne sigurnosti.

Za određene osobe zaposlene u stranim institucijama u Jugoslaviji može se načiniti dosje za osobu i prije pribavljanja podataka iz prethodnog stava, o čemu odlučuje čelnik nadležne organizacijske jedinice službe državne sigurnosti u saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno čelnik nadležne organizacijske jedinice službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Točka 50.

Dosje za objekt otvara se za stranu instituciju ili njezin dio, emigrantsku organizaciju i skupinu, određenu instituciju u kojoj je ranije utvrđena, a sada se osnovano pretpostavlja mogućnost ponovnog neprijateljskog djelovanja, ili za skupinu osoba u zemlji koja organizirano i tajno neprijateljski djeluje.

Točka 51.

Dosje suradnika otvara se za osobu s kojom je služba državne sigurnosti uspostavila trajniju i organiziranu suradnju.

Dosje suradnika s kojim je suradnja prekinuta uništava se, osim za suradnika koji je bio u neprijateljskim redovima. Prilikom izdvajanja dosjea suradnika za uništavanje, iz njih se mogu izuzeti i arhivirati pojedini izvještaji koji imaju posebnu vrijednost.

Za osobe koje nisu u suradničkom odnosu, a pružaju podatke i druga obavještenja službi državne sigurnosti, ne otvaraju se dosjei, niti se oni vode u evidenciji službe državne sigurnosti. Njihova imena se samo naznačuju kao izvori podataka na odgovarajućim spisima. Organizacijska jedinica službe državne sigurnosti za neposredni operativni rad može voditi priručni registar takvih osoba.

Točka 52.

Dokumenti i podaci pribavljeni putem tehničkih sredstava, tajnih pretresa, posebne suradničke mreže ili drugih povjerljivih izvora, kao i dokumenti i operativni podaci o tim izvorima, vode se u posebnom dijelu dosjea, izdvojeno od ostalih materijala o toj osobi, odnosno objektu.

Korištenje ovih podataka u operativne ili druge svrhe dopušteno je samo po odobrenju načelnika službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnika službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Točka 53.

Dosje za pojedine vrste i oblike neprijateljske djelatnosti i pojave sadrži, po pravilu, analitičke i druge obrađene materijale i podatke o tajnoj i organiziranoj neprijateljskoj djelatnosti.

Točka 54.

Dosje za objekte koje štiti služba državne sigurnosti otvara se za one objekte čija je zaštita u smislu toč. 8. ovih Pravila stavljena u djelokrug službe državne sigurnosti. Dosje sadrži samo podatke o namjerama ili ustanovljenoj organiziranoj neprijateljskoj aktivnosti prema tom objektu i podatke o radu službe državne sigurnosti na njegovoj zaštiti.

Točka 55.

Dokumenti, spisi i drugi materijali službe državne sigurnosti klasificiraju se na materijale trajne i materijale vremenski ograničene upotrebne vrijednosti. Klasifikacija se,u pravilu, obavlja prilikom izrade ili prijama materijala.

Revizija cjelokupne dokumentacije obavlja se u toku mjeseca siječnja svake godine. Nepotrebni materijali se komisijski uništavaju, o čemu se sačinjava komisijski zapisnik.

Točka 56.

Dosjei i materijali trajne vrijednosti na kojima je završen ili za duže vrijeme prekinut rad čuvaju se u arhivu službe državne sigurnosti.

U okviru ovog arhiva pohranjuju se i materijali i evidencije koji se odnose na okupatorske, kvislinške i strane obavještajno-policijske službe; kao i obavještajno policijske službe bivše Jugoslavije, a sređuju se i evidentiraju prema izvoru, vrsti i sadržaju materijala.

Točka 57.

Služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove vodi sljedeće evidencije:

a) pripadnika stranih obavještajnih službi (obavještajni organi i suradnici stranih obavještajnih službi);

b) jugoslavenske emigracije, koja je neprijateljski djelovala ili djeluje;

c) sudionika diverzantsko-terorističke aktivnosti prema Jugoslaviji;

d) jugoslavenskih i stranih državljana zaposlenih u stranim institucijama u Jugoslaviji;

e) Jugoslavena zaposlenih u stranim vojnim strateškim i obavještajno-policijskim institucijama i objektima u inozemstvu;

f) traženih i plasiranih informacija i dezinformacija stranim obavještajnim službama i ekstremnom dijelu jugoslavenske emigracije, i

g) operativni indeks prema toč. 59. ovih Pravila.

Točka 58.

U službi državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova stvaraju se evidencije (kartoteke, registri) sljedećih grupacija osoba koje su neprijateljski djelovale ili djeluju:

a) pripadnici stranih obavještajnih službi (obavještajni organi i suradnici stranih obavještajnih službi);

b) uže grupacije (kategorije) ekstremnog dijela jugoslavenske emigracije; diverzanti; osobe pobjegle ili ostale u inozemstvu iz neprijateljskih pobuda ili radi neprijateljske djelatnosti; osobe povezane sa stranim obavještajnim službama; članovi rukovodstava emigrantskih organizacija; osobe koje su završile špijunsko-diverzantske škole i tečajeve; emigranti - bivši suradnici službe državne sigurnosti; ekstremni IB emigranti (prokineski orijentirani); emigranti - bivši pripadnici organa unutarnjih poslova, Državnog sekretarijata za inozemne poslove, časničkog kadra Jugoslavenske narodne armije i osobe koje su imale određene funkcije prije emigriranja, kao i druge evidencije o jugoslavenskoj emigraciji prema potrebama službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova;

c) sudionici u određenoj neprijateljskoj djelatnosti: članovi ilegalnih organizacija i skupina; autori i sudionici u pisanju materijala neprijateljskog sadržaja; sudionici u diverzantsko-terorističkoj aktivnosti i sabotažama;

d) određene skupine povratnika: povratnici - bivši emigranti iz kategorija u stavku b), povratnici koji su prošli kroz određene logore za strance;

e) određene kategorije stranaca: strani državljani zaposleni u stranim institucijama u Jugoslaviji; strani državljani sa stalnim ili privremenim boravkom u Jugoslaviji koji su zaposleni u određenim radnim organizacijama kao znanstvenici, stručnjaci, lektori itd.; neke kategorije stranaca u posjetu Jugoslaviji (pripadnici stranih policija, časnici stranih vojski, pojedini strani novinari itd.);

f) jugoslavenski državljani zaposleni u stranim institucijama u Jugoslaviji; osobe koje su na nerazjašnjen način osigurale specijalizaciju izvan službenih aranžmana u SAD-u, europskim i nekim drugim zemljama; Jugoslaveni nastanjeni u inozemstvu a zaposleni u stranim vojnim, strateškim i policijskim institucijama i objektima, i

h) određene uže skupine pripadnika pojedinih vjerskih zajednica koji su neprijateljski djelovali, odnosno djeluju ili stoje u vezi s tajnom i organiziranom neprijateljskom djelatnošću.

Točka 59.

Služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove sačinjava i vodi operativni indeks stranaca i jugoslavenskih emigranata prema kojima treba, zbog utvrđene neprijateljske djelatnosti u toku njihovog boravka u Jugoslaviji, poduzimati određene operativne radnje i mjere.

U operativni indeks uvode se osobe po prijedlogu operativnih jedinica službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno operativnih jedinica službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, ili službe sigurnosti Jugoslavenske narodne armije.

Služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove izrađuje, sukcesivno revidira i obnavlja operativni indeks i dostavlja ga svim operativnim jedinicama službe državne sigurnosti u republičkim organima unutarnjih poslova.

Točka 60.

Statistička istraživanja u službi državne sigurnosti obavljaju se na bazi evidencija utvrđenih ovim Pravilima, a prema godišnjem programu koji donosi savezni sekretar za unutarnje poslove. Ako ovaj program zahtijeva angažiranje službe državne sigurnosti u republikama, donosi se uz prethodnu konzultaciju čelnika republičkog organa unutarnjih poslova.

Točka 61.

Tehničke upute i metodološke materijale za sređivanje dokumentacije i vođenje evidencije donosi načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, uz prethodnu konzultaciju načelnika službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

V) Izvješćivanje i obavješćivanje

Točka 62.

Izvješćivanje i obavješćivanje u službi državne sigurnosti je: tekuće, periodično i izvanredno.

Točka 63.

U okviru tekućeg izvješćivanja služba državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova dostavlja službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove podatke i materijale koji se odnose na:

- poslove iz djelokruga rada službe državne sigurnosti - iz toč. 7. ovih Pravila pod a), b), c), d) i e) - o svakom otkrivenom slučaju odnosno pribavljenom podatku; za poslove iste toč. pod f), g), h), i), j) i k) - samo kada se radi o ozbiljnijim i težim slučajevima i masovnijim oblicima neprijateljske djelatnosti;

- poduzete radnje i mjere službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova - specijalne akcije i kombinacije; primjena tehničkih sredstava; uključivanje u suradnju pojedinih stranih i naših građana zaposlenih u stranim institucijama; davanje informacija i dezinformacija; tajni pretresi i izuzimanje važnijih materijala u odnosu na strane institucije i strane državljane - (toč. 7. ovih Pravila);

- podatke od operativne važnosti u vezi s osobama i objektima koje neposredno obrađuje ili štiti služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove;

- podatke za evidencije predviđene u toč. 57. i 59. ovih Pravila, i

- podatke i druge obavijesti o političkim stavovima i ocjenama stranih državnih organa i njihovih predstavnika u Jugoslaviji.

Hitno se izvješćuje o:

- svim slučajevima od posebne važnosti za sigurnost zemlje kada se zahtijeva hitna primjena izvanrednih mjera;

- svim spoznajama o postojanju namjera ili priprema za izvršenje diverzantsko-terorističkih akata u Jugoslaviji, ili prema našim predstavnicima i građanima u inozemstvu;

- otkrivanju (dekonspiraciji) operativnih kombinacija, važnijih suradnika ili neuspjeloj primjeni tehničkih mjera, kada to može izazvati teže političke i operativne posljedice, kao i o

- svakom slučaju otkrivanja tehničkih sredstava za tajno slušanje na objektima ili u prostorijama stranih državljana.

Točka 64.

U okviru periodičnog izvješćivanja službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova dostavlja službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove godišnja izvješća na osnovi zahtjeva i razrađenih teza koje joj pravodobno dostavlja služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Točka 65.

Izvanredno izvješćivanje obavlja se na osnovi zahtjeva saveznog sekretara za unutarnje poslove kada se radi o pitanjima od posebnog interesa za sigurnost zemlje, kao i na inicijativu službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Točka 66.

Služba državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova dostavlja službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i povremene analize koje se izrađuju na osnovi utvrđenog godišnjeg programa analitičkih obrada. Ovaj program priprema služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove u suradnji sa službom državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova. Programom se utvrđuju teze i metodološki materijali, kao i obveze službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove i službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova za izradu određene analize.

Točka 67.

Izvješćivanje predstavničkih tijela i njihovih političko-izvršnih organa, kao i obavješćivanje određenih državnih i političkih dužnosnika od strane službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova, obavlja se na način koji utvrđuje Savezno, odnosno republičko izvršno vijeće.

Točka 68.

Služba državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove dostavlja službi državne sigurnosti u republičkom i organu unutarnjih poslova informacije, analize, preglede, statističke prikaze, prijepise važnih izvornih dokumenata, biltene o pisanju emigrantskog tiska, kao i druge materijale koji se izrađuju u službi državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove ili dobivaju od službe

sigurnosti JNA, II. uprave generalštaba JNA i Službe za istraživanje i dokumentaciju DSIP-a, a važni su za šire sagledavanje neprijateljske djelatnosti i djelotvorniji rad službe državne sigurnosti.

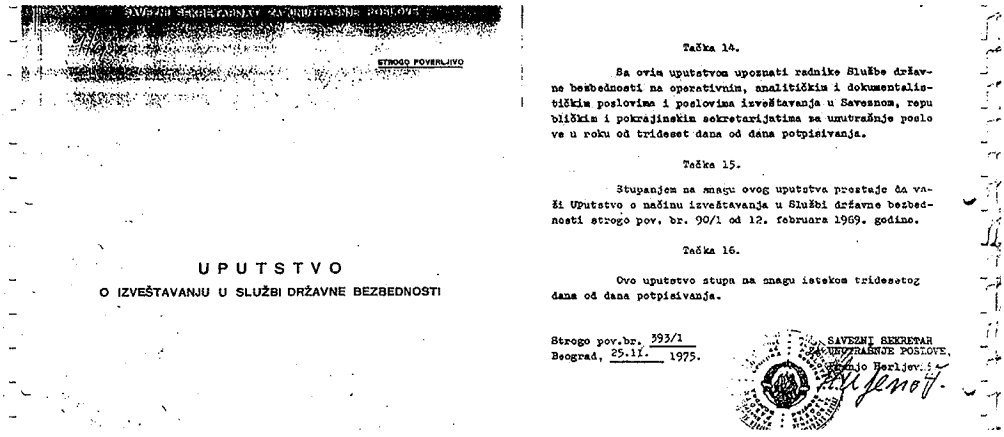

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE

STROGO POVERLJIVO

U P U T S T V O

O IZVEŠTAVANJU U SLUŽBI DRŽAVNE BEZBEDNOSTI

Tačka 14.

Sa ovim uputstvom upoznati radnike Službe državne bezbednosti na operativnim, analitičkim i dokumentalističkim poslovima i poslovima izveštavanja u Saveznom, republičkim i pokrajinskim sekretarijatima za unutrašnje poslove u roku od trideset dana od dana potpisivanja.

Tačka 15.

Stupanjem na snagu ovog uputstva prestaje da važi Uputstvo o načinu izveštavanja u Službi državne bezbednosti strogo pov. br. 90/1 od 12. februara 1969. godine.

Tačka 16.

Ovo uputstvo stupa na snagu istekom tridesetog dana od dana potpisivanja.

Strogo pov.br. 393/1
Beograd, 25.11. 1975.

SAVEZNI SEKRETAR
ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE,
Stanko Herljević

Faksimil Uputstva o izvješćivanju u SDS-u,1975.

Točka 69.

Svi materijali u tekućem, periodičnom i izvanrednom izvješćivanju i obavješćivanju u službi državne sigurnosti zasnivaju se na utvrđenim okolnostima i podacima, kao i drugim spoznajama koje se odnose na predmet izvješćivanja ili obavješćivanja.

U svakom materijalu obavezno se navodi stupanj pouzdanosti izvora i provjerenosti podataka, kao i lista primatelja materijala.

VI) Međusobni odnosi Službi državne sigurnosti republičkih organa unutarnjih poslova

Točka 70.

Služba državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova obavlja u smislu čl. 39. i 40. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima sve poslove službe državne sigurnosti na svojem teritoriju.

Služba državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova može iznimno obavljati neposredno određene radnje i poslove na teritoriju druge republike samo uz prethodnu suglasnost čelnika republičkog organa unutarnjih poslova te republike.

U okviru redovnog obavljanja poslova službe državne sigurnosti u republičkim organima unutarnjih poslova međusobno surađuju i sporazumno rješavaju pitanja od obostranog interesa.

Ako se radi o pitanjima i poslovima od šire važnosti za sigurnost zemlje ili o jedinstvenom tretmanu i poduzimanju odgovarajućih mjera i angažiranju tehničkih sredstava, međusobni odnosi i suradnja službi državne sigurnosti republičkih organa unutarnjih poslova se usklađuju i preko službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove.

VII) Odnosi Službe državne sigurnosti i Službe javne sigurnosti i drugih organa koji se bave unutarnjim poslovima

Točka 71.

Služba državne sigurnosti ustupa službi javne sigurnosti i drugim organima koji se bave unutarnjim poslovima podatke i druga obavještenja o pitanjima iz njihovog djelokruga do kojih je došla svojim metodama i sredstvima prilikom redovnog obavljanja poslova iz svog djelokruga rada.

Svojim metodama i sredstvima služba državne sigurnosti pruža pomoć službi javne sigurnosti i drugim organima koji se bave unutarnjim poslovima prilikom obavljanja važnijih zadataka iz njihova djelokruga.

Odluku o ovakvoj upotrebi metoda i sredstava službe državne sigurnosti donosi načelnik službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnik službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

VIII) Odnosi Službe državne sigurnosti i Službe sigurnosti JNA, Druge uprave Generalštaba JNA i Službe za istraživanje i dokumentaciju DSIP-a

Točka 72.

Služba državne sigurnosti u obavljanju poslova iz svog djelokruga surađuje sa službom sigurnosti Jugoslavenske narodne armije, upravom Generalštaba Jugoslavenske narodne armije i Službom za istraživanje i dokumentaciju Državnog sekretarijata za inozemne poslove.

Ova suradnja obuhvaća međusobnu razmjenu određenih podataka i obavještenja, zajedničke operativne zahvate, koordiniranje pojedinih analitičkih poslova i druge oblike međusobne suradnje.

Točka 73.

U okviru otkrivanja i zaštite od neprijateljskog djelovanja stranih obavještajnih službi, ekstremnog dijela jugoslavenske emigracije i drugih osoba, skupina i organizacija, koje je usmjereno prema određenim vojnim objektima, vojnoj industriji i područjima od posebne važnosti za sigurnost zemlje, a što se utvrđuje posebnim propisom, služba državne sigurnosti pomaže svojim metodama i sredstvima službi sigurnosti Jugoslavenske narodne armije.

Točka 74.

U otkrivanju i kontroli policijsko-obavještajnih i drugih ilegalnih radio-stanica, kao i u poslovima šifre i kriptografije, služba državne sigurnosti koristi podatke koje dobiva od Službe za radioistraživanje i kriptografiju Jugoslavenske narodne armije, što se regulira posebnim aktom.

Točka 75.

Služba državne sigurnosti svojim tehničkim sredstvima pomaže u otkrivanju stranih prislušnih instalacija u našim predstavništvima u inozemstvu, ili u primjeni i ugrađivanju odgovarajućih sredstava zaštite u tim predstavništvima, ukoliko takvu pomoć Služba za istraživanje i dokumentaciju Državnog sekretarijata za inozemne poslove od nje zatraži.

Točka 76.

Posebnim zajedničkim aktima pobliže se reguliraju oblici i način međusobne suradnje službe državne sigurnosti sa službom sigurnosti Jugoslavenske narodne armije, II. upravom Generalštaba Jugoslavenske narodne armije i Službom za istraživanje i dokumentaciju Državnog sekretarijata za inozemne poslove.

IX) Dužnosti i ovlasti radnika Službe državne sigurnosti u obavljanju poslova

Točka 77.

Radnik službe državne sigurnosti, pored poslova radnog mjesta na koje je postavljen, dužan je obavljati i druge zadatke iz djelokruga rada službe državne sigurnosti koje mu nadležni čelnik službe državne sigurnosti odredi.

Točka 78.

Radnik službe državne sigurnosti je odgovoran za vjerodostojno izvješćivanje i obavješćivanje koje obavlja na osnovi prikupljenih i drugih njemu dostupnih podataka i obavijesti dobivenih metodama i sredstvima rada službe državne sigurnosti.

Točka 79.

Radnik službe državne sigurnosti obvezan je primiti i saslušati svakog građanina koji želi dati obavještenje ili pružiti podatak koji, po ocjeni građanina, govori o određenoj neprijateljskoj djelatnosti.

U ovim slučajevima radnik službe državne sigurnosti sačinjava zabilješku o obavljenom razgovoru, provjerava motive, okolnosti i same navode prijave ili obavijesti.

Točka 80.

Radnik službe državne sigurnosti dužan je provjeriti točnost svakog dobivenog podatka i obavijesti, neovisno o izvoru iz kojega potječu (građanin, suradnik, anonimna prijava ili na drugi način), kako bi se izbjegla nepotrebna primjena metoda i sredstava rada službe državne sigurnosti.

Točka 81.

Radnik službe državne sigurnosti koji radi na operativnim poslovima, poslovima praćenja ili poslovima zaštite osobne sigurnosti određenih osoba ima pravo i dužnost obavljati poslove u smislu čl. 48. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima. Ovi radnici snabdjeveni su posebnom legitimacijom kojom se, po potrebi, legitimiraju i prilikom obavljanja redovnih poslova.

Točka 82.

Radnik službe državne sigurnosti snabdjeven posebnom legitimacijom dužan je u okviru utvrđenog djelokruga rada službe državne sigurnosti spriječiti da se počinitelj kriviČnog djela sakrije ili pobjegne, spriječiti izvršenje kriviČnog djela koje neposredno predstoji i osigurati tragove kriviČnog djela u slučajevima kada nadležni organi nisu u mogućnosti te mjere sami pravodobno poduzeti.

U smislu čl. 48. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima za radnike službe državne sigurnosti vrijede odredbe čl. 19. do 22. i čl. 25. do 28. istog zakona kada obavljaju poslove iz st. 1 ove točke.

Točka 83.

Kada radnik službe državne sigurnosti primijeni neku od mjera ili radnji u okviru danih ovlasti, pa zbog toga protiv njega bude pokrenut kriviČni ili prekršajni postupak, organ unutarnjih poslova kome radnik službe državne sigurnosti pripada osigurat će mu pravnu zaštitu.

Točka 84.

Radnik službe državne sigurnosti ima pravo na nadoknadu stvarnih troškova i pričinjenu mu štetu, koja je nastupila kao posljedica obavljanja povjerenih mu zadataka.

Točka 85.

Za službena putovanja radnika službe državne sigurnosti u inozemstvo u vezi s obavljanjem operativnih zadataka nužna je prethodna suglasnost načelnika službe državne sigurnosti u Saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, a za sva ostala službena putovanja u inozemstvo odobrenje načelnika službe državne sigurnosti u saveznom sekretarijatu za unutarnje poslove, odnosno načelnika službe državne sigurnosti u republičkom organu unutarnjih poslova.

Kada radnik službe državne sigurnosti privatno putuje u inozemstvo dužan je o tome prije toga obavijestiti neposrednog čelnika organizacijske jedinice službe državne sigurnosti.

X) Službena tajna

Točka 86.

Radnici službe državne sigurnosti dužni su čuvati službenu tajnu u smislu čl. 50. i 51. Osnovnog zakona o unutarnjim poslovima.

Točka 87.

Radnik službe državne sigurnosti može biti upoznat samo s onim podacima i spoznajama iz djelokruga rada službe državne sigurnosti čije je poznavanje nužno za obavljanje zadataka njegovog radnog mjesta.

Radnik službe državne sigurnosti može upoznati s pojedinim podacima koji predstavljaju službenu tajnu i druge radnike službe državne sigurnosti, ili druge osobe izvan sastava službe državne sigurnosti, samo kada je za to ovlašten od nadležnog čelnika službe državne sigurnosti.

Točka 88.

Pravila službe državne sigurnosti čuvaju se kod čelnika organizacijske jedinice službe državne sigurnosti i tretiraju se kao posebno čuvana službena tajna.

Radnici službe državne sigurnosti dužni su se s njima upoznati i njih se pridržavati.

XI) Prijelazne i završne odredbe

Točka 89.

Posebnim aktom saveznog sekretara za unutarnje poslove pobliže se uređuje klasifikacija stupnja tajnosti spisa i drugih materijala, kao i kontraobavještajni rad službe državne sigurnosti u inozemstvu.

Točka 90.

Stupanjem na snagu ovih Pravila prestaju vrijediti: Klasifikator; Instrukcija o izvješćivanju; Uputa o stvaranju i vođenju dosjea; Uputa o vođenju dokumentacije; Uputa o evidencijama; Uputa o statističkom izvješćivanju; Interna uputa o prislušnoj službi od 1962. godine, kao i druge interne upute i instrukcije čije su odredbe u suprotnosti s odredbama ovih Pravila.

Točka 91.

Ova Pravila stupaju na snagu danom potpisivanja.

Beograd, 30. siječnja 1967. godine

Savezni sekretar za unutarnje poslove:
Milan Mišković"

Jedinstvena načela o primjeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne sigurnosti

"Na osnovi člana 19. stav. 1. Zakona o osnovama sustava državne sigurnosti ('Službeni list SFRJ', br. 1/74)", savezni sekretar za unutarnje poslove, savezni sekretar za narodnu obranu i savezni sekretar za inozemne poslove utvrđuju

Jedinstvena načela

o primjeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne sigurnosti

Član 1.

U izvršavanju zadataka iz svog djelokruga organi ovlašteni za vršenje poslova državne sigurnosti (u daljnjem tekstu: organi sigurnosti) primjenjuju odgovarajuća sredstva i metode po jedinstvenim načelima utvrđenim ovim aktom, a na način propisan pravilima o radu svake službe.

Organi sigurnosti u obavljanju poslova iz svog djelokruga primjenjuju sredstva i metode u cilju pravodobnog otkrivanja, dokumentiranja i djelotvornog sprječavanja djelatnosti vanjskog i unutarnjeg neprijatelja usmjerenih na potkopavanje ili rušenje Ustavom SFRJ utvrđenog poretka i druge oblike ugrožavanja sigurnosti zemlje.

Član 2.

Organi sigurnosti u svom radu primjenjuju sredstava i metode u skladu s ustavom, zakonom i propisima donesenim na osnovi zakona, odlukama i smjernicama nadležnih predstavničkih organa društveno-političkih zajednica i njihovih izvršnih organa, kao i u skladu sa smjernicama i stavovima Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka.

Organi sigurnosti i obavještajni organi u oružanim snagama, pored načela iz stava 1. ove točke, u primjeni sredstava i metoda postupaju i na osnovi odluka nadležnih vojnih starješina u skladu sa članom 211. stav 3. Zakona o narodnoj odbrani.

Član 3.

U primjeni sredstava i metoda, organi sigurnosti su dužni poštivati slobode i prava građana i štititi interese radnih ljudi i samoupravnih organizacija i institucija našeg društva.

Član 4.

Organi sigurnosti primjenjuju sredstva i metode isključivo u vezi s otkrivanjem, dokumentiranjem i sprječavanjem obavještajne i druge neprijateljske djelatnosti usmjerene na potkopavanje ili rušenje ustavnog poretka i drugih oblika ugrožavanja sigurnosti zemlje, a u slučajevima kada postoje podaci ili osnovane sumnje da se takva djelatnost vrši ili se može očekivati.

Organi sigurnosti primjenjuju sredstva i metode u vezi s poslovima sigurnosne zaštite određenih osoba, radnih mjesta i objekata koje štite na osnovi posebnih odluka nadležnih izvršnih organa federacije, republika i autonomnih pokrajina od obavještajne, terorističke, diverzantske i druge subverzivne djelatnosti. Organ koji primjenjuje sredstva i metode u vezi sa zaštitom pojedinih osoba određenih posebnom odlukom dužan je o tome obavijestiti tu osobu.

Odgovarajuće sredstvo ili metoda u radu organa sigurnosti može se primijeniti samo pod uvjetima i na način propisan pravilima službi sigurnosti.

O primjeni sredstava i metoda organi sigurnosti obvezno vode odgovarajuće evidencije propisane internim pravilima.

Član 5.

U cilju otkrivanja i sprječavanja obavještajne, obavještajno-informativne, obavještajno-izviđačke i druge neprijateljske djelatnosti, organi sigurnosti mogu primjenjivati sredstva i metode i prema inozemnim predstavništvima i predstavnicima u zemlji.

SFRJ

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU
SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA INOSTRANE POSLOVE

DRŽAVNA TAJNA
STROGO POV. BROJ 1732
UMNOŽAVANJE I PREŠTAMPAVANJE ZABRANJENO

JEDINSTVENA NAČELA
O PRIMENI SREDSTAVA I METODA U VRŠENJU POSLOVA
DRŽAVNE BEZBEDNOSTI

BEOGRAD, 4. FEBRUARA 1975. GODINE

PRIMERAK BROJ ...

7.

Član 15.

Starešine organa u kojima se vrše poslovi državne bezbednosti dužni su da, u skladu sa članom 14. Zakona o osnovama sistema državne bezbednosti, podnesu nadležnim organi ma izveštaj o primeni sredstava i metoda i da omoguće ovim organima uvid nad zakonitošću rada službi bezbednosti.

Član 16.

Ova načela stupaju na snagu danom kada se Predsed ništvo SFRJ ili telo koje ono ovlasti saglasi sa njihovim te kstom.

Član 17.

Jedinstvena načela o primeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne bezbednosti su dokumenat koji predstavlja državnu tajnu i neće se objavljivati.

SAVEZNI SEKRETAR ... SAVEZNI SEKRETAR ... SAVEZNI SEKRETAR ... INOSTRANE POSLOVE

Predsedništvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na 21. sednici, održanoj 4. februara 1975. godine, u skladu sa članom 19. stav 1. Zakona o osnovama sistema državne bezbednosti, daje

S a g l a s n o s t

na Jedinstvena načela o primeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne bezbednosti.

Str.pov.br. 03-10/1
4.februara 1975. godine
B o o g r a d

PREDSEDNIK
PREDSEDNIŠTVA SFRJ

Faksimil Jedinstvenih načela SDS-a, 1975.

Član 6.

U izvršavanju poslova iz svog djelokruga organi sigurnosti: stvaraju odgovarajuće tajne izvore saznanja; zasnivaju suradnički odnos s građanima Jugoslavije i strancima; vrše obrade i kontrole; vode dosjee i odgovarajuće evidencije osoba i objekata; primjenjuju sredstva i metode i poduzimaju druge mjere i radnje propisane zakonom i posebnim pravilima o radu službi sigurnosti.

Kada se u izvršavanju zadataka iz djelokruga vojnih organa za obavještajno osiguranje oružanih snaga i obavještajnih zadataka Saveznog sekretarijata za inozemne poslove (obavještajne službe) ukaže potreba za primjenom određenih sredstava i metoda u zemlji, kao što su sredstva ozvučivanja i prisluškivanja određenih osoba i objekata,

tajna kontrola telefona, pisama i drugih pošiljaka, tajno praćenje i pretresanje stana i drugih prostorija, ovi organi se obraćaju organima unutarnjih poslova odnosno organima sigurnosti oružanih snaga sa zahtjevom da oni poduzmu te mjere u skladu s propisanim nadležnostima u odnosu na konkretnu osobu ili objekt.

Pri odlučivanju o zahtjevu iz stava 2. ovog člana, čelnik nadležnog organa dužan je udovoljiti ovom zahtjevu ako su za to ispunjeni propisani uvjeti, te je organu koji je podnio zahtjev dužan dostaviti sve podatke do kojih se došlo primjenom traženih sredstava i metoda.

Član 7.

Ovlaštene osobe organa za obavještajno osiguranje oružanih snaga i ovlaštene osobe za obavještajni rad Saveznog sekretarijata za inozemne poslove ne mogu se koristiti ovlaštenjima koja na osnovi Zakonika o krivičnom postupku imaju ovlaštene službene osobe organa unutarnjih poslova i organa sigurnosti u oružanim snagama.

Član 8.

Kada se u radu organa sigurnosti utvrdi da je sumnja o neprijateljskoj djelatnosti građana SFRJ bila neosnovana i time prestanu razlozi za daljnju primjenu određenih sredstava i metoda ovih službi prema njima, podaci i evidencije o takvim osobama obvezno se uništavaju.

O brisanju iz evidencija i uništavanju podataka sastavlja se zapisnik.

Član 9.

Čelnici organa u kojima se obavljaju poslovi državne sigurnosti, odnosno od njih ovlaštene osobe, samostalno odlučuju o primjeni sredstava i metoda u obavljanju zadataka iz utvrđenog djelokruga ovih organa, a na osnovi zakona i propisa donesenih u skladu sa zakonom i smjernicama i stavovima predsjednika Republike, Predsjedništva SFRJ, Saveznog izvršnog vijeća i Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka, koje oni donose u skladu sa svojim ustavnim i zakonskim ovlaštenjima.

Čelnici organa i ovlaštene osobe iz stava 1. ovog člana snose punu odgovornost za zakonitu primjenu i korištenje sredstava i metoda u radu organa sigurnosti.

O primjeni određenih mjera prema pojedinim osobama i organizacijama kojima se odstupa od načela nepovredivosti tajni pisama i drugih sredstava komuniciranja odluku donosi, u skladu sa članom 20. Zakona o osnovama sustava državne sigurnosti, čelnik organa u kojemu se vrše poslovi državne sigurnosti, osim ako to posebnim zakonom nije drukčije određeno.

O primjeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne sigurnosti u oružanim snagama odlučuju nadležni vojni starješine na osnovi pravila službe o radu organa sigurnosti u oružanim snagama.

Član 10.

Čelnici organa u kojima se obavljaju poslovi državne sigurnosti i od njih ovlaštene osobe obvezni su se brinuti o zakonitoj primjeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne sigurnosti, te poduzimati mjere u svrhu onemogućavanja njihove zlouporabe na štetu prava i sloboda građana, odnosno prava i interesa organizacija udruženog rada i drugih institucija društva.

Pravilima službi sigurnosti propisuju se obveze rukovoditelja i radnika ovih službi u pogledu prijavljivanja otkrivene zloporabe i nesavjesne primjene njihovih

sredstava i metoda kao i poduzimanja mjera radi njihovog otklanjanja.

Član 11.

Organi sigurnosti su dužni u vršenju poslova iz svoga djelokruga usuglašavati mjere, radnje, sredstva i metode, posebno u radu u inozemstvu, i na taj način otkloniti svako moguće udvostručavanje u tom pogledu, neusklađenu primjenu sredstava i metoda i kompromitiranja ciljeva, interesa i izvora saznanja organa sigurnosti.

Član 12.

Svaki organ sigurnosti dužan je osigurati zaštitu tajnosti primjene sredstava i metoda odnosno podataka dobivenih putem primjene ovih sredstava i metoda, kao i zaštitu izvora saznanja i podataka do kojih dolazi u okviru suradnje s drugim organima sigurnosti.

Član 13.

Organi sigurnosti, u skladu sa svojim djelokrugom i ovlaštenjima, zajednički ili samostalno u okviru zajednički utvrđenih programa, organiziraju istraživanje, razvoj i proizvodnju određenih specijalnih tehničkih sredstava i realiziraju programima utvrđene obaveze, te prate i izučavaju znanstvena i tehnička dostignuća u svijetu namijenjena za obavještajni i kontraobavještajni rad i određene subverzivne svrhe.

U svrhu unaprjeđenja metodologije rada i djelotvornijeg suprotstavljanja, organi sigurnosti prate sredstva i metode rada stranih obavještajnih i kontraobavještajnih službi i drugih neprijateljskih organizacija i skupina u inozemstvu i zemlji i o tome razmjenjuju podatke i iskustva.

Član 14.

Pri uspostavljanju i provođenju svih oblika suradnje iz djelokruga državne sigurnosti s organima sigurnosti stranih zemalja, obvezno se poduzimaju potrebne mjere za zaštitu izvora saznanja, sredstava i metoda i drugih podataka koji su posebno važni za sigurnost zemlje i rad organa sigurnosti.

Član 15.

Čelnici organa u kojima se obavljaju poslovi državne sigurnosti dužni su, u skladu sa člankom 14. Zakona o osnovama sustava državne sigurnosti, podnijeti nadležnim organima izvješće o primjeni sredstava i metoda, te omogućiti ovim organima uvid nad zakonitošću rada službi sigurnosti.

Član 16.

Ova načela stupaju na snagu danom kada se Predsjedništvo SFRJ ili organ koje ono ovlasti suglasi s njihovim tekstom.

Član 17.

Jedinstvena načela o primjeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne sigurnosti su dokument koji predstavlja državnu tajnu i neće se objavljivati.

Savezni sekretar za unutarnje poslove	*Savezni sekretar za narodnu obranu*	*Savezni sekretar za inozemne poslove*

Beograd, 4. veljače 1975. godine"

Odluka
o poslovima državne sigurnosti koje obavljaju pojedini savezni organi

"Na osnovi članka 9. stav 2. Zakona o osnovama sustava državne sigurnosti / 'Službeni list SFRJ' br. 1/74/, i Članka 32. Zakona o Saveznom izvršnom vijeću / 'Službeni list SFRJ' br. 21/74/", Savezno izvršno vijeće donosi

Odluku

o poslovima državne sigurnosti koje obavljaju pojedini savezni organi

1. Ovom odlukom se određuje koje poslove državne sigurnosti i u kojem opsegu obavljaju pojedini savezni organi i utvrđuju osnovna načela njihove međusobne suradnje u obavljaju tih poslova u skladu s propisanim djelokrugom ovih organa.

2. Poslove državne sigurnosti u saveznim organima obavljaju Savezni sekretarijat za unutarnje poslove, Savezni sekretarijat za inozemne poslove i Savezni sekretarijat za narodnu obranu u skladu sa zakonom i odlukom Vrhovnog komandanta oružanih snaga.

3. Savezni sekretarijat za unutarnje poslove:

a/ usklađuje rad službe državne sigurnosti republičkih i pokrajinskih sekretarijata za unutarnje poslove u otkrivanju i sprječavanju djelatnosti stranih obavještajnih službi, neprijateljske emigracije i unutarnjeg neprijatelja usmjerenih na potkopavanje ili rušenje Ustavom SFRJ utvrđenog poretka i ugrožavanje sigurnosti zemlje;

b/ neposredno organizira i obavlja poslove otkrivanja, praćenja i sprječavanja obavještajne, obavještajno-informativne i druge subverzivne djelatnosti stranih diplomatskih i konzularnih predstavništava i predstavnika akreditiranih u SFRJ;

c/ obavlja određene poslove osiguranja Predsjednika Republike, šefova stranih država i drugih određenih stranih osoba i delegacija za vrijeme njihovog boravka u SFRJ i jugoslavenskih delegacija u inozemstvu;

d/ obavlja poslove osiguranja određenih osoba i objekata saveznih organa i organizacija, kao i kontraobavještajnu zaštitu određenih radnih mjesta u ovim organima i organizacijama;

e/ obavlja određene poslove sigurnosne zaštite saveznih organa i organizacija i pruža im stručnu pomoć u organiziranju i funkcioniranju sustava društvene samozaštite, osim Saveznog sekretarijata za narodnu obranu;

f/ obavlja pripreme za rad u uvjetima neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja i drugih izvanrednih situacija; pruža stručnu pomoć saveznim organima i organizacijama u planiranju i organiziranju mjera sigurnosti za te uvjete; sudjeluje u inspekciji koju nadležni vojni organi obavljaju u organima unutarnjih poslova u republikama i autonomnim pokrajinama u području obrambenih priprema;

g/ usklađuje rad službe državne sigurnosti republičkih i pokrajinskih sekretarijata za unutarnje poslove u prikupljanju podataka i obavijesti važnih za otkrivanje namjera i priprema za agresiju na SFRJ /osiguranje od iznenađenja/ i neposredno sudjeluje u prikupljanju takvih podataka;

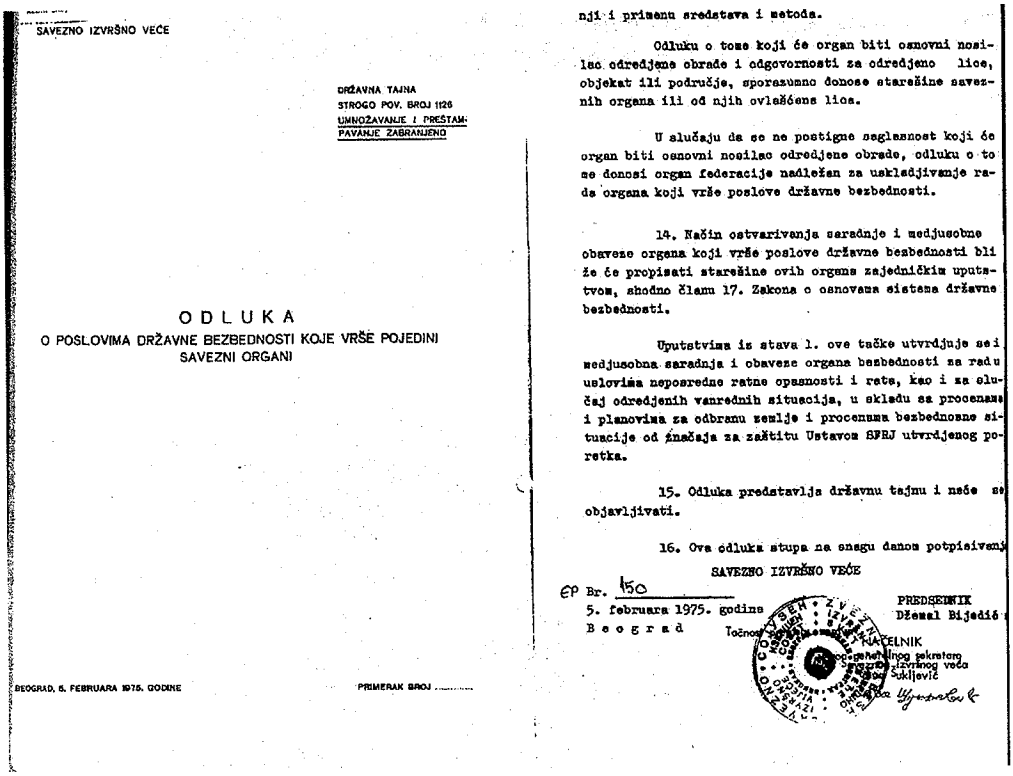

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

DRŽAVNA TAJNA
STROGO POV. BROJ 1126
UMNOŽAVANJE I PREŠTAMPAVANJE ZABRANJENO

ODLUKA
O POSLOVIMA DRŽAVNE BEZBEDNOSTI KOJE VRŠE POJEDINI SAVEZNI ORGANI

BEOGRAD, 5. FEBRUARA 1975. GODINE

PRIMERAK BROJ .....

nji i primenu sredstava i metoda.

Odluku o tome koji će organ biti osnovni nosilac odredjene obrade i odgovornosti za odredjeno lice, objekat ili područje, sporazumno donose starešine saveznih organa ili od njih ovlašćena lica.

U slučaju da se ne postigne saglasnost koji će organ biti osnovni nosilac odredjene obrade, odluku o tome donosi organ federacije nadležan za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti.

14. Način ostvarivanja saradnje i medjusobne obaveze organa koji vrše poslove državne bezbednosti bliže će propisati starešine ovih organa zajedničkim uputstvom, shodno članu 17. Zakona o osnovama sistema državne bezbednosti.

Uputstvima iz stava 1. ove tačke utvrdjuje se i medjusobna saradnja i obaveze organa bezbednosti za radu uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, kao i za slučaj odredjenih vanrednih situacija, u skladu sa procenama i planovima za odbranu zemlje i procenama bezbednosne situacije od značaja za zaštitu Ustavom SFRJ utvrdjenog poretka.

15. Odluka predstavlja državnu tajnu i neće se objavljivati.

16. Ova odluka stupa na snagu danom potpisivanj

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

EP Br. 150
5. februara 1975. godine
Beograd

PREDSEDNIK
Džemal Bijedić

Točnost ...

NAČELNIK
...gehetelnog sekretara
Saveznog izvršnog veća
...Šukljević

Faksimil Odluke o poslovima saveznih centrala tajnih službi, 1975.

h/ u suradnji s drugim saveznim organima, odnosno uz suglasnost nadležnog vojnog organa kada se radi o podacima koji se odnose na oružane snage, priprema i plasira informacije i dezinformacije određenim nositeljima neprijateljske djelatnosti; daje suglasnost za plasiranje i dopunjuje podacima kojima raspolažu organi federacije prijedloge informacija i dezinformacija službi državne sigurnosti republičkih i pokrajinskih sekretarijata za unutarnje poslove; usklađuje rad s tim u vezi i vodi odgovarajuću dokumentaciju;

i/ usklađuje rad službe državne sigurnosti republičkih i pokrajinskih sekretarijata za unutarnje poslove u vezi sa sigurnosnom zaštitom građana SFRJ na privremenom boravku i radu u inozemstvu i surađuje u ovim poslovima s odgovarajućim saveznim organima i organizacijama;

j/ usklađuje rad službe državne sigurnosti republičkih i pokrajinskih sekretarijata za unutarnje poslove u prikupljanju podataka o mjerama državnih, policijskih i drugih organa i organizacija stranih zemalja usmjerenim na denacionalizaciju i asimilaciju dijelova jugoslavenskih naroda koji žive izvan granica SFRJ;

k/ ostvaruje neposrednu suradnju sa saveznim organima koji obavljaju poslove državne sigurnosti i suradnju s pravosudnim i drugim saveznim organima u pitanjima iz djelokruga državne sigurnosti;

l/ u skladu sa sigurnosnim interesima zemlje, a na osnovi stavova nadležnih organa federacije, organizira i ostvaruje suradnju s organima sigurnosti stranih zemalja;

m/ neposredno organizira obavljanje određenih poslova državne sigurnosti na

teritoriju Jugoslavije u slučajevima kada to zahtijevaju posebni razlozi sigurnosti zemlje pod uvjetima i na način propisan u članu 8. Zakona o osnovama sustava državne sigurnosti;

n/ sudjeluje u pripremi propisa iz djelokruga federacije u području državne sigurnosti;

o/ vodi propisane evidencije i statistiku, obavlja obradu dokumentacije i analizira neprijateljsku djelatnost; izrađuje sigurnosne procjene i obavještava predstavnička tijela, njihove izvršne organe i rukovodstva društvenopolitičkih organizacija i određene dužnosnike u federaciji, republikama i autonomnim pokrajinama o problemima važnim za sigurnost cijele zemlje i rad službe državne sigurnosti;

p/ obavlja i druge poslove od zajedničkog interesa iz područja državne sigurnosti na temelju dogovora s republičkim i pokrajinskim sekretarijatima za unutarnje poslove i saveznim organima koji obavljaju poslove državne sigurnosti /razvoj i adaptacija specijalnih tehničkih sredstava, stručno školovanje kadrova i dr./.

4. Savezni sekretarijat za inozemne poslove iz područja državne sigurnosti obavlja sljedeće poslove:

a/ organizira prikupljanje podataka i obavještenja u inozemstvu važnih za međunarodni položaj, ekonomske, sigurnosne i druge interese Jugoslavije, o internim procjenama, stavovima, planovima i akcijama stranih država i njihovih obavještajnih službi i drugih institucija i vojno-političkih blokova u odnosu na SFRJ;

b/ prikuplja podatke i druge obavijesti o svim oblicima djelovanja neprijateljske jugoslavenske emigracije u inozemstvu protiv SFRJ i njenih institucija i građana u inozemstvu, kao i o povezanosti neprijateljske emigracije sa stranim obavještajnim službama i drugim institucijama i organizacijama u pojedinim zemljama i, u skladu sa svojim djelokrugom, radi na sprječavanju takve aktivnosti;

c/ sudjeluje u sigurnosnoj zaštiti građa na SFRJ na privremenom radu i boravku u inozemstvu i surađuje u ovim poslovima s odgovarajućim saveznim organima i organizacijama;

d/ pribavlja podatke i obavijesti u inozemstvu u cilju otkrivanja planova potencijalnog agresora prema SFRJ, prati njihove pripreme za eventualnu agresiju i obavlja pripreme za nastavljanje svoje obavještajne aktivnosti u pojedinim zemljama za slučaj neposredne ratne opasnosti ili rata;

e/ prikuplja podatke i obavještenja o mjerama državnih, policijskih i drugih organa i organizacija stranih zemalja usmjerenim na denacionalizaciju i asimilaciju dijelova jugoslavenskih naroda koji žive izvan granica SFRJ;

f/ sudjeluje u osiguranju određenih predstavnika Jugoslavije za vrijeme njihovog boravka u inozemstvu kao i u osiguranju određenih inozemnih predstavnika i delegacija u posjetu Jugoslaviji;

g/ sudjeluje u pripremi određenih propisa iz djelokruga federacije u području državne sigurnosti;

h/ ostvaruje suradnju s drugim saveznim organima koji obavljaju poslove državne sigurnosti;

i/ u okviru svog djelokruga, obavlja obradu dokumentacije, vodi evidencije pripadnika stranih obavještajnih službi i neprijateljske emigracije i analizira

neprijateljsku djelatnost iz inozemstva;

j/ procjenjuje sigurnosnu situaciju, obavješćuje predstavnička tijela, njihove izvršne organe i rukovodstva društveno-političkih organizacija i određene dužnosnike u federaciji, o pitanjima važnim za sigurnost zemlje iz svog djelokruga.

5. U pogledu određivanja organa koji obavljaju poslove državne sigurnosti u oružanim snagama, komandiranja i rukovođenja ovim organima, polazi se od ustavnih i zakonskih ovlaštenja Vrhovnog komandanta oružanih snaga i saveznog sekretara za narodnu obranu.

Poslovi državne sigurnosti koje obavlja Savezni sekretarijat za narodnu obranu, komande vojnih jedinica i uprave vojnih ustanova proizlaze iz djelokruga organa sigurnosti oružanih snaga utvrđenog odredbama Zakona o narodnoj obrani, odluka i drugih propisa Vrhovnog komandanta oružanih snaga i naređenja saveznog sekretara za narodnu obranu.

Poslovi Saveznog sekretarijata za narodnu obranu iz stava 2. ove točke odnose se na sigurnosnu zaštitu i obavještajno osiguranje oružanih snaga, i to:

1/ U području sigurnosne zaštite oružanih snaga:

a/ stručno usmjerava i rukovodi radom organa sigurnosti i vojne policije u komandama, jedinicama i ustanovama JNA i organizira njihov rad u smislu odredbi Pravila službe organa sigurnosti u oružanim snagama;

b/ stručno usmjerava i usklađuje rad organa sigurnosti republičkih i pokrajinskih štabova teritorijalne obrane u vezi s kontraobavještajnim poslovima i kontraobavještajnom zaštitom ovih štabova i osigurava ostvarivanje propisanog izvješćivanja ovih organa o tim poslovima i vođenje dokumentacije i evidencije u organima sigurnosti oružanih snaga.

c/ predlaže i poduzima i druge potrebne mjere za rješavanje zajedničkih pitanja važnih za sigurnost oružanih snaga;

d/ neposredno obavlja kontraobavještajnu obradu stranih vojnih predstavništava i vojnih predstavnika akreditiranih u SFRJ, vojno-ekonomskih predstavnika i stručnjaka stranih armija i pripadnika stranih vojnih institucija na školovanju i privremenom radu u jedinicama, ustanovama i objektima oružanih snaga SFRJ;

e/ organizira i neposredno obavlja kontraobavještajnu obradu stranaca koji privremeno borave u Jugoslaviji a neposredno obavještajno djeluju prema pripadnicima JNA odnosno vojnim i građanskim osobama na službi u JNA;

f/ sudjeluje u sigurnosnoj zaštiti određenih rezervnih vojnih starješina i pojedinih kategorija i specijalnosti vojnih obveznika na privremenom radu u inozemstvu prema posebnim uputama saveznog sekretara za narodnu obranu;

g/ organizira i neposredno obavlja kontraobavještajne poslove i poduzima mjere sigurnosti i zaštite u djelokrugu vojnih odnosa s inozemstvom i u odnosima pripadnika JNA sa strancima, stranim ustanovama i organizacijama;

h/ organizira i neposredno sudjeluje u sigurnosnoj zaštiti formacijskih radnih mjesta, planova, osoba, rajona i vojnih objekata posebno važnih za oružane snage u cjelini, te važnih za djelovanje pojedinih dijelova oružanih snaga;

i/ sudjeluje u predlaganju, razmatranju i reguliranju pitanja sigurnosti i samozaštite u pogledu: osnove sistema sigurnosti narodne obrane; inspekcije sigurnosti

u narodnoj obrani i oružanim snagama; osnova i mjera sigurnosti oružanih snaga; sigurnosnih aspekata ratnih i mobilizacijskih priprema i popune oružanih snaga; i sigurnosne obuke i odgoja u oružanim snagama;

j/ priprema podatke koji se odnose na oružane snage SFRJ za dezinformiranje stranih obavještajnih službi u skladu s planom strategijsko-operativnog maskiranja i naređenjima nadležnih vojnih starješina i neposredno obavlja plasiranje određenih informacija i dezinformacija iz svoga djelokruga;

k/ obavlja odgovarajuće poslove u djelokrugu suradnje sa službama sigurnosti stranih armija na osnovi odluke Vrhovnog komandanta oružanih snaga i naređenja saveznog sekretara za narodnu obranu;

l/ obavlja određene poslove osiguranja Predsjednika Republike i Vrhovnog komandanta Oružanih snaga;

lj/ obavlja procjene i analize obavještajne i druge neprijateljske djelatnosti usmjerene prema oružanim snagama za potrebe strategijsko-operativnih studija i ratnog planiranja, informira vojno, državno i političko rukovodstvo i predlaže poduzimanje mjera sigurnosti i zaštite u oružanim snagama;

m/ obavlja obradu podataka iz djelokruga organa sigurnosti oružanih snaga i vodi propisanu dokumentaciju i evidenciju iz nadležnosti organa sigurnosti JNA i dijela dokumentacije iz nadležnosti organa sigurnosti u teritorijalnoj obrani.

2/ U području obavještajnog osiguranja oružanih snaga:

a/ organizira vojno-obavještajnu djelatnost, rukovodi radom vojno-obavještajnih organa u zemlji i inozemstvu i usklađuje sredstva i metode njihovog rada;

b/ organizira i neposredno obavlja prikupljanje obavještajnih i drugih podataka o oružanim snagama zemalja potencijalnih agresora važnih za vojno-obavještajno osiguranje SFRJ i oružanih snaga i pravodobno otkrivanje priprema za agresiju;

c/ organizira elektronsko izviđanje sustava veza potencijalnih agresora, otkriva i prati radiopromet određenih stranih diplomatsko-konzularnih, obavještajnih i drugih ilegalnih sustava veza na teritoriju SFRJ i izvan nje i rukovodi radom dekripterskih organa za vlastite potrebe i potrebe određenih saveznih organa i službi sigurnosti;

d/ po odluci vrhovnog komandanta oružanih snaga SFRJ i naređenjima saveznog sekretara za narodnu obranu, poduzima izvanredne obavještajno-izviđačke mjere i aktivnosti izvan granica SFRJ;

e/ obavlja analize i procjene i informira nadležne organe federacije o podacima koji se odnose na vojne aspekte međunarodnih kretanja i oružane snage stranih zemalja, na način i u opsegu kako to regulira savezni sekretar za narodnu obranu;

f/ sudjeluje u reguliranju organizacije, priprema i funkcioniranja obavještajnog osiguranja u sistemu općenarodne obrane na jedinstvenim osnovama.

6. Organi unutarnjih poslova, određeni za obavljanje poslova državne sigurnosti člankom 9. Zakona o osnovama sustava državne sigurnosti, osnovni su nositelji ovih poslova na svom području ako za određene poslove kao nositelji nisu određeni Savezni sekretarijat za narodnu obranu odnosno Savezni sekretarijat za inozemne poslove.

7. Za prikupljanje obavještajnih podataka u inozemstvu važnih za vanjsku politiku, sigurnosne, ekonomske i druge interese Jugoslavije, osnovni nositelj je Savezni

sekretarijat za inozemne poslove.

8. Za otkrivanje i sprječavanje obavještajne i druge subverzivne djelatnosti organizirane u zemlji i iz inozemstva a neposredno usmjerene prema vojnim i građanskim osobama na službi u JNA odnosno objektima i institucijama oružanih snaga, ili kada se takva djelatnost očituje u JNA, osnovni nositelj poslova je Savezni sekretarijat za narodnu obranu odnosno organi sigurnosti oružanih snaga.

9. Za prikupljanje vojno-obavještajnih i drugih podataka važnih za pravodobno otkrivanje namjera i priprema stranih oružanih snaga za agresiju na SFRJ i osiguranje od iznenađenja, osnovni nositelj je Savezni sekretarijat za narodnu obranu odnosno vojno-obavještajni organi.

10. U izvršavanju svojih zadataka, savezni organi koji obavljaju poslove državne sigurnosti dužni su ostvarivati potrebno operativno sudjelovanje i akcijsko jedinstvo, ispomagati i ispunjavati utvrđene međusobne obaveze.

U ostvarivanju međusobne suradnje, organi iz stava 1. ove točke obvezno obavljaju razmjenu informacija, obavještenja i podataka, ustupaju analitičke materijale i odgovarajuće sigurnosne procjene, usuglašavaju mjere i radnje i međusobno se ispomažu u organiziranju i provođenju određenih akcija, primjeni operativnih, operativno-tehničkih i drugih mjera i sredstava.

Kada to nalažu interesi sigurnosti zemlje, ovi organi su dužni međusobno ustupati izvore saznanja o čemu odlučuju starješine zainteresiranih organa ili osobe koje oni ovlaste.

Savezni organi koji obavljaju poslove državne sigurnosti u ovom području usuglašavaju programe i planove svoga rada, zajednički istražuju i procjenjuju određene sigurnosne probleme i pojave, programiraju zajedničko istraživanje i razvoj specijalnih tehničkih sredstava, obrađuju podatke, vode evidencije po jedinstvenim kriterijima i povezuju ih za određene osobe, objekte i pojave, posebno za nositelje neprijateljske djelatnosti iz inozemstva.

11. U obavljanju poslova državne sigurnosti, svaki ovlašteni organ je dužan poduzimati mjere i radnje i primjenjivati sredstva i metode prema osobama, objektima i područjima u skladu sa svojim nadležnostima i ovlaštenjima.

Kada jedan organ ima potrebu za poduzimanjem određenih mjera i radnji ili za primjenom odgovarajućih sredstava i metoda prema osobi, objektu, instituciji ili području čija obrada ili sigurnosna zaštita spada u djelokrug drugog organa, zainteresirani organ je dužan o tome prethodno postignuti suglasnost s nadležnim organom, s njim uskladiti ove mjere, radnje, metode i sredstva i postupiti na način kako je dogovoreno.

O mjerama i radnjama, sredstvima i metodama, usuglašenim i poduzetim u skladu sa stavom 2. ove točke, vodi se odgovarajuća dokumentacija kod nadležnog organa.

U izuzetnim slučajevima, kada postoji potreba za poduzimanjem mjera i radnji, primjenom sredstava i metoda koje ne trpe odgodu, a kada nije moguće postupiti u skladu sa stavom 2. ove točke, po odobrenju vodećeg organa ili od njega ovlaštene osobe mogu se poduzeti određene mjere i radnje i prije postignutog usuglašavanja, s tim da organ koji ih je poduzeo hitno i neodgodno o tome obavijesti nadležni organ i da

postigne suglasnost za daljnju primjenu mjera i radnji odnosno sredstava i metoda.

12. Za obavljanje poslova državne sigurnosti na određenom teritoriju i za poduzimanje mjera i radnji i primjenu sredstava i metoda prema određenim osobama, objektima i područjima iz djelokruga organa koji obavljaju poslove državne sigurnosti, nadležan je i odgovoran republički odnosno pokrajinski sekretarijat za unutarnje poslove, osim za osobe, objekte i područja koja su posebnim propisima stavljena u nadležnost određenih saveznih organa.

Kada na obradi određene osobe, objekta ili područja prestane aktivnost određenog organa ili njegov interes za korištenje određene osobe za suradnju, o tome se pravodobno obavješćuje organ u čiju nadležnost spada daljnja obrada te osobe, objekta ili područja odnosno korištenje osobe za suradnju i u vezi s tim ovom organu dostavljaju se svi raspoloživi podaci.

13. Kada za obradu jedne osobe, objekta ili područja u zemlji ili inozemstvu imaju interesa i potrebe više organa sigurnosti i mogućnosti da u vezi s tim poduzimaju određene mjere ili radnje i primjenjuju metode i sredstva, utvrđuje se koji je organ osnovni nositelj obrade u smislu toč. 6., 7., 8. i 9. ove Odluke, a ostali organi su dužni s njim prethodno usuglasiti poduzimanje svojih mjera i radnji i primjenu sredstava i metoda.

Odluku o tome koji će organ biti osnovni nositelj određene obrade i odgovornosti za određenu osobu, objekt ili područje, sporazumno donose starješine saveznih organa ili od njih ovlaštene osobe.

U slučaju da se ne postigne suglasnost koji će organ biti osnovni nositelj određene obrade, odluku o tome donosi organ federacije nadležan za usklađivanje rada organa koji obavljaju poslove državne sigurnosti.

14. Način ostvarivanja suradnje i međusobne obveze organa koji obavljaju poslove državne sigurnosti bliže će propisati starješine ovih organa zajedničkom uputom, sukladno članku 1. Zakona o osnovama sistema državne sigurnosti.

Uputama iz stava 1. ove točke utvrđuje se i međusobna suradnja i obveze organa sigurnosti za rad u uvjetima neposredne ratne opasnosti i rata, kao i u slučaju određenih izvanrednih situacija, u skladu s procjenama i planovima za obranu zemlje i procjenama sigurnosne situacije važne za zaštitu Ustavom SFRJ utvrđenog poretka.

15. Odluka predstavlja državnu tajnu i neće se objavljivati.

16. Ova odluka stupa na snagu danom potpisivanja

Beograd, 5. veljače 1975. godine

Savezno izvršno vijeće
Predsjednik:
Džemal Bijedić s.r.

Uputa
o dokumentaciji i evidenciji
organa sigurnosti i vojne policije u oružanim snagama SFRJ

"Na osnovi točke 82. Pravila službe organa sigurnosti u oružanim snagama SFRJ", propisujem

Uputu
o dokumentaciji i evidenciji organa sigurnosti i vojne policije
u oružanim snagama SFRJ

1. Ovom uputom propisuju se vrste, oblik i sadržaj dokumentacije i evidencija koje se stvaraju, vode i koriste u organima sigurnosti oružanih snaga SFRJ (u daljnjem tekstu organi sigurnosti) i način stvaranja i vođenja određenih evidencija vojne policije.

Pod dokumentacijom u smislu ove upute podrazumijevaju se pisani, fono, foto, TV i drugi materijali koji sadrže podatke i saznanja iz djelokruga propisanog Pravilom službe organa sigurnosti u oružanim snagama SFRJ (u daljnjem tekstu Pravilo službe) i Uputom za klasifikaciju podataka i dokumenata u organima sigurnosti i vojne policije JNA (u daljnjem tekstu Klasifikator).

Pod evidencijom podrazumijevaju se pregledi iz kojih se po utvrđenim kriterijima i obilježjima mogu identificirati osobe, podaci i dokumenti iz djelokruga organa sigurnosti, krivične prijave i pokrenuti potrage iz djelokruga vojne policije.

I) Dokumentacija

2. Dokumentaciju organa sigurnosti čine dokumenti i dokumentacijske zbirke.

3. Organi sigurnosti od izvora saznanja pribavljaju izvorne dokumente i na osnovi njih i ostalog operativnog rada, uopćavanja i analitičkog sagledavanja stvaraju operativne dokumente, informacije i analitičke dokumente.

4. U izvorne dokumente spadaju:

- izvješća suradnika;

- dokumenti dobiveni od ostalih izvora saznanja organa sigurnosti (točka 83. Upute o metodama i sredstvima rada organa sigurnosti); i

- originalni dokumenti (potječu od stranih obavještajnih službi i drugih institucija, neprijateljske emigracije ili osoba, grupa i organizacija koje djeluju s pozicija unutrašnjeg neprijatelja).

5. Izvješća suradnika su svaki svojeručno napisan ili potpisan dokument, foto ili fono i TV snimak kojim suradnik izvješćuje o izvršenju postavljenih i dogovorenih zadataka ili daje druga zapažanja.

6. U operativne dokumente (primarni dokumenti – prvi stupanj obrađenosti) spadaju:

- zabilješka o primjeni metoda rada;

- službena zabilješka; i

- telegram.

7. Zabilješkom o primjeni metoda rada (obrazac broj 1) organi sigurnosti:

- predlažu primjenu metoda rada;

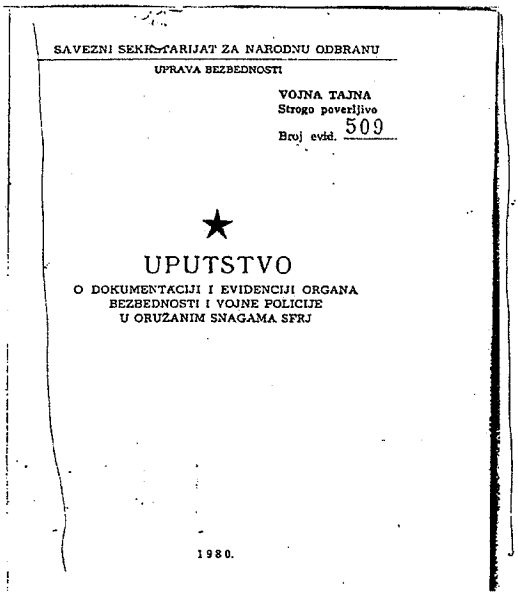

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU

UPRAVA BEZBEDNOSTI

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo
Broj evid. 509

★

UPUTSTVO

O DOKUMENTACIJI I EVIDENCIJI ORGANA BEZBEDNOSTI I VOJNE POLICIJE U ORUŽANIM SNAGAMA SFRJ

1980.

SADRŽAJ

	Strana
I. DOKUMENTACIJA	6
II. EVIDENCIJA	24
Evidencija lica	24
Evidencija podataka	29
Evidencija dokumentacije	29
Evidencija operativno-tehničkih sredstava	33
Evidenciona knjiga, kartoteke — datoteke i brisanje iz evidencije	33
Statistička istraživanja	35
Evidencija vojne policije	35
III. ZAVRŠNE ODREDBE	42
IV. PRILOZI	45
1. Objašnjenje za popunjavanje formalizovanog dela zabeleške o primeni metoda rada organa bezbednosti (ZOPMR)	47
2. Rokovnik za čuvanje dokumentacije organa bezbednosti JNA	49
3. Objašnjenje za popunjavanje upitnika za evidenciju u organima bezbednosti	51
4. Objašnjenje za popunjavanje upitnika za evidenciju vojne policije	63
V. NOMENKLATURE	75
1. Jedinice-ustanove (nomenklatura broj 1.)	77
2. Nacionalna pripadnost građana SFRJ (nomenklatura broj 3.)	79
3. Kategorije lica (nomenklatura broj 4.)	80
4. Dužnosti i zanimanja (nomenklatura broj 5.)	82

Faksimil Upute za rad KOS-a, 1980.

- postavljaju zahtjev za operativno-tehničko osiguranje primjene odobrene metode; i

- izvještavaju o tijeku i rezultatima do kojih su došli u operativnom radu.

Prijedlog ili zahtjev smatra se usvojenim kada nadležni čelnik na zahtjev stavi datiranu i svojeručno potpisanu bilješku s klauzulom 'odobravam'.

Izvješće se piše poslije primjene metoda rada u kojemu se uz rezultate daju nužna zapažanja, objašnjenja i dopune.

U slučajevima kada se zabilješka o primjeni metoda rada piše na osnovi izvješća suradnika ili drugih izvornih dokumenata, ti dokumenti se po potrebi mogu priložiti.

U slučajevima kada se ne posjeduje izvješće suradnika iz točke 5. ovlašteni čelnik stvara zabilješku o primjeni metoda rada (izvještaj o radu sa suradnikom) u kojoj interpretira sadržaj njegova usmenog izvještaja.

Zabilješka o primjeni metoda se sastoji iz dva dijela - formaliziranog dijela i obrazloženja.

U formaliziranom dijelu zabilješke odgovara se na pitanja o osnovnim registracijskim i identifikacijskim podacima za objekte primjene metoda (osobe, organizacije ili institucije od kojih potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost, objekti pod kontraobavještajnom zaštitom) i rezultatima do kojih se došlo. Objašnjenje za popunjavanje ovog dijela dano je u prilogu broj 1. Rezultati primjene su osnova za popunjavanje upitnika za podatke organa sigurnosti.

U obrazloženju zabilješke opisuje se tijek primjene metode, dopunjuju odgovori, odnosno podaci iz formaliziranog dijela i obrađuju ostala važna pitanja za predmet zabilješke.

8. Službena zabilješka (obrazac broj 2) je dokument ovlaštenih čelnika u organima sigurnosti kojim se obuhvaćaju podaci iz djelokruga organa sigurnosti za potrebe drugih

organa i organizacija u i izvan JNA. Načelno, službena zabilješka se upućuje organima i organizacijama kao prilog službenog spisa.

9. Telegramom se u hitnim slučajevima, preko tehničkih sredstava veze, šifrirano ili otvoreno prenose podaci iz djelokruga organa sigurnosti, nakon čega se, prema potrebi, sastavlja zabilješka o primjeni metoda rada.

Oblik i način otpremanja telegrama propisani su Pravilom službenog dopisivanja i kancelarijskog poslovanja u oružanim snagama i drugim posebnim uputama.

10. Informacija (sekundarni dokument – drugi stupanj obrađenosti) nastaje kao rezultat obrade jednog ili više izvornih, operativnih i drugih dokumenata, u kojoj se sažeto izlažu saznanja i podaci iz djelokruga organa sigurnosti.

Pored toga u informaciji se navode izvori saznanja i njihova pouzdanost, rezultati primjene mjera, ocjene, zaključci, prijedlozi i tko je s njom upoznat.

11. U analitičke dokumente (tercijarni dokumenti – treći stupanj obrađenosti) spadaju obrada, analiza i kontraobavještajna procjena koje nastaju kao rezultat analitičkog rada na izvornim i operativnim dokumentima, informacijama i drugim dokumentima.

12. Obrada je rezultat početne faze analitičkog rada u kojoj se po linijama rada obrađuje problematika iz djelokruga organa sigurnosti s odgovarajućim tabelarnim i drugim brojčanim pokazateljima.

13. Analiza je rezultat više faze analitičkog rada, u kojoj se, na osnovi jedne ili više obrada, informacija, drugih dokumenata i saznanja, analiziraju određene pojave i problemi iz djelokruga organa sigurnosti i pri tome daju ocjene, zaključci i prijedlozi.

14. Kontraobavještajna procjena je rezultat najviše faze analitičkog rada u kojoj se, na osnovi jedne ili više analiza i drugih dokumenata i saznanja, procjenjuje neprijateljska djelatnost protiv oružanih snaga i na osnovi toga izvlače odgovarajući zaključci i predviđa budući razvoj događaja, odnosa i ponašanja.

15. Dokumenti organa sigurnosti odlažu se u dokumentacijske zbirke, i to: omot predmeta (OP), dosje za osobu /lice/ (DL), dosje akcije (DA), dosje objekta (DO), zbirni dosje (ZD) i dosje suradnika (DS).

16. Omote predmeta (obrazac broj 4) stvaraju i vode organi sigurnosti za žarišta i sredine u preventivnom operativnom radu.

Kada se za osobu, skupinu ili organizaciju iz preventivnog operativnog rada uvede jedna od obrada, dokumenti iz omota predmeta ulažu se u dosje te osobe ili objekta.

U slučajevima kada preventivni operativni rad ne prerasta u viši stupanj obrade, a prestaju potrebe daljnjeg operativnog rada, dokumentacija se uništava. Ne uništavaju se odluke za primjenu metoda rada, koje donose čelnici iz točke 21. Pravila službe i provjere. Odluke se čuvaju u organu sigurnosti komande armije i njima ravnih, a provjere kod organa sigurnosti koji operativno pokriva jedinicu-ustanovu u kojoj se nalazi provjeravana osoba.

17. Dosje za osobu (obrazac broj 5) stvara se za one osobe za koje se vodi prethodna operativna obrada (POO), operativna obrada (OpO) ili operativna kontrola (OK).

18. Dosje akcije (obrazac broj 6) stvara se i vodi u organima sigurnosti komandi armija, njima ravnima i Upravi sigurnosti SSNO na osnovi odluke o uvođenju ili sudjelovanju u akciji.

19. Dosje objekta iz kojega potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost (organizacije, institucije, skupine iz 4. skupine Klasifikatora) stvara se nakon uvođenja obrade i vodi u organima sigurnosti komandi armija, njima ravnima i Upravi sigurnosti SSNO (obrazac broj 7).

Dosje objekta pod kontraobavještajnom zaštitom (obrazac broj 8) stvara se za objekte za koje je donesena odluka čelnika iz točke 24. Pravila službe da se kontraobavještajno štite.

20. Pomoćni dosje (za osobu, akciju ili objekt) stvara se u slučajevima kada su na obradi angažirana dva ili više organa sigurnosti. U tom slučaju primjerak svakog dokumenta iz pomoćnog dosjea dostavlja se organu sigurnosti koji je odgovoran za obradu. Po okončanju obrade pomoćni dosjei se uništavaju.

21. Kontrolni dosje stvara se u organima sigurnosti komandi armija, njima ravnima i u Upravi sigurnosti SSNO u svrhu kontrole i usmjeravanja.

U organima sigurnosti komandi armija i njima ravnima kontrolni dosje stvara se za svaki dosje za osobu, akciju i objekt iz kojega potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost.

U upravi sigurnosti SSNO kontrolni dosje stvara se za svaki dosje akcije i objekta iz kojega potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost, a za osobe:

- pod prethodnom operativnom obradom - za čelnike na dužnostima komandanata bataljuna, njima ravnim ili višim položajima;

- pod operativnom obradom - za aktivne vojne osobe, građanske osobe u službi u JNA na važnim radnim mjestima, strane državljane, vojnike pri grupnom neprijateljskom djelovanju i kod postojanja neposredne veze sa stranim obavještajnim službama ili neprijateljskom emigracijom; i

- pod operativnom kontrolom - po posebnoj odluci.

Organ sigurnosti, zadužen za obradu, po primjerak dokumenata dostavlja organu sigurnosti kod kojega je stvoren kontrolni dosje. Po okončanju obrade kontrolni dosje se uništava.

22. Pri premještaju osobe njegov dosje dostavlja se organu sigurnosti komandi armija i njima ravnih jedinica u koju je osoba premještena.

U slučajevima prestanka službe u JNA (penzioniranje, odsluženje vojnog roka, promjena radnog mjesta i sl.), za osobu za koju obrada nije dovršena dosje se dostavlja SDB-u SUP-a republike odnosno pokrajine u kojoj će osoba biti stalno nastanjena, ako djelatnost zbog koje je obrada uvedena nije usmjerena protiv JNA, ili organu sigurnosti komandi armija i njima ravnih na teritoriju gdje će osoba biti stalno nastanjena, ukoliko je djelatnost zbog koje je obrada uvedena usmjerena protiv JNA.

23. Po okončanju obrade, za pripadnike JNA (osim za vojnike), strane državljane i pripadnike neprijateljske emigracije dosje se sređuje i preko organa sigurnosti komandi armija i njima ravnih dostavlja Centru za dokumentaciju i obradu podataka Uprave sigurnosti SSNO (u daljnjem tekstu Centar).

24. Za vojnike, po dovršetku obrade, dosje se sređuje i do odsluženja vojnog

roka, ili otpuštanja iz JNA iz drugih razloga (privremena nesposobnost i sl.), čuva u organu sigurnosti komandi armija i njima ravnih, a nakon toga dostavlja SDB-u SUP-a republike odnosno pokrajine u kojoj će osoba biti stalno nastanjena.

Za ostale građane SFRJ, po dovršetku obrade, dosje se sređuje i dostavlja SDB-u SUP-a republike odnosno pokrajine u kojoj će osoba biti stalno nastanjena.

Po odluci načelnika organa sigurnosti komandi armija i njima ravnih, dosjei za ove osobe mogu se pohranjivati u Centru.

25. Ukoliko je obrada dovršena zbog netočnih podataka, u dosjeu se zadržavaju odluke čelnika iz točke 21. Pravila službe. Ovi dosjei se pohranjuju u Centru.

26. Kada se nad objektima iz kojih potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost, ili se kontraobavještajno štite, prekida rad organa sigurnosti, odnosno dovrši operativna akcija, sačinjava se završna obrada, dosje se sređuje i dostavlja Centru. Pomoćni i kontrolni dosjei se uništavaju.

27. Zbirni dosje (obrazac broj 9) stvara se u organu sigurnosti komandi armija, njima ravnih i Centru. U ovaj dosje se, po linijama rada organa sigurnosti i Klasifikatoru, načelno odlažu informacije i analitički dokumenti.

Dokumenti u zbirnom dosjeu organa sigurnosti komandi armija i njima ravnih čuvaju se dok postoje tekuće informativno-analitičke i operativne potrebe, nakon čega se uništavaju. Dokumenti u zbirnom dosjeu Centra čuvaju se do isteka roka čuvanja.

28. Dosje suradnika (obrazac broj 10) stvara se i vodi u organu sigurnosti komandi divizija, njima ravnih i viših.

Pri premještanju suradnika njegov dosje se sređuje i preko organa sigurnosti komandi armija i njima ravnih dostavlja organu sigurnosti jedinice u koju je premješten.

U slučajevima prestanka suradnje dosje suradnika se uništava. Kada do prekida suradnje dođe zbog prestanka službe u JNA, dosje se uništava, a ukoliko suradnik želi nastaviti suradnju sa SDB-om, provjere, zapažanja i eventualni kompromitirajući materijali dostavljaju se SDB-u SUP-a republike, odnosno pokrajine, gdje će suradnik biti stalno nastanjen.

29. U dokumentacijskim zbirkama, pored dokumenata organa sigurnosti, vodi se popis dokumenata, popis (indeks) osoba i pregled korištenja zbirki (obrasci br. 11, 12 i 13).

30. Uništavanje dokumentacije vrši se postupno nakon isteka roka čuvanja.

Rokove čuvanja dokumenata i dokumentacijskih zbirki određuje obrađivač, odnosno odgovorni referent, prema rokovniku za čuvanje dokumentacije organa sigurnosti (prilog broj 2). Pretpostavljeni čelnik može izmijeniti određeni rok čuvanja.

Rok čuvanja određuje se naznačivanjem godine do čijeg završetka se dokument ili zbirka treba čuvati. Rok čuvanja naznačuje se klauzulom 'Čuvati do kraja godine' ili 'Čuvati trajno', koja se stavlja u gornji desni kut dokumenta ili zbirke.

31. Dokumentacija organa vojne policije propisana je Pravilom vojne policije Jugoslavenske narodne armije.

II) Evidencija

Evidencija osoba

32. Stvaranje i vođenje evidencija za osobe treba organima sigurnosti omogućiti brzo i djelotvorno pretraživanje i ustanovljavanje podataka radi poduzimanja

odgovarajućih mjera.

33. U organima sigurnosti evidentiraju se osobe:

a) koje očituju neprijateljsku djelatnost protiv oružanih snaga ili u oružanim snagama djeluju protiv Ustavom utvrđenog poretka SFRJ;

b) strani državljani:

- pripadnici stranih obavještajnih, vojnoobavještajnih i kontraobavještajnih službi;

- vojnodiplomatski predstavnici stranih armija u našoj zemlji (vojni izaslanici i njihovi pomoćnici, vojnoekonomski i drugi predstavnici, službenici vojnih predstavništava);

- aktivni pripadnici stranih armija u našoj zemlji (stručnjaci na školovanju, specijalizaciji, stažu i dr.); i

- ostali stručnjaci koji rade u OS SFRJ.

Pripadnici neprijateljske emigracije:

- teroristi;

- rukovoditelji emigrantskih organizacija;

- pripadnici vojnih ili poluvojnih formacija stranih armija; i

- isljednici i prevoditelji u logorima za izbjeglice i drugim stranim institucijama

c) državljani SFRJ:

- pripadnici JNA koji su osuđivani za krivična djela protiv Ustavom utvrđenog poretka i oružanih snaga SFRJ;

- pripadnici JNA koji su očitovali neprijateljsku djelatnost protiv oružanih snaga a nisu osuđivani;

- vojni bjegunci (dezerteri);

- ostali građani koji su djelovali protiv OS SFRJ;

- građani koji su zaposleni u stranim vojnim institucijama u zemlji ili inozemstvu;

- ostale osobe od kojih se, prema ranijem i sadašnjem držanju, može očekivati neprijateljska djelatnost u JNA i protiv OS SFRJ; i ,

- osobe iz točke 30. Pravila službe organa sigurnosti OS za koja su organi sigurnosti JNA vršili provjeru.

d) osobe koje organi sigurnosti organizirano koriste za otkrivanje, praćenje i sprječavanje neprijateljske djelatnosti:

- suradnici organa sigurnosti JNA;

- ostale osobe koje organi sigurnosti koriste kao izvor saznanja i za druge operativne potrebe; - osobe koje rade ili su radile u organima sigurnosti.

34. Organi sigurnosti uvode u evidenciju osobe iz točke 33. za jedinice–ustanove koje operativno pokrivaju.

35. O evidentiranju osoba iz točke 33. ove upute odlučuju načelnici organa sigurnosti komandi divizija, njima ravnih i viših jedinica–ustanova.

36. Osobe se evidentiraju po obilježjima - pitanjima iz Upitnika za osobe (UP-1, obrazac broj 14) i Objašnjenju za popunjavanje upitnika (u daljem tekstu Objašnjenje).

37. Organi sigurnosti pukova, komandi divizija i njima ravnih dužni su za evidentirane osobe dostaviti organima sigurnosti komandi armija i njima ravnih popunjene upitnike, na osnovi kojih se za armiju stvara jedinstvena evidencija osoba.

Upitnici iz prethodnog stava ne popunjavaju se za provjeravane osobe iz točke 30. Pravila službe (točke 33, stav c) ako nisu AVL i GL na službi u JNA.

Organi sigurnosti komandi armija i njima ravnih dostavljaju Centru popunjene upitnike za evidentirane osobe, osim za suradnike – vojnike i osobe koje organi sigurnosti koriste kao izvor saznanja i za druge operativne potrebe. Centar stvara jedinstvenu centraliziranu evidenciju osoba.

38. Organi sigurnosti dužni su o nastalim promjenama u evidenciji osoba (dopuna, izmjena i brisanje) izvještavati organe sigurnosti pretpostavljene komande, popunjavanjem upitnika iz točke 36.

39. Osobe koje se u dokumentima spominju, u slučajevima kada nisu evidentirane prema kriteriju iz točke 33, a mogu biti važne za operativni rad organa sigurnosti, upisuju se u popis (indeks) osoba u dokumentacijskim zbirkama.

40. Organi sigurnosti Uprava vojnih okruga i Operativno-tehnički centar UB SSNO evidenciju provjeravanih osoba vode u registru, a organi sigurnosti pukova, komandi divizija i njima ravnih u evidencijskoj knjizi prema Uputi o radu organa sigurnosti OS na sigurnosnoj provjeri.

41. Iz evidencije organa sigurnosti brišu se osobe za koje se utvrdi da su bili netočni podaci zbog kojih su uvedene u evidenciju, suradnici - vojnici s kojima se poslije odsluženja vojnog roka ne nastavlja suradnja i državljani SFRJ koji su prestali biti zaposleni u stranim vojnim institucijama u zemlji ili inozemstvu, a nisu neprijateljski djelovali.

O brisanju osoba iz evidencije organa sigurnosti odlučuju starješine koji donose odluku o njihovom evidentiranju (točka 35.).

42. Organi sigurnosti pukova, komandi divizija i njima ravnih iz svojih evidencija brišu osobe u slučajevima odlaska tih osoba iz jedinica–ustanova ili kada su prestali razlozi za njihovo vođenje.

O promjenama iz prethodnog stava izvještava se organ sigurnosti komande armije i njemu ravan koji će ubuduće voditi tu osobu u evidenciji. Izvještavanje se vrši slanjem popunjenih upitnika za osobu.

Evidencija podataka

43. Evidencija podataka organa sigurnosti iz točke 2. Klasifikatora stvara se u organima sigurnosti komandi armija, njima ravnih i Centru na osnovi obrade dokumenata.

44. Podaci se evidentiraju po obilježjima-pitanjima iz upitnika za podatke organa sigurnosti (UP-2, obrazac broj 15) i Objašnjenju.

U slučajevima kada se kao podaci iz prethodne točke javljaju objekti i dezinformacije (vrste iz 4. i 6. skupine Klasifikatora), evidentiraju se i posebnim upitnicima.

45. Objekti iz kojih potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost i objekti koji se kontraobavještajno štite evidentiraju se prema obilježjima-pitanjima u upitniku za objekte (UP-3, obrazac broj 16) i Objašnjenju.

46. Plasirane dezinformacije evidentiraju se prema obilježjima-pitanjima u upitniku za dezinformacije (UP-4, obrazac broj 17) i Objašnjenju, u slučajevima kada organi sigurnosti u skladu s točkom 47. Upute o metodama i sredstvima rada, planski i

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU

UB-10

VOJNA TAJNA
POVERLJIVO

BEZBEDNOST

(udžbenik za bezbednosnu obuku u vojnim školama JNA)

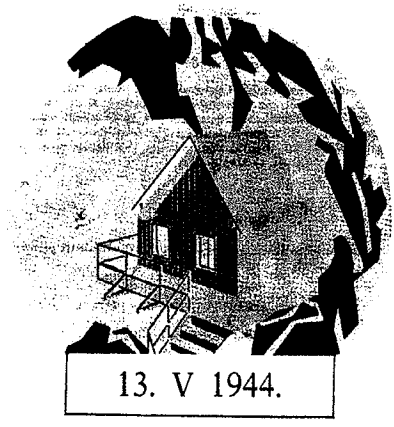

Faksimil naslovnice udžbenika
za sigurnosnu poduku u JNA, 1981.

sustavno pružaju istinite, poluistinite ili lažne podatke.

47. Evidencija operativnih akcija stvara se na osnovi izvještaja o njezinu uvođenju koji se dostavlja Centru i sadrži: naziv i šifru akcije, registarski broj, datum uvođenja, nositelja akcije (SUP, OB JNA). Po okončanju akcije Centar se obavještava o datumu okončanja.

48. Organi sigurnosti komandi armija i njima ravnih popunjene upitnike za podatke organa sigurnosti, dezinformacije, objekte iz kojih potječe ili se može očekivati neprijateljska djelatnost i objekte koji se kontraobavještajno štite, dostavljaju Centru, na osnovi kojih se stvara jedinstvena centralizirana evidencija.

Evidencija dokumentacije

49. Evidencija dokumentacije organa sigurnosti JNA obuhvaća registriranje dokumenata i dokumentacijskih zbirki.

Dokumenti se registriraju u djelovodnicima i registrima prema Pravilu službenog dopisivanja i kancelarijskog poslovanja u oružanim snagama i u dokumentacijskim zbirkama.

50. Registriranje dokumenata u dokumentacijskim zbirkama i dokumentacijskih zbirki obavlja se u Centru prema obilježjima-pitanjima u upitniku za dokumentaciju (UP-5, obrazac broj 18) i Objašnjenju.

51. Dokumentacija se briše iz evidencije određenog organa sigurnosti u slučajevima kada se uništava zbog isteka roka čuvanja, ustupanja drugim organima ili institucijama.

Evidencija operativno-tehničkih sredstava

52. Evidencija operativno-tehničkih sredstava organa sigurnosti vodi se prema Zakonu o sredstvima i financiranju JNA i Pravilniku o njegovu provođenju.

53. Evidencija primjene operativno-tehničkih sredstava organa sigurnosti vodi se u Operativno-tehničkom centru SSNO i Kontraobavještajnim skupinama komandi armija i njima ravnih. Ova evidencija vodi se u okviru pomoćnog dosjea objekta primjene i obuhvaća: tajni naziv objekta, podatke o podnositelju zahtjeva, vrstu i tip primijenjenih sredstava, mjesto i vrijeme primjene kao i druge nužne podatke.

Evidencijska knjiga,kartoteke - datoteke i brisanje iz evidencije

54. Ovlašteni čelnici koji su angažirani u neposrednom operativnom radu i organi sigurnosti pukova, komandi divizija i njima ravnih, evidencije propisane ovom uputom ostvaruju u evidencijskoj knjizi, a organi sigurnosti komandi armija, njima

ravnih i Uprava sigurnosti SSNO stvaraju kartoteke odnosno datoteke.

55. U evidencijskoj knjizi evidentiraju se osobe, omoti predmeta i objekti pod kontraobavještajnom zaštitom po sljedećem redosljedu:

- osobe za koje se vodi jedna od operativnih obrada ili kontrola;

- osobe od kojih se može očekivati neprijateljska djelatnost, a nisu pod obradom ili kontrolom;

- omoti predmeta za preventivni operativni rad;

- objekti koji su pod kontraobavještajnom zaštitom;

- suradnici organa sigurnosti;

- osobe koje su radile u organima sigurnosti;

- ostale osobe koje se koriste kao izvori saznanja i za druge operativne potrebe organa sigurnosti; i

- osobe iz točke 30. Pravila službe organa sigurnosti u OS za koje su organi sigurnosti vršili provjeru.

Sadržaj evidencije iz prethodnog stava propisan je upitnicima za osobe (UP-1) i objekte (UP-3) i Uputom za rad organa sigurnosti na sigurnosnoj provjeri. Evidencija omota predmeta za preventivni operativni rad sadrži: naziv žarišta ili sredine, vrijeme početka i popis osoba koje sačinjavaju žarište ili sredinu.

Za svaku evidentiranu osobu, omot predmeta i objekt pod kontraobavještajnom zaštitom, u evidencijskoj knjizi upisuju se i drugi podaci i zapažanja do kojih se dolazi u tijeku operativnog rada.

56. Brisanje iz evidencije organa sigurnosti vrši se uništavanjem evidencijskog lista ili kartona, precrtavanjem rubrike u popisu ili logičkim brisanjem s magnetnih nosilaca.

Statistička istraživanja

57. Na osnovi evidencije, redovnih ili izvanrednih izvještaja i na drugi način prikupljenih podataka u organima sigurnosti provode se istraživanja prema Pravilniku za statistička istraživanja u JNA.

Rezultati statističkih istraživanja iskazuju se analizama organa sigurnosti komandi armija, njima ravnih i Uprave sigurnosti SSNO. Ocjena stanja potkrjepljuje se odgovarajućim tabelama, grafičkim i drugim prikazima.

Evidencija vojne policije

58. Evidencija vojne policije iz točke 1. stav 3. ove upute obuhvaća:

- potrage za pripadnicima JNA koji su se samovoljno udaljili iz jedinica–ustanova ili zakasnili s dopuštenog boravka izvan jedinice–ustanove;

- osobe protiv kojih su podnesene krivične prijave; i

- krivične prijave.

59. Upitnik o pokrenutim potragama (VP-1, obrazac broj 19) popunjava se kada je potraga realizirana ili raspisana centralna potjernica. U slučajevima kada se popunjava upitnik na osnovi raspisane centralne potjernice, nakon hvatanja bjegunca dostavlja se dopuna podataka.

Upitnik popunjava teritorijalno nadležni organ vojne policije, koji je raspisao potragu, odnosno centralnu potjernicu.

60. Upitnik za osobu protiv koje je podnesena krivična prijava (VP-2, obrazac

broj 20) i upitnik za podnesene krivične prijave (VP-3, obrazac broj 21) popunjavaju se nakon podnošenja krivične prijave. Upitnici se popunjavaju za izvršeno krivično djelo i za osobu-izvršitelja, za predmete na kojima je radila vojna policija i koji su zavedeni u Krivični upitnik (KU) vojne policije.

U slučajevima podnošenja krivične prijave protiv nepoznatog počinitelja, nakon identifikacije obavlja se dopuna podataka i u upitniku za osobe. Dopuna podataka se obavlja i u svim slučajevima odbacivanja krivične prijave.

Upitnik popunjava organ vojne policije koji je podnio krivičnu prijavu i u čiji je Upisnik ona zavedena.

61. Način popunjavanja upitnika VP-1, VP-2 i VP-3 dan je u prilogu broj 4 ove upute.

62. U slučajevima kada se popunjava upitnik za podnesene krivične prijave, kao njegov sastavni dio dostavlja se opis izvršenja krivičnog djela na obrascu (VP-4, obrazac 22). Opis obuhvaća sažet prikaz izvršenja krivičnog djela na osnovi podataka iz predmeta.

III) Završne odredbe

63. Korištenje dokumentacije i evidencije organa sigurnosti za operativne, informativno-analitičke i druge potrebe organa sigurnosti odobravaju načelnici organa sigurnosti komandi armija, njima ravnih i načelnici odjeljenja u Upravi sigurnosti SSNO.

Korištenje dokumentacije i evidencije organa sigurnosti od strane drugih organa i organizacija odobrava načelnik Uprave sigurnosti SSNO.

64. Organi sigurnosti dužni su u miru izvršiti nužne pripreme za evakuaciju i korištenje dokumentacije i evidencije, za slučajeve neposredne ratne opasnosti i rata, što se regulira mobilizacijskim podsjetnikom. Načelno, treba dokumentaciju pravodobno snimiti na mikrofilm i evakuirati je na ratnu lokaciju. U tekućem radu u miru prijeći na korištenje mikrofilma.

65. Stupanjem na snagu ove upute prestaju vrijediti:

- Uputa o operativnoj evidenciji, statistici i dokumentaciji organa sigurnosti JNA, str. pov. broj 4-87 od 21. IX. 1967. godine;

- Privremena Uputa o rokovima čuvanja dokumenata organa sigurnosti JNA, str. pov. broj 1246-1 od 30. IX. 1977. godine;

- Odredbe Objašnjenja u vezi s provođenjem Upute o metodama i sredstvima rada organa sigurnosti JNA koje su u suprotnosti s ovom uputom;

- Odredbe iz Upute o načinu izvještavanja i obavještavanja u organima sigurnosti JNA, izdanje 1967. godine, koje su u suprotnosti s ovom uputom; i

-Ostale odredbe koje su u suprotnosti s ovom uputom.

66. Ova uputa stupa na snagu danom potpisivanja.

Beograd, 27. veljače 1980.

Zamjenik načelnika:
general-major
Jere Grubišić, s.r.

Kos i Udba o hrvatskom iseljeništvu

Analitičari KOS-a, SID-a i UDB-e izradili su desetke elaborata o *hrvatskoj neprijateljskoj emigraciji.* Na prvi pogled nevjerojatno ali istinito, kako i Nikola Štedul tvrdi, ti elaborati su najveći učinak, i to negativni - dezinformacijski, imali prema onima kojima su bili namijenjeni da ih informiraju – službenicima jugoslavenskih tajnih službi.

Osim jednog dijela velikosrpskog establišmenta u državnoj strukturi SFRJ, koji se kratko nakon Titove smrti definitivno odlučio za stvaranje *Velike Srbije* i sve planove podredio ostvarenju tog cilja, najveći dio jugokomunističke nomenklature praktički je do zadnjeg časa bdio na braniku Jugoslavije, budno motreći na *vanjskog neprijatelja.* Kada su shvatili da opasnost dolazi iznutra, bilo je kasno. Jugoslavija se, kao kula od karata, raspala na sastavne dijelove.

Ovdje ćemo donijeti navode iz dvaju karakterističnih elaborata o *hrvatskoj neprijateljskoj emigraciji.* Prvi je nastao 1989. godine u *Centru oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije 'Maršal Tito'* u Beogradu, a drugi 1987. godine u *Odjelu za analitičke poslove* RSUP-a SRH u Zagrebu:

Centar oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije Maršal Tito: "Jugoslavenska neprijateljska emigracija"

"Jugoslovensku neprijateljsku emigraciju (JNE) čine lica koja su iz neprijateljskih pobuda prema SFRJ prebjegla u inozemstvo ili na različite načine ostala i zatražila politički azil na teritoriju drugih zemalja, odakle razvijaju subverzivnu antijugoslavensku djelatnost osloncem na reakcionarne krugove, pojedince i inozemne kvazidemokratske organizacije...

Jugoslavenska neprijateljska emigracija je nastala iz redova raznih kvislinških organizacija iz Drugog svjetskog rata, reakcionarnog dijela klera svih konfesija, ratnih zarobljenika bivše jugoslavenske vojske kao i poslijeratnih izbjeglica i dezertera, uključujući neke disidente i pojedince koji su u pojedinim fazama dinamičnog razvoja socijalizma u Jugoslaviji došli u trajan i nepomirljiv sukob s programom i politikom SKJ, zbog čega su emigrirali i nastavili subverzivnu djelatnost protiv SFRJ...

Svoj opstanak, organiziranje i aktivnost JNE duguje inozemnim činiteljima, prije svega obavještajnim službama zemalja u kojima se nalazi i međunarodnim reakcionarnim snagama, kojima je nova socijalistička, samoupravna i nesvrstana Jugoslavija 'trn u oku'. Svjesna svoje nemoći i saznanja da ne predstavlja društvenu opasnost po sigurnost SFRJ, ako iza nje ne bi stajale snage inozemne reakcije, JNE se potrudila da dobije njihovu naklonost, a u nekim zemljama i savezništvo u djelovanju protiv SFRJ.

Dosadašnja saznanja o djelatnostima JNE protiv SFRJ i iskustva u suprotstavljanju ukazuju da strani reakcionarni krugovi i obavještajne službe koriste emigraciju za realizaciju ciljeva specijalnog rata, pružanje podrške i usmjeravanje opozicijskih snaga u zemlji, te da nastoje da ih povežu na zajedničkoj platformi borbe

za destabilizaciju i promjenu političkog sustava u Jugoslaviji. Zato se inozemni faktor sve više povezuje s intelektualnim dijelom emigracije i njezinom rukovodećom jezgrom radi usmjeravanja i prilagođavanja njegove antijugoslavenske aktivnosti situaciji u zemlji i svijetu.

Svoju neprijateljsku aktivnost JNE razvija u okviru širih blokovskih interesa u odnosu na našu zemlju i služi tim interesima, zbog čega uživa njihovu punu podršku. Podrška se ne svodi samo na omogućavanje nesmetanog političkog organiziranja i razvijanja antijugoslavenske propagande, već i na iniciranje pojedinih akcija koje u određenom trenutku odgovaraju interesima reakcionarnih inozemnih krugova. Inozemni faktor polazi od procjene da emigracija, posebno njezin intelektualni dio, ima povoljne mogućnosti za razne oblike infiltracije i stvaranje uporišta među našim građanima u inozemstvu i u zemlji, kao i za usmjeravanje i izvršavanje obavještajno-subverzivnih i diverzantsko-terorističkih akcija. Sprega JNE i reakcionarnog inozemnog faktora u posljednje vrijeme je sve očiglednija i ukazuje da je emigracija postala sredstvo naročito stranih obavještajnih službi za realiziranje ciljeva specijalnog rata protiv SFRJ. Indikativne i druge informacije pokazuju da se stalno povećava broj povezivanja poznatih ekstremista iz redova emigracije sa stranim obavještajnim službama i policijskim aparatom od kojih neki pojedinci izvršavaju zadatke u više zemalja zapadne Europe i čine klasičnu agenturu stranih obavještajnih službi...

U čitavom razdoblju nakon Drugog svjetskog rata do sada neprijateljska emigracija, odnosno snage i organizacije koje je čine, ponašale su se u prvom redu u skladu s osnovnim koordinatama političko-strategijskih planova koje su zemlje (njihovi domaćini) u određenim povijesnim trenucima provodile u praksi u odnosu na SFRJ. Odstupanja koja se u tom pogledu mogu uočiti predstavljaju izuzetke koji, u stvari, samo potvrđuju ovo pravilo. A, kako su konkretne politike ovih država bile u taktičkom pogledu relativno promjenjive, i u antijugoslavenskom djelovanju neprijateljske emigracije dolazilo je do periodičnih plima i oseka, odnosno do smjenjivanja razdoblja jačanja aktivnosti ovih snaga i organizacije njihovih pripadnika. Čini se da je za razdoblje koje je trajalo od smrti predsjednika Tita do početka kontratevolucionarnih događaja u SAP Kosovo 1981. godine bilo karakteristično upravo sporo ili evidentno snižavanje morala većine pripadnika snaga neprijateljske emigracije, u prvom redu zato što nisu ispunjena njihova predimenzionirana očekivanja vezana za 'Dan X', odnosno za razdoblje koje dolazi neposredno poslije Titove smrti.

Međutim, pokazalo se da nijednoj od velikih sila, kao i drugih zemalja koje toleriraju i u pojedinim slučajevima aktivno ili pasivno pomažu postojanje i djelatnost organizacije neprijateljske emigracije, nije bio prioritetni cilj rušenje ili bitno mijenjanje sustava političkih, ekonomskih i drugih društvenih odnosa koji postoje u našoj zemlji, a ni osnovnih kontura jugoslavenske nesvrstane vanjskopolitičke orijentacije i praktične vanjske politike koja iz nje proizlazi. Ove zemlje su se orijentirale u prvom redu na pribavljanje podataka o razvoju situacije u našoj zemlji, vjerojatno očekujući da će se poslije smrti predsjednika Tita odigrati krupne promjene u njoj, koje bi predstavljale povoljne preduvjete za – s njihovog stajališta – racionalnije korištenje potencijala kojima raspolažu, uključujući tu i ljudske i materijalne potencijale neprijateljske emigracije, porijeklom iz naše zemlje. S druge strane, ovakva taktička opredjeljenja, u prvom redu

velikih sila, u redovima članstva organizacija neprijateljske emigracije utjecala su - uz djelovanje još nekih faktora i okolnosti – na pojave kao što su brojno smanjenje njihovih baza, nova pucanja i konfrontacije, različiti neuspjesi u realizaciji određenih akcija, kao i pokušaji prestrojavanja dijelova ovih snaga u tzv. političku opoziciju u inozemstvu. Ipak, izgleda da ove neprijateljske snage nisu ni u tim uvjetima znatnije oslabile...

Tako, zapadne zemlje, kako izgleda, sve jasnije – ali ponekad i nedosljedno – stoje na stajalištu da antijugoslavensku aktivnost emigrantskih snaga treba u ovom trenutku sprječavati, onemogućavati i kažnjavati samo u mjeri u kojoj ove snage koriste nasilne postupke i odgovarajuća sredstva, dok prema ostalim oblicima antijugoslavenskog djelovanja često zauzimaju krajnje tolerantan odnos...

Ovakav odnos, u stvari, pokazuje usmjerenost država domaćina, snaga i organizacija neprijateljske emigracije na njihovo očuvanje kao 'strategijske rezerve' koja se može lako aktivirati u trenutku u kom se to pokaže potrebnim, uz prisutan napor da se istodobno očuvaju relativno dobri odnosi sa SFRJ...

Neprijateljska emigracija, u svojstvu dijelova operativnih mehanizama subjekata za vođenje specijalnog rata, nalazi svoj logičan produžetak i nastavak u podrivačkom djelovanju protiv nove Jugoslavije upravo u angažiranju i korištenju posrednika, koje nalazi u prvom redu u redovima neprijateljskih snaga u zemlji. Ona u tom pogledu ima i nezanemarive prednosti u odnosu na druge dijelove ovog operativnog mehanizma (poznavanje ljudi, običaja, mentaliteta, povijesti, jezika, načina života i sličnih karakteristika društvenih skupina i pojedinaca koje treba koristiti kao posrednike), čak i u slučajevima u kojima se ove emigrantske snage, ili bar dio njih, eksponiraju kao manje ili više samostalni izvršitelji određenih poduhvata. Tako, neuspješna teroristička misija skupine 'Feniks' nije bila sračunata prvenstveno na nanošenje materijalne štete i prouzrokovanje ljudskih žrtava u Jugoslaviji - iako se ni ovi učinci ne mogu potpuno zanemariti – nego na izazivanje onih učinaka koje ovakvi akti, po pravilu, i inače proizvode: s jedne strane, na izazivanje straha u masama ljudi, zatim nepovjerenja u organe sigurnosti, obranu zemlje i u državno rukovodstvo koje je 'nesposobno' upravljati radom ovih organa, te zatim na raspirivanje međunacionalnih sukoba i mržnje; a s druge strane, i na ohrabrivanje svojih trenutačnih pristalica u zemlji. U prvom slučaju, riječ je o aktivnosti usmjerenoj prema društvenim skupinama podobnim za djelovanje koje se uvjetno može nazvati objektivno-subverzivnim, a u drugom subjektivno-subverzivnim djelovanjem. Tek promatranjem ovih odnosa u njihovoj ukupnosti, dobiva se realna slika postojećih mogućnosti za subverzivna djelovanja JNE i unutarnjeg neprijatelja i način njihovog povezivanja na istoj ideološko-političkoj platformi...

Hrvatska neprijateljska emigracija nastoji angažirati nove članove. Izvor novih pristalica su i naši građani na radu u zapadnim zemljama, iako velika većina ne prihvaća ideologiju i političke ciljeve neprijateljske emigracije. Kod hrvatske neprijateljske emigracije najslabije se obnavljaju one organizacije koje su dosljedno zadržavale platformu ustaštva i četništva. Naime, 'Hrvatsko narodno vijeće' i 'Hrvatski državotvorni pokret' koji su svoje platforme, sadržaj i oblike aktivnosti koliko-toliko prilagodili suvremenim uvjetima, više su se obnavljali. Pored toga, JNE se za pridobivanje novih članova i dalje služi poznatim metodama pritiska i ucjene. Porast nezaposlenosti i

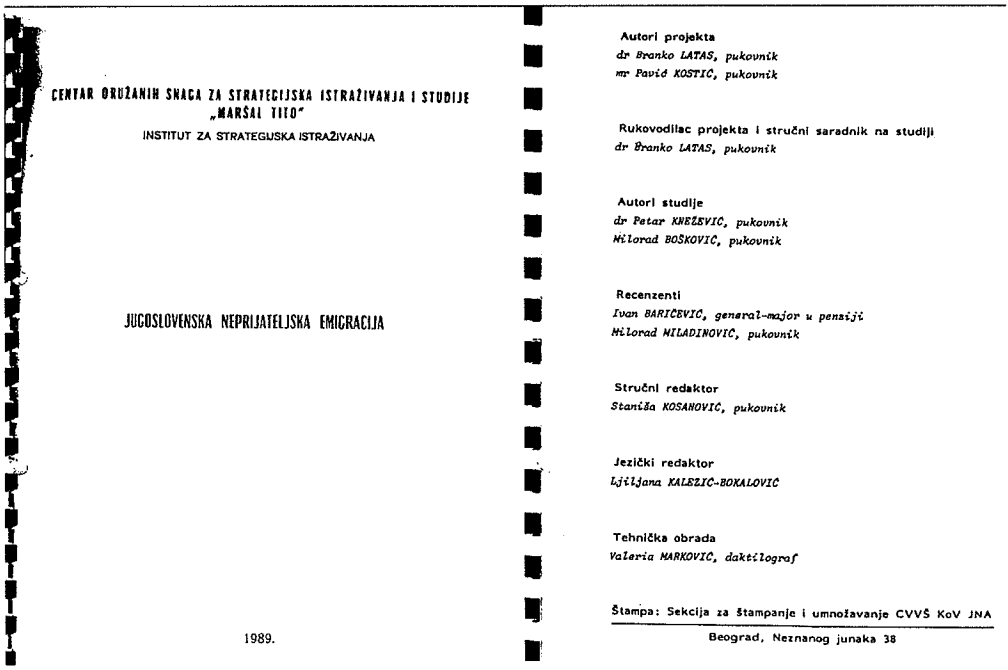

CENTAR ORUŽANIH SNAGA ZA STRATEGIJSKA ISTRAŽIVANJA I STUDIJE
„MARŠAL TITO"
INSTITUT ZA STRATEGIJSKA ISTRAŽIVANJA

JUGOSLOVENSKA NEPRIJATELJSKA EMIGRACIJA

1989.

Autori projekta
dr Branko LATAS, pukovnik
mr Pavić KOSTIĆ, pukovnik

Rukovodilac projekta i stručni saradnik na studiji
dr Branko LATAS, pukovnik

Autori studije
dr Petar KNEŽEVIĆ, pukovnik
Milorad BOŠKOVIĆ, pukovnik

Recenzenti
Ivan BARIČEVIĆ, general-major u penziji
Milorad MILADINOVIĆ, pukovnik

Stručni redaktor
Stanića KOSANOVIĆ, pukovnik

Jezički redaktor
Ljiljana KALEZIĆ-BOKALOVIĆ

Tehnička obrada
Valeria MARKOVIĆ, daktilograf

Štampa: Sekcija za štampanje i umnožavanje CVVŠ KoV JNA
Beograd, Neznanog junaka 38

Faksimil elaborata o "neprijateljskoj emigraciji", 1989.

privilegirana pozicija emigracije u nekim zemljama omogućavaju pridobivanje novih članova iz redova naših radnika, osobito onih koji na rad u inozemstvo odlaze bez potrebnih dokumenata i zapošljavaju se 'na crno'...

Hrvatska neprijateljska emigracija (HNE, ranije poznata pod imenom 'ustaška emigracija'), svoju subverzivnu aktivnost i realizaciju ciljeva vezivala je za promjenu društveno-političkog sustava u Jugoslaviji, razbijanje teritorijalnog integriteta SFRJ i konstituiranje separatne 'Nezavisne države Hrvatske' poslije smrti predsjednika Tita. Međutim, jedinstvo naših naroda i narodnosti, patriotsko držanje naših iseljenika i građana na privremenom radu u inozemstvu, kao i odnos čitavog svijeta tijekom bolesti predsjednika Tita i u trenutku njegove smrti, obeshrabrilo je ustašku emigraciju u tolikoj mjeri da je u njezinim redovima došlo ne samo do rezignacije i razočarenja, već i diferencijacije koja je izazvala frakcijsku borbu u njezinim redovima, daljnje usitnjavanje i organiziranje u smislu opredjeljenja za metodu rada u borbi za tzv. hrvatsku stvar. Ovakav stav ustaške emigracije i promjene metoda borbe i akcija, koje su dugo pripremane, a i verbalno 'bučno raspravljane', još jedan je dokaz da emigracija usklađuje svoje aktivnosti sa strateškim interesima Zapada, kojemu, u cjelini uzevši, tada nije bilo u interesu da se pogoršava političko-sigurnosna situacija u Jugoslaviji. Organi sigurnosti zapadnih zemalja tada su preuzimali mjere prema Jugoslavenskoj neprijateljskoj emigraciji. Zapadne zemlje su se tada u prvom redu orijentirale na pribavljanje podataka o razvoju situacije u našoj zemlji, vjerojatno očekujući da će se poslije Titove smrti i bez miješanja preko JNE u SFRJ dogoditi krupne promjene.

U razdoblju poslije Titove smrti, od kontrarevolucionarnih događaja na Kosovu, očitije nego ranije, u ustaškoj emigraciji se odvijao proces diferencijacije, iniciran od Zapada, u smislu da određene skupine HNE javno razvijaju samo političke oblike djelatnosti i da se konstituiraju kao subjektivna snaga 'vanjske opozicije'. Isto tako, uz

pomoć Zapada i proširivanje djelovanja, HNE je nastojala očuvati i učvrstiti veze s pojedincima unutarnjeg neprijatelja u zemlji, radi stvaranja jedinstvene fronte za destabilizaciju i rušenje političkog sustava SFRJ. Prva faza tih promjena trebalo je biti uvođenje političkog pluralizma, koji bi na kraju trebao dovesti do uvođenja višepartijskog sustava i dr. Izostanak očekivanih akcija i 'razumijevanje dojučerašnjih saveznika' utjecalo je da se određeni broj emigranata pasivizirao, što se ogleda u: manjem udjelu HNE u manifestacijama i antijugoslavenskim demonstracijama, slabijem odazivu na novčano pomaganje organizacija, prestanku aktivnosti većeg broja ogranaka itd. Rukovodstva raznih ustaških organizacija, posebno terorističkih, pokušavala su na razne načine spriječiti ili bar ublažiti negativne posljedice ovih pojava. No, sada se sve više uočava da su razne negativne tendencije u našem društvu, posebno ekonomske teškoće, društvena, politička i moralna kriza, dale nove impulse za ponovno oživljavanje, mobiliziranje i angažiranje HNE u subverzivnoj djelatnosti protiv SFRJ...

Pojedini eksponirani hrvatski nacionalisti, uglavnom iz uže jezgre 'Maspoka' i nekadašnjeg Središnjeg odbora 'Matice hrvatske', u novije se vrijeme pojavljuju kao gosti iseljeničkih organizacija, stranih sveučilišta, vjerskih i drugih institucija i organizacija u kojima HNE ima znatan utjecaj.

U tom kontekstu evidentirani su tijekom 1987. i 1988. godine boravci pojedinaca iz redova ove grupacije u Kanadi, SAD-u, Australiji, Švedskoj i drugim zemljama. Zapaženo je da ti pojedinci uoči i tijekom boravka u ovim zemljama dobivaju značajan publicitet u nekim lokalnim sredstvima informiranja, kao i u emigrantskom tisku, a lokalnim vlastima najčešće bivaju predstavljeni kao eminentni kulturni radnici, jezični stručnjaci i povjesničari. Tako se događa da na raznim tribinama, sveučilištima i stručnim predavanjima figuriraju kao autentični tumači hrvatske povijesti, kulture, pa i aktualnih političkih i ekonomskih zbivanja u Jugoslaviji, posebno na planu nacionalnih odnosa.

Zapaženo je i njihovo angažiranje na traženju financijske pomoći i ulaganju kapitala naših iseljenika, ali isključivo na tlu Hrvatske, uz zahtjev da se i time vrši utjecaj na situaciju u našoj zemlji.

Franjo Tuđman je dva puta boravio u Kanadi i SAD-u (1987. i 1988. godine) gdje je ostvario niz kontakata s pripadnicima emigracije, posebno s grupacijom intelektualaca koji su emigrirali 1971. godine. Tematika njegovih predavanja odnosila se na samoopredjeljenje nacija i rješavanje 'hrvatskog nacionalnog pitanja' i ustavne promjene u SFRJ. Govoreći na brifingu Foruma za ljudska prava Kongresa SAD-a o 'hrvatskom pitanju' i potencirajući, navodnu, obespravljenost Hrvatske u SFRJ, Tuđman je obrazlagao potrebu da se ona otcijepi iz Jugoslavije. Ukazivao je i na 'neshvatljivo dominiranje Srba u Jugoslaviji', odnosno da je za opstanak naše zemlje potreban 'novi sporazum između Srba i Hrvata'. O ovom brifingu pisano je i u materijalu Komisije američkog Kongresa za sigurnost i suradnju u Europi...

Hrvatska neprijateljska emigracija predstavlja jednu od najbrojnijih emigrantskih grupacija. Ugrađujući se u razna društva i organizacije, HNE je neprekidno činila veliki napor u pravcu boljeg organiziranja, vješto koristeći pogoršanje u međunarodnim odnosima, gostoprimstvo i blagonaklonost domaćina, kao i teškoće s kojima se Jugoslavija susretala u izgradnji socijalizma...

Sa stajališta procjene moguće uloge HNE u pripremi agresije i početnom razdoblju rata protiv SFRJ, vjerojatno je da bi ona mogla biti saveznik bilo kojem agresoru koji bi jamčio stvaranje samostalne hrvatske države. S aspekta operativno-taktičkih procjena, pozornost zaslužuju organizacije HDP, HRB, HNO-l, HOS i druge, a za uspostavljanje tzv. okupacijskog sustava vlasti i marionetskog režima zanimljive su rukovodeće garniture HNV-a, HDP-a i HSS-a...

Podaci i saznanja ukazuju na to da neprijateljska emigracija uporno i sustavno radi na stvaranju i jačanju pozicija u našoj zemlji i OS. U vezi s tim, uspješno koristi naše radnike na privremenom radu u inozemstvu, rodbinske i prijateljske veze i druge kategorije lica. Posebno nastoji uspostaviti 'prijateljske' veze s pripadnicima JNA i članovima njihovih obitelji. Iako u tome nije uspjela, neke malobrojne činjenice ukazuju na njezinu prisutnost pretežno u vojničkom sastavu, kao i na određeni utjecaj na pojedine pripadnike JNA i članove njihovih obitelji.

Godišnje u svakom dijelu regruta na odsluženju vojnog roka dolazi oko dvadesetak mladih vojnika koji su boravili u inozemstvu i kontaktirali s pojedincima iz redova JNE. Većina ovih vojnika, koji su pod jačim utjecajem emigracije, u jedinici iskazuje krajnju opreznost i budnost, pa se za pojedince može zaključiti da su za dolazak u JNA posebno pripremani...

Raspoloživi podaci i saznanja ukazuju da je emigracija u posljednjih pet godina istraživala: vježbovne aktivnosti jedinica JNA i TO, skladišta eksploziva i drugog ubojitog materijala u 5. i 9. armiji i mogućnost snabdijevanja iz njih; osiguranje aerodroma u Bihaću, stanice VOJIN (5. i 7. armija); novine u osiguranju državne granice, sastav jedinica u vojarnama Slavonska Požega, Osijek, Našice, Koprivnica, Ogulin, Đakovo, Prizren, Tetovo, Gostivar, te da li u Prizrenu vojni rok služe vojnici albanske narodnosti; tko i kakve radove izvodi na Dugom otoku; regrutni centar u Zagrebu i njegov dnevni kapacitet; Opću srednju vojnu školu 'Bratstvo i jedinstvo' u Beogradu, nacionalni sastav u toj školi, tko su nastavnici, položaj učenika hrvatske nacionalnosti, gdje logoruju i odakle dopremaju hranu; tko su časnici sigurnosti i drugo, raspoloženje čelničkog sastava, gledanje mladih na vojnički poziv. Sadržaj pitanja jasno govori i o namjeri i o svrsi prikupljanja obavještajnih podataka.

Pored vojnih objekata istraživani su i neki važni privredni objekti: željeznički i putni čvorovi, hidrocentrale, naftovodi, silosi žita, mostovi, propusti i slično. I u ovim slučajevima su evidentne namjere – planiranje i izvođenje diverzantskih napada.

U prikupljanu podataka emigracija se koristi poznatim oblicima i metodama, a najčešće: ilegalnim upućivanjem s lažnim putovnicama svojih pripadnika u zemlju s konkretnim zadacima, upućivanjem u zemlju naših radnika na privremenom radu u inozemstvu, prvenstveno vlasnika raznih ugostiteljskih objekata i njihovog osoblja koje je u vezi s emigracijom i dr...

S obzirom na to da se u zapadnoeuropskim zemljama nalazi više stotina tisuća jugoslavenskih građana na privremenom radu, JNE vidi šanse za omasovljenje svojih organizacija. Pored psihološko-propagandne djelatnosti prema ovoj kategoriji osoba, poduzimaju se i aktivnosti iz arsenala obavještajnog rada. To je uvjetovalo i micanje ambicioznih lidera JNE iz prekomorskih zemalja u zapadnoeuropske države i stvaranje ogranaka. No, kao što je poznato, naši su se građani tamo organizirali u svojim

klubovima, kulturnim i športskim društvima, koji su u vezi s našim DKP-om. Međutim, JNE ima dobro organizirana informativna središta, izdaje razne novine u kojima širi dezinformacije.

Cilj obavještajno-subverzivnog djelovanja JNE prema našim građanima na radu u inozemstvu usmjeren je na pronalaženje pojedinaca koji bi bili spremni za izvršenje konkretnih zadataka obavještajnog ili diverzantsko-terorističkog karaktera, jer za to kao nositelji naših putnih isprava bez 'većih problema' mogu dolaziti u zemlju i služiti kao 'veznici', nosači psihološko-propagandnog materijala, MES i NVO, izviđači određenih objekata i izvori različitih informacija, ili mogu biti inicijatori za stvaranje ove ili one antijugoslavenske grupacije u inozemstvu i zemlji.

Zadaci JNE na planu ostvarivanja obavještajnih zadataka prema bivšoj domovini najvažniji su za one inozemne snage koje 'vode brigu' o emigrantskim organizacijama. Strane obavještajne službe, dakle, koriste pogodnost veza i kanale koje emigracija ima s bivšom domovinom. Težište je na uspostavljanju 'sprege' i usuglašavanju programa emigrantskih organizacija i tzv. opozicijskih snaga u zemlji, te njihovom zajedničkom djelovanju radi rušenja postojećeg društveno-političkog sustava zemlje...

Neprijateljske emigrantske organizacije i skupine rade na ostvarivanju svojih ciljeva, dokazivanju spremnosti poslušnosti, čine napore za dobivanje međunarodne afirmacije i što veće podrške određenih reakcionarnih i službenih krugova u zemlji domaćina. U tom pravcu rade na jačanju postojećih i iznalaženju novih veza i uporišta u kulturnim, političkim, vjerskim, karitativnim, policijskim, pa i vojnim inozemnim krugovima. Nastoje ostvariti što veći utjecaj na naše građane na privremenom radu i boravku u inozemstvu, kao i što čvršću spregu s unutarnjim neprijateljem. Za ovaj oblik djelatnosti osigurale su znatnu materijalnu bazu: raspolažu s oko 35 tiskara u kojima se tiska preko 200 raznih listova, časopisa, biltena i drugih redovnih i povremenih izdanja u ukupnom tiražu od oko 250.000 primjeraka; djeluju kroz 33 redovna radioprograma (mi za naše radnike i iseljenike imamo 11 radioprograma); uključene su dobrim dijelom u propagandu preko sredstava javnog informiranja zemlje azila, posebno preko TV postaja Švedske, Engleske i SR Njemačke (emitiranje filma 'Hrvati teroristi ili borci za slobodu' i druge neprijateljske emisije); angažirani su kao savjetnici i stručnjaci u inozemnoj propagandi protiv naše zemlje, pa i kroz međunarodne seminare, simpozije, sajmove knjiga i sl. Vode akcije radi nanošenja štete našoj turističkoi privredi, odvraćaju od kupovine naših proizvoda, nastoje utjecati na dodjelu kredita pa i na međudržavne odnose.

Uhićenja i suđenja ilegalnim skupinama u zemlji zbog neprijateljske djelatnosti s pozicija nacionalizma i separatizma, emigracija vješto koristi za razvijanje propagande i kampanje na Zapadu o 'nepoštovanju ljudskih prava i sloboda u Jugoslaviji'. Samo u tijeku 1982/83. godine upućene su 32 peticije, memoranduma i apela zapadnim vladama i međunarodnim organizacijama u vezi s ovim...

U pomoćnim jedinicama NATO-a, pored emigranata, zapošljavaju se i nositelji naših putnih isprava, koje koriste za uređivanje i osiguranje manevarskih prostorija, dostavu i evakuaciju naoružanja i vojne opreme u skladišta i dr. Ova skladišta emigracija koristi i za snabdijevanje oružjem, municijom i MES-om.

Iskustva iz otkrivenih neprijateljskih skupina i pojedinaca osuđenih u našoj zemlji ukazuju da su glavni akteri, dulje ili kraće vrijeme, boravili na privremenom radu u inozemstvu, da su po povratku u zemlju radili na pronalaženju istomišljenika i postupno ih aktivirali za neprijateljsku djelatnost protiv SFRJ (pisanje parola, izazivanje nereda, raznošenje propagandnog materijala, uključivanje u sabotaže i druge teže oblike neprijateljske djelatnosti).

Iako teroristički dio emigracije u odnosu na ukupnu emigrantsku masu nije velik, smatra se da je oko 1.500 emigranata podučeno za gerilske, diverzantske, obavještajne i druge vještine. Radi se o članstvu koje je po godinama relativno mlado, a neki od njih su u inozemstvo otišli poslije rata. Među ubačenom skupinom 'Feniks', ustaških terorista, u lipnju 1972. godine, od 19 terorista bilo je 11 nositelja naših putnih isprava, a neki su i rođeni poslije NOR-a."

Služba državne sigurnosti SRH:
"Aktivnost neprijateljske emigracije prema zemlji"

"Neprijateljska emigracija u brojnim pisanim tekstovima, listovima, brošurama, časopisima, knjigama, lecima, pa i kasetama - provodi dio svojih strateških opredjeljenja na planu indoktrinacije svojih članova i, eventualnog, pridobivanja novih. S druge strane, poruke su namijenjene i ostalim građanima SFRJ u zemlji i inozemstvu.

Namjera je emigrantskih ideologa - da subverzijom kroz propagandna sredstva postignu značajne ideološke učinke na planu dezavuiranja naše javnosti o biti našeg društveno-političkog sustava te ekonomske i obrambene moći. Analizom sadržaja - poruka iznesenih u ovim pisanim tekstovima vidljivo je da se emigrantski propagandisti služe određenim ideološkim, političkim, religijskim, ekonomskim i ostalim parametrima preko kojih izlažu ideološke osnove svojih ciljeva. Uglavnom, to je razbijanje Jugoslavije, stvaranje višestranačkog sustava i kapitalizma - oblik III. Jugoslavija. Veliki broj poruka usmjeren je na pasiviziranje stanovništva u vezi s izvršavanjem radnih i drugih zakonskih obveza, poticanje defetizma i rezignacije. Koristi se posttitovsko razdoblje i ekonomsko stanje za destabiliziranje sustava u vrijeme kada društveno-politički subjekti naše zemlje poduzimaju ozbiljne napore na prevladavanju postojećeg stanja...

Antijugoslavenska subverzivno-propagandna djelatnost neprijateljske emigracije u nekoliko posljednjih godina eskalira u svim oblicima. U inozemstvu se pojavljuju velike količine letaka, pamfleta, pseudopublicističkih i pseudohistoriografskih djela, u kojima se grubo napada i kleveće SFRJ, iskrivljuju povijesne činjenice i direktno poziva na različite, pa i najekstremnije oblike djelovanja protiv naše zemlje. Također, antikomunističke i reakcionarne snage u svijetu u antijugoslavenskoj neprijateljskoj emigraciji našle su pogodno oruđe za propagiranje svojih ideja i stavova i realiziranje svojih pokušaja ugrožavanja unutarnje stabilnosti i društveno-političkog sustava SFRJ.

Osnovna je i zajednička platforma jedne i druge skupine rušenje SFR Jugoslavije i stvaranje tzv. nacionalnih država na njezinu prostoru, odnosno, u prvom redu, stvaranje nezavisne države Hrvata. Ideološka im je platforma antikomunizam, iako se u nekim manjim grupacijama novije emigracije (npr. kod 'Hrvatskog državotvornog pokreta')

ističu i teze o prihvaćanju komunizma kao ideologije, dok se druge skupine povremeno svojom propagandom obraćaju i 'komunistima', čineći tako taktičke pokušaje kojima je cilj stvaranje privida o tobožnjoj široj demokratskoj orijentaciji...

U ustaškom su tisku 1985. kao i ranijih godina stalno prisutne teze o navodnoj nacionalnoj i kulturnoj ugroženosti Hrvata u SFRJ, pa je u tom smislu zloupotrebljavana rasprava što je o jedinstvu jezika vođena u društveno-političkim i stručnim institucijama u SR Hrvatskoj i napadani dokumenti što su iz rasprava proizašli.

Smišljeno se i drsko napadalo na sustav općenarodne obrane - posebno na JNA.. Na udaru su bila izdvajanja za JNA u proračunu federacije, vojna industrija, ličnost saveznog sekretara za narodnu obranu i cjelokupni vojni rukovodeći kadar, uz lansiranje teza o Armiji kao 'nositelju jugoslavenskog militarizma i unitarizma'. Teze o rastućem političkom utjecaju Armije na kretanja u zemlji kulminirale su tezom o 'skorom vojnom udaru'. Istodobno su se u emigrantskom tisku razglašivale tvrdnje o zastarjeloj vojnoj opremi, neučinkovitosti Armije, slabljenju obrambene moći zemlje s uobičajenim špekulacijama o 'mogućnosti intervencije iz SSSR-a'.

U tijeku 1986. godine ustaški je tisak nastavio društvenopolitičku situaciju u SFRJ opisivati kao 'vrhunac krize', sugerirajući približavanje 'poljske situacije', u sklopu čega su potanko opisivane obustave rada u SR Hrvatskoj (u 'Varteksu' u Varaždinu, riječkom 'Brodogradilištu', 'Metalu' u Vinkovcima i dr.) ...

I dalje se listovi emigracije obaraju na JNA, osporavajući obrambenu moć zemlje, a studentske se proteste zbog poskupljenja prehrane u Zagrebu prikazuje kao 'organizirani otpor režimu'. Vodila se prava kampanja uz navodnu ugroženost hrvatskog jezika i kulture, s već poznatim tezama o 'srpskoj hegemoniji' u tim područjima. U tom je kontekstu u emigraciji komentirano i pokretanje zahtjeva za rehabilitaciju M. Žanka...

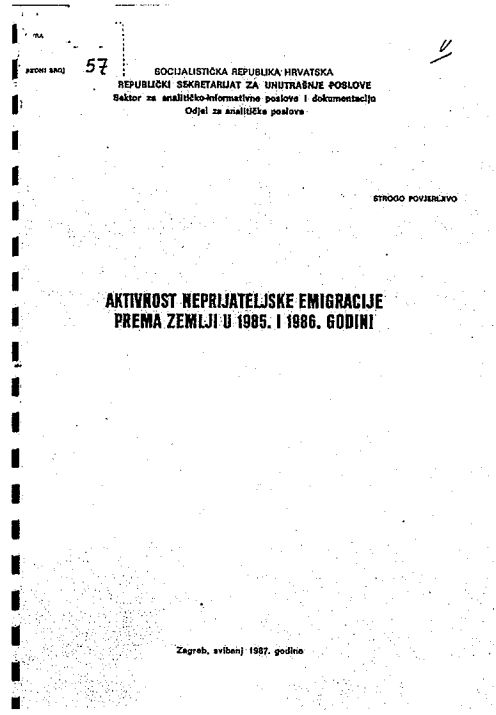
SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
Sektor za analitičko-informativne poslove i dokumentaciju
Odjel za analitičke poslove

STROGO POVJERLJIVO

AKTIVNOST NEPRIJATELJSKE EMIGRACIJE PREMA ZEMLJI U 1985. I 1986. GODINI

Zagreb, svibanj 1987. godine

Između teza što ih ustaška emigracija lansira u svojoj promidžbi uloge i djelatnosti Katoličke crkve i vjere u zemlji, najčešća je ona u kojoj se tvrdi da je 'narod sav uz RKC' a 'režim' i Savez komunista 'ne podržava nitko'. Ovom se tezom, kao i nizom sličnih, čine pokušaji da se Crkvi u Hrvatskoj dade politički značaj i predstavi je odlučujućom političkom snagom u narodu i jedinom zaštitnicom njegovih interesa i prava, u sklopu čega se razvija i teza o navodnoj 'biološkoj ugroženosti opstanka hrvatskog naroda'. Vezano uz takvo predstavljanje uloge crkve, susret zagrebačkog nadbiskupa Kuharića i srpskog patrijarha Germana u Karlovcu 1985. godine proglašen je u ustaškom tisku susretom

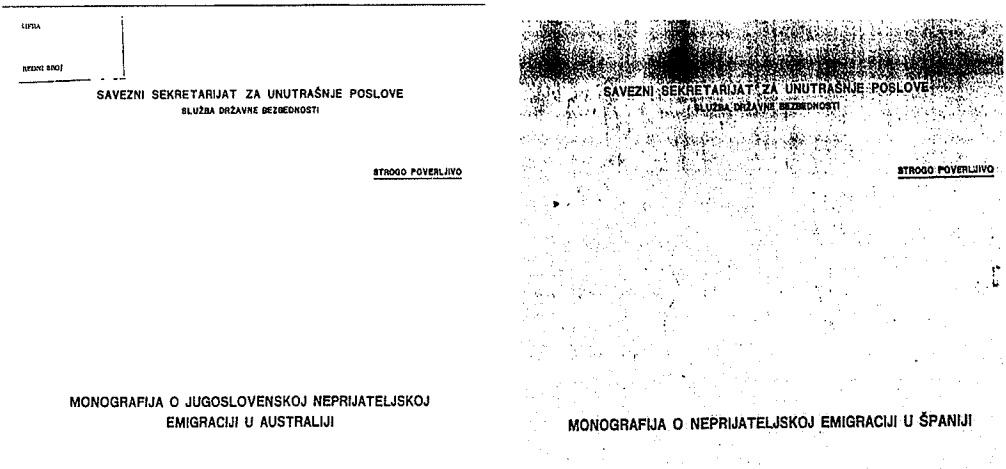

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SLUŽBA DRŽAVNE BEZBEDNOSTI

STROGO POVERLJIVO

MONOGRAFIJA O JUGOSLOVENSKOJ NEPRIJATELJSKOJ EMIGRACIJI U AUSTRALIJI

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SLUŽBA DRŽAVNE BEZBEDNOSTI

STROGO POVERLJIVO

MONOGRAFIJA O NEPRIJATELJSKOJ EMIGRACIJI U ŠPANIJI

Faksimili elaborata savezne UDB-e o "neprijateljskoj emigraciji" u Australiji i Španjolskoj, 1975.

'pravih političkih predstavnika hrvatskoga i srpskog naroda' i prvorazrednim političkim događajem presudnim za budućnost ovih naroda, jer ih 'jedino vjera uči toleranciji' a 'režim ih drži u mržnji i strahu od prošlosti'.

Jednake se dimenzije daju uobičajenim vjerskim okupljanjima, uz posebno isticanje da je mladež u zemlji također na strani Crkve. U tom je smislu preuveličavana širina i značaj aktivnosti, što ih je RKC 1985. godine organizirala u povodu međunarodne godine mladih, kao što se to činilo s ranije održanim euharistijskim kongresom u Mariji Bistrici, na koji se ustaški tisak još uvijek poziva kao na primjer otvorenog manifestiranja 'opozicije režimu'.

Ovakvim se tezama redovito priključuje i ona o 'jačanju napetosti između države i crkve', kao i teza o stalnoj ugroženosti vjere i crkve u socijalističkom sustavu. Pri tom se kao 'argumenti' koriste pojedinačni slučajevi kažnjavanja svećenika zbog zlouporabe vjere. Takva se djelatnost negira i stavlja u kontekst tvrdnje da se u zemlji crkvi sustavno onemogućava da među vjernicima ispunjava obveze koje im je religija odredila. Na jednaki se način u ustaškom tisku i fenomen Međugorja koristi za podupiranje teza o proganjanju katolika u zemlji.

Uz konstantno poistovjećivanje vjerskog i nacionalnog, u zlonamjernom prikazivanju odnosa crkve i društva, najistaknutije se mjesto pridaje i Alojziju Stepincu, pa se pri tom pitanje njegove rehabilitacije postavlja kao osnovni uvjet daljnjeg razvoja i unaprjeđenja tih odnosa...

Emigrantske organizacije 'Hrvatska seljačka stranka' i 'Hrvatski radnički savez' redovite su u svom neprijateljskom djelovanju protiv SFRJ putem specifične vrste letaka, koje uglavnom potpisuje dr. Juraj Krnjević kao predsjednik HSS-a. U lecima se ističe borba za 'nezavisnu republiku Hrvatsku', ideje - nauk braće Antuna i Stjepana Radića te geslo: 'Vjera u boga i seljačka sloga'.

Krnjević se obraća emigraciji, hrvatskim građanima na privremenom radu u inozemsvu i zemlji obično lecima u povodu božićnih i novogodišnjih praznika, 'žrtava' Bleiburga te u sličnim prilikama. Prošle i ove godine HSS i HRS slale su letke: 'Poruke predsjednika dr. Jurja Krnjevića - Pozdrav za Novu 1985. godinu', 'Sretan Božić i

sretna Nova godina 1986.', 'Kakova je emigracija u 1985?', 'Bleiburg - 40 godina kasnije', 'Važni po hrvatski narod diplomatski dokumenti iz prošloga svjetskoga rata', 'Poruka hrvatskom narodu u domovini i iseljeništvu' te 'Apel državama članicama Ujedinjenih naroda'.

U 'Poruci za Božić i novu 1985. godinu' J. Krnjević iznosi zaključak Kongresa HSS-a i HRS-a što je održan u Belgiji 1981. godine, tj. nabraja smjernice koje su, u stvari, načela i platforma bivše stranačke orijentacije. Tako se apelira na 'čuvanje ognjišta', '"neiseljavanje u tuđinu', stvaranje brojnih obitelji i odgoj djece u 'vjeri i kulturi hrvatskih narodnih tradicija i običaja', na čuvanje hrvatskog jezika, te daje preporuka Hrvatima da se vrate u domovinu...

Rafinirani pristup učenjima Radića temelj je svake poruke i promidžbenog nastupa predvodnika HSS-a i HRS-a. Tako se atentatom na S. Radića 'usred beogradskog parlamenta' pokušava manipulirati osjećajima istomišljenika i na toj osnovi održati na okupu stare pripadnike ove građanske stranke, dijelom naše građane na privremenom radu u inozemstvu, HSS-ovske ostatke u zemlji i njihove potomke. Inače, stratezi HSS-a i HRS-a, osim imena i djela Antuna i Stjepana Radića, nemaju drugih uporišta za promidžbeno djelovanje među pristalicama, izuzevši one promidžbene učinke koji proizlaze iz njihove promidžbene konstrukcije jugoslavenske zbilje...

Diverzantsko-teroristički dio strategije neprijateljske emigracije bio je bitno naglašen u analiziranom razdoblju. Kod nekih ustaških organizacija to je i jedini smisao njihova postojanja. Kod drugih terorizam je maskiran političko-promidžbenim fasadama i frazeologijom zapadnih demokracija. Osobito je to naglašeno kod HNV-a i HDP-a. U nastupu prema SFRJ ove dvije vodeće ustaške organizacije strateški su se opredijelile: jedna na naše građane na privremenom boravku i radu u inozemstvu, koji bi trebali biti njihova produžena ruka u ostvarivanju navodnih političkih ciljeva ('Hrvatsko narodno vijeće'), a druga u programskim zadacima ističe orijentaciju k stvaranju veza i utjecaju u zemlji. Dok HNV naglašenije govori o političkim i političko-promidžbenim oblicima borbe, pri čemu skriva ostale, osobito diverzantsko-terorističke, dotle je kod HDP-a, naprotiv, terorizam legalitet njihove programske osnove. Ideolozi HDP-a ne samo da ne skrivaju terorističke metode borbe, već daju i moralno opravdanje 'upotrebi svih raspoloživih sredstava'. U planovima globalne strategije ustaške emigracije i u okviru terorizma značajno mjesto zauzimaju planovi, pripreme i izvođenje. Objekti su napada - turistička privreda u ljetnim mjesecima, a zatim vojni, privredni i športski objekti, spomenici, prometnice, šume i druga dobra, kao i napadi na državne i partijske rukovoditelje, pripadnike službi unutarnjih poslova, posebno SDS-a, JNA i pravosuđa.

Tražeći nove veze, kanale i izvršitelje neprijateljskih akcija, osobito među mlađim osobama - nositeljima naših putnih isprava, onima koji traže azil na Zapadu, teroristi posebnu pozornost poklanjaju osobama ogrezlim ili na rubu kriminala, nastojeći ih vrbovati jer su neki od njih spremni i za vrlo male sume upustiti se u izvršenje akcija u zemlji. Sve je prisutnija orijentacija i na strane državljane kao prenositelje ili pak izvršitelje za novac.

U kontekstu ovoga, valja napomenuti da je HDP praktički preuzeo kontrolu nad gotovo svim logorima i osobama koje traže azil u SR Njemačkoj i smišljeno dobar dio njih pridobiva za svoju aktivnost...".

Marko Lopušina o razvoju jugoslavenskih tajnih službi

O nastanku, razvoju, djelatnostima i kadrovima jugoslavenskih tajnih službi najviše se pisalo u Srbiji. Tamo su objavljeni brojni intervjui i nekoliko knjiga općenito o ustroju i djelovanju jugoslavenskih tajnih službi, u kojima su izneseni i brojni detalji o pojedinim akcijama, uključujući i likvidacije političkih protivnika – uglavnom hrvatskih političkih emigranata. Knjiga beogradskog publicista Marka Lopušine *Ubij bližnjega svoga I* (1995.) i *II* (2000.) obiluje raznim podacima takve naravi, pa – uz dopuštenje autora - prenosimo najznačajnije dijelove:

"Udba kao ofenzivna obavještajna služba imala je zadatak prikupljati podatke o namjerama i aktivnostima stranih država i njihovih organa kojima se ugrožava sigurnost FNRJ, da otkriva i onemogućava djelatnost stranih obavještajaca u zemlji, da se suprotstavlja aktivnostima emigrantskih organizacija, da presijeca djelovanja unutarnjeg neprijatelja, da se obračunava s ostacima odmetničkih bandi i da otkriva antisocijalističke pojave u društvu' - piše u 'Leksikonu sigurnosti' dr. Obren Đorđević. Reorganizacija Odjeljenja zaštite naroda izvršena je poslije donošenja Ustava FNRJ u ožujku 1946. godine kada je ono preimenovano u Upravu državne sigurnosti, u narodu označenoj kao Udba. Izlaskom iz resora Ministarstva narodne odbrane i samim ulaskom Udbe u sastav Ministarstva unutarnjih poslova Jugoslavije, ova tajna služba je neslužbeno postala dio civilne policije. Ako, kako trvdi kontraobavještajac Milan Trešnjić, razlika u metodi djelovanja Ozne i Udbe uopće nije bilo, onda ih je bilo jedino u samoj organizaciji ove dvije jugoslavenske tajne službe. U njoj su, doduše, vojni činovi i odora i dalje postojali, jer je jugoslavenska tajna služba službeno i dalje bila vojna formacija sve do 1952. Korpus narodne obrane je i dalje bio oružana snaga ove političke i obavještajne policije. Druga bitna promjena u državnoj sigurnosti dogodila se kada je iz sastava Ozne izdvojen njezin III. odjel i ostavljen u Ministarstvu narodne obrane i to kao XII. uprava - kontraobavještajna služba. Ona se od 14. prosinca 1955. godine preimenuje u Upravu sigurnosti MNO-a. U organizaciji Udbe nastaju promjene i tada se ukidaju okružni odjeli Ozne, koji su postojali do 1947. godine. Ovom reogranizacijom Udba postaje moderna služba s razgranatom organizacijom poslova u čak osam odjela.

Prvi odjel Udbe FNRJ vršio je poslove organizacije i koordinacije obavještajne aktivnosti prema inozemstvu. Njegov prvi načelnik postaje Maksimilijan – Maks Baće. Njegov zamjenik je bio Antun Vratuša, koga je zamjenjivao i naslijedio Edo Brajnik. Ovaj odjel je obavještajno istraživao strane zemlje preko obavještajaca ugrađenih u naša diplomatsko-konzularna i druga predstavništva. Imao je trideset i pet obavještajaca. Od ovih obavještajaca osnovao se kasnije, u siječnju 1951. godine, Obavještajni odjel u Ministarstvu vanjskih poslova, koji je istodobno obavljao i kontraobavještajne zadatke u našim predstavništvima u inozemstvu. Prelaskom obavještajnih poslova u MIP, u MUP-u FNRJ osnovan je prvi samostalni odsjek koji je organizirao obavještajnu aktivnost prema istočnoeuropskim državama, a to znači da je od pedesetih godina FNRJ počela špijunirati i SSSR i druge zemlje komunizma. Šefovi pojedinih sektora u ovom odjelu bili su Mihajlo Javorski, Ranko Zec, Dalibor Jakaš i Gojko Žarković...

Treći odjel Udbe organizirao je i neposredno radio kontraobavještajne poslove: pratiti aktivnost stranih diplomatsko-konzularnih i drugih predstavništava, otkrivati agenturu inozemnih obavještajnih službi; istraživati djelatnost okupatorskih obavještajnih i službi sigurnosti i voditi istrage protiv otkrivenih agenata. Svi poslovi se obavljaju po geografskom načelu i zato je odjel podijeljen na četiri odsjeka: Zapad, Istok, Jug i Sjever. Načelnik ovog odjela bio je neko vrijeme Ante Eterović - Vili, ali ga je ubrzo zamijenio Edo Brajnik - Štefan, iskusni operativac i bivši šef VOS-a. U toj upravi radio je i Vladimir Rolović.

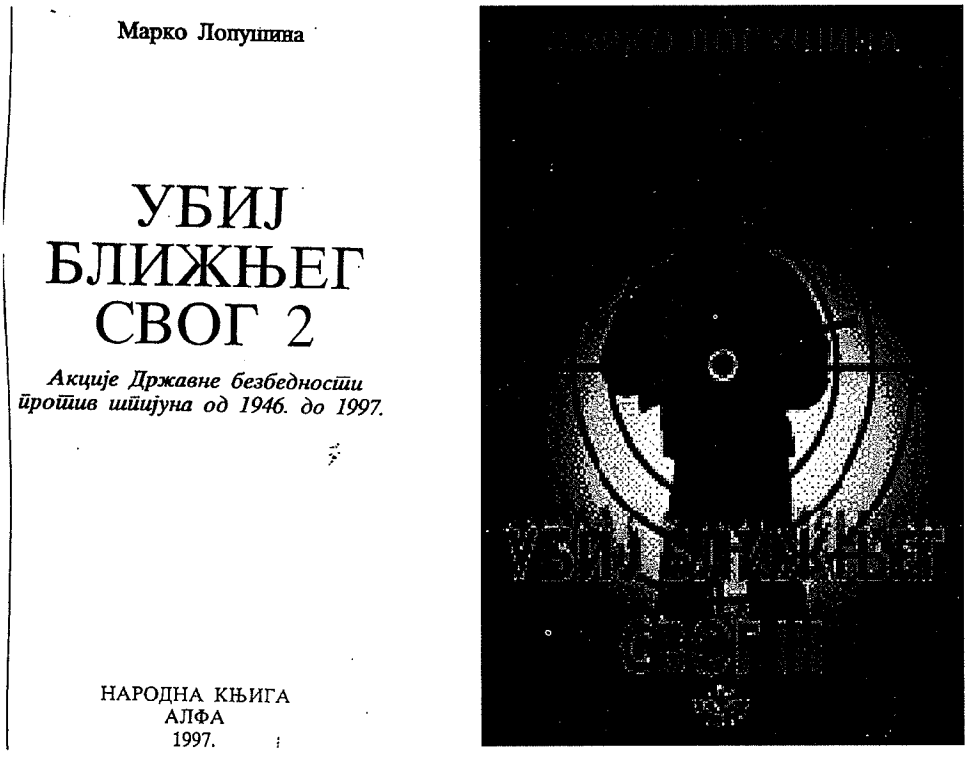

Faksimili naslovnica knjiga Marka Lopušine "Ubij bližnjeg svog", 1997.

Četvrti odjel objedinjavao je poslove, veze i evidencije, koji su bili raspoređeni u pet odsjeka, i to sa sljedećim zadacima: da se organizira i rukovodi radioslužbom u zemlji i inozemstvu, kontra-radioslužbom i radiotelegrafskom školom; kontrola i pregled pošte građana, telefona, telegrafa i osiguranje objekata i PTT; evidencija agenturno-povjerilačke mreže, antinarodnih elemenata, raspisivanje potjernica i čuvanje neprijateljskog arhiva; rukovođenje tehnikom, daktiloskopijom, vještačenjem i fotografijom; uspostavljanje kontrole i održavanje u stručno-tehničkom pogledu i organizacija materijalno-tehničkog osiguranja. Šefovi ovog odjela su bili prvo Mitar - Mujo Kovačević, a zatim Selim Numić. Nikšićanin i Sarajlija, privatni namještenik i intelektualac, prvoborci i komandanti, obojica zatim načelnici u saveznoj Udbi. Mitar Kovačević je radio u KOS-u na održavanju veza u Maršalatu, a Selim Numić je bio šef Prislušne službe Udbe.

Edo Brajnik

Vladimir Rolović

Peti Udbin odjel starao se o materijalnom osiguranju i financijskom poslovanju. Šesti odjel je vršio agenturnu i fizičku zaštitu najviših državnih i partijskih rukovoditelja. U samoj tajnoj policiji postojala je posebna Komisija Udbe za savezne funkcionere, koja se bavila ispitivanjem njihova porijekla i članova njihovih obitelji. Neko vrijeme ovu komisiju je vodio Veljko Mićunović, kao pomoćnik Aleksandra Rankovića. Sedmi odjel Uprave državne sigurnosti FNRJ bavio se kriptografskom zaštitom tajnih poruka, izrađivao šifrirane dokumente i radio na istraživanju u tom području. Istražni odsjek vodio je istrage za račun sva tri operativna odjela – I, II, i III. Odjel za kadrove, bio je osmi i imao dva odsjeka, od kojih se jedan bavio pitanjima organizacijske prirode, a drugi personalnim pitanjima. Glavni kadrovik političke policije bio je Filip Bajković, stari oznaš i obavještajac. Rođen je 1910. godine, pravnik po struci, a kasnije je postao pomoćnik ministra unutarnjih poslova FNRJ.

Prvi ljudi jugoslavenske i srpske policije 1946. godine bili su: Aleksandar Ranković i Slobodan Penezić - Krcun. Njihovi zamjenici po pitanju državne sigurnosti bili su Svetislav Stefanović, znani kao Ćeća i Miodrag Milatović, poznatiji kao Milc. Prvi je rođen 1910. u Kućevu, a drugi 1911. u Valjevu. Ćeća je iz Homolja, a prije rata je bio privatni namještenik, kako piše u njegovoj službenoj biografiji, odnosno kalfa kod čuvenog trgovca Vlade Mitiča. Mile je iz Šumadije, u Beogradu je bio student prava. Obojica su kao članovi KPJ proganjani u Beogradu i osuđivani na Sudu za zaštitu države. Zbog progona, Stefanović je emigrirao u SSSR, gdje je izučio partijske i policijske tečajeve, dok je Milatović, kao aktivist, radio po Srbiji...

Prva reorganizacija državne sigurnosti imala je za cilj i institucionalno postavljanje Udbe kao čuvara političkog reda i državnog poretka. Svaka republika davala je za Upravu državne sigurnosti svoje najbolje kadrove. Selekciju operativaca

u Sloveniji za Udbu Jugoslavije, na primjer, vršili su Zdenka Kidrič, Edo Brajnik i Ivan Maček, u to vrijeme ministar slovenske policije. Aleš Bebler, Jože Brilej, Antun Vratuša, Prežihov Voranc, Bogo Gorjan, Tone Lah, Franc Kos, Drago Flis, Rade Trošt, Maks Kadunc, Milan Venišek, Slavko Zorc, Ratko Močivnik, Drago Kunc, Sergej Krajger, Stane Kolman, Vlado Mihalič i Mladen Devide bili su uz Edu Brajnika 'delegirani' kao obavještajci u Beograd. Na prijedlog Jakova Blaževića i Ivana Krajačića, u glavni grad je za načelnika u Upravi državne sigurnosti postavljen i Đuro Stanković, Srbin iz Hrvatske, nekadašnji odvjetnički pripravnik iz Gospića i dobar prijatelj Jakova Blaževića...

Praktički, reorganizacija Ozne u Udbu izvršena je u ožujku 1946. a dograđivana je u ožujku 1947. godine, da bi dobila konačnu fizionomiju početkom 1951. godine. Zadržala se punih dvadeset godina, do gašenja Udbe 1966. godine na Brijunima. Po ovoj organizacijskoj shemi bila je organizirana Udba na cijelom teritoriju FNRJ. Udba je bila partijska obavještajna služba, ali i služba sigurnosti, i to naročito u početku njezinog postojanja, krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina, dok je bila pod kadrovskim mentorstvom KPJ i u funkciji provođenja političke strategije Komunističke partije Jugoslavije. Da bi se odškolovali u takvom duhu novi politički policajci, vlada Jugoslavije je u Beogradu na Topčideru 1949. otvorila Višu školu Udbe FNRJ. Njezin direktor je jedno vrijeme bio Budo Miličević, a zatim i David Laušević. Predavači na školi su bili profesori Jovan Đorđević i Radomir Lukić, ali i policajci, jer je predmet državnu sigurnost predavao Edo Brajnik. Uspješni polaznici su bili i Budimir Lončar, i Ivica Kojić, i Branislav Pendić, i Milorad – Mića Japundža, i Obren Đorđević. Većina studenata Udbe kasnije je završila pravni fakultet u Beogradu. Najvažnija lekcija za njih u ovoj policijskoj školi bila je da se konkretni stavovi i odluke Partije i države u Udbi izvršavaju bez pogovora. Operativac tajne policije nije uopće razmišljao zbog čega je neka politička ili policijska odluka donesena. Pripadnici jugoslavenske tajne policije su razmišljali jedino kako što bolje realizirati postavljeni zadatak. Polazilo se od toga da partijski forumi misle o ostvarenju strateških ciljeva revolucije. Udba je bila njihova službena i privatna sudba. Tako se prema svom poslu odnosila većina pripadnika Udbe, pa je za njih policijski progon svojih sugrađana, pa čak i rođaka, bio dio svakodnevnih poslova i zadataka. Udba je po svojoj suštini bila klasična politička policija...

Taktikom izbora što lošijih kadrova u federalne organe, pa i u javnu i tajnu policiju, republički centri su sedamdesetih godina otpočeli unutarnje miniranje Federacije. Jugoslovensku tajnu policiju poslije 1966. godine vodili su Borče Samonikov iz Prilepa, Silvio Gorenc iz Krškog, Mitja Krajger iz Ljubljane, Srđan Andrejević iz Beograda, Zdravko Mustać iz Zagreba, Pjer Mišović iz Titograda, Dragiša Ristivojević iz Beograda i Mihalj Braca Kertes iz Beograda...

Dobra strana IV. plenuma i reorganizacije Udbe, po mišljenju samih rukovoditelja SDB-a, bila je i u tome što je u tajnoj policiji Jugoslavije, posebno Srbije, sukcesivno vršena zamjena kadrova i što se pazilo da u službu može doći samo pojedinac s visokoškolskom diplomom, a izuzetno s višom školom. Tako je SDB sve više predstavljala skup fakultetski obrazovanih ljudi, koji ni po čemu ne nalikuje na Udbu, odnosno policijsku ustanovu polupismenih ljudi. Time je postupno i mijenjana javna

slika o jugoslavenskoj i srpskoj tajnoj policiji. Naime, ako su Ozna i Udba u tijeku 1953. godine i bile popunjene pretežno radnicima s nižom spremom (88,56%), djelomično srednjom (10,84%) i visokom (0,60%), ta slika se s vremenom mijenjala. U 1963. godini u Udbi je bilo zaposlenih sa srednjom školom 19,569%, višom 22,25% i fakultetom samo 3,14%. U 1973. godini SDB je u radnom odnosu imala operativaca sa srednjom školskom spremom - samo 36,76%, sa višom 27,70% i visokom čak 28,68 posto. Tijekom 1982. godine u SDB Srbije, sa srednjom školom bilo je 31,97% ljudstva, a sa višom školom 34,93%, fakultetom 27,68%, i sa znanstvenim stupnjem 0,04%. Tih osamdesetih godina u Službu državne sigurnosti, i Jugoslavije ali i Srbije, primani su samo ljudi s visokom školskom spremom. Kadrovi za tajnu policiju su prvo školovani na Višoj školi Udbe, koja je radila od 1952. do 1967. godine u Beogradu. U toj školi Edo Brajnik je, na primjer, bio profesor i predsjednik Komisije za polaganje iz predmeta 'državna sigurnost'. Operativci su se zatim školovali i u zagrebačkoj Školi MUP-a, koja je počela s radom krajem šezdesetih godina. Poslije nje je otvorena Viša škola unutarnjih poslova u Zemunu, da bi krajem sedamdesetih u Skoplju proradio Fakulet sigurnosti...

Jugoslovenska tajna policija bavila se svim metodama predviđenim u radu svih (kontra)obavještajnih službi svijeta, kao što su, na primjer: tajno ugrađivanje agenata u redove protivnika, tajno snimanje i prisluškivanje; prikriveno anketiranje; prikriveno praćenje i promatranje; maskirano znanstveno ispitivanje; ispitivanje izbjeglica, dezertera i emigranata; izviđanje; prikupljanje podataka preko privrednih, diplomatskih i novinarskih predstavnika. U udžbenicima državne sigurnosti za buduće operativce spominju se i nasilne metode rada, ali kao neobavještajna djelovanja obavještajne službe; psihološka djelovanja; promidžbena; špijunaža; diverzija; sabotaža; izazivanje kriznih situacija; prevrati i pučevi; terorizam; ubacivanje naoružanih skupina; specijalne operacije. Kidnapiranja i likvidacije državnih neprijatelja se ne spominju, a upravo to su, gotovo trideset godina, bile karakteristične metode jugoslovenske tajne policije...

U SDB SSUP-a, na primjer, Uprava za emigraciju vodila je brigu o kompletnoj antikomunističkoj djelatnosti naših ljudi u inozemstvu. To je činila i SID u SSIP-u, dok su republičke, odnosno pokrajinske službe brinule samo o svojim nacionalnim emigrantima. U Saveznom ministarstvu vanjskih poslova, emigraciji je bio posvećen tzv. Treći sektor, u kome su, prema svjedočenju Antona Duhačeka, iza rata radili i Duško Laličić, Mladen Devide, Veselin Bakić. Emigrante su, posebno od 1945. godine, pa do 1966, pratili i o njima prikupljali podatke obavještajci SID-a koji su bili rezidenti: Aleksandar Demajo, Feliks Gorski, Franc Kos, Anton Duhaček, i Jokaš Brajović u Londonu; Stipe Drndić, Franc Kos, Drago Rafaj u Vašingtonu; Gorjan Bogo, Zvonko Lucić u Trstu; Mate Horvatić, Rajko Knežević, Zvonko Lucić, Drago Rafael, Vesko Martinović, Gojko Žarković u Parizu; Slobodan Borisavljević u Bernu; Zdenko Dostal u Beču i Majer Krešo, Nikola Mandić u Rimu. Dr. Branko Pavlica bio je obaveštajac SID-a u Njemačkoj sa specijalnim zadatkom da prati antijugoslavensku neprijateljsku emigraciju. Središta obavještajne mreže za praćenje ustaške emigracije u Južnoj Americi nalazila su se u Parizu, odnosno Zapadnom Berlinu za europske zemlje. Svake dvije - tri godine pariški centar je centrali u Beogradu slao referate o jugoslavenskoj emigraciji u Južnoj Americi, ali i u samoj Francuskoj. Na pedesetak stranica bio bi opisan sastav i djelatnost antijugoslavenskih organizacija, njihovih lidera, kao i sve poruke o

eventualnoj obavještajnoj suradnji koje su pristizale Udbi od strane pojedinih 'državnih neprijatelja'...

Iza Brijunskog plenuma u ljeto 1966. godine, kada je osnovana SDB SSUP-a, na čelo Uprave za emigraciju počeli su opet dolaziti, uglavnom, kadrovi iz Hrvatske. Neko vrijeme je tzv. Drugu upravu, od početka sedamdesetih godina, vodio Hrvat iz Mostara, iskusni kontraobavještajac Stanko Čolak, oženjen Srpkinjom, otac dva sina. Taj resor zatim vodio je i Jovo Miloš, hrvatski Srbin, inspektor iz Zagreba. Bilo je to u razdoblju od 1972. do sredine osamdesetih godina, kada na čelo II. uprave dolazi Crnogorac, nekadašnji analitčar SDB-a, Zoran Savičević. U samoj upravi, koja je imala od deset do šesnaest inspektora, radili su i Branko Jurak, Mića Marčeta, Aleksandar Milanović, Boža Spasić, Mića Japundža, Ilija Majstorović, Mićo Stanković. Većina njih je šezdesetih godina vodila odjele za emigraciju u svojim republikama Hrvatskoj ili BiH. Sama organizacija, na primjer Udbe Bosne i Hercegovine, bila je takva da je u njoj, pored I. uprave za unutarnjeg, II. uprave za vanjskog neprijatelja, postojala i posebna III. uprava za emigraciju. Bosanska tajna policija je imala pune ruke posla, jer je zbog miješanog stanovništva i, također, miješane emigracije imala zadatak pratiti i srpske, i muslimanske, a posebno ustaške ekstremiste. Naime, najveći teroristi medu ustašama potjecali su iz Hercegovine, pa je Udba BiH, prema teritorijalnoj podjeli posla, bila i u inozemstvu zadužena da prati hrvatske nacionaliste i antikomuniste iz svoje republike...

Dok je likvidacija ostataka nacionalnih snaga u zemlji tretirana kao javna tajna, radi postizanja unutarnje kohezije narodnih masa, dotle se o akcijama Udbe, odnosno SDB, prema emigraciji u inozemstvu šutjelo. Za našu javnost to je bila donedavno tabu tema, a za radnike policije to je i danas službena i državna tajna. Ponajviše zbog toga što je Udba svoje atentate izvodila na teritoriju stranih zemalja, najčešće mimo znanja tamošnje policije i vlade, pa je otkrivanjem moglo doći do diplomatskih i političkih skandala i problema, jer se u poslovima likvidacije tzv. vanjskog neprijatelja koristila prljavim metodama. Poznavatelji prilika u političkom podzemlju tvrde da je SDB uz pomoć svojih plaćenika od rata do danas ubila stotinu političkih emigranata. Medu nastradalima bilo je najviše članova ustaških organizacija, jer su one bile i najbrojnije, ali i najopasnije po SFRJ. Na toj listi ima oko šezdeset imena...

Pored atentata na ugledne emigrante, SDB se dosta često koristila i kidnapiranjima kako bi došla do svojih državnih neprijatelja. O tome je odluku uvijek donosio najviši politički i policijski vrh. Tako se poslije dogovora Tita i Čaušeskua dogodilo da je SDB u Rumunjskoj, uz pomoć tajne službe Sekuritatea, oteo Vladu Dapčevića i dovezao ga u Jugoslaviju da mu se sudi zbog suradnje s ibeovcima. O tome je detaljno u svojoj knjizi 'Crveni horizonti' pisao rumunjski general Jon Pačepa. Sedamdesetih godina SDB je kidnapirala dr. Krunoslava Draganovića, emigranta koji je za vrijeme rata 'štakorskim kanalima' prebacivao ratne zločince na Zapad. Njemu je suđeno u Sarajevu. Čuvenog biznismena Batu Todorovića Služba državne sigurnosti Jugoslavije je uz pomoć mafije ukrala u Italiji, uspavala ga i prebacila u Beograd. Akcijom je rukovodio Janez Zemljarič, načelnik SDB-a Maribor, kasnije član SIV-a. Vjenceslav Čižek, ustaški emigrant, kidnapiran je 1977. godine u Italiji...

Ilija Stanić je dio svoje mladosti proveo u Konjicu, kod brata Luke, i u

Ilija Stanić

Zrenjaninu, kod tetke, gde je učio keramičarski zanat. Gdje god bi se pojavljivao, Ilija Stanić bi krao i pravio sebi i rođacima nevolje. Poslije jedne racije u Sarajevu pobjegao je iz SFRJ u Austriju. Odatle bježi u Francusku, gdje je uhićen zbog krađe. Jugoslavenski konzul Mile Nešić ga je tada spasio iz zatvora. Brbljiv i slatkorječiv, Ilija Stanić se tada ovom konzulu i obavještajcu SID-a prvi put ponudio da izda svog kuma Vjekoslava Maksa Luburića. Čak je Nešiću nudio i pisane dokumente o Luburiću i ustašama u Španjolskoj. Jednog dana je donio i Luburićev plan o miniranju veleposlanstva Jugoslavije u Parizu. Poslije toga SDB BiH je uhitila Iliju Stanića, natovarila mu na vrat i krađe, a i terorističke akcije protiv domovine. Kako bi se zaštitila od Stanićeve izdaje, SDB BiH ga je zaplašila da će mu braća i majka otići u zatvor, i tako ga 'uvjerila' da krene na svog kuma Maksa Luburića. Otac Luburićevog ubojice, Vinko Stanić, porijeklom iz Hercegovine, bio je u II. svjetskom ratu član Maksove bojne. Kada se 1942. u okolici Konjica Vinku Staniću rodio sin, Vjekoslav Luburić ga je krstio i dao mu ime Ilija: Vinko Stanić je poginuo 1949. godine, nakon ustaške izdaje fra Bekavca, koji je pred bijeg u SAD prijavio bandu križara pripadnicima Udbe BiH. Tu izdaju i stradanje svog oca Ilija Stanić nikada nije zaboravio hrvatskim nacionalistima, emigrantima i odbjeglim ustašama.

Kako je Ilija Stanić bio sin ustaše, cijelo vrijeme dok je živio u Sarajevu kao mladić, bio je pod kontrolom SDB-a BiH, ali i SDB-a Hrvatske. Onog trenutka kada se Ilija našao u rukama policije, jedino iskupljenje je bilo da počne surađivati s bosanskom tajnom policijom. U to vrijeme ministar bosanske policije, krajem šezdesetih, bio je Hrvat Ante Miljas, a šef SDB-a BiH bio je Fehim Halilović. Na nagovor SDB SSUP-a, Ilija Stanić, koji je dobio šifrirano ime 'Mungos', prebjegao je u Italiju, a preko Francuske u Španjolsku i uspio se 1966. godine zaposliti kod kuma Maksa Luburića kao kuhar i vozač, sa zadatkom i osobnom namjerom da generala Drinjanina u pogodnom trenutku ubije i tako osveti svog oca Vinka Stanića. Pune dvije godine Ilija Stanić je proveo u domu svog kuma Vjekoslava Luburića u mjestu Karkahente kod Valencije, a onda se iznenada uplašio i 1968. godine iz Španjolske pobjegao u Njemačku. Njegovi poznanici tvrde da se Stanić zbližio s Luburićevom kćerkom, što je naljutilo generala Drinjanina, pa ga je istjerao iz svog doma. Kada se, međutim, vratio u Sarajevo neobavljena posla, načelnik SDB Fehim Halilović ga je poslao natrag u Španjolsku. Plaćeni ubojica je odvezen jugoslavenskim automobilom u Italiju, do francuske granice, gdje je pušten da ide na zadatak, ali mu je vozač iz SDB-a SFRJ prije toga uzeo našu crvenu putovnicu. U dosjeima bosanske i hrvatske tajne policije Ilija Stanić je bio

registriran i kao Stanko Ilić, odnosno 'Mungos', dok je Maks Luburić bio samo M. Čitava akcija likvidacije ratnog zločinca Vjekoslava Luburića vođena je pod šifrom 'Kobra'. Služba državne sigurnosti BiH je održavala pismeni kontakt sa Stanićem u Valenciji preko njegovog rođenog brata Luke Stanića u Konjicu. U arhivu SDB-a BiH postoji magnetofonska vrpca sa saslušanja Ilije Stanića, na kojoj je zabilježeno njegovo svjedočenje o ubojstvu ratnog zločinca Vjekoslava Maksa Luburića u Španjolskoj. Ja sam te vrpce dobio i preslušao:

'Bila je zima 1969. godine, kada sam se preko Italije, ilegalno ubacio u Francusku. Došao sam vlakom do Nice, tu prenoćio, a onda vlakom do Pariza. Svratio sam kod Dabe Peranića, s kojim sam prošle godine boravio kod Maksa Luburića. Dabo me odmah pitao: - Gdje si ti nestao? Objasnio sam mu da sam ilegalno išao za Njemačku, pa me je policija uhitila u krađi i protjerala za Jugu. On je povjerovao, ali mi je rekao da mi general ne vjeruje i da je ljut na mene. Od Dabe sam uzeo moju španjolsku osobnu kartu i otputovao vlakom za Barcelonu, a ne direktno za Valenciju, kako bih vidio da li me neko prati. U Barceloni uzmem kartu za Valenciju. Prvi razred. Legnem i probudim se u Valenciji. Pravo sa stanice otišao sam kod mog prijatelja Željka Bebeka. Četiri-pet dana izbjegavao sam otići do Maksa, koji je već čuo da sam došao. Jedno jutro stavi me Željko u auto i odveze do generala u Carcahente. Dočekao me usiljenim riječima: - Gdje si, kume moj?

Kako su dani prolazili, tako se Maksovo povjerenje u mene vraćalo. Željko i ja bili smo već tri mjeseca u njegovoj kući. Dao nam je sobu u prizemlju, jer je onu na katu pretvorio u spremište knjiga. U veljači 1969. godine Maksova kuća je bila puna ljudi. Tu su mu žena, sin, ja, Željko, a pojavio se i pukovnik Štef Crnički, koji je došao iz Clevelanda. U to su stigle vijesti da je Udba ubila Milu Rukavinu, Tolja i Maričića, a meni Maks u povjerenju kaže: - Čuvaj se, kume, vidiš šta Udba radi! Otvori i oči i uši! - Vidim, vidim, moj generale! Majku im komunističku. Čuvat ću se, ne brinite! I ne bojte se vi, čuvat ću vas ja!

General je tih dana osobno bio jako nervozan. Posvađao se sa ženom, pa ga je ona napustila. Kažem ja sebi: Odlično! Posvađao se on i sa Željkom Bebekom, a na Branka Marića, koji je pristigao iz Frankfurta, potegnuo je i pištolj. Vidim i ja da mu Branko dosađuje, pa viknem na njega: - Šta ćeš ti, ostavi mi generala na miru!

Čekao sam svoj trenutak. Išao sam na sigurno. Znao sam da nitko ne može biti tako prisan s Maksom, niti mu itko može prići tako blizu kao ja. Kuhao sam mu, sređivao kuću, vozio ga van, primao i pazio na goste. Zato sam čekao. Bolje je ići na sigurno, polako, nego navrat nanos. I sačekao sam. Odredio sam da to bude krajem veljače. Međutim, opet su nam došli Dabo Peranić, pa neki Dragutin Ježina iz Lyona i Ante Nožina iz Frankfurta. Sjedimo mi tako i pričamo. A ja pitam Maksa Luburića: - Generale, kada ćemo u Hrvatsku? - Kume, sigurno, za tri godine - kaže on, a ja mislim: Nećeš nikad, moj kume!

U to vrijeme Maks Luburić je pokušavao doći u kontakt s Rusima. Pisao je pisma u Moskvu i tražio da ga Rusi puste u Mađarsku. Dobivao je od KGB neka šifrirana pisma. General je tada imao običaj reći: - Bolje Hrvatska s ruskim bazama, nego s jugoslavenskom vojskom! Maks je šurovao sa starim i sa mladim ustašama. Prvi su mu bili potrebni zbog novca, a drugi zbog akcije, drskosti i bezobzirnosti. Uspio je u Švedskoj

stvoriti jak odbor borbenih ustaša. Bio je dobar i s jednima i s drugima. Svi su se u hrvatskoj emigraciji te 1969. godine probudili. Zagreb im je dao znak da opet dolazi 1941. godina, a Maks Luburić je sanjao da bude novi Pavelić.

Dana šesnaestog travnja 1969. godine, u Valenciji mi je poštar donio jedno pismo na ime Stanko Ilić. Udba mi piše da mi šalje kurira u Španjolsku specijalno za mene. On mi je donio prašak za Maksa. Dao mi je i dvije novčanice od po sto dolara. Poručio mi je da čekam da mi netko dođe iz BiH ili Hrvatske u pomoć. Rekao sam mu da mi nitko ne treba. Neću čekati. Znao sam ja svoj trenutak. U kalendaru sam već zaokružio dvadeseti travnja. Rekao sam kuriru da se više neću javljati. Svi su gosti iz Maksove kuće otišli, ja sam bio spreman. Donio sam u sobu čekić i štangu. Pripremio sam dokumente za izlazak iz Španjolske. Ja sam kod Maksa bio prijavljen kao lektor u listu 'Drina', a u Španjolskoj osobnoj karti mi je pisalo da sam profesor hrvatske književnosti. U Udbi, međutim, nitko mi nije vjerovao da ću srediti Maksa. Razmišljao sam, ako to učinim u subotu, neću imati dovoljno vremena da pobjegnem. Nedjelja je bila bolja. Mali ide u crkvu, Maks spava, a ja imam slobodan dan, pa me nitko neće odmah tražiti. Dvadeseti travnja, dan poslije mog rođendana. Cijele noći, u subotu na nedjelju, nisam mogao zaspati. Ležim u krevetu i gledam na sat. Znojim se. Zvono na crkvi zvoni svakih petnaest minuta. Dva, tri, četiri, pet. Ustao sam, nisam više mogao ležati. Pregledao sam sve stvari da nešto ne zaboravim. Opet se znojim. Živci mi rade. Siđem dolje, pokucam. Maks mi otvori: - Dobro jutro generale, kako ste spavali? - Dobro, dobro - kaže on.

Deset i dvadeset i pet. Sin mu Tonči Luburić donio novine i ode u crkvu. Maks me traži da mu skuham kavu. Kava gotova za tri minute. Prašak koji sam dobio bio je loš. Rastopio se u vrećici koju sam držao za pojasom. Morao sam ga prstom mazati na šalicu. Ruke sam prao pet puta. Uzmem čekić, koji sam donio iz sobe, stavim ga za pojas i odnesem generalu kavu. Dvadeset i pet do jedanaest. Maks pije kavu. Ja držim čekić u hlačama. Pije. Ništa. Popije sve, i ništa. Odnesem šalicu u kuhinju. Izvadim čekić i stavim ga na sudoper. Htio sam otići u sobu po štangu. Jebem ti prašak! Štangla je najbolji lijek, kao za Hrvoja Ursu u Frankfurtu. U deset do jedanaest Maks me zove: - Ilija, meni je zlo!

Vidim, pocrnio kao zemlja. Diže se i povraća. Povedem ga u kuhinju na pipu. On povraća u sudoper, a ja mu rukom pljuskam vodu po licu. U tren uzmem čekić i lupim ga po čelu: - Tup! Maks pade kao svijeća. Mislio sam više se dići neće. Kad me on pogleda kao zvijer. Zamahnem opet čekićem, a on diže ruke da se zaštiti. Ja viknem: - Majku ti jebem ustašku. Ovako si ti maljem ubijao djecu u Jasenovcu! Vidiš šta te čeka!

Pogodi ga čekić kroz prste u čelo. Puče lubanja. Izvučem čekić iz glave i okrenem se. Odem do vrata da provjerim jesam li ih dobro zaključao. Kad se vratim u kuhinju, Maks ustao i dahće kao životinja. Sto kila u njemu. Uzmem onu štangu, pa ga raspalim po čelu. Puče glava kao lubenica. Krv se rasu po kuhinji. Maks tresnu dolje kao da je pao sa sto metara visine. Puknem ga još jednom. On se umiri. Umotam ga u deku. Maks otežao, jedva ga dovučem pod ležaj. Fino sam ga spakirao da ga brzo ne nađu. Da španjolska policija pomisli da je kidnapiran. Čekić i štangu bacim u spremište. Presvučem se brzo, izađem na ulicu i uzmem taksi za Valenciju: - Koliko košta do

grada?- pitam - Tristo pedeset pezeta - kaže taksista. - Evo ti pet stotina, ja častim!

U osam sati i pet minuta navečer sa željezničke postaje poslao sam telegram 'bratu' u Konjic: - M. nikad više!

Ilija Stanić vratio se u Jugoslaviju poslije ubojstva Vjekoslava Maksa Luburića kao heroj. Na slovenskoj granici se sam prijavio i tražio da ga preuzme bosanska tajna policija. Kad je došao u Sarajevo, sljedećeg dana, primao je čestitke osobno od ministra policije Ante Miljasa i šefa SDB-a BiH Fehima Halilovića. Oni su mu prenijeli i Titove riječi pohvale, pa je Stanić čak i vjerovao da će ga Josip Broz i osobno primiti. Novcem SDB-a BiH i SDB-a Hrvatske ovom likvidatoru Maksa Luburića kao nagrada kupljeni su automobil BMW, stan u Beogradu i stan u Sarajevu, plaćeno mu je školovanje i nađen mu je posao u Zavodu za zapošljavanje BiH. Ubojica Maksa Luburića je neko vrijeme živio u Beogradu, ali se poslije ženidbe nekom muslimankom i kada mu se rodio sin Igor odselio u Sarajevo. Često je putovao za Beograd, prijateljici. Išao je za Beč, u posjet majci i sestri. Njima se osobno hvalio da je on ubio ratnog zločinca Vjekoslava Luburića. Iako se sam time hvalio i po Sarajevu, nije izdržao publicitet koji mu je donio Đorđe Ličina, novinar 'Vjesnika', s napisima tijekom 1970. godine o tome kako je Ilija Stanić ubio Luburića. Bili su to, zapravo, prijevodi španjolskog tiska koji nisu godili Staniću, pa je on osobno poručio tada Ličini da će i njega likvidirati. Zbog njegove prgave naravi Sarajlije su izbjegavale Iliju Stanića, a SDB BiH je čak planirala i da ga likvidira kao neugodnog svjedoka. Naime, kada je Tito jedne godine odlazio u Igalo na liječenje, Ilija Stanić je krenuo na Jadran da se sretne s predsjednikom, pa je SDB BiH morala intervenirati i voditi ga u Petrovac, pod izgovorom da će Josip Broz i tamo doći. Poslije tog incidenta s njim, u SDB-u Bosne i Hercegovine, inspektor Duško Zgonjanin, a i neki njegovi kolege u SDB-u Jugoslavije, su razmišljali da se izvrši atentat na vlastitog suradnika 'Mungosa'. Na vezi ga je držao inspektor Mićko Desnica. Život su mu, međutim, spasili Hrvati zaposleni u SDB-u, jer je Ilija Stanić bio Hrvat. Svjestan takve opasnosti, Ilija Stanić, odnosno tajni likvidator 'Mungos', se početkom osamdesetih povukao u miran život...

Sve odluke o likvidaciji političkih protivnika, a posebno ustaša, donosio je u Jugoslaviji, osamdesetih godina, Savezni savjet za zaštitu ustavnog poretka. Dugo godina predsjednik tog Savjeta bio je nitko drugi do dr. Vladimir Bakarić. Poslije njega predsjednik je bila Milka Planinc, a onda Stane Dolanc i Bogić Bogićević. To su ljudi koji su i potpisivali tajna rješenja za ubijanje političkih neprijatelja po svijetu. Definitivna odluka o atentatu na Brunu Bušića donesena je u ljeto 1978.

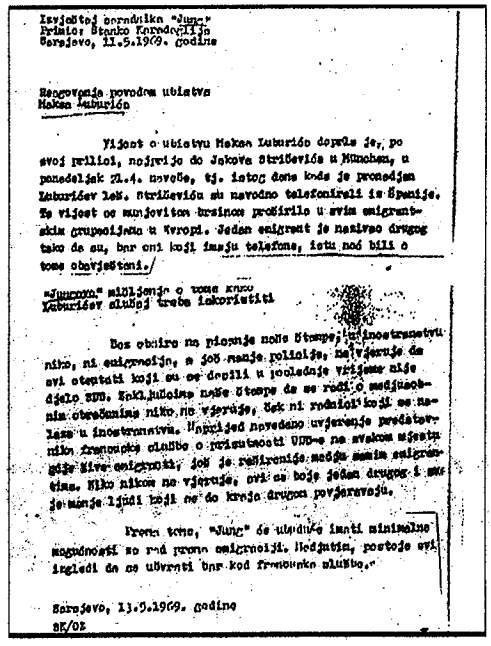

Izvještaj saradnika "Juna"
Primio: Stanko Karadaglija
Sarajevo, 11.5.1969. godine

Reagovanje povodom ubistva
Maksa Luburića

Vijest o ubistvu Maksa Luburića dopala je, po svoj prilici, najprije do Jakova Štrižića u Münchenu, u ponedeljak 21.4. navečer, tj. istog dana kada je pronađen Luburićev leš. Štrižiću su navodno telefonirali iz Španije. Ta vijest se munjevitom brzinom proširila u svim emigrantskim grupacijama u Evropi. Jedan emigrant je naime drugog tako da su, bar oni koji imaju telefone, istu noć bili o tome obavještani.

"Junovo" mišljenje o tome kako Luburićev slučaj treba iskorištiti

Bez obzira na pisanje naše štampe, inostranstvu niko, ni emigraciji, a još manje policija, ne vjeruje da su atentati koji su se desili u posljednje vrijeme djelo UDB. Eskaliranje naše štampe da se radi o međunarodnim obračunima niko ne vjeruje, čak ni rođaci koji se nalaze u inostranstvu. Najnoviji navodno uvjerenje predstavnika francuske službe o prisutnosti UDB-e na svakom mjestu gdje žive emigranti, još je raširenije među samim emigrantima. Niko nikom ne vjeruje, svi se boje jedan drugog i sve manje ljudi koji se do kraja drugom povjeravaju.

Prema tome, "Jun" će ubuduće imati minimalne mogućnosti za rad prema emigraciji. Međutim, postoje svi izgledi da se ubrzani bar kod francuske službe.

Sarajevo, 13.5.1969. godine
SK/OZ

Faksimil izvješća suradnika sarajevske UDB-e o ubojstvu Maksa Luburića, 1969.

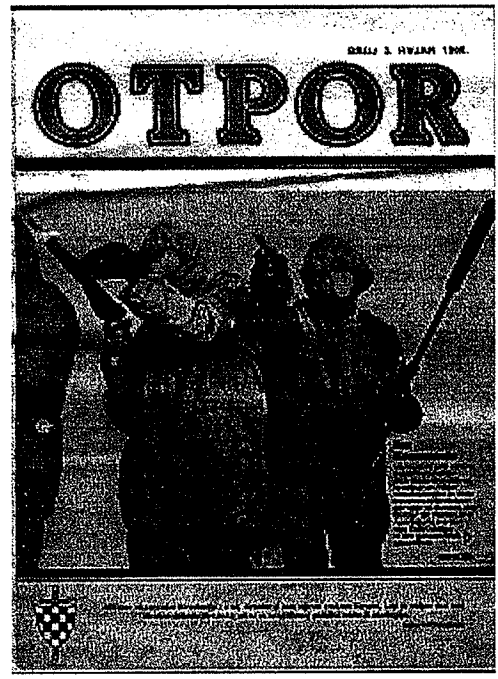

Faksimil naslovnice Otpora s fotografijom iz filma " Hrvati - borci za slobodu", 1977.

godine na sjednici Savjeta za zaštitu ustavnog poretka. Te godine je snimljen film 'Hrvati – borci za slobodu'. Nespretnošću montažera, u tom filmu o obuci ustaša u nekoj šumi, na trenutak se pojavljuje i lik Brune Bušića. Za SDB SSUP-a i ljude iz političkog vrha SFRJ to je bio definitivan dokaz da je ovaj 'proljećar' postao terorist. Dr. Vladimir Bakarić je zato i donio odluku da se Bušić ubije. Zadatak je po pravilu SDB-a povjeren hrvatskoj službi. Glavni razlog za tako krvavi obračun s političkim emigrantima treba prvenstveno tražiti u ponašanju Josipa Broza Tita. Maršal se gotovo patološki bojao atentata. Četnici su planirali pet puta da ga ubiju, a ustaše su pokušale atentat četiri puta. Vojvoda Momčilo Đujić je priznao u intervjuu NIN-u da je potegnuo pištolj na Tita, dok je bio u posjetu SAD-u 1963. godine. Tito je bio blizu smrti i 1971. godine, u vrijeme priprema za službeni posjet Njemačkoj. Tom prigodom oko 450 radnika SDB SSUP-a otišlo je u Njemačku da zajedno s tajnom službom BND-a 'očiste teren od terorista'. Uhićeno je tada 1.200 ustaških emigranata, a nekolicina njih je i priznala da su od HNO-a dobivali ponude da za novac pucaju u Tita. To je za SSUP i Predsjedništvo Jugoslavije bio teroristički akt prve kategorije...

Poslije dvadesetak godina vođenja KOS-a, čak i poslije smjene generala Ivana Gošnjaka, na mjesto generala Šašića 1963. došao je general Ivan Mišković, zvani Brk, čiji je zamjenik bio pukovnik Stjepan Stipe Domankušić. Obojica su bili Slavonci i vodili su KOS narednih desetak godina, do 1971. odnosno 1974. godine. Tako je u KOS-u stvoren slavonski sindrom od kojega je ova služba dugo godina patila. Ivan Mišković je rođen 1920. godine, skojevac je postao 1935, a komunist 1941. Dizao je ustanak u Slavonskom Brodu, a zatim postao politički komesar, član Štaba 6. korpusa. Poslije rata je bio načelnik jednog odjela u Ministarstvu narodne obrane, pa načelnik uprave u Vojnoj oblasti, rukovoditelj Uprave sigurnosti, pomoćnik načelnika uprave u SSNO-u, kao i specijalni savjetnik Vrhovnog komandanta i predsjednika J. B. Tita za pitanja sigurnosti, poslanik u dva saziva Savezne skupštine. Završio je Višu vojnu akademiju, smjer operatike, nositelj je Ordena bratstva i jedinstva, kao i Ordena zasluga za narod. Aktivna služba mu je prestala u JNA 1980. godine.

Jedno od osnovnih načela za izbor ljudi u tajnu policiju, pa i u onu koja radi za JNA, je povjerenje. Ivan Stevo Krajačić, čovjek koji nije mnogo vjerovao Srbima, imao je povjerenja samo u ljude koji su bili iz njegove bliže okolice i koje je mogao lako i brzo provjeriti, a to su bili Slavonci iz okoline Slavonske Požege i Velike Gradice, gde

je on i rođen 1906. godine. Prvi načelnik KOS-a, Jeftimije Šašić je rođen nekoliko kilometara dalje, u Novskoj. Njegov zamjenik i nasljednik Ivan Mišković je rođen kod Pule, ali je studirao u Zagrebu pravo, a ustanak dizao u okrugu Slavonski Brod. U tom gradu je, inače, rođen 1919. godine i Miškovićev zamjenik, treći načelnik KOS-a, general Stjepan Domankušić. On je studirao matematiku i imao je u mladim danima nadimak 'Omega'. Bio je, također, član OK KPJ, sudionik rata u Slavoniji, a zatim 1947. godine načelnik sigurnosti u jedinicama KNOJ-a koje je vodio pukovnik Nikola Ljubičić, pomoćnik načelnika Ozne 3. armije, a zatim zamjenik načelnika sigurnosti. Otuda se smatra da je Ljubičić, kada je poslije smjene Gošnjaka 1967. postao ministar obrane, s lakoćom obožavatelja Josipa Broza Tita prihvatio za načelnike KOS-a dvojicu Krajačićevih ljudi: Ivana Miškovića i Stjepana Domankušića. General 'Omega' bio je i načelnik Uprave za granične poslove GŠ JNA. Na tom položaju je i umirovljen 1977. godine. Nositelj je Ordena partizanske zvijezde, Ordena bratstva i jedinstva. Inače, to načelo bratstva i jedinstva i nacionalni ključ za izbor kadrova za dvanaestu upravu JA tj. JNA kao da nije važilo. Srbijanac Branislav Joksović bio je samo godinu dana šef UB JNA.

Peti načelnik KOS-a bio je zagrebački kadar. Bio je to general Dane Čuić, predratni zemljoradnik, prvoborac i politički komesar koji je ratovao po Hrvatskoj. Rođen je 1922. u Krčevini kod Korenice. U komunističkom pokretu i revoluciji je od 1941-1942. godine. Tada je bio politički komesar bataljuna, pa zamjenik komesara 3. ličke brigade i pomoćnik komesara 6. ličke proleterske divizije. General Čuić je i poslije oslobođenja bio pomoćnik komandanta 1. armije za MPV, načelnik klase Ratne škole GŠ, načelnik Personalne uprave i predsjednik Komiteta organizacija SKJ u JNA. Završio je Višu vojnu akademiju i Ratnu školu, umirovljen je 1984. godine. Njegov zamjenik, a šesti načelnik KOS-a, bio je Šibenčanin general Jere Grubišić. Prije rata je bio zemljoradnik, član KPJ od 1943. godine, poslije rata časnik vojne sigurnosti i zamjenik načelnika Uprave sigurnosti JNA. Grubišić je punih dvanaest godina proveo u upravi sigurnosti, penjući se hijerarhijski do vrha. Koliko je bio utjecajan govori to da je njegov nasljednik, sedmi načelnik KOS-a, general Ilija Ćeranić, držao njegovu sliku na radnom stolu umjesto Brozove. Ovaj Srbin rođen u Han Pijesku, također je vojničku karijeru gradio i po Hrvatskoj...

Jugoslavenska obavještajna služba pri Ministarstvu inozemnih poslova DFJ stvorena je 1952. godine, ugrađivanjem Prvog odjela tadašnje Uprave državne sigurnosti u diplomaciju. Prelaženjem obavještajnih poslova u MIP, u MUP-u FNRJ je osnovan prvi samostalni odjel koji je organizirao obavještajnu aktivnost prema istočnoeuropskim državama. A to znači da je od pedesetih godina FNRJ počela špijunirati i SSSR i druge zemlje komunizma. Diplomatska tajna služba dobila je tom prigodom, radi kamuflaže, službeni naziv Odsjek za analizu i dokumentaciju MIP-a. Sami činovnici su je zvali Koordinacijski odjel, ali ostali zaposleni u MIP-u su je radije, kako svjedoči Anton Duhaček, jednostavno zvali - četvrti kat. Odluku o tome da se udbaši posude Ministarstvu inozemnih poslova formulirao je Edvard Kardelj još 1951. godine, a u naređenje pretvorio CK KPJ. Drug Bevc je postavio organizacijsku shemu i način funkcioniranja obavještajne službe MIP-a, i to po uzoru na sovjetski sustav obavještajne službe, pa se zato i može reći da je Kardelj tvorac jugoslavenske diplomatske špijunaže. Izbor

policijskih kadrova za diplomaciju obavio je Veljko Mićunović, tada pomoćnik ministra unutarnjih poslova Jugoslavije, a zatim postavljen za pomoćnika ministra vanjskih poslova FNRJ. Prvi obavještajci koji su prešli iz Udbe u tu diplomatsku obavještajnu službu bili su Mario Barišić i Icko Miljković. Poslije njih došlo je još četrdesettroje operativaca: Aleksandar Demajo, Nijaz Dizdarević, Osman Đikić, Arso Milatović, Gojko Božović. Točnije, cijeli prvi odjel Udbe s načelnikom Veljkom Mićunovićem. Sam prelazak iz MUP – a u MIP mnogi obavještajci su prihvatili teško, jer su, kako tvrdi Anton Duhaček, iskusni diplomati, operativci Udbe, bili faktički vojnički kadrovi. A diplomacija je tražila školovane i visprene civile. Taj posao je zato obavljen pukim naređenjem. Iz tajne policije Jugoslavije uzeti su najstariji i najiskusniji kadrovi, stari borci, prvoborci, narodni heroji, pukovnici Udbe, te prekvalificirani u diplomatske špijune. Takva sudbina je zadesila Veljka Milatovića, Zvonka Graheka, Budimira Lončara i Dragoslava Pejića. Prvi je bio obavještajni referent za Italiju, drugi referent za Francusku, treći analitičar. Za načelnika jugoslavenske diplomatske tajne službe postavljen je Antun Vratuša, zvani Vran, a za zamjenika Ranko Zec. Vratuša, Slovenac, rođen je 1915. godine u Murskoj Soboti. Doktorirao je filozofiju u Ljubljani, prvoborac, član KPJ-a od 1943. Iz rata izašao sa činom pukovnika. Radi u vojnoj obavještajnoj službi, da bi kasnije bio prebačen u Udbu za zamjenika načelnika odjela. Odatle je po volji Edvarda Kardelja imenovan za šefa diplomatske tajne službe, odakle je zbog nesposobnosti ubrzo prebačen u Obavještajnu službu armije. Na njegovo mjesto došao je Ranko Zec, koji je u to vrijeme bio glavni rezident MIP-a u Rumunjskoj. Njega je imenovao Aleksandar Ranković, kome je on osobno odgovarao za rad obavještajne službe jugoslavenske diplomacije.

Ta nova jugoslavenska obavještajna služba pri MIP-u imala je 3 glavna sektora svoga rada. Prvi sektor za referate predstavljao je centar za prikupljanje informacija o značajnim zemljama svijeta, od SAD-a, preko Francuske, do SSSR-a. Tom skupinom obavještajaca rukovodio je u početku Dragutin Drago Rafaj, zamjenik šefa ove obavještajne službe. Budišćanski Hrvat, rođen 1920. Studirao je pravo u Beogradu. Komunist je od 1940. Partijski sekretar u Zaboku i Krapini. Prvoborac. Partizanski komesar, pripadnik Ozne Hrvatske i tajne policije Jugoslavije. U diplomaciju je ušao 1949. godine. Kada je Rafaj nekoliko mjeseci kasnije preuzeo mjesto prvog sekretara u veleposlanstvu FNRJ u Bukureštu, na njegovo mjesto je došao Krešo Majer. A zatim su načelnici prvog sektora još bili Anton Duhaček i Slobodan Borisavljević. Na mjestima referenata za pojedine zemlje radili su još Zvonko Komarica, Dragan Bernardić, Tode Vardžinski, Mato Horvatić, Ivo Robić, Milan Matijašević, Rafael Tador, Miro Zatović, Božo Dimitrijević, Nedeljko Zorić.

Drugi sektor za analitiku bavio se obradom informacija koje su dolazile od diplomatskih obavještajaca, veleposlanstava i konzulata iz svijeta, te prezentacijom i specijalnim biltenima za članove MIP – a, ali i političkog vrha Jugoslavije. Prvi šef ovog odjela bio je Zvonko Grahek, a poslije njega, duže vrijeme, kako tvrdi Anton Duhaček, tu funkciju je obavljao Budimir Lončar, zvani Leka. On, rođeni Zadranin, završio je gimnaziju 1934. i otišao u rat 1942. godine. Do 1949. godine radio je u Jugoslavenskoj armiji kao obavještajac, da bi 1950. bio poslan u diplomaciju, gdje je bio generalni konzul u New Yorku, veleposlanik u Indoneziji, savjetnik državnog sekretara, a 80-tih godina i ministar vanjskih poslova. Zajedno s njim u II. sektoru

radili su 50-tih i 60-tih godina još i Milivoje Maksić, Nace Golob, Živojin Jazić, Milan Zupan, Branko Mikašinović, Davor Kostanjšek.

Treći sektor je obrađivao jugoslavensku emigraciju. Kako su se rukovoditelji ovog odjela često mijenjali, to su, tvrdi Duhaček, u njemu šefovali Vaso Jovanović, Vesko Martinović, Ivo Robić. Zvonko Lucić je imenovan 60-tih godina, kada je povučen s mjesta rezidenta tajne službe u Beču. Prije toga je radio kao obavještajac u Trstu i bio zadužen za praćenje srpskog emigranta Dragoljuba Vurdelje. Emigraciju su kao operativci pratili još i Mališa Sekulović, Aco Olujić, Dušan Laličić, Veselin Bakić, Lazo Žarković, Duško Grujić, Branko Tintor, koji je 80-tih godina postao i načelnik čitave obavještajne službe MIP-a. Taj sektor je bio jedan od najagresivnijih u diplomatskoj tajnoj službi. Početkom 60-tih njegovi operativci su u Italiji i Austriji, npr, izveli čak 14 obavještajnih akcija protiv jugoslavenske emigracije.

Četvrti sektor je činila ekonomska obavještajna služba zadužena samo za sakupljanje i analizu privrednih i financijskih podataka, važnih za Jugoslaviju zbog pregovora oko trgovačkih i bankarskih anganžmana u svijetu. Šef ovog odjeljenja dugo je bio Momčilo Sibinović. Rođen je 1919. godine u Bučju kod Knjaževca. Nositelj Partizanske spomenice, politički radnik u Timočkom području. Poslije oslobođenja radio je u Ministarstvu unutarnjih poslova FNRJ, odakle je premješten 1950. u Ministarstvo inozemnih poslova. Sedamnaest godina je proveo u diplomaciji, a zatim kao generalni konzul u Njemačkoj i veleposlanik u Finskoj. Njegov zamjenik je bio Rade Trošt. Na privrednoj špijunaži u MIP-u radili su još i Drago Flis, Mihajlo Stevović, Saša Lončarević, Mladen Klenjak, Boro Rafajlovski, Dušan Kostić. Diplomatska obavještajna služba Jugoslavije imala je u svom sastavu i Arhiv, koji je dugo vodila Marica Glumčić, pa prevodilačku službu i daktilobiro. Tih 50-tih godina MIP je u inozemstvu imao 70-tak svojih obavještajaca, raspoređenih u 20-tak centara i 8 konzulata s po tri do pet špijuna. Šezdesetih godina imali smo već 115 agenata u trideset i dva centra u svijetu. U nekim manje zanimljivim državama imali smo samo po jednog diplomatskog agenta, ali i po nekoliko suradnika. Njihova šifrirana imena su bila 'Meri', 'Antonesku', 'Šifrant', 'Partijac', 'Belgijanac', 'Šef kabineta', 'Načelnik'.

Uspjeh u radu diplomatske obavještajne službe uvijek je ovisio o stupnju podučenosti i pripremljenosti veleposlanika i konzula da budu istodobno i obavještajci. Ta vrsta špijunskih kadrova u mnogim zemljama stvarana je na dva načina: ili školovanjem u vlastitim diplomatskim ustanovama ili preuzimanjemiz drugih državnih institucija. Jugoslavija je u početku stvarala diplomatsku agenturu od posuđenih operativaca iz Udbe, ali kasnije i od privrednih i novinskih predstavnika u inozemstvu. Jedna od tih tvrtki za legaliziranu špijunažu bio je ZAMTES, a zatim INA, Geneks, Astra, JAT. Među ljudima koji su pod imenom biznisa prikupljali privredne informacije bili su, na primjer, Drago Rafaj, Ratko Dražević i Slobodan Bata Todorović. Taj sektor je kasnije uspješno u MIP-u, kako tvrdi Anton Duhaček, vodio Miloš Krstić. Dok su među novinarima – dopisnicima najaktivniji kao obavještajci MIP-a bili, na primjer, Đuka Julius, Jurij Gustinčič, Leon Davičo, Vojo Đukić, Zoran Žujović, Žarko Stojanović, Faik Dizdarević, Pero Ivačić, Aleksandar Prlja, Joco Mesarović, te posebno Josip Vrhovec, dopisnik Vjesnika iz Amerike. U samim veleposlanstvima ili konzulatima obavještajnu službu vodili su glavni rezidenti, ljudi koji su imali vlastitu špijunsku mrežu

u inozemstvu, dok su vojnu službu predstavljali vojni atašei. Negdje je to bio sam veleposlanik ili generalni konzul, a negdje tajni agenti s izmišljenim titulama savjetnika radi pokrića obavještajnog posla. Jugoslavenska obavještajna služba pri Ministarstvu inozemnih poslova imala je početkom šezdesetih godina proračun od 350.000 dolara i službeno registriranih 241-og agenta. Provaljeni su bili samo dvojica: Maks Kadunc 1953. godine u Parizu i Smiljan Pećak u Londonu. Jugoslavenski agenti su od 1946. do1960. preko obavještajnih središta u Londonu, Parizu, Bonu, Rimu i Bukureštu pokušali vrbovati 330 stranaca. Po nekim procjenama, Odsjek za analizu i dokumentaciju MIP-a bio je peta obavještajna sila u svijetu. Sa svojom špijunskom mrežom MIP Jugoslavije je pokrivao sve svjetske centre političke moći i diplomatske institucije od OUN-a do NATO-a. Najčvršću poziciju naši obavještajci su imali u austrijskom Ministarstvu vanjskih poslova, gdje su se uglavili još 1948. Na tim visokim mjestima naša diplomatska tajna služba imala je dvanaest svojih agenata, od čega su neki bili profesionalni političari, pa čak i veleposlanici stranih zemalja. Početkom šezdesetih diplomatska tajna služba je samo u susjednim državama izvela trideset i tri operativne akcije, od čega najviše u Italiji - četrnaest.

Jugoslavenska praksa je bila takva da su glavni savjetnici bili rezidenti obavještajne službe. Ta uloga nije bila namijenjena veleposlanicima, zbog toga jer su oni kao političke ličnosti bili preopterećeni poslom, a i pod stalnom kontrolom obavještajnih službi zemlje domaćina. Zvonko Komarica je, npr, bio obavještajac – diplomat, odnosno rezident u Indiji, a Slobodan Borisavljević u Mađarskoj. Aleksandar Demajo je držao London, Raif Dizdarević je bio prezident u Pragu, Veljko Milatović u Varšavi. Takav status su imali i Boško Bidaković, Kreša Majer, Momčilo Peleš, Vesko Martinović, Momčilo Sibinović, Dragan Bernardić, Pile Prokić, Mia Krcić i Anton Duhaček. Prokić se proslavio svojim obavještajnim akcijama u Rumunjskoj. Sam Duhaček, koji je rođen u Okučanima 1924, bio je od 1944. u vojnim obavještajnim organima, gdje je s jedinicama KNOJ-a vodio bitku protiv državnih neprijatelja. Poslije rata upućen je u Pariški obavještajni centar, da bi 1955. bio vraćen u MIP u takozvani Koordinacijski odjel. Tu je postao šef Centra za organizaciju obavještajne službe MIP-a širom svijeta. Odatle je poslan za rezidenta u Atenu i London. Kako bi se u inozemstvu izmaklo toj kontroli domaćih tajnih službi, Jugoslavija je često pod imenom privrednog predstavništva otvarala špijunske centre. Tako je u Rijeci nastao 'Centar 13' za okupljanje i obradu jugoslavenskih mornara, preko kojih se dolazilo do zanimljivih privrednih, ali i političkih informacija. Taj centar su neko vrijeme vodili Bojko Pavičić, Zvonko Rus i Perica Kuiš. Kako se postaje obavještajac u diplomaciji, govori i sudbina Bate Tomaševića:

"Veljko Mićunović me tražio. Bio je šef Ozne Beograda, a u ratu ja sam mu dvije godine bio pratitelj. Ponekad me morao nositi, imao sam tada svega trinaest godina. Bio sam takoreći slijep u službi jedne velike ideje. Kad sam demobiliziran iz Ozne u Beograd, prebacili su me u Ministarstvo inozemnih poslova za kurira u strogo pov. odjel. Po dvojica smo putovali naoružani vlakom po tadašnjoj srušenoj Europi i obilazili naše vojne misije i poslanstva kako bi im uručili diplomatsku poštu. Iako sam bio u partizanskoj odori, nikad me nitko nije našao. Mi smo, ipak, bili savezнички, pobjednički vojnici. Onda su me poslali u London. Vladimir Velebit je bio naš

veleposlanik. Ja sam vodio sektor emigracije, što tko protiv nas radi. Bili smo izmislili zakon da nijedan emigrant ne može riješiti svoje pitanje u zemlji, dobiti krštenicu, oženiti se, prenijeti neku imovinu na nekoga, dok ne dođe osobno u veleposlanstvo. A ja sam ga tamo čekao: odakle ste, gdje živite, koliko vas ima, što radite, čime se bavite? Naravno, čineći im razne prijeko potrebne usluge, željeli smo ih vrbovati. U Engleskoj je princ Pavle živio druga vrata od našeg veleposlanstva. Poštaru sam rekao da, kad nešto ima za Jugoslaviju, pa i za jugoslavenskog princa, poštu ostavi kod nas, jer je tobože tako sigurnije. Svašta se tada radilo. Mislilo se da je to veoma korisno za zemlju. Sretao sam se gotovo svakodnevno na ulici s princom Pavlom, pozdravljali smo se i nije imao pojma šta mu radimo. Bio sam sasvim zatvoren i nije me mogao nitko impresionirati tko nije pripadao mojoj partiji. Sa mržnjom sam promatrao sve što nije bilo partizansko.

Mi smo tada bili cijenjeni saveznici. Kada je Tito dolazio u Englesku, kraljica je osobno došla da ga pozdravi u luci. Mi smo s engleskom policijom dugo pripremali taj posjet. Dali smo im imena svih sumnjivih po cijeloj Engleskoj, koji nekoliko dana nisu smjeli napuštati svoje mjesto i morali su se javljati svakoga sata, da ne bi bili istjerivani iz Engleske. Tako su time poplašili četnike, da se poslije toga nikad nisu oporavili, čak i ovi koji su dolazili k nama u veleposlanstvo i psovali im majku englesku i govorili da su ih prodali Titu. U Engleskoj sam završio karijeru, kada sam upoznao moju buduću suprugu. Odlučio sam se oženiti svojom kolegicom 1958, ali to nije bilo moguće. Veleposlanik Ivo Vejvoda mi je rekao da mi on ne može dati dozvolu. Budimir Lončar je dolazio u London i savjetovao mi kako to ne bi bilo dobro, jer mene planiraju za Japan, da sam iz partizanske obitelji i da imaju takvih kadrova i slično, da bi me uvijek gledali ovdje u Jugoslaviji. Da bi me stalno pratili, ne bi mi više vjerovali kad bih se oženio strankinjom. Pitam : 'Pa, ko bi me pratio?' Kaže: 'Udba!'. 'Pa neka me prati, to joj je i posao'. ' Ali, diplomatsku službu bi morao da napustiš'. I tako je i bilo, nisi mogao biti povjerljiv diplomat i biti oženjen strankinjom...

Poslije usvajanja Ustava 1974, kada su republike i pokrajine postale federalne jedinice sa svojom državnošću, ti odjeli su izrasli u ministarstva vanjskih poslova. A to znači i da su kadrovi za jugoslavensko ministarstvo, pa i za diplomatsku tajnu službu SSIP-a birani isključivo po republičko - pokrajinskim ključevima. Federacija više nije imala svoju bazu. Taj republičko - pokrajinski ključ primjenjivan je ne samo na izbor kadrova za Savezni sekretarijat za inozemne poslove već i na raspored tih kadrova u diplomatsko - konzularnim predstavništvima SFRJ u svijetu. Ovisno o političkim interesima, svaka republika i pokrajina je mogla birati gdje će slati svoje veleposlanike, konzule i specijalne savjetnike. Ovi posljednji su bili diplomatski obavještajci. U Njemačkoj, koja je tada imala već pola milijuna jugoslavenskih gastarbajtera, dolazilo je i do otvorenih sukoba oko raspodjele diplomatskih i obavještajnih pozicija. Tako se dogodilo, na primjer, da je Bosna i Hercegovina držala u Njemačkoj jugoslavenske konzulate u Münchenu i Düsseldorfu; Hrvatska je imala svoje predstavnike u Nürnbergu, Stuttgartu, Mannheimu, Freiburgu i Ravenzburgu. A Srbija je slala svoje ljude u Frankfurt, Hamburg, Hannover i Bonn. U ovim mjestima diplomatski obavještajci su bili Milan Trešnjić, Marijan Kraljević, Božo Dimitrijević, Peko Todorović, Ilija Uzelac i Ljubo Majer. Najveće zanimanje, međutim, republike i pokrajine su pokazivale za

Berlin, koji je bio špijunski centar Europe. Tu poziciju držala je Jugoslavija, odnosno sam Tito. Godinama je glavni rezident u Berlinu bio Anton Kolendić, prvi član Jugoslavenske vojne misije u Njemačkoj i kasnije veleposlanik. Ključni arhitekti takvih podjela interesnih sfera u SSIP-u, a zatim i u SID-u, bili su Marko Nikezić, Lazar Mojsov, Budimir Lončar, Josip Vrhovec i Raif Dizdarević. Ovaj posljednji je bio veleposlanik, pa ministar inozemnih poslova, pa predsjednik Jugoslavije, a da nije znao nijedan strani jezik. Raif Dizdarević je imao od obrazovanja samo nezavršenu srednju muslimansku vjersku školu, pa ipak je postao prvi čovjek SFRJ."

Božidar Spasić – "lasica" otkriva trag

Jedan od visokopozicioniranih bivših djelatnika SDS-a, koji je nakon raspada SFRJ osjetio potrebu javno progovoriti o radu jugoslavenskih tajnih službi, jest Božidar Spasić, dugogodišnji inspektor u *Drugoj upravi* SSUP-a. On je prošle godine objavio u Beogradu knjigu pod nazivom *Lasica koja govori – osnovne pretpostavke borbe protiv terorizma*. Knjiga predstavlja autobiografski prikaz Spasićevog rada u saveznoj centrali *Udbe*. Iako je pisana prilično nestručno, *a'la* Đorđe Ličina, s mnoštvom netočnosti i tendencioznih pretpostavki, pa vjerojatno i smišljenih podvala, ona je ipak svojevrsni povijesni dokument o *Udbi*, ljudima koji su u njoj radili i akcijama koje su izvodili. Zato ćemo navesti nekoliko izvadaka iz nje:

"Naša Služba državne sigurnosti, od Drugog svjetskog rata pa nadalje, pravljena je po uzoru na rusku. Rat još nije bio ni okončan, a Aleksandar Ranković je odabrao skupinu pripadnika tadašnje OZN-e i poslao ih u Sovjetski Savez, da tamo pomno prate i bilježe sustav i metode rada njihove tajne policije - KGB-a. To je bila pogreška, ali oprostiva pogreška vremena koja se nije mogla izbjeći.

Kasnije je Služba unosila novine, imitirajući neke druge tajne policije, da bi se na kraju uglavnom opredijelila za francuski sustav organizacije. Ja mislim da je i to bilo pogrešno, jer smo i sami imali dovoljno iskustva i dobrih kadrova da uspostavimo vlastiti sustav rada i fizionomiju Službe.

Po shemi i organizaciji, od samog završetka Drugog svjetskog rata, jugoslavenska Služba uglavnom je imala tri sektora aktivnosti, koje je zadržala praktički do današnjih dana:

Prvi sektor obuhvaća kontrašpijunažu, operativni rad prema tuđim obavještajcima, strancima i svim drugim licima koja pokušavaju, u ime nekih stranih interesa, podrovati ustavom utvrđeni poredak i organe vlasti.

Drugi sektor u svim tajnim policijama u svijetu podrazumijeva obavještajni rad - aktivnosti u drugim zemljama, u cilju otkrivanja namjera tih zemalja da čine nešto prema bilo kojoj zemlji koja je predmet zanimanja dotične države.

Kod nas je to bilo drukčije. Drugi sektor jugoslavenske tajne policije bio je sektor za praćenje i onemogućavanje aktivnosti neprijateljske emigracije domaćeg porijekla: ustaša, četnika, balista, bjelogardejaca, makedonske emigracije, emigracije koja je nastala poslije Maspoka u Hrvatskoj sedamdesetih godina i šiptarske iredente. Tek 1990. godine osnovana je prva prava obavještajna uprava, u okviru SSUP-a.

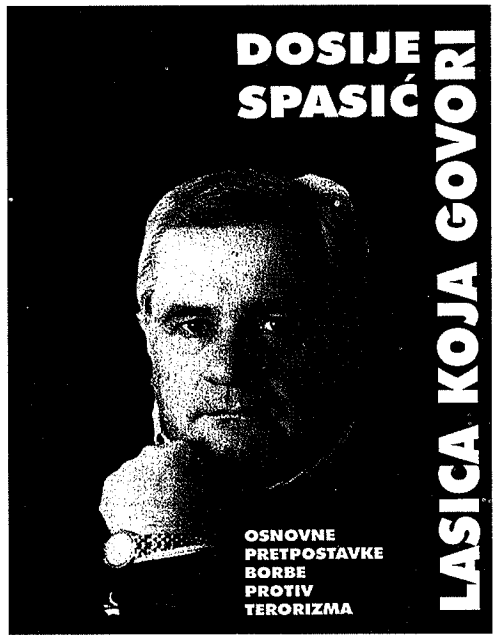

Faksimil naslovnice Spasićeve knjige "Lasica koja govori", 2000.

Ovaj sektor, u kojemu sam radio od prvog do posljednjeg dana svog aktivnog službovanja u tajnoj policiji, oduvijek je imao visok ugled u policijskoj hijerarhiji. Bio je koncepcijski odvojen i gotovo autonoman, s kadrovima koji su bili apsolutno jugoslavenski orijentirani.

Treći sektor, koji smo obično nazivali unutarnjim sektorom, u našim uvjetima bio je posebno zanimljiv. Djelatnost ovog sektora bila je bavljenje tzv. unutarnjim neprijateljima. Konkretne poslove određivala je aktualna politika partijskog aparata na vlasti, a ovaj dio tajne policije samo je konkretizirao njihove direktive.

Ovisno o vladajućim partijskim ideologijama, Treći sektor je imao između tri i sedam skupina aktivnosti, ovisno o količini 'unutarnjih neprijatelja' u datom trenutku. Jedino što se još od rata u ovom sektoru nije mijenjalo bilo je praćenje aktivnosti crkve i tzv. predratnih klasnih struktura (predratni političari koji su ostali u zemlji, četničke, ustaške i balističke obitelji, zatim zagovornici povratka kralja u zemlju i slično).

Kada bi se pojavili takvi ideološki mudraci, kakav je na primjer bio Stane Dolanc, ovaj sektor je imao pune ruke posla - obvezu da svrsta, razvrsta i prati liberale, anarholiberale, krajnju desnicu, udruženu desnicu, pa unutar ovih skupina njihove frakcije - čime se spisak 'unutarnjih neprijatelja' rastezao u nedogled.

Kolege koji su radili u ovom sektoru često su bili na velikim mukama - u koju skupinu, ili podskupinu, ili frakciju svrstati određene ličnosti, recimo Milovana Đilasa, Branu Crnčevića ili Dobroslava Paragu? A prava zbrka nastala je poslije demonstracija na Kosovu 1981. godine, kada je Treći sektor dobio na obradu Šiptare podijeljene i razdijeljene na baliste, crvene, miješane...

Pored ova tri sektora i naša tajna policija imala je, kao i sve druge u svijetu, Službu analitike. Njezin zadatak je bio da za najuže rukovodstvo zemlje priprema razne analize, informacije i sve druge materijale vezane za određenu problematiku ili osobe, a važne za državu.

Analitički odjeli svake tajne službe u svijetu čine srž te službe. Tu se pripremaju stručne analize i procjene, odatle potječu kvalificirana predviđanja budućih konkretnih događaja, skreće se pozornost na određene pojave i ličnosti koje bi mogle imati utjecaja na bitna događanja i slično.

Tako bi trebalo biti, ali kod nas je bilo daleko od toga. Prvo, zbog načina rada službe analitike, a zatim i zbog načina komunikacije s ostalim sektorima i državnim vrhom. Takoreći od prvog dana svog rada u Službi smatrao sam da je to što i kako radi

naša analitika - obična glupost. Njihova izvješća, analize i procjene, a pogotovo u vrijeme početka raspada Jugoslavije, služile su praktički samo za zabavu visokih funkcionera...

Što se profila pripadnika SDB-a tiče, on se mijenjao tijekom vremena.

Poslije rata, to su bili kadrovi koje je određivao Komitet. Onda je, jednim potezom, na čuvenom Brijunskom plenumu, Tito s Kardeljom napravio čistku, razjurio sve što valja i ostavio Službu na cjedilu. Tajna policija se nikada od ovoga nije oporavila. Prema nekim procjenama, koje sam i sam sklon prihvatiti, poslije takvih događaja - kao što je Brijunski plenum, ili zauzimanje zgrade Saveznog SUP-a od strane srpske policije 1992. godine - potrebno je najmanje 20 godina i mnogo, mnogo rada i kvalitetnih kadrova, kako bi Služba ponovo stala na svoje noge.

Nakon Brijunskog plenuma u tajnu policiju počeli su pristizati kojekakvi sekretari i zamjenici sekretara komiteta, ulizice i direktori propalih tvrtki koje je, sve zajedno, Partija svojski štitila. Neškolovani za posao na koji su došli, bili su prava napast od koje se nije moglo valjano raditi. Sedamdesetih godina netko iz državnog ili iz partijskog vrha je uvidio da je vrag odnio šalu, lupio je, izgleda, šakom o stol, pa su u Službu počeli pristizati mladi, fakultetski obrazovani ljudi. S njima se radilo po suvremenim svjetskim programima poduke za posao koji su odabrali, što je najteži, najdugotrajniji, ali jedini ispravan put da država dobije dobrog policajca.

U sljedećih desetak godina, a zbog te transfuzije svježe krvi, u Službi je neprestano tinjao sukob generacija. Partija je redovno stajala na stranu nestručnih i istrošenih, ali 'svojih' ljudi, tako da mladi i stručni kadrovi, koji su tražili svoju šansu, nikako nisu mogli zadobiti povjerenje svog glavnog šefa - partijske vrhuške.

U opisu poslova Partije nije stajalo da ona ima bilo kakve ingerencije nad radom Službe državne sigurnosti. Ali faktički, Partija, odnosno partijska vrhuška, bila je kraj i početak svega što se ticalo tajne policije. Postojale su njihove autonomne komisije za kontrolu rada SDB-a, koju su praktički smatrali Službom partijske sigurnosti, točnije, i najčešće, službom sigurnosti vlastitih položaja i moći. Tako su naši podsekretari, dakle nominalni šefovi tajne policije, gotovo svakodnevno morali informirati šefove partijske hijerarhije o najvažnijim problemima, obradama i drugim, čak najbanalnijim podacima o nekim ljudima ili događajima.

Apsurdno, ali istinito: državni vrh i članovi Predsjedništva nisu imali takvu privilegiju, iako su na to imali i apsolutno pravo. Do njih, kao i do članova Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, stizale su samo tzv. informacije o dnevnim pojavama i događajima od interesa za Službu državne sigurnosti...

Naša tajna policija je tih sedamdesetih i osamdesetih godina imala nekoliko veoma značajnih i uspješnih operacija i akcija. Sve operacije naše Službe, prema tada ustaljenoj shemi, na određeni način odobravala je Partija ili rukovodstvo države. Još od slučaja ubojstva našeg veleposlanika Vladimira Rolovića u Švedskoj, po nalogu Savjeta za zaštitu ustavnog poretka i predsjednika Tita osobno, osnovane su takozvane A, B i C liste emigranata.

Lista A sadržavala je pipis staških, šiptarskih i srpskih emigranata koje treba eliminirati. Vodili smo je kao jednu akciju pod nazivom 'Razarač'.

Na listi B bio je tzv. rezervni sastav ustaških zlikovaca koji nije bio predviđen za

eliminaciju, već za druge oblike aktivnosti - paljevine, falsifikate, prebijanje, obijanje stanova i slično.

A na listi C bili su oni emigranti za koje smo očekivali da će tijekom vremena doći ili na listu B ili na listu A. Njih smo samo pratili i prikupljali informacije.

I pored verificiranih popisa za izvođenje pojedinih operacija, rukovodstva službe su uvijek tražila suglasnost bilo resornih ministara, bilo rukovoditelja Partije ili države, a najčešće su se obraćali Savjetu za zaštitu ustavnog poretka. To sam smatrao ne samo glupošću, već prije svega vrlo nesigurnim poslom. U pripremama akcija i kombinacija nikada do kraja nisi siguran da li će planirano uspjeti, iz bilo kog razloga, a sve to što je praktički vrhunska tajna: najavljuješ i reklamiraš kod rukovodstva! Zbog toga sam, već početkom osamdesetih godina, započeo samostalno izvođenje akcija, uz blagu najavu ministru da je u tijeku određeni posao. Buku sam pravio tek nakon završetka akcije, uzdižući do nebesa i veličinu posla i izvršitelje i sve drugo što uz to ide.

Akcije koje smo imali protiv ustaških terorista bile su gotovo stopostotno uspješne. Time sam uspio osigurati bonitet i više ne tražiti ničiju suglasnost za poduhvate koje smo izvodili u inozemstvu. Na sebe sam preuzeo i rizik i odgovornost za eventualne neuspjehe, ali to sam potpuno svjesno radio. Znao sam da dolaze godine naše superiornosti nad ustašama vani i hrvatskom emigracijom uopće.

Bilo je to vrijeme kada smo u UDB-i počeli na drukačiji način raditi s teroristima u inozemstvu. Osnovali smo razne timove, pa smo, među ostalim, angažirali i ljude, kako se to ovdje kaže - iz podzemlja, iako bih ja prije rekao - iz zone sumraka. Danas se o tome mnogo govori, pa neobaviješteni kao motiv njihovog angažiranja najčešće spominju isključivo novac. To nije istina. Oni su prije svega za nas radili iz patriotskih razloga. Kada smo očekivali da nam, nakon završenog posla, ispostave račun, oni su donosili vozne karte radi opravdanja putnih troškova i još im je zbog toga bivalo neugodno.

Crnogorska UDB-a stvorila je tada dobru ekipu operativaca. Ratko Mićunović, Rade Pejović i Nino Vušurović uspjeli su napraviti dobre pozicije medu ljudima iz tzv. zone sumraka. Nažalost, nijedna služba u tadašnjoj Jugoslaviji nije znala do kraja iskoristiti dragocjeni potencijal koji se krio kod tih ljudi...

U Saveznu službu državne sigurnosti došao sam dok je ministar policije bio Franjo Herljević. General nekadašnje JNA, kojega je Tito osobno postavio na tu funkciju, svoj posao je zbilja obavljao generalski. Ostat će zapamćen po jednom intervjuu koji je dao 'Politici' 1980. godine, a poslije divljanja šiptarskih terorista nakon utakmice 'Crvene zvezde' u Briselu. Šiptari su palili klubove jugoslavenskih radnika, bacali 'molotovljeve' koktele na naša predstavništva, maltretirali na razne načine naše ljude, i Herljević je zbog toga osobno pozvao belgijskog veleposlanika u Beogradu da ga upozori. To upozorenje je vrlo oštro i vrlo direktno ponovio i u intervjuu 'Politici':

- Ukoliko Belgijanci ne mogu smiriti albanske teroriste, onda ćemo mi preduzeti mjere - rekao je.

Belgijanci su sasvim jasno shvatili poruku da će naša, tada već prilično moćna i jaka, SDB krenuti u akciju i vršljati po njihovoj zemlji. Vrlo brzo su umirili Šiptare, a kasnije su bili čak vrlo kooperativni. Njihov glavni šef državne sigurnostii dolazio je u našu zemlju, išao u Dubrovnik, a ja sam čak jednom prigodom stigao da s njegovom

šarmantnom suprugom vježbam svoj francuski jezik.

Nakon Franje Herljevića, Partija (koja je bila i jedini kadrovik u zemlji, posebno za visoke državne funkcije) za ministra policije postavlja Stanu Dolanca. Bio je moćan i silan, blizak Titov suradnik i čovjek od njegovog velikog povjerenja. Sklon sam tvrditi da je Dolanc jedno vrijeme određivao i povijesne tokove u zemlji. Potpuno nezasluženo, naravno.

Dolanca sam upoznao mnogo godina prije nego što mi je postao glavni šef. Kada sam kao pripravnik počeo raditi u Privrednoj komori Jugoslavije, na jednoj zatvorenoj sjednici Dolanc je govorio o minulom kongresu KP Sovjetskog Saveza. Leonid Brežnjev je tom prigodom napadao našu nesvrstanu politiku i govorio o nekakvim načelima globalne strategije. Dolanc nam je tada ispričao kako su naši u veleposlanstvu u Moskvi šest sati preslušavali govor Brežnjeva, pokušavajući pronaći gdje nas i zbog čega on to napada. Tada je i rođena teorija ograničenog suvereniteta.

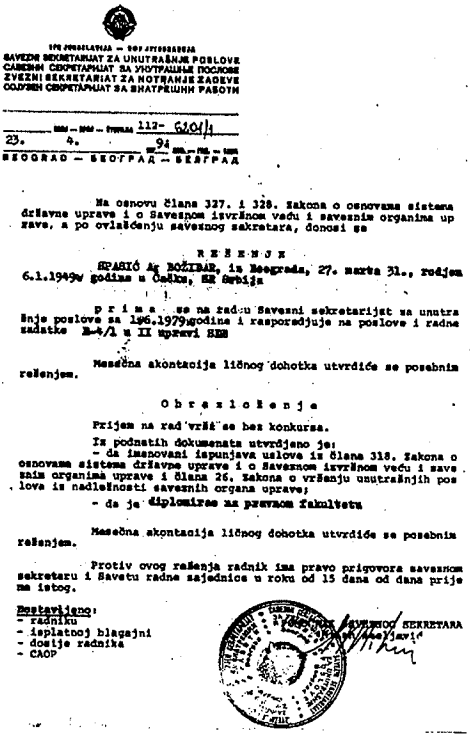

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
САВЕЗНИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА УНУТРАШЊЕ ПОСЛОВЕ
ZVEZNI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
СОЈУЗЕН СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ

112- 6201/1
23. 4. 94
BEOGRAD — БЕОГРАД — БЕЛГРАД

Na osnovu člana 327. i 328. Zakona o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima uprave, a po ovlašćenju saveznog sekretara, donosi se

R E Š E N J E

SPASIĆ A. BOŽIDAR, iz Beograda, 27. marta 31., rodjen 6.1.1949 godine u Čačku, SR Srbija

p r i m a se na radu Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove sa 1.6.1979 godine i raspoređuje na poslove i radne zadatke B-4/1 u II upravi SEB

Mesečna akontacija ličnog dohotka utvrdiće se posebnim rešenjem.

O b r a z l o ž e n j e

Prijem na rad vrši se bez konkursa.

Iz podnetih dokumenata utvrđjeno je:
- da imenovani ispunjava uslove iz člana 318. Zakona o osnovama sistema državne uprave i o Saveznom izvršnom veću i saveznim organima uprave i člana 26. Zakona o vršenju unutrašnjih poslova iz nadležnosti saveznih organa uprave;
- da je diplomirao na pravnom fakultetu

Mesečna akontacija ličnog dohotka utvrdiće se posebnim rešenjem.

Protiv ovog rešenja radnik ima pravo prigovora saveznom sekretaru i Savetu radne zajednice u roku od 15 dana od dana prijema istog.

Dostavljeno:
- radniku
- isplatnoj blagajni
- dosije radnika
- CAOP

SAVEZNOG SEKRETARA

Faksimil Rješenja o Spasićevom upošljavanju u saveznu UDB-u

Kasnije nisam imao prigode sresti Dolanca, pa čak i kada je postao ministar policije nikada se službeno nismo sreli. Jednom prigodom smo se slučajno sreli u parku Instituta sigurnosti. Ja sam upravo izlazio iz podzemne tiskare s naramcima falsificiranih ustaških i šiptarskih novina i praktički sam naletio na njega i na Jovu Popovića, legendu jugoslavenske policije, koji je tada bio direktor Instituta.

Tražili su da pogledaju što sam to napravio. Dolanc mi je rekao da je Popović jednom prigodom donio na sjednicu CK SKJ primjerak mog falsifikata 'Nove Hrvatske', kao primjer i dokaz stručnosti državne sigurnosti.

Nakon odlaska Stane Dolanca, za Saveznog sekretara unutarnjih poslova (kako se službeno zvalo to ministarsko mjesto) došao je Dobrosav - Toro Ćulafić, jedan od najvećei prave gospode koje je jugoslavenska policija ikada imala. Ćulafić će mi ostati u pamćenju kao vrlo kooperativan ministar koji me je poticao na rad, izuzetno cijenio moj angažman, odlikovao me, više puta nagrađivao. Ja sam ga redovno pismeno obavještavao o tijeku akcija ili o planovima, a on nikada nije propustio da na marginama informacije naznači neku ocjenu ili pohvalu. To sam izuzetno cijenio, jer je bio maksimalno korektan prema svojim suradnicima, a ne samo prema meni. Mislim da mu je učinjena velika nepravda kada je za vrijeme takozvanog događanja naroda neko procijenio da nije na 'pravoj' strani i odlučio da ga smijeni.

Sjećam se tih njegovih posljednjih dana u Službi, kada je bio svjestan da će ga

smijeniti. Meni je baš tada krenulo s akcijama, sve se odvijalo i bolje nego što sam planirao i bilo mi je stalo da ministra i dalje redovno obavještavam o događanjima. Ćulafić je redovno čitao moje informacije, ali ih je samo štiklirao, ne dajući, kao ranije, nikakve ocjene.

Sa promjenom vlasti u Srbiji, za ministra policije dolazi opet jedan general, ovoga puta Petar Gračanin. Divan i skroman čovek, vojnik od karijere, iskazivao je svoje neograničeno povjerenje i poslušnost predsjedniku. Dolaskom na mjesto ministra unutarnjih poslova savezne države, Gračanin je zapravo postao talac onih snaga koje su sve činile da razbiju jezgru Saveznog SUP-a. U tome je prednjačio njegov zemljak Radmilo Bogdanović koji predstavlja jednu od najcrnjih tačaka u priči o ovom razdoblju. Jednom sam ga nazvao grobarom srpske policije i uopće policijskog rada u našoj zemlji. Što se mene tiče, Bogdanović nije dostojan da daljnjom pričom o njemu zadržavam pozornost čitatelja.

General Gračanin mi je također davao neograničen kredit u radu s teroristima. I on je, poput Ćulafića, stavljao ocjene na izvješća koja sam mu podnosio. Bile su to uvijek vrlo visoke ocjene. (...)

Moja karijera ne bi bila tako uspješna kao što je bila da nisam imao i osobnu i profesionalnu podršku nekolicine ljudi iz Službe.

Stanko Čolak, u vrijeme mandata Stane Dolanca pomoćnik ministra za unutarnje poslove, značajna je ličnost mog života, ali također i jedna od najznačajnijih ličnosti savezne Službe. Rodom iz Mostara, gdje je i započeo karijeru, poznavao je ustaše kao rijetko tko, jurio se s njima i vodio najznačajnije akcije i kombinacije Službe. Od njega sam dosta naučio, uvijek je imao bezrezervnu podršku, a naš službeni odnos vremenom je prerastao u jedno veliko prijateljstvo.

Božidar Spasić i Predrag Đorđević

I u Predragu Đordeviću, načelniku Uprave za emigraciju, imao sam i odličnog rukovoditelja i dobrog prijatelja. Zvali smo ga Peđa, a i sada, kad god pomislim na njega, vidim ga s muštiklom i 'vinstonom' u ruci. Beogradski gamen, u poslu nonšalantan, neobvezan, ali izvanredan profesionalac i suradnik, nadjenuo mi je nadimak 'Mali'. Jedno vrijeme smo i stanovali blizu jedan drugoga, na Banovom brdu. Svaku moju ideju ili namjereni posao uspijevao je istjerati do kraja. Čak je u nekim stvarima i pretjerivao, bar sam tada tako mislio. Njegova je velika zasluga što smo od rukovodstva dobili sredstva da kupimo najsuvremeniju opremu za tiskanje, montažu i falsifikate, tako da se tiskara Instituta sigurnosti tada mogla mjeriti s najsuvremenijim dokumentacijsko-operativnim centrima najvećih službi u svijetu.

Također u vrijeme ministra Stane Dolanca, bolje sam upoznao i Srđana Andrejevića, kojemu je ministar prektički bio prepustio cijelu Službu. Meni izuzetno drag čovjek, pravi i jak Srbin, zaljubljenik u nogomet, u godinama koje su dolazile dao je ton radu Službe. Imao je povjerenja u svoje kvalitetne suradnike i nikada nisam imao

Faksimili naslovnica Spasićevih nepismenih falsifikata,druga polovica 80-tih godina

problema da ostvarim ono što sam zamislio. Ali ono što je još važnije – meni i mojoj obitelji osigurao je krov nad glavom...

U ožujku, poslije niza akcija koje sam izveo protiv ustaških i šiptarskih terorista, najviše rukovodstvo SDB-a predložilo je da u povodu Dana sigurnosti budem izvanredno odlikovan.

Ja sam 1985. godine dobio Medalju rada, orden na koji sam veoma ponosan. No, to je bilo standardno odlikovanje Predsjedništva SFRJ i ja bih ga nazvao tek prvom stepenicom u nagrađivanju radnika. Orden za koji sam bio predložen predstavljao je nešto posebno vrijedno. Izvanredna odlikovanja u Službi dobivala su se uglavnom kada se pogine na zadatku i rijetko tko je imao za života taj orden u rukama.

U obrazloženju prijedloga za moje odlikovanje, koje sam stjecajem okolnosti fotokopirao i zadržao u svom osobnom arhivu, piše:

'Drug Božidar Spasić radi na složenim poslovima iz područja rada Službe državne sigurnosti. U razdoblju od 1979. do 1988. godine iskazao je izuzetnu radnu disciplinu, inventivnost i poduzimljivost. Posebno se izdvaja njegova kreativnost u unošenju novih ideja, planiranju i realiziranju složenih akcija Službe. U tome je postigao izuzetne rezultate, značajne za sigurnost zemlje, te je od rukovodstva SSUP-a dobivao visoke ocjene za ovakav rad.

Svojim radom pridonio je da Služba ostvari prodore u jezgre neprijateljske aktivnosti i dođe do izuzetno značajnih saznanja za sigurnost zemlje. Kroz ove akcije omogućeno je i daljnje postavljanje Službe prema određenim neprijateljskim strukturama.

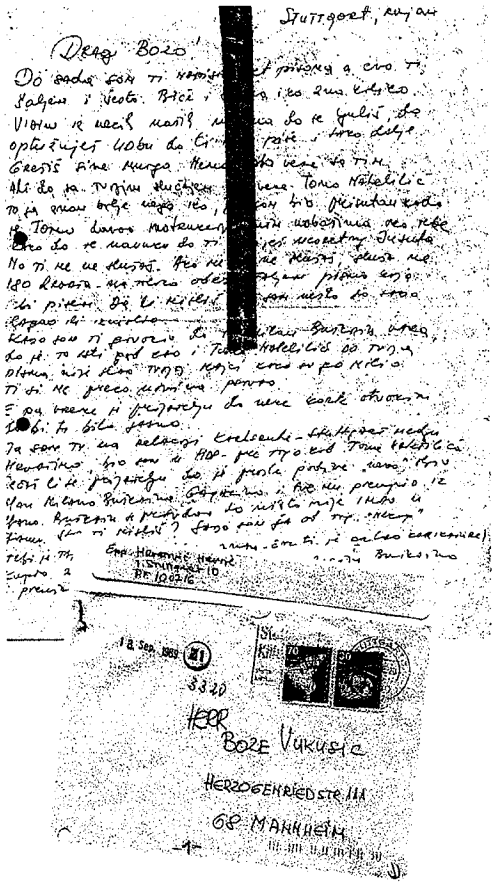

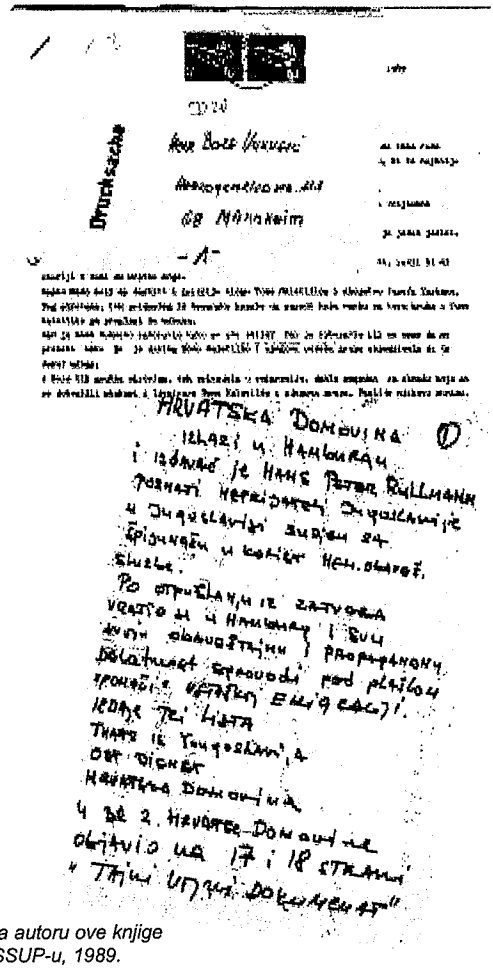

Gore i gore desno: faksimili Spasićevih nepismenih pisama autoru ove knjige
Desno: faksimil Spasićevih rukopisnih radnih zabilješki u SSUP-u, 1989.

Pored izuzetnih radnih rezultata, drug Spasić je i dugogodišnji aktivni društveno-politički radnik u SSUP-u, član je Konferencije 00 SK i Statutarne komisije SSUP-a, tako da i ovim aktivnostima daje značajan doprinos unaprjeđenju društveno-političkih i samoupravnih odnosa u SSUP-u. Nalazi se na listi kadrova iz SR Srbije koji rade u saveznim organima.

Imajući u vidu da je postigao izuzetne rezultate na planu očuvanja sigurnosti zemlje i doprinosa koji je iskazao u ostvarivanju programskih zadataka SSUP-a, kao i da je aktivan u radu društveno-političkih organizacija i izrečenih ocjena rukovodstva Službe državne sigurnosti, predlažemo da se drug Božidar Spasić izvanredno odlikuje Ordenom rada s crvenom zastavom'.

Na kraju stoji potpis pokretača prijedloga, Zdravka Mustaća, podsekretara u SSUP-u, i datum - 1. 3. 1988. godine u Beogradu.

Predsjedništvo SFRJ prihvatilo je ovaj prijedlog i ja sam te godine bio praktički jedini pripadnik Službe na razini Jugoslavije koji je dobio izvanredno odlikovanje. Na svečanosti u povodu 13. svibnja, Dana sigurnosti, orden mi je uručio tadašnji savezni sekretar za unutarnje poslove general armije Petar Gračanin."

Udbaši o Udbi

Kao što se vidi iz navedenih citata, u Srbiji se o *Udbi* i njezinu djelovanju pisalo površno i primitivno propagandistički. Za razliku od toga, u Hrvatskoj se o *Udbi* pisalo na znatno sofisticiraniji način. Naime, zahvaljujući zagrebačkom tjedniku *Globus*, glasilu neokomunističkog establišmenta u Hrvatskoj, do hrvatske javnosti su dospjeli izvadci iz elaborata dvojice vodećih službenika Udbine centrale u Zagrebu, Josipa Perkovića i Jana Gabriša, *Služba državne sigurnosti Republičkog sekreterijata za unutarnje poslove SR Hrvatske u vremenu 1980. - 30. svibnja 1990. godine (rekonstrukcija)*. Oni u elaboratu - navodno za potrebe podučavanja djelatnika hrvatske obavještajne zajednice - sofisticiranije od svojih beogradskih kolega, ali u konačnosti s istima namjerama, pišu o postojanju i radu *Službe državne sigurnosti.* Perković i Gabriš točnije opisuju kronologiju nastanka jugoslavenskih tajnih službi te zakone i pravilnike kojima se regulirao njihov rad. Također, navode brojna imena službenika *Udbe*, njihova točna zaduženja kao i pseudonime njihovih suradnika.

U elaboratu se može naći popis najznačajnih institucija i osoba koje su obrađivali. Međutim, Perković i Gabriš izbjegavaju otvoreno progovoriti o svrsi djelovanja *Udbe,* odnosno o političkim zadacima i ciljevima kojima su trebali služiti. Tek napominju da nisu smjeli ništa raditi bez odobrenja i suglasnosti *partijskog* i državnog vrha, kao da žele reći da pitanja o tome treba postaviti njihovim naredbodavcima. Također, kad opisuju metodologiju i tehnologiju rada tih službi, posebice u odnosu na hrvatske političke iseljenike, tvrde da su o *specijalnim akcijama* samo ponešto načuli.

Moglo bi se reći da svojevrsna informativnost elaborata ima namjeru prikazati autore kao stručne i objektivne poznavatelje te problematike. No, njihov je cilj bio prikriti protuhrvatsku političku platformu na kojoj se temeljilo postojanje i djelovanje *Udbe te* zločinačke metode kojima se ona služila u obračunavanju s hrvatskim domoljubima u Hrvatskoj i iseljeništvu. A te dvije stvari su najbitnije kako bi čitatelj upoznao temeljne karakteristike jugoslavenskih tajnih službi. Prema tome, moglo bi se reći kako je stvarna svrha elaborata u skretanju pozornosti na sporedno i prešućivanje bitnog, kako bi se dezinformiralo one kojima je elaborat namijenjen. To je važno znati prije čitanja sljedećeg navoda iz elaborata (kojega je autor ove knjige pribavio preko jednog novinara iz spomenute tiskovine):

"Ustavom SFRJ bilo je određeno da Federacija preko saveznih tijela uređuje osnove sustava zaštite ustavom utvrđenog poretka (državna sigurnost), osigurava djelatnost Službe državne sigurnosti i usklađuje rad Službi koje obavljaju poslove državne sigurnosti. (Ustav SFRJ, čl. 281, toč. 8)

Za obavljanje poslova državne sigurnosti kao dijela upravnih poslova temeljem čl. 363. Ustava SFRJ osnovan je Savezni sekretarijat za unutarnje poslove (SSUP).

Krajem promatranog razdoblja na čelu SSUP-a nalazio se savezni sekretar, general-pukovnik Petar Gračanin. Njegov je zamjenik bio Ivan Eržen koji je na to mjesto delegiran iz Slovenije s dužnosti podsekretara za SDS.

Službom državne sigurnosti rukovodio je podsekretar Zdravko Mustač, delegiran iz Hrvatske s dužnosti zamjenika republičkog sekretara.

Sektor pravnih, općih poslova i sistemskih pitanja vodio je podsekretar Stanko Trajkovski.

Sektorom javne sigurnosti i specijalnom brigadom rukovodio je pomoćnik saveznog sekretara Jovo Vučković.

Sektorom analitike i izvješćivanja rukovodio je pomoćnik saveznog sekretara Duško Trajkovski.

Nacionalnim biroom Interpola rukovodio je Ivan Trutin (neposredno prije njega Budimir Babović).

U okviru SSUP-a djelovala je Služba državne sigurnosti ustrojena u 10 uprava i 2 samostalna 'odjeljenja' na zaštiti ustavnog poretka:

***I. Uprava** - strane obavještajne službe - obuhvaćala je poslove usmjeravanja i koordiniranja rada Službe na suprotstavljanju stranim obavještajnim službama, albanskoj emigraciji (zbog naglašene veze s albanskom obavještajnom službom), IB emigraciji, međunarodnom terorizmu, a od 1988. godine bavila se i obavještajnim radom (akcija Marijan). Uprava je imala sistematizirana 33 radna mjesta, a popunjena 27. Dužnost načelnika vršio je Boris Zore, delegiran iz Slovenije.*

***II. Uprava** - neprijateljska emigracija - obavljala je poslove usmjeravanja i koordiniranja rada i neposrednog djelovanja prema neprijateljskoj emigraciji u zapadnoeuropskim i prekomorskim zemljama. Imala je sistematiziranih 14, a popunjenih 11 radnih mjesta. Načelnik je bio Zoran Savičević (dugogodišnji radnik ove Uprave).*

***III. Uprava** - unutarnji neprijatelj - obavljala je poslove usmjeravanja i koordiniranja rada na suprotstavljanju aktivnosti unutarnjeg neprijatelja. Imala je 20 sistematiziranih, a 12 popunjenih radnih mjesta. Bila je podijeljena na dvije operativne grupe - prva operativna grupa obrađivala je sve nacionalizme (osim albanskog), vjerske zajednice, građansku desnicu i liberalizam. Na čelu joj je bio pomoćnik načelnika Uprave Miroslav Radović. Druga operativna grupa bavila se albanskim nacionalizmom, birokratizmom i etatizmom te podrivanjem ekonomskih osnovica društva. Na čelu grupe bio je pomoćnik načelnika Uprave Momir Rauković. Upravom je rukovodio načelnik Radosav Lukić.*

***IV. Uprava** - za prevodilačke poslove - bavila se prevođenje za potrebe SDS-a, ali je bila i servis cijelog SSUP-a. Imala je sistematizirano 76, a popunjena 67 radnih mjesta. Načelnik je bio Nedeljko Dabović.*

***V. Uprava** - istraživanja, analize i izvješćivanje - bavila se analitičkim radom i eksternim izvješćivanjem. Imala je 62 sistematizirana, a 57 popunjena radna mjesta. Načelnik je bio Bora Lončar.*

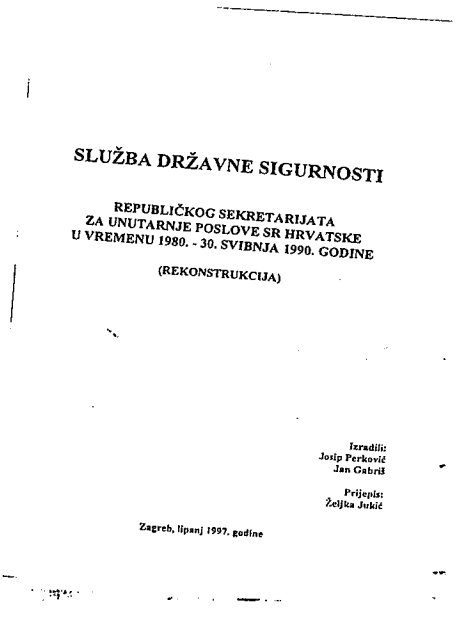

SLUŽBA DRŽAVNE SIGURNOSTI

REPUBLIČKOG SEKRETARIJATA
ZA UNUTARNJE POSLOVE SR HRVATSKE
U VREMENU 1980. - 30. SVIBNJA 1990. GODINE

(REKONSTRUKCIJA)

Izradili:
Josip Perković
Jan Gabriš

Prijepis:
Željka Jukić

Zagreb, lipanj 1997. godine

Naslovnica elaborata o djelovanju Udbe od 1980. do 30. svibnja 1990. godine

VI. Uprava *- nije bila ustrojena*

VII. Uprava *- protuobavještajna zaštita saveznih tijela i organizacija, osiguranje članova predsjedništva bivše SFRJ, stranih državnika te drugih osoba i objekata - sistematizirana su bila 64, a popunjena 57 radnih mjesta. Načelnik je bio Radoš Tanović.*

VIII. Uprava *- za informatiku - bavila se poslovima dokumentacije i informatičke obrade podataka, a posebno za I., II. i III. te VII. i X. Upravu. Dijelom je obrađivala i dokumentaciju javne sigurnosti (Interpol, kriminalitet stranaca, operativni glasnik). Vodila je oko 7000 aktivnih dosjea (obrada). Sistematizirano je bilo 158, a popunjeno 138 radnih mjesta. Načelnik je bio Vidan Marković.*

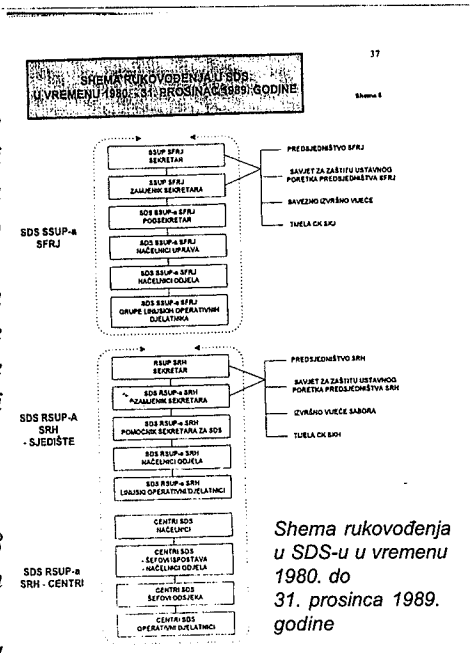

Shema rukovođenja u SDS-u u vremenu 1980. do 31. prosinca 1989. godine

IX. Uprava *- operativna tehnika - imala je sistematizirana 120, a popunjena 99 radnih mjesta. Načelnik je bio Dragan Lončarević.*

X. Uprava *- nadzor stranih diplomatsko-konzularnih predstavništava (DKP) u Beogradu - do 1975. godine bavila se i nadzorom trgovinskih, novinskih i drugih stranih predstavništva, kada je taj nadzor prešao u nadležnost SDS-a Srbije. Uprava je djelovala u 7 operativnih grupa i to: dvije operativne grupe za nadzor istočnoeuropskih DKP, tri za nadzor zapadnoeuropskih, jedna za nadzor DKP azijskih, afričkih i latinskoameričkih država, te jedna operativna grupa za izvođenje operativnih akcija. U upravi je bilo sistematizirano 58, a popunjeno 45 radnih mjesta. Sredinom 1989. godine uprava je vodila 120 obrada i koristila 350 suradnika i 600 operativnih, društvenih i prijateljskih veza. Na čelu uprave bio je Božur Anđelković.*

XI. Uprava *- tajno praćenje i osmatranje - imala je 88 sistematiziranih i 63 popunjenih radnih mjesta. Načelnik je bio Petar Đurica.*

XII. samostalno odjeljenje *- za suradnju sa stranim službama sigurnosti - sistematizirano je 8, a popunjeno 7 radnih mjesta. Vršitelj dužnosti voditelja bio je Aleksandar Bubanja.*

XIII. samostalno odjeljenje *- za opće poslove - imalo 11 sistematizirani, a 9 popunjenih radnih mjesta. Voditelj je bio specijalni savjetnik Zoran Vukadinović.*

Pri SDS-u je djelovalo i nekoliko specijalnih savjetnika saveznog sekretara koji su stalno ili povremeno dobivali određene zadaće iz djelokruga rada Službe, a krajem promatranog razdoblja to su bili Krsto Kijac, Vučina Čagorović, Petar Mišović i Zoran Vukadinović (voditelj XIII. samostalnog odjeljenja).

U SDS-u SSUP-a ukupno je bilo sistematizirano 712 radnih mjesta, a popunjena su bila 592.

Zastupljenost rukovodnih djelatnika uključivo i glavnih inspektora (kojih je bilo 85) po republikama je bila sljedeća:

BiH	*18*
Crna Gora	*11*
Hrvatska	*7*
Makedonija	*3*
Slovenija	*1*
Srbija	*40*
Kosovo	*3*
Vojvodina	*2*

Nacionalna struktura uposlenih bila je sljedeća:

Srba	*61%*
Jugoslavena	*18%*
Crnogoraca	*12%*
Makedonaca	*4%*
Hrvata	*2%*
Slovenaca	*1%*
Albanaca	*1%*
Ostali	*1%*

Izneseni podaci o ustrojstvu SDS SSUP-a odnose se na sredinu 1989. godine. (...)

Glede ustrojstva Službe državne sigurnosti značajan je članak 7. Zakona o osnovama sistema državne sigurnosti koji je utvrđivao da republike i autonomne pokrajine organiziraju i neposredno obavljaju poslove državne sigurnosti u skladu s Ustavom SFRJ, saveznim zakonima i politikom Skupštine SFRJ utvrđene u tom području.

Glede propisa u Republici Hrvatskoj ističemo da je Sabor SRH samostalno utvrđivao osnove politike i donosio zakone i druge akte kojima se uređivalo, među ostalim, osnivanje i rad tijela uprave u Republici - među kojima i RSUP-a s pripadajućim službama i Službe državne sigurnosti. (Ustav SRH, čl. 356)

Izvršno vijeće Sabora (IVS) utvrđivalo je načela unutarnjeg ustrojstva RSUP-a, imenovalo i razrješavalo čelnike (podsekretare i pomoćnike sekretara). (Ustav SRH, čl. 396.)

Ustavna definicija Službe državne sigurnosti kao republičke službe data je i u normi kojom Republika Hrvatska preko republičkih tijela (RSUP-a) uređuje, organizira i usmjerava rad SDS-a u skladu s politikom zaštite ustavnog poretka; uređuje obaveze SDS-a prema Saboru, Izvršnom vijeću, Predsjedništvu SRH i skupštinama na regionalnoj i općinskoj razini i, način izvješćivanja tih tijela o stanju sigurnosti na određenom području. (Ustav SRH, čl. 332 toč. 5)

Ustrojstvo su u promatranom razdoblju u Republici Hrvatskoj regulirala i dva republička zakona o unutarnjim poslovima - Zakon o organima unutrašnjih poslova iz 1977., mijenjan i dopunjavan 1979., 1981. i 1985. godine te Zakon o unutrašnjim poslovima, donesen 20. prosinca 1989. godine.

Ovi su zakoni na gotovo istovjetan način utvrđivali da Služba državne sigurnosti u RSUP-u SRH obavlja poslove državne sigurnosti (ZOUP, čl. 30. i 32. i ZUP čl. 10, 11.

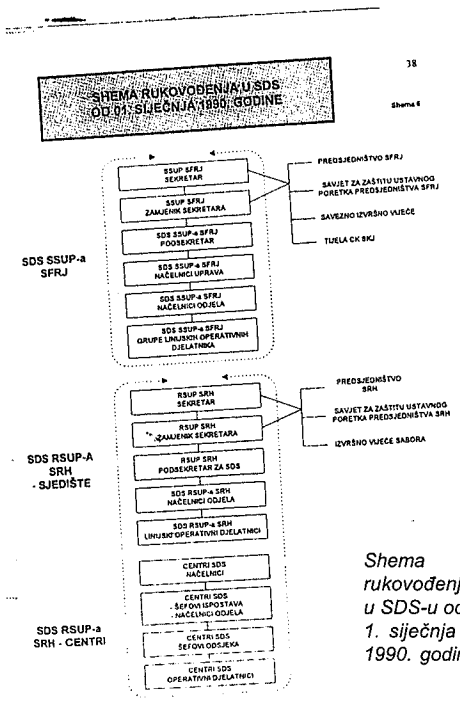

Shema rukovođenja u SDS-u od 1. siječnja 1990. godine

i 13.), te da se za obavljanje poslova državne sigurnosti na određenim područjima osnivaju ustrojbene jedinice – Centri SDS čiji broj i sjedišta određuje Izvršno vijeće Sabora na prijedlog republičkog sekretara. (ZOUP, čl. 32, ZUP čl. 13.)

Prema članku 33. ZOUP-a unutarnje ustrojstvo i sistematizaciju radnih mjesta SDS utvrđivao je republički sekretar na prijedlog rukovoditelja Službe, što je člankom 14. ZUP-a izmijenjeno u smislu da taj akt donosi republički sekretar uz suglasnost Izvršnog vijeća Sabora.

Detaljno ustrojstvo Službe državne sigurnosti u Republici Hrvatskoj određivao je Pravilnik o unutarnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta donesen 1977. godine te mijenjan i dopunjavan 1990. godine. Temeljem toga Pravilnika utvrđeno je da je SDS republička služba koja se sastoji od sjedišta i teritorijalnih ustrojstvenih jedinica – centara.

U promatranom vremenu SDS je imala dva ne bitno različita ustrojstvena oblika.

Ustrojbeni oblik koji je vrijedio od 1980. do 31. prosinca 1989. godine gdje je SDS u okviru Republičkog sekretarijata za unutarnje poslove na svom čelu imala republičkog sekretara kao najodgovorniju osobu za ukupnost unutarnjih poslova u Republici Hrvatskoj.

Njegov zamjenik ujedno je bio i rukovoditelj SDS-a, dok je pomoćnik sekretara za SDS bio profesionalni djelatnik ugrađen u ustrojstvo Službe i ujedno najviši operativni koordinator cjelokupnog rada Službe.

Sekretar, a pogotovo njegov zamjenik utjecali su na globalan rad, ustrojstvo i kadrove u Službi, te bili veza sa državnim i političkim rukovodstvom Republike.

Od 1990. godine zamjenik republičkog sekretara nije više neposredni rukovoditelj SDS-a, a poslove što su ranije obavljali zamjenik i pomoćnik sekretara preuzima podsekretar za SDS.

Služba se dijelila na sjedište i teritorijalne jedinice - centre i ispostave.

Sjedište Službe sastojalo se od sedam odjela:

I. Odjel za obradu unutarnjeg neprijatelja
II. Odjel za obradu neprijateljske emigracije
III. Odjel za obradu stranih obavještajnih službi
IV. Odjel za poslove operativne tehnike
V. Odjel za poslove evidencija, statistike i dokumentacije
VI. Odjel za poslove osiguranja osoba i objekata

VIII Samostalni odsjek za obrambene pripreme (...)

Izvan sjedišta Službe postojalo je deset centara - Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Karlovac, Bjelovar, Varaždin, Sisak i Gospić te pet ispostava - Slavonski brod, Vinkovci, Zadar, Šibenik i Dubrovnik.

Centri su temeljem akta o unutarnjoj organizaciji i sistematizaciji bili razvrstani u četiri skupine:

I. - Centar SDS-a Zagreb
II. - Centri SDS-a Osijek, Split i Rijeka
III. - Centri SDS-a Pula, Karlovac, Bjelovar, Varaždin
IV. - Centri SDS-a Sisak i Gospić

Ova podjela na određeni je način bila rezultat sigurnosne problematike, veličine teritorije, brojnosti uposlenih djelatnika itd.

Zajednička karakteristika u radu centara bio je pretežno linijski princip rada, u trećoj i četvrtoj grupi kombinacija linijskog i teritorijalnog, a u ispostavama pretežno teritorijalni princip rada. U promatranom vremenu već se u trećoj skupini centara nametala potreba organizacije rada na linijskom principu, pa i u ovim centrima već nalazimo modele linijskog rada.

Zbog velike površine zahvaćanja i specifičnosti sigurnosnih problema Centar Zagreb je cijeli niz godina imao u planu utemeljiti dvije ispostave - Kutinu i Zabok što do 1990. godine nije ostvareno.

Iz istih razloga Centar Osijek imao je Ispostave Slavonski Brod i Vinkovce, a Centar Split Ispostave Zadar, Šibenik i Dubrovnik. Ispostave nisu imale samostalnosti niti u jednom pogledu svoga rada i djelovanja već su djelovale pod potpunim nadzorom matičnog centra.

Za primjer ustrojstva jednog centra SDS-a navodi se Centar Zagreb koji je imao najveći broj djelatnika i najsloženiju sigurnosnu problematiku pa otuda i najrazgranatije ustrojstvo.

Svi ostali centri imali su podjednako ustrojstvo - najsličnije su imali Split, Osijek i Rijeka.

Služba je u pojedinim gradovima imala 'detaširanog' operativnog djelatnika, to jest djelatnika ispostave odnosno centra koji je zbog postojećih sigurnosnih problema, strategijske važnosti grada, broja pučanstva i drugih razloga obavljao poslove državne sigurnosti u tom mjestu (Knin, Ploče). To se najčešće ipak svodilo na izvršavanje tekućih zahtjeva iz svakodnevnog rada -provjera podataka, osiguranja, kontrole i slično. (...)

Stavovi koje je trebalo zauzeti prema određenoj vrsti 'neprijatelja' dogovarani su u okviru Predsjedništva CKSKH i nije se moglo dogoditi da Služba poduzme opsežnije aktivnosti, pogotovo represivne, a da to nije bio rezultat naloga ili dogovora. I ovom je tijelu Služba dostavljala saznanja o sigurnosnim događajima na području Republike Hrvatske sve do druge polovice 1989. godine kada prestaje dostavljati informacije Predsjedništvu CKSKH i isključivo izvješćuje Predsjedništvo SRH i Savjet za zaštitu ustavnog poretka.

Za napomenuti je da je predsjednik Predsjedništva CKSKH predsjedavao takozvanom Komitetu za općenarodnu obranu (ONO) i društvenu samozaštitu (DSZ)

SRH koji je često raspravljao o sigurnosnom stanju u Republici Hrvatskoj. (...)

Za rad SDS-a u SFRJ bio je odgovoran Savezni sekretar za unutarnje poslove kojega je imenovala i razrješavala Skupština SFRJ (Ustav SFRJ, čl. 288), ujedno je bio i član savezne vlade (SlV-a) i formalno je za svoj rad odgovarao Predsjedniku SlV-a.

Međutim, stvarna odgovornost saveznog sekretara za unutarnje poslove bila je prema Predsjedništvu SFRJ i njegovu Savjetu za zaštitu ustavnog poretka, a obveze i odgovornost protezale su mu se i prema Predsjedništvu CKSKJ.

Kako je iz sheme rukovođenja Službom vidljivo, presudan utjecaj na čelnike Službe u SSUP-u imalo je Predsjedništvo SFRJ i njegovo operativno tijelo - Savjet za zaštitu ustavnog poretka, SIV i Predsjedništvo CKSKJ.

Savjet za zaštitu ustavnog poretka Predsjedništva SFRJ kojega su sačinjavali članovi Predsjedništva SFRJ, članovi Predsjedništva CKSKJ, predsjednik SlV-a te savezni sekretari za unutarnje poslove, narodnu obranu i vanjske poslove neposredno je pratio stanje državne sigurnosti, donosio odluke, utvrđivao obveze i prijedloge i slično koje su obvezivale na provedbu SDS SSUP-a. Ovaj Savjet bio je u neposrednoj vezi sa savjetima za zaštitu ustavnog poretka predsjedništava republika i pokrajina bivše Jugoslavije.

Na prijedlog saveznog sekretara za unutarnje poslove SIV je imenovao neposrednog rukovoditelja SDS-u u SSUP-u koji je po funkciji bio podsekretar. U izvjesnom smislu, kao i kod drugih saveznih funkcija i za ovu je funkciju primjenjivan kadrovski republički ključ. Od 1986. do 1990. godine na toj se funkciji nalazio predstavnik Hrvatske (Zdravko Mustač).

Savezni sekretar imenovao se na četiri godine, a tu je dužnost mogao obavljati najviše dva puta uzastopce. (Ustav SFRJ, čl. 366.) Imao je pravo donositi pravilnike, naredbe i uputstva za izvršavanje saveznih zakona, drugih propisa i općih akata Skupštine SFRJ te propisa SlV-a. (Ustav SFRJ, čl. 365.)

U Republici Hrvatskoj sekretara za unutarnje poslove (kao i druge članove Izvršnog vijeća Sabora) birao je Sabor (Ustav SFRJ, čl. 397.), a Izvršno vijeće Sabora imenovalo i razrješavalo podsekretare i pomoćnike sekretara u RSUP-u, pa tako i u SDS.

Jednako je tako u SRH republički sekretar za unutarnje poslove biran na četiri godine, a najviše dva puta uzastopce na istu dužnost. (Ustav SRH, čl. 397.) Također je imao pravo donositi pravilnike, naredbe i uputstva za izvršavanje zakona i propisa Izvršnog vijeća Sabora. (Ustava SRH, čl. 406.). (...)

U sjedištu Službe poslovima odjela rukovodili su načelnici i istodobno po linijama svoga rada koordinirali i usmjeravali rad u centrima.

Centrima SDS-a rukovodili su načelnici.

Načelnike na svim razinama kao i šefove ispostava postavljao je republički sekretar uz suglasnost Savjeta za zaštitu ustavnog poretka Predsjedništva SRH.

Godine 1989. donesena je odluka da načelnici svih razina podliježu reizboru svake četiri godine.

U centrima prve i druge skupine pojedinim linijama rada, uključujući i operativnu

tehniku rukovodili su načelnici odjela, dok su u manjim centrima linijama rada rukovodili šefovi odsjeka.

Utjecaj na rukovođenje Službom u SRH imali su Predsjedništvo, Savjet za zaštitu ustavnog poretka, Izvršno vijeće Sabora te Predsjedništvo CKSKH do 31. prosinca 1989. godine.

Nakon toga CKSKH formalno nema utjecaj na rad Službe.

U Hrvatskoj je djelovao i Komitet za ONO i DSZ na čijem se čelu nalazio Predsjednik Predsjedništva CKSKH (pri kraju promatranog razdoblja to je bio Stanko Stojčević). Ovo tijelo određivalo je smjernice djelovanja na zaštiti ustavom utvrđenog poretka. Uz Predsjednika Predsjedništva CKSKH sačinjavali su ga Predsjednik Predsjedništva SRH, Predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, zatim predsjednici Sabora, Izvršnog vijeća, Subnor-a i SSRNH, te sekretar za unutarnje poslove, sekretar Sekretarijata za narodnu obranu i načelnik Teritorijalne obrane SRH.

Utjecaj Predsjedništva CKSKH i njegove kadrovske komisije (Stanko Stojčević i Mira Korkut) bio je presudan kod imenovanja dužnosnika RSUP-a.

U promatranom razdoblju na mjesta republičkih sekretara dolazile su osobe iz najviših tijela Saveza komunista - Pavle Gaži iz Predsjedništva CKSKJ, a Vilim Mulc iz Predsjedništva CKSKH. Zlatko Uzelac, koji je bio sekretar početkom 80. godina imenovan je s dužnosti tajnika Sabora.

Da bi se ostvario spomenuti utjecaj, odlukom je bilo određeno da i na mjesta načelnika centara budu imenovane osobe s istaknutih dužnosti Saveza komunista općinske ili regionalne razine. Tako je krajem promatranog razdoblja od ukupno deset načelnika centara iz tijela SKH imenovano šest načelnika. (...)

SDS RSUP-a SRH je tijekom gotovo čitavog razdoblja imala sistematiziranih 1097 radnih mjesta utvrđenih Pravilnikom o unutarnjoj sistematizaciji i kategorizaciji radnih mjesta. Popunjenost nikada nije bila potpuna i pretežno se kretala oko 70%, a krajem 1989. godine popunjena su bila 854 radna mjesta ili 77,84%.(...)

U promatranom razdoblju gotovo cjelokupni sastav SDS-a SRH bili su članovi Saveza komunista (osim dijela pomoćnog osoblja). To je na određen način bio i preduvjet uposlenja i rada u Službi.(...)

Dana 30. svibnja 1990. godine čelništvo Službe sačinjavali su:

Podsekretar za SDS	*Josip Perković*
Savjetnik rukovoditelja SDS	*Franjo Vugrinec*
Načelnik I. Odjela	*Darko Starčević*
Načelnik II. Odjela	*Branko Traživuk*
Načelnik III. Odjela	*Radoslav Bego*
Načelnik IV. Odjela	*Čedomir Dijanović*
Načelnik V. Odjela	*Jan Gabriš*
Načelnik VI. Odjela	*Vinko Horvat*
v.d. šefa VIII. Odsjeka	*Pero Talić*
Načelnik CSDS-a Zagreb	*Kolja Družić*
Načelnik CSDS-a Split	*Krešimir Sršen*
Načelnik CSDS-a Osijek	*Ratomir Majstorović*

Načelnik CSDS-a Rijeka	*Josip - Krešo Juričić*
Načelnik CSDS-a Bjelovar	*Milan Kolarec*
Načelnik CSDS-a Pula	*Aldo Ritoša*
Načelnik CSDS-a Karlovac	*Miloš Eror*
Načelnik CSDS-a Varaždin	*Ilija Dodik*
Načelnik CSDS-a Gospić	*Nikola Pavičić*
Načelnik CSDS-a Sisak	*Zvonko Božo*
Šef Ispostave Zadar	*Branko Barbir*
Šef Ispostave Šibenik	*Branko Piližota*
Šef Ispostave Dubrovnik	*Risto Vreća*
Šef Ispostave Vinkovci	*Stipo Brajčić*
Šef Ispostave Slavonski brod	*Milanko Orešćanin*

U razdoblju od 01. siječnja 1980. do 30. svibnja 1990. godine različite rukovodne dužnosti u MUP-u RH i u SDS obavljali su:

Republički sekretari

Zlatko Uzelac, r. 1921., Hrvat, VSS, obnašao dužnost 1979. – 1982. g.
Pavle Gaži, r. 1927., Hrvat, 1982. - 1983. g.
Vilim Mulc, r. 1928., Hrvat, VSS, 1983. -1990. g.

Zamjenici republičkog sekretara

Vinko Bilić, r. 1929., Hrvat, SSS, 1979. – 1982 .g.
Zdravko Mustač, r. 1942., Hrvat, VSS, 1982. -1986., 1986.-1991. g podsekretar u SDS-u SSUP-a
Đuro Pešut, r. 1939., Srbin, VSS, 1986. - 1990. g.

Pomoćnici republičkog sekretara za SDS

Srećko Šimurina, r. 1922., Hrvat, SSS, 1979. - 1985. g.
Josip Perković, r. 1945., Hrvat, VSS, 1985 -1990., pom. ministra 1990 -1991, od 1991. pom. ministra obrane
Franjo Vugrinec, r. 1944., Hrvat, VSS, 1987. - 1990. g., dalje savjetnik rukovoditelja SDS-u i SZUP

Sjedište Službe

I. Odjel

- Svetislav Bilušić, r. 1931., Hrvat, VSS, načelnik 1979. - 1982. g.
- Mihael Pavlović, r. 1944., Hrvat, VSS, načelnik 1982. - 1985. g.
- Darko Starčević, r. 1947., Hrvat, VSS, načelnik 1985. - 1990. g.

II. Odjel

- Josip Perković, načelnik, 1979. - 1985. g.
- Branko Traživuk, r. 1948., Jugoslaven, VSS, načelnik, 1985. - 1991. g.

III. Odjel

- Franjo Vugrinec, načelnik, 1979. - 1982. g.
- Radoslav Bego, r. 1943., Hrvat, VSS, načelnik, 1982. - 1994. g.

IV. Odjel

- Čedomir Dijanović, r. 1939., Hrvat, VSS, načelnik, 1979. - 1994. g.
- Petar Šimundža, Hrvat, VSS, šef odsjeka za KT i KTG

- *Krešimir Galić,* *Hrvat, VSS, šef odsjeka za VF*
- *Davor Pavičić,* *Hrvat, VSS, šef odsjeka za UHF*
- *Zvonimir Žeger,* *Hrvat, VSS, šef odsjeka za TKPP i kemijske analize*
- *Đuro Črnjak,* *Hrvat, VSS, šef odsjeka za vizualne informacije i dokumentnu tehniku*
- *Stjepan Višek,* *Hrvat, SSS, šef odsjeka za ME*

V Odjel

- *Koviljka Šijan,* *r. 1936., Srpkinja, VŠS, načelnik, 1979. - 1990. g.*
- *Jan Gabriš,* *r. 1949., Hrvat, VSS, načelnik, 1990. - 1994. g.*
- *Veljko Pajić,* *Jugoslaven, VSS, pomoćnik načelnika*
- *Soka Spasojević,* *Srpkinja, VŠS, šef odsjeka za obradu informacija*
- *Dragica Drobac,* *Srpkinja, VŠS, šef odsjeka za obradu dokumentacije*
- *Zoran Popović,* *Srbin, VSS, šef odsjeka za AOP*

VI Odjel

- *Ivica Mihaljević,* *r. 1933., Hrvat, VSS, načelnik 1979. - 1986. g.*
- *Vinko Horvat,* *r. 1943., Hrvat, VSS, načelnik, 1989. - 1990.g.*

VIII Odsjek

- *Živko Mileusnić,* *r. 1930., SSS, šef, 1979. -1986. g.*
- *Predrag Vidović,* *r. 1938., Srbin, VSS, šef, 1986. - 1990. g.*

CSDS Zagreb

- *Zdravko Mustač,* *načelnik, 1979. - 1982. g.*
- *Franjo Vugrinec,* *načelnik, 1982. - 1987. g.*
- *Kolja Družić,* *r. 1942., Hrvat, VSS, načelnik, 1987. - 1990.g.*

Božo Kovačević, *Hrvat, VSS, načelnik I. Odjela*
Goran Ljubičić, *Hrvat, VSS, šef odsjeka I/1*
Željko Rajnović, *Jugoslaven, VŠS, šef odsjeka I/2*
Zoran Markunović, *Hrvat, VSS, šef odsjeka I/4*
Rade Crevar, *Srbin, VSS, šef odsjeka I/5*
Mišo Deverić, *Hrvat, VSS, načelnik II Odjela*
Slobodan Vidović, *Hrvat, VSS, načelnik III Odjela*
Miroslav Studen, *Jugoslaven, VSS, šef odsjeka III/1*
Darinko Pemić, *Hrvat, VSS, šef odsjeka III/2*
Milan Rkman, *Srbin, VSS, šef odsjeka III/3*
Franjo Vučković, *Hrvat, VSS, načelnik IV Odjela*
Sava Dmitrašinović, *Srbin, VSS, šef odsjeka IV/1*
Ika Šimundža, *Hrvatica, VSS, šef odsjeka IV/2*
Tomislav Lončar, *Hrvat, VSS, šef odsjeka IV/3*
Đorđe Višnjić, *Srbin, VSS, šef odsjeka V/1*
Milan Rapaić, *Srbin, VSS, načelnik Odjela za poslove pratnje*
Mladen Roguljić, *Hrvat, VSS, šef odsjeka za provjeru CSDS-a Split*
Josip Duplančić, *r. 1928., Hrvat, VSS, načelnik, 1979.-1982. g.*
Mate Andrijašević, *r. 1931., Hrvat, VSS, načelnik, 1982. - 1984. g.*
Blagoje Zelić, *r. 1929., Srbin, VSS, v.d. načelnika, 1984. - 1985. g.*

Krešimir Sršen,	*r. 1943., Hrvat, VSS, načelnik, 1986. - 1990. g.*
Zvonimir Eškinja,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove*
Ladislav Pivčević,	*Hrvat, VSS, šef I. Odsjeka*
Mirko Vujanić,	*Srbin, VSS, šef II. Odsjeka*
Stipe Perković,	*Hrvat, VŠS, šef III. Odsjeka*
Marko Križanović,	*Hrvat, VŠS, šef Odsjeka za poslove pratnje*
Marko Oreb,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativnu tehniku*
Branko Barbir,	*r.1938., Hrvat, VSS, šef Ispostave Zadar 1979.-90.g.*
Radoslav Bego,	*šef Ispostave Šibenik 1976. - 1982. g.*
Branko Piližota,	*r. 1946., Hrvat, VSS, šef Ispostave Šibenik 1982. -90.*
Risto Vreća,	*r. 1943., Srbin, VŠS, šef Ispostave Dubrovnik 1977.-90.*

CSDS Osijek

Dragoljub Krnić,	*r. 1936., Srbin, VŠS, načelnik, 1972. - 1989. g.*
Ratko Majstorović,	*r. 1944., Srbin, VSS, načelnik, 1989. - 1990. g. kada odlazi u SDS SSUP-a*
Branko Budić,	*r. 1950. Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove*
Ilija Dakanović,	*Srbin, VSS, šef I. Odsjeka*
Danijel Bogdanović,	*Hrvat, VSS, šef II. Odsjeka*
Stevo Stojanović,	*Jugoslaven, VSS, šef III. odsjeka*
Zdravko Oljača,	*Srbin, VŠS, šef Odsjeka za poslove pratnje*
Stanko Vouk,	*Jugoslaven, VSS, načelnik Odjela za operativnu tehniku*
Jasenko Ivanović,	*Hrvat, VSS, šef Odsjeka za dokumentaciju*
Mato Grgić,	*r. 1937., Hrvat, VŠS, šef Ispostave Slavonski brod 1974. -1987.*
Milanko Orešćanin,	*r. 1948., Srbin, VSS, šef Ispostave Slavonski brod 1987. - 1990.*
Branko Budić,	*šef Ispostave Vinkovci, 1979. - 1988. g.*
Stipo Brajčić,	*r. 1950., Hrvat, VŠS, šef Ispostave Vinkovci, 1988.-1990. g.*

CSDS Rijeka

Bruno Smokvina,	*r. 1931., Hrvat, načelnik, 1978. - 1987. g.*
Josip Krešo Juričić,	*r. 1940., Hrvat, VSS, načelnik, 1987. - 1990. g.*
Milivoj Blažina,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove*
Alan Korić,	*Hrvat, VSS, šef I. Odsjeka*
Ivan Cetinić,	*Hrvat, VSS, šef II. Odsjeka*
Vlado Štajduhar,	*Hrvat, VŠS, šef III. Odsjeka*
Milan Majstorović,	*Hrvat, VŠS, šef Odsjeka za poslove pratnje*
Zoran Kurelić,	*Jugoslaven, VSS, načelnik Odjela za operativnu tehniku*

CSDS Bjelovar

Luka Ivanović,	*r. 1927., Srbin, VSS, načelnik, 1977. - 1980. g., od 1980. načelnik analitike u sjedištu, a zatim načelnik III. Uprave SDS SSUP-a*
Bogdan Besedić,	*r. 1934., Srbin, VSS, načelnik, 1980. - 1988. g.*
Milan Kolarec,	*Srbin, VSS, načelnik*
Božidar Graber,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove*

Mladen Pejić,	*Srbin, VŠS, šef I. Odsjeka*
Svetozar Momić,	*Srbin, VŠS, šef II. Odsjeka*
Jaroslav Novak,	*Čeh, VŠS, šef III. Odsjeka*
Branko Stankerić,	*Hrvat, VKV, šef Odsjeka za operativnu tehniku*
Branislava Ljubičić,	*Hrvatica, VSS, šef Grupe za dokumentaciju*

CSDS Pula

Lino Ivetić,	*r. 1936., Hrvat, VŠS, načelnik, 1980. - 1988. g.*
Aldo Ritoša,	*r. 1943., Hrvat, VSS, načelnik 1988. - 1991. g.*
Jandrija Sladić,	*Srbin, VŠS, načelnik Odjela za operativne poslove*
Mladen Grozdanić,	*Srbin, VŠS, šef I. Odsjeka*
Rade Batričević,	*Crnogorac, VSS, šef II. Odsjeka*
Mario Milotić,	*Hrvat, VSS, šef III. Odsjeka*
Stanko Dobranović,	*Hrvat, VSS, šef Odsjeka za operativnu tehniku*
Dušan Bunčić,	*Srbin, VSS, šef Grupe za dokumentaciju*

CSDS Karlovac

Petar Starčević,	*r. 1943., Srbin, VSS, načelnik, 1976. - 1982. g.*
Milan Grba,	*r. 1932., Srbin, VSS, načelnik, 1982. - 1987. g.*
Miloš Eror,	*r. 1941., Srbin, VSS, načelnik, 1987. -1991. g.*
Marijan Lukšić,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove*
Milenko Višnić,	*Jugoslaven, VŠS, šef I. Odsjeka*
Ivan Lang,	*Hrvat, VŠS, šef II. Odsjeka*
Davor Bišćan,	*Hrvat, VSS, šef III. Odsjeka*
Mišo Gravora,	*Srbin, VŠS, šef Odsjeka za operativnu tehniku*
Andrija Štalcar,	*Hrvat, VSS, šef Grupe za dokumentaciju*

CSDS Varaždin

Vinko Horvat,	*načelnik, 1979. - 1989. g.*
Ilija Dodik,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove i načelnik centra*
Darko Nišević,	*Jugoslaven, VSS, šef Odsjeka za operativnu tehniku*

CSDS Gospić

Ante Došen,	*r. 1929., Hrvat, VSS, načelnik, 1980. - 1988. g.*
Milan Rakić,	*r. 1941., Srbin, VSS, načelnik, 1988. - 1990. g.*
Nikola Pavičić,	*Hrvat, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove i v.d. načelnik centra*
Milan Vujnović,	*Srbin, VŠS, šef Odsjeka za operativnu tehniku CSDS Sisak*
Predrag Vidović,	*načelnik, 1980. - 1984. g.*
Zvonko Stričević,	*r. 1954., Hrvat, VSS, načelnik, 1984. - 1989. g.*
Zvonko Božo,	*načelnik, 1989. - 1990. g.*
Nikola Cetina,	*Srbin, VSS, načelnik Odjela za operativne poslove*
Zlatko Relić,	*Srbin, VSS, šef Odsjeka za operativnu tehniku (...)*

U promatranom razdoblju Služba je nastavila intenzivno prikupljati informacije i podatke o djelovanju 'jugoslavenske neprijateljske emigracije' temeljem prosudbi utvrđenih još sedamdesetih godina, kako se radi o opasnoj grupaciji koja primjenjuje radikalne metode djelovanja u cilju rušenja ustavnog poretka u SFRJ i ugrožavanja sigurnosti građana.

Ova grupacija nadzirana je prema operativnim mogućnostima pojedinih republičkih službi uz punu koordinaciju II Uprave SDS SSUP-a.

Republičke su Službe bile zadužene uglavnom za nacionalne grupacije pa su na teritoriju bivše Jugoslavije nadzirane hrvatska emigracija, srpska, slovenska, makedonska i albanska.

Služba u Hrvatskoj bila je zadužena za prikupljanje obavještajnih podataka za osobe uključene u rad emigrantskih organizacija i skupina koje su rođene u Hrvatskoj kao i za one osobe koje su prije odlaska u inozemstvo živjele na području Hrvatske.

Obveza prikupljanja podataka postojala je i u onim slučajevima kada je Služba Hrvatske imala operativne mogućnosti nadzora bez obzira odakle je osoba i kojoj nacionalnoj grupaciji pripada.

Ovom problematikom u SDS-a SRH bavili su se svi centri, a koordinaciju je vršio II Odjel SDS-a u sjedištu Službe.

Sva sredstva i metode te radnje i mjere sukladno propisima odobravane su ili inicirane od II Uprave SDS-a SSUP-a.

Ova se Uprava osim koordinacijom bavila i neposrednim operativnim djelovanjem prema emigrantskim nacionalnim grupacijama. Bila je ustrojena na način da je skupina operativnih djelatnika 'pokrivala' jednu nacionalnu grupaciju, a dio operativnih djelatnika bio je zadužen za druge oblike djelovanja.

U Upravi je postojala i skupina za takozvano specijalno djelovanje. Ona je samostalno planirala i izvodila različite akcije u inozemstvu koristeći pri tom vlastitu agenturu. Vršila je psihološke akcije zastrašivanja, uznemiravanja, dezinformiranja, izrađivala različiti promidžbeni materijal sve do krivotvorina određenih brojeva nekih emigrantskih glasila, planirala i organizirala provale u sjedišta emigrantskih organizacija radi izuzimanja dokumentacije, a prema određenim indicijama organizirala i fizičku eliminaciju pojedinaca.

Sve republičke i pokrajinske Službe bile su obvezne dostavljati II Upravi sve informacije koje su prikupile o pojedincima i emigrantskim grupama i odgovoriti na svaki zahtjev traženja podataka od nje.

Ovakav je način djelovanja osiguravao II. Upravi obilje podataka dovoljno za poduzimanje spomenutih aktivnosti.

Za prikupljanje podataka o hrvatskoj emigraciji bila je nadležna i SID SSIP-a, koja je, preko mreže diplomatsko-konzularnih predstavništava bivše Jugoslavije i u njih ugrađenih obavještajaca, prikupljala velik broj podataka i informacija o emigraciji. Stvarala je i koristila agenturu u svim emigrantskim sredinama. Djelovanje ove Službe samo nam je djelomično poznato preko izvješća koja su dostavljana u razmjeni od II Uprave SDS. Agentura podrijetlom iz Hrvatske, koju je na vezi držao SID SSIP-a, nije bila registrirana u SDS-u RSUP-a SRH, pa se događalo da su neke osobe vođene u

obradi Službe, a bile su agenti SID-a.

Službe sigurnosti bivše JNA - Uprava sigurnosti SSNO-a i II. Uprava generalštaba djelovale su također prema emigraciji, a opseg i kvalitet ovih aktivnosti nije nam poznat. Vrlo se rijetko u razmjeni s ovim Službama dobivala neka informacija. Njihova obveza registriranja agenture među civilnim osobama također nije uopće poštovana.

Služba u Hrvatskoj nadzirala je uglavnom djelovanje osoba, skupina i organizacija koje su pripadale ustaškoj i četničkoj emigraciji.

Brojčani podaci i pokazatelji u Izvješćima su prikazivani objedinjeno što predstavlja teškoću u analizi djelovanja, no može se zaključiti da se više od 90% od ukupnih statističkih pokazatelja odnosi na aktivnost ustaške emigracije.

Za istaknuti je da se za to 1985. godine u Službi koristio termin 'fašistička', a nadalje se rabio i izraz 'neprijateljska' emigracija.(...)

SDS je prikupljala podataka o:
- *pojedinačnom djelovanju istaknutih emigranata,*
- *pripadnosti organizaciji ili skupini (formalna ili neformalna),*
- *međusobnim odnosima pojedinaca, skupina i organizacija,*
- *međusobnim sukobima i neslaganjima,*
- *namjerama i planovima izvođenja napada oružjem i eksplozivom,*
- *pribavljenom oružju eksplozivu i drugoj opremi, te obuci i pripremanju izvršitelja,*
- *otkrivanju inicijatora, organizatora i izvršitelja počinjenih napada na području Hrvatske,*
- *javnim manifestacijama (demonstracijama, proslavama, hodočašćima, komemoracijama),*
- *izdavačkoj i promidžbenoj aktivnosti (radio satovima, informativnim centrima i uredima),*
- *vezi s unutarnjim neprijateljem (hrvatskim intelektualcima, RKC i drugima),*
- *stvaranju svojih uporišta u Hrvatskoj,*
- *djelovanju Hrvatskih katoličkih misija,*
- *odnosima i kontaktima s predstavnicima političke vlasti pojedinih zemalja,*
- *odnosima s policijskim i obavještajnim službama (toleriranju djelovanja),*
- *odnosima s pripadnicima drugih nacionalnih grupacija (albanskom, četničkom, slovenskom emigracijom),*
- *agenturnom djelovanju u korist stranih obavještajnih službi,*
- *služenju u stranim vojskama (na primjer Legiji stranaca),*
- *prihvatnim logorima za azilante,*
- *izvorima financiranja aktivnosti,*
- *odnosima prema radnicima na radu i boravku u zapadnim zemljama,*
- *bavljenju klasičnim kriminalom (ucjenama, drogom, falsifikatima, pljačkama, provalama, organiziranjem prostitucije itd.).*

Najveći dio aktivnosti Službe je usmjerila na prikupljanje podataka o djelovanju emigracije u Europi - Njemačkoj, Švedskoj, Francuskoj, Austriji, Španjolskoj, a od

prekomorskih zemalja Australiji i Novom Zelandu, Sjedinjenim Državama i Kanadi.

Zemlje srednje i južne Amerike nisu intenzivno zahvaćane zbog pomanjkanja operativnih mogućnosti.

Od organizacija prioritetno su nadzirane sljedeće:
Hrvatsko narodno vijeće (HNV),
Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB),
Hrvatski državotvorni pokret (HDP),
Hrvatski narodni otpor - luburićevci (HNO-l),
Hrvatski narodni odbor - jelićevci (HNO-j),
Hrvatska republikanska stranka (HRS),
Ujedinjeni Hrvati Europe (UHE),
Ujedinjeni Hrvati Njemačke (UHNj),
Ujedinjeni Hrvati Francuske (UHF),
Hrvatski oslobodilački pokret (HOP),
Hrvatska seljačka stranka (HSS).

Služba je usmjeravala svoje djelovanje prema skupinama emigranata koje su djelovanje u Koelnu, Frankfurtu, Stuttgartu, Karlsruheu, Saarbruckenu, Muenchenu, Augsburgu, Salzburgu, Linzu, Beču, Parizu, Nici, Goeteborgu, Malmeu, Madridu, Melbourneu, Perthu, Sydneyu, Canberri itd.

Nadzirane su uglavnom osobe koje su se isticale svojim djelovanjem, a u promatranom razdoblju to su bili:

Mate Meštrović, Ivan Jelić, Mirko Vidović, Janko Skrbin, Ernest Bauer, Vladislav Musa, Tomislav Mičić, Franjo Mikulić, Petar Hinić (HNV)
i drugi,

Ante, Ivan i Tvrtko Butković, Ljubomir Dragoja, Tomislav Rebrina, Ivan Andabaka, Zdenko Marinčić, Franjo Turk, Ante Sarić, Stanko Nižić, Vlado Damjanović, Petar Andrić, Drago Sudar, Dane Šarac, Tomislav Naletilić, Branko Šetka (HRB) i drugi,

Nikola Štedul, Dinko Dedić, Zlatko Markus, Mladen Schwartz, Josip Ledić, Rudolf Arapović, Stjepan Bilandžić, Ante Ljubas, Mile Markić, Vinko Logarušić (HDP, HNO-l) i drugi,

Jakša Kušan (Nova Hrvatska), fra. Metod Kelava, fra. Dominik Šušnjara, fra. Vjekoslav Lasić, fra. Vilim Cecelja i drugi.

Napominjemo da pripadnost nekih osoba spomenutim emigrantskim organizacijama nije precizno utvrđena tijekom nadzora.

U cilju sprječavanje napada oružjem i eksplozivom na području Hrvatske, u promatranom razdoblju izuzeto je ili onesposobljeno oko 170 kg eksploziva, 50-ak kompletiranih eksplozivnih naprava, 5 kg zapaljivih smjesa, manje količine otrova, 20-ak komada oružja pogodnog za izvođenje atentata (sa ili bez prigušivača), kao i različita druga oprema (streljivo, detonatori, satni mehanizmi i drugo).

Dio svoga djelovanja Služba je usmjeravala na praćenje izdavačke i promidžbeno-informativne aktivnosti emigracije. U tom smislu nadziran je rad uredništva nekoliko glasila, a posebno Nove Hrvatske, Hrvatske države, Hrvatskog lista, Uzdanice, Hrvatske revije i drugih. Pozornost je uglavnom bila usmjerena na evidentiranje ovih aktivnosti

i sprječavanje dotoka promidžbenog materijala u Hrvatsku izuzimanjem, kaznenim i prekršajnim prijavama, te otkrivanjem i nadziranjem dopisnika iz Hrvatske.

Na tom je planu Služba redovito, svake godine, pratila sudjelovanje emigrantskih izdavača na Međunarodnom sajmu knjiga u Frankfurtu.

U promatranom razdoblju uništeno je oko 120.000 primjeraka različitog promidžbenog materijala u inozemstvu. (...)

Organizacije, skupine i pojedini pripadnici emigracije nadzirani su brojnom suradničkom mrežom.

Tako su 1980. godine korištene 552 suradničke pozicije što ostaje približno jednako tijekom cijelog promatranog razdoblja, osim krajem razdoblja kada se taj broj smanjuje na oko 450 pozicija.

Najkvalitetnija izvješća dobivana su od suradnika s kodnim oznakama Branko, Knez, Dejan, Andro, Lovro, Pjesnik, Oskar, Marko, Šime, Marinko, Đorđe, Miloš, Nikola, Vinko, Zrinjski, Budo, Alija, Savo, Stiv, Zlatko, Goran, Bodul, Spačva, Pjesnik, Dubravko, Majk, Jerko, Primo, Kemo, Doxa, Crni, Branko 2, Slobodanka, Mejaš, Samac, Ivan, Joško, Borac i drugi.

Služba je koristila i druga sredstva i metode, radnje i mjere od kojih se ističu brojnost informativnih razgovora (preko 1000 godišnje) kao svojevrsni oblik represije u što spadaju i upozorenja, oduzimanje putovnica, podnošenja kaznenih i prekršajnih prijava."

Odlučivanje o "specijalnim akcijama"

Postupak donošenja odluke o likvidaciji ili otmici te njezinom izvođenju bio je neslužben, ali detaljno razrađen. Procjena o stupnju nepoželjnosti ili opasnosti nekog emigranta za jugoslavensku državu, kojom se inicirala zamisao o njegovoj otmici ili likvidaciji mogla je doći od nadležnog operativca SDS-a zaduženog za tzv. obradu dotičnog emigranta. U tom bi slučaju šef centra SDS-a, ako je taj prijedlog procijenio opravdanim, tražio suglasnost republičkog vodstva SDS-a i samog republičkog sekretara za unutarnje poslove. Pri tome su bile nezaobilazne prethodne konzultacije s vodstvom republičkog *Saveza komunista* i *Savjeta za zaštitu ustavnog poretka* te predsjedništvom socijalističke republike.

Zatim je prijedlog išao na konačnu verifikaciju u saveznu centralu SDS-a u Beograd, koja je tražila suglasnost od saveznog ministra unutarnjih poslova, a ovaj od Josipa Broza Tita. Do Titove smrti nijedna otmica ili likvidacija nije se smjela izvesti bez njegova odobrenja. Nakon njegove smrti konačno odobrenje davalo se, prema izjavama više dobro obaviještenih svjedoka, u tajništvu *Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka.*

Prijedlog otmice ili likvidacije nekog hrvatskog političkog iseljenika mogao je, naravno, doći i iz vrha republičke ili savezne centrale SDB-a, ali i iz nepolicijskih struktura, ako bi se tamo zaključilo da je takva akcija neophodna.

U proceduru obavještajnog izviđanja, planiranja, organiziranja i izvođenja otmica i likvidacija hrvatskih političkih iseljenika bile su najčešće uključene sve tri glavne jugoslavenske tajne službe. Ključnu ulogu igrale su, međutim, strukture pod kontrolom SSNO-a, koje su imale uvid u događanja preko svojih povjerenika u civilnim policijskim i državno-političkim strukturama. Većina sekretara i podsekretara SSUP-a i SSIP-a te tajnika *Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka* bili su istodobno i visoki oficiri JNA, koji su na te funkcije dolazili direktno iz SSNO-a.

Otmice i ubojstva hrvatskih političkih iseljenika nazivale su se u žargonu jugoslavenskih tajnih službi *ofenzivnim akcijama* ili *specijalnim zadacima.* Financiranje tih akcija i, posebice, honoriranje plaćenih ubojica uglavnom se ostvarivalo iz crnih fondova i preko određenih poduzeća u kojima su SDB i OB imali povjerljive suradnike na rukovodećim položajima. Takva poduzeća bila su, primjerice, beogradski *Jugoslavijakomerc* i *Genex,* te zagrebačka *Astra*, *Ina* i *Generalturist.*

Prve konkretne činjenice o proceduri odlučivanja o likvidacijama hrvatskih političkih iseljenika iznio je početkom 1993. godine Ivan Lasić, bivši načelnik *Druge uprave* SSUP-a u Beogradu, kao svjedok u postupku protiv Vinka Sindičića:

"Bio sam prisutan kad je podsekretar Srđan Andrejević objašnjavao novom saveznom sekretaru Dobroslavu Čulafiću proceduru likvidacija emigranata:

'To je u vašoj nadležnosti, isključivo sekretar ima pravo i ovlašten je da u takvim akcijama daje i odobrenje, ali tu ima određena procedura. Vjerojatno je vama to drug Dolanc objasnio. I on je imao takva ovlaštenja kakva je imao i Herljević. Međutim, vi morate pribaviti suglasnost za takve stvari od Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, kojemu vi morate, nakon konzultacije s republičkim sekretarima, predložiti na koga želite uputiti te akcije, i tek nakon toga, kad vi dobijete odobrenja, onda smijete i možete

uključiti mene ili bilo koga drugoga koga vi i republički sekretar dotične Službe smatrate za kvalificirana, za pogodnoga za takve stvari'.

Ja sam tada apsolutno shvatio tu proceduru, iako sam sličan zaključak imao i ranije u kontaktima s Dolancom. Postojale su određene nadležnosti republičkih sekretarijata i saveznog sekretarijata, i nisu nigdje bile u poziciji da se sukobljavaju, ukoliko su postupali i jedan i drugi u okviru svojih nadležnosti."

Ivan Ćurak, rođen 23. listopada 1937. u Jahovcu kod Doboja, dugogodišnji šef *Centra SDB Doboj* i kasnije republičke *Udbe* BiH, dao je autoru ove knjige, koji je s njim razgovarao kao službenik državne *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, nekoliko izjava čiji sažetak glasi:

"Ćurak ističe da se, što se tiče obrade emigracije, uglavnom obrađivala hrvatska emigracija, oko 70% (a ostalih 30% srpska i muslimanska emigracija). Glavni cilj je bio infiltrirati se u emigrantske organizacije poradi pravodobnog dobivanja informacija relevantnih za adekvatno operativno postavljanje, prvenstveno zbog sprječavanja diverzantskih akcija u Jugoslaviji i na jugoslavenska DKP u inozemstvu. Najopserviranije organizacije bile su Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB), Hrvatski narodni otpor (HNO), Hrvatsko narodno vijeće (HNV) i Hrvatski državotvorni pokret (HDP). Kontinuirano najboljim saznanjima po pitanju hrvatske emigracije, prema Ćurku, raspolagali su Centri SDS-a iz Splita, Zagreba i Mostara.

Ćurak tvrdi da je u njegovo vrijeme u središtu SDB RSUP-a SRBiH bilo oko 130 tzv. prioritetnih obrada, od toga stotinjak po hrvatskoj emigraciji. Njihovi dosjei vodili su se u Drugoj upravi (Upravi za emigraciju) u republičkom sjedištu SDB-a u Sarajevu. Otprilike jedna trećina, tridesetak obrada, predstavljala je savezni, jugoslavenski interes, te su se ti dosjei vodili i u središtu saveznog SDB-a u Beogradu. U Drugu upravu SSUP-a stizale su informacije iz svih republičkih središta, vezano uz osobe od saveznog interesa.

Spomenutu Upravu Ćurak ističe kao glavno mjesto gdje se odlučivalo o 'ofenzivnim akcijama' prema hrvatskim emigrantima. Za izvršavanje tih akcija također je bila nadležna ta Uprava, uz koordinaciju s minimalnim brojem osoba iz nadležnih republičkih središta i regionalnih centara SDS-a. O namjeri da se izvede 'ofenzivna akcija' izvještavalo se saveznog sekretara za unutarnje poslove. Ukoliko bi on odobrio akciju, tražio je suglasnost saveznog državnog i partijskog rukovodstva. Nakon konzultacija u 'Saveznom savjetu za zaštitu ustavnog poretka', u čemu nisu morali sudjelovati svi članovi 'Savjeta', ukoliko bi odluka bila pozitivna, savezni sekretar za unutarnje poslove izvještavao bi svog kolegu na republičkoj razini s čijega je područja bio podrijetlom dotični emigrant.

Ćurku je poznato da su dugo vremena u 'Saveznom savjetu za zaštitu ustavnog poretka' glavnu ulogu igrali Vladimir Bakarić, koji je dugo vremena bio i predsjednik 'Savjeta', i Edvard Kardelj, a članovi 'Savjeta' po funkciji su obvezno bili savezni sekretari unutarnjih poslova i narodne obrane. Dugogodišnji tajnik 'Savjeta' bio je Ivan Mišković. Posljednji tajnik 'Savjeta' bio je Anđelko Maslić iz Šamca, koji je prije toga bio partijski sekretar u Šamcu, zatim šef analitike u RSUP-u SR BiH te pomoćnik šefa analitike u SSUP-u.

Nakon odluke u saveznom vodstvu države, odgovarajuću suglasnost za 'ofenzivnu akciju' morala bi dati republička vlast. Republički sekretar za unutarnje poslove tražio je suglasnost republičkog i partijskog rukovodstva, te bi se odluka donijela nakon konzultacija unutar republičkog Savjeta za zaštitu ustavnog poretka.

Predsjednici bosanskog Savjeta za zaštitu ustavnog poretka postajali su umirovljeni šefovi SDB-a: Ante Miljas, Vaso Gačić i Mato Andrić. A zadnji predsjednik tog Savjeta bila je Biljana Plavšić. Također, i tajnici Savjeta uglavnom su dolazili iz SDB-a. Ćurku su poznata dvojica: Anđelko Maslić i Sredoje Nović.

Savezni sekretar za unutarnje poslove od 1974. do 1983. bio je Franjo Herljević (naslijedio ga je Stane Dolanc), a kroz to vrijeme u saveznoj Upravi za emigraciju su radili Jovo Miloš, Mićko Desnica, Branko Jurak, Fehim Halilović, Mićo Marčeta, Jozo Petričević i Stanko Čolak. Oni su raspolagali saznanjima o emigrantima koji su predstavljali savezni interes i prema kojima su poduzimane 'specijalne mjere' u inozemstvu.

Osim toga, Franjo Herljević je bio u izvrsnim osobnim odnosima s Josipom Brozom Titom te je mogao kod njega doći kad je htio. Obično bi mu u ožujku ili travnju mjesecu svake godine opširno referirao o sigurnosnoj situaciji i saznanjima o planovima emigracije koji bi mogli poremetiti predstojeću turističku sezonu. Tada bi mu naveo imena nekolicine emigranata prema kojima bi se eventualno trebalo poduzeti 'ofenzivne akcije'. U tu svrhu Herljević je čak predlagao osnivanje Odjela za posebne zadatke pri Drugoj upravi SSUP-a, ali taj prijedlog nije realiziran jer je zaključeno da bi se time povećala opasnost dekonspiracije službenika SDB-a.

Ćurak tvrdi da je kroz dugogodišnji rad u SDB-u i razgovore s kolegama došao do određenih saznanja o atentatima na emigrante, odnosno do imena i pseudonima službenika SDB-a i njihovih suradnika koji su sudjelovali u tim akcijama.

Tako je Ćurku poznato da je suradnik 'hrvatske Udbe' pod pseudonimom 'Pitagora' bio profesionalni ubojica. Prema Ćurkovim saznanjima, s 'Pitagorom' su kontaktirali iz središta SDS-a RSUP-a SRH Srećko Šimurina, Đuro Lukić, Maks Manfreda i Josip Perković. Ćurku nije poznato pod kojim okolnostima je 'Pitagora' zavrbovan, ali zna da se sumnjalo da je u određenom

Vinko Sindičić u Berlinu koncem 60-tih

kontaktu i s njemačkom obavještajnom službom. Ćurku nikad nije bilo jasno o kakvoj se trgovini radi, ali smatra da se je mogla dogovoriti samo na najvišoj razini, kao npr. kad je njemački ministar policije Baum bio Herljevićev gost u lovu kod Bugojna.

Ćurak misli da je Centar SDS-a Rijeka imao još jednog suradnika-profesionalnog ubojicu, ali o njemu nema nikakvih podataka.

Ćurak nadalje tvrdi da je iz razgovora s kolegama, prvenstveno Tomislavom Bralom, koji je bio u vrlo dobrim odnosima sa Stankom Čolakom i Jerkom Bradvicom, imao priliku doznati da je 'Cico 2' pripreman za ubojstvo Stanka Nižića u Zürichu, kao i za još neke 'specijalne akcije' potiv hrvatskih emigranata između 1978. i 1983, te da je zbog kleptomanske strasti više puta uhićivan, jedanput čak u inozemstvu prigodom odlaska na jedan 'specijalni zadatak'.

Također, vezano uz ubojstvo Stanka Nižića 24. 8. 1981. u Zürichu, Ćurak je saznao iz razgovora s Tomislavom Bralom, da je Bralo odlazio u Zürich sa zadatkom da organizira ubojstvo Nižića i da je u tu svrhu navraćao, ili čak i prenoćivao u hotelu u kojemu je Nižić radio kao recepcioner, i gdje je na kraju i ubijen.

Ćurak tvrdi da mu je poznato da je i Centar SDB-a Mostar imao suradnika za 'specijalne akcije' protiv hrvatskih emigranata. Dotični se zvao Irfan Kuburaš. Kuburaš je, prema Ćurku, sudjelovao 15. 12. 1975. u ubojstvu Stipe Mikulića kod Göteborga u Švedskoj. Nakon tog ubojstva švedska policija je provela opsežnu istragu i uhitila više suradnika jugoslavenske SDS, među njima i Kuburaša. Međutim, isti je, usprkos dokazima o umiješanosti u ubojstvo Stipe Mikulića, protjeran u Jugoslaviju - da se ne bi doveo u pitanje planirani skori posjet Josipa Broza Tita Švedskoj.

(Napomena: U razgovoru s Ivanom Lasićem potvrđeni su Ćurkovi navodi, osim što Lasić tvrdi da nema saznanja o Kuburaševim sudjelovanjima u *specijalnim akcijama* izuzev kao suradnika baze. S istim je, po nalogu Stanka Čolaka, osobno stupio u kontakt tek nakon njegova povratka iz Švedske, sa zadatkom da rekonstruira uhićenje više suradnika SDB-a u Švedskoj te da Kuburašu pomogne oko situiranja u Jugoslaviji. U tu svrhu, tvrdi Lasić, Kuburašu je omogućeno, bez stvarnog polaganja ispita, stjecanje diplome profesionalnog vozača, nakon čega je radio kao taksist u Banja Luci, a iz sredstava savezne SDB kupljen mu je stan u Banja Luci, koji je kasnije zamijenio za stan u Rovinju.)

Ćurak nadalje tvrdi kako mu je poznato da je i Željko Ražnjatović - Arkan također bio suradnik-profesionalni ubojica SDB-a, te da je sudjelovao u ubojstvu Stjepana Đurekovića 28. 7. 1983. u Wohlfahrthausenu kod Münchena. Ražnjatovića je, tvrdi Ćurak, zavrbovao

Željko Ražnjatović-Arkan na Interpolovoj potjernici

operativac Centra SDB-a Titograd Nino Vušurović, koji je kasnije postao šef Druge uprave SDB-a RSUP-a SR CG, a bio je u izvrsnim prijateljskim odnosima sa Stankom Čolakom. O Arkanu kao ubojici Ćurak je saznao nakon ubojstva Đurekovića kad su neke beogradske novine o tome pisale te prozvale Čolaka i Arkana.

Početkom sedamdesetih godina Ćurak je dobio nalog da zajedno s javnim tužiteljem prouči dokumentaciju o dr. Krunoslavu Draganoviću zbog eventualnog kaznenog procesuiranja samog Draganovića. Nakon nekoliko mjeseci stigao je nalog od Branka Mikulića da se odustane od ispitivanja takve mogućnosti. Međutim, proučavajući dokumentaciju Ćurak je doznao da je Draganović bio kidnapiran i doveden u Jugoslaviju, te da su otmicu organizirali Fehim Halilović, Fadil Alikadić i Mijo Ivanišević.

Jedan od vođa Hrvatskog revolucionarnog bratstva (HRB), Geza Pašty, doznao je Ćurak, bio je otet u Nici/Francuska i doveden u Jugoslaviju. Tu mu je najprije ponuđena suradnja i povratak u emigraciju. Kad je on to odbio, bio je ispitivan i na kraju likvidiran.

Ćurku je poznato da je suradnik Centra SDB Sarajevo Ilija Stanić ubio emigranta Vjekoslava-Maksa Luburića u Španjolskoj. Stanića je na vezi držao Stanko Karadeglija. Kako je Ćurku poznato, Stanić je Luburiću najprije usuo otrov u piće. Kad je Luburić ustao i nagnuo se nad sudoperom da povrati, Stanić ga je nekoliko puta udario željeznom štangom po glavi te potom zamotao u tepih i gurnuo pod krevet, gdje se Luburić konačno ugušio.

Stanić je, tvrdi Ćurak, nakon povratka u Jugoslaviju SDB-u pravio velike probleme, jer je stalno tražio novac. 'Više smo', kaže Ćurak, 'od njega pretrpjeli štete, nego da je Luburić ostao živ'. Stanić živi u Sarajevu. Jedno vrijeme je radio u Armiji BiH, a određenu je zaštitu uživao od Tomislava Obrtalja, ministra-savjetnika u Veleposlanstvu RH u Sarajevu. Stanićeva žena bila je Obrtaljeva dugogodišnja tajnica.

Ćurak tvrdi da je u ubojstvu Mate Jozaka 27. 11. 1974. u Neussu kod Düsseldorfa, pored, u emigrantskim publikacijama spominjanih, Eljuba Dizdarevića, koji je nakon povratka u Jugoslaviju sagradio motel u Bihaću gdje je živio do smrti, i Pere Kajića, sudjelovao još jedan Musliman, koji je bio aktivan u tamošnjem jugo-klubu. On i Pero Kajić oženili su dvije sestre, Srpkinje. Pero Kajić živi u Sarajevu, a povremeno dolazi u Hrvatsku.

Peru Kajića na vezi je držao Sabib Drnda, koji trenutačno obnaša dužnost jednog od direktora Geodetskog zavoda BiH. Drnda ima dva brata u Hrvatskoj; jedan je liječnik u Zagrebu. Sabib Drnda je bio dobar s pokojnim Ragibom Merđanićem, svojedobnim načelnikom operative Centra SDS-a u Rijeci i analitike republičke centrale SDS-a u Zagrebu, koji je imao brata vlasnika kavane u Münchenu, a koji je bio Drndin suradnik-opservator i suradnik-baza. Dotični sada živi u Vogošći.

Na jednom širem sastanku načelnika i drugih viših dužnosnika republičkih središta i centara SDS-a u Rijeci, koji je organizirao Jerko Dragin, Ćurak je saznao od Franje Herljevića da je SDS organizirao atentat na Danu Šarca u Parizu. Tom prigodom je Herljević prigovorio Draginu da ga je krivo informirao o likvidaciji Šarca, što je on prenio Titu, pa mu se kasnije morao ispričavati jer je Šarac ipak preživio atentat. Tito je navodno umirivao Herljevića riječima: 'Ne možeš uvijek uspjeti. Nekad moraš i

omanuti.'

Atentat na Danu Šarca izvršen je 17. 7. 1975. u Parizu, a dvojica atentatora imala su prebivalište u Rijeci.

Herljević je, tvrdi Ćurak, pokušao s Palestincima dogovoriti akcije protiv hrvatskih emigranata, ali ovi navodno nisu pristali na ponudu.

Što se tiče 'specijalnih sredstava', t. j. pištolja, prigušivača, bombi, otrova i sl, ona su se uglavnom izrađivala u beogradskom 'Institutu za sigurnost', a rijetko na nekom drugom mjestu. Ćurku je poznato da je Centar SDS Osijek imao jednog suradnika, čini mu se puškara, koji je jedini izvan 'Instituta za sigurnost' izrađivao kvalitetne prigušivače za pištolje.

'Specijalna sredstva' su na dva načina prenošena u inozemstvo: krijumčarenjem i diplomatskom poštom. Ćurku je poznato da je jedan automobil marke Renaut RSUP-a BiH, koji je bio registriran na Miru Petkovića, vozača Duška Zgonjanina, bio preuređen da može služiti za prebacivanje 'specijalnih sredstava' u inozemstvo. Petković danas živi na Cipru i bavi se bankarstvom.

'Specijalna sredstva' koja su prebacivana ilegalno i diplomatskom poštom pohranjivala su u zgradama DKP Jugoslavije u inozemstvu ili kod 'suradnika-baza' do trenutka njihove upotrebe.

Ćurku je poznato da je Centar SDB-a Sarajevo u vrijeme ubojstva Brune Bušića imao suradnika u Parizu pod pseudonimom 'Pjer', kojega su na vezi držali Marijan Mikić i Vlado Ivanković.

Ćurak je imao nekoliko suradnika po emigraciji:

1) Tomo Sedlo, pseudonim 'Orlando', kojega je angažirao uz pomoć Tomina brata koji je živio u Bosanskom Brodu. Prvi kontakt sa Sedlom održan je u Frankfurtu, a istom je bio nazočan i djelatnik SDB-a Avdo Sandžaktarović. Ćurak je u više navrata kontaktirao sa Sedlom u Frankfurtu i Berlinu. Sedlo je bio zanimljiv kao osnivač organizacije 'Saveza hrvatskih komunista u inozemstvu' i zbog bliske suradnje s dr. Brankom Jelićem. U vrijeme 'Hrvatskog proljeća' Ćurak je dolazio u Zagreb da bi s Melkiorom Baranovićem i Josipom Drpićem izmijenio informacije i zauzeo stav prema 'Savezu hrvatskih komunista u inozemstvu'. Stav Savke Dapčević-Kučar je bio da se radi o organizaciji iza koje stoje strane obavještajne službe. U SDB-u je bilo opće uvjerenje da Sedlo surađuje sa stranim obavještajnim službama. Ćurak: 'Kad bi

Tomo Sedlo i Ivan Ćurak na tajnom sastanku

razgovarali, on bi došao razmijeniti mišljenje. Tako su to zvali ovi iz BND-a. To Sedlo nije krio kad bi se susreli. Prigodom jednog sastanka Sedlo me pitao kako će završiti sukob između Tita i Jovanke. Ja uopće nisam znao za taj sukob. Kad sam se vratio u Sarajevo, to sam ispričao Zgonjaninu. On mi je potvrdio da taj sukob postoji i da se neće izgladiti'.

Nakon Ćurka sa Sedlom je kontaktirao operativac Centra SDB-a Mostar Branko Soče, koji sada živi u SR Njemačkoj i prijatelj je trenera njemačke košarkaške reprezentacije Boška Tanjevića. Soče je osamdesetih godina kontaktirao Sedlu u Salzburgu.

2) Zvonko Vasilj, pseudinimi 'Marijo' i 'Kamenolom', kojega je angažirao uz pomoć njegova zeta Ilije (prezimena se nije mogao sjetiti, ali se sjeća da je bolovao od čira), koji je bio direktor neke tvrtke u Sarajevu. Vasilj je pristao na suradnju i smatran je kvalitetnijim suradnikom. Poslije Ćurka na vezi su ga držali Tomislav Kokor i Branko Pletikosa;

3) Tomislav Šakić, brat Dinka Šakića, kojega je zavrbovao preko jednog operativca SDB-a koji je poznavao Tomislava Šakića, koji je radio u Ininoj rafineriji u Bosanskom Brodu. Tomislav je upućen na kontakt Dinku Šakiću i prenio mu je ponudu za suradnjom. Dinko Šakić je SDB-u bio zanimljiv zbog sumnje da je sudjelovao u pripremama atentata na jugoslavenskog veleposlanika Rolovića u Švedskoj, otmici zrakoplova kojom su atentatori bili oslobođeni i drugim sličnim aktivnostima. Ćurak tvrdi da je Dinko Šakić ponudu odbio, ali je rekao da će se djelomično pasivizirati. U razgovoru s bratom, Dinko Šakić je pričao kako mu je svojedobno i Ranković nudio suradnju, koju je također odbio. Ćurak tvrdi da je o svim saznanjima vezanim uz Dinka Šakića nedavno pismeno izvijestio savjetnika Predsjednika RH za unutarnju politiku dr. Ivića Pašalića. Ćurku su poznati još neki suradnici SDB-a po emigraciji:

1) Ivica Šimunović, pod pseudonimom 'Oskar', bio je suradnik Drugog odjela SDS-a RSUP-a SRH. Nalazio se je u vodstvu europskog HRB-a i smatran je jednim od najboljih suradnika SDS-a. Na vezi ga je držao Đuro Lukić.

2) Braća Hasaga i Adam Bečirević iz Bosanske Krupe. Hasaga je imao pseudonim 'Mato 1', a Adam 'Mato 2'. Radili su u Frankfurtu. Kontaktirali su ih i službenici republičkog središta SDB-a, primjerice Jerko Bradvica. Ćurak je kontaktirao Hasagu Bečirevića 1975. g. zbog namjere Tita da prisustvuje nogometnom prvenstvu u Njemačkoj. Ćurak je također načuo da su braća Bečirević sudjelovala u pripremama ubojstva Nikole Miličevića-Bebana 13. 1. 1980. u Frankfurtu. Tom se prigodom Jerko Bradvica, koji je pokazivao poseban interes za Nikolu Miličevića, žalio da nema dovoljno novaca da Hasagu Bečirevića nagradi za zasluge prigodom likvidacije Nikole Miličevića.

3) Nina Ovadija, sveučilišna profesorica u Sarajevu, nesvjesno je, misli Ćurak, iskorištena da bi se namamilo Vjenceslava Čižeka u Italiju, gdje je bio otet i doveden u Jugoslaviju.

4) Neki Dževad, rodom od Modriče, doktor medicine, pod pseudonimom 'Doktor', važio je kao kvalitetan suradnik u Australiji;

5) Suradnik u SAD-u pod pseudonimom 'Bobo', Srbin, podrijetlom iz Trebinja, bio je zaposlen u američkoj policiji;

6) Marko Mijić, suradnik Centra SDB Doboj. Na vezi ga je držao Duško

Zgonjanin. Mijić je bio je infiltriran u HRB-u, odnosno u 'Bugojansku skupinu' i izdao je njihove planove.

Ćurku je poznato da je rukovodstvo bosanske SDB neposredno prije raspada Jugoslavije organiziralo uništavanje dokumentacije iz republičke centrale. Dokumentacija je kamionima odvožena u tvornicu celuloze u Maglaju, gdje je bacana u kiselinu i tako uništavana.

Što se tiče suradnje SDB-a i KOS-a, Ćurak kaže da je ona bila dobra, posebice u vrijeme Duška Zgonjanina. Ta suradnja se poremetila kad se slučajno otkrilo da KOS vrbuje pripravnike i suradnike SDB-a za vrijeme služenja vojnog roka. Istraga koja je zbog toga provedena otkrila je da je KOS zavrbovao nekoliko desetaka službenika i suradnika SBD-a u SR BiH.

Kao posebnu zanimljivost u razdoblju dok je bio načelnik Centra SDB Doboj, Ćurak je naveo prijateljstvo s Krešimirom Zubakom, koji je najprije bio istražni sudac u Okružnom sudu u Doboju, a kasnije predsjednik suda. Međutim, Zubak je, tvrdi Ćurak, bio sklon ekscesima u alkoholiziranom stanju, što je posebice došlo do izražaja u nekoliko navrata kad bi se vlakom vraćao od ljubavnice iz Tuzle, pa bi zaustavio vlak potezanjem ručke za izvanredno zaustavljanje. Iz prijateljskih razloga Ćurak je te ekscese zataškavao."

Dugogodišnji načelnik *Centra SDS Osijek*, Dragoljub Krnić, rođen 1936. u Bijeloj Lozi kod Našica, izjavio je autoru ove knjige:

"Služba državne sigurnosti nije mogla poduzeti nijednu ozbiljniju akciju bez odobrenja političkog vrha. SDS je bila politička policija. Ona je bila u funkciji politike i CK. Prema tome, nije se smjelo ništa dogoditi što nije odgovaralo partiji. Služba nije smjela izvoditi ni bezazlenije akcije ukoliko bi time narušavala neki interes politike. Nije se moglo ići mimo zvanične politike, bez obzira kakva je bila, pogrešna ili ispravna. Služba je bila samo izvršitelj. Netko je u CK pratio školstvo, netko ovo, netko ono, a netko je pratio Službu. To je dugo vremena radio Marko Bezer, izvršni sekretar CK. Što se tiče toga, on je jako puno znao. Marko je bio dobar s Josipom Vrhovcem. Bio je član Savjeta za zaštitu ustavnog poretka ispred Centralnog komiteta Hrvatske. Taj Savjet je bio kontrolni organ. Bio je jako bitan. Neke se stvari nisu smjele dogoditi bez znanja tih ljudi. Ako se išlo u neku akciju, oni su to morali pokrivati. Savjet za zaštitu ustavnog poretka je praktički dopuštao neke aktivnosti organima unutarnjih poslova, posebno Službi državne sigurnosti. Ali, s nekim inicijativama nije se moglo ići pred cijeli Savjet, nego kod jednog, dva ili tri člana. Kad bi danas izjavili da je Savjet odlučivao o likvidacijama, neki bi vam rekli da pričate gluposti. Specijalne akcije su išle sa što manje ljudi, ali su morale biti pokrivene. Iza njih je morao stajati politički vrh, ili savezni ili republički. Dok je Tito bio živ i Bakarić predsjednik saveznog Savjeta, oni bi dobili informacije od Službe: gdje su problemi, kakvi problemi i tako dalje. I onda su se konzultirali, dogovarali i donijeli nekakvu odluku. Ako se radilo o nečemu u Hrvatskoj, tada je bio red da se upozna Zagreb. To bi radio taj predstavnik iz Hrvatske u saveznom Savjetu. On bi prenio odluku republičkom Savjetu i CK. Bezer je o tome morao razgovarati u CK i predsjedništvu Republike. Šef partije i barem predsjednik Predsjedništva su to morali znati i odobriti."

Prema *Službenom listu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije* (SFRJ), tadašnji predsjednik SFRJ, Josip Broz Tito, proglasio je 26. prosinca 1974. *Zakon o saveznim savjetima*, a 10. siječnja 1975. tadašnji potpredsjednik predsjedništva SFRJ, Petar Stambolić, donio je *Odluku o imenovanju predsjednika* i članova tog *Savjeta*:

"1. Za predsjednika Saveznog savjeta za zaštitu ustavnoga poretka imenuje se dr. Vladimir Bakarić, član Predsjedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

2. Za članove Savjeta imenuju se:

- *Lazar Koliševski, član Predsjedništva SFRJ,*
- *Vidoje Žarković, član Predsjedništva SFRJ,*
- *Stane Dolanc, sekretar Izvršnog komiteta Predsjedništva CK SKJ.*

3. Po položaju članovi su Saveznog savjeta za zaštitu ustavnoga poretka:

- *Džemal Bijedić, Predsjednik Saveznoga Izvršnog vijeća,*
- *Franjo Herljević, savezni sekretar za unutrašnje poslove,*
- *Nikola Ljubičić, savezni sekretar za narodnu obranu,*
- *Miloš Minić, savezni sekretar za vanjske poslove."*

Predsjednik Predsjedništva SRH Jakov Blažević proglasio je 1. travnja 1975. *Zakon o republičkim savjetima*, koji je *Sabor Socijalističke Republike Hrvatske* donio na sjednici *Društveno-političkog vijeća* 26. ožujka 1975, a potpisali su ga predsjednik tog vijeća Dragutin Rafaj, inače osumnjičen za poratne zločine na *Maceljskoj gori* i *Jami Jazovka* u svibnju i lipnju 1945, i predsjednik *Sabora* Ivo Perišin. Tim zakonom osnovan je republički *Savjet za zaštitu ustavnog poretka*.

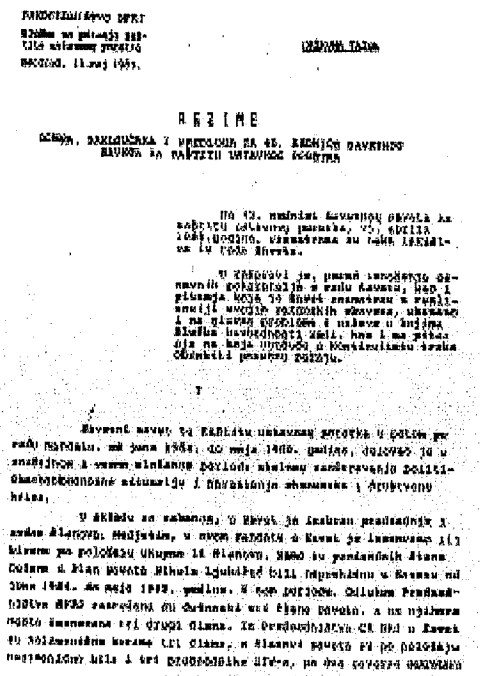

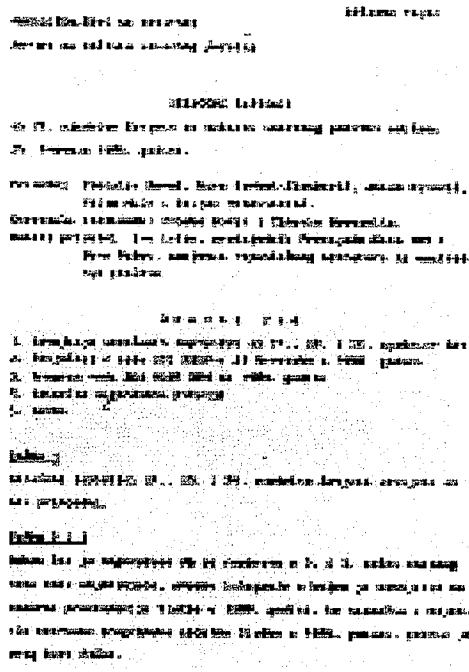

Faksimili zapisnika Savjeta za zaštitu ustavnog poretka

Mjesec dana kasnije, 7. svibnja 1975, donesena je odluka o formiranju *Savjeta za zaštitu ustavnog poretka*:

"Za predsjednika Savjeta za zaštitu ustavnog poretka imenuje se Zvonimir Jurišić, član Predsjedništva SR Hrvatske.

Za članove Savjeta za zaštitu ustavnog poretka imenuju se:

Boris Bakrač, član Predsjedništva SR Hrvatske, predstavnik Predsjedništva SR Hrvatske,

Kazimir Jelovica, član Predsjedništva SR Hrvatske, predstavnik Predsjedništva SR Hrvatske,

Eduard Cenčić, predsjednik Odbora za narodnu obranu i državnu sigurnost Sabora SR Hrvatske, predstavnik Sabora SR Hrvatske,

Marko Bezer, član Predsjedništva CK SKH, predstavnik CK SKH,

Mirko Bošković, sekretar Republičke konferencije SSRNH, predstavnik Republičke konferencije SSRNH,

Slavko Sadecki, tajnik Vijeća Saveza sindikata Hrvatske, predstavnik Vijeća Saveza sindikata Hrvatske,

Ico Simčić, potpredsjednik Privredne komore Hrvatske, predstavnik Privredne komore Hrvatske.

Po položaju su članovi Savjeta za zaštitu ustavnog poretka:

Jakov Sirotković, predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske,

Zlatko Uzelac, republički sekretar za unutrašnje poslove,

Milivoj Gluhak, republički sekretar za narodnu obranu,

Mate Bilobrk, komandant Glavnog štaba narodne obrane."

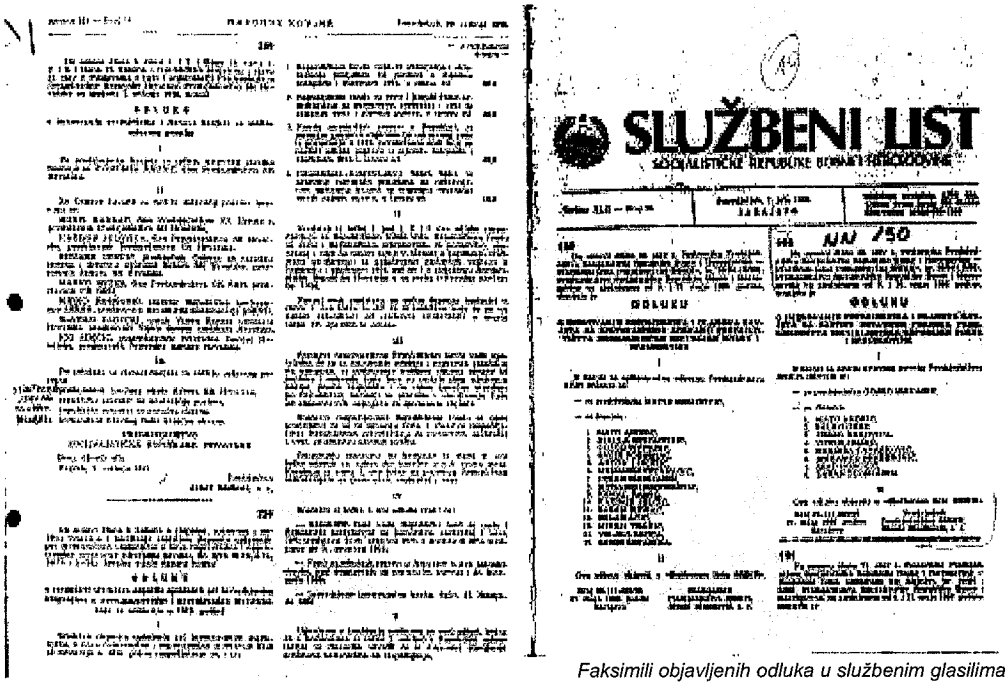

Faksimili objavljenih odluka u službenim glasilima

Predsjednik Predsjedništva SR BiH Rato Dugonjić donio je 2. srpnja 1974. *Odluku o izboru predsjednika i članova Savjeta za pitanje bezbjednosti predsjedništva SR BiH*:

"U Savjet za pitanja bezbjednosti Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine biraju se:

1) za predsjednika:

- *Vaso Gačić, član Predsjedništva SR BiH,*

2) za članove:

- *Ahmet Šehović, član Predsjedništva SR BiH,*
- *Hasan Grapčanović, zamjenik predsjednika CK SK BiH,*
- *Sreten Lopandić, potpredsjednik Skupštine SR BiH,*
- *Šukrija Bijelić, potpredsjednik Republičkog odbora SUBNOR BiH,*
- *Jozo Bodružić, seteretar Republičkog odbora SSRN BIH,*
- *Milan Škoro, potpredsjednik Izvršnog vijeća SR BiH,*
- *Mato Andrić, republički sekretar za unutrašnje poslove SR BiH."*

Udba je bila moćna, jer je na raspolaganju imala praktički neograničena financijska sredstva i potpuno odriješene ruke u djelovanju. Također, na vanjskom planu, kad je u pitanju bio obračun s hrvatskim iseljeništvom, imala je prešutno odobravanje vlasti većine zapadnih zemalja, kojima je očuvanje SFRJ bio važan politički interes. Zato strah od *Udbe* nije bio neopravdan.

NAPADI NA HRVATSKE POLITIČKE ISELJENIKE

Ubojstva, otmice i neuspjeli atentati

Najveći dio podataka, općenito o radu jugoslavenskih tajnih službi i posebice o likvidacijama režimskih i državnih protivnika, prikupio sam radeći u *Vijeću za utvrđivanje poratnih žrtava komunističkog sustava u inozemstvu* državne *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* od 28. travnja 1992. do 15. rujna 1999. *Vijeće* je radilo sukladno odredbi članka 8. *Poslovnika Komisije* kojim je propisano: "Vijeće u svom djelokrugu na temelju dokumenata, svjedočanstava i na drugi pogodan način utvrđuje povijesnu istinu o stvarnom broju žrtava, o okolnostima i mjestu stradanja..."; pa da, sukladno posebnom naputku, treba "istražiti i utvrditi stvarni broj smrtno stradalih osoba - žrtava komunističkog sustava u inozemstvu, a osobito u razdoblju od 1953. do 1990, te utvrditi stanje njihovih grobova i poduzeti potrebne mjere za njihovo dostojno obilježavanje i eventualni prijenos posmrtnih ostataka u domovinu".

Istražujući navedenu problematiku *Vijeće* je najprije prikupilo saznanja objavljena u emigrantskom, jugoslavenskom i stranom tisku, stručnim publikacijama i raznim drugim knjigama. Tako dobiveni podaci su provjeravani i upotpunjavani kroz razgovore s brojnim osobama iz kruga poznanika, suradnika i rodbine žrtava.

Temeljem *Zakona o utvrđivanju ratnih i poratnih žrtava* (NN br. 53/A), članka 6. koji kaže: "Komisija je ovlaštena zahtijevati od arhiva, muzeja, crkvenih institucija, političkih organizacija, poduzeća, državnih organa i drugih institucija, organizacija i tijela da joj stave na uvid dokumentaciju kojom raspolažu, a koja bi mogla biti od značenja za njezinu zadaću. Institucije, organizacije i tijela iz stavka 1. ovoga članka dužni su postupiti po zahtjevu Komisije". *Vijeće* je pristupilo proučavanju dokumentacije bivše *Službe državne sigurnosti* (SDS) *Republičkog sekreterijata unutarnjih poslova* (RSUP) Socijalističke Republike Hrvatske (SRH), koja se nalazi u pismohrani *Ministarstva unutarnjih poslova* RH i *Hrvatskom državnom arhivu.*

Članovi *Vijeća* – predsjednik Vice Vukojević, član Gordana Turić i moja malenkost kao tajnik - utvrdili su da je najveći dio dokumentacije SDS-a značajan za rad *Komisije* - uništen. Prema izjavama svjedoka, *pročišćavanje* dokumentacije SDS-a od kompromitirajućeg materijala za rad SDS-a, njegovih dužnosnika i službenika te suradnika, zbivalo se u više navrata u godinama prije prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, a potpuno uništavanje takve dokumentacije dogodilo se neposredno prije višestranačkih izbora. Prema izjavama svjedoka, ta dokumentacija se uništavala u krugu RSUP-a SRH, *Centra SDS Zagreb*, u spalionici *Sabora* SRH, u pećima tvornice ferolegura u Dugom Ratu itd. Svjedoci iz BiH govore o uništavanju dokumentacije iz republičke centrale *Službe državne bezbjednosti* (SDB) u Sarajevu, koja je kamionima

odvožena u tvornicu celuloze u Maglaju i tamo bacana u kiselinu.

U suradnji sa suradnicima, rodbinom i pravnim zastupnicima poratnih žrtava komunističkog sustava ubijenih u inozemstvu, te uz pomoć diplomatsko-konzularnih predstavništava (DKP) RH u inozemstvu, *Vijeće* je pristupilo i prikupljanju dokumentacije i saznanja iz posjeda nadležnih državnih tijela (sudovi, državna odvjetništva, kriminalistička policija i sl.) zemalja u kojima su se dogodili ti zločini. Najopsežnija dokumentacija prikupljena je o djelovanju jugoslavenske tajne službe protiv hrvatskih emigranata u Njemačkoj, Francuskoj, SAD-u i Australiji.

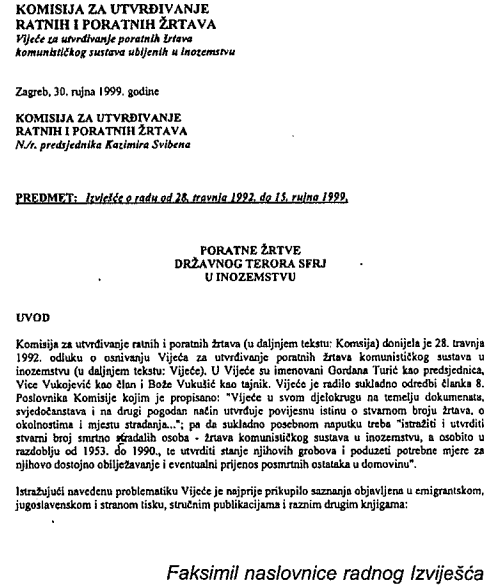

KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE
RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA
Vijeće za utvrđivanje poratnih žrtava
komunističkog sustava ubijenih u inozemstvu

Zagreb, 30. rujna 1999. godine

KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE
RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA
N/r. predsjednika Kazimira Svibena

PREDMET: *Izvješće o radu od 28. travnja 1992. do 15. rujna 1999.*

PORATNE ŽRTVE
DRŽAVNOG TERORA SFRJ
U INOZEMSTVU

UVOD

Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava (u daljnjem tekstu: Komsija) donijela je 28. travnja 1992. odluku o osnivanju Vijeća za utvrđivanje poratnih žrtava komunističkog sustava u inozemstvu (u daljnjem tekstu: Vijeće). U Vijeće su imenovani Gordana Turić kao predsjednica, Vice Vukojević kao član i Bože Vukušić kao tajnik. Vijeće je radilo sukladno odredbi članka 8. Poslovnika Komisije kojim je propisano: "Vijeće u svom djelokrugu na temelju dokumenata, svjedočanstava i na drugi pogodan način utvrđuje povijesnu istinu o stvarnom broju žrtava, o okolnostima i mjestu stradanja..."; pa da sukladno posebnom naputku treba "istražiti i utvrditi stvarni broj smrtno stradalih osoba - žrtava komunističkog sustava u inozemstvu, a osobito u razdoblju od 1953. do 1990., te utvrditi stanje njihovih grobova i poduzeti potrebne mjere za njihovo dostojno obilježavanje i eventualni prijenos posmrtnih ostataka u domovinu".

Istražujući navedenu problematiku Vijeće je najprije prikupilo saznanja objavljena u emigrantskom, jugoslavenskom i stranom tisku, stručnim publikacijama i raznim drugim knjigama:

Faksimil naslovnice radnog Izvješća Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, 1999.

Nakon toga, članovi *Vijeća* su, u suradnji s drugim državnim tijelima RH, pripremili i obavili brojne razgovore s nekadašnjim rukovoditeljima i djelatnicima jugoslavenskih tajnih službi. Ovi razgovori bili su vrlo koristan izvor saznanja općenito o tehnologiji rada jugoslavenskih tajnih službi, ali i konkretnih podataka za pojedine slučajeve likvidacije hrvatskih emigranata.

U vremenskom razdoblju od 1946. do 1990. diljem svijeta jugoslavenska tajna služba je ubila šezdeset i devet hrvatskih emigranata, a osmorica su netragom nestali. U dvadeset i četiri slučaja su preživjeli atentate, s manjim ili većim tjelesnim ozljedama. Trojica su kidnapirani, a daljnja četvorica su se uspjeli spasiti od otmice.

Imajući u vidu tehnologiju odlučivanja, organiziranja i izvođenja otmica i likvid acija hrvatskih emigranata, te operacije jugoslavenskih tajnih službi mogu se podijeliti u nekoliko razdoblja.

U godinama neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata OZNA (*Odjeljenje zaštite naroda*) napadala je prvenstveno one hrvatske emigrante koji su imali veze sa savezničkim centrima moći ili su uživali neokrnjen ugled među narodom u domovini. U razdoblju od 1950. do 1965. glavni cilj *Udbinih* (op. ur.; početkom 1946. g. OZNA je reorganizirana, tj. podijeljena je na *Upravu državne bezbednosti* - UDB-u koja je bila pri jugoslavenskom *Ministarstvu unutrašnjih poslova*, a pri *Ministarstvu narodne obrane* ustrojena je Uprava kontraobavještajne službe – KOS. UDB-a je kasnije promijenila naziv u Službu državne bezbednosti (sigurnosti) – SDB(S), a KOS u Upravu bezbednosti JNA; v. *Uvod*) ofenzivnih akcija bili su visoki ustaški dužnosnici (dr. Ante Pavelić i dr. Branimir Jelić).

Padom Aleksandra Rankovića 1966. i usložnjavanjem represivnog sustava unutar Jugoslavije naglo se povećavao broj otmica i likvidacija hrvatskih emigranata. U sljedećih pet godina, dakle do konca 1971, ubijena su dvadeset i tri hrvatska emigranta, u šest

slučajeva su slučajem preživjeli atentate, jedan je otet i jedan je netragom nestao. Ta crna serija se nastavila i nakon 1971, a naročito u razdoblju nekoliko godina prije i poslije smrti Josipa Broza Tita, te je trajala do raspada Jugoslavije.

Ubojstva:

1) Ivo Protulipac, 1946. godine u Italiji;
2) Ilija Abramović, 1948. godine u Austriji;
3) Dinka Domančinović, 1960. godine u Argentini;
4) Rudolf Kantoci, 1962. godine u Argentini;
5) Mate Miličević, 1966. godine u Kanadi;
6) Marijan Šimundić, 1967. godine u SR Njemačkoj;
7) Joze Jelić, 1967. godine u SR Njemačkoj;
8) Mile Jelić, 1967. godine u SR Njemačkoj;
9) Petar Tominac, 1967. godine u SR Njemačkoj;
10) Vlade Murat, 1967. godine u SR Njemačkoj;
11) Anđelko Pernar, 1967. godine u SR Njemačkoj;
12) Hrvoje Ursa, 1968. godine u SR Njemačkoj;
13) Đuro Kokić, 1968. godine u SR Njemačkoj;
14) Mile Rukavina, 1968. godine u SR Njemačkoj;
15) Krešimir Tolj, 1968. godine u SR Njemačkoj;
16) Vid Maričić, 1968. godine u SR Njemačkoj;
17) Ante Znaor, 1968. godine u Italiji;
18) Josip Krtalić, 1968. godine u Italiji;
19) Nedjeljko Mrkonjić, 1968. godine u Francuskoj;
20) Pero Čović, 1968. godine u Australiji;
21) Mirko Čurić, 1969. godine u SR Njemačkoj;
22) Nahid Kulenović, 1969. godine u SR Njemačkoj;
23) Vjekoslav Luburić, 1969. godine u Španjolskoj;
24) Mijo Lijić, 1971. godine u Švedskoj;
25) Ivo Bogdan, 1971. godine u Argentini;
26) Maksim Krstulović, 1971. godine u Engleskoj;
27) Mirko Šimić, 1971. godine u SR Njemačkoj;
28) Ivan Mihalić, 1972. godine u SR Njemačkoj;
29) Josip Senić, 1972. godine u SR Njemačkoj;
30) Branko Jelić, 1972. godine u SR Njemačkoj;
31) Stjepan Ševo, 1972. godine u Italiji;
32) Tatjana Ševo, 1972. godine u Italiji;
33) Rosemarie Bahorić, 1972. godine u Italiji;
34) Josip Buljan-Mikulić, 1973. godine u SR Njemačkoj;
35) Mate Jozak, 1974. godine u SR Njemačkoj;
36) Ilija Vučić, 1975. godine u SR Njemačkoj;
37) Ivica Miošević, 1975. godine u SR Njemačkoj;
38) Nikola Martinović, 1975. godine u Austriji;
39) Matko Bradarić, 1975. godine u Belgiji;

40) Vinko Eljuga, 1975. godine u Danskoj;
41) Stipe Mikulić, 1975. godine u Švedskoj;
42) Nikola Penava, 1975. godine u SR Njemačkoj;
43) Ivan Tuksor, 1976. godine u Francuskoj;
44) Ivan Vučić, 1977. godine u SR Njemačkoj;
45) Jozo Oreč, 1977. godine u JAR;
46) Bruno Bušić, 1978. godine u Francuskoj;
47) Križan Brkić, 1978. godine u SAD-u;
48) Marijan Rudela, 1979. godine u SAD-u;
49) Zvonko Štimac, 1979. godine u SAD-u;
50) Goran Šećer, 1979. godine u Kanadi;
51) Cvitko Cicvarić, 1979. godine u Kanadi;
52) Nikola Miličević, 1980. godine u SR Njemačkoj;
53) Mirko Desker, 1980. godine u SR Njemačkoj;
54) Ante Kostić, 1981. godine u SR Njemačkoj;
55) Mate Kolić, 1981. godine u Francuskoj;
56) Petar Bilandžić, 1981. godine u SR Njemačkoj;
57) Ivan Jurišić, 1981. godine u SR Njemačkoj;
58) Mladen Jurišić, 1981. godine u SR Njemačkoj;
59) Stanko Nižić, 1981. godine u Švicarskoj;
60) Ivo Furlić, 1981. godine u SR Njemačkoj;
61) Đuro Zagajski, 1983. godine u SR Njemačkoj;
62) Franjo Mikulić, 1983. godine u SR Njemačkoj;
63) Milan Župan, 1983. godine u SR Njemačkoj;
64) Stjepan Đureković, 1983. godine u SR Njemačkoj;
65) Slavko Logarić, 1984. godine u SR Njemačkoj;
66) Franjo Mašić, 1986. godine u SAD-u;
67) Ivan Hlevnjak, 1987. godine u SR Njemačkoj;
68) Damir Đureković, 1987. godine u Kanadi i
69) Ante Đapić, 1989. godine u SR Njemačkoj.

Otmice sa smrtnim posljedicama:

1) Drago Jilek, 1949. godine u Italiji;
2) Zlatko Milković, 1949. godine u Francuskoj;
3) Mate Merćep, 1957. godine u Austriji;
4) Zvonimir Kučar, 1963. godine u Francuskoj;
5) Geza Pašti, 1965. godine u Francuskoj;
6) Alija Koso, 1971. godine u Brazilu;
7) Stjepan Crnogorac, 1972. godine u Austriji i
8) Ante Nedolić, 1973. godine u Brazilu.

Neuspjeli atentati:

1) Ante Pavelić, 1957. godine u Argentini;
2) Branko Jelić, 1957. godine u SR Njemačkoj,

3) Obitelj Deželić, 1965. godine u SR Njemačkoj;
4) Mirko Grabovac, 1969. godine u SR Njemačkoj;
5) Ante Vukić, 1969. godine u SR Njemačkoj;
6) Miljenko Dabo-Peranić, 1969. godine u Francuskoj;
7) Branko Jelić, 1970. godine u SR Njemačkoj;
8) Vlado Damjanović, 1970. godine u Francuskoj;
9) Branko Jelić, 1971. godine u SR Njemačkoj;
10) Gojko Bošnjak, 1972. godine u SR Njemačkoj;
11) Nikola Vidović, 1972. godine u Francuskoj;
12) Dane Šarac, 1973. godine u SR Njemačkoj;
13) Gojko Bošnjak, 1973. godine u SR Njemačkoj;
14) Dane Šarac, 1974. godine u Francuskoj;
15) Pavle Perović, 1974. godine u SR Njemačloj;
16) Stipe Bilandžić, 1975. godine u SR Njemačkoj;
17) Stipe Bilandžić, 1977. godine u SR Njemačkoj;
18) Franjo Goreta, 1980. godine u SR Njemačkoj;
19) Drago Sudar, 1981. godine u Francuskoj;
20) Luka Kraljević, 1982. godine u SR Njemačkoj;
21) Luka Kraljević, 1983. godine u SR Njemačkoj;
22) Danica Glavaš, 1986. godine u SAD-u;
23) Tomislav Naletilić, 1988. godine u SR Njemačkoj i
24) Nikola Štedul, 1988. godine u Škotskoj.

Otmice:

1) Krunoslav Draganović, 1967. godine u Italiji;
2) Vjenceslav Čižek, 1977. godine u Italiji i
3) Ivica Novaković, 1987. godine u SR Njemačkoj.

Neuspjele otmice:

1) Mate Frković, 1948. godine u Austriji;
2) Branko Jelić, 1950. godine u SR Njemačkoj;
3) Anka Zubić-Jilek, 1958. godine u Brazilu i
4) Franjo Mikulić, 1979. godine u Francuskoj.

Ubojstvo Ivana Protulipca

Prva žrtva jugoslavenskog državnog zločinačkog stroja u inozemstvu bio je dr. Ivan Protulipac, osnivač *Orlovske* i *Križarske* katoličke organizacije za mladež u Kraljevini Jugoslaviji.

Dr. Ivan Protulipac rođen je 4. srpnja 1899. u Karlovcu (Hrnetić), gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. U Zagrebu je studirao pravo i bio promoviran u čast doktora prava. Kada je 16. prosinca 1923. osnovan *Hrvatski orlovski savez* u Zagrebu, dr.

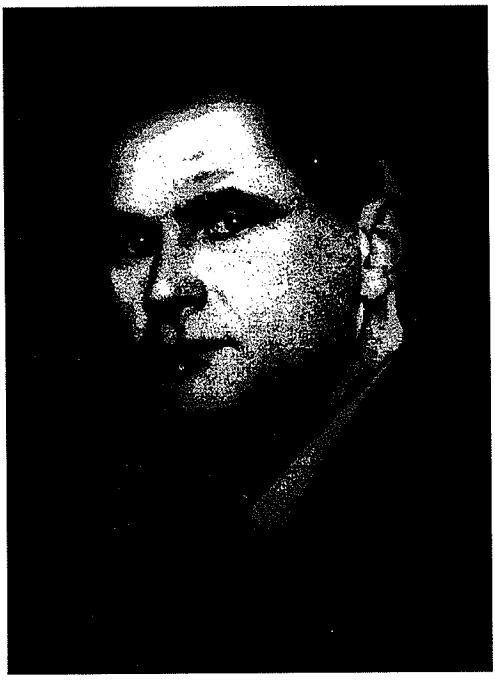

Dr. Ivan Protulipac

Protulipac je sa 24. godine života izabran predsjednikom svih hrvatskih *Orlova*. Na tom položaju je ostao do zabrane *orlovske* organizacije koncem 1929.

Početkom 1930. on suosniva *Veliko križarsko bratstvo*, te je od 1931. do 1938. njegov predsjednik. Zbog svojih humanističkih i rodoljubnih opredjeljenja više puta je zatvaran u Kraljevini Jugoslaviji, ali i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Dr. Ivan Protulipac ubijen je 31. siječnja 1946. u Trstu. Ime ubojice bilo je poznato odmah nakon ubojstva. Prema dokumentima koje je talijanska policija pronašla kod ubojice, dotični se zvao Gino Benčić, star 21 godinu, rodom sa Sušaka. Njegova osobna iskaznica nosila je datum izdavanja 17. siječnja 1945. Ti podaci su objavljeni u talijanskim novinama koje su tih dana pisale o ubojstvu: *La Voce Libera*, *Il Corriere di Trieste* i *Giornale Alleato*.

Talijanska policija je ispitala Benčića i potom ga predala engleskim vojnim vlastima koje su tada nadzirale područje Trsta i njegove okolice. Nekako istodobno jugoslavenske su vlasti uhitile dvojicu engleskih časnika u toj pograničnoj zoni te su Englezima predložile zamjenu za Benčića. Englesko zapovjedništvo je odmah na to pristalo i tako se Benčić veoma brzo vratio svojim naredbodavcima.

Božidar Nagy, jedan od obnovitelja *Velikog križarskog bratstva* u Hrvatskoj, zapisao je o dr. Protulipcu:

"*Dr. Protulipac bio je već došao do Rima i bio je na sigurnom. Ondje je bio proveo dva mjeseca. Međutim, čuvši kako mnogi naši ljudi bježe vratio se natrag u Trst da pomaže našim ljudima. Imao je namjeru osnovati i jedno transportno poduzeće od čije bi dobiti pomagao našim ljudima. I stoga se slobodno može reći da je poginuo stvarno kao mučenik ljubavi prema svome narodu*".

Dana 26. lipnja 1994. posmrtni ostaci dr. Ivana Protulipca preneseni su u domovinu i sahranjeni u obiteljskoj grobnici njegova učitelja dr. Ivana Merza na Mirogoju.

Neuspjela otmica Mate Frkovića

Nakon sloma NDH i osobito nakon neuspjeha akcije *Deseti travanj*, *Udba* je započela nemilosrdan lov na glavne dužnosnike NDH i vođe protujugoslavenskog *Pokreta otpora*, koji su preživjeli poslijeratna uhićenja i likvidacije. Među najtraženijim osobama našla su se imena poglavnika NDH dr. Ante Pavelića, ustaškog doglavnika i ministra unutarnjih poslova NDH dr. Mate Frkovića i šefa *Ustaške nadzorne službe* (UNS) Drage Jileka.

Tijek događaja nedvojbeno je pokazao da su agenti *Udbe* dobili zadatak da organiziraju otmicu i odvođenje u Jugoslaviju dr. Mate Frkovića, bivšeg ministra unutarnjih poslova NDH. U večernjim satima 22. lipnja 1948. austrijski grad Salzburg bio je mjesto u kojemu je dvojici agenata jugoslavenskih službi pošlo za rukom dr. Matu Frkovića omamiti tabletama te mu staviti lisice na ruke. No, ovaj snažni ličanin nije se dao jednostavno i lako savladati. Iako omamljen, dr. Frković je uspio rastrgati lisice i potom se fizički oduprijeti otmičarima, koji su se - iznenađeni razvojem događaja - dali u bijeg.

Beogradski tjednik *Reporter – Extra* objavio je 30. lipnja 1982. *Ispovijest o jednoj neuspjeloj akciji*. Tu *ispovijest* je još 1969. godine jedan od sudionika pokušaja otmice dr. Mate Frkovića poslao bivšem jugoslavenskom vojnom atašeu iz Berlina, Antunu Kolendiću, a ovaj to tada proslijedio redakciji *Reportera*. U objavljenoj *ispovijesti* nisu otkrivena prava imena atentatora već samo njihovi pseudonimi: *Dragan* i *Marko*. *Dragan* je napisao tu *ispovijest*:

"Na put smo krenuli u subotu, 28. travnja (1948.) oko 12 sati i 30 minuta. Kako bismo izbjegli američku, odnosno britansku graničnu kontrolu, nismo išli preko Linza ni preko Graza, već obilaznim planinsko-turističkim putevima Gornje Štajerske, pravac Gmunden.

Točno prema proračunu, u Salzburg, odnosno na mjesto akcije - seoce Lieferin - u blizini njemačke granice, stigli smo u 16 sati i 30 minuta. Automobil, kabriolet 'ševrolet', model 1948. godine, besprijekorno je radio i mogli smo se pouzdati u njegovu brzinu.

Čim smo iz Gornje Štajerske prešli planinskim putem na kome nema ni saobraćaja ni kontrole, iz britanske zone u američku, odmah smo, krišom - nitko nas nije mogao vidjeti - promijenili brojeve i tablice na kolima. Stavili smo pripremljene engleske brojeve. Kao što se zna, postoji nepisano pravilo da Amerikanci ne kontroliraju u svojoj zoni engleska vojna vozila, i obratno! Tako smo, bez ikakvih

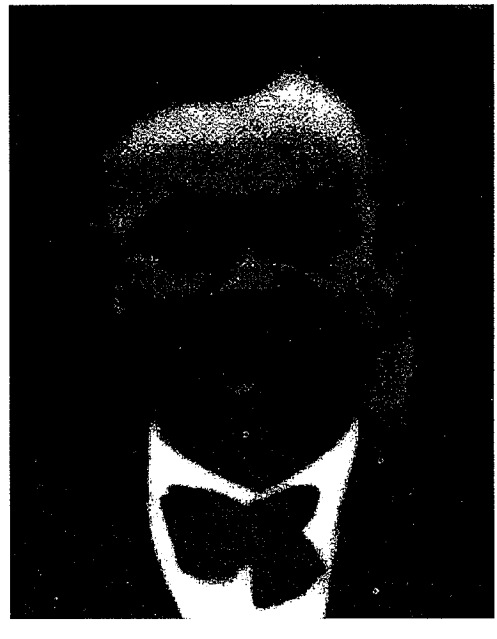

Dr. Mate Frković

smetnji, stigli u Lieferin. Pošto smo automobil ostavili na najprikladnijem mjestu, sasvim blizu a opet da ne upada u oči, pješice smo se uputili ka gostionici -pansionu 'Zum guten Tropffen'. Nismo ulazili - i nitko nas nije vidio, jer se već smračilo. Tada je Marko, tiho, ugovorenim zviždukom, pozvao 'kelnericu' koja je na nas čekala.

'Kelnerici' smo predali dvije boce vina 'Plavac', originalno zapakirane, kako smo ih dobili od kolega u Beču. Naglasili smo joj da pazi kako ne bi zamijenila ove boce i pobrkala ih s ostalim desetinama boca 'Plavca' koje ima u svojoj 'rezervi' Frković. Pitala je da li može biti sigurna u djelovanje. Uvjerili smo je da su stručnjaci sve pripremili kako treba, da sredstvo za uspavljivanje djeluje vrlo brzo i da se vino po ukusu a ni po mirisu ničim ne razlikuje. Drugim riječima - da može bili sigurna.

Kada je 'kelnerica' otišla, još jednom smo promotrili raspored gostionice. Donji kat je kavana i pivnica s kuhinjom i velikom ostavom. Na prvom katu su četiri sobe za goste. U dvije sobe, čiji su prozori okrenuti ka dvorištu, stanuju: u većoj Frković, a u sobi do njega njegova ljubavnica sa sestrom, koja radi kao Frkovićeva sekretarica.

Druge dvije sobe, s licem prema ulici, odnosno prema američkoj vojarni tenkovske brigade, držali su u stalnom zakupu dva američka časnika. Oni nisu tu stanovali već bi, povremeno, prespavali, uglavnom s raznim djevojkama i ljubavnicama. Sada su, to nam je rekla 'kelnerica', njihove sobe bile prazne. Isto tako nisu bile u selu ni Frkovićeva ljubavnica sa sestrom. Otišle su svojim kolima u Operu u Salzburgu, odakle su se trebale vratiti tek iza 22 sata.

'Josef' je bio stvari odlično pripremio. On je u gostionicu stigao neposredno prije nas. Kao i obično, ne javljajući se nikome, otišao je pravo u Frkovićevu sobu na kat. Ovaj ga je radosno dočekao, posebno kad je vidio da je 'Josef' održao obećanje i donio pršut i kobasice. Frković je uskoro pozvao 'kelnericu' i naredio joj da mu u sobi pospremi stol i donese tanjure, noževe i sl. - za, kako je rekao, 'pravu hrvatsku zakusku'. Raspoložen, naredio je da mu se donese - od njegovih, spremljenih boca, 'iz rezerve' - nekoliko boca pravog 'Plavca' — dalmatinskog, poznatog vina.
'Kelnerica' je najprije donijela dvije boce vina koje je dobila od nas, odnosno one pripremljene sa sredstvima za uspavljivanje.

Pošto je uslužila Frkovića i 'Josefa', ona je ponovno došla do nas, koji smo bili prikriveni u dvorištu. Kazala nam je da je sve u redu. Da je odnijela sve što su joj tražili. Priča: kazala sam im da sam danas već od 5 sati slobodna, ali sam ostala samo radi toga što vidim da doktor ima gosta! Pitala ih je da li im još nešto treba, ali je Frković rekao da je sve u redu, i zaželio joj: ugodan provod!

Prije odlaska je vidjela kako je Frković otvorio jednu od onih boca što je donijela - odnosno bocu sa sredstvom za uspavljivanje - te nalio 'Josefu' i sebi punu čašu, čak je i njoj ponudio. Ona se ispričala da nikad ne pije dok nešto ne pojede. On joj je onda ponudio pršut ili kobasicu. Ona je odgovorila da mora s mladićem, koji je čeka, na večeru i ples te da neće kvariti apetit. Još jednom se pozdravila i otišla.

Kad je sve ovo priopćila, 'kelnerica' nam je rekla da je završila svoj zadatak i pozdravila se s nama. Mi smo htjeli da ona još jednom provjeri, poslije pola sata, da li je počelo djelovanje uspavljivanja. Međutim, ona je rekla da je ona završila svoj zadatak i da ne smije gubiti više ni minute, ako želi pravodobno stići na autobus do Münchena, kako joj je naređeno!

ISPOVEST O JEDNOJ NEUSPELOJ AKCIJI

U septembru 1969. godine, dok sam se lečio od posledica terorističkog napada, dobio sam, u ostalo pošti, i jedno veliko preporučeno pismo, prepuno tarenih maraka: stiglo je iz daleka, neposredno grada: Santa Barbara — Kalifornija, SAD!

Ime pošiljaoca je bilo, na poleđini koverte, otkucano mašinom... Kad sam otvorio pošiljku, u njemu sam našao, na sedam listova, na pouzdalo malim otkucano mašinom pismo i zamotuljak od desetak stranica gusto kucanog teksta.

Pismo je glasilo:

Dragi druže Kolendiću,

Iznenadiću te kad primiš ovo moje pismo. Prvo da Ti to, posle dvadeset godina prošlo je — a drugo: sadržajem moje ispovesti. Evo o čemu se radi.

Kad sam je, posle našeg rastanka, morao bežati iz Beča 1949. godine — duga je to priča da bih je sad ponovio — u praktično sluju nisam ništa bio kriv a ništa sam opravdan i to — od naših i kad naših — kao da sam izgnan, krivičnim kodeksom propisanu kaznu.

Prebegao sam u Engleske, zatim u Kanadu, te se, eto, skrasio na obali Kalifornije. Posluvi se mi ili dobro, ili vešticom. Imućan sam. Ali: nezadovoljan sam ja — ali ništa ga. Bezuspešno! Dece, ni rodaka nemam, ali je kuća tema — Amerikanka. Zato imanje ostavljam njoj i njenima, a ostali moj rodbini: Domovini — utvrđujem samo ovim stupanjem i kažem sve ono što bih novinarskim načinu smrt mojih roditelja ubijenih 1945. u Zasavici.

Dragi prijatelju,

Šaljem Ti moju „ISPOVEST" koju sam napisao tačno pre dvadeset godina. Evo Ti je, prvo radi moje ukaljane časti.

Ti znaš dobro za kakvom sam se odlučnošću stremio ovoj ubistvenoj akciji. Znaš da nisi sam morao — ali me Bog mogao sprečiti — niti me Bog mogao savetu. Nisam bio ni ljubomorista, niti službenik Državne...

Nosila me i vodila Božanska mogo tavreta. A tavret mi je bio: osveta nad ubicama mojih roditelja: fašističkim „poglavnikom" Antom Pavelićem i njegovim „doglavnikom" dr Mlatom Frkovićem, koji ih je, kao ministar unutrašnjih poslova Nezavisne Države Hrvatske" otrovao u Jasenovcu, i samo naredio da ih ubiju.

Iz ove „Ispovesti" ćeš videti kako se odista odvijala naša akcija i zašto nije uspela!

I drugo: neka ostane zapisano za budnim pokolenja koja će ti nje videti kako su se mladi Jugoslaveni — i to svi, a ne samo komunisti — borili za pravo da i oni imaju Domovinu...

* * *

Ovo pismo me vratilo daleko u prošlost: u prve poslečetne dane 1945. godine.

Tad se — iako su se već kovitlali zlogutni oblaci informbiroovske zavere i agresije nad nama, tek izrasla iz ljudskih, zasvedenih ljudskom zemljom — spisateljska želja i ljubav prema pisanju nisu mogli da se ugase.

Dr Mate Frković, ministar unutrašnjih dela Pavelićeve NDH, osloglašeni ratni zločinac.

Faksimil članka iz beogradske "Duge" o pokušaju otmice dr. Mate Frkovića

Kako je bila nervozna i prijetila je opasnost da bi mogla napraviti neku neopreznost i odati se ovom nervozom, to smo se složili da može ići. Pozdravili smo se i pomogli joj da prebaci, iz sobice na mansardi gdje je stanovala, svoj kovčeg, koji joj je Marko, imitirajući njezinog 'dečka' i držeći je pod ruku, pomogao da odnese do autobusa. Sa strane je vidio da je ona otišla autobusom u pravcu Münchena. Kako je odranije ona imala stalnu propusnicu za prelazak u Njemačku, to smo bili sigurni da će se nesmetano ukloniti i da za nju nema više opasnosti.

Odlazak 'kelnerice' nam je stvorio problem: kako ćemo kontrolirati djelovanje onog sredstva, odnosno točno odrediti trenutak upada u Frkovićevu sobu. Osnovno je bilo da ne smijemo prerano upasti, odnosno ne prije nego što oni budu uspavani. Ali, isto tako se nije smjelo čekati beskonačno, jer je uvijek postojala opasnost da netko, neželjen, nenajavljen, naiđe ili, čak, da se vrati njegova ljubavnica!

Skriveni ispod prozora, čekali smo sve do 19 sati i 30 minuta. Mrak je bio potpun, sve do tada su se, kroz prozor, mogli čuti šumovi u Frkovićevoj sobi.

Tada smo prinijeli ljestve, koje nam je 'kelnerica' ranije pokazala gdje stoje, do velikog balkona na koji sam se popeo najprije ja, sam. Marko je držao ljestve. S balkona sam mogao vidjeti prozor i dobar dio Frkovićeve sobe. Vidio sam da 'Josef' leži, i spava, na krevetu, dok je Frković pao ispred kreveta, hropće i mlatara rukama.

Odmah sam odgurnuo vrata balkona, koji je 'kelnerica' ostavila nezaključana, a vodila su u hodnik, odnosno do Frkovićeve sobe. Pozvao sam zviždukom Marka i, kada je on došao, tiho smo prošli onih par koraka hodnika te, nečujno, otvorili vrata Frkovićeve sobe.

On je još hroptao i nešto nerazgovijetno mrmljao, dok je 'Josef' ležao nepomičan iako kompletno obučen, s blatnjavim cipelama, prostrt po krevetu.

Upali smo s otkočenim revolverima, spremni za akciju. Međutim, kako nam oružje tog trenutka nije bilo potrebno, to smo revolvere stavili u džep, zakočivši ih prethodno. Onda smo pregledali cijelu sobu i sve ormare i škrinje. U ormaru smo našli američku mašinku s pet rezervnih spremnika, punih metaka. Nju smo uzeli. Bilo je puno odijela, košulja, rublja i cipela, kao i cijela biblioteka knjiga i nekakvih novina. Ali nigdje ni jedan papirić ili pisma, akti i sl. Mora da je držao svoju arhivu, za koju nam je rečeno da je treba uzeti, negdje na drugom skrivenom mjestu.

Dok sam ja tražio arhivu, Marko je pregledao Frkovića, koji je sad spavao mrtvačkim snom. Prevrnuo ga je i uzeo mu veliki pištolj, automatski 'štajer' s 9 metaka. U lijevom džepu hlača imao je još jedan revolver marke 'valter' od 7,65

mm, a u desnom džepu veliki nož na preklapanje. Vidi se da je dobro vodio računa o svom osiguranju.

Kad je to završio, Marko je tiho i neprimjetno izišao preko balkona i ljestvama se spustio u vrt. Tu je premjestio ljestve i stavio ih direktno pod Frkovićev prozor te se uspeo po njima. Ja sam mu, kad je zakucao na prozor, tiho otvorio i on je uskočio u sobu.

Onda smo uzeli Frkovića, bio je opušten kao vreća, i donijeli ga do prozora, kombinirajući kako ćemo ga najbolje spustiti niz ljestve do vrta. Dalje nije bilo nikakvih problema, jer nam je automobil bio u neposrednoj blizini i do njega se moglo stići sve kroz vrtove koji su bili u potpunom mraku.

Vidjeli smo da, kako je Frković debeo i težak, neće ići lako njegovo prebacivanje ljestvama i da će biti najbolje da mu se ruke i noge vežu već sada (a ne, kako smo mi ranije predvidjeli, tek u automobilu, kad ga smjestimo u 'kovčeg').

Zato je Marko najvećom brzinom naprosto sletio niz ljestve i otišao do automobila, odakle je donio, ranije pripremljene, dvoje 'lisice' američke proizvodnje. Odlazeći, odnio je i sakrio u autu Frkovićevu mašinku i rezervne šaržere.

Tek što se Marko vratio i pružio mi jedne 'lisice', u hodniku su se čuli koraci i žamor. Iako smo, ulazeći u Frkovićevu sobu, mi bili zaključali - iznutra - njegova vrata, ipak su nas zbunili ovi koraci i razgovor. Razgovaralo se engleski, zapravo 'američki'. Razabrali smo da to dolaze ona dva američka časnika sa svojim 'djevojkama'. Mislio sam: zar baš sad nađoše da naiđu? A 'kelnerica' nam je rekla da nekad ne dolaze i po pet dana!

Ali što smo mogli, morali smo se strpjeti i pritajiti. Nismo smjeli ni mrdnuti, jer su se oni nešto stalno vrtjeli u hodniku, baš pred našim vratima. Razabrali smo da se pogađaju i da 'djevojke' neće odmah ići u sobu već traže da, onako zajedno, najprije naruče večeru i piće od gostioničara. To je bila polupijana rasprava - ali sve vrijeme baš ispred naših vrata.

Pritajeno smo čekali.

Najzad se ovo američko društvo složilo. Jedan od časnika je otišao u gostionicu na donji kat da naruči neka jela i pića, a ostali su se skupili u jednoj od njihovih soba.

Zavladala je tišina te smo pričekali da se, s donjeg kata, vrati onaj drugi časnik. Kad smo čuli da je prošao hodnikom i zalupio vratima sobe, mi smo došli do Frkovića, jer smo sve ovo vrijeme bili kod sobnih vrata. Ja sam mu, namjestivši da ga ne žuljaju 'lisice', podvukao hlače i zaključao mu ih oko nogu, pošto sam mu noge stavio ukriž!

Kada sam mu htio staviti 'lisice' na ruke, odjednom osjetih strahovit udarac u lice. Udarac me je, kako svojom iznenadnošću i neočekivanošću, tako i snagom, skoro ošamutio.

To me je s obje pesnice udario Frković. Po svemu bi se reklo da se stvar odvijala ovako...

Frković nije mnogo pio, ili je pio 'po dalmatinsku', tj. miješajući vino i vodu, takozvanu 'bevandu', jer smo na stolu vidjeli poluprazan bokal vode. To je bilo prvo. Zato on i nije zaspao odmah kao 'Josef' i zato je onako hroptao, kada smo ga našli.

Drugo, kad je već zaspao, sigurno ga je uznemirilo naše premještanje i muvanje, kao - a to je bilo sigurno najvažnije - mi smo njega donijeli i dugo ostavili kod širom

otvorenog prozora. Vani je bilo vrlo hladno, a u sobi je gorjela peć i bilo zagušljivo, što je odgovaralo našem planu da dublje spavaju. Međutim, kad smo ga ostavili kod otvorenog prozora, hladan, svježi zrak je na njega djelovao i polako ga počeo osvješćivati. Dok sam ga ja prevrtao, vezujući mu lisice na nogama, on je polako dolazio k sebi, ali još nije bio svjestan što se događa.

Svakako, kao stari iskusni razbojnik, on se pritajio i čekao prikladan trenutak da bi me oborio. On nije znao - jer nije mogao vidjeti Marka - da ja nisam sam. Međutim, kad sam se ja - od njegovog udarca - zaljuljao i skoro pao, jer sam klečao dok sam mu namještao lisice, priskočio je Marko i zviznuo ga svojim 'koltom' po sljepoočnici.

Udarac je bio strahovit. Ubio bi - što se kaže - i vola! Na 'koltu' je (kasnije smo utvrdili i kao prilog podnijeli uz naš 'Izvještaj') prsnula i otpala ukrasna strana na dršci, načinjena od slonovače. Iz sljepoočnice i iz arkade Frkovića bukvalno je prskala krv.

Ali njemu nije bilo ništa! Videći da ja nisam sam i da me nije oborio udarcem, već, naprotiv, da će biti ubijen - on je započeo vikati, zapravo urlati kao da ga živa kolju.

Ja sam mu odmah šakom začepio usta, dok mu je Marko uhvatio i držao ruke. Otimao se kao luđak. Svu mi je šaku, kojom sam mu začepio usta, izgrizao, te mi je na podlanici otkinuo čitav komad mesa (ta mi je kasnije ruka, poslije liječničke intervencije, bila ušivena i imobilizirana gipsanim vezama).

U usta sam mu uspio nabiti šal, ali on se neprekidno ritao i stvarao buku. Najzad mu je Marko uspio vezati lijevu ruku obručem 'lisice', ali je desnu otimao te mu je nikako nismo mogli vezati.

Uspio sam ga nekoliko puta udariti drškom revolvera ali, ta tvrda lička glava, kao da nije osjećala udarce. Otimao se i uspio je, za trenutak, ispljunuti šal iz usta, te urliknuti da se moglo, na kilometre daleko, čuti njegova vika!

Najzad mu je Marko zaokrenuo i drugu ruku i navukao obruč 'lisice', a ja sam ga, udarivši ga tvrdom, seljačkom stolicom po glavi, tako jako da je jedna noga pukla, ipak 'smirio'.

Međutim, onaj njegov urlik je ipak imao djelovanje jer se čulo muvanje i kucanje na vratima. Izgleda, gostioničar i još netko je došao pitati: Šta se to događa?!

Na njemačkom sam, smireno, odgovorio da nije ništa, samo se malo veselimo!

Gostioničar se ispričao ali je zamolio da uđe u sobu. Ja sam mu odgovorio da ne želim da me uznemirava. On je zašutio i nije ništa tražio, ali sam bio siguran da nije otišao već da, kraj vrata, prisluškuje šta se to događa u sobi.

Vremena nije bilo za gubljenje. Zato smo, koliko god smo mogli tiše, podigli Frkovića do prozora, te sam se ja popeo na prozor i odatle na prvu stepenicu ljestava. Marko je čvrsto držao nagnutog kao vreću na prozor Frkovića.

Tek što sam se ja učvrstio na prvoj stepenici ljestava i dobro smjestio nogu, Frković se opet počeo migoljiti.

Našao sam se zaista u najnemogućijoj situaciji.

Nagnut nad prozor, tek jednom nogom sam dohvatio ljestve, a drugom tražim oslonac i stabilnost, dok rukama držim onog bandita koji se meškolji i pokušava okrenuti. I sve se to mora odvijati u najvećoj tišini, jer znamo da gostioničar, uznemiren, sluša

svaki šum.

U tom trenutku, valjda je čuo šumove ili - što je još vjerojatnije - vidio kroz ključanicu kako mi operiramo oko prozora, tek ti krčmar odlučnim glasom viknu: 'U ime zakona, otvarajte vrata, ili ću zvati policiju!'

Očigledno je bilo da sad čitava akcija ovisi o brzini i pravilnosti djelovanja. Zato odmah, glasno, doviknem Marku da se ne obazire na prijetnje, već da prebaci Frkovića, onako vezanog, preko okvira prozora dolje, u vrt. Očigledno je da nemamo vremena ni mogućnosti više da ga 'nježno' nosimo preko ljestava.

Ja stojim na ljestvama i držim jednom rukom Frkovića, pokušavajući ga prebaciti preko ruba prozora, siguran da će ga Marko dohvatiti za noge i jednim potezom prebaciti preko okvira prozora dolje - u vrt - u spas...

Međutim, umjesto da Marko udarcem, odnosno zahvatom, prebaci Frkovića, dogodilo se najneočekivanije. Frković se opet osvijestio i nogama, onako vezanim, udario je Marka te je ovaj odletio u drugi kraj sobe, direktno k vratima. Osjetivši se oslobođen, Frković, glavom, okrvavljenom, i sa šalom preko pola lica, pokušava udariti mene i zbaciti me s ljestava koje se ljuljaju.

Za to vrijeme dreka i vika na vratima. Marko skače i pokušava uhvatiti Frkovića koji se, onako vezanih ruku i nogu, bacio na pod - jer kako je mene glavom udario, odbio se preko ruba prozora natrag, u sobu - te, kotrljajući se, pokušava se sakriti ispod stola.

Na vratima se čuje engleska komanda, da će - ako odmah ne otvorimo - pucati!

I odjekne prvi hitac iz revolvera, ispaljen u vrata.

Tisuće misli i kombinacija mi lete kroz glavu. Onda vičem Marku da ubije Frkovića i da odmah bježimo!

Marko, očigledno zbunjen i nesređen, poteže iza pojasa - gdje ga je u početku zadjenuo - svoj revolver, prislanja ga uz glavu Frkovića koji se savija i uvija koprcajući - i pokušava opaliti! Revolver je zatajio!

Pokušava još jednom. Bijesno, nateže okidač... Sve gledam kao na filmu uokvirenom prozorskim okvirima, na starim ljestvama, oslanjajući se na zid kuće...

Opet ništa...

(Kasnije, u kolima smo utvrdili da mu je revolver bio ukočen osiguračem, i da, u onoj općoj panici i gužvi, on se nije uspio sjetiti da ga otkoči!)

Lupa na vratima i pucnji.

Vrata se provaljuju, i kroz njih nastupi nekoliko ljudi, predvođenih jednim američkim časnikom.

Zastaju zbunjeni pred našim uperenim revolverima, jer sam, videći ovo petljanje i zbrku kolege Marka, ja izvukao svoj revolver i - otkočio ga - te uperio k vratima i nahrupjeloj gomili.

Marko koristi taj djelić sekunde i priskače prozoru, te dohvaća ljestve s kojih sam ja sišao par stepenica i skočio u vrt.

I on skače dok se na prozoru pojavljuje Amerikanac i puca iz revolvera za nama.

U par skokova smo bili kod automobila koji smo odmah upalili i punim gasom se udaljili, bježeći neosvijetljenim seoskim ulicama.

Kad smo se malo udaljili, na jednom zaklonjenom mjestu smo podigli krov našem

kabrioletu. Kako je krov potpuno druge boje, to (a na to smo ranije računali), kad se podigne krov, automobil dobiva sasvim drugi oblik i teško ga je, na prvi pogled, prepoznati. Istodobno smo promijenili one engleske vojne tablice i brojeve i stavili rezervne francuske!

Kako smo bili sigurni da su Amerikanci već objavili 'alarm', (jer se sve ovo odvijalo u krugu njihovih 'zabranjenih zona', odnosno 'vojnih zona'), odnosno da su zatvorili sve svoje prijelaze u druge zone, to smo izabrali onaj planinsko-seoski put ka Leobenu, gdje smo, po olujnoj noći, penjući se skoro na 1.800 metara visine, uspjeli da se - kroz snijeg - prebacimo u Leoben a odatle, širokim asfaltnim putom, do Beča...".

Nakon ovog događaja dr. Mate Frković je još dvadesetak godina živio u Europi, a zatim se odselio u Južnu Ameriku, gdje je umro 17. rujna 1987. u argentinskom glavnom gradu Buenos Airesu.

Otmica Drage Jileka

Drago Jilek je rođen 2. svibnja 1912. u Sarajevu. Zbog svog domoljublja vrlo rano je došao u sukob s jugoslavenskim vlastima, a 1939. je uhićen zbog raspačavanja protujugoslavenskih letaka. Nakon otpuštanja iz istražnog zatvora nastavio je studij prava na *Zagrebačkom sveučilištu*, gdje je dočekao početak rata.

Odmah po osnivanju NDH otišao je u Sarajevo, gdje je postao zamjenik ustaškog povjerenika za Bosnu i Hercegovinu, Jure Francetića. Koncem 1941. postao je povjerenik *Ustaške nadzorne službe* (UNS) u Zemunu, zatim povjerenik *Ureda II UNS-a* u Sarajevu i napokon pročelnik *IV Odjela Ureda II UNS-a* (protukomunistički odjel) u Zagrebu. Nakon smjene Dide Kvaternika postao je zapovjednik UNS-a u činu bojnika, ali je ubrzo i on razriješen te dužnosti.

Drago Jilek je Hrvatsku napustio u svibnju 1945. Kad je Božidar Kavran pristupio organiziranju križarskih skupina, Jilek je dobio zaduženje da vodi brigu o selekciji časnika koji će se vraćati u domovinu, te da organizira hrvatsku dojavnu službu i uspostavi kontakt sa stranim obavještajnim službama, prvenstveno američkom. Jilek je većinu vremena provodio na putu između logora za izbjeglice u Austriji i Italiji.

Nakon sloma akcije *Deseti travanj* povukao se u Rim odakle je 16. ožujka 1949. na tajanstven način nestao. Sve što je iza njega ostalo bila je lokva krvi na pločniku ispred njegova stana u ulici *Via XX setembre 43*, Magiorato, Rim. Jilek u to vrijeme nije imao nikakve imovine. Sve što je posjedovao stalo je u džepove njegovih hlača: talijanski dokumenti na lažno ime, ručni sat i nekoliko zlatnika. Kao stari i iskusni konspirativac najveći dio svog bogatstva nosio je u glavi. Potpuna istina o Jilekovoj sudbini ostala je sve donedavno potpuno nepoznata. Tek poneki spomen jugoslavenskih autora, primjerice Mile Milatovića i Vladimira Dedijera, koji su se, optužujući Andriju Hebranga, pozivali na sadržaj tzv. *Jilekove torbice*, i dali naslutiti da je *Udba* imala prste u njegovom nestanku.

S druge strane, *Udbin* propagandist, novinar *Vjesnika*, Đorđe Ličina, u knjizi *Dvadeseti čovjek* ustvrdio je kako je Jilek pred slom NDH odbjegao u Italiju, pa u

Austriju, a zatim se prebacio u Argentinu. U emigraciji su ga, piše Ličina, ubili njegovi suradnici. Međutim, sadržaj Jilekova dosjea otkriva istinu o njegovoj sudbini. Jilek je otet u Rimu i doveden u Beograd gdje je ispitivan i potom vjerojatno likvidiran nepoznatog nadnevka. U dosjeu se, među ostalim, nalazi Jilekova izjava koju je, pod pseudonimom *Drago Duvnjaković*, dao 8. ožujka 1950. u Beogradu.

Ivica Krilić, Jilekov suradnik i emigrant u Rimu, u razgovoru za tjednik *Globus* od 13. siječnja 1995. je izjavio:

"Kad o ovome govorimo, onda mogu reći da je jedan od trojice oznaša koji su oteli Jileka bio Budimir Lončar, poslije ministar vanjskih poslova bivše Jugoslavije. Nakon te otmice Lončar je promaknut u šefa Ozne u Zadru".

Iz dosjea Drage Jileka je vidljivo da je glavni razlog njegove otmice bila namjera *Udbinih* šefova da saznaju istinu o držanju Andrije Hebranga u ustaškom zatvoru. Jilek je najprije tvrdio da osobno nema nikakvih saznanja o navodnom Hebrangovom pristanku na suradnju s UNS-om. Međutim, u izjavi od 8. svibnja 1950, koju je potpisao pseudonimom *Drago Duvnjaković*, Jilek je svjedočio o svom navodnom razgovoru s bivšim studentskim kolegom Vicom Baićem, koji je u međuvremenu postao obavještajni časnik američke vojske sa sjedištem u Italiji:

"Ja sam mu pričao o svome obavještajnom radu na protukomunističkoj liniji za vrijeme NDH. Kako sam mu pričao u glavnim crtama slučajeve s 'Pokrajinskim komitetom za BiH', s 'Okružnim komitetom u Mostaru', a povjerio sam mu i slučaj Andrije Hebranga i prijatelja u vezi sa zamjenom. Rekao sam mu kako je Andrija Hebrang, više mjeseci prije zamjene, dao Viktoru Tomiću, ako mogu kazati, obvezu da će raditi za UNS, ako ga se pusti na slobodu. To da je pravi razlog zašto se pristalo na zamjenu Andrije Hebranga. Po nalogu Dide Kvaternika da je čitavu stvar Andrije Hebranga do kraja vodio Viktor Tomić. Na pitanje Baićevo rekao sam da ne znam je li se Hebrang držao date 'obveze', jer sam ja kratko nakon toga razriješen dužnosti. Moj razgovor sa Viktorom Tomićem, u nazočnosti Andrije Juratovića, bio je kasnije.

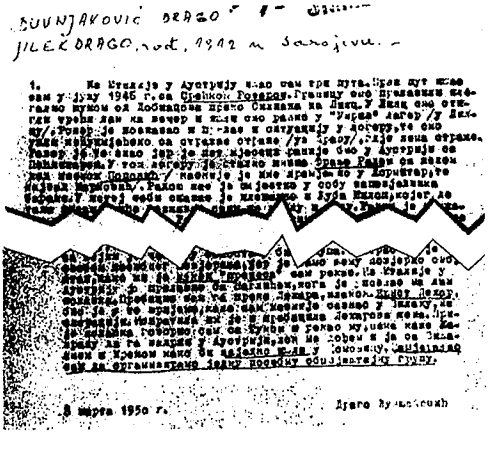

Faksimil izjave Drage Ileka 1950. u Beogradu

Andrija Hebrang među partizanima nakon razmjene

Na isto pitanje odgovorio mi je Viktor Tomić: 'Zar misliš da bi se Viktor Tomić dao prevariti?'. Bariću sam rekao da je i većina ostalih, koji su dati u zamjenu s Andrijom Hebrangom za Vutuca i Wagnera, dali pismeno obvezu za suradnju sa UNS-om. Barića je naročito zanimao slučaj Andrije Hebranga, te je rekao da će to odmah ispričati svome šefu... Sjećam se da je jednom Vice Barić imao sastanak s Viktorom Tomićem. To je moglo biti u veljači 1946."

Sigurno će se još dugo problematizirati pitanje istinitosti Jilekove izjave, s obzirom na uvjete pod kojima ju je dao, ali možemo smatrati neupitnim da je ona bitno odredila Hebrangovu sudbinu u *Glavnjači.*

Slučaj Dragog Jovanovića

Drago Jilek nije bio jedini visokopozicionirani obavještajac kojeg je *Udba* ilegalno držala u zatvoru i pokušavala iskoristiti. Dugo godina je bila nepoznata sudbina zloglasnog beogradskog policajca Dragog Jovanovića koji je uhićen u francuskoj zoni na njemačko-švicarskoj granici i 12. srpnja 1945. izručen jugoslavenskim vlastima. Dragi Jovanović je, na zajedničkom suđenju s Dražom Mihajlovićem - prema prijedlogu beogradskog državnog tužitelja Miloša Minića, koji je prije toga bio šef *OZNE* u Beogradu i desetljećima kasnije jugoslavenski ministar vanjskih poslova - osuđen na smrt strijeljanjem. Presuda je, izvijestila je beogradska Politika, izvršena 17. lipnja 1946. Međutim, Dragi Jovanović je u posljednji trenutak, po naređenju Aleksandra Rankovića, izveden iz streljačkog stroja na *Adi Ciganliji* i vraćen u *Glavnjaču* na daljnju obradu inspektoru *OZNE*, Milošu Novakoviću.

"Dragi Jovanović je od 18. veljače 1995. bio čovjek", pisao je beogradski novinar Nenad Stefanović u beogradskom tjedniku *Duga* od 18. veljače 1995., *"koji je mnogo znao, o svemu, o dvoru, Skupštini, o komunistima, o emigraciji. Cijeli posljednji dio saslušanja jesu njegove analize ustaško-ravnogorsko-građanske emigracije iz Jugoslavije i njihovi pravci djelovanja protiv nove vlasti, a na samom kraju uputstva kako se boriti protiv emigracije. Uputstva su tako detaljna da se Dragi Jovanović ispostavlja kao duhovni otac čuvenog i uspješnog antiemigrantskog odjeljenja UDB-e."*.

DUGA — IZ SRPSKOG POLICIJSKOG PANTEONA

DRAGI JOVANOVIĆ, NAJVEĆA BITANGA IZ SVAČIJIH REDOVA

ČOVEK KOJI JE SUVIŠE ZNAO I BATINAO

On će sigurno nositi kolajnu od otrovnog šljivovog trnja — najvećeg i najperfidnijeg srpskog policajca. Isleđivao je, potkazivao, kompletirao, zavero kovao, prisluškivao, pao, na robije i u ad slao, bio čovek i zver, mefisto i batinaš, a bio je i vampir — u tri režima — kraljevini, okupacionom i komunizmu. A radio je bar za još toliko režima.

Piše: Nenad STEFANOVIĆ

Kako je šef Specijalne policije pozvao lično OZN-u Dragi Jovanović 1945. godine se pokolebao na revers

Faksimil članka o Dragom Jovanoviću u beogradskoj "Dugi"

Nekolicina *Informbiroovaca* (IB-ovaca) tvrdi da su Jovanovića sreli još 1948. u zatvoru *Srijemska Mitrovica.* Neke od njih je saslušavao po treći put: najprije kao predratne komuniste, zatim kao ilegalce u ratu i, konačno, kao IB-ovce.

Ubojstvo trogodišnje Dinke Domančinović

Da *Udba* zaista nije bila samo agresivna sigurnosno-obavještajna služba koja se nije ustručavala otimati i likvidirati državne neprijatelje, nego da su u njezinim temeljima bili ugrađeni terorizam i zločin, najbolje ilustrira njezin teroristički napad bombom na prostorije *Hrvatskog doma* u ulici *Salta br. 1241* u Buenos Airesu. Bombu su, oko 22,00 sata, 16. srpnja 1960, prema izjavama očevidaca, postavile dvije nepoznate osobe, koje su pobjegle automobilom koji ih je čekao u susjednoj ulici. Očevidci tvrde da su teroristi prije izvođenja bombaškog napada zavirivali u dvoranu gdje se mladež zabavljala proslavljajući posljednji dan školskih praznika, te su morali biti svjesni svog zločinačkog čina.

Trogodišnja Dinka Domančinović na mrtvačkom odru

Dan nakon atentata, unatoč najvećoj brizi koju su poduzeli argentinski liječnici, preminula je trogodišnja Dinka Domančinović od posljedica ranjavanja gelerom u glavu. Pored nje poginuo je domar, osamdesetogodišnji Argentinac, David Martinez, a ranjeno je još sedamnaest mlađih ljudi između devet i tridesettri godine.

U vrijeme ovog atentata u jugoslavenskom veleposlanstvu u Buenos Airesu nalazio se jugoslavenski diplomat, inače visoki dužnosnik SID-a, Krešo Majer, kojega su roditelji Dinke Domančinović označili kao potencijalnog organizatora tog zločina. Otac Dinke Domančinović, Nikola, i Krešo Majer bili su školski kolege iz Zagreba.

Nestanak Zvonka Kučara

Sredinom pedesetih godina u Francusku je, ogorčen protuhrvatskim režimom u Jugoslaviji, prebjegao časnik JNA, Zvonko Kučar. Priključio se dr. Branku Jeliću koji ga je primio u vodstvo *Hrvatskog narodnog odbora* (HNO).

Tijekom petogodišnje emigracije Kučar je bio politički veoma aktivan, dok 30. siječnja 1963. nije netragom nestao iz Pariza. Istoga dana, piše Hans Peter Rullman u knjizi *Ubojstva naređena iz Beograda*, Pariz su napustili stanoviti Derviš Redžepagić i Albin Krebelj, u koje su Hrvati u Francuskoj i prije sumnjali da su agenti *Udbe*, a sada su bili uvjereni da su ta dvojica umiješana u Kučarovu otmicu.

Atentat na obitelj Berislava Deželića

Prema svjedočenju Marijane Deželić-Kulenović, rano ujutro 29. lipnja 1965. stanovita Nada Palfi nazvala je njezinog oca Berislava Đuru Deželića, potomka poznate zagrebačke obitelji Deželić i voditelja *Hrvatskog socijalnog ureda* u SR Njemačkoj, u njegov ured u *Fabrikstr. 29.* u Düsseldorfu sa zamolbom da joj jedan ugovor sastavljen na hrvatskom jeziku prevede na njemački. Zbog prezauzetosti, Deželić nije mogao prihvatiti taj posao i primiti stranku.

Sutradan, 30. lipnja, nešto iza 12,00 sati, dva muškarca i jedna žena pozvonili su na vrata stana obitelji Deželić u ulici *Mauerstr. 9.* Vrata je otvorila Berislavova supruga Marija. Nakon kratkog razgovora, došljaci su izvukli pištolje i najprije zapucali u Berislava Deželića, a potom i u njegovu suprugu Mariju koja mu je priskočila u pomoć.

U susjednoj sobi se nalazila njihova kćer Marijana, udata tada za Nahida Kulenovića, sina dr. Džafera Kulenovića, predratnog vođe Hrvata muslimanske vjeroispovijesti. Kada su je otkrili, atentatori su ispalili više hitaca prema njoj. O tome je kasnije posvjedočila:

"Na vratima je stajao čovjek s oružjem u ruci, a na podu tata i mama leže ko mrtvi, svuda krv... Onda su pucali u mene: u usta, u nos, u ruku koju sam držala na trbuhu, bila sam upravo pred porodom, ruka je spasila moje dijete".

Gore: Berislav Đuro Deželić
Dolje: faksimil tjeralice za atentatorima na obitelj Deželić

Njemačka policija ubrzo je identificirala atentatore: Stjepana Palfija, njegovu ženu Nadu, rođenu Žalac, Vinka Mravičića i Ratomira Stanišića. Istraga je utvrdila da su svi četvero uspjeli, pomoću lažnih dokumenata koje im je dao jugoslavenski konzul Slobodan Krstić, preko Francuske i Italije, pobjeći u Jugoslaviju gdje su nastavili nesmetano živjeti. Stjepan Palfi i njegova žena, od koje se je u međuvremenu rastao, živjeli su u Zagrebu; Ratomir Stanišić u Beogradu i Novom Sadu; te Vinko Mravičić na Lastovu i u Makarskoj.

Prema izjavama visokih dužnosnika *Udbe*, o atentatu na obitelj

Deželić više bi trebao znati tadašnji inspektor *Drugog odjela Udbe* za Hrvatsku, Milan Tatalović.

U ožujku 1980. u Trstu je, na temelju *Interpolove* potjernice, uhićen Ratomir Stanišić i izručen vlastima SR Njemačke. *Zemaljski sud* u Düsseldorfu osudio ga je 18. listopada 1982. na četrnaest godina zatvora. Glavni svjedok protiv Stanišića bila je Marija Braun, kućna pomoćnica u stanu Deželićevih, koja je neprimijećena bila očevidcem cijeloga zločina.

Otmica Geze Paštija

Sredinom 1951. Jugoslaviju je napustio đak osječke *Realne gimnazije*, Geza Pašti, kako bi izbjegao uhićenje zbog pisanja antijugoslavenskih parola na državnim zgradama. U Trstu je dobio politički azil te uskoro iza toga i dozvolu za useljenje u Australiju. Geza Pašti je rođen 1934. u Čepinu kod Osijeka. Majka mu je bila Hrvatica iz Bugojna, a otac hrvatski Mađar. Nakon dolaska u Australiju, Pašti se vrlo brzo politički aktivirao u *Hrvatskom oslobodilačkom pokretu* (HOP). Jedno vrijeme je uređivao glasilo HOP-a, *Spremnost*, a onda je s nekolicinom mlađih emigranata 1961. osnovao *Hrvatsko revolucionarno bratstvo* (HRB).

Tijekom 1962. *Glavni revolucionarni stan HRB*-a je donio odluku da je situacija za ustrojavanje organizacije u Europi sazrela te je odlučeno da se taj posao povjeri Gezi Paštiju.

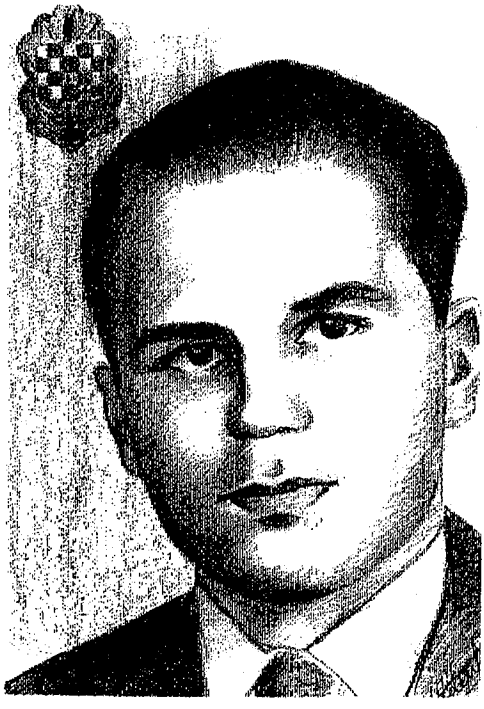

Geza Pašty, crtež Zdenka Jakovljevića, 2001.

On je odmah po dolasku u Europu, pored organizacijskog ustrojavanja europskih ogranaka HRB-a, započeo pripreme za ubacivanje diverzantskih skupina u Jugoslaviju. Prva takva skupina, njih devetorica, pod vodstvom Ilije Tolića, prešli su talijansko-jugoslavensku granicu 7. srpnja 1963, ali su sljedećih dana uhićeni po skupinama. Prema svemu sudeći, za tu akciju je znao Miroslav Varoš, agent *Saveznog sekreterijata unutarnjih poslova* (SSUP), pod pseudonimom *Zdenko*, koji ih je izdao.

Udba je imala, pored Varoša, još nekoliko suradnika u Paštijevoj blizini koji su mogli signalizirati veliku opasnost, pa su jugoslavenske vlasti donijele odluku o Paštijevoj otmici ili likvidaciji:

"Centar Državne sigurnosti Osijek je 15. 01. 1965. napisao plan obrade Geze Paštija i proslijedio ga RSUP-u Zagreb radi korištenja. Planom je predviđeno

učiniti sljedeće: Raditi u cilju likvidacije u inozemstvu ili hvatanju pri dolasku u zemlju: predlažemo da u razradi uzme udjela i služba DSIP-a".

Sredinom lipnja 1965. agent *Zdenko* izvijestio je svoje nalogodavce u Beogradu da je locirao Paštijevo prebivalište. U njegovom izvješću stajalo je i sljedeće:

"Telefonirao sam Škrinjariću da me nazove, pa je to nakon dva neuspjela puta ipak ostvareno. Na telefonu Škrinjarić mi je ponovio da ni Geze Paštija ni Marijana Šimundića nema u Nici i da je Petar Andrić, kod kojega je Geza stanovao, saopćio da se Geza nalazi na novoj adresi: Hotel parisienne, Rue Anglaitere, Nica (A.M.). Škrinjarić tvrdi da su obojica otišli u Madrid ili Valenciju kod Luburića na razgovor".

Mjesec dana kasnije, navečer, 17. srpnja 1965, oko osam sati, vlasnica navedenog hotela u Nici pozvala je Paštija na telefon. Razgovor s nepoznatom osobom, vjerojatno ženskom, trajao je veoma kratko. Nakon toga je Pašti žurno izašao, rekavši vlasnici hotela kako ide na jedan sastanak. Nakon toga ga više nitko nikad nije vidio.

Nešto manje od dvije godine nakon ovog događaja vodstvo osječke *Udbe* napisalo je sljedeću informaciju:

"U Osijeku 11. 04. 1967. Prijedlog: Geza Pašti, prijedlog za brisanje iz obrade: Njegove veze smo našim mjerama pasivizirali tako da ne predstavljaju interes. Imajući u vidu ove momente i sugestiju kolege Šimurine iz RSUP-a, predlažem da brišemo iz evidencije lice pod obradom. Vođa operativne skupine Đuka Dragojlović; operativni radnik Dragan Krnić; suglasan načelnik Centra DB Zvonko Gotal".

Pašti je bio otet i doveden u Jugoslaviju. Najprije mu je, prema izjavi jednog visokog dužnosnika *Udbe* autoru ove knjige, ponuđena suradnja i oslobođenje, odnosno povratak u emigraciju. Međutim, Pašti je to energično odbio znajući za posljedice takve odluke. Nakon toga je prebačen na imanje SSUP-a na Fruškoj Gori gdje je mučen, ispitivan i likvidiran.

Otmica Krunoslava Draganovića

Krunoslav Draganović je rođen u Brčkome 30. listopada 1903. Pohađao je *Isusovačku gimnaziju* u Travniku, a maturirao je u Zagrebu. Studirao je u Beču, Sarajevu i na papinskom sveučilištu *Gregoriana* u Rimu. Nakon završetka studija obnašao je dužnosti u sarajevskoj *Nadbiskupiji.* Objavio je više radova, od kojih su neki bili i zabranjeni, u kojima se predstavio kao nacionalno svjestan mladi klerik. Kao takav dobio je 1943. povjerljivu državnu zadaću s kojom je otputovao u Rim.

Nakon propasti Nezavisne Države Hrvatske, kada su se bujice hrvatskih izbjeglica počele slijevati u Italiju, Draganović se vremenom razvio u njihovog pravog anđela čuvara. Svojim vezama, u prvom redu preko američke *2nd National Catholic Wellfare Corporation*, Draganoviću je uspjelo veliki broj hrvatskih izbjeglica spasiti prebacivanjem u prekomorske zemlje, najviše u države Južne Amerike i u Australiju. U međunarodnoj javnosti ta je akcija postala poznata po nazivom *štakorska veza.*

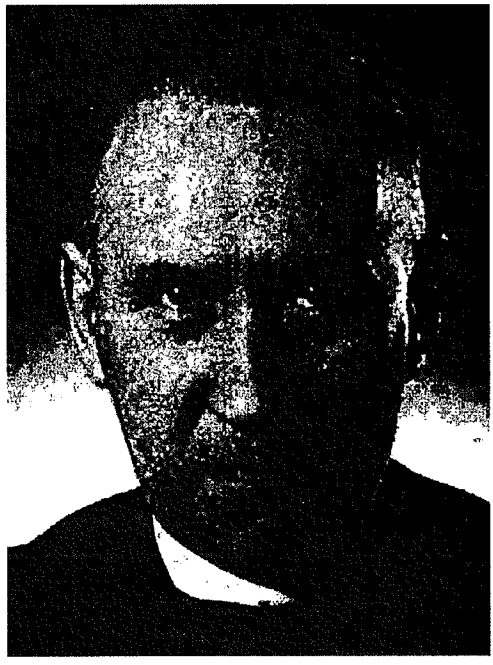

Dr. Krunoslav Draganović

Također, Draganović je potpomagao, krijući se iza pseudonima *Slavko Krunić*, akciju *Deseti travanj*. A bio je važan čimbenik protusovjetske i protukomunističke organizacije *Gladio* (*Mač*) kao konspirativnog pozadinsko-diverzantskog ogranka NATO-a.

"Zbog raznih intriga", piše Draganovićev prijatelj i suradnik Ernest Bauer u knjizi *Život je kratak san*, *"Draganoviću nije uspjelo ostati u Zavodu sv. Jeronima, a kasnije ni u samom Rimu. Nekako oko 1963. preselio se u mjesto Pressbaum u Austriji, jedno 30 km zapadno od Beča. Tamo je živio vrlo povučeno. Bavio se književno-znanstvenim radom, a bilo je poznato da priređuje dokumentarno djelo o predaji hrvatske vojske i građanskih izbjeglica od strane Zapadnih Saveznika Titovim partizanima na koncu Drugog svjetskog rata kod Bleiburga. U vezi s time, studirao je Draganović također sva ubojstva Hrvata u to vrijeme, čak i poslije primirja, sabirući prikaze očevidaca i posjećujući mjesta ovih razbojstava"*.

Draganović je, istražujući jugokomunističke zločine nad hrvatskim vojnicima i civilima za vrijeme i nakon završetka *Drugog svjetskog rata*, prikupio brojne podatke o mnogim akterima tih zločina. Na vrhu te zločinačke liste nalazili su se Josip Broz Tito, Aleksandar Ranković, Kosta Nađ, Vlado Dapčević, Koča Popović, Boško Šiljegović, Milan Basta, Vlado Janjić i drugi manje ili više poznati partizanski zapovjednici i politički komesari. Neki od njih, npr. Simo Dubajić, iznenada su se reaktivirali pred raspad jugoslavenskog komunizma i igrali su, očigledno usmjeravani iz istog središta, važne uloge u specijalnim političko-promidžbenim akcijama u razdoblju raspada Jugoslavije.

Iz Draganovićeve dokumentacije proizlazi da su glavni izvor njegovih podataka bili izbjeglice iz Jugoslavije. Jedan od tipičnih primjera iz sačuvane Draganovićeve dokumentacije je i *Zapisnik* sastavljen s Rafaelom Radovićem:

"Mobiliziran sam od partizana 20. 10. 1944. u svom selu te po kazni premješten u XI. dalmatinsku brigadu 26. divizije. /Komadant Ivo Guvo, komandir moje čete (IV. bataljon I. četa) bio je Prodan Ivan iz Imotskog, a komesar Tomenić s Pelješca/... Na Širokom Brijegu ostali smo kojih pola sata... Tada su počeli dolaziti vojnici iz drugih četa IV. bataljona, koji su se duže zadržali oko crkve i pričali nam da su u nekom podrumu navodno sa zagušljivim bombama ubili dvadesetak franjevaca".

Draganović je prikupio brojne podatke o partizanskim zločinima i zločincima za vrijeme *bleiburške tragedije* i *Križnih puteva* te je odlučio te podatke objaviti.

Iznenada, 10. rujna 1967, na granici kod Trsta, Draganović se našao na jugoslavenskoj strani.

Prema pisanju emigrantskog tiska, Draganović je granicu prešao u pratnji suradnika sarajevske *Udbe*, Asima Šahinpašića i Ive Babića-Galića. A do današnjeg dana ostalo je nerazjašnjeno je li se Draganović vratio svojevoljno ili je bio otet. Dr. Bauer napominje i treću mogućnost: Draganović je i ranije prelazio jugoslavensku granicu pa je moguće da je ovaj put bio uhićen. Sam Draganović se do svoje smrti nije izjasnio o tome.

Većina Draganovićevih suradnika u emigraciji vjeruje da je bio otet. Manji broj smatra da se radilo o svojevoljnom povratku. Prema njima, Draganović se na taj čin odlučio razočaran odnosom *Vatikana* prema *hrvatskom pitanju* i stanjem u hrvatskoj emigraciji, a sam povratak je dogovorio s pukovnikom *Udbe*, Osmanom Bijedićem, bratom Džemala Bijedića, s kojim je navodno neko vrijeme kontaktirao.

Draganović je dva mjeseca proveo u zatvoru, a onda je *Udba* dobila zadatak legalizirati slučaj. Dokumenti čiji prijepis ćemo ovdje donijeti barem će donekle rasvijetliti taj cijeli misterij oko Draganovićevog povratka u Jugoslaviju:

"Zabilješka sa sastanka o slučaju prof. Draganovića

Dana 9. 12. 1967. godine održan je stručni sastanak rukovoditelja i operativnih radnika SDB-a o slučaju profesora Krunoslava Draganovića kojem su prisustvovali sljedeći drugovi:

Iz SR BiH:

Ante Miljas, republički sekretar sa unutarnje poslove,
Jusuf Alagić, načelnik SDB-a RSUP-a SR BiH,
Fehim Halilović, rukovoditelj sektora za operativne poslove SDB-a RSUP-a,
Stanko Karadaglija, rukovoditelj skupine u sektoru za operativne poslove,
Tomo Bralo, inspektor po poslovima klera.

Iz SR Hrvatske:

Melkior Baranović, rukovoditelj sektora za operativne poslove SDB-a RSUP-a Hrvatske,
Mato Grubić, inspektor po poslovima Klera i unutarnje reakcije.

Iz SSUP-a:

Egon Conrady, rukovoditelj III sektora SDB-a SSUP-a,
Milan Desnica, zadužen za pitanja emigracije,
Branko Jurak, zadužen za pitanje hrvatske emigracije,
Đuro Rebić, zadužen za pitanja klera i unutarnje reakcije.

I.

Nakon što je podneseno izvješće o dosadašnjim rezultatima istrage nad Draganovićem i nakon što su prisutni dali odgovarajuća mišljenja i prijedloge u kom pravcu nastaviti daljnji rad s Draganovićem, doneseni su sljedeći

Z a k l j u č c i

a/ Po pitanju emigracije

Kako istraga ima na raspolaganju još svega desetak dana, ne vraćati se na

rasvjetljavanje i objašnjavanje historijskog dijela, nego i dalje ići na kompletiranje podataka o najnovijim stremljenjima i kretanjima u hrvatskoj emigraciji, u prvom redu za grupacije emigranata - intelektualaca i intelektualce kao pojedince. Tako je nužno detaljno obraditi:

Sve hrvatske emigrante zaposlene na stranim sveučilištima, vladinim i drugim institucijama, posebice onima koje se bave političkim ili znanstvenim radom kroz koje djeluju ili mogu djelovati strane ob. službe. Ovdje se u prvom redu misli na SAD, SR Njemačku, Italiju i Francusku. Poznato je, na primjer, da je na američkim sveučilištima zaposleno na desetke političkih emigranata. Posebnu pozornost posvetiti publicistima iz redova hrvatske emigracije, novinarima i sl, kako onima koji pišu isključivo u emigraciji, tako i stranom tisku uopće. Redakcije emigrantskih listova obraditi pojedinačno. Kroz obradu ličnosti /preostalo je oko 500 osoba/ posebnu pozornost posvetiti i podacima koji mogu koristiti našem operativnom kombiniranju.

Od Draganovića posebno tražiti da dâ svoje mišljenje o rezultatima dosadašnjeg djelovanja SDB-a i političkih faktora iz SFRJ uopće prema emigraciji, sve u cilju pribavljanja materijala na temelju kojih bi se mogle planirati naše buduće akcije na planu razbijanja i depolitizacije emigracije, kao i sagledavanja propusta koji su u tome činjeni.

Posebnu pozornost posvetiti rasvjetljavanju veza istaknutih emigranata u zemlji i pokušajima prenošenja neprijateljske djelatnosti u zemlju preko tih veza:

- HSS-a - i engl. službe,

- izvori financiranja - mecene za publicističku djelatnost emigracije, zatim Caritas, vladine institucije /State department, bonska vlada/,

- radio — satovi,

- punktovi, župe, parohije koje emigranti drže,

- kako bi trebalo raditi - politički – prema emigraciji,

- suprotnost hrvatske i srpske emigracije.

b/ Obavještajne službe

Konstatirano je da je Draganović bio prilično iskren pri opisivanju svoje djelatnosti za BND, da je dao niz korisnih podataka za više njemačkih obavještajaca i agenata, ali ostaje da podrobnije obradi i dâ sasvim konkretne podatke o vlastitom radu. On treba iznijeti koja je sve lica spominjao u izvješćima njemačkoj službi, šta je konkretno o njima pisao, kakav su interes Nijemci pokazivali za osobe koje su bile predmet istraživanja itd. Ovdje se u prvom redu misli na biskupe i druge

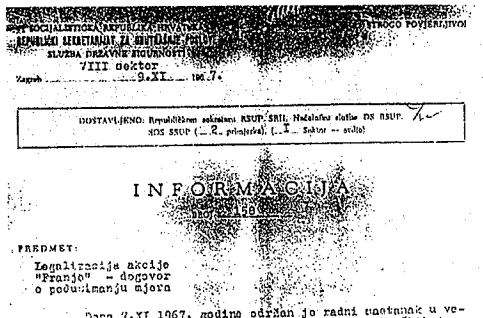

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SLUŽBA DRŽAVNE SIGURNOSTI
7III doktor
Zagreb 9.XI 1967.

DOSTAVLJENO: Republičkom sekretaru RSUP-SRH, Načelniku službe DS RSUP, SDS SSUP (2. primjeraka), (1 - Sektor - službi)

INFORMACIJA

PREDMET:
Legalizacija akcije "Franjo" - dogovor o poduzimanju mjera

Dana 7.XI 1967. godine održan je radni sastanak u vezi poduzimanja operativnih, operativno-tehničkih i drugih mjera, koje trebaju poduzeti pojedini centri DS neposredno pred i nakon legalizacije akcije "Franjo".

Sastanku su prisustvovali načelnik operativnog sektora Baranović Mijo, pomoćnik načelnika operativnog sektora Šimunović Ivo, rukovodeći operativni radnik u operativnom sektoru republičke uprave Bezjak, šefovi operativnih grupa Centara DS Osijek - Dragojlović Duka, Pula - Gregorić Josip, Rijeka - Gajić Dane, Split - Jovanović Mate i načelnik II operativnog odjela Centra DS Zagreb - Drpić Josip.

Na sastanku su šefovi operativnih grupa upoznati sa datumom realizacije akcije "Franjo" i utvrđen je plan operativnih, operativno-tehničkih i drugih mjera, koje trebaju poduzeti.

Centar DS Zagreb - poduzeti dol:

- od 8.XI 1967. godine intenzivno koristiti "Zagorje" kako bi se dobili podaci o reagiranju klera, osobito kardinala Šeperaka, pomoćnog biskupa Kuharića;
- intenzivirati obrade Šepera, Kuhavića, Šimeskog, Znidarčića, "Astru" (lica iz redova sveučilišnih profesora i književnika) i "Pax Romana";
- pojačati operativni nadzor nad svećenicima Horvićem, Ivanišićem, Penićem, te inicirati Antićem i Jerkinić - dem. Onu mjeru prisjetiti i prema potrebi ažurirati, prvenstveno iz redova klera koji su - prema njihe -

Faksimil jedne UDB-ine informacije o legalizaciji Draganovićeve otmice

svećenike iz SFRJ i ličnosti iz zemlje uopće. On treba navesti sve svoje izvore poimenično, a posebno ona lica koja je kao izvore podataka navodio u svojim izvješćima. Kako je SDB SR Hrvatske postavila još neke zahtjeve u vezi rasvjetljavanja pojedinosti njemačke ob. službe, to će biti nužno da drug Roko Dodig u narednih desetak dana pretresa ova i gore spomenuta pitanja s Draganovićem.

Što sa tiče američke ob. službe, konstatirano je da je samo razdoblje od 1958 - 1960. godine obrađeno, i to ne potpuno /Draganovićev rad za centar AOS u Veroni/. Međutim, iz dokumentacije koju smo tek sada dobili od DSIP-a vidljivo je da je Draganović vrlo aktivno radio za Amerikance i u razdoblju neposredno poslije rata, pa će i to trebati obraditi. Istina, on je o ovome nešto govorio, ali ne kao o organiziranom radu i suradnji. Zato je zaključeno da ove poslove obavi drug Nikola Baničević iz SDB-a SSUP-a, koji će sva preostala pitanja o američkoj ob. službi pretresti na isti način kao što je to učinio drug Dodig po njemačkoj službi.

Također je neophodno ponovno se vratiti na talijansku i vatikansku ob. službu, o čemu je Draganović u istrazi rekao vrlo malo.

Što se tiče Draganovićevih veza u zemlji koje je koristio u svom ob. radu, temeljito obraditi one koje su nam poznate i koje je Draganović organizirano koristio /Lav Znidarčić, Marijan Kopić, zatim naši suradnici 'Slavko' i 'Fric'/. Ne vršiti pretjeran pritisak na Draganovića da 'otkriva' i druge veze ob. karaktera u slučajevima gdje nismo sigurni da takve veze stvarno postoje. Ovdje je nužno razgraničiti organizirane veze od lica koja je Draganović susretao i crpio od njih podatke kroz uobičajen razgovor.

Objasniti ulogu bečkog kardinala Königa, minhenskog kardinala i banjalučkog biskupa Pihlera u odnosu na rad prema istoku.

c/ Kler

Iako je istraga o pitanju Draganovićeve vjersko-političke djelatnosti i njegovim vezama s klerom u zemlji i inozemstvu posvetila isto toliko pozornosti kao i u prethodna dva područja, na ovom području nisu postignuti sasvim zadovoljavajući rezultati. Dok je Draganović bio otvoreniji i dao niz podataka o pripadnicima klera u inozemstvu i njihovoj djelatnosti uopće, u odnosu na davanje podataka o svećenstvu u zemlji bio je vrlo škrt. Zato je zaključeno da drug Tomo Bralo, inspektor za kler u SDB SR BiH, odmah otpočne s radom u cilju provođenja plana istrage na ovom području koji su načinili drugovi Rebić, Grubić i Bralo. Također je odlučeno da se u ovaj rad po potrebi uključi i drug Srećko Šimurina iz SDB-a SRH.

Kroz rad po pitanju klera bit će nužno privoljeti Draganovića da o pojedinim biskupima i drugim svećenicima u zemlji iznese sve podatke koji su mu poznati o njihovoj neprijateljskoj djelatnosti. On treba reći koji su od ovih svećenika pri kontaktima s njim nastupali kao njegovi istomišljenici, kakve su mu podatke prenosili, na koji način, kako je on te podatke koristio, kako za svoje članke u tisku, tako i u izvješćima za ob. službe i druge institucije. Ovo je nužno posebno zbog toga, jer je poznato da Draganovića možemo vezati i privoljeti ga da ostane pri angažmanu s nama, jedino ako, pored ostalog, dâ kompromitirajuće podatke o domaćem kleru.

Kada je riječ o kleru trebalo bi težiti za tim da se dobiju podaci:

1/ Za svećenike vani koji djeluju kao agenti ili po drugim osnovama protiv Jugoslavije,

2/ Kome je sve i za koja lica dao podatke – samoinicijativno ili na traženje ob. službi ili emigracije i

3/ Od kojih je svećenika ili građanskih lica dobivao podatke o stanju u zemlji, a koje je kasnije koristilo za ob. službe, publicističku djelatnost ili druge svrhe. Također treba tražiti detaljnije podatke za T. Vidovića i V. Musu.

II.

O pitanju formalno-pravnog statusa Draganovića, zaključeno je da se do 18. prosinca konačno uobliči zapisnik koji će biti predan istražnom sucu. Pri tome uzeti sve dokumente koji govore o neprijateljskoj djelatnosti Krunoslava Draganovića na ovoj liniji. Ispitati je li potrebno istragu formalno produljivati i u vezi s produljenjem srediti s istražnim sucem.

III.

U vezi definitivnog rješenja ishoda Draganovićevog slučaja, na sastanku su bila izražena dva mišljenja, kako bi, u smislu ranijeg aranžmana i provođenja daljnjih operativno-političkih kombinacija u odnosu na hrvatsku emigraciju, bilo najpogodnije ako se postupak obustavi i uopće ne podiže optužnica protiv Draganovića. Većina ostalih prisutnih su mišljenja da bi, zbog reagiranja javnosti, bilo neophodno da se Draganović izvede pred sud i da sud donese definitivnu odluku. Pri tome se nije upuštalo u to kakva bi trebala biti sudska odluka: da li oslobađajuća, da li uvjetna ili simbolična. Međutim, svi prisutni su se složili da nikako ne bi odgovarala neka kazna koja bi bila približno adekvatna njegovim stvarnim djelima. Inače, na sastanku je bilo različitih mišljenja o tome kakve bi reperkusije među emigracijom, i u inozemstvu uopće, izazvalo Draganovićevo kažnjavanje, odnosno oslobođenje.

IV.

U vezi s daljnjim operativnim zahvatima, učiniti sljedeće:

1/Napisati članak u tisku u kojemu bi se dali 'osjetljivi' podaci, čime bi se stavilo do znanja i ob. službi, emigraciji i kleru da je Franjo 'sve' rekao;

2/Organizirati prebacivanje njegovih stvari iz Austrije;

3/Organizirati da se Draganović javi nekim intelektualcima;

4/ Srediti pitanje austrijskog državljanstva;

5/ Nastaviti s upućivanjem Draganovićeve izjave u inozemstvo.".

Otprilike godinu dana kasnije aranžman Draganovića s jugoslavenskim vlastima ušao je u završnu fazu:

"III SEKTOR SDB SSUP - 3. lipnja 1968. godine

Prijedlog mjera za okončanje slučaja Draganović:

Nakon odluke državno-političkog rukovodstva da se slučaj K. Draganović okonča obustavom krivičnog postupka, u SSUP-u je 31. 5. 1968. održan sastanak radnika SDB-a u cilju da se razmotri: što se već do sada uradilo - za ovakvu eventualnu odluku - i da se načini plan mjera koje još treba poduzeti.

Sastanku su prisustvovali: Egon Conradi, Milan Desnica i Branko Jurak ispred III. sektora SDB-a SSUP-a; Fehim Halilović i Stanko Karadeglija, SDB SR BiH; Srećko Šimurina, SDB SR Hrvatske. Nakon svestranog razmatranja doneseni su sljedeći zaključci:

1) SDB će s Draganovićem načiniti odgovarajući pismeni ugovor u kome treba podvući:

SDB cijeni podatke i informacije koje je u vremenu od rujna 1967. do svibnja 1968. Draganović dobrovoljno dao u vezi svog političkog djelovanja u zemlji i inozemstvu u doba i poslije rata, kao i podatke o neprijateljskom radu protiv SFRJ određenih organizacija, skupina i pojedinaca: političke emigracije i stranih obavještajnih službi.

U vezi s tim SDB pruža jamstvo da primljene informacije neće koristiti za krivično gonjenje njega osobno, ni druga lica na bazi onih činjenica koje je on dao.

Sa svoje strane Draganović dobrovoljno prihvaća sljedeću obvezu:

Kao svoje stalno mjesto boravka uzima grad Sarajevo, sa stanom u zgradi Nadbiskupije. Kako je to već u pismenom obliku obavijestio javnog tužitelja, odriče se svakog političkog rada i bavit će se vjerskim i historijsko-znanstvenim radom. U vezi s tim, odbit će svake razgovore s predstavnicima stranog i domaćeg tiska, i neće davati nikakve izjave drugim pojedincima koji bi to mogli objaviti.

Tijekom razgovora s Draganovićem ocijeniti da li u pismenom ili samo usmenom obliku tražiti obvezu da u dogledno vrijeme ne napušta Sarajevo - radi posjeta ili drugih razloga - bez prethodnog obavještenja radnika SDB-a koji mu se određuje za kontakt, kao i da ne obavlja vjerske obrede za javnost, a svoje obveze za služenje Mise realizira u Kapeli Nadbiskupije, ili drugim crkvama, ali bez prisutnosti publike - vjernika.

Nakon dolaska u Nadbiskupiju, u razgovorima sa svećenicima i drugim građanima, striktno će se držati izjave date tužitelju o svom dobrovoljnom dolasku u SFRJ. Što se tiče dosadašnjih odnosa i razgovora sa SDB-om, u dokumentu će biti navedeno da će ostati u okviru usmenih dogovora s odgovornim radnicima SDB-a i da nikakva druga objašnjenja i verzije neće davati bilo kome.

Draganović se obvezuje da će obavještavati SDB o svim pokušajima, s čije god strane oni dolazili, koji bi išli za tim da njega uključe u neprijateljsku aktivnost protiv SFRJ. O ovakvim pokušajima će obavještavati i sprječavati ih u granicama njegove moći i time sprječavati bilo kakvu zlouporabu njegovog slučaja i imena u političke i propagandne svrhe. (U vezi s ovim usmeno će biti dogovoreno da nam daje na uvid pisma koja iz inozemstva bude primao, a mogla bi se dovesti u vezu s pokušajima o kojima je riječ, kao i da će na takva pisma odgovarati uz prethodni dogovor s radnikom SDB-a).

Obavještavat će SDB o svakoj drugoj organiziranoj neprijateljskoj aktivnosti protiv SFRJ za koju sazna.

Draganović će s odgovornim radnikom SDB-a nastaviti dosadašnji rad i davati potrebna objašnjenja, nadopune o pitanjima koja su bila predmet istrage, te iznijeti one stvari kojih se ranije nije sjetio.

Čim se ukaže prilika, Draganović će ispuniti ranije dato obećanje da iz inozemstva pribavi sebi sav svoj arhiv i stavi ga na raspolaganje SDB-u, sa svim dokumentima koji su od interesa za Službu. Odmah će poduzeti sve mjere da se njegov arhiv neutralizira, tj. spriječi svaka zlouporaba i objavljivanje u propagandno-političke svrhe.

Što se tiče njegova dvojnog državljanstva, od Draganovića će se zahtijevati da deponira dokument kojim se odriče austrijskog državljanstva. Taj dokument će biti

korišten ukoliko dođe do nekih nepogodnih makinacija. (Ovaj dokument napokon će uobličiti i prezentirati ga Draganoviću drugovi S. Karadeglija i B. Jurak).

2/ Što se tiče obveza Crkve, DSIP-u i Saveznoj vjerskoj komisiji predložiti sljedeće:

Naš predstavnik u Vatikanu obavijestit će Državno tajništvo (kao odgovor na već postavljeni upit) o odluci da se protiv Draganovića obustavi krivični postupak, a time što se od nadbiskupa Čekade traži da se zbog njihove osobne sigurnosti obvezno zadrži u Sarajavu i spriječi daljnja nagađanja o njegovom povratku u SFRJ, odnosno zlouporabu Draganovićevog imena u političke svrhe. Tajništvo bi trebalo tražiti da utječe na provođenje poduzetih obveza od strane Crkve. DSIP bi istodobno i na istovjetan način trebao o ovom upoznati i predstavnika Sv. Stolice u Beogradu Cagnu.

Također, u isto vrijeme, ili dan ranije, treba pozvati Čekadu u Saveznu vjersku komisiju, gdje će mu se, uz prisutnost predsjednika vjerske komisije SR BiH, kao odgovor na njegov zahtjev postavljen još krajem prošle godine, priopćiti da će nadležne vlasti donijeti odluku o obustavi krivičnog postupka protiv Draganovića, ukoliko Čekada preuzima obvezu da će ga zadržati u Sarajevu, omogućiti mu da radi u Nadbiskupiji na crkvenom i znanstvenom polju, odnosno osigurati mu egzistenciju. Obvezno zadržavanje u Sarajevu objasniti isključivo potrebama osobne sigurnosti Draganovića i obvezom Draganovića da se u dogledno vrijeme neće javno pojavljivati u crkvenom životu. Od Čekade također zahtijevati da će se osobno brinuti za Draganovića, odnosno da se njegovo ime ne zloupotrebljava u političke svrhe i da će takve pokušaje, koliko je u njegovoj moći, uvek sprječavati. Čekadi će biti rečeno da se, u cilju što bržeg donošenja odluke, očekuje njegov pismeni podnesak u gornjem smislu.

Ova pitanja uradit će s DSIP-om, odnosno Saveznom komisijom za vjerska pitanja, drugovi: Krsto Leković i Branko Jurak.

3/ Domaćem tisku ne davati nikakva priopćenja u vezi s Draganovićevim slučajem. Ne davati povoda da o tome piše strani tisak. Ukoliko bi tisak o tom slučaju počeo pisati i nagađati, ovisno o njegovu interpretiranju, naknadno odlučiti da li objaviti odgovarajuće priopćenje javnog tužitelja, odnosno 'nadležnih organa'.

4/ Operativne mjere koje treba provesti u narednom razdoblju:

Draganović treba nastaviti s pisanjem pisama raznim ličnostima u emigraciji, koja će biti razaslana nakon njegovog smještanja u Nadbiskupiju. Pored toga, on treba napisati i širi prikaz svog "slučaja" u kojemu će još jedanput demantirati sve što se piše i govori o njemu u emigraciji. Tu treba na njemu svojstven način govoriti i o dostignućima u SFRJ i sl. Taj 'prikaz', kao i njegove ranije izjave, bio bi naknadno raspačavan. Iza toga bi eventualno slijedio i letak koji će 'raskrinkati Draganovića kao izdajnika i agenta SDB-a' kojega bi mi pripremili.

Od operativnih mjera u cilju osiguranja kontrole nad Draganovićem, poduzeti sljedeće: odmah odrediti jednog operativnog radnika čiji će isključivi zadatak biti obrada Biskupije kao objekta, odnosno kontrola Draganovića. Njegovi su zadaci sljedeći:

- Preispitivat će funkcioniranje sredstava 'Merkur' u objektu i ugraditi ta sredstva u prostoriju koja će biti određena za Draganovića.

- Osigurati pogodna mjesta promatranja iz kojih će se u svako doba moći pratiti tko izlazi ili ulazi u zgradu Nadbiskupije.

- Određeni radnici pratećeg aparata unaprijed će dobro upoznati Draganovića.

- Dati zadatke suradnicima u objektu u odnosu na kontrolu Draganovića.

- Odrediti i pripremiti ostale suradnike - među svećenicima i građanima koji će biti nabacivani Draganoviću.

- Registrirati i provjeravati sva lica koja Draganovića budu posjećivala.

- Svakodnevno reproducirati i analizirati materijale koji se dobiju preko 'Merkura'.

- Povremeno analizirati i ostale komentare nakon Draganovićeva puštanja.

- Odrediti operativnog radnika koji će nastaviti kontakte s Draganovićem, način kontaktiranja, mjesto za sastanke itd.

- Osigurati solidnu kontrolu nad Draganovićevom sestrom u Slavonskom Brodu, zatim nad Lavom Znidaršićem u Zagrebu (glavna Draganovićeva veza) i sličnima.

- Pravovremeno obrađivati sve informacije o reagiranju klera u zemlji u povodu puštanja Draganovića na slobodu, posebno o reagiranju Katoličkog Biskupstva (Zagreb, Split, Mostar).

- Ispitati je li moguće, usporedo s Draganovićevim puštanjem, povući 'Blacka', realizirati povratak Bulata i sl. U vezi s daljnjim korištenjem Draganovićevog slučaja u inozemstvu, načiniti poseban plan, posebno u pogledu postavljanja suradnika, političkog djelovanja preko DK predstavništava, itd.

- SDB SR Hrvatske će pratiti reagiranja u svećeničkim krugovima u Zagrebu i voditi računa o osobama koje su se posebno zanimale za Draganovićev slučaj (Lav Znidaršić). Također će osigurati i kontrolu nad Draganovićevom sestrom u Slavonskom Brodu, jer bi ona mogla poslužiti kao kanal ukoliko bi se netko iz inozemstva pokušavao povezati s Draganovićem i sl.".

Jugoslavenske vlasti su, dakle, dopustile da se Draganović nastani u jednom sarajevskom samostanu, ali je, usprkos aranžmanu, stavljen pod potpunu operativno-tehničku kontrolu *Udbe*. Prostorije u kojima se kretao bile su prisluškivane, kao i telefonski razgovori koje je vodio. Njegova pošta je otvarana i pregledavana. Praćen je doslovno svaki njegov korak prilikom njegovih izlazaka iz samostanskih prostorija. To je trajalo sve do njegove smrti u ljeto 1983. kada je kao osamdesetogodišnjak umro u Sarajevu.

Agent Miroslav Varoš

U Draganovićevu slučaju, kao i u nekoliko ranije opisanih, zasigurno je važnu ulogu igrao već spomenuti agent SSUP-a pod pseudonimom *Zdenko* - Miroslav Varoš, rođen 20. srpnja 1923. u Sarajevu. Podrijetlom je bio Čeh, oženjen Srpkinjom, Nevenkom, s kojom je imao kćer Gordanu.

Pod legendom otpuštenog zatvorenika iz zeničke robijašnice, Varoš se u siječnju 1952. pojavio u izbjegličkom logoru *Fermo*. Potom se nastanio u Rimu, najprije u studentskom domu na rimskom *Monteverdeu* - da bi na kraju uselio u peterosobni stan u ulici *Via Flaminia*. Svoju novinarsku djelatnost započeo je kao suradnik čikaške *Danice*

i katoličke agencije *Kath. Press*. Krunoslav Draganović ga je prihvatio kao mladog i perspektivnog hrvatskog rodoljuba. Postao je njegova desna ruka. Brzo je napredovao u vodstvu *Hrvatskog narodnog odbora* (HNO); imenovan je glavnim tajnikom dr. Branka Jelića te upraviteljem i urednikom glasila HNO-a, *Hrvatska država*.

Kako bi kamuflirao i poboljšao svoju suradnju s *Udbom*, Varoš je surađivao s nekoliko stranih obavještajnih službi: talijanskom, američkom, njemačkom i više arapskih službi. Svi su bili vrlo zadovoljni njegovim izvješćima i analizama. Centrala NATO-a u Bruxellesu vidjela je u njemu balkanskog *Jamesa Bonda*.

Međutim, Varoš je prilično rano došao pod sumnju iskusnijih hrvatskih emigrantskih (dr. Ante Ciliga i dr. Mate Frković), a potom i stranih obavještajnih krugova. Naime, u svibnju 1958. iz podstanarske sobe Veljka Mašine u Rimu nestao je putni kovčeg pun važnih pisama i raznih dokumenata o tajnim vezama s ljudima u domovini. Miroslav Varoš bio je među malim brojem osoba koje su znale da se Veljko Mašina nalazi toga dana izvan Rima. Ubrzo počinju uhićenja u Hrvatskoj. Među ostalima, u Zagrebu bivaju uhićena dvojica hrvatskih studenata-rodoljuba, Ivo Mašina i Vjekoslav Balin. Osuđeni su na kazne dugogodišnje robije. Ali ni to nije bilo dovoljno, pa su obojica tijekom 1961. godine likvidirani u robijašnici *Stara Gradiška*.

Sumnja koja je tada pala na *Udbina* agenta Varoša pratila ga je sve do njegova bijega u Jugoslaviju. U svibnju 1960, na prijedlog dr. Mate Frkovića, vodstvo HNO-a suspendiralo je Miroslava Varoša iz članstva zbog destruktivnog rada. Koncem 1969. Varoš je postao sumnjiv i stranim obavještajnim službama. Njegova preprecizna izvješća o teretu jugoslavenskih ratnih brodova bila su razlogom njegova stavljanja pod striktnu obavještajno-operativnu kontrolu, a u siječnju 1972. pripremalo se njegovo uhićenje. Ali, talijanska policija je radila presporo te je Varoš na vrijeme upozoren iz Beograda: "Talijani su ulovili zeca. Večera čeka. Dođi. Teta".

Varoš je pobjegao u Jugoslaviju. Živio je u Splitu i na otoku Čiovu. Povremeno je predavao na *partijskim* i policijskim školama te surađivao u *Slobodnoj Dalmaciji* pod pseudonimom Miro Vrdoljak. Umro je, navodno, od srčane kapi, u 53. godini života, 31. prosinca 1975.

Ubojstvo Marijana Šimundića

Samo tri dana nakon nestanka Krunoslava Draganovića, dakle 13. rujna 1967, ubijen je emigrant Marijan Šimundić, rodom iz Lovreća kod Imotskog, kojega je *Udba* sumnjičila da je jedan od vođa HRB-a u Europi.

Priprema ubojstva započela je nasrtljivim udvaranjem stanovite *Andreas Doris*. Gotovo svakodnevno je navraćala u Šimundićev restoran koji se nalazio u Stuttgartu. Iako je bio veoma oprezan, Šimundić nije posumnjao da tom ljepuškastom Njemicom, koja se lažno predstavljala i zapravo zvala Brunhilde Koblenz, manipulira *Udba* preko njegova zemljaka Joze Cvitanovića iz Prološca Donjega kraj Imotskoga.

Uvečer 13. rujna 1967, dok su *Doris Andreas* i Marijan Šimundić sjedili u automobilu na jednom parkiralištu pored gradića Weilimdorfa kod Stuttgarta, ubojica Jozo

Cvitanović približio se automobilu i kroz otvoreni prozor ispalio u Šimundića šest hitaca iz revolvera kalibra 7,56. Cvitanović i *Andreas Doris* su odmah pobjegli u Jugoslaviju i nastanili se u Splitu.

Prema izjavama visokih dužnosnika SDS-a, ubojstvo Marijana Šimundića organizirali su inspektor splitske *Udbe,* Vice Sopta, koji je bio zloglasan još i ranije dok je radio kao inspektor *Udbe* u Mostaru. U međuvremenu je umro. A šef splitske *Udbe* u to vrijeme bio je Marko Roglić koji je karijeru započeo u Sinju gdje je proganjao hrvatske rodoljube. Jedan od njegovih najpoznatijih *klijenata* bio je i bivši emigrant Tihomil Rađa. Roglić je kasnije prešao u privredu, gdje je vrhunac karijere doživio kao jedan od direktora Industrije nafte (INA). Široj javnosti postao je poznat početkom devedesetih godina kao financijer *Slobodnog tjednika* Marinka Božića. Njih dvojicu upoznala je Božićeva majka koja je dugo godina radila kao čistačica u zgradi splitske *Udbe* na Katalinića brijegu.

Jozo Cvitanović je umro u 56. godini života u Splitu, a pokopan je 4. lipnja 1984. na groblju u Prološcu Donjem.

Marijan Šimunić

Brunhilde Koblenz, osjećajući se zapostavljena i u nadi da je njezin slučaj zaboravljen, odlučila je u srpnju 1984. posjetiti Njemačku. Njemačka policija je znala za njezin dolazak i uhićena je već u zračnoj luci u Stuttgartu. *Zemaljski sud* u Stuttgartu osudio ju je 28. siječnja 1985. na devet godina zatvora. A u presudi se između ostalog navodi:

"I. Optužena, koja je u vrijeme zločina bila 36 godina stara, rasla je zajedno s troje mlađe braće u svom rodnom mjestu Schwarza u Thüringenu u roditeljskoj kući. Tamo je 8 godina pohađala pučku školu. Njezin biološki otac poginuo je 1941. u II. svjetskom ratu. Njezina mati, koja još danas živi, udala se ponovno 1948. godine...

Optužena se 13. 9. 1967. uputila u Jugoslaviju gdje se skrasila u Splitu. Od 1. 1. 1970. stanovala je tamo u jednom gradskom unajmljenom stanu, jednosobnom apartmanu s kuhinjom i kupaonicom, u Braće Santini 41. Mjesečni najam iznosio je cca. 25 do 30 DM. Od 1. 1. 1965. prima optužena od Saveznog osiguravajućeg zavoda za namještenike u Berlinu udovičku mirovinu koja joj se od 1. 8. 1968. doznačuje u Jugoslaviju. Na zadnje je ta mirovina iznosila cca. 750 DM mjesečno. Pored toga imala je primanja od prodaje robe, koju je sama plela, i pomoćnih poslova u poljodjelstvu i na jednom brodu. Ljeti je povremeno iznajmljivala svoj apartman njemačkim turistima.

Godine 1971/72. optužena je uzela jugoslavensko državljanstvo.

Optužena nije bila kažnjavana u Saveznoj Republici Njemačkoj.

Optužena je 10. 12. 1983. uhićena prigodom svog, nakon 1967. godine trećeg,

ulaska u Saveznu Republiku Njemačku. Od tog dana se nalazi u predležećem predmetu neprekidno u istražnom pritvoru.

II. Optužena je upoznala kasnijeg počinitelja, Josipa Cvitanovića, početkom 1964. godine preko svog muža. On i Cvitanović bili su kolege na poslu u istoj tvrtki. U svoje slobodno vrijeme oni su povremeno zajedno kartali.

Josip Cvitanović, Jugoslaven, potječe iz mjesta Prolotac koje leži u unutrašnjosti na udaljenosti od oko 50 do 60 km od Splita. Cvitanović je bio cca. tri godine stariji od optužene, bio je oženjen za jednu Jugoslavenku i već je tada imao četvero djece.

Cvitanović, komunist na liniji i Titov pristalica, bio je u Jugoslaviji među ostalim neko vrijeme zaposlen kod policije, sve dok navodno nije zbog bolova u leđima morao napustiti to mjesto. S jednim zemljakom po imenu 'Vice' bio je u Sovjetskom Savezu i obučavan za zadatke službe državne sigurnosti. 'Vice' je kasnije bio drugi šef Službe državne sigurnosti u Splitu.

Godine 1960. došao je Cvitanović kao strani radnik u Saveznu Republiku Njemačku. Tu je radio u raznim mjestima, pretežito u Južnoj Njemačkoj, kao pomoćni građevinski radnik. Nakon što je Cvitanović početkom ožujka 1964. upoznao optuženu preko njezinog muža, došlo je u kolovozu – suprug optužene nalazio se u to vrijeme na bolničkom liječenju – među njima do intimnih odnosa. Nakon što ih je u studenom 1964. tadašnji iznajmljivač zatekao u nemiloj situaciji i dao im do znanja da to neće trpjeti u svojoj kući, preselili su se optužena i njezin muž početkom prosinca u Eutingen. Cvitanović je pomogao kod selidbe. On se također doselio kad je gospodin Coblenz, koji je 30. 11. 1964. bio otpušten iz bolnice, umro 5. 12. 1964.

Od 1. 1. 1965. unajmila je optužena onda stan u Pforzheimu, Keltererstr. 58. Domalo nakon toga doselio je Cvitanović kod nje. Od tog vremena živjeli su oboje u odnosu sličnom braku. Umjesto da kao prije doznačuje jedan dio svog dohotka svojoj ženi i djeci u Jugoslaviju, doprinosio je Cvitanović sada isključivo zajedničkim troškovima života s optuženom. Godine 1965. i 1966. proveli su optužena i Cvitanović svoj zajednički ljetni odmor u Jugoslaviji. Za vrijeme odmora proveo je Cvitanović samo kratko vrijeme kod svoje obitelji, pretežno se s optuženom zadržavao u blizini Splita.

Cvitanovićevoj supruzi njegov odnos s optuženom nije ni u kom slučaju ostao skriven. Stoga je 1967. godine otputovala u Saveznu Republiku Njemačku, da svoga muža pozove na odgovornost. Cvitanović je za to vrijeme kratkoročno preselio u hotel. U to doba došlo je i u Bahnhofstrasse u Pforzheimu do otvorenog obračuna između optužene i gospođe Cvitanović. Gospođa Cvitanović, koja je svoju suparnicu prepoznala na ulici, prišla je optuženoj i ošamarila je. Nakon što je gospođa Cvitanović opet otputovala, doselio je ovaj opet optuženoj.

Za vrijeme njihova zajedničkog života saznala je optužena od Cvitanovića za njegov prijašnji život, njegovu prijašnju djelatnost za jugoslavensku policiju i jugoslavensku Službu sigurnosti kao i njegov politički stav.

Kasnija žrtva, Marijan Šimundić, rođen 4. 8. 1938, potječe iz Lovreća/ Jugoslavija. Lovreć također leži u blizini Splita. Nakon pohađanja pučke škole prešao je na gimnaziju koju je, međutim, zbog političkih razloga, morao napustiti. Već 1956. godine pobjegao je iz političkih razloga – bio je uvjereni Hrvat i nije se slagao s

komunističkim sustavom u Jugoslaviji i Italiji. Odatle je u svibnju 1957. godine doputovao u Saveznu Republiku Njemačku. Ovdje je najprije, skupa sa svojim ocem, radio kao samostalni zastupnik za tekstil. Nakon toga otvorio je u Stuttgartu, u ožujku 1959. godine, zajedno s Nikolom Kovačićem, vodećom glavom hrvatskog pokreta u egzilu u Saveznoj Republici Njemačkoj, posao izvoza i uvoza. Taj je poslovni odnos trajao do srpnja 1965. godine.

U kolovozu 1966. unajmio je Marijan Šimundić gostionicu 'Paradies' u Schwenningenu. Budući da zbog svoje političke aktivnosti nije dobio koncesiju, vodila su gostionicu njegova braća koja su također živjela u Saveznoj Republici Njemačkoj. Vlasnica koncesije bila je njegova sestra Angelika. Marijan Šimundić zadržavao se u gostionici većinom samo za vikend. Od siječnja 1967. stanovao je u namještenoj sobi u Stuttgart-Feuerbachu. Živio je pretežito od ušteđevina i djelomičnih prihoda od gostionice.

Već kratko nakon njegovog dolaska u Saveznu Republiku Njemačku stupio je Marijan Šimundić u kontakt s hrvatskim emigrantskim organizacijama. Uskoro je ostvario kontakt s HRB ('Hrvatsko revolutionarno bratstvo') i njegovim vodećim ljudima. Kod HRB se radi o kasnije zabranjenoj tajnoj borbenoj organizaciji, čiji su se članovi zakletvom obvezali da će se do kraja života boriti za oslobođenje hrvatskog naroda od 'srpsko-komunističkog jarma' i za ponovnu uspostavu hrvatske države, uz primjenu svih sredstava, također i uporabu oružja. I njegov je poslovni partner Kovačić pripadao toj organizaciji. Osim toga je HRB održavao i kontakte s drugim organizacijama Hrvata u Saveznoj Republici Njemačkoj i Europi.

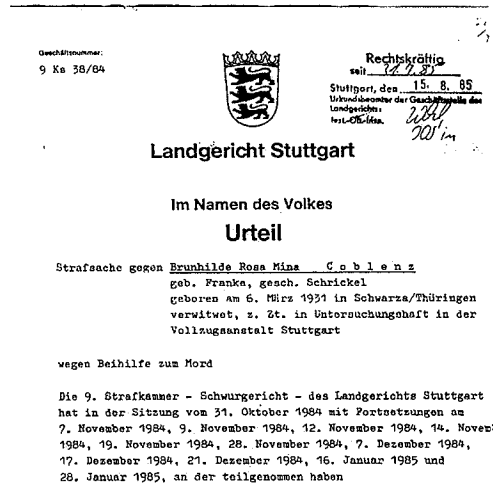

Geschäftsnummer:
9 Ks 38/84

Rechtskräftig
seit 12.7.85

Stuttgart, den 15. 8. 85
Urkundsbeamter der Geschäftsstelle des Landgerichts

Landgericht Stuttgart

Im Namen des Volkes

Urteil

Strafsache gegen Brunhilde Rosa Mina C o b l e n z
geb. Franke, gesch. Schrickel
geboren am 6. März 1931 in Schwarza/Thüringen
verwitwet, z. Zt. in Untersuchungshaft in der Vollzugsanstalt Stuttgart

wegen Beihilfe zum Mord

Die 9. Strafkammer - Schwurgericht - des Landgerichts Stuttgart hat in der Sitzung vom 31. Oktober 1984 mit Fortsetzungen am 7. November 1984, 9. November 1984, 12. November 1984, 14. November 1984, 19. November 1984, 28. November 1984, 7. Dezember 1984, 17. Dezember 1984, 21. Dezember 1984, 16. Januar 1985 und 28. Januar 1985, an der teilgenommen haben

Faksimil naslovne stranice presude protiv Brunhilde Coblennz

Koncem svibnja 1963. godine ubacio je Marijan Šimundić, zajedno sa svojim poslovnim partnerom, 9 članova HBR-a preko Milana u Jugoslaviju. Skupina je bila predviđena za diverzantski napad i opremljena oružjem i eksplozivom. Zbog njihovog diletantskog postupka uskoro su, međutim, uhvaćeni i u Jugoslaviji osuđeni na dugogodišnje kazne zatvora.

Dana 3. 10. 1963. uhićeni su osnivači i vođe HRB-a, koje je u međuvremenu zabranjeno: Geza Pašti, Nikola Kovačić i Marijan Šimundić. Svu trojicu osudio je Zemaljski sud u Stuttgartu 29. 5. 1964. zbog tajnog udruživanja na minimalne kazne zatvora.

Sljedećih godina radio je Marijan Šimundić i dalje za HRB, koje je sada radilo u ilegali. Sudjelovao je na više sastanaka s vodećim funkcionerima drugih hrvatskih organizacija u Europi, obavljao kurirske poslove i obavljao kupovinu oružja i eksploziva u Italiji i Belgiji. Zbog te djelatnosti pobuđivao je i sve veće zanimanje jugoslavenskih organa sigurnosti, poglavito UDB-e, političke policije koja je već neko vrijeme

obavještajno postupala protiv hrvatskih organizacija u egzilu. Otprilike od 1966. godine pribavljene su konkretne obavijesti o Šimundiću, i to ispitivanjem jugoslavenskih radnika na radu u inozemstvu dok su provodili godišnji odmor u Jugoslaviji. I članove obitelji Marijana Šimundića, njegovog oca i njegovog mlađeg brata Ljubomira, saslušavala je u Splitu UDB-a. Njima je tada dato u zadatak da opomenu Marijana Šimundića i da ga upozore da mora u osobnom interesu prekinuti aktivnost u HRB-u.

Koncem srpnja 1966. godine pojavili su se među Hrvatima u progonstvu u Saveznoj Republici Njemačkoj letci jedne nepostojeće emigrantske organizacije. U tim su letcima, koji su, prema saznanjima ovdašnjih istražnih organa, potjecali iz istočnog bloka, optužena četiri vođe HRB-a, Josip Senić, Geza Pašti, Franjo Turk i Marijan Šimundić, zbog navodne izdaje hrvatskih interesa. Istodobno su jugoslavenski organi sigurnosti raspisali nagradu od 20.000 DM za ubojstvo svakog vođe HRB-a. Osim toga je među Hrvatima, koji žive u Saveznoj Republici Njemačkoj, tražen 'Killer'. U ljeto 1966. godine izjavio je Hrvat u progonstvu Franjo Goreta, koji je također pripadao HRB-u, sa znanjem HRB-a, da je tobože spreman za nagradu od 20.000 DM ubiti Senića, Turka ili Marijana Šimundića. Njegov čovjek za kontakt s jugoslavenskom Službom sigurnosti bio je pri tom pripadnik jugoslavenskog Generalnog konzulata u Münchenu po imenu Milovanović. Taj je Goreti u Stuttgartu uručio i oružje, kojim je trebalo biti izvršeno djelo. Goreta je, međutim, 30. 8. 1966. u Stuttgartu ubio svog nalogodavca Milovanovića. Presudom zemaljskog suda u Stuttgartu od 21. 4. 1967. (Ks 18/66) osuđen je zbog toga na 8 godina zatvora.

Planirani napadi jugoslavenske Službe sigurnosti na vođe HRB-a ipak su na koncu završili uspješno. Senić je ubijen u Saveznoj Republici Njemačkoj. Pašti je nestao u Nizi. Ubrzo nakon ubojstva Marijana Šimundića nije više bilo traga ni Franji Turku.

Supruga Josipa Cvitanovića i njegova kasnija žrtva Marijan Šimundić bili su daleki rođaci. Cvitanović i Marijan Šimundić upoznali su se tek u Saveznoj Republici Njemačkoj, i to u Enzbergu, Okrug Pforzheim. Ivan Šimundić, najstariji brat Marijana Šimundića, bio je od kolovoza 1960. oženjen s Johannom Deiss, čiji su roditelji vodili gostionicu 'Zum Löwen'. Josip Cvitanović stanovao je tamo od 9. 10. 1960. do 24. 9. 1962. i od 28. 6. 1963. do kolovoza 1964. godine. Prigodom posjeta svome bratu upoznao je Marijan Šimundić pritom Josipa Cvitanovića 1961. godine. U kolovozu 1964. godine došlo je, za vrijeme jedne svadbe, do tučnjave između Marijana Šimundića i Ante Cvitanovića, brata kasnijeg počinitelja, nakon što je posljednji iznio brojne primjedbe o jednom hrvatskom vođi. Josip Cvitanović pokušao je pritom baciti Marijanu Šimundiću bocu na glavu, ali je promašio i umjesto toga pogodio punicu Ivana Šimundića. Na sudskoj raspravi, koja je nakon toga uslijedila, sudionici su se pomirili. Sljedećih godina nisu Šimundić i Cvitanović imali više kontakta jedan s drugim.

U ljeto 1967. godine obratila se jugoslavenska Služna sigurnosti Josipu Cvitanoviću, bi li zbog političkih razloga bio spreman ubiti Marijana Šimundića za odgovarajuću nagradu ili druge privilegije. Cvitanović je izjavio da je spreman to učiniti. Budući da je osobno poznavao Marijana Šimundića, a na temelju slučaja Goreta/ Milovanović, morao je računati i s tim da su vodeći ljudi HRB-a poduzeli mjere za svoju vlastitu zaštitu. Nije dakle mogao otvoreno pristupiti Marijanu Šimundiću, nego je skovao plan da ga namami u zasjedu. Time je Cvitanović htio stvoriti neopaženu i

neugroženu prigodu da ubije Marijana Šimundića, a da si istodobno osigura dovoljan vremenski razmak za namjeravani bijeg u Jugoslaviju.

Negdje sredinom srpnja 1967. godine tražio je stoga Cvitanović od optužene, koja je živjela skupa s njim, da mu pomogne kod 'obračuna' s Marijanom Šimundićem, kojega ona još nije poznavala. On joj je predočio svoju namjeru i svoj plan za to. Po tome, optužena se trebala približiti Marijanu Šimundiću pod lažnim imenom 'Doris Andreas' kao bogata udovica, prodavačica nakita iz Nürnberga. S obzirom na Šimundićevu slabost prema ženama trebala je u velikoj mjeri upotrijebiti svoje ženske čari. Josip Cvitanović htio je optuženu dovesti zato u jedan lokal gdje bi sa sigurnošću upoznala Marijana Šimundića. Tamo bi se optužena upoznala s Marijanom Šimundićem i namamila ga, obećavši mu možebitne ljubavne usluge, na zabačeno mjesto, gdje je Cvitanović, koji je trebao pratiti susret i ići za njima, mogao nesmetano izvesti svoj naum da s leđa ustrijeli Marijana Šimundića.

Optužena, koja je zaista voljela Cvitanovića i na koju je lako mogao utjecati zbog njihovih seksualnih odnosa, nadala se osim toga da će se Cvitanović rastati i oženiti se njome, izjavila je konačno da je spremna pomoći mu u njegovom planu unatoč činjenici što je Cvitanović htio ubiti Marijana Šimundića zbog političkih razloga. Da podupre svoju legendu (priču) kao bogata zastupnica za nakit, pribavila je na svom radnom mjestu nekoliko narukvica za satove, koje je, u slučaju potrebe, htjela prezentirati kao dijelove svoje kolekcije. Osim toga je napustila svoje radno mjesto da bi pri izvršenju plana bila fleksibilnija. Zajednički su onda nakon djela planirali bijeg u Jugoslaviju.

Josip Cvitanović doveo je optuženu, koja je bila sporazumna s njegovim planiranim djelom i spremna mu dati potporu, u podnevnim satima 4. 8. 1967. godine, u petak, u blizinu gostionice 'Paradies' u Schwenningenu koju su vodila Šimundićeva braća. Sukladno svojoj priči (legendi) nastupila je kao bogata prodavačica nakita Doris Andreas i stvarno upoznala slučajno nazočnog Marijana Šimundića, kojega joj je Cvitanoviă bio prije opisao. Nakon što je optužena oko "sata razgovarala s Marijanom Šimundićem, predstavila mu se kao prodavačica nakita Doris Andreas, za koju novac ne igra nikakvu ulogu, i time uspostavila prve kontakte s Marijanom Šimundićem, napustila je opet gostionicu i odvezla se s Cvitanovićem, koji ju je čekao u blizini, natrag u Pforzheim.

Kako ne bi pustila da se kontakt s Marijanom Šimundićem raskine, nazvala je već sljedećeg dana dva puta u gostionicu 'Paradies' i htjela razgovarati sa Šimundićem. On se nije nalazio u Schwenningenu, tako da su pokušaji optužene da ponovno dođe s njim u osobni kontakt propali.

Već u četvrtak, 9. 8. 1967, došla je optužena ponovno u gostionicu 'Paradies'. Marijan Šimundić nalazio se u to vrijeme u Stuttgartu. Onda je optuženoj uspjelo da za petak, 11. 8, ili subotu, 12. 8. 1967, dogovori susret s Marijanom Šimundićem u Stuttgartu, u Schlossgarten-Cafeu. Cvitanović ju je stoga odvezao u Stuttgart. On i optužena su dogovorili da će ih on pratiti ako bi optuženoj uspjelo napustiti kavanu s Marijanom Šimundićem. U povoljnoj prigodi on će onda izvršiti djelo. Budući da je Marijan Šimundić tog dana imao vrlo malo vremena i utanačene druge susrete s drugim osobama u Schlossgarten-Cafeu, nije optuženoj uspjelo da ga – kako je planirano – namami iz lokala. U tom razgovoru uspjelo joj je ipak ponovno pobuditi zanimanje

Marijana Šimundića. Prigodom tog razgovora saznala je optužena i da se Marijan Šimundić vikendom većinom zadržava u Schwenningenu. Ona je osim toga imala određen dojam da je Marijan Šimundić zainteresiran za nju i seksualno te da nije bio nesklon spolnom odnosu s njom. Stoga se obratila inače vrlo ljubomornom Cvitanoviću, koliko daleko bi trebala ići u tom pogledu s Marijanom Šimundićem, na što je Cvitanović tražio od optužene da ispuni Marijanu Šimundiću sve želje i u seksualnom pogledu, kako bi se izbjegao prekid kontakta sa Šimundićem.

U subotu, 19. 8. 1967. godine, došla je optužena ponovno u gostionicu 'Paradies'. Budući da Marijan Šimundić nije bio u Schwenningenu, razgovarala je s njegovim bratom Antom i još jednim rođakom Marijana Šimundića, Ivanom Čaljkušićem. Ovom je platila i pivo. Također je pokazala nekoliko narukvica za sat i ponudila nakit koji bi mogla povoljno nabaviti. Platila je njihove relativno male račune, premda su ona i Cvitanović imali vrlo malo novaca, novčanicom od 100 njemačkih maraka.

Već 22. 8. 1967. godine ponovno je posjetila gostionicu 'Paradies'. Isto tako u petak ili subotu, 25. ili 26. 8. 1967. Opet bez uspjeha.

Budući da su Cvitanović i optužena znali da će braća Šimundić napustiti gostionicu 'Paradies' do 1. 9. 1967, te će se time mogućnosti da se stupi u kontakt s Marijanom Šimundićem, za kojega nisu znali gdje stanuje u Stuttgartu i da ga se tako namami u zasjedu, drastično smanjiti, intenzivirali su sada svoje pokušaje da dođu do Marijana Šimundića. Da bi izbjegli gubljenje vremena zbog stalnih vožnji od Pforzheima do Schwenningena i ostali što je moguće bliže žrtvi, iznajmila je optužena od ponedjeljka, 27. 8, do srijede, 30. 8. 1967, smještaj u gostionici 'Falken' u Schwenningenu. Za to vrijeme više je puta nazvala gostionicu 'Paradies' i pitala za Marijana Šimundića, koji međutim nije bio nazočan. Nakon svog posljednjeg poziva, 2 sata kasnije, pojavila se osim toga u gostionici 'Paradies' kako bi se osvjedočila da Marijan Šimundić stvarno nije bio tu.

Da se ne bi prekinuo kontakt s Marijanom Šimundićem, pisali su optužena i Jozo Cvitanović već prije na poste restante u Stuttgartu. Na taj je način Marijan Šimundić dao da mu se dostavlja njegova cjelokupna pošta. To je priopćio optuženoj i osobno prigodom jednog ranijeg susreta. Ti su pismeni kontakti sada, kad je izgubljena jedina direktna mogućnost kontakta s Marijanom Šimundićem preko gostionice 'Paradies', intenzivirani. Da bi se izbjegla kasnija moguća identifikacija optužene na temelju rukopisa, Josip je Cvitanović uvijek, sa znanjem optužene, pisao dopisnice 'Doris Andres' Marijanu Šimundiću. Na taj je način napokon dogovoren sastanak optužene s Marijanom Šimundićem za subotu, 3. 9. 1967, na Glavnom kolodvoru u Stuttgartu, na koji Marijan Šimundić, međutim, nije došao.

U srijedu, 6. 9. 1967. piše Cvitanović, ponovno sa znanjem optužene, dopisnicu Marijanu Šimundiću s molbom da se sastanu u petak, 8. 9. 1967, subotu, 9. 9, ili nedjelju, 10. 9. 1967. Budući da je Marijan Šimundić u to vrijeme bio u Švicarskoj, gdje je nastojao dobiti zastupstvo kod jednog izdavača knjiga, utanačio je napokon s optuženom sastanak u utorak, 12. 9. 1967, u gostionici 'Juliska' u Stuttgartu. Taj je dogovor uslijedio isto tako pismeno dopisnicom Marijana Šimundića koja je bila adresirana poste-restante na 'Doris Andres'.

U utorak, 12. 9. 1967, dovezao je Josip Cvitanović optuženu svojim automobilom

oko 19.30 sati u blizinu gostionice 'Juliska' u Silberburgstrasse u Stuttgartu. Tamo se ona susrela s Marijanom Šimundićem koji ju je u lokalu već čekao. Marijan Šimundić bio je često u tom lokalu. Većinom je dolazio u pratnji mlađih žena. Marijan Šimundić i optužena ostali su u gostionici do iza ponoći. Razgovarali su, pili vino u malim količinama a kasnije razmijenili i nježnosti. Oko 0.30 sati napustili su zajedno lokal. Da bi izmjenjivali daljnje nježnosti i eventualno obavili spolni odnos, na što je optužena svojim ponašanjem ohrabrivala Marijana Šimundića, odvezao se Šimundić svojim osobnim automobilom Opel Rekord, registracijskih oznaka S – YY 559, u Stutgart-Weilimdorf. Na kraju mjesta zaokrenuo je onda u desno na poljski put gdje je parkirao svoja kola cca. 100 m daleko od državne ceste 295. Optuženoj je sada napokon uspjelo namamiti Marijana Šimundića na udaljeno mjesto, gdje je Josip Cvitanović, kojemu je htjela pomoći, mogao nesmetano izvršiti svoje planirano djelo. Optuženoj je bilo jasno da Šimundić u očekivanju ljubavnog užitka nije računao s napadom na svoju osobu i da je bio posve bezazlen.

Optužena je nadalje bila svjesna toga da je Cvitanović promatrao taj susret s Marijanom Šimundićem, kao i susrete prije toga, i vožnju u Stuttgart-Weilimdorf. Znala je da ih Cvitanović slijedi u svom osobnom automobilu i da će iskoristiti povoljnu prigodu, koja se bude nudila, za izvršenje svog plana da ubije Marijana Šimundića. To planirano djelo Cvitanovića htjela je optužena svojim djelovanjem poticati i doprinijeti njegovu uspješnom završetku. Nadala se da će na taj način konačno pridobiti Cvitanovića za sebe.

Da bi odvratila pozornost Marijana Šimundića, izmjenjivala je optužena, kako je prije dogovoreno s Cvitanovićem, dulje vrijeme nježnosti s istim u vozilu koje je bilo parkirano na poljskom putu, a da među njima nije došlo do spolnog odnosa. Šimundić je već otkopčao svoje hlače i povukao gaćice prema dolje, tako da je njegovo spolovilo bilo razotkriveno. Još dok se optužena milovala sa Šimundićem, otvorila je prozor na strani suvozača, uprkos vanjskoj temperaturi od maksimalno 6°C do 8°C, da bi Cvitanović, za kojega je pretpostavljala da se već nalazi u neposrednoj blizini vozila, nakon što je prije toga čula da se približava jedno vozilo po državnoj cesti 295, imao nesmetan pogled u vozilo i da mu stvori slobodno polje za pucanje. U tu svrhu se i pomaknula na desno, u pravcu suvozačevih vrata, od Šimundića, koji je napola ležao na vozačkom sjedalu, koje je bilo povučeno prema natrag u položaj mirovanja. Šimundić se sa svoje strane okrenuo malo u smjeru optužene, položio svoju desnu ruku gore na naslon suvozačkog sjedala i time se automatski približio suvozačevim vratima. U tom je trenutku Cvitanović, koji se u međuvremenu neprimijećen od Šimundića približio vozilu, ispalio dva ciljana hica - iz svoga pištolja Walther, kalibra 7,65 mm, na posve iznenađenog i time za obranu nesposobnog Šimundića - da ga ubije.

Jedan je hitac pogodio Šimundića u desni obraz ispred desnog uha i, nakon što nije nanio nikakve teže ozljede, kroz površinske meke dijelove je izašao opet na desnoj strani gdje završava kosa na vratu. Nakon toga probio je lijevu stražnju stjenku osobnog vozila. Drugi je hitac pogodio Šimundića u desnu nadlakticu, nešto malo iznad lakta. Hitac ga je samo okrznuo, jer je prodro u visini podlaktice u rukav žaketa i opet izašao u visini desnog ramena. Nakon toga probio je metak stražnji naslon suvozačevog sjedala, jednu torbu za spise, koja je ležala na stražnjem sjedalu, i stražnje sjedalo te ostao

Ivan Cvitanović

onda ležati ispod stražnjeg sjedala na podu vozila.

Šimundić je još pokušao pobjeći iz vozila. Već je bio otvorio vrata vozila kad je Cvitanović, koji je sa svoje strane otvorio suvozačeva vrata i pritisnuo optuženu prema dolje na sjedalu suvozača, da dobije slobodan prostor za pucanje, ispalio na Šimundića još tri naciljana metka. Sva su tri metka pogodila Šimundića u glavu.

Jedan je metak prodro iza desnog uha u lubanju i ostao u lijevom režnju malog mozga. Kanal pucnja ide u glavi s desna na lijevo. Drugi hitac pogodio je Šimundića u desnu stranu vrata. Kod uzlaznog kanala metka, koji isto tako prolazi s desna na lijevo, probio je bazu lubanje, mozak i lijevu tjemenu kost, te ostao u lijevom predjelu tjemena ispod kože glave. Treći je hitac prodro također u desnu stranu vrata. On je povrijedio desnu vratnu žilu kucavicu, probio vratnu kralježnicu i ostao u lijevom zatiljku gdje počinje kosa. Kanal hica ide s desna dolje prema lijevo gore straga. Kojim su redoslijedom ta tri hica pogodila Šimundića, nije se moglo razjasniti.

Šimundić nije odmah bio mrtav, ali je, zbog povrede vratne kralježnice, bio apsolutno nesposoban da nešto učini. Cvitanović je, nakon što je izvukao optuženu iz osobnog vozila, obišao vozilo, gurnuo Šimundića natrag u vozilo i gurnuo vozačka vrata u bravu.

Šimundić je nedugo nakon toga preminuo zbog teških povreda glave.

Optužena je u međuvremenu otrčala na državnu cestu 295, u pravcu Cvitanovićeva vozila. Zbog nervne napetosti i uzbuđenja, izazvanog djelom, morala je najprije povraćati. Zajedno s Cvitanovićem pobjegla je onda njegovim osobnim automobilom preko Austrije u Jugoslaviju. Svoju putovnicu i svoju čekovnu knjižicu već je od prvog kontakta s Marijanom Šimundićem stalno nosila sa sobom, jer ona i Cvitanović nikad nisu točno znali hoće li njihov plan uspjeti pri jednom od susreta. Stoga su stalno nosili sa sobom isprave i sredstva u gotovini, odnosno čekove koji su im bili potrebni za namjeravani kasniji bijeg u Jugoslaviju.

Leš Marijana Šimundića našao je ujutro 13. 9. 1967. oko 7.00 sati svjedok Brandt, koji je bio na putu na posao. Traganje za počiniteljima proteklo je najprije bez rezultata.

Tek kad je mlađi brat Marijana Šimundića, Ljubomir Šimundić, prilikom godišnjeg odmora u travnju 1969. godine, na ulici u Splitu prepoznao optuženu koja je njemu bila poznata kao 'Doris Andres', i kad je nakon toga opet počela istraga, moglo se doći do optužene i Josipa Cvitanovića.

Cvitanović i optužena odvezli su se nakon djela odmah u Jugoslaviju, i to u Split. Tamo je Cvitanović smjestio optuženu najprije kod poznanika, dok onda nije našla namještenu sobu. Od 1. 1. 1970. stanovala je optužena u jednom gradskom unajmljenom stanu u Ulici braće Santini 41 u Splitu, koji je sama pribavila. Intimni odnos s Cvitanovićem još se neko vrijeme nastavio, da bi se ovaj negdje 1971./72. opet okrenuo svojoj obitelji.Nakon što je istekla njemačka putovnica optužene, zatražila je uz pomoć Cvitanovića jugoslavensko državljanstvo koje je dobila 1971./72. godine.

Zahtjev za izručenje njemačkih istražnih tijela, koji se odnosio na optuženu, iz 1970. godine, ostao je bez rezultata. Optužena i optuženi živjeli su u Jugoslaviji posve nesmetano, premda je njihovo djelo bilo poznato tamošnjim istražnim organima. Cvitanović je 1983. godine umro u Splitu od raka kože...

IV. Optužena je prema utvrđenom činjeničnom stanju kriva za pomaganje u zločinu umorstva sukladno čl. 211., 27 Kaznenog zakona. Ona je svjesno i namjerno pomogla počinitelju Josipu Cvitanoviću u njegovom djelu s predumišljajem, ubojstvu Marijana Šimundića, tako što je namamila Marijana Šimundića u zasjedu i time je Cvitanoviću omogućila djelo.

Postoji značajka umorstva – podmuklost. Marijan Šimundić nije, s obzirom na situaciju prije djela, jer je izmjenjivao intimne nježnosti s optuženom, primjećivao napad na svoju osobu i život. Bio je stoga bezazlen i nije se mogao braniti kad je Cvitanović, za njega posve iznenada, pucao na njega. Optužena je kod svog potpomaganja također svjesno izazvala te okolnosti, koje su postupak Cvitanovića kvalificirale kao podmukli.

Iako postoje indicije da je optužena bila sudionica, nije joj se na koncu moglo dokazati da je željela djelo Cvitanovića kao svoje vlastito.

Nije bilo razloga za obranu ili razloga za isključenje krivnje.

V. Porota je za djelo presudila: 9 godina kazne zatvorom.

Ublaženo odmjeravanje kazne, koje se pritom primjenjuje prema čl. 27., st. 2., i 49., st. 1., Kaznenog zakona, iznosi od 3 do 15 godina zatvora.

Kod određivanja kazne unutar tog okvira uzela je porota u korist optužene da nije bila prije kažnjavana. Njoj u prilog govorilo je nadalje i to da se nalazila u izvjesnom odnosu ovisnosti spram Cvitanovića. Našla je partnera koji joj je prvi puta nudio seksualno ispunjenje, koji ju je financijski pomagao i za kog se nadala da će je oženiti. To blisko vezanje uz Cvitanovića i strah da će ga izgubiti ako možebitno odbije potpomaganje, u znatnoj su mjeri utjecali na njezinu odluku da pomogne Cvitanoviću u njegovom djelu, pa su ljudski barem shvatljivi. Kao olakotna okolnost djelovao je i dug vremenski razmak od izvođenja djela do osude. To se doduše može pripisati optuženoj zbog njezinog bijega u Jugoslaviju, ali ne može ostati posve neuvaženo da optužena prvi put nakon preko 17 godina osjeća punu konzekvenciju iz svog djela. Optužena je također, s obzirom na svoju dob i činjenicu da se prvi puta nalazi u zatvoru, u osobitoj mjeri osjetljiva na kaznu. Njoj u prilog govori i djelomično priznanje.

Protiv optužene govori prvo upornost, kojom je, zajedno s Cvitanovićem, slijedila cilj da Šimundića navabi u zasjedu, pri čemu joj je bilo ispravno svako sredstvo, pa i stupanje u spolni odnos sa Šimundićem. O znatnoj kriminalnoj energiji svjedoči i planiranje cijelog djela, u kojem optužena nije sudjelovala u neznatnoj mjeri. Na teret optužene održava se i njezina hladnokrvnost, kojom je na Šimundiću vršila i seksualne

manipulacije i stavljala mu u izgled spolni odnos, premda je znala da je Cvitanović u blizini i da će uskoro ubiti Šimundića. Protiv optužene govori nadalje i to što je znala da Šimundić nije dao nikakav povod za to djelo i da su motivi djela, ubojstvo čovjeka zbog njegova političkog mišljenja i političkog djelovanja, bili nedostojni. Odvagnuvši taj i ostale razloge za odmjeravanje kazne smatra porota odmjerenu kaznu u srednjem području raspona kazni, te potrebnom za djelo, krivicu i primjereno djelovanje na optuženu.

Indicije, koje bi govorile protiv zaračunavanja podnesenog istražnog pritvora, nisu razvidne."

Ubojstvo Nedjeljka Mrkonjića

Splitska *Udba* zavela je 12. ožujka 1968. tzv. pojedinačnu obradu (PO) nad hrvatskim emigrantom Nedjeljkom Mrkonjićem, iz Zmijavaca kod Imotskoga, koji se tada nalazio u Francuskoj. Prije toga obrađivan je kao pripadnik skupine emigranata u Parizu, kojoj je *Udba* dala pseudonim *Alkari*. Mrkonjić je postao *Udbi* posebno zanimljiv nakon nekoliko izvješća suradnika splitskog *Centra* SDS-a, *Laze*, u kojima je ovaj tvrdio da se Mrkonjić učlanio u *Hrvatsko revolucionarno bratstvo* i kao član te organizacije izveo napad na jugoslavensko veleposlanstvo u Parizu.

Izmasakrirano tijelo Nedjeljka Mrkonjića pronađeno je 6. travnja 1968. na jednom smetlištu u okolici Pariza. Odbukcija na njemu utvrdila je više uboda nožem i prostrijelnih rana, kao i datum njegove smrti: 3. lipnja 1968.

Iza pseudonima *Lazo* krio se Mrkonjićev susjed iz sela Slivno kod Imotskoga - Dinko Jukić. On je, što je posebno indikativno, poslije ubojstva Mrkonjića dobio novi pseudonim - *Šime* odnosno *Šimun*.

Ubojstvo Ante Znaora i Josipa Krtalića

Hrvatski emigranti, članovi HOP-a u Francuskoj, Ante Znaor i Josip Krtalić potjecali su iz obitelji koje su mnogo pretrpjele pod jugokomunističkim režimom. Znaor je rođen 16. studenog 1937, kao i Nedjeljko Mrkonjić, u Zmijavcima kod Imotskoga, a Krtalić 26. rujna 1942. u Orahovici kod Konjica.

Prema podacima objavljenim u emigrantskom tisku, otac Josipa Krtalića, Ilija, nakon što je neoprezno otkrio da je jedini preživjeli svjedok četničkog zločina 1943. u Orahovici, biva ubijen poslije rata kod Vinkovaca, gdje je radio kao strojovođa. Josipova majka Janja ostala je s osmero potpuno nezbrinute djece, četiri sina i četiri kćeri. Mučila se na razne načine kako bi sačuvala i prehranila maloljetnu djecu.

Život u Orahovici postao je općenito nepodnošljiv nakon početka gradnje jablaničke hidrocentrale. Naime, kako bi izazvala paniku i strah među Hrvatima u tom kraju, *Udba* je jedne noći na smišljen i lukav način, ubodima noža i mitraljeskim rafalima, ubila dvojicu najuglednijih seljana Orahovice, Lazu Tomića i Iliju Anđelića te njihova tijela bacila u nabujalu Neretvu. Navodni ubojica, neki Srbin, osuđen je na doživotni

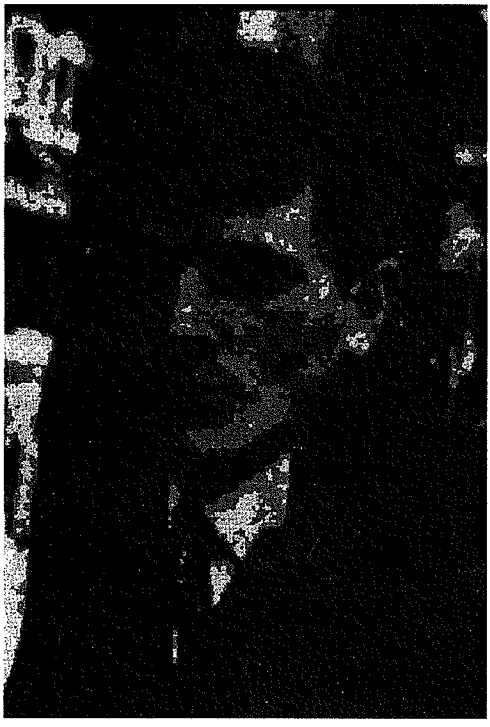

Josip Krtalić

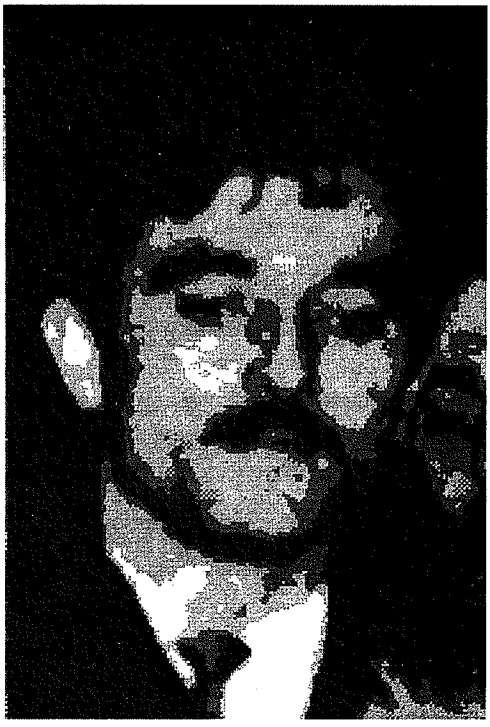

Ante Znaor

LE INDAGINI SULLO SCOPPIO DI TRIESTE

Preparavano un attentato quando l'esplosione li uccise

I due stavano maneggiando gli ordigni a orologeria nel presso del consolato jugoslavo quando hanno provocato lo scoppio

Faksimil članka iz talijanskih novina o pogibiji Znaora i Krtalića

Reg. Cert. N. 18052/53/54

COMUNE DI TRIESTE

RIPARTIZIONE I - STATO CIVILE ANAGRAFI

UFFICIO DI STATO CIVILE

CERTIFICATO DI MORTE

L'Ufficiale dello Stato Civile del Comune di Trieste

c e r t i f i c a

che ZNAOR Ante

nat o in Zmijavci-Imotski-Dalmazia addì 16 novembre 1937

è mort o in Trieste

il giorno sedici del mese di agosto

dell'anno millenovecento sessantotto

(Atto N. 2343, Parte II, Serie B, Anno 1968)

Pour traduction certifiée
Visée ne varietur sub n°
307549
Paris, le 9 OCT. 1968

Trieste, 23 agosto 1968

L'UFFICIALE DELLO STATO CIVILE
ALFIO CAUCCI
UFFICIALE AMMINISTRATIVO

Compilato:

Faksimil smrtovnice Ante Znaora

Grobnica Ante Znaora i Josipa Krtalića u Trstu

zatvor, ali je pušten na slobodu prije nego što je odležao tri godine. Vidjevši što se događa u njezinu okruženju Janja Krtalić s djecom Josipom, Slavkom, Dragicom i Stankom odlučuje se na bijeg u Gradišće kod Županje. Nakon nekoliko godina Josip je, pod utjecajem svih spoznaja o progonu hrvatskog puka, emigrirao u Francusku gdje se učlanio u *Hrvatski oslobodilački pokret.*

Udba je znala da Znaora i Krtalića nije teško nagovoriti na akciju protiv Jugoslavije, a među njima je imala svog agenta-provokatora. To je bio suradnik *Šime*. On je, kako je sam kasnije pričao pred svjedocima, sa Znaorom i Krtalićem trebao minirati zgradu jugoslavenskoga konzulata u Trstu, inače poznatog kao važne baze *Udbinih* operacija protiv hrvatske emigracije.

Znaor, Krtalić i *Šime* prešli su francusko-talijansku granicu 15. kolovoza 1968. *Šime* legalno u automobilu, a Znaor i Kratlić ilegalno, jer su imali zabranu ulaska u Italiju. Sljedećeg dana, 16. kolovoza, neposredno pred samu akciju, *Šime* je zatražio da se zaustave na parkiralištu, u ulici Bocaccio u Trstu, svega jedan kilometar od zgrade jugoslavenskoga konzulata na Furlanskoj cesti. Kratko nakon što se *Šime* odmaknuo od automobila, pripremljeni pakleni stroj je eksplodirao i raznio automobil. Znaor i Krtalić su na mjestu poginuli, a *Šime* je pobjegao i vlakom se vratio u Nizu.

Ubojstvo Hrvoja Urse

Tijelo člana *Hrvatskog oslobodilačkog pokreta* - Hrvoja Urse izvađeno je 30. rujna 1968. iz rijeke Fulde kod gradića Sandlofsa (Hessen) u SR Njemačkoj. Policijska istraga i odbukcija utvrdili su da je Ursa ubijen u noći od 26. na 27. rujna 1968. i bačen u rijeku.

Ursa je stanovao u Frankfurtu na Maini, a u slobodno vrijeme prodavao je emigrantske novine i dijelio letke - ne samo emigrantima nego i hrvatskim gastarbeiterima. S nekima je održavao i tajne kontakte, posebice sa svojim daljnjim rođakom Milanom Vukojom. Međutim, Ursa nije znao da je Vukoja još 1963. godine, kad je podnosio molbu za putovnicu, potpisao obvezu na suradnju s *Udbom.*

Godine 1967, nakon jednog posjeta domovini, Vukoja je Ursi djelomično otkrio svoje veze s *Udbom*, ali ih je prikazao u krivom svjetlu: da ga je *Udba* uhitila u Sarajavu i strahovito mučila zbog kontakata s emigrantima.

Nekoliko dana prije nego što je voda izbacila Ursino tijelo, Ursa je viđen kako s Vukojom i još dvojicom nepoznatih muškaraca ulazi u jedan automobil. Odvezli su se u Ursin stan. Policijska istraga je došla do zaključka kako je Ursa tada i ubijen. Vukoja je nakon zločina pobjegao u Jugoslaviju u službenom automobilu zamjenika jugoslavenskoga generalnoga konzula u Frankfurtu.

Hrvoje Ursa i ubojica Milan Vukoja

Iko Domazet, alias Nikola Kovačić, pisao je u emigranstkom časopisu *Nova Hrvatska* br. 21/1979:

"Nakon bijega iz Njemačke, Milan Vukoja se sklonio kod roditelja u selo Glavice, nedaleko Glamoča. Skoro svakog dana odlazio je nestrpljiv i nezadovoljn u Udbu u Livno. U Udbi su ga smirivali i govorili mu da čekaju obavijest iz republičkog SUP-a u Sarajevu. Na kraju je došao i taj odgovor. No, Udba iz Sarajeva javila je Udbi u Livnu da oni nemaju pojma ni o Milanu Vukoji ni o njegovim deviznim potraživanjima. Smjesta je otputovao u Mostar, uvjeren da se radi o zabuni. Mislio je da će sve razjasniti na mostarskom SUP-u, uz pomoć Stanislava Čolaka, Udbinog funkcionera, kojemu je bio poznat čitav slučaj. Ali i tu kao da se sve urotilo protiv Vukoje. Odveli su ga ipak prijateljski u hotel Neretva na konak i obećali mu da će, kad dođu nadležni iz Sarajeva, sigurno sve biti sređeno. Sutradan, točnije 13. 1. 1969, kad je čistačica otvorila vrata hotelska sobe, nije mogla vjerovati vlastitim očima. Na krevetu, pokriven do grudi, ležao je zaklan čovjek. Potraživanje Milana Vukoje bilo je tako riješeno".

U kasnijem iskazu visoki dužnosnici *Udbe* su odgovornost za to dvostruko ubojstvo pripisali tadašnjem službeniku livanjske *Udbe* - Mirku Hercegu, šefu mostarske *Udbe* - Stipi Grizelju i inspektoru *Druge uprave* bosansko-hercegovačke *Udbe* - Stanku Karadegliji.

Mirko Herceg, prema posljednjim dostupnim podacima, živi negdje u Vojvodini, Stipe Grizelj je prije godinu dana umro u Mostaru, dok je Stanko Karadeglija poginuo u automobilskoj nesreći 1973. godine.

Likvidacija Mile Rukavine, Krešimira Tolja i Vida Maričića

Točno mjesec dana nakon podmuklog umorstva Hrvoja Urse, 16. listopada 1968, ubijeni su u Münchenu Mile Rukavina (58), Krešimir Tolj (30) i Vid Maričić (22).

Mile Rukavina, rođen 2. kolovoza 1910, uspio je preživjeti Bleiburg. Živio je potpuno povučeno u Austriji, a kada je Jugoslavija 1954. godine zatražila njegovo izručenje, on se preselio u njemački gradić Schangau. Nakon nekog vremena preuzeo je vodstvo tamošnje HOP-ove podružnice *Ujedinjeni Hrvati Njemačke*.

Kobnoga dana Rukavina je navratio u restoran u vlasništvu hrvatskog emigranta Mate Prke u Münchenu. Nakon iznenadnog telefonskog poziva žurno je otišao u ured svoje organizacije u Paul Heyse Strasse 25, gdje se nalazila i redakcija časopisa *Hrvatska sloboda*. Verzija njemačke policije, koja je na zahtjev Hrvata provalila u navedene prostorije, glasi:

"Kad smo u 14.30 provalili u prostorije - svi su već nekoliko sati bili mrtvi. Rukavina je u ruci držao neki spis i naočale, koje je upotrebljavao samo kod čitanja.

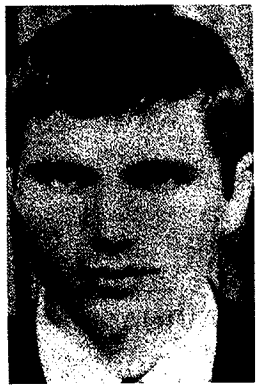

Gore: Vid Maričić i Krešimir Tolj

Lijevo: Mile Rukavina

Tolja su ubili s pet metaka u fotelji. Pokraj njega je ležala njegova putovnica, rastvorena. Maričić je ležao pred izlaznim vratima. On je, izgleda, pokušao pobjeći. Te okolnosti upućuju na neke pretpostavke. Ubojice su vjerojatno nastupili u ulozi njemačkih policajaca. Pri upadu, Rukavini su pružili fiktivni nalog, a od Tolja zahtijevali isprave. Zločinci su iskoristili trenutak njihove zbunjenosti, izvadili pripremljeno oružje i poubijali ih iz neposredne blizine".

Nova Hrvatska br. 18/79. pisala je o tom trostrukom ubojstvu:

"Postoji podatak o razgovoru između jednog bivšeg jugoslavenskog funkcionera i umirovljenog zagrebačkog udbaša Alberta Kralja. Kralj je u tom razgovoru prigovorio kako se za ubojstvo münchenske skupine potrošilo previše novca - preko 100 tisuća maraka. Šalio se na račun mladih ljudi u Udbi, kojima je pred očima samo materijalna dobit i šverc. Pohvalno se izrazio samo o nekim pojedincima i kod toga je spomenuto ime Kinga i Belog, koji su najzaslužniji za münchensku akciju".

Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava organizirala je, na zahtjev rodbine, prijenos posmrtnih ostataka pokojnog Krešimira Tolja sa münchenskog gradskog groblja te su oni 26. listopada 1997. pokopani na mjesnom groblju *Krpiševac* u Veljacima.

Planiranje ubojstva Miljenka Dabe-Peranića

Miljenko Dabo-Peranić nakon emigriranja u Francusku postao je bliski suradnik Vjekoslava Luburića. Peranića je obrađivala riječka *Udba*, u čijoj se arhivi nalazi zabilježeno:

"Miljenko Dabo – Peranić, sin Ante i majke Tonice, rođene Škunca, r. 5. XI. 1923. u Novalji - Pag, kotar Rijeka, Hrvat, drž. SFRJ, profesor glazbe, oženjen sa

Marijom Šonje, otac jednog ženskog djeteta, nastanjen u Parizu na adresi: 30 Rue Jacob VI- eme.

Gimnaziju je pohađao u samostanu Babija na otoku Korčuli. Koncem 1944. godine mobiliziran je u NOV. Poslije oslobođenja kao vojnik JNA povezuje se s dužnosnicima klera u Samoboru. Preko ovih organizacija želi ostvariti bijeg preko granice, ali u tome ne uspijeva. Uhićen je i suđen na 4 godine strogog zatvora. Nakon izdržane kazne, završio je gimnaziju a zatim se upisao na fakultet. Kao student istupao je neprijateljski. Ponovno je uhićen zbog širenja neprijateljske propagande. Za ovo djelo nije suđen, pa je nakon provedene istrage pušten na slobodu.

1957. godine redovnim putem odlazi u Francusku kao turist, gdje je zatražio politički azil. U Parizu se povezuje s dužnosnicima Hrvatske političke emigracije i ubrzo se eksponira kao aktivni neprijatelj SFRJ. Postaje rukovoditelj 'Kluba hrvatskih sveučilištaraca' u Parizu. Bio je jedno vrijeme urednik lista 'Hrvatski radnik', koji je pripadao organizaciji HOP-a. Bio je sklon da surađuje sa svim organizacijama koje neprijateljski djeluju protiv SFRJ. U posljednje vrijeme povezao se s Maksom Luburićem u Madridu i postao njegov glavni suradnik. Po sugestiji Luburića, Miljenko je organizirao tiskanje lista 'La Croatia'. Urednik lista je sam Miljenko, a namijenjen je svjetskoj javnosti, posebno francuskoj. U njemu objavljuje razne članke iz hrvatske povijesti i druge koji su upereni protiv našeg poretka i druga Tita posebno. U broju od svibnja 1963. godine piše 'X travnja 1941. godine', 'Napoleon i Hrvati', 'Bleiburg - Hrvatski Super Katyn' - 150.000 hrvatskih vojnika i civila poubijao Tito u svibnju 1945. godine: 'Da bi se bolje upoznao Titoizam', 'Komedija sa sindikalizmom u Titoslaviji', ' U Titovim marševima smrti i logorima za uništenje', 'Osnivanje Nezavisne države Hrvatske' itd. Neke od ovih članaka piše sam, a mnoge tiska iz drugih publikacija emigrantskog tiska.

Peranić je autor 'Memoranduma' upućenog De Gaulleu u kojemu prikazuje položaj Hrvatske. Pored vršenja pismene propagande sračunate na podrivanje nacionalnog jedinstva Jugoslavije, Peranić aktivno radi na organiziranju i učvršćenju emigrantskih organizacija u cilju borbe protiv postojećeg društvenog poretka u zemlji. Sudjeluje na kongresima emigrantskih organizacija na kojima javno istupa protiv SFRJ.

Nakon ukratko iznesenih podataka navodimo dokumenta koja ukazuju na njegovu neprijateljsku aktivnost.

Na prvoj stranici 'Osobni podaci' obrazac br. 4 nalaze se njegovi osobni podaci iz kojih se vidi da je uhićen po vojnom sudu, osuđen na 4 godine zatvora i dvije godine gubitka građanskih prava - Divizijski vojni sud u Zagrebu, broj spisa 1499 od 1946. godine. Iz podataka na stranici 4. proizlazi da je još po završenoj osnovnoj školi bio član križarske klerikalne organizacije. Kao osnovac odlazi u samostan na Korčuli gdje uči za svećenika. Godine 1944. mobiliziran u NOV.

Pokušava bijeg, ali bude uhvaćen, zbog čega je i suđen po vojnom sudu.

Od 5 - 17. stranice dosjea nalaze se dokumenti o njegovom uhićenju nakon dolaska u rodno mjesto Novalju, a pušten je rješenjem javnog tužitelja radi pomanjkanja dokaza na slobodu.

Iz suradničkog izvješća s fakulteta na stranici 18. vidi se da Peranić uglavnom kontaktira sa studentima ustaški orijentiranima.

Na 24. stranici nalazi se upitnik o emigrantu. Iz njega se vidi da je Peranić 1957. godine otišao s putovnicom u Francusku, zatražio azil i postao emigrant. Prvi podaci koji govore o njegovom uključivanju u redove neprijateljskog dijela emigracije nalaze se na strani 26. Ilegalka Vida Jakaša - Pavliček izjavljuje da je Peranić pristaša Pavelića i da se bori za veliku Hrvatsku. Slične podatke o njemu dao je i Ivo Jakaša, ilegalac iz Francuske - str. 27.

U opširnom izvješću koje je podnio suradnik 'Branimir' po povratku iz Francuske, strana 28 - 39, detaljno je ocrtan lik i aktivnost Peranića. Povezan je s Ivicom Masnov, Slavkom Dubravica, Tomom Jurašinović i drugima. U stanu kod Peranića vodili su se razgovori o stvaranju nove Hrvatske, pjevale ustaške pjesme, vrijeđali naši državni rukovoditelji itd. Glavnu riječ je u svemu imao Peranić. U izvješću se dalje govori da je on organizirao proslavu u povodu godišnjice NDH 1961. god. Na toj proslavi bili su prisutni, pored Peranića, Slavko Dubravica, Ivica Masnov, Tomo Jurašinović, Dujan Galić, Ante Boban, ustaški satnik Lovrić i drugi emigranti. Također su bili prisutni predstavnici Mađarske, Bugarske, Poljske i Ukrajine. Prisustvovali su i predstavnici policije. Tom prilikom prisutne je pozdravio Peranić na francuskom jeziku. Cilj ovog skupa bio je da se prisutni gosti upoznaju sa ciljevima i zadacima hrvatske emigracije, te borbom hrvatskog naroda u prošlosti. Pozdravne govore su održali i predstavnici emigracije iz naprijed navedenih zemalja. Predstavnik francuske policije pohvalno se izrazio o cijeloj proslavi, a posebno ga je oduševio prikaz razvitka Hrvatske. Uglavnom, u izvješću je obrađena cjelokupna aktivnost Peranića u 1961. godini.

Na 40. strani obrađena je politička boja uže Peranićeve rodbine. Otac mu je pripadao HSS-u, religiozno zatucan - fanatik. Braća: Ivan živi u Novalji, politički nezainteresiran, Ljubo, ing. šumarstva, živi u Zagrebu, sestra Marija udata za Ivana Pernicki, također živi u Zagrebu. Osobni podaci obrađeni su i na stranicama 41 - 43.

Luka Peranić, radnik u Parizu, koji je srpnja 1962. godine boravio u Novalji na odmoru, izjavio je da od Novaljaca u emigraciji u neprijateljskoj aktivnosti se najviše ističe Miljenko Peranić. Navodi da je on šef hrvatskog emigrantskog pokreta, te da se s ostalim emigrantima pripremaju osnovati hrvatsku vladu, postavljanje ministara i sl. Luka Peranić je pokušao na njega vršiti utjecaj u pozitivnom smislu, ali je ovaj to odbio govoreći da će se u zemlju vratiti kao oslobodite lj. Str. 49.

Stranice 50 - 55. sadrže podatke koje zahtijeva upitnik o jugoslavenskom emigrantu.

Po povratku iz Francuske početkom 1963. godine suradnik 'Jagoda' donio je emigrantski list 'Mlada Hrvatska' br. 12 za studeni i prosinac mjesec 1962. godine. Dvobroj je bio posvećen održavanju 'Kongresa hrvatskih sveučilištaraca' u Parizu. Iz ovog lista vidi se tko je sve prisustvovao kongresu. Na kongresu su bili predstavnici hrvatskih studenata – emigranata iz čitave Europe i to: Engleske – Jakša Kušan, Španjolske – Tomislav Ivandić, Švicarske - Tihomil Rađa, Njemačke – Slavko Štajduhar, Nedo Gladić, Miro Škrinjarić i Branko Orlović, Italije - Karmen Klamuzin i Toni Kusić, Austrije - 'dvojica kolega', Francuske – Miljenko Peranić, ing. Željko Kovačić, Davor Topalović i Krunoslav Mašina. Od gostiju su bili prisutni: dr. Jure Petričević. Ostali su poslali svoje referate da ih se pročita. Kasnije su došli iz Aachena ing. Ivo Bulić i ing. Cernić - Njemačka, gosp. Mance, Šehović iz Francuske i drugi. Dalje se u listu 'Mlada

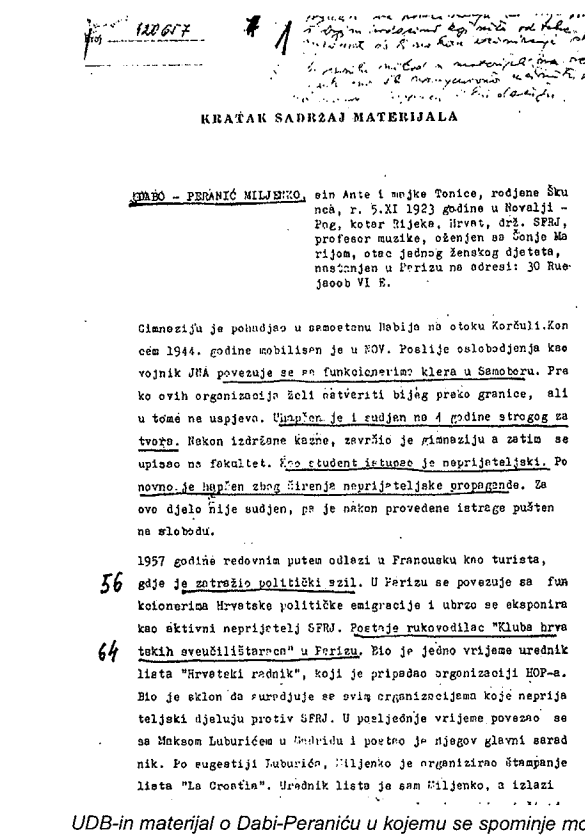

122617 # 1

KRATAK SADRŽAJ MATERIJALA

JURBO - PERANIĆ MILJENKO, sin Ante i majke Tonice, rođene Škunca, r. 5.XI 1923 godine u Novalji - Pag, kotar Rijeka, Hrvat, drž. SFRJ, profesor muzike, oženjen sa Šonje Marijom, otac jednog žen.skog djeteta, nastanjen u Parizu na adresi: 30 Ruejacob VI E.

Gimnaziju je pohađao u samostanu Babija na otoku Korčuli. Koncem 1944. godine mobilisan je u NOV. Poslije oslobođenja kao vojnik JNA povezuje se sa funkcionerima klera u Samoboru. Pre ko ovih organizacija želi ostvariti bijeg preko granice, ali u tome ne uspjeva. Uhapšen je i sudjen na 4 godine strogog za tvora. Nakon izdržane kazne, završio je gimnaziju a zatim se upisao na fakultet. Kao student istupao je neprijateljski. Po novno je uhapšen zbog širenja neprijateljske propagande. Za ovo djelo nije sudjen, pa je nakon provedene istrage pušten na slobodu.

1957 godine redovnim putem odlazi u Francusku kao turista,
56 gdje je zatražio politički azil. U Parizu se povezuje sa fun
kcionerima Hrvatske političke emigracije i ubrzo se eksponira
kao aktivni neprijatelj SFRJ. Postaje rukovodilac "Kluba hrva
64 tskih sveučilištaraca" u Parizu. Bio je jedno vrijeme urednik
lista "Hrvatski radnik", koji je pripadao organizaciji HOP-a.
Bio je sklon da surađuje sa svim organizacijama koje neprija
teljski djeluju protiv SFRJ. U posljednje vrijeme povezao se
sa Maksom Luburićem u Madridu i postao je njegov glavni sarad
nik. Po sugestiji Luburića, Miljenko je organizirao štampanje
lista "La Croatia". Urednik lista je sam Miljenko, a izlazi

marija, žena od Peranić Miljenka, kako kaže Šonje Tonka pripremao se da dobije francusko državljanstvo i da ovog ljeta dođe sa djetetom na godišnji odmor u Novalju. Do ove posjete nije došlo, jer se Peranić u posljednji čas predomislio, tako da su i komb.nacije oko toga propale.

Iz poslednjih izvještaja suradnika "Irme" i "Filipa" vidljivo je, da se Peranić pasivizirao u svojoj neprijateljskoj aktivnosti, ne radi više onako intezivno, ne posjećuju ga u velikoj mjeri emigranti, a i njegov rad se smanjio i svodi uglavnom na pisanje "hrvatske historije" koja mu u nastavcima izlazi u Španiji u listu "Drina".

U cilju realizacije [illegible] nad Peranićem predložene su slijedeće mjere:

- vršiti stalan politivan utjecaj u pravcu pasivizacije odnosno poništenja angažiranja.
- mogućnost korištenja kompromitirajućeg materijala na osnovu kojega bi mogli prići angažiranju.
- Ukoliko prva ili druga kombinacija nebi uspjela sma trano mogućim njegova kompromitacija.
- Postoje svi uslovi, ukoliko odbacimo ili ne uspijemo u prvo tri varija te, da likvidiramo Peranića. U ovom pravcu izvr ili smo već neke predradnje.

Na ovim zadacima raditi će se intezivno s tim da bi vri jeme realizacije što više moguće skratili.

Građanin Vamer Josip, više poznanik Peranića izvjestio nas je nakon posjete istom, da se njegova dje latnost osjetno smanjila i u glavnom ju je prenio iz okvira stena u kancelariju gdje radi, materijalne prili ke su mu se pogoršale. Pre a njegovoj ocjeni emigracija prilično dobro radi i rezultati nisu izostali. Da je više sloge isti bi bili bolji, jer sredstava ima dosta. Peranić se nije mnogo interesirao za prilike u zemlji.

Rijeka, 14.II 1969.g.

Alberta Tulić

UDB-in materijal o Dabi-Peraniću u kojemu se spominje mogućnost njegove likvidacije

Hrvatska' govori o tijeku i radu kongresa, napadima na Antu Ciligu i Miroslava Varoša kao nepoželjnima na kongresu itd. - Str. 56 - 60.

U izvješću konzularnog odjeljenja postoji obavijest o izlaženju prvog broja hrvatskog lista na čijim pripremana radi Peranić. Kako će se list zvati, još tada nije bilo poznato. Cilj je okupiti sve studente emigrante. Inače, Peranić je ekstremist i vrlo aktivan u neprijateljskoj djelatnosti prema SFRJ. 11. veljače 1963. god. str. 62.

Na 63. stranici opisane su rodbinske veze o kojima Peranić piše. To su: otac Antun Peranić, majka Tonica i brat Ivan. Svi nastanjeni u Novalji. Zatim brat Ljubo, nastanjen u Sl. Brodu, i sestra Marija udata za Ivana Pernicki, krojača iz Zagreba.

Prvi broj 'La Croatia' izdaje Peranić u svibnju 1963. godine. Naslovi članaka: '10. travnja 1941.', 'Napoleon i Hrvati', 'Bleiburg - hrvatski super Katyn', 'Da bi se bolje upoznao Titoizam', 'U Titovim marševima smrti' itd. Str. 64.

Suradnici 'Irma' i 'Filip' u izvješćima od 3. 6, 13. 6, 10. 9. 1963. god. te u izvješću od 19. 3. 1964. godine opširno su opisali djelatnost Peranića. Pored izvješća su priloženi materijali, koje je suradnica 'Irma' ukrala Peraniću za vrijeme boravka u Parizu. Materijali sadrže: Memorandum upućen De Gaulleu - potpisnici Maks Luburić i Miljenko Peranić, zatim list 'La Croatia' br. 4. od listopada 1963. god, fotografije pisama koje dr. Ilić upućuje Juci Rukavini, Mili Rukavini, Nahidu Kulenoviću itd.

Iz pisama se vidi stav Ilića u odnosu na Luburića. Sva pisma su tajne prirode i Luburić ih fotokopirane šalje na uvid Miljenku Peraniću. Pored ovih dokumenata,

suradnica 'Irma' digla je i dva dopisa koje upućuje Željko Bebek Peraniću. U jednom se Bebek u ime Luburića zanima za slučaj Zvonka Kučara. Njegov slučaj povezuje s nestankom njihovih povjerenika iz Nize i Malmöa - Švedska. Boji se organizirane infiltriranosti komunističkih agenata. Informacije, i to detaljne, traži radi upoznavanja emigrantske javnosti. Uz fotokopiju pisama priložen je i tumač skraćenica koje osobno šalje Luburić Peraniću, jer bi bilo bez tumača nejasno o kojim se licima u pismima radi. Ilić ima naziv za svakog svog čovjeka - Strana 64 - 122.

Na stranicama od 123. do 165 – obrađena su izvješća suradnika 'Rade' od 2. 4. 1963, informacija RSUP-a od 2. 6. 1964, zatim izvješća suradnika 'Filipa' od 24. 6. 1964, te suradnice 'Irme' od 29. 6. 1964. god.

Iz ovih izvješća se vidi izrazita neprijateljska djelatnost Peranića. Njegova aktivnost naročito dolazi do izražaja preko lista 'La Croatia' kojega je ujedno izdavač i urednik. Također su očite njegove veze s Luburićem, kod kojega svako ljeto provodi godišnji odmor. Oko Peranića okupljaju se mnogi njegovi zemljaci, vrši na njih utjecaj, te ih učlanjuje u HNO. Iz izvješća također proizlazi da Peranić uspostavlja veze s diplomatskim predstavništvima zapadnih zemalja u Francuskoj. Preko njih zahtijeva i traži pomoć u priznavanju njihove borbe za stvar 'Hrvatske'. Osobno se obraćao i U Tantu - Organizaciji ujedinjenih naroda. O svemu tome postoji dokumentacija u dosjeu.

Na Peranića je vezan suradnik 'Jusufi' preko koga ga uspješno obrađujemo. Kanalizirali smo ubacivanje propagandnog materijala, tako da uglavnom dolazi u naše ruke.

Marija, supruga Miljenka Peranića, kako kaže Tonka Šonje, priprema se dobiti francusko državljanstvo i ovog ljeta doći s djetetom na godišnji odmor u Novalju. Do ovog posjeta nije došlo, jer se Peranić u posljednji trenutak predomislio, tako da su i kombinacije oko toga propale.

Iz posljednjeg izvješća suradnika 'Irme' i 'Filipa' vidljivo je da se Peranić pasivizirao u svojoj neprijateljskoj aktivnosti, ne radi više onako intenzivno, ne posjećuju ga u velikoj mjeri emigranti, a i njegov rad se smanjio i sveo uglavnom na pisanje 'hrvatske povijesti' koja mu u nastavcima izlazi u Španjolskoj u listu 'Drina'.

U cilju realizacije obrade nad Peranićem predložene su sljedeće mjere:

- *vršiti pozitivan utjecaj u pravcu pasivizacije odnosno postupnog angažiranja,*
- *mogućnost korištenja kompromitirajućeg materijala na temelju kojega bi mogli prići angažiranju,*
- *ukoliko prva ili druga kombinacija ne bi uspjele, smatramo mogućom njegovu kompromitaciju,*
- *postoje svi uvjeti, ukoliko odbacimo ili ne uspijemo u prve tri varijante, za likvidaciju Peranića. U ovom pravcu izvršili smo već neke predradnje.*

Na ovim zadacima radit će se intenzivno, s tim da bi vrijeme realizacije što više moguće skratili.

Rijeka, 14. 2. 1969. godine Alberta Tulić"

Kratko nakon ubojstva Vjekoslava Luburića 21. travnja 1969, Miljenko Dabo-Peranić se iz straha za vlastiti život preselio u SAD i politički potpuno pasivizirao, te je tamo prije nekoliko godina umro.

Ubojstvo Mirka Čurića

Mirko Čurić, rođen 5. ožujka 1932. u selu Korita kod Tomislavgrada, emigrirao je u travnju 1957. u Njemačku. Kao i većina novopridošlih emigranata egzistenciju je osiguravao radeći razne teške fizičke poslove. Kad je uštedio nešto novaca, zakupio je i vodio jedan restoran u Münchenu. Nahid Kulenović, jedan od vođa *Ujedinjenih Hrvata Njemačke* i urednik časopisa *Hrvatska sloboda*, imao je u njega veliko povjerenje.

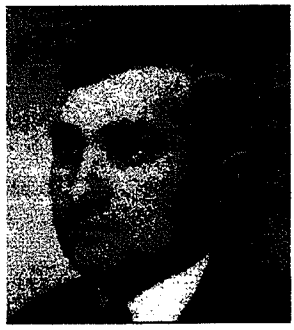

Mirko Čurić i njegov grob u Muenchenu

Čurić je po običaju dolazio u 8,00 sati u svoju gostionicu. Tako je bilo i ujutro 10. travnja 1969. Ovoga puta na kvaki ulaznih vrata našao je obješenu najlonsku vrećicu s nekakvim otpacima. Ne sluteći ništa sumnjivo, pokušao ju je skinuti s vrata. No, čim ju je dotaknuo, odjeknula je snažna eksplozija koja je Čuriću raznijela obje ruke i rasparala mu trbuh. Izdahnuo je istoga dana u münchenskoj bolnici.

Čurićevo ubojstvo nije iznenadilo njemačku policiju, kojoj je otprije bilo poznato da se njegovo ime nalazi na trećem mjestu liste za likvidaciju jugoslavenskog konzula u Münchenu, Save Milovanovića.

Ubojstvo Nahida Kulenovića

Nahid Kulenović rodio se 5. srpnja 1929. u Brčkom. Njegov otac Džafer-beg Kulenović preuzeo je od Mehmeda Spahe vodstvo muslimana u Kraljevini Jugoslaviji. Nakon propasti NDH, Nahid je zajedno s čitavom obitelji emigrirao iz Jugoslavije. Nastanio se u Münchenu i odmah politički aktivirao. Uređivao je emigrantska glasila *Hrvatska sloboda* i *Hrvatska straža*. Njegov posljednji članak, u kojemu kao da je predosjećao svoju skoru smrt, glasio je *I krv za Hrvatsku*.

Dana 30. lipnja 1969. Nahid Kulenović je pronađen smrskane glave, mrtav, u kupaonici svog stana u Münchenu. Njegov bliski suradnik, vozač i tjelohranitelj Ivan Galić, rodom iz sela Zagorica u srednjoj Bosni, nakon toga jednostavno je nestao. Ubzo se saznalo da živi u Sarajevu i da je bio suradnik bosanskohercegovačke *Udbe* pod pseudonimom *Kiseljak*.

Svjedočanstvo Marijane Deželić-Kulenović

Marijana Deželić-Kulenović je prigodom posjeta domovini u srpnju 1995. dala autoru ove knjige izjavu o atentatu na njezinu obitelj i ubojstvu njezina supruga:

"Rođena sam ovdje u Zagrebu, u Gajevoj ulici 44. Moj otac Berislav Đuro Deželić bio je diplomat stare Jugoslavije u Njemačkoj i Južnoj Americi, ali nije mogao ostati

na toj dužnosti, jer je bio Hrvat. U Peruu je napisao knjigu o Inkama - "Sinovi sunca". Drugu knjigu je napisao u Njemačkoj - "Naša emigracija". U Njemačkoj je upoznao moju majku, oženili su se i nastanili u Zagrebu. Bio je aktivan u HSS-u. Za vrijeme rata živio je povučeno, ali su ga komunisti poslije svejedno zatvorili.

Moj djed je bio književnik. Najviše je pisao o hrvatskim kraljevima. Po pradjedu se zove ulica u Zagrebu: Prilaz Đure Deželića. On je bio senator u Zagrebu i osnivač Vatrogasnog društva.

Sve su nam oduzeli, čitavi imetak. U našoj kući u Gajevoj 44 dali su nam samo jednu sobicu. U kuću su uselili komunisti. Bili su primitivni, nisu se znali ni oprati. U glasoviru su uzgajali piliće... Na parketu su kurili drva... Ali su znali da moj otac ima tajni sef iza jedne slike na zidu. To im je natko izdao. Kada su došli, rekli su: Druže, skidaj ovu sliku i otvaraj taj sef. Sve su pokrali.

Otac je odležao četiri godine u Savskoj i na Novoj Vesi. Poslije zatvora nije mogao dobiti nikakav posao. Ovdje je bilo neizdrživo. Dolazili bi u ponoć i pravili pretres. Djed iz Njemačke, Korpfmacher, koji je imao tvornicu, pomagao nas je do 1954. Tada je tata potplatio neke komunističke glavešine, pa smo se uspjeli prebaciti u Njemačku. Tata je odmah postao direktor djedove tvornice i počeo se baviti politikom, a ja sam išla u školu. Studirala sam povijest glazbe i snimala ploče s hrvatskim pjesmama. Nastupala sam na hrvatskim proslavama.

Fra Rafo Medić, koji se vratio s Kube nakon dolaska Castra na vlast, poveo je nekoliko mladića na demonstracije pred jugoslavensko veleposlanstvo u Mehlemu kod Bonna. Međutim, oni su ubili kućepazitelja Momčila Popovića, koji je zapravo bio šef Udbe. Hrvati u Njemačkoj izabrali su mog tatu za predsjednika obrambenog odbora koji je zastupao te naše ljude. U tom odboru je bio aktivan i Nahid. Tada smo se upoznali i počeli zabavljati. Oženili smo se 29. 11. 1964.

Marijana Deželić-Kulenović ispred spomenika djedu Đuri Deželiću u Zagrebu, 1995.

Kad je dijete bilo na putu, Nahid i ja preselili smo se iz Münchena u Duesseldorf da budem bliže majci. Jednog dana Nahid i ja smo šetali i oko jedan sat se vratili u stan. Otišli smo u našu sobu, a naša kućepaziteljica Marica nalazila se u kuhinji. Ja sam štrikala za bebu; čekali smo ručak. Najedanput sam čula neki tihi prasak i majku kako očajnički viče: U pomoć, u pomoć. Skočila sam na noge i otvorila vrata od sobe. Tu je već bio taj Stanišić koji je pucao u mene, u glavu. Kad sam se srušila, htio mi je pucati u trbuh, ja sam se rukom zaštitila i tako spasila dijete. Kad je mama to vidjela, onako teško ranjena, skočila je na njega i

otrgnula prigušivač s pištolja. Borila se kao lavica. To mi je pričala naša kućepaziteljica, Marica Habuš, kasnije udata Braun, koja je bila iz Međimurja. Ona je, da bi spasila život, skočila s našeg balkona na susjedni i zvala upomoć.

Metak me je pogodio odozgo kroz nos, prošao je kroz usta i razmrskao mi lijevu vilicu. Godinu dana vilica mi je bila vezana za gornje i donje zube. Srećom bila sam još mlada pa su kosti zarasle. Kad sam se osvijestila, nalazila sam se na stolici. Vidjela sam tatu kako leži u krvi i počela plakati. Mislila sam da je mrtav. Ubrzo su nas sve odveli u bolnicu. Tamo su nam rekli da smo svi ostali živi. Bože moj, to je bilo čudo. I mamu i tatu metak je pogodio u glavu.

Tata je prevodio i ovjeravao razne prijevode na njemački. Najprije su ga pozvali da dođe u Krefeld kod tog navodnog Palfija da im ovjeri nekakav ugovor. Palfi je navodno htio prodati gostionicu Stanišiću, kojega su predstavili kao nekog bogatog Židova. Tata nije išao, jer je bio zauzet. Inače bi ga već tamo ubili. Sutradan su došli kod nas u stan. Ti zlikovci su sjeli za veliki okrugli stol s tatom. Mama je tipkala za radnim stolom i bila im je okrenuta leđima. Palfi se ustao i pogledao na balkon. Rekao je: Gospođo, što imate lijepo cvijeće, i zatvorio vrata. Mama nije ništa slutila. Kad se okrenuo, pucao je tati u potiljak. Metak se zaustavio dva milimetra pred malim mozgom. Tata je odmah pao, mama se okrenula. Tada je pucao i njoj u glavu. Iznenadili su se kad sam ja otvorila vrata. Nisu znali da smo Nahid i ja u stanu. To ih je malo zbunilo. Tata je izdržao nebrojene operacije. To je bilo grozno komplicirano. Mama je dosta brzo ozdravila. Ja sam bila u osmom mjesecu trudnoće. Morali su me poroditi prije operacije. Sin Džafer se rodio 1. 7. 1964. i danas živi u Chicagu. Oženio je jednu malu Sarajku, Selmu. Imaju curicu Jasminu.

Vjenčanje Marijane Deželić i Nahida Kulenovića

Nakon smrti djeda Džafera u Siriji, svekrva i šogorica Aida otišle su živjeti u Buenos Aires, a Nahid je otišao kod Luburića u Španjolsku. Svekrva je umrla prije dvije godine. Aida, Nahidova sestra, je velika Hrvatica i živi u Chicagu.

Džafer-beg je išao u Siriju zastupati hrvatsku politiku u islamskom svijetu. Tamo ga je poslao Draganović pod imenom Bošnjak. Nikako nije smio nastupati pod pravim imenom. Kasnije, kad smo Nahid i ja išli na bračno putovanje, posjetili smo njegov grob u Damasku.

Najprije su ubili Mirka Čurića. On je bio najbolji Nahidov prijatelj. Nahid mu je izabrao lijes. Kupio je još sedam grobnih mjesta, kao da je slutio što će doći. Tih

Ubojica Ivan Galić

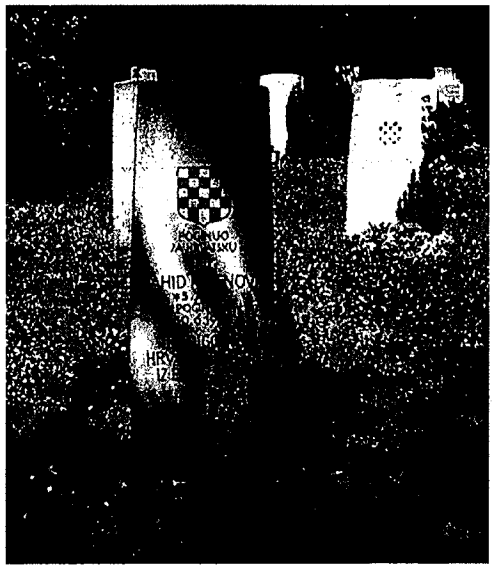

Grob Nahida Kulenovića na muenchenskom groblju

smo dana spavali u hotelu pod policijskom zaštitom, jer smo bili upozoreni da se sprema Nahidovo ubojstvo. Spremali smo se u Španjolsku i već smo bili rasprodali namještaj u Paulhausstrasse 46. Ja sam otišla kod mojih u Duesseldorf. Nahid me zvao svake večeri. U petak mi je rekao da je bio na nekom rođendanu. Ja sam ga prekorila što se pokazuje u javnosti. On je rekao: Ne brini, sve će biti u redu.

U subotu nije nazvao. U nedjelju nazove njegov ujak Hrusto Salihbegović i pita je li Nahid kod nas u Duesseldorfu. Kad sam rekla da nije, on je to išao prijaviti policiji. Onda je policija otvorila vrata stana i našli su ga mrtvog u kadi. Nahid nije vozio auto, imao je šofera. To je bio taj Ivan Galić, zlikovac, koji ga je zatukao u hodniku i bacio u kadu. On je izgleda imao ulogu u ubojstvima Mile Rukavine i Mirka Čurića.

Kad je Rukavina ubijen, Galić je najedanput došao i rekao da izgleda nešto nije u redu u središnjici, da se izgleda nešto dogodilo. Na brzinu smo otišli u taj ured HOP-a i već našli policiju kako transportira lijesove Rukavine i još dvojice. Galić se učlanio u organizaciju i godinama je radio sve što mu se reklo. Nitko nije u njega sumnjao".

Neuspjeli atentat na Mirka Grabovca

Mirka Grabovca koji je sumnjičen da je pripremao atentat na Josipa Broza Tita u veljači 1967, *Udba* je pokušala ubiti 23. kolovoza 1969. u Frankfurtu. U ranim jutarnjim satima, oko 4,30 sati, atentator ga je dočekao iza stuba u zgradi u kojoj je stanovao i ispalio prema njemu pet metaka iz pištolja cal. 7,65 bez prigušivača. Pogodio ga je samo jedan

metak, i to u vilicu te mu je izbio četiri zuba. Njemačka policija je sumnjičila izvjesnog Vladu Jelića kao atentatora.

Autor ove knjige, u ulozi samostalnog savjetnika – istraživača državne *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, u dva navrata je razgovarao s dotičnim Vladom Jelićem koji je prilično otvoreno pričao o tim događajima. Prema vlastitim riječima, osnovnu školu je završio u Humcu. Školovanje nije nastavio, a 1958. otišao je odslužiti vojni rok u JNA (Benkovac, Banja Luka, Sarajevo). Nakon otpuštanja iz JNA 1960. otišao je na neku omladinsku radnu akciju u Srbiju, s koje se vratio već nakon 15 dana. Prema vlastitoj tvrdnji, u Ljubuškom je imao problema u omladinskoj organizaciji, jer je ometao omladinske izbore, zbog čega je trideset dana proveo u zatvoru. Nakon izlaska iz zatvora, zajedno s Boškom Matićem iz Ljubuškog i Mladenom Ostojićem iz Čitluka (u drugom razgovoru spominje Mariofila Perića), 1960. pokušao je pobjeći u Austriju, ali je uhićen te je proveo četri mjeseca u zatvoru (Maribor, Sarajevo, Mostar). Kratko nakon izlaska iz zatvora 1961. ponovno je pokušao pobjeći, ovaj put s Miškom Ercegom i Stipanom Mišetićem, ali je opet uhićen. U zatvoru je proveo pet mjeseci (Maribor, Sarajevo, Mostar).

Dva puta je podnosio zahtjev za izdavanje putovnice. Oba puta je bio odbijen. Treći put, 1963. godine, nakon što mu je Stanko Čolak u *Centru SDB-a Mostar* ponudio suradnju i on je prihvatio, dobio je putovnicu. Čolak mu je dao telefonski broj nekog *Vlade* u jugoslavenskom konzulatu u Frankfurtu, kojemu se trebao javiti kad stigne u Frankfurt i s istim dogovoriti daljnju suradnju. Međutim, tvrdi da se nije javio tom *Vladi* niti je dulje ostao u Frankfurtu, već je u potrazi za bolje plaćenim poslom otišao najprije u Köln i potom u Ludwigshafen.

Kad se 1965. prvi put vratio u tadašnju Jugoslaviju, odmah je dobio poziv da se javi u SDB Mostar. Tamo ga je primio Stanko Čolak i pitao zbog čega se nije javljao *Vladi*. Objasnio je to tako što je rekao da nije imao nikakvih saznanja o emigraciji i da se nije imao razloga javljati. Čolak ga je ponovno uputio na dotičnog *Vladu*, ali tvrdi da s istim nije kontaktirao niti nakon ponovnog dolaska u Njemačku. Doduše, ovaj put, tijekom 1967, upoznao je Mirka Grabovca i s istim se počeo intenzivno družiti.

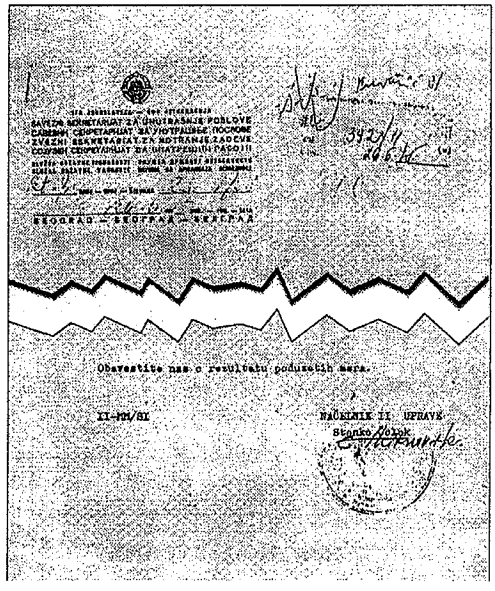

Faksimil SSUP-a s potpisom Stanka Čolaka, 1975.

Nakon ponovnog dolaska u Jugoslaviju, ljeti 1968, opet je primio poziv da se javi u zgradu SDB-a Mostar. Tamo su ga dočekali Stanko Čolak, Ivan Lasić, Stipe Grizelj i Jerko Bradvica. Rekli su mu da raspolažu saznanjima o njegovim kontaktima s Mirkom Grabovcom te su od njega tražili da ubije Grabovca. Najprije su mu predlagali da to izvede pištoljem, a kad ih je on uvjerio da za to nema hrabrosti, sugerirali su mu da to učini otrovnom tabletom.

Čolak mu je pokazao upaljač u kojem se nalazila ta tableta. Tvrdi da je odbio i taj prijedlog, ali su mu svejedno dopustili da nesmetano otputuje u Njemačku.

Negdje 1969. dobio je telegramsku poruku od Čolaka da dođe na sastanak u Trst. Čolak ovaj put nije tražio od Jelića da ubije Grabovca, već se općenito raspitivao o Jelićevim kontaktima s emigrantima u Frankfurtu. Novi susret dogovorili su u Ljubuškom prilikom narednog Jelićevog posjeta Jugoslaviji. Jelić je u Trstu proveo jedan dan i vratio se u Frankfurt. Dva dana nakon povratka u Frankfurt Grabovac je od njega tražio da ga odveze u Köln, što je odbio iz zdrastvenih razloga. Isti dan, u noćnim satima, izvršen je atentat na Mirka Grabovca. Jelić tvrdi da je za to saznao već sutradan, ali nije išao posjetiti Grabovca u bolnicu, jer se navodno boji vidjeti krv i ozljede. Zbog toga da je na njega pala sumnja da je sudjelovao u tom atentatu.

Istog dana nekolicina emigranata je Jelića fizički napala i odvela u obližnju šumu, gdje su ga pretukli i teško ozlijedili. Nakon toga su ga predali njemačkoj policiji pod optužbom da je *Udbin* ubojica. Jelić je imao alibi za vrijeme atentata na Grabovca, ali je osuđen na 15 dana zatvora zbog posjedovanja oružja bez dozvole. Kratko nakon odležane kazne otišao je u Jugoslaviju. Desetak dana nakon povratka u Ljubuški dobio je poziv da se javi u Mostar. Tamo ga je opet dočekao Stanko Čolak koji je bio dosta ljut i podrugivao mu se je zbog dobivenih batina, kada nije htio poslušati da sam ubije Grabovca.

Jelić kategorički tvrdi da djelatnici SDB-a Mostar Rade Vukojević, Stanko Čolak, Ivan Lasić, Stipe Grizelj i Jerko Bradvica moraju znati tko je pucao u Mirka Grabovca. Kontakte sa *Službom* je nastavio, i to kao suradnik *Centra SDB-a Mostar* pod pseudonimom *Prolom*. Kao tzv. suradnik-presretač imao je zadatak prepoznavati potencijalne atentatore na Josipa Broza Tita kad je ovaj posjećivao Srednju Bosnu, Italiju i zemlje Beneluxa. Isto tako, Jelićeva kuća je jedno vrijeme služila kao baza tehnike SDB-a.

Kao suradnik-presretač Jelić je u više navrata putovao u Italiju, Belgiju i Nizozemsku, uglavnom s Ivanom Lasićem i Stankom Čolakom. Po jedanput putovao je u Italiju s Đurom Kovačem i Jerkom Bradvicom, a jedanput u Belgiju s Dragoljubom Krnićem iz *Centra SDS-a Osijek*. Kad je u Italiju putovao s Jerkom Bradvicom, bili su stacionirani u Milanu. Prije odlaska u zemlje Beneluxa bio je pozvan od Ivana Lasića u zgradu *Centra SDB-a* u Mostaru. Tamo je zatekao Milu Markića, Antu Šimovića-Rusova, Bertu Tica, Vladu Zovka, Iliju Vrlića i još jednu osobu čijega se imena ne može sjetiti (sjeća samo da se radilo o vozaču zaposlenom u gradskom komunalnom poduzeću u Čitluku).

U *Centru SDB-a Mostar* dobili su devizne dnevnice te im je rečeno da će njihov vođa puta biti Dragoljub Krnić iz Osijeka. Zbog toga su zajedno otputovali u Osijek gdje su dobili lažne putovnice i papire za odobreni boravak u zemljama Beneluxa. Kroz papire u kojima su prikazani kao radnici jedne građevinske tvrtke u Antwerpenu.

Jelić tvrdi da je posljednji kontakt sa *Službom* imao 1986. god. kada mu je u kuću došao djelatnik *Centra SDB-a Mostar* - Nikola Bunoza i još jedna osoba. Jeliću su rekli kako raspolažu informacijom da mu prijeti likvidacija te da mu žele pružiti zaštitu. Nikola Bunoza, neki Zorić i osoba koju su zvali *Nečko* proveli su oko mjesec dana kod njega u kući, nakon čega su otišli i sa sobom odnijeli tehniku. Jelić smatra da

im je njegova zaštita bio samo izgovor, a da su oni u stvarnosti nekoga prisluškivali iz njegove kuće.

Ivan Ćurak, nekadašnji šef *Centra SDB-a Doboj* i *Druge uprave SDB-a RSUP-a SR BiH*, izjavio je autoru ove knjige da je na Mirka Grabovca pucao profesionalni ubojica bosanskohercegovačke *Udbe* pod pseudonimom *Cico 2*. Ćurku je poznato da se druga osoba koja je angažirana od strane SDB-a za izvršavanje atentata u inozemstvu vodila pod pseudonimom *Cico 2*. Radi se – prema Ćurkovim riječima - o kriminalcu, kleptomanu, kojega je zavrbovao službenik *Centra SDB-a Zenica*, Živko Domuz. Domuz, što na turskom znači svinja, podrijetlom iz Prijeboja kod Prijedora, najprije je - zajedno s Duškom Zgonjaninom i Milanom Garićem - službovao u Derventi, zatim u Doboju i na kraju u Zenici. *Cicu 2* je zavrbovao na prijedlog Nikole Banoža, suradnika *Centra SDB-a Zenica* pod pseudonimim *Cico*, koji je na suradnju pristao za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne u *KPD-u Zenica*, nakon čega je kao doušnik upućen u SR Njemačku.

Udba je, tvrdi Ćurak, najprije nagovarala Banožu da ubije hrvatskog emigranta u Frankfurtu, Mirka Grabovca, koji je prema sumnji njemačke policije, o čemu su izvijestili Beograd, 16.2.1967. pokušao izvršiti atentat na Josipa Broza Tita prilikom njegova posjeta Austriji. Grabovac je bio uhićen, ali je u nedostatku dokaza oslobođen optužbe.

Banoža je, tvrdi Ćurak, "bio mudar, temeljit opservator", ali je ponudu odbio s obrazloženjem da nije sposoban ubiti, te je za to predložio osobu koju je procijenio sposobnom za takve zadaće: *Cicu 2*. Ćurku navodno nije poznat stvarni identitet *Cice 2*, ali tvrdi da je načuo kako je dotični pokušao ubiti Mirka Grabovca 1969. u Frankfurtu, pri čemu ga je samo ranio. Međutim, poznato mu je da su s *Cicom 2* kontaktirali Fadil Alikadić i, posebice nakon odlaska Domuza u mirovinu, Tomo Bralo. A za *Cicu 2*, tvrdi Ćurak, morao je znati i Jerko Bradvica. *Cico 2* je živio u Osijeku gdje su, prema Ćurku, za njega morali znati Dragoljub Krnić i Josip Perković.

Nikola Banoža, rođen 24. travnja 1926. u Čajdrašu kod Zenice, bio je član tzv. *Mikulićeve skupine* unutar HOP-ove organizacije u Zenici i kao takav sredinom šezdesetih godina osuđen na višegodišnju kaznu zatvora, koju je izdržavao u *KPD-u Zenica*. Tu je zavrbovan i korišten kao doušnik "na problemima unutarnjeg neprijatelja". U rujnu 1968. upućen je u SR Njemačku s ciljem da se infiltrira među hrvatske emigrante u Frankfurtu, što mu je i pošlo za rukom. Nakon povratka u Jugoslaviju 1987. dobio je novi pseudonim *Viking*. Živio je u Makarskoj i Zagrebu. Umro je 6. siječnja 1994.

U dokumentaciji SDB-a RSUP-a SR BiH o Nikoli Banoži ostalo je zabilježeno:

"Nikola Banoža je u kolovozu 1967. angažiran na komprimitirajućem osnovu kao suradnik u inozemstvu pod pseudonimom 'Cico' i bio usmjeren na obradu neprijateljske djelatnosti ekstremne emigracije u Frankfurtu, SR Njemačka, a korišten je i kao suradnik 'baza'.

Suradnik je bio dobro ugrađen prema pojedinim ekstremistima iz ove grupacije /Mirku Grabovcu, Ljubomiru Dragoji, Tomislavu Mičiću, Mati Bungiću i dr./ i kontinuirano je davao provjerena i operativno korisna saznanja o njihovoj djelatnosti, kretanjima, međusobnim odnosima i sl.

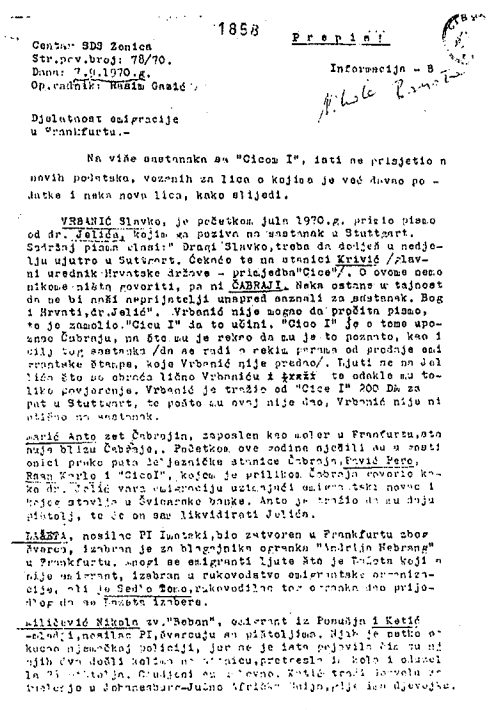

1858 Preprint

Centar SDB Zenica
Str.pov.broj: 78/70.
Datum: 7.9.1970.g.
Op.radnik: Muhin Gnaić

Informacija - B

Djelatnost emigracije u Frankfurtu.-

Na više sastanaka su "Cicom I", iati se prisjetio n novih podataka, vezanih za lica o kojima je već dosta po - datke i neka nova lica, kako slijedi.

VRBANIĆ Slavko, je početkom jula 1970.g. primio pismo od dr. Jelića, koji ga poziva na sastanak u Stuttgart. Sadržaj pisma glasi:" Dragi Slavko, treba da dođeš u nedjelju ujutro u Suttgart. Čekaće te na stanici Krivić /glavni urednik Hrvatske države - prijedba"Cice"/. O ovome nemo nikome ništa govoriti, pa ni ČABRAJI. Neka ostane u tajnosti da ne bi neki neprijatelji unapred saznali za sastanak. Bog i Hrvati,dr.Jelić". Vrbanić nije mogao da pročita pismo, to je zamolio."Cicu I" da to učini, "Cico I" je o tome upoznao Čabrnju, na što mu je rekao da mu je to poznato, kao i cilj tog sastanka /da se radi o reketu prema od predaje ani emigrantske štampe, koja Vrbanić nije predao/. Ljuti se na Jelića što se obratio lično Vrbaniću i zvao ga te odatle mu toliko povjerenje. Vrbanić je tražio od "Cice I" 200 DM za put u Stuttgart, te pošto mu ovaj nije dao, Vrbanić nije ni otišao na sastanak.

Marić Ante zet Čabrnjin, zaposlen kao soler u Frankfurtu,oto nuje bliju Čabrnje,. Početkom ove godine ojačali su u vezi onici preko puta je jezičke stanice Čabrnja,Pavić Pere, Rean Karlo i "Cicol", kojeg je prilikom Čabrnja govorio ko ko dr. Krlić vanj emigraciju uzimajući emigrantski novac i bojce stavlja u Švicarske banke. Ante je tražio da mu dnju pištolj, te će on sam likvidirati Jelića.

LAŠTA, nosilac PI Imotski,bio zatvoren u Frankfurtu zbog švareg, izabran je za blagajnika ogranka "Andrija Hebranga" u Frankfurtu. Smatra se emigranti ljute što je Lašta koji n nije emigrant, izabran u rukovodstvo emigrantske organizacije, ali je Sedlo Šoto,rukovodilac tog o-ranka dao prijedlog da se Lašta izabere.

Milićević Nikola zv."Boban", emigrant iz Ponašja i Ketić -selo),nosilac PI,švercuju su pištoljima. Njih je natko o kucao njemačkoj policiji, jer ne je ista pojavila dio su ni njih čvo došli kolima na granicu,pretresla ih kola i oduzel la 2 pištolja. Crnjigini su u Švicarsku. Ketić traži novcu za trgovinu u Johannesburg-Južno Afričku Uniju,gdje ima djevojku.

Prezime, očevo ime i ime	BANOŽA IVE NIKOLA
Pseudonim	"CICO" "VIKING"
Godina, mjesto, općina i SR rođenja (za strane državljane i država)	1926 Čajdraši-Zenica
Mjesto i adresa boravka (prebivališta)	Uniklinik 6000-Frankfurt Makrekra, ul. Može Pijade br. 41
Bračno stanje	oženjen
Narodnost	Hrvat
Državljanstvo	SFRJ
Zanimanje (vrsta posla)	Električar Električar na održavanju aparature u bolnici
Naziv i mjesto ustanove ili preduzeća gdje je zaposlen	Uniklinik -Frankfurt
Vrsta (grana) djelatnosti	Zdravstvo
Školska sprema, odnosno stručna kvalifikacija	ŠUP
Znanje stranih jezika	dobro poznaje njemački
Individualne osobine — sklonosti mane, hobi	-
Da li je član SK	
Podaci iz prošlosti i drage karakteristične veze za prošlost	[illegible]

Faksimili UDB-inih dokumenata o suradniku Nikoli Banoži

Korišten je i na nekim posebnim poslovima i zadacima, te realizaciji suptilnijih mjera i radnji Službe.

Od ožujka 1987. vodi se pod pseudonimom 'Viking', a 1989. godine regulirao je mirovinu, za stalno se vraća u zemlju i samo povremeno, na kraće razdoblje, odlazi u Frankfurt. Tako je 'Viking' izgubio objektivno mogućnosti na planu kontinuiranog i potpunijeg praćenja neprijateljske djelatnosti ekstremne emigracije.

Kako je, međutim, suradnik i dalje zadržao dobre pozicije i odnose s pojedinim ekstremistima, s kojima i dalje kontaktira prilikom boravka u Frankfurtu /Mičić, Grabovac, Bungić i dr./ predlažemo da se briše kao zagranični suradnik, a ubuduće koristi kao op. veza u inozemstvu pod istim pseudonimom.

Također, predlažemo da se dosje suradnika zadrži u ovom Sektoru radi daljnjih operativnih potreba.

Zenica 15. 5. 1990.

Predlaže op. radnik Tomislav Skelo. Suglasan načelnik sektora Veselin Stanić.

Na osnovu čl. 49. Pravila o radu SDB-a odobravam brisanje iz aktivne suradničke mreže Nikole Banože koji se vodi pod pseudonimom 'Viking'. Odobrava podsekretar za SDB Sredoje Nović."

Nakon podataka dobivenih od Ivana Ćurka započela je potraga za *Cicom 2*. Svi tragovi o njemu u, meni tada dostupnoj, dokumentaciji bosanskohercegovačke *Udbe*, bili su uništeni. Pokušaji da se o *Cici 2* nešto sazna iz razgovora s bivšim djelatnicima *Centra SDB-a Zenica* i *Centra SDS-a Mostar* nisu dali rezultata. Preostao je razgovor s Dragoljubom

Krnićem, dugogodišnjim načelnikom *Centra SDS-a Osijek*, koji je bio djelomično uspješan: Krnić je rekao da se sjeća "bosanskog suradnika" koji je živio u Osijeku, a po zanimanju je bio taksist, inače kleptoman, s kojim su imali problema. Krnić:

"Bilo je nešto u Valpovu, to je Perković znao. Znam da ga je trebalo vaditi, bila je neka intervencija iz Sarajeva. Tog čovjeka ja ne poznam, Josip je s njim malo kontaktirao. U Valpovu je napravio nekakvu krađu, mislim da je nešto ukrao u nekoj trgovini. Neki Boro Horvatić iz javne sigurnosti je vodio taj predmet."

U razgovoru s Borom Horvatićem, umirovljenim policajcem iz Osijeka, utvrđen je identitet *Cice 2*: Mihalj Paulus, zvan Miško, sin Ivana, rođen 30. rujna 1935. u Krčeniku, Podravska Moslavina kod Virovitice, s prebivalištem u Osijeku, Plivska 55. O njemu će više riječi biti u prilogu o ubojstvu Stanka Nižića.

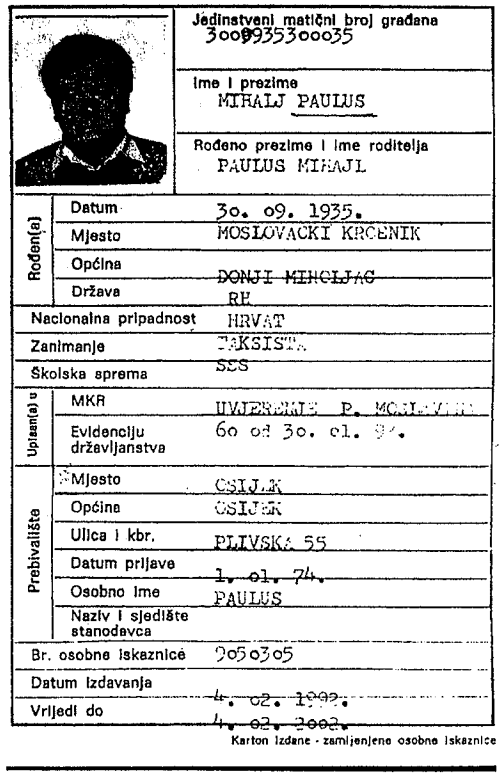

Jedinstveni matični broj građana
3009935300035

Ime i prezime
MIHALJ PAULUS

Rođeno prezime i ime roditelja
PAULUS MIHAJL

Rođen(a)	Datum	30. 09. 1935.
	Mjesto	MOSLOVAČKI KRČENIK
	Općina	~~DONJI MIHOLJAC~~
	Država	~~RH~~
Nacionalna pripadnost		HRVAT
Zanimanje		TAKSISTA
Školska sprema		SSS
Upisan(a) u	MKR	UVJERENJE P. MOSLAVINA
	Evidenciju državljanstva	60 od 30. 01. 74.
Prebivalište	Mjesto	OSIJEK
	Općina	OSIJEK
	Ulica i kbr.	PLIVSKA 55
	Datum prijave	~~1. 01. 74.~~
	Osobno ime	PAULUS
	Naziv i sjedište stanodavca	
Br. osobne iskaznice		905030S
Datum izdavanja		~~4. 02. 1992.~~
Vrijedi do		~~4. 02. 2002.~~

Karton izdane - zamijenjene osobne iskaznice

Faksimil policijskog kartona Mihalja Paulusa

Neuspjeli atentat na Antu Vukića

U srijedu, 22. listopada 1969, jugoslavenska tajna služba pokušala je u Dortmundu ubiti predsjednika *Ujedinjenih Hrvata Njemačke* Antu Vukića. Na sjedalo njegova automobila raspršen je opasan otrov od čijeg djelovanja nastupa paraliza, sljepilo i na kraju smrtno otrovanje čitavog organizma. Vukićeva supruga, osmogodišnji sin i jedna njemačka prijateljica hitno su prevezeni u bolnicu.

Ante Vukić, koji se početkom devedesetih godina vratio u Hrvatsku i u međuvremenu umro u Zadru, dao je autoru ove knjige sljedeću izjavu:

"Poslije ubojstva ing. Nahida Kulenovića u Njemačkoj, znao sam da sam ja na redu. Poslužio sam se samokontrolnim sustavom, gdje sam vodio strogo računa da u toj samoobrani ne napravim niti najmanju pogrešku. Tako sam u tome samokontrolnom sustavu, toga dana 22. listopada 1969, zapazio da se u mom automobilu nalazi nekakav preparat, čiji mi je miris veoma čudno djelovao na oči i disanje. Pomislio sam na ona opasna tri slova - ABC (Atom, Bakterije, Cemicalije), na brzinu otvorio sva četiri prozora na autumobilu i izjurio iz garaže, te zatražio njemačku policiju.

Alarmirana je njemačka vojska, koja je odmah kontaktirala američko glavno

Obitelj Ante Vukića

zapovjedništvo u Njemačkoj i moj automobil su oni odvezli u jedan vojnički laboratorij u Njemačkoj. Utvrđeno je da se radi o jednom opasnom, ali nepoznatom bojnom otrovu od kojega se za nekoliko sekundi umire. U tomu zbivanju sve njemačke i svjetske novine donijele su vijest, iako je američka obavještajna služba bila strogo zabranila da se bilo što piše o tome slučaju. Imali su svoje razloge!

Stručnjaci njemačko-američke vojske pronašli su da se radi o jednom nepoznatom otrovu, kojega je već tada imao Sovjetski Savez i sve članice tzv. Varšavskog Pakta. Vojne komisije njemačke i američke, nakon 20 dana generalnog pregleda mojeg automobila, izvršile su jedan značajan pokus. Donijeli su jednoga malog kanarinca i stavili ga u moj auto. Zatvorili su vrata i promatrali što se s kanarincem događa. Nakon pet do sedam sekundi, kanarinac se okrenuo na leđa, podigao obje nožice i uginuo. Dakle, dvadeset dana poslije atentata na mene. Moj automobil je ostao kod spomenutih komisija preko dva mjeseca i kada je putem laboratorijskog čišćenja postao sasvim čist, tek onda su mi ga vratili na uporabu."

Ranjavanje Vlade Damjanovića

Prema pisanju francuskog dnevnika *Le Matin* od 30. kolovoza 1970, prethodnog dana je izvjesni Ilija Gubić u Nizi napao hrvatskog emigranta Vladu Damjanovića i teško ga ranio:

"Jutros oko sedam sati, Vlado Damjanović, 33 godine, radnik, jugoslavenske nacionalnosti, izlazio je iz svog doma, 76, Boulevard Sainte-Agathe, da bi se uputio na posao. Putem ga je zaustavio neki njegov sunarodnjak koji ga je najvjerojatnije već dulje vrijeme pratio i na srpskom jeziku mu zaprijetio smrću. Imao je automatski pištolj jakog kalibra. Gosp. Damjanović je pobjegao što je brže mogao prema bulevaru Jean-Jaures, gdje je naišao na policijski auto. Ispričao je policajcu što mu se dogodilo i odjednom povikao 'Eno ga!', pokazivajući na muškarca starog 35 do 40 godina, tamnije puti, obučenog u sivo odijelo i smeđe antilop cipele.

Vlado Damjanović, brži od policajca, skoči na nepoznatog muškarca koji mu je prijetio smrću, šakom ga udari u lice i tako sruši na pločnik. Krvavog lica, muškarac izvadi pištolj i uperi ga prema policajcu.

'Bacite oružje! Ruke uvis!' - vikao je policajac dok se čovjek u sivom dizao na noge.

Vidjevši da bježi umjesto da posluša njegovu naredbu, policajac ispali dva

metka u zrak, što je izazvalo i strah među ljudima na tržnici. Dva projektila su se izgubila na ulaznim vratima zgrade broj 46, pred kojom se i odvijala ova scena.

Dok su za njim trčali policajci, opasni muškarac se spustio ulicom Crotti. Policajci su ga slijedili i po starom gradu, sve do trga Rossetti, gdje mu se gubi svaki trag.

Vladu Damjanovića saslušao je glavni inspektor Lasserre, pomoćnik za gradsku sigurnost, kome je dao detaljni opis napadača.

Identificiran, izvršitelj neuspjelog atentata u Nici, bio je tražen zbog oružanog napada u Parizu

Za francuske vlasti i gosp. Damjanovića, koji ga je na slici prepoznao, radi se o Iliji Gubiću, rođenom 20. 12. 1930. u Dubravi Laminci, (Jugoslavija) pokrajina Bosna, čiji je glavni grad, Sarajevo, poznat u povijesti po atentatu kojim je započeo Prvi svjetski rat.

U toj pokrajini, koja je još pod jakim utjecajem bivše otomanske dominacije, živi veliki broj muslimana. Tu pokrajinu svojataju zagovornici Velike Hrvatske i čini se da je Ilija Gubić njihov žestoki protivnik"

.

Ubojstvo Ive Bogdana

Ivo Bogdan, ugledni hrvatski intelektualac i emigrant u Argentini, pisac i novinar, glavni urednik časopisa na španjolskom jeziku *Studia Croatica*, ubijen je 18. kolovoza 1971. u Buenos Airesu. Bogdan je bio jedan od glavnih suradnika na knjizi *La Tragedia de Bleiburg*.

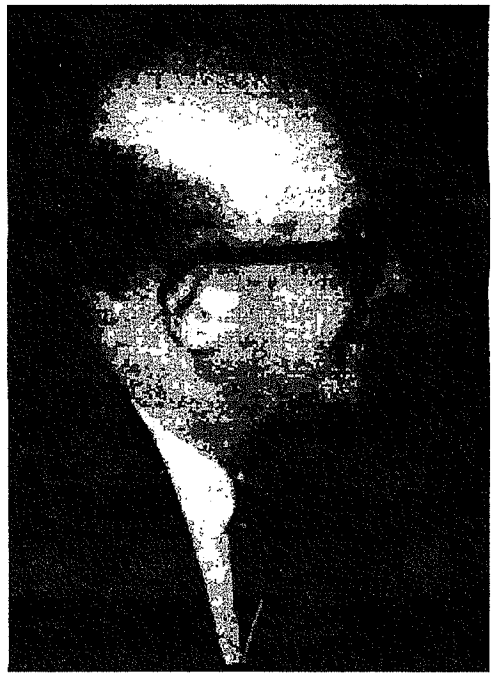

Bogdan je stanovao kod Nikole Benka, koji je emigrirao 1958. i imao elektrotehničko poduzeće. Benkova supruga bila je Bogdanova nećakinja. Obitelj Benko, koja se nije pretjerano bavila politikom, iskoristila je mogućnost djelomične političke amnestije za vrijeme *Hrvatskog proljeća* i odlučila posjetiti rodni kraj.

Udba je preko jugoslavenskog konzula u Buenos Airesu, Ivana Mrše, saznala za njihove planove i za situaciju u njihovoj kući. Mrša je prije toga u više navrata uporno posjećivao obitelj Benko u nakani da sretne Bogdana, koji je takav susret odlučno odbijao.

Obitelj Benko je otputovala, a Bogdan je i nadalje boravio u njihovoj kući u sklopu koje je bilo i poduzeće. Uvečer prije

tragične noći Bogdan je večerao kod prijatelja Pere Vukote, a u 00,45 sati u noći došao je po njega naručeni automobil i odvezao ga kući. Ujutro su radnici došli na posao u Benkovo poduzeće, ali nisu zatekli Bogdana koji ih je inače dočekivao oko 8.30 sati. Kako ni nakon dugotrajnog lupanja po vratima nitko nije otvarao, donijeli su ljestve i preko prozora ušli na prvi kat kuće. Odmah su primijetili da je sve u stanu porazbacano i u neredu. Kad su došli u trgovinu, na podu su našli mrtvog Bogdana.

Policijska istraga je utvrdila da su ubojice, najmanje trojica, ušle u kuću pomoću krivotvorenog ključa. Bogdana su napali s leđa i zavrnuli mu desnu ruku, dok se lijevom branio. Analizirajući tragove krvi na Bogdanovu podbratku, argentinska policija je zaključila da mu je vjerojatno neka ženska osoba pokušala zatvoriti usta. Iz stana nije nestala nijedna dragocjenost, nego samo određeni rukopisi-svjedočanstva o poslijeratnim zločinima jugoslavenske vojske.

"Neka zakulisna viša sila", ustvrdio je Ivo Rojnica, jedan od najutjecajnijih hrvatskih emigranata u Argentini, "spriječila je ozbiljnu i detaljnu istragu oko ubojstva Ive Bogdana."

Srpsko-crnogorski književnik Miodrag Bulatović spomenuo je taj *Udbin* zločin u knjizi *Ljudi s četiri prsta*, ustvrdivši da je ubojstvo Bogdana jedan od brojnih trofeja *Udbe*.

Atentati na Branka Jelića

Prijeratni organizator ustaškog pokreta i poslijeratni emigrantski vođa Branko Jelić rodio se 28. veljače 1905. u selu Docu Donjem na zagorskom podnožju planine Mosor. Jelići su potjecali od stare poljičke obitelji Prvinčić-Roguljić-Jelić, koja je pripadala vlasteli Didića, koji su se na područje Poljičke Kneževine doselili iz Bosne.

Branko Jelić je imao petero braće i dvije sestre. Početkom 1915. upisao je klasičnu gimnaziju u Splitu i završio je 1923. Već za vrijeme gimnazijskih dana, neposredno nakon završetka Prvog svjetskog rata i uspostave Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Jelić je sudjelovao u organiziranju hrvatske mladeži na pravaškoj, starčevićanskoj, protujugoslavenskoj osnovi, te je surađivao u pravaškim novinama *Hrvatska riječ*, *Hrvatska misao* i *Slobodni dom*. Političku djelatnost Branka Jelića zapazio je Stjepan Radić te ga je 1923. stavio na izbornu listu - ne znajući da se radi o maloljetnom dječaku.

Nakon završetka gimnazije Jelić je otišao u Zagreb na studij medicine. Tu se odmah upisao u *Hrvatski akademski klub Kvaternik* i učlanio se u *Hrvatsku stranku prava*. Prvi put je uhićen 1926. godine. U isto vrijeme je uhićen i njegov otac Ivan, koji je uskoro nakon toga umro od posljedica maltretiranja i mučenja.

Godine 1927. Branko Jelić je izabran za prvog predsjednika *Saveza hrvatske pravaške republikanske omladine*. Sljedeće godine taj savez se pretvorio u organizaciju *Hrvatski domobran*, a Branko Jelić je postao glavni i odgovorni urednik glasila *Starčević*, koje je uskoro promijenilo naziv u *Hrvatski domobran*. Nakon ubojstva Stjepana Radića u Beogradu Jelić je sudjelovao u organiziranju protujugoslavenskih manifestacija. Stoga mu je ponovno prijetilo uhićenje, te je 4. prosinca 1928. pobjegao u Mađarsku, pa u Austriju.

U Grazu je dovršio studij medicine i ponovno se posvetio politici. Postao je jedan od najvažnijih organizatora domobransko-ustaškog pokreta u inozemstvu. Često je putovao po Europi, SAD-u i Južnoj Americi - radeći na ustrojavanju i povezivanju ustaško-domobranskih organizacija. Prilikom jednog povratka iz SAD-a u Europu, 2. listopada 1939, britanska vojska ga je skinula s broda i zatočila na otoku Isle of Man. Tamo je ostao do 22. prosinca 1945. godine. Nakon otpuštanja iz zatočeništva dr. Jelić se nastanio u Njemačkoj i obnovio političku aktivnost osnivajući organizaciju *Hrvatski narodni odbor* (HNO).

Dr. Branko Jelić

Udba je, prema pisanju emigrantskog tiska, u više navrata pokušala ubiti ili oteti dr. Jelića u Duesseldorfu. Tako je, prema istom izvoru, njegovu otmicu 1950. godine organizirao određeni Vidnjević, agent *Ozne*, prijeratni nogometaš Građanskog. Otmičari, koji su oko pet sat ujutro upali u stan dr. Jelića u Friedrichstrasse 95, bili su kamuflirani u odore engleskih vojnika. Dr. Jelić je predmnijevao da se nešto sprema protiv njega, te je dan prije pokušaja otmice napustio stan i odselio se u Berlin.

U ljeto 1968. pojavio se u Berlinu određeni Anton Petranović. Njegov zadatak je bio utvrditi svakodnevne navike dr. Jelića kako bi ga se moglo oteti ili ubiti, ali je otkriven i protjeran u Jugoslaviju.

Međutim, već početkom te 1968. godine u blizini Branka Jelića pojavila se još veća opasnost. Njegov tajnik Vinko Sindičić, u kojega je imao golemo povjerenje, počeo je surađivati s jugoslavenskom *Vojnom misijom* u Berlinu. U "Informaciji br. 88" *Centra SDS-a Rijeka* od 23. svibnja 1969. o sastanku s *Mišom* u Rijeci, na kojemu su bili prisutni "načelnik I. sektora Službe DS-a RSUP-a SRH drug Melkior Baranović, šef op. grupe Centra SDS Rijeka drug Dane Gajić i operativni radnik Centra SDS-a Rijeka drug Jerko Dragin", među ostalim stoji:

"'Miši' je stavljeno u zadatak da temeljito prouči sve mogućnosti jedne ofenzivne akcije prema dr. Branku Jeliću u kojoj bi on osobno i jedino sudjelovao, tim prije jer 'Mišo' već sada apsolutno prihvaća takvo rješenje".

Nekoliko mjeseci kasnije, kako proizlazi iz "Informacije 51" *Centra SDS-a Rijeka* od 26. ožujka 1970, *Mišo* je bio spreman za akciju:

"Mišo je priložio i fotografije Jelićeve ordinacije, stana i nekih karakterističnih dijelova puta, kojim se ovaj svakodnevno kreće od stana do ordinacije". Savezna, beogradska *Udba* izučavala je više mogućnosti izvođenja atentata na dr. Jelića. Kombinirano je sa suradnicima

hrvatske, bosanskohercegovačke i slovenske *Udbe*: iz *Centra SDS-a Rijeka - Mišo* i *Crni*, iz *Centra SDB-a Zenica - Cico 2* i iz *Centra SDB-a Ljubljana - Lamond.*

Dr. Branko Jelić je 10. rujna 1970, kao i obično, rano ujutro napustio stan i uputio se do svoje liječničke ordinacije u Uhlandstrasse 141 u Berlinu. Kad je stupio na nogostup, eksplodirala je bomba. No, eksplodirao je samo manji dio postavljenog eksploziva pa je Jelić bio samo lakše ranjen. Policija je utvrdila da je eksploziv postavljen dva tjedna ranije. Atentatori su proveli žicu, dugu više od tristo metara, preko ulice u jednu dvorišnu zgradu, odakle su promatrali Jelićev dolazak.

Udba nije odustajala. Novi pokušaj bombaškog atentata uslijedio je 5. svibnja 1971. Tog dana, ujutro iza osam sati, opet je eksplodirala bomba zakopana na pločniku pred ulazom u Jelićevu liječničku ordinaciju. Istraga je pokazala da je bila aktivirana automatskim paljenjem s udaljenosti od oko dvjesto metara. Jelić je zadobio teže ozljede na nogama i desnom ramenu, te je prevezen u berlinsku bolnicu. Njegova tajnica Waltraud Gorski zadobila je lakše povrede.

Dva dana kasnije, 7. svibnja, dok je ležao u bolesničkom krevetu, na Jelića je pokušan novi atentat. U bolničku sobu, koja je bila danonoćno čuvana, pokušala je ući devetnaestogodišnja Dragica Jeremić, udata Friedrich, iz Zrenjanina, već policijski registrirana kao prostitutka u Berlinu. Policija je kod nje pronašla pištolj s prigušivačem, nekoliko ručnih bombi i putovnicu na lažno ime koju joj je izdala jugoslavenska *Vojna misija* u Berlinu. Osuđena je na dvije godine zatvora.

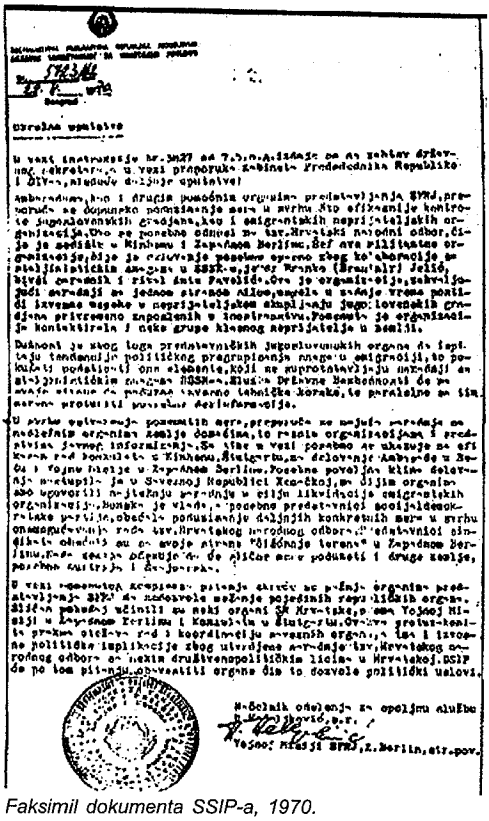

Faksimil dokumenta SSIP-a, 1970.

Berlinskoj policiji stizale su dojave sa svih strana kako je *Udba* poslala nove agente radi likvidacije Branka Jelića. *Udbi* je na ruku svakako išla i činjenica što su u Njemačkoj na vlast došli socijaldemokrati. O tome nedvojbeno svjedoči i podatak da je načelnik *Odjelenja za vanjsku službu* pri SSIP-u, R. Nedeljković, uputio 28. kolovoza 1970. *Vojnoj misiji* u Berlinu okružno uputstvo, u kojem među ostalim stoji:

"Posebno povoljna klima djelovanja nastupila je u Saveznoj Republici Njemačkoj, s čijim organima smo ugovorili najtješnju suradnju u cilju likvidacije emigrantskih organizacija. Bonnska je vlada, a posebno predstavnici socijaldemokratske partije, obećala poduzimanje daljnjih konkretnih mjera u svrhu onemogućavanja rada tzv. Hrvatskog narodnog odbora. Predstavnici sindikata obećali su sa svoje strane čišćenje terena u Zapadnome Berlinu".

Branko Jelić se ponovno odselio na sigurnije područje, u glavni grad Bavarske - München. Međutim, *Udba* je i tamo uskoro uspjela infiltrirati svoga suradnika u njegovu blizinu. To je bio agent *Centra SDS-a Osijek* pod pseudonimom *Boem*, Krunoslav Prates, kojega je na vezi držao tadašnji inspektor osječke *Udbe* - Josip Perković. Branko Jelić je preminuo 31. svibnja 1972. od posljedica trovanja, neposredno pred početak *Bugojanske akcije*, koju je financijski i organizacijski pomagao. Dr. Ivan Jelić je komentirao bratovu smrt:

"Poginuo je pogođen od nevidljivog počinitelja".

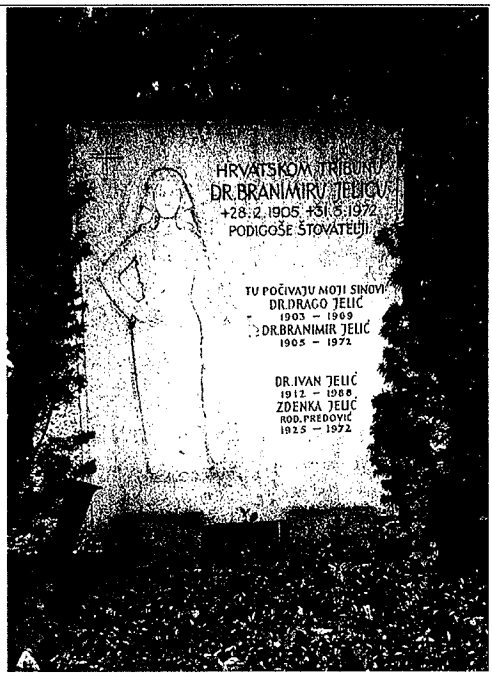

Grob dr. Branka Jelića na muenchenskom groblju

Vinko Sindičić – agent s višestrukim džeparcem

Sindičić je 3. travnja 1968. doputovao u Rijeku i započeo suradnju s *Udbom*:

"Informativni razgovor s Vinkom Sindičić, bivšim emigrantom, sada nositelj naše PI (putna isprava – putovnica, op. ur.), *zaposlen kao konobar u Z. Berlinu, član HNO – Jelićevci, na dužnosti osobnog sekretara emigranta dr. Branka Jelića - rukovoditelja HNO, viđen je 3. i 6. 4. 1968. u zemlji, gdje je Sindičić došao posredstvom naše Vojne misije u Z. Berlinu.*

Sindičić Vinko, rođen 29. 9. 1943. u Staroj Baškoj na otoku Krku - Rijeka, od oca pok. Ivana i majke Bože rođene Maričić, po zanimanju konobar, zaposlen u Berlinu u svom zanimanju, stanuje na adresi: Leibnitz Strasse 48 - Bei Hvth 1 Berlin 12.

Emigrirao je 1964. godine u Italiju kao konobar - pomorac s našeg broda 'Partizanka'. Motiv emigriranja je bio avanturistički, a na nagovor prijatelja. Naime, on je u ljeto 1964. godine zajedno sa svojim prijateljem Ivanom Rukavinom iz Lopara s otoka Raba (sada emigrant u Švedskoj) s dvije talijanske djevojke preko Kopra prešao u Italiju, ali ne s namjerom da emigrira. Međutim, bili su vraćeni od talijanske policije i nalazili su se kod nas mjesec dana u zatvoru. U zatvoru mu je Rukavina pričao, da njegov otac ima veze s nekim emigrantskim organizacijama i da bi mogli bježati iz zemlje. Rukavina je nakon izlaska iz zatvora odmah ilegalno prebjegao preko granice, a Sindičić mjesec dana kasnije emigrirao našim brodom u Italiju.

U Italiji je kupio emigrantski list 'Hrvatska država' iz kojega je saznao da Jelić živi u SR Njemačkoj, te mu je pisao pismo i molio da mu pomogne oko zaposlenja. Dobio je odgovor od Jelića, da dođe u SR Njemačku, a pismo je u ime Jelića potpisao emigrant Ivo Garmaz.

U Njemačku je otputovao s talijanskom putovnicom na ime Antonio Di Paolo, koju je, kako kaže, dobio od svog prijatelja studenta medicine na koju je samo nalijepio svoju fotografiju. S njim se upoznao ranije, jer je isti radio kao konobar i studirao medicinu.

Dolaskom u Njemačku najprije je radio tri mjeseca u Frankfurtu a/M, a potom došao u Z. Berlin, gdje se i sada nalazi. U Frankfurtu se upoznao s jednom Njemicom, tehničarkom, koja je radila s njim u istoj tvornici i s njom danas ima nezakonito dijete za koje plaća alimentaciju u iznosu od 115 DM.

Dolaskom u Z. Berlin zaposlio se kod emigranta Ivana Garmaza (sada nositelj naše PI) kao konobar gdje je radio oko pet mjeseci. Iza toga radio je kod 'Siemensa', a danas radi kao konobar u jednom lokalu.

Nakon godinu dana boravka u SR Njemačkoj Sindičić je zatražio politički azil, izjavivši da nije Talijan, već Hrvat. Međutim, kaže, da nije mogao dobiti azil zbog toga jer ga je Ivo Garmaz tužio policiji u Zindorfu da je on istina Talijan, ali da radi za jugoslavensku ob. službu. Na temelju toga dobio je rješenje od njemačke policije (posjeduje ga u Njemačkoj) da mu se odbija molba za dobivanje azila, jer da je protiv njega Ivo Garmaz podnio prijavu da je on jugoslavenski špijun. U tom rješenju je navedeno da će Garmaz kao predstavnik emigrantske organizacije HNO o tome dostaviti dokaze. Ovo je saznao na taj način, jer je nakon Garmazove tužbe i dobivanja negativnog rješenja bio pozvan u Ured za zaštitu ustava u Z. Berlinu, gdje ga je saslušavao šef tog Ureda Stahl, koji je od Sindičića tražio da prizna, kako je potpisao obvezu da će raditi za jugoslavensku ob. službu. Nakon njegovog negiranja Stahl mu je pokazao papir na kome je vidio potpis Ivana Garmaza i Stjepana Ilovara (sada emigrant u Švedskoj, član HNO). Sindičić kaže, da je rekao Stahlu, da je to Garmaz učinio zbog toga što mu je bio dužan neke novce, a nije ih htio vratiti.

Iza toga obratio se za pomoć dr. Jeliću za dobivanje putovnice za strance 'Fremdenpas', koji je intervenirao kod njemačke policije u Berlinu, jer je Sindičić trebao ići raditi u Jelićevu tvrtku za čišćenje kotlova u Klagenfurt - Austrija kao sanitarni monter. Tvrtka se vodi na ime njegove braće Drage i Ive. Intervencijom Jelića dobio je putovnicu za strance. Poslije toga Jelić mu je rekao da se učlani u HNO i da u podacima stavi kako je član te organizacije od svog dolaska u SR Njemačku, što je on i učinio, ali članarinu nije trebao platiti unazad.

Kako nije otišao u Klagenfurt, to ga je Jelić nakon što je postao član HNO uzeo za svog osobnog sekretara. Njegov posao kao sekretara sastojao se da dva puta tjedno poslije rada u tvornici dolazi u ordinaciju kod Jelića gdje se nalazi i njegova kancelarija i da za njega obavlja razne administrativne poslove, kao npr. da mu konceptira pisma koja Jelić šalje pojedinim rukovoditeljima emigrantskih organizacija u cilju koordinacije zajedničkog rada, da piše odgovore na već prispjela pisma, da vodi evidenciju članova HNO-a, dobrovoljnih davatelja pomoći za 'Hrvatsku državu' i HNO i dr. Obično Jelić to njemu izdiktira, a ovaj konceptira rukom pa kasnije prepisuje strojem u određeni broj primjeraka, koje Jelić kasnije potpisuje. Ove poslove on je obavljao u posebnoj prostoriji gdje se nalazi arhiva i kartoteka HNO-a koja mu je dostupna.

Ovaj posao za Jelića, Sindičić je obavljao sve do odlaska u zatvor, gdje se nalazio oko tri mjeseca. Jelić mu je ovaj posao povjeravao iako je znao da je Sindičić tražio i

dobio našu PI.

Objašnjenje, što ga je navelo da traži našu PI i da stupi u kontakt s našom Vojnom misijom u Berlinu, dao je identično kao i u Vojnoj misiji, tj. da je zemlju napustio pod utjecajem nerazumnih ljudi, da je dolaskom u Njemačku - Frankfurt već se borio sam sa sobom da li da se obrati za pomoć emigraciji ili ne, pa da je u stanju nervne depresije zatražio pomoć oko sređivaja dokumenata od članova HNO-a u Berlinu, koji su njegovu molbu odmah akceptirali i ujedno ponudili radno mjesto i obećali urediti dokumente. Poslije toga izvršavao je njihove zapovijedi zbog čega je, a radi srama, prekinuo svaku posebnu vezu sa svojom užom i širom rodbinom kao i sa svojim znancima. Isto tako da mu je teško padalo što je svagdje gdje se kretao i radio nazivan strancem, a da mu je zbog svih ovih okolnosti od samog dolaska u Berlin bila želja raskinuti svaku vezu sa ustaškom emigracijom i postati lojalan građanin SFRJ...

Sindičić je već 1967. godine dostavio našoj Vojnoj misiji neke arhivske podatke HNO-a (spisak lica koja daju pomoć za 'Hrvatsku državu' - među kojima ima i nositelja PI, članske knjižice za nekoliko članova HNO-a, te veći broj originalnih pisama upućenih Jeliću).

U odnosu na Jelića, njegovu aktivnost u emigraciji i u odnosu prema SFRJ, njegovim suradnicima i vezama sa stranim faktorima, dao je sljedeće:

Dr. Branko Jelić - za njega je izjavio da je unazad pola godine promijenio svoje političke koncepcije borbe protiv SFRJ. Ranije nije htio ni čuti o terorizmu, a danas da to želi. Na promjenu političke orijentacije kod njega smatra da su utjecali drugi rukovoditelji emigrantskih organizacija, koji u svom programu na prvo mjesto stavljaju terorizam. Jelić u zadnje vrijeme mnogo korespondira s Milom Rukavinom, Nahidom Kulenovićem i daje im savjete, više se ne napadaju. Osobito je dobar s Vjekoslavom Vrančićem i s njime mnogo korespondira. Vrančića smatra svojim čovjekom, jer da je prihvatio njegove ideje o jedinstvu svih emigrantskih organizacija, osim Luburićeve.

Jelićeva preorijentacija na terorističke akcije prema zemlji se vidi i iz pisma koje je u ožujku 1968. uputio Vrančiću u vezi stvaranja jedinstvene emigrantske organizacije (kopiju pisma Sindičić je predao našoj Vojnoj misiji 29. 3. 1968; kopija je zatražena preko SDS-a SFRJ). U tom pismu, u vezi terorizma Jelić Vrančiću piše da je već prošlo 24 godine, a da se ništa nije učinilo za 'hrvatsku stvar' i da zbog toga treba ići na konkretne akcije, kako političke, tako i terorističke, jer da i u drugim socijalističkim zemljama dolazi do previranja. Na terorističke akcije potiče ga i njegov brat dr. Drago koji je pobornik terorističkih akcija i stalno prebacuje svom bratu Branku da političkim akcijama neće nikada ništa postići...

Za vršenje utjecaja putem pismene propagande Jelić je već kupio tiskaru koja će biti smještena u Münchenu. Po njemu to je preduvjet za daljnji rad kako bi se 'Hrvatska država' i drugi propagandni materijal mogao tiskati u većem broju i čitati svagdje, a preko pasošara ubacivati u zemlju. Do sada to nije bilo moguće, jer je tiskanje bilo dosta skupo. Sada je nabavio moderan stroj koji radi na folije i s kojim mogu rukovati dva do tri radnika. Sindičić kaže, da ga je Jelić predvidio da bi trebao ići u München i rukovoditi tom tiskarom. U tu svrhu Sindičić je već ranije pohađao, po nalogu Jelića, tečaj za rukovanje takvim strojem. Ovu tiskaru Jelić će montirati u Münchenu...

Nadalje je Sindičić iznio da se Jelić unazad godinu dana bavio idejom o

osnivanju vlastite ob. službe u emigrantskim organizacijama, o čemu je i njemu govorio. Djelatnost te tajne ob. službe bila bi u tome da prikuplja informacije o radu pojedinih organizacija i njenih članova i rukovoditelja, a posebno o onim članovima i rukovoditeljima koji imaju drukčije političke koncepcije od njega. Služba bi također trebala u redovima svih emigrantskih organizacija otkrivati jugoslavenske špijune. Nije mu poznato da li je Jelić ovu svoju želju ostvario, samo je izjavio da mu je jednom bio rekao da bi u HNO-u to on – Sindičić vodio.

Od značajnijih njemačkih političkih ličnosti poznato mu je da Jelić kontaktira i da je u dobrim odnosima s ministrom Straussom – s kojim je lični prijatelj, Kissingerom, koji je Strausov prijatelj, Lücheom, bivšim ministrom za unutarnje poslove, Bendawom, sekretarom za unutarnje poslove, i Hasenom – sekretarom za izbjeglice. Osim toga kontaktira i s vođama stranke CSU iz unutrašnjosti koji dolaze kod njega ali im ne zna imena.

Od ostalih emigrantskih političkih ličnosti i drugih naveo je sljedeće:
Hadžijev Libertin, bugarski emigrant, djeluje po liniji makedonske emigracije. Radi skupa s Jelićem na časopisu 'Europska emigrantska unija'. Sindičić tvrdi, da je Jelić povezan s njemačkom ob. službom i preko Hadžijeva, koji radi za njemačku ob. službu, jer da je to njemu jednom prilikom dao do znanja. Isto tako tvrdi da Jelić dobiva informacije o prilikama u Jugoslaviji preko Hadžijeva i njemačke ob. službe. Za Hadžijeva kaže, da je u 1967. godini dolazio u SFRJ s našom PI, ali pod tuđim imenom. Ne zna od koga je dobio našu PI, ali da mu je ovo rekao sam Jelić. Osim toga da je zaključio da je Hadžijev dolazio u zemlju i po tome što se u razgovoru s njim pokazao kao dobar poznavalac grada Rijeke i okolice. Sindičić je s Hadžijevim stupio u kontakt preko Jelića, jer je ovaj često dolazio kod Jelića. Hadžijev inače dobro govori naš jezik. Za vrijeme rata je bio u njemačkoj vojsci, ali Sindičiću nije poznato gdje...

Na kraju razgovora koji je vođen u dva navrata, jer je Sindičić u međuvremenu bio sa svojom majkom, braćom i sestrama, a u zemlji se zadržao svega 3 dana, izjavio je, da bi on ubuduće želio kontakt sa SDS-om, a ne s Vojnom misijom. To je obrazložio strahom odlaska u Vojnu misiju, jer se plaši da ne bude zapažen od njemačke policije, a naročito poslije, kako je bio u zatvoru i kako mu je stavljena zabrana na PI da se mora svake subote javljati njemačkoj policiji. Druge PI za dolazak u zemlju nije primio u zgradi misije, već u stanu drugarice Stanke Dolinar iz Vojne misije.

Nadalje je izjavio da je on već ranije obećao Vojnoj misiji, da će im predati čitavu arhivu Jelića, a dotle da ne želi otići iz Berlina. Ova njegova izjava potvrđena je i u zabilješci Vojne misije od 5. 2. 1968...

S obzirom da je Sindičić već do sada dao vrijednijih podataka o Jeliću i drugim licima oko njega, da je vlastoručno napisao svoj životopis u kojemu napada ustašku emigraciju i da se želi odužiti prema zemlji za svoje ranije postupke i postati lojalan građanin kako je sam izjavio, rečeno mu je da je potrebno da se još jednom razgovora s njim od strane SDS-a i to u zemlji nakon određenog vremena. On bi za to vrijeme trebao točno izvidjeti u kakvoj je sada mogućnosti prema Jeliću i HNO, pa da će se poslije toga o tome konkretno razgovarati.

Dogovoreno je kako i na koji način će se on javiti kada bude smatrao da je to potrebno, ili da se njega obavijesti kada treba doći. U zemlju bi došao na isti način tj.

preko Istočnog Berlina s našom PI s kojom je i sada došao.

Ovo je učinjeno zbog toga da se temeljitije ocijene svi podaci koje je do sada dao, a i zbog mogućnosti da to možda nije kombinacija Jelića i njemačke ob. službe da nam ga nabace.

Opći dojam je kako je nastojao iskreno nam prikazati djelatnost Jelića, HNO-a i emigranata s kojima je dolazio u kontakt. Inače, veoma je bistar, odlučan i ima brza reagiranja. Govori dobro talijanski i njemački jezik. U daljnjoj korespondenciji Sindičića ćemo voditi pod pseudonimom 'Mišo'.

Razgovor obavili djelatnici SDS-a Milan Mandić i Jerko Dragin.".

Vinko Sindičić je bio i suradnik njemačke *Savezne službe za zaštitu ustavnog poretka*, ali je o toj suradnji redovito izvješćivao svoje šefove u riječkoj *Udbi*, kao primjerice 27. travnja 1970:

"Na ovom sastanku 'Mišo' je iznio svoje sastanke s kontraobavještajcima iz Kölna. Ti sastanci bili su isključivo vezani za rad ustaške emigracije.

Prvi sastanak je održan 15. travnja o.g. u jednoj restauraciji u zrakoplovnoj luci u Kölnu. Sastanak je održao Sievert (ovo je novi referent po ustaškoj emigraciji, a do sada je radio po sovjetskoj službi). Sievert je radio kod BND-a u Pulachu kod Münchena. S njim je došao i Rosen, također novi organ ove skupine u Kölnu.

Sastanak je uglavnom protekao u vezi suđenja Đole, koje se imalo uskoro održati, iznijeli su da im je poznato da je Kardum namjeravao oteti Đolu iz zatvora, zanimalo ih je o raspoloženju emigranata. Dali su mu uputstvo kako se ima vladati na procesu Đole, jer će biti saslušan kao svjedok. Uputili su ga da iznese samo činjenice, a da se pritom, u svojim iskazima, ne opredjeljuje niti za emigrantsku grupaciju, a niti za Jugoslavene. Dosta je bilo riječi o Jeliću. Iznijeli su da su dobili dozvolu da Jelićev telefon stave pod kontrolu, da imaju rješenje parlamentarnog odbora za tu kontrolu, ali im je odbijen zahtjev da Jeliću kontroliraju i poštu. Oduzeli su mu pištolj, platio je globu od 300 DM, jer za pištolj nije imao dozvolu. 'Mišo' ih je obavijestio o suradnji Jelića sa SSSR-om ili uopće sa istočnim službama. Zatražili su da im dâ detalje ima li Jelić i drugi pištolj koji stalno nosi sa sobom. Blokirali su mu sve bankovne račune u Njemačkoj i obustavili mu svaku pomoć koju je on do sada dobivao kao predstavnik emigrantskih organizacija od 'Organization für die Foerderung europeischen osten' (preko ove organizacije Vlada Zap. Njemačke daje pomoć pojedinim emigrantskim organizacijama). Posebno ih je zanimalo da li Jelić ima vezu te da ispriča o povezanosti Jelića i Đole, jer vjeruju da su bili usko povezani. Čak se bave mišlju da 'Mišu' pošalju Đoli u posjet poslije pravomoćnosti presude, kako bi na taj način detaljnije ispitao Đolu o povezanosti istoga i Jelića.

Ovom prigodom dali su mu 200 DM i platili troškove puta.

Drugi sastanak održan je 20. travnja, ponovno u Kölnu, gdje se zadržao dva dana. Ovaj put na sastanku su bili Sievert i Craema. Predao im je prijevode gornjih članaka, a tražili su da prevede i Jelićevo otvoreno pismo Bakariću. Na ovom sastanku dali su mu još da prevede neke komentare pojedinih njihovih suradnika koje imaju među emigracijom. Ovi suradnici komentare daju uz članke koji izlaze u emigrantskom tisku, a čiji prijevod traži ova skupina. Kako mu je Sievert rekao, imaju oko 15 suradnika

među emigrantima. U Kölnu da radi neki Štefan, do sada je za njih radio i Miro Škrinjarić, međutim krijumčario je sa Orlovićem oružjem, radi čega ga ja njemačka policija uhitila. Craema ga je izvukao iz zatvora i omogućio da ode u Španjolsku, gdje sada Škrinjarić i živi. Nadalje, za njih radi Lončar ili Lončarić, koji je navodno tajnik Antike Vukića. Ovaj ih je nedavno informirao da je jedna skupina htjela smijeniti Vukića, ali da u tome nije uspjela. Sam Lončarić ili Lončar je također stao na stajalište da Vukić neće biti izabran.

Obzirom da će 'Mišo' otići za Stuttgart tražili su da im preporuči kojeg emigranta u Berlinu, kojega predlaže da ga vrbuju tj. da bi se s njim povezali. 'Mišo' je od nas tražio odgovor, ali smo odbili. On se bavi mišlju da predloži Branka Bradvicu iz Hercegovine.

Ponovno je bila riječ o Jeliću i tražili su da im iznese sve što znade o povezanosti Jelića s istočnim službama. On im je tom prigodom iznio sljedeće: Za vrijeme kad je radio kod Jelića bilo mu je poznato da se preko Varoša u Rimu sastao s jednim visokim albanskim funkcionerom – muslimanom.

Nadalje, da mu je Varoš organizirao sastanak s jednim aktivnim funkcionerom Bugarske, što sve 'Mišo' potvrđuje uvidom u korespondenciju Varoš - Jelić. Jelić mu je prije određenog vremena detaljizirao o ponudi osobe iz istočnog bloka koja mu je jednom došla u ordinaciju u ime istočne službe. 'Miši' je nedavno napomenuo da se ta osoba zove Atanasov – Bugar iz Vojne misije u Berlinu, a tom prigodom ovaj je obavijestio Jelića da ga jugoslavenska policija misli kidnapirati.

Jelić održava kontakte i s misijom Albanske Republike u Beču, sve gornje podatke 'Mišo' je iznio Sievertu i Graemi. Dobio je zadatak da s Jelićem ponovno razgovara o povezanosti sa Đolom, pojedinim osobama iz TEZ-a i da će 'Mišo' za ovaj razgovor dobiti tehničko sredstvo kako bi snimili izjave Jelića. Ništa detaljnije o ovom tehničkom sredstvu 'Mišo' nije znao. 'Miši' je rečeno da se mora preseliti u Stuttgart, jer da imaju veliki pritisak od ministarstva vanjskih poslova (a na koga opet vrši pritisak jugoslavenska vlada) da se otkrije diverzantski rad prema Jugoslaviji sljedećih emigranata: Turka, Hinića, Kovačića i Orlovića. Protiv ovih emigranata bilo je dosta službenih nota iz Jugoslavije na njihovo Ministarstvo vanjskih poslova, i ova skupina je dobila u zadatak da ove emigrante razradi, ali o njihovom radu nije im ništa poznato. ('Mišo' je nas pitao za ove emigrante, jer ih ne poznaje, a za Turka nikada nije ni čuo).

Mi smo ga upoznali da su to članovi HRB-a, dali smo mu i ostale ekstremne emigrante u Stuttgartu, upoznali ga da će do njih najlakše doći preko Stipe Ševe s kojim ga je svojedobno upoznao Ante Kardum i s njim jednom putovao za München. Napomenuli smo da je to samo za njegovu osobnu orijentaciju, ali da ispita i traži od organa u Kölnu kako i na koji način će najlakše doći do ovih emigranata. Ovom prigodom Sievert mu je dao i dokumentaciju o ubojstvu Rukavine, s napomenom da ukoliko može ispitati tko je ustvari ubojica. U zadnje vrijeme sumnjaju na Jurkovića, šefa neke emigrantske grupacije u Stuttgartu. ('Mišo' je na sastanku vrlo detaljno opisivao fotografije o ubojstvu Rukavine. Opisivao je položaje leševa, u koje mjesto su pogođeni i dr., vrlo detaljno, tako da smo dobili dojam da je imao na uvid dokumentaciju). Iznijeli su mu da se prognoze njihovog suradnika Lončarića, u pogledu Vukića, nisu ispunile jer je Vukić uspio da ga se ponovo izabere za šefa organizacije. Lončarić im je kao

suradnik ispao iz ove skupine, a glavni tajnik je postao Franjo Sudar, međutim, prema njihovom mišljenju, to je potpuno sumnjiv čovjek, jer vjerojatno radi za DS. Ponovo su se tužili da imaju jako slabu mrežu među emigrantima, a Sievert je iznio da su u posljednje vrijeme jednog agenta i izgubili. Naime, taj njihov agent dobivao je stalno telefonske poruke iz Rijeke pod šifrom 'pozdrav od tete Marice'. Taj im je agent iznio da su to poruke DS-a i Sievert, da bi se uvjerio, a i dobio čvršći kontakt sa DS-om, poslao je tog agenta u Jugoslaviju na vezu DS-a, ali im se više nije javio. Vjeruju da je taj agent zatvoren po jugoslavenskoj policiji. U daljnjem razgovoru Sievert mu je iznio da dosta sumnjaju na Milana Dorića i pitali su ga da li ga poznaje. Milan Dorić da je porijeklom Slovenac, živi sa ženom Slovenkom, ima gostionicu u Führtu, blizu Nürnberga. Bio je jako dobar s Rukavinom, a sada je s Vukićem. Sumnjaju na njega da je agent DS-a, jer da ima veliku količinu novca, da je uspio otvoriti gostionicu, kupio je novi automobil kojim je u kratko vrijeme prešao veliku kilometražu (oni to tumače da dosta putuje po zadacima DS-a), a u autu ima ugrađen jedan radio-aparat koji im je dosta sumnjiv. Oni ga prate, a pod kontrolom ga drži jedan njihov agent, inače jugoslavenski državljanin iz Nürnberga. Traže od 'Miše', ukoliko mu je moguće, da se zainteresira za dotičnog Dorića.

Ovom prigodom tražili su od 'Miše' da potpiše izjavu o suradnji. 'Mišo' nam je iznio sadržaj obveze u kratkim crtama. Obveza sadrži tipizirane izjave o konspiraciji, radu itd. Obvezu je potpisao 'Linden 23'.

'Mišo' se preselio u Stuttgart, za put i preseljenje dobio je od Sieverta 700 maraka. I dalje ostaje na vezi skupine u Kölnu a hitna izvješća će dostavljati na: Horst Sievert, 5 Köln 60; Postfach 680386 (adresa se prilaže). Ponovni sastanak ima 27. ovog mjeseca u Kölnu, na kojemu mora dati emigranta u Berlinu kojega preporučuje za ovu kontraob. skupinu, dobit će detaljnije instrukcije kako i na koji način pristupiti skupini Hinića, Turka, Kovačića i Orlovića. 'Mišo' nam je detaljnije iznio o kontraob. skupini u Kölnu u kojoj rade:

Craema - kao šef;

Sievert - kao referent, do nedavno je radio kod BND-a, radio je po sovjetskoj službi, sada je prebačen u kontraob. službu po jugoslavenskoj emigraciji. Svojedobno je radio kod BND-a u Pulachu kod Münchena;

Rosen - u ovu skupinu je došao prije 15 dana, 'Miši' nije poznato gdje je do sada radio;

Wessel - kao operativac.

Još su dva tumača od kojih je jedan Hrvat. Do sada je radio kod BND-a kao tumač ('Mišo' će nastojati doznati prezime), drugi mu je nepoznat.

Za Sieverta i Rosena 'Mišo' tvrdi da vole pričati, hvaliti se, stvore vrlo brzo intimno raspoloženje sa suradnicima i vole mnogo popiti. Sam izgled Sieverta daje dojam pijanice - podbuhlog lica i nosom jako crvenim i velikim. 'Mišo' tvrdi da su na sastanku od 14. IV. bili gotovo potpuno pijani. Craema je mnogo ozbiljniji i veliki disciplinac.

Mi smo s određenim podozrenjem pristupili ovim informacijama 'Miše' iz razloga što je suradnik 'Tivar' iz Bjelovara o njemu javljao kao osobi koja se voli hvaliti da radi za njemačku kontraob. službu, i na osnovu glasina koje se znaju kadikad čuti da

pojedini emigranti sumnjaju u 'Mišu' kao suradnika DS-a. Iz tih razloga postavili smo i 'Miši' pitanje, kako i na koji način je došlo do riječi o sumnji na Dorića i na njihovog agenta koji se vratio u Jugoslaviju (radi se o Mujagiću). Imali smo na umu da nam na ovaj način njemačka kontraob. služba hoće servirati one podatke koji su nama već poznati, ako se ima u vidu da je Mujagić u našem zatvoru. Mi smo 'Miši' na određen način to dali do znanja. 'Mišo' je po ovim pitanjima odgovorio da njemu ove dvije osobe nisu poznate, da je o njima iznio ono što je čuo od Sieverta kada je bio pri piću i on to tumači donekle kao brbljavost samog Sieverta. Tako je npr. iznio i o njihovom agentu Štefanu u Kölnu, Lončariću, Škrinjariću itd. Inače, kako 'Mišo' iznosi, njihova saznanja o emigraciji su vrlo slaba, traže i najmanje sitnice da bi dobili što više podataka, a pri tom se koriste onim što znaju.

Teško je donijeti i dati definitivno mišljenje da li su gornje informacije bile tempirane od strane njemačke kontraobavještajne službe, iako postoje pojedine indicije za to, ali isto tako postoje i činjenice koje ovo demantiraju (npr. nabrajanje drugih agenata koje Mujagić ne zna, sredstva za akciju 'Denis', dokumentaciju o Jeliću i drugo).

Naša instrukcija 'Miši' odnosila se na ekstremiste u Stuttgartu, pogotovo na članove HRB-a, tim prije što su ga i sami Nijemci na te osobe uputili, govoreći mu da im je to direktiva od njihovog Ministarstva vanjskih poslova.

'Mišo' 27. IV. ima sastanak u Kölnu s ovim organima na kojemu će primiti instrukcije za obradu ove skupine u Stuttgartu kao i eventualno neke materijale za prijevod. Zatražili smo da nam 'Mišo' o ovom sastanku pošalje izvješće na javku u Rijeci.

Na ovom sastanku uručeno mu je 800 DM obzirom na putovanja koja mora izvršiti, na nesređene stambene prilike u Stuttgartu, a još nije ni zaposlen.

Dobrim i spretnim rukovođenjem, neće biti teško rasvijetliti sumnje koje se nedokumentirano pojavljuju u vezi 'Miše', te ga se s obzirom na njegovu ulogu, plasman i zadatke koje prima od njemačkih kontraobavještajaca, može perfektno iskoristiti za razbijanje terorista u Stuttgartu, za saznavanje koji sve emigranti, a i nositelji putnih isprava, rade za njemačku kontraobavještajnu službu, a ukoliko se pruži prilika i za eventualne daljnje kombinacije 'Miše' po njemačkoj kontraob., pa čak i obavještajnoj službi.

Inače, ovaj put je bio mnogo mirniji i nije se toliko hvalisao i razbacivao svojim znanjem, uspjesima u radu itd. Naše gornje primjedbe primio je vrlo ozbiljno, dosta su ga oneraspoložile i nastojao je s nama raščistiti jesu li gornje informacije namjerno plasirane sa strane njem. kontraob. službe ili su rezultat razgovora kako je on prikazao. Osnovno je na sastanku s njim da njegovim informacijama treba kritički prići, s njim detaljno ih prodiskutirati, iznositi svoje mišljenje, stavove, sumnje i kritike, a ne primiti ih kao gotove činjenice. Na taj način razbijamo njegovo samouvjerenje da su mu informacije neprikosnovene, samovolju u radu (kao npr. njegova akcija po materijalima 'Denisa') i stvaramo kod 'Miše' veću disciplinu prema našoj Službi. Na taj način sve sumnje ćemo o 'Miši' bez obzira koliko su osnovane brzo raščistiti.

Zagreb - Rijeka - 27. 4. 1970. Primili: Dane Gajić i Melkior Baranović"

Primjer spektakularne karijere jednog Udbaša - Slobodan Budak

Pedesetih godina jedan od tadašnjih mladih i nadobudnih *Udbaša* koji su u *obradi* dr. Branka Jelića vidjeli izvrsnu priliku za brzo napredovanje u državnoj službi, bio je i danas poznati zagrebački odvjetnik Slobodan Budak. Kao *referent* zagrebačke *Udbe*, Budak je poslao u Njemačku svoga suradnika pod pseudonimom *Rejly* da špijunira dr. Jelića. Nakon povratka ovaj je 5. kolovoza 1954. podnio Budaku izvješće:

"UDB-a za grad Zagreb, IV. referada

U Berlin sam stigao zrakoplovom oko 17,00 sati i nakon što sam ostavio svoje stvari u hotelu, uzeo sam auto i odvezao se u ulicu Emsar str. 3 gdje stanuje dr. Branko Jelić. Nakon što sam pozvonio otvorila mi je vrata služavka. Tražio sam dr. Jelića, ali mi je ona odgovorila da ga nema i neka navratim kasnije. Nakon 1 sat ponovno sam navratio, ali mi je ista služavka rekla da dr. Jelić još uvijek nije stigao. Meni je bilo malo sumnjivo, pa sam je zamolio da mi otvori vrata, da joj kažem tko sam i da joj predam pisma iz Zagreba od sestre dr. Jelića. Međutim, ona mi nije nikako htjela otvoriti, ali u tom trenutku otvorila su se vrata i po fotografiji prepoznao sam dr. Branka Jelića. Predstavio sam mu se, a zatim me odveo u sobu. Rekao mi je da neka ga ispričam što mi služavka nije htjela otvoriti, jer da ona ima nalog, da ne smije nikome otvarati bez njegova odobrenja. Nastavio je, da mora biti oprezan, jer ga vrebaju. Tada sam mu uručio pismo njegove sestre Milene iz Zagreba i nakon što je pročitao odmah je pozvao svoju ženu i s njome me je upoznao. Poslije ovoga svi troje odvezli smo se njegovim kolima u hotel 'Kempinski'...

Dr. Jelić mi je govorio kako je on spriječio govor Moše Pijade na radiopostaji u Zapadnoj Njemačkoj, iako je Jugoslavija za taj slučaj uložila protestnu notu. Dalje kaže, da je o njegovom govoru /Jelićevom/, koji je održao u Münchenu, povoljno pisala jedna dobra političarka, žena engleskog ministra, u nekom časopisu. Taj časopis da je uzeo jedan laburistički poslanik i u Donjem domu napao Atlia zato, što tolerira komunizam. /Prilažem takav jedan časopis/. Također je istaknuo, da je pisao jedan bilten i da su mu vodeći američki političari čestitali...

Žena dr. Jelića je Pruskinja i vrlo sposoban trgovac, koja je poslije rata stekla priličan imetak. Prije rata imala je svoju kliniku u sadašnjem Istočnom Berlinu. Uredila je za dr. Jelića veliku ambulantu u Uhland str. 141. Ovo mi je ona pričala kada dr. Branko nije bio prisutan. Napominjem, da je ona dr. Jelića u mojoj prisutnosti nekoliko puta opomenula neka se ostavi politike, jer da ona ništa ne nosi, te je bolje da se prihvati trgovine. Dalje mi je u njihovom stanu pokazivala jedan dio njezinih antikviteta: dvije fotelje iz dvora Hohencollera, dvije svjećnice od Fridricha Velikog, jednu kinesku vazu staru 5.000 godina i razne druge stvari.

U daljnjem razgovoru dr. Jelić mi je rekao, da ima u svako doba slobodan posjet kod predsjednika Adenauera i svih velikih funkcionera. Usput je napomenuo kako je Adenauer pametan jezuit i da su ga stalno Židovi napadali i tražili odštetu za njihovu imovinu. Međutim, da se riješi toga, on je postavio na neku dužnost nekog polužidova da rješava taj spor sa Židovima i na taj način riješio taj problem.

Govorio mi je kako smo morali primiti dva liječnika iz Amerike za Stepinca i to na intervenciju samog Eisenhowera."

I zaista, godinu dana kasnije, 13. listopada 1955, Slobodan Budak je izvanredno unaprijeđen u državnoj službi: sa završenom srednjom školom imenovan je za "zamjenika okružnog javnog tužitelja":

"Javno tužiteljstvo NR. Hrvatske, Zagreb 13. 10. 1955, Br: P 354/55.

Budak /Divka/ Slobodan, Referent UDB-e za grad Zagre podnio je molbu za prijelaz u službu javnog tužiteljstva.

Iz podnesenih dokumenata utvrđeno je:

1) da imenovani ispunjava uvjete iz čl. 50 Zakona o državnim službenicima;

2) da je završio srednju školu i da je upisao I. godinu na pravnom fakultetu i

3) da do sada ima sljedeću službu, koja mu se priznaje za napredovanje:

a/ od 14. 11. 1944. god. do 15. 5. 1945. god. u NOV-i na raznim dužnostima;

b/ od 15. 5. 1945. god. do 31. 10. 1955. god. u organizaciji UDB-e, u svojstvu višeg pristava i referenta.

Vrijeme provedeno pod toč. a/ priznaje mu se dvostruko, a vrijeme provedeno pod toč. b/ priznaje se u cijelosti, pa prema tome imenovani ima do 31. 10. 1955. god. 11 godina, 5 mjeseci i 18 dana službe priznate za napredovanje.

Na temelju čl. 15., 20. i 38. Zakona o javnom tužiteljstvu, čl. 56. Zakona o državnim službenicima, čl. 4., 6., 38. i 47. Osnovne uredbe o zvanjima i plaćama službenika državnih organa, čl. 2., 4., 6., 19. i 20. Uredbe o plaćama javnih tužitelja, njihovih zamjenika i stručnih suradnika u javnim tužiteljstvima i suglasnosti Izvršnog vijećaa Sabora NR Hrvatske Br. 16990 od 29. 9. 1955. god, a po prethodnoj suglasnosti Komisije za službenička pitanja pri javnom tužiteljstvu NR Hrvatske, donosim

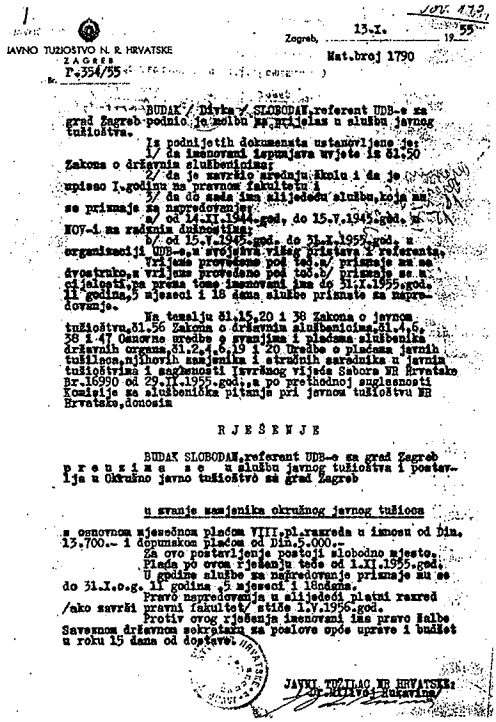

JAVNO TUŽIOŠTVO N. R. HRVATSKE
ZAGREB
P.354/55

Zagreb, 13.X. 1955
Mat.broj 1790

BUDAK /Divka/ SLOBODAN, referent UDB-e za grad Zagreb podnio je molbu za prijelaz u službu javnog tužiteljstva.

Iz podnijetih dokumenata ustanovljeno je:
1/ da imenovani ispunjava uvjete iz čl.50 Zakona o državnim službenicima;
2/ da je završio srednju školu i da je upisao I.godinu na pravnom fakultetu i
3/ da do sada ima slijedeću službu, koja mu se priznaje za napredovanje:
a/ od 14.XI.1944.god. do 15.V.1945.god. u NOV-i na raznim dužnostima;
b/ od 15.V.1945.god. do 31.X.1955.god. u organizaciji UDB-e, u svojstvu višeg pristava i referenta.
Vrijeme provedeno pod toč.a/ priznaje mu se dvostruko, a vrijeme provedeno pod toč.b/ priznaje se u cijelosti, pa prema tome imenovani ima do 31.X.1955.god. 11 godina, 5 mjeseci i 18 dana službe priznate za napredovanje.

Na temelju čl.15,20 i 38 Zakona o javnom tužiteljstvu, čl.56 Zakona o državnim službenicima, čl.4,6, 38 i 47 Osnovne uredbe o zvanjima i plaćama službenika državnih organa, čl.2,4,6,19 i 20 Uredbe o plaćama javnih tužitelja, njihovih zamjenika i stručnih suradnika u javnim tužiteljstvima i suglasnosti Izvršnog vijeća Sabora NR Hrvatske Br.16990 od 29.IX.1955.god., a po prethodnoj suglasnosti Komisije za službenička pitanja pri javnom tužiteljstvu NR Hrvatske, donosim

R J E Š E N J E

BUDAK SLOBODAN, referent UDB-e za grad Zagreb p r e u z i m a s e u službu javnog tužiteljstva i postavlja u Okružno javno tužiteljstvo za grad Zagreb

u zvanje zamjenika okružnog javnog tužioca

s osnovnom mjesečnom plaćom VIII.pl.razreda u iznosu od Din. 13.700.- i dopunskom plaćom od Din.5.000.-
Za ovo postavljenje postoji slobodno mjesto.
Plaća po ovom rješenju teče od 1.XI.1955.god.
U godine službe za napredovanje priznaje mu se do 31.X.o.g. 11 godina, 5 mjeseci i 18dana.
Pravo napredovanja u slijedeći platni razred /ako završi pravni fakultet/ stiče 1.V.1956.god.
Protiv ovog rješenja imenovani ima pravo žalbe Saveznom državnom sekretaru za poslove opće uprave i budžet u roku 15 dana od dostave.

JAVNI TUŽILAC NR HRVATSKE
dr. Mirko Tuković

RJEŠENJE

Budak Slobodan, referent UDB-e za grad Zagreb preuzima se u službu javnog tužitelja i postavlja u Okružno javno tužiteljstvo za grad Zagreb

u zvanje zamjenika okružnog javnog tužitelja

s osnovnom plaćom VIII. pl. razreda u iznosu od Din. 13.700,- i dopunskom plaćom od Din. 5.000,-

Za ovo postavljenje postoji slobodno mjesto.

Plaća po ovom rješenju teče od 1. 9. 1955. god.

U godine službe za napredovanje priznaje mu se do 31. 10. o.g. 11 godina, 5 mjeseci i 18 dana.

Pravo napredovanja u sljedeći platni razred /ako završi pravni fakultet/ stječe 1. 5. 1956. god.

 Faksimil rješenja o upošljavanju Slobodana Budaka

Protiv ovog rješenja imenovani ima pravo žalbe saveznom državnom sekretaru za poslove opće uprave i proračun u roku 15 dana od dostave.

Javni tužitelj NR Hrvatske dr. Milivoj Rukavina."

Likvidacija Josipa Senića

Josip Senić je rođen 18. ožujka 1936. u Novoj Gradiški. Još kao maloljetnik postao je član organizacije *Hrvatski nacionalni pokret* i tako došao u sukob s jugokomunističkom vlašću. Godine 1956. bio je osuđen na dvije godine uvjetne kazne zbog neprijateljske djelatnosti. Senić je 1957. pobjegao u Italiju, a odatle je odselio u Australiju, gdje je upoznao mlade hrvatske nacionaliste Juru Marića, Gezu Paštija i druge, s kojima je osnovao *Hrvatsko revolucionarno bratstvo*. Dobio je pseudonim *Mirko Slavonac* i zauzeo jednu od vodećih dužnosti. Nakon nestanka Geze Paštija, Senić je 1965. došao u Europu kako bi preuzeo Paštijevu ulogu.

Dolaskom u Europu Senić je nastojao reorganizirati HRB, pronaći nove ljude i pripremati akcije protiv Jugoslavije. Kako je HRB 1967. godine dobilo zabranu djelovanja u većini europskih zemalja, Senić je bio protjeran u Australiju. Međutim, ubrzo se pod krivim imenom vratio u SR Njemačku i tajno nastanio u gradiću Weisloch-Trauenweileru, kod Heidelberga.

Udba je, međutim, dobivala podatke o Senićevom kretanju i namjerama, pa je donijela odluku o njegovoj likvidaciji. U Senićevom dosjeu stoji: *"29. 5. 1969: Konzultacija u Osijeku po pitanju operativno-tehničkih mjera prema Seniću. Prisutan Srećko Šimurina. Osnovni zadatak: likvidacija kao jedina ispravna mjera. U tu svrhu radi se na pronalaženju pogodne osobe. Ima se u vidu mogućnost veze 'Prijatelj' iz Australije. Spremni smo ga najljepše primiti i osigurati ugodan boravak...".* Zatim: *"Osijek, 2. 3. 1971. Neposredno u vezi s ciljem obrade - izvršenje specijalnog zadatka - angažiramo se na pronalaženju pogodne osobe za izvršenje ovoga zadatka. Prethodna kombinacija s vezom 'Prijatelj' je u toku. 'Prijatelj' se sada nalazi u SR Njemačkoj. Operativni radnik Ivan Došlić".*

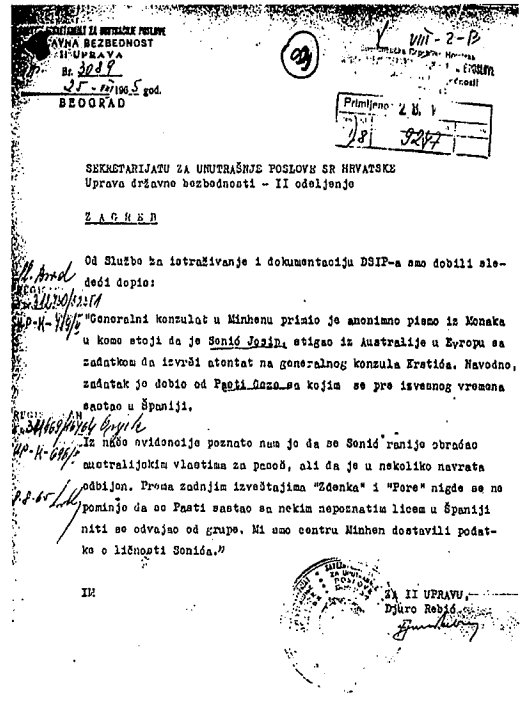

SEKRETARIJATU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE SR HRVATSKE
Uprava državne bezbednosti - II odeljenje

ZAGREB

Od Službe za istraživanje i dokumentaciju DSIP-a smo dobili sledeći dopis:

"Generalni konzulat u Minhenu primio je anonimno pismo iz Monaka u kome stoji da je Senić Josip, stigao iz Australije u Evropu sa zadatkom da izvrši atentat na generalnog konzula Erstića. Navodno, zadatak je dobio od Pasti Geze sa kojim se pre izvesnog vremena sastao u Španiji.

Iz naše evidencije poznato nam je da se Senić ranije obraćao australijskim vlastima za pasoš, ali da je u nekoliko navrata odbijen. Prema zadnjim izveštajima "Zdenka" i "Pere" nigde se ne pominje da se Pasti sastao sa nekim nepoznatim licem u Španiji niti se odvajao od grupe. Mi smo centru Minhen dostavili podatke o ličnosti Senića."

IM

ZA II UPRAVU,
Djuro Rebić

Povodom toga autor ove knjige je, kao djelatnik *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, razgovarao s

Faksimil dokumenta SSIP-a o Josipu Seniću

Ivanom Došlićem. Tijekom razgovora prezentirao sam mu dijelove iz Senićeva dosjea, na što je on rekao:

"Meni su utrapili Senićevu obradu. Zašto? Zato što sam ja sa Senićem išao u 3. razred gimnazije, sjedili smo u istoj klupi.

Sjećam se samo jednog skupnog sastanka u Osijeku gdje se išlo đonom, kako bih rekao. To je jedini put u mome radnom vijeku da se na jednom radnom sastanku tako otvoreno govorilo. Srećko Šimurina je vodio sastanak, i tu je bilo još par tih operativaca iz Zagreba. I tada su oni otvoreno otprilike rekli: 'Nađite koga bilo! Ne birajte sredstva! Vi njega ne možete popraviti, vi njega ne možete uhititi. S njim se može razgovarati samo preko nišana. Treba poduzeti sve da ne šteti! Onome tko to učini bit će osiguran život, i njegovoj djeci, i njegovim unucima'. U tom smislu.

Ja sam iz novina pročitao da je Senić ubijen. Znao sam da se iza toga krije Služba, ali ne – tko. Mene nisu pozvali niti da mi kažu da je akcija završena. A zvanični dopis je došao da se materijal vrati u Zagreb. Obzirom da je umro i tako to, pošaljite sve papire u Zagreb. Tako je to bilo."

Vezano uz terminologiju koju je SDS koristila prigodom planiranja likvidacija hrvatskih političkih iseljenika, Došlić je izjavio:

"Ofenzivna akcija je mogla biti ili kidnapiranje ili eliminacija, i ništa drugo. U biti uklanjanje aktera. Specijalni zadatak je značio isključivo likvidaciju. Jednom se reklo likvidacija, drugi put specijalni zadatak. To je bilo isto."

U Senićevoj blizini nalazio se opasan suradnik *Udbe* - Vinko Sindičić. Prema "Informaciji br. 48" *Centra SDS-a Rijeka*, koju je potpisao Jerko Dragin, Sindičić je, pod pseudonimom *Mišo*, redovno dostavljao informacije o Senićevu kretanju i namjerama. U spomenutoj "Informaciji" stoji:

"Na sastanku u Zagrebu dana 3. 3. 1972. god. suradnik 'Mišo' dao nam je detaljan plan gostionice HRB-a u Wislochu".

Kad je 10. ožujka 1972. upravitelj dotične gostionice u Wieslochu kod Heidelberga ušao u sobu u kojoj je Senić spavao, zatekao je Senića mrtvog: s prerezanim grkljanom i s dva naboja iz pištolja u glavi. Nakon što je ubio Senića, ubojica je pretresao njegove stvari i dostavio ih središnjici hrvatske *Udbe* u Zagrebu. *Udbi* je, kako se vidi iz "Depeše br. 291/61" tadašnjeg šefa *Udbe* u Zagrebu Melkiora Baranovića, posebno zanimljiv bio Senićev adresar.

Njemačka policija je, među ostalima, osumnjičila Vinka Sindičića za ubojstvo i zatvorila ga. Međutim, ubrzo je pušten - nakon intervencije djelatnika njemačke kontraobavještajne službe iz Kölna. Oni su, kako proizlazi iz jednog službenog dokumenta njemačke kriminalističke policije, angažirali odvjetnika i platili kauciju za Vinka Sindičića. Prijevod tog dokumenta glasi:

"Pokrajinski kriminalistički ured Baden-Württemberg
Poslovni br.: 312/11-114/72, 7 Stuttgart, 8. kolovoza 1972.
Bilješka za spis
Predmet: 1. Ubojstvo na štetu Josipa Senića i
2. Komplot za ubojstvo na štetu konzula Đukića
ovdje: Saslušanje Vinka Sindičića Veza: Telefonski razgovor s

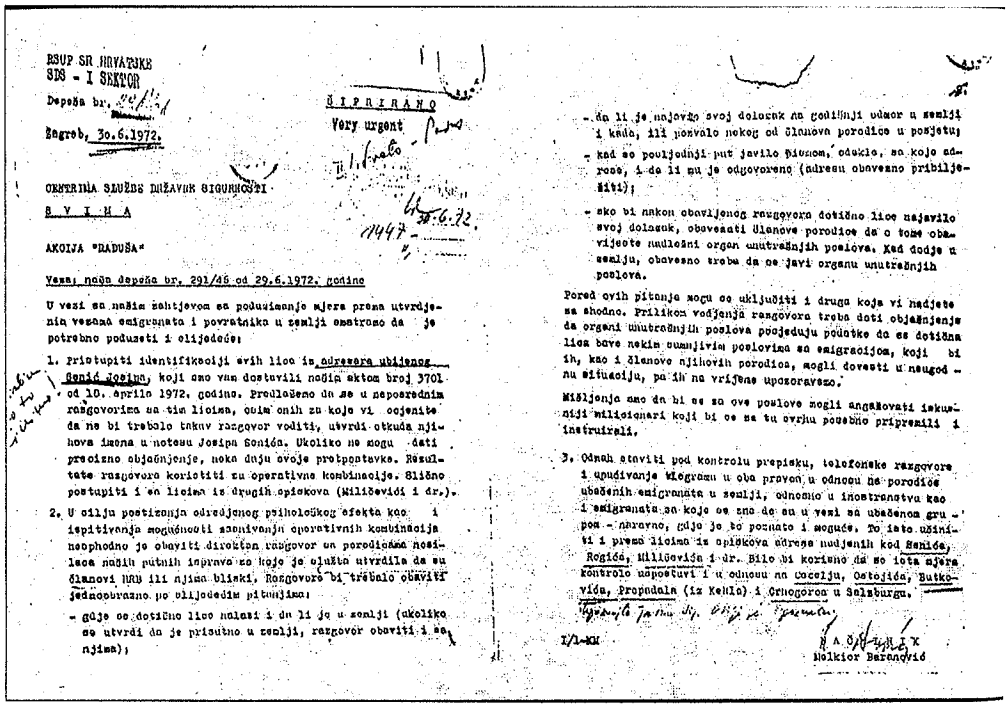

RSUP SR HRVATSKE
SDS - I SEKTOR
Depeša br. [illegible]
Zagreb, 30.6.1972.

ČIPRIRANO
Very urgent

CENTRIMA SLUŽBE DRŽAVNE SIGURNOSTI
S V I M A

AKCIJA "RADUŠA"

Veza: naša depeša br. 291/46 od 29.6.1972. godine

U vezi sa našim zahtjevom za poduzimanje mjera prema utvrdjenim vezama emigranata i povratnika u zemlji smatramo da je potrebno poduzeti i slijedeće:

1. Pristupiti identifikaciji svih lica iz adresara ubijenog Senić Josipa, koji smo vam dostavili našim aktom broj 3701 od 10. aprila 1972. godine. Predlažemo da se u neposrednim razgovorima sa tim licima, osim onih za koje vi ocjenite da ne bi trebalo takav razgovor voditi, utvrdi otkuda njihova imena u notesu Josipa Senića. Ukoliko ne mogu dati precizno objašnjenje, neka daju svoje pretpostavke. Rezultate razgovora koristiti za operativne kombinacije. Slično postupiti i sa licima iz drugih spiskova (Miličević i dr.).
2. U cilju postizanja odredjenog psihološkog efekta kao i ispitivanja mogućnosti zasnivanja operativnih kombinacija neophodno je obaviti direktan razgovor sa porodicama nosilaca naših putnih isprava za koje je služba utvrdila da su članovi HRB ili njima bliski. Razgovore bi trebalo obaviti jednoobrazno po slijedećim pitanjima:
   - gdje se dotično lice nalazi i da li je u zemlji (ukoliko se utvrdi da je prisutno u zemlji, razgovor obaviti i sa njima);
   - da li je najavilo svoj dolazak na godišnji odmor u zemlji i kada, ili pozvalo nekog od članova porodice u posjetu;
   - kad se posljednji put javilo pismom, odakle, sa koje adrese, i da li mu je odgovoreno (adresu obavezno pribilježiti);
   - sko bi nakon obavljenog razgovora dotično lice najavilo svoj dolazak, obavezati članove porodice da o tome obavijeste nadležni organ unutrašnjih poslova. Kad dodje u zemlju, obavezno treba da se javi organu unutrašnjih poslova.

Pored ovih pitanja mogu se uključiti i druga koja vi nadjete za shodno. Prilikom vodjenja razgovora treba dati objašnjenje da organi unutrašnjih poslova posjeduju podatke da se dotična lica bave nekim sumnjivim poslovima sa emigracijom, koji bi ih, kao i članove njihovih porodica, mogli dovesti u neugodnu situaciju, pa ih na vrijeme upozoravamo.

Mišljenja smo da bi se za ove poslove mogli angažovati iskusniji milicionari koji bi se za tu svrhu posebno pripremili i instruirali.

3. Odnah staviti pod kontrolu prepisku, telefonske razgovore i upućivanje telegrama u oba pravca u odnosu na porodice ubačenih emigranata u zemlji, odnosno u inostranstvu kao i emigranata za koje se zna da su u vezi sa ubačenom grupom - naravno, gdje je to poznato i moguće. To isto učiniti i prema licima iz spiskova adresa nadjenih kod Senića, Rogića, Miličevića i dr. Bilo bi korisno da se ista mjera kontrole uspostavi i u odnosu na Cocelju, Ostojića, Butkovića, Propadala (iz Kehla) i Crnogorca u Salzburgu.

I/1-KM

NAČELNIK
Melkior Baranović

Faksimil dokumenta "hrvatske UDB-e" iz kojega je vidljivo da je ubojica nalogodavcima dostavio Senićev aderesar

gospodinom Državnim odvjetnikom Weidnerom iz Državnog odvjetništva Heidelberg 8. 8. 1972.

Po gornjim postupcima mora Sindičić biti još detaljno saslušan. Odgovarajući nalog Državnog odvjetništva Heidelberg od 27. 6. 1972. postoji.

7. 8. 1972. došao je gospodinu KOR (Kriminal Oberrat – viši kriminalistički savjetnik) Weide iz LKA (Landeskriminalamt – Pokrajinski kriminalistički ured) Stuttgart gospodin iz BfV (Bundesamt fuer Verfassungschutz – Savezni ured za zaštitu ustavnog poretka) Köln i zamolio da se saslušanje Sindičića provede tek nakon razgovora s njim kako bi se mogli osigurati interesi BfV-a.

Gospodin Viši državni odvjetnik Weidner informiran je 8. 8. 1972. telefonski o posjetu i zahtjevu gospodina iz BfV-a. Gospodin Viši državni odvjetnik dao je jasnu uputu da se Sindičić detaljno sasluša po svim točkama i da se svi odgovori zapišu neskraćeni. Zapisnik o saslušanju treba se svrstati u visok stupanj povjerljivosti. Taj način postupanja dogovorio je prošli tjedan s nadležnim gospodinom iz BfV. Onda će se između Državnog odvjetništva Heidelberg i BfV nakon okončanja istrage odlučiti kako će se provesti kazneni postupak protiv Sindičića. BfV je za obranu Sindičića angažirao gospodina RA (odvjetnika) Kaim iz Stuttgarta.

O saslušanju Sindičića razgovarat će se s navedenim gospodinom iz BfV. Brunet, KK."

Još jedno izvješće Antuna Bruneta zaslužuje pozornost, ono o razgovoru u jugoslavenskom konzulatu u Stuttgartu godinu dana nakon ubojstva Senića:

"U četvrtak, 16. 3. 1972, u 18,00 sati, posjetili su KK Brunet i KHM Reichert jugoslavenski Generalni konzulat u Stuttgartu. Budući da se u okviru ispitivanja pokazala sumnja da je protiv konzula Vojislava Đukića kovan plan da ga se ubije, predočene su mu fotografije jedne osobe koja je za to dolazila u pitanje, naime Joze Miloša iz Grude/ Jugosl. Trebalo je poći od toga da je Miloša odabrala jedna hrvatska ekstremistička skupina kao ubojicu konzula Đukića i da se njega već dovelo s ovim u kontakt.

Nakon što su Đukiću predočene fotografije Miloša, bez navođenja njegova imena, rekao je da ne bi mogao definitivno reći da je taj mladi čovjek već jednom imao kontakt s njim. Kad je upitan nešto konkretnije, da taj mladi čovjek možda nije bio kod njega u pratnji nekog zemljaka u njegovoj uredskoj sobi – a ne recimo u uobičajenim prostorima sa šalterima, odvratio je Đukić spontano da je sličnog mladog čovjeka uveo kod njega u njegovu radnu sobu Vidan Korać, gostioničar u Stuttgartu-Münsteru. Prije toga najavio je Korać posjet kod njega telefonski. Đukić se sjećao i da je Korać prigodom jednog posjeta predočio neku vrstu odobrenja za obrt PP (policijska uprava) Stuttgart za određene pomoćne usluge, mjere skrbi za zemljake i službu prevođenja i da je pritom objasnio da bi želio pomoći jednom mladom čovjeku da dobije dozvolu boravka za Stuttgart. Kako se Đukić dalje sjećao, nabacio je mladi čovjek u razgovoru da ima u SRNJ zaručnicu. Ime i prebivalište zaručnice nije spomenuto niti se pitalo.

Đukić se samo još točno sjećao kako je partner u razgovoru sjedio. Ovdje treba utvrditi da pogled pri ulasku u njegovu radnu sobu pada direktno na zid, koji se nalazi nasuprot vrata, ispred kojega je jedan mali okrugli stol s tri fotelje, koje su smještene lijevo, desno i na sredinu ispred stola. Đukić je kod tog razgovora koristio lijevu fotelju, koja stoji neposredno na udaljenosti dohvata njegovog telefona, koji se nalazi na njegovom pisaćem stolu. Korać je sjedio pored Đukića na fotelji, koja je stajala u sredini, dok je taj mladi čovjek (Miloš) sjeo na treću fotelju.

Kao fascit ovog pokušaja istrage, treba utvrditi da Đukić nije mogao sa sigurnošću identificirati mladog čovjeka, koji mu je pokazan na fotografijama, kao Koraćevog pratitelja. Đukić je obećao da će u svom uredu dati provesti naknadna ispitivanja u pogledu datuma tog posjeta i da će nam u datom slučaju telefonski priopćiti rezultat.

Treba posebno napomenuti da se, pri koncu ovog razgovora s konzulom Đukićem, u Đukićevoj uredskoj sobi pojavio generalni konzul Kraljević i

Landeskriminalamt Baden-Württemberg
Az.: 312/11-114/72

7 Stuttgart, den 8. August 1972

A k t e n v e r m e r k

Betr.: 1. Mord z.N. Josip S e n i c und
2. Mordkomplott z.N. Konsul D j u k i ć
hier: Vernehmung des Vinko S i n d i č i ć .

Bezug: Fernmündliche Rücksprache mit Herrn Oberstaatsanwalt W e i d n e r von der StA Heidelberg am 8.8.1972

Zu den obigen Verfahren muß S i n d i c i c noch eingehend vernommen werden. Ein entsprechender Auftrag der StA Heidelbc vom 27.6.1972 liegt vor.

Am 7.8.1972 ist bei Herrn KOR W e i d e vom LKA Stuttgart ein Herr des BfV Köln erschienen und hat gebeten, die Vernehmung des S i n d i c i c erst nach Rücksprache mit ihm durchzuführen, damit die Interessen des BfV gewährleistet bleiben.

Herr OSt. W e i d n e r wurde am 8.8.1972 fernmündlich über den Besuch und das Anliegen des Herrn vom BfV informiert. Herr OSt. W e i d n e r erteilte die klare Anweisung, S i n d i c i c eingehend zu allen anstehenden Punkten zu vernehmen und alle Antworten ungekürzt niederzuschreiben. Die Vernehmungsniederschrift solle mit einem hohen Geheimhaltungsgrad eingestuft werden. Diese Verfahrensweise habe er in der vergangenen Woche mit dem zuständigen Herrn des BfV abgesprochen. Zwischen der Staatsanwaltschaft Heidelberg und dem BfV werde nach Abschluß der Ermittlungen entschieden, wie das Strafverfahren gegen S i n d i c i c durchzuführen sei. Das BfV habe für die Verteidigung des S i n d i c i c Herrn RA K s i m aus Stuttgart beauftragt.
Vor der Vernehmung des S i n d i c i c wird mit dem besagten Herrn des BfV Rücksprache genommen.

Faksimil dokumenta koji potvrđuje suradnju Vinka Sindičića s njemačkom protuobavještajnom službom, 1972.

umiješao se u razgovor. Ovdje je upalo u oči da je Kraljević - quasi posve usput – uputio KHM Reichertu pitanje je li utvrđen identitet pokojnika i da li je Kriminalistička policija sigurna da se ovdje radi o Josipu Seniću. Nakon što je KHM Reichert potvrdno odgovorio na pitanje, rekao je Kraljević, smijući se, da je Senić bio opasan, bezobziran i brutalan hrvatski ekstremist.

Kraljević je na koncu postavio pitanje kako je Senić ubijen i jesu li osigurani tragovi borbe. Njemu je samo objašnjeno da u sobi, gdje je počinjeno djelo, nije bio razbacan namještaj. Kraljević se zadovoljio tim odgovorima i napustio nakon toga, nakon što se oprostio, prostoriju. Razgovor s Đukićem je nastavljen, pri čemu je on među ostalim spomenuo da Korać nije osoba vrijedna povjerenja.

Josip Senić, crtež Zdenka Jakovljevića, 2001.

Nakon što su se Brunet i Reichert oprostili od Đukića, ispratio ih je on kroz kuću do izlaza. Još na najgornjem odmorištu stuba zastao je Đukić i rekao da su ispitivanja za Kriminalističku policiju doista vrlo teška, jer na mjestu djela nema tragova. Ta napomena nije od strane službenika potvrđena. No izazvala je pozornost, jer nedostatak tragova nije ni na koji način spomenut.

Odmah nakon što su napustili jugoslavenski konzulat, potražili su navedeni službenici Koraća u njegovu stanu u Münsteru. On je pritom potvrdio posjet, koji je Đukić spomenuo, u njegovoj radnoj sobi u pratnji Joze Miloša. On je čak potvrdio razmještaj sjedenja i sadržaj razgovora."

Jugoslavenski konzul Marijan Kraljević-*King* danas živi u Zagrebu i vodi detektivsku agenciju *Delta 4*. A Vojislav Đukić, rodom iz Bosanskog Grahova, koji se 1941. kao šesnaestogodišnjak odmetnuo u četnike te koncem 1942. prešao partizanima, nakon rata radio je u OZNI – da bi 1948. stupio u *diplomatsku službu*. Nakon što je propao pokušaj atentata na njega u Stuttgartu, premješten je u Budimpeštu. Jednog dana ujesen 1978. primio je poziv da hitno dođe u Beograd. Sjeo je u službeni automobil i krenuo, ali nije daleko stigao: kod Subotice je doživio *saobraćajnu nesreću* i na mjestu poginuo.

Na zahtjev rodbine, suboraca i prijatelja iz emigracije, udruge *Hrvatska Mladež – Uzdanica* te *Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva, Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* organizirala je ekshumaciju i prijenos posmrtnih ostataka Josipa Senića s groblja u njemačkom gradu Wieslochu u domovinu te njihov pokop, uz vojne počasti,

19. veljače 1999. u *Aleji branitelja* na zagrebačkom groblju Mirogoj. Naknadnom pokopu posmrtnih ostataka i Svetoj misi zadušnici bili su, pored ostalih, nazočni predstavnici grada Nove Gradiške (gradonačelnik Ante Šolić) i ogranka *Matice hrvatske* iz Nove Gradiške, prijatelji Josipa Senića iz domovine i emigracije te *Ministarstva povratka i useljeništva RH* (ministar Marijan Petrović).

Josip Drpić – primjer tzv. hrvatskog udbaša

Kad se govori o zagrebačkoj *Udbi*, svakako jedna od najznačajnijih osoba - uz Melkiora Baranovića, Srećka Šimurinu, Svetu Bilušića i još neke *udbaše* - bio je Josip Drpić, rođen 1925. Cijeli radni vijek proveo je služeći ideji komunizma i Beogradu. O sebi i svojim drugovima Drpić je napisao u knjizi Đorđa Ličine *Svjedoci vremena* sljedeće:

"Divni su to bili mladi, zaneseni komunisti, pripadnici OZN-e, UDB-e i SDS-a - već kako u koje vrijeme su nas kao organizaciju zvali. Divno je to vrijeme, divno je biti uvjeren da činiš dobro svojem narodu. Narušavanje bratstva i jedinstva je smrtni grijeh... Da, i pao je Ranković. Bilo nam je grozno. Što se događa? Sjedimo u kancelariji potišteni, nesretni, ne osjećamo se krivi. Radio objavljuje zaključke. Novine pune stupce informacijama o devijacijama UDB-e, dosjeima, zločinima, agentima. U noći ulazi Miko Tripalo. Posjećuje nas odmah po završenom plenumu. Što ste tužni - pita. Šutimo. Ti znaš što smo radili! Ništa bez znanja partijskih ljudi grada, bez tebe. Znam, neće biti tako strašno, budite veseliji - kaže Tripalo."

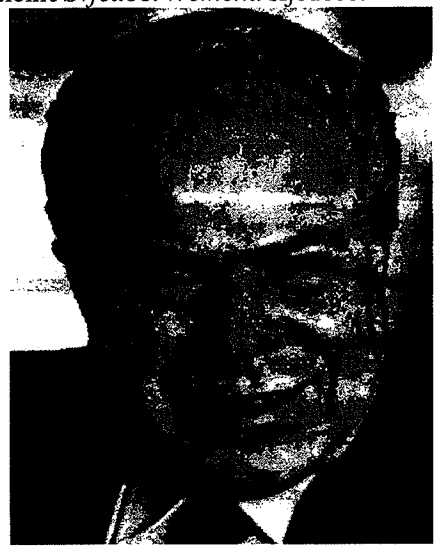

Josip Drpić

Ubojstvo obitelji Stjepana Ševe

Među opasnije vođe HRB-a u Europi, *Udba* je ubrojila i Stjepana Ševu, rođenog 1937. u Hamzićima kod Širokog Brijega u Hercegovini. Ševo je emigrirao 1966. godine, ali se veoma brzo politički aktivirao i bio povjerljiva osoba u hrvatskim emigrantskim krugovima. Iz izvješća suradnika riječke *Udbe*, Vinka Sindičića i suradnika splitske *Udbe* pd pseudonimom *Mosor*, Beograd je saznao da je Ševo, kao jedan od glavnijih dužnosnika HRB-a u Europi, sudjelovao u pripremama *Bugojanske skupine*. Donesena je odluka da zbog toga treba biti kažnjen – smrću.

Ševo je - sa ženom Tatjanom, rođenom 1946. u Varaždinu, i pokćerkom Rosemarijom Bahorić, rođenom 1963. u Stuttgartu - živio u Stuttgartu i vodio jedan restoran koji mu je

donosio solidnu zaradu. Te godine 1972. obitelj je planirala višetjedno ljetovanje u Italiji, te su 18. kolovoza 1972. doputovali u gradić San Dona di Piave kod Venecije, gdje su odsjeli u pansionu *Bar Ristorante Centrale*. Tjedan dana kasnije, 24. kolovoza 1972. cijela obitelj je pobijena.

Istragu o ubojstvu vodila je talijanska policija, ali je u pomoć pozvala kriminalističke eksperte iz SR Njemačke. Nijemci su u Italiju poslali Antuna Bruneta, višeg kriminalističkog komesara *Zemaljske policije* Baden-Wuerttenberga iz Stuttgarta, koji je vodio istragu i o ubojstvu Josipa Senića. On je na povratku iz Italije sastavio izvješće, iz kojeg u prijevodu prenosimo najvažnije dijelove:

"Pokrajinski kriminalistički ured Baden-Wuerttenberg, Stuttgart, 8. kolovoza 1972...

Dana 9. 3. 1972. pronađen je mrtav u hotelskoj sobi u gostionici 'Klosterschänke' u Wiesloch-Frauenweiler Hrvat, Josip Senić, rođ. 18. 3. 1936. u mjestu Mala/Jugoslavija. Senić je ubijen s dva hica u potiljak. Za ubojstvo, odnosno za sudjelovanje u ubojstvu, osumnjičen je, među ostalima, i Vinko Sindičić, oženjen, konobar, rođen 29. 9. 1943. u Staroj Baškoj (Jugoslavija), nastanjen u Stuttgartu-1,

Obitelj Ševo: Stjepan, Rosemarie i Tatjana

Ludwigstrasse 87 a, jugoslavenski državljanin s jugoslavenskom putovnicom.

Nakon što je Senić ubijen, uhićen je Sindičić 11. 3. 1972, u 9,30 sati, ispred svog stana u Stuttgartu. Prigodom uhićenja naveo je da je 7. 3. 1972. vozio za Milano u Italiji. Tamo da je prenoćio u hotelu 'Boston' u noćima 7/8, 8/9. i 9/19. ožujka 1972...

Sindičić je, uz polaganje kaucije od 1.000 DM, pušten 21. 3. 1972. na slobodu, nakon čega je uhidbeni nalog stavljen izvan snage.

Dana 24. 8. 1972. oko 22,30 sata po talijanskom vremenu nađeni su u San Dona di Piave, u pokrajini Venezia/Italija, ustrijeljeni u osobnom automobilu NSU RO 80, registarskih oznaka S-W 8150: 1) Stjepan Ševo, zvan 'Stipe', osobni podaci poznati; 2) Tatjana Ševo, rođ. Bahorić, rođ. 4. 4. 1946. u Varaždinu/Jugoslavija, 3) Rosemarie Bahorić, rođ. 27. 4. 1963. u Stuttgartu.

Svjedoci da su vidjeli jednu osobu koja je naprečac bježala iz osobnog automobila.

Na ispitivanju je gospođa Veselka Martinović, rođ. Ševo, rođ. 8. 10. 1938. u Hamzićima/Jugoslavija, sa stanom u Stuttgartu, Fritz-Elsas-Strasse 42, sestra Stjepana

Ševe, izjavila da se Vinko Sindičić, zajedno s bračnim parom Ševo u četvrtak, 17. 8. 1972. oko 22,00 sata, odvezao gore navedenim Ševinim osobnim automobilom iz Stuttgarta u Italiju na odmor. Cilj odmora nije bio poznat ni Ševinoj sestri niti drugoj rodbini, koja je živjela na prostoru Stuttgarta.

Budući da je i kod ovih djela umorstva Sindičić opet igrao nejasnu ulogu, i da su za njim tragali talijanski organi vlasti, zatražilo je Državno odvjetništvo Heidelberg od pokrajinskog kriminalističkog ureda Baden Wuerttenberg - Stuttgart da pošalje jednog službenika u Veneciju i Milano da sakupi saznanja u predmetu ubojstva Ševo i da provjeri da li između ubojstva Ševo i ubojstva Senić postoje veze, jer je Sindičić, kako je već spomenuto, održavao vrlo bliski osobni i poslovni kontakt i sa Ševom.

Dana 4. 9. 1972. poslan je iz Venecije službenik kriminalističke policije Silvio Cesarino iz Squadre Mobile, s dva projektila i dvije čahure s mjesta događaja, u BKA (Savezni ured za suzbijanje kriminala) Wiesbaden da se izvrši balističko ispitivanje. Trebalo je utvrditi jesu li, kako Senić u Wiesloch-Frauenweileru, tako i bračni par Ševo i dijete Rosemarie Bahorić u San Dona di Piave umoreni jednim te istim oružjem...

Iz BKA Wiesbaden odvezen je gospodin Cesarino i KK Brunet službenim osobnim automobilom u zračnu luku Frankfurt/Main. Odatle je uslijedio put u Veneciju.

Nakon što su stigli u Veneciju 6. 9. 1972. održan je najprije razgovor između voditelja Squadre Mobile, dr. Salvatorea Barba i KK Bruneta u prisutnosti gospodina Cesarina, djelomično na francuskom, djelomično na talijanskom jeziku. Nakon toga uputili su se imenovani Državnom odvjetniku, dr. Bagarotto, u Veneciji. Ovdje su saznali sljedeće:

Bračni par Stjepan i Tatjana Ševo, dijete Rosemarie Bahorić, i Vinko Sindičić stigli su 18. 8. 1972. između 14,00 i 15,00 sati (13,00 i 14,00 po srednjoeuropskom vremenu) osobnim automobilom Ševe, u Stretti di Eraclea i smjestili su se u pansion 'Bar-Centrale', pri čemu je bračni par Ševo stanovao u jednoj sobi, a dijete Rosemarie zajedno sa Sindičićem u drugoj sobi. Kod 'Bar-Centrale' radi se o malom pansionu sa 6-7 soba. Policijska prijava istih uslijedila je istog dana. Sindičić je spavao u hotelu samo jednu noć, a sljedećeg dana odvezao ga je Ševo svojim osobnim vozilom preko Trsta na željezničku postaju. Dijete Rosemarie Bahorić bilo je prisutno pri toj vožnji.

Sindičić je, prema ulaznom žigu jugoslavenskih vlasti, doputovao u Jugoslaviju 20. 8. 1972. Time se postavlja pitanje gdje je Sindičić boravio u Italiji u noći od 19/20. 8. 1972...

Dva dana prije djela da je održan oko 22,30 sati sastanak između Ševe i još dvije osobe. Prema opisu morao je jedan od dvojice muškaraca biti Vinko Sindičić. Što se tiče opisa osobe drugog muškarca, ona je identična s opisom osobe koja je nakon ubojstva pobjegla iz osobnog automobila.

Prema dosadašnjem rezultatu istrage, samo je Sindičić poznavao Ševino mjesto boravka, osim ako ga Ševo nije priopćio još i drugim osobama.

Ševo se 24. 8. 1972. oko 22,10 sati odvezao svojim automobilom kroz San Dona di Piave u pravcu Eraclea. Na jednom štandu stao je i kupio krišku lubenice. Tom prigodom su i prodavačica kao i dva svjedoka ustanovili da se u automobilu pored vozačkog sjedala nalazila jedna žena, a na stražnjem sjedalu jedno dijete i muškarac u dobi od cca. 40-45 godina i jake građe. Taj je muškarac sjedio pored djeteta i imao je

početnu ćelavost na čelu i početnu ćelavost na sredini glave. Nakon kratkog zadržavanja automobil se odvezao dalje u pravcu Caorle. Odatle je pansion 'Bar-Centrale' u Stretti di Eracle udaljen još oko 10 km. Oko 3 km od San Dona di Piave vozio je Ševin automobil u jednom zavoju desno niz kosinu. Svjedoci su vidjeli kako je jedan muškarac napustio automobil i naprečac otrčao po mjesečini.

Budući da se vjerovalo, kako se radilo o automobilskoj nesreći, prebačene su nepokretne osobe, koje su nađene u automobilu, u bolnicu u San Dona di Piave gdje je dežurni liječnik još samo mogao utvrditi smrt zbog ustreljivanja. Premda su, nakon što se saznalo za ubojstvo, korišteni psi-tragači, nema odonda nikakvog traga četvrtoj osobi u automobilu.

As.: 312/11 - 574/72

B e r i c h t

Betrifft: 1) Ermittlungsverfahren wegen Mordes
z.N. Josip S e n i c
am 8.5.1972 in Wiesloch-Frauenweiler - 20 Js 1527/72 -

2) Mord z.N. der Eheleute
Stjepan und Tatjana S e v o, geb. Bahorio,
und Rozemarie Bahorio
am 24.8.1972 in San Dona di Piafe/Italien

Bezug: FS-Ersuchen der StA Heidelberg vom 1.9.1972 - Nr. 21 -

Am 9.5.1972 wurde in einem Hotelzimmer im Gasthaus "Kloster-schänke" in Wiesloch-Frauenweiler der Kroate

Josip S e n i c,
geb. 18.5.1936 in Hala/Jugoslawien,

tot aufgefunden. S e n i c wurde durch zwei Genickschüsse getötet.

Tatverdächtig für den Mord bzw. der Beteiligung am Mord ist u.a. auch

Vinko S i n d i č i ć,
verh. Kellner,
geb. 29.9.1943 in Stara Baska/Jugoslawien,
wohnhaft in Stuttgart-1,
Ludwigstraße 87 a,
jugoslawischer Staatsangehöriger
mit jugoslawischem Paß.

Faksimil izvješća njemačke policije o ubojstvu Josipa Senića i obitelji Ševo, 1972.

U automobilu je nađen jedan prigušivač, bez oznake marke, i jedan ispražnjen magazin pištolja za pištolj marke Walther – ili preinaka – kalibra 7,65 mm. Osim toga nalazila se u automobilu knjiga na hrvatskom jeziku 'Plameni inkvizitori' Marije Jurić - Zagorke, a u ručnoj torbici gospođe Ševo pismo, napisano na hrvatskom jeziku od izvjesnog 'Marijana' (pseudonim Jure Marića u Australiji) gospodinu Hercegu u Stuttgartu (pseudonim Stipe Ševe) od 10. 5. 1972.

Pismo je po nalogu StA (državnog odvjetništva) Heidelberga –gospodina OStA (glavnoga državnog odvjetnika) Weidnera prevedeno i uručen je prijevod.

U sobi bračnog para Ševo u pansionu se našla druga knjiga na hrvatskom jeziku od iste autorice i istog formata pod naslovom 'Republikanci'.

Na prvom listu knjige 'Plameni inkvizitori' (prazan list prije naslovnog lista) otisnuta su dva žiga: 1) okrugli pečat 'Hrvatsko australsko društvo'; 2) jedan žig 'ADRIA - Continental Record & Book House, 736 A George Street Sydney, Tel. 211 – 5426', (knjižara u Sydneju).

Za ubojstvo bračnog para Ševo i djeteta Rosemarie Bahorić ispalio je počinitelj najmanje 9 metaka iz pištolja; jer je Stjepan Sevo ubijen s 3 hica u potiljak, Tatjana Ševo s 4 metka u kralježnicu, a dijete Rosemarie s dva hica u glavu. Kod Ševe i kod djeteta su projektili opet izašli iz tijela; isti nisu mogli biti nađeni...

Temeljito pretraživanje automobila i traganje za otiscima prstiju u automobilu nisu doveli ni do kakvog rezultata u pogledu ukazivanja na ubojicu. Nisu nađeni ni tragovi prstiju niti površine ruku...

Talijanska policija došla je na Sindičića kao mogućeg počinitelja, ili sumnjivog zbog sudjelovanja u djelu, jer je zajedno sa Ševom doputovao iz Njemačke u Italiju i

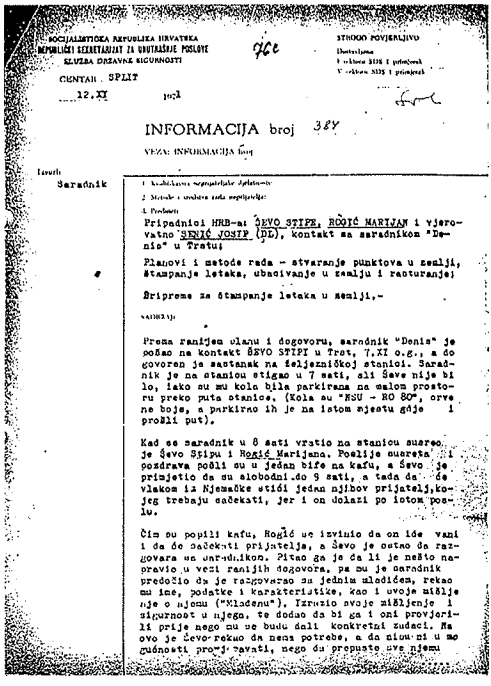

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SLUŽBA DRŽAVNE SIGURNOSTI

STROGO POVJERLJIVO

CENTAR SPLIT

12.XI 1971

INFORMACIJA broj 384

VEZA: INFORMACIJA broj

Izvorit
Saradnik

1. Kvalifikacija neprijateljske djelatnosti:
2. Metode i sredstva rada neprijatelja:
3. Predmet:

Pripadnici HRB-a: ŠEVO STIPE, ROGIĆ MARIJAN i vjerovatno SENIĆ JOSIP (DL), kontakt sa saradnikom "Denis" u Trstu;

Planovi i metode rada - stvaranje punktova u zemlji, štampanje letaka, ubacivanje u zemlju i rasturanje;

Šripreme za štampanje letaka u zemlji.-

NADRAJI:

Prema ranijem planu i dogovoru, saradnik "Denis" je pošao na kontakt ŠEVO STIPI u Trst, 7.XI o.g., a dogovoren je sastanak na željezničkoj stanici. Saradnik je na stanicu stigao u 7 sati, ali Ševe nije bilo, iako su mu kola bila parkirana na malom prostoru preko puta stanice. (Kola su "NSU - RO 80", crvene boje, a parkirao ih je na istom mjestu gdje i prošli put).

Kad se saradnik u 8 sati vratio na stanicu susreo je Ševo Stipu i Rogić Marijana. Poslije susreta i pozdrava pošli su u jedan bife na kafu, a Ševo je primjetio da su slobodni do 9 sati, a tada da će vlakom iz Njemačke stići jedan njihov prijatelj, kojeg trebaju sačekati, jer i on dolazi po istom poslu.

Čim su popili kafu, Rogić se izvinio da on ide vani i da će sačekati prijatelja, a Ševo je ostao da razgovara sa saradnikom. Pitao ga je da li je nešto napravio u vezi ranijih dogovora, pa mu je saradnik predočio da je razgovarao sa jednim mladićem, rekao mu ime, podatke i karakteristike, kao i svoje mišlje nje o njemu ("Mladenu"). Izrazio svoje mišljenje i sigurnost u njega, te dodao da bi ga i oni provjerili prije nego mu se budu dali konkretni zadaci. Na ovo je Ševo rekao da nema potrebe, a da nisu ni u mogućnosti provjeravati, nego da prepuste sve njemu

Faksimil UDB-inog izvješća o kontaktu sa suradnikom "Denis", 1972.

spavao u istom pansionu jednu noć. Sindičić nije mogao biti nađen nakon djela u Italiji. Konačno je Sindičić pronađen u Jugoslaviji i privremeno uhićen. Dr. Barba i natporučnik Carabiniera Ten. Raffaele Petrachi iz Compagnie Carabinieri u Portogruaro (Provincija Venecija) bili su u Jugoslaviji da ispitaju Sindičića. Premda Sindičić tako dobro govori talijanski, da je u prosincu 1964. kao Talijan pod aliasimenom Antonio Di Paolo, rođ. 30. 8. 1937. u Scapoliju, i s talijanskom osobnom iskaznicom br. 12 807 662, izdanom 4. 10. 1961. u Milanu, važećom do 3. 10. 1966, doputovao u Saveznu Republiku i ovdje najprije pod navedenim osobnim podacima živio kao Talijan, izjavio je da ne govori talijanski. Njegovo je ispitivanje, u prisutnosti spomenutih talijanskih policijskih časnika, proveo jugoslavenski sudac na srpsko-hrvatskom jeziku. Pritom je Sindičić izjavio da je u vrijeme djela bio u Jugoslaviji. Jugoslavenski sudac je nazvao Sindičićev alibi kao "sa sigurnošću ispravan". Na teška pitanja nije Sindičić pokazivao nikakve duševne uznemirenosti. Tako je, na primjer, također zanijekao da se 23. 8. 1972. zajedno s još jednom osobom, na koju pristaje opis osobe ubojice, susreo sa Ševom u Trstu u gostionici 'Trattoria da Toni', premda je svjedok Jean-Franco Zecchinel, vlasnik gostionice, vidio imenovanog. Jugoslavenska policija izjavila je svojim talijanskim kolegama da je Sindičić doputovao u Jugoslaviju 20. 8. 1972. i odonda da više nije napuštao Jugoslaviju...

Talijanskim je vlastima bilo poznato da je Sindičić vjerojatno radio za jugoslavensku tajnu službu i još za neku drugu službu. Pobliže se o tome nije moglo saznati. Također je talijanskim organima poznato da je otac Ševine žene Franjo Bahorić, ostali osobni podaci nisu poznati, bio službenik jugoslavenske Državne službe sigurnosti...

Ispitivanje po pitanju ubojstva obitelji Ševo i povezanosti s ubojstvom Senića nastavljaju se. - Brunet, Viši krim. komesar."

Vjerojatno najvažniji podatak iz tog izvješća svakako je opis osobe za koju se može opravdano sumnjati da je počinila taj strašni zločin. Opis se ne slaže s tadašnjim izgledom glavnoosumnjičenoga Vinka Sindičića. Međutim, opis odgovara jednoj drugoj osobi u koju je Stjepan Ševo tada imao veliko povjerenje. Radi se o njegovom susjedu iz Hercegovine koji je tada živio u Zadru i s kojim se je više puta susretao u Trstu, a koji je bio povjerljivi suradnik *Udbe*, tj. *Centra SDS-a Split – Detašman Zadar*, pod pseudonimom *Denis*:

"Prema ranijem planu i dogovoru, suradnik 'Denis' je pošao na kontakt Stipi Ševi u Trst, 7. 11. 1971, a dogovoren je sastanak na željezničkoj postaji. Suradnik je na postaju stigao u 7 sati, ali Ševe nije bilo, iako mu je automobil bio parkiran na malom prostoru preko puta postaje. (Automobil je 'NSU – RO 80', crvene boje, a parkirao ga je na istom mjestu gdje i prošli put).

Kad se suradnik u 8 sati vratio na postaju susreo je Ševo Stipu i Marijana Rogića. Poslije susreta i pozdrava pošli su u jedan bife na kavu, a Ševo je primijetio da su slobodni do 9 sati, a tada da će vlakom iz Njemačke stići jedan njihov prijatelj, kojega trebaju sačekati, jer i on dolazi po istom poslu.

Čim su popili kavu, Rogić se ispričao da on ide van i da će dočekati prijatelja, a Ševo je ostao da razgovara sa suradnikom. Pitao ga je da li je nešto napravio u vezi ranijih dogovora, pa mu je suradnik predočio da je razgovarao s jednim mladićem, rekao mu ime, podatke i karakteristike, kao i svoje mišljenje o njemu ('Mladenu'). Izrazio je svoje mišljenje i sigurnost u njega, te dodao da bi ga i oni provjerili prije nego mu se budu dali konkretni zadaci. Na ovo je Ševo rekao da nema potrebe, a da nisu ni u mogućnosti provjeravati, nego da prepuste sve njemu (suradniku), jer da za njih nisu važna imena ljudi s kojima će oni raditi, odnosno, da oni ne moraju ni poznavati te ljude...

Na primjedbu suradnika, zašto su sada k njemu na razgovor došla čak trojica i tko je taj treći što ima stići vlakom, Ševo je rekao da je Rogića uzeo zbog sigurnije vožnje, da su putovali noću, da su se smjenjivali u vožnji, a ovaj treći da s njima nije putovao zbog opreza, jer se radi o ličnosti i njihovu rukovoditelju, koji putuje putnicom na tuđe ime, a koji je izrazio želju da i on s njim razgovara. Rekao je i to, da radi opreza ni Rogić nije došao svojom putovnicom, nego je uzeo bratovu putovnicu (Luka Rogić – Lujo). Pri tome je istaknuo, da taj ne zna njegovo (suradnikovo) ime, a niti će mu reći svoje, što ga ne treba zabrinjavati, jer to je njihov red. Zatim je rekao da su ga nedavno u Stuttgartu tražili neki poznanici među kojima je bio Vinko Radišić (službenik u kabinetu člana SIV-a Ive Jerkića). Da ih nije vidio, a da je čuo kako je Radišić rekao da bi volio vidjeti 'Čirića' (Ševu) i pokušati da ga spasi. Na primjedbu suradnika da to znači da on zna čim se ti baviš, Ševo je rekao – znaju svi, pa što mi mogu.

Oko 9,20 sati vratio se Rogić s ovim nepoznatim emigrantom, za kojega je suradnik dao detaljan osobni opis i druge detalje, do kojih je došao kroz razgovor, na osnovu kojih pretpostavljamo da se

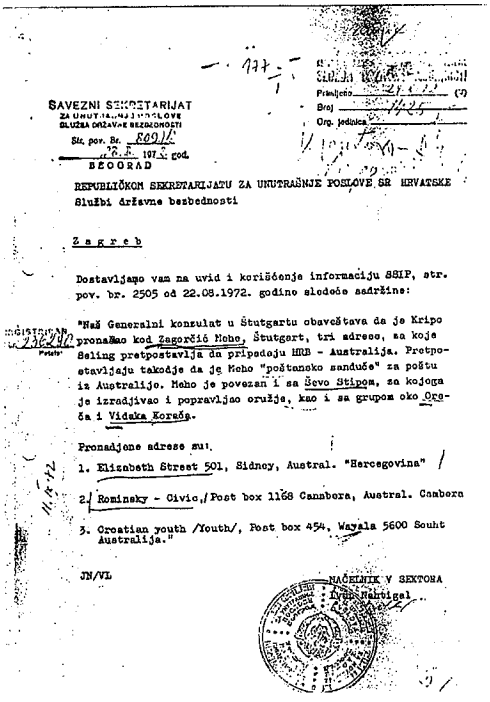

SAVEZNI SEKRETARIJAT
ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SLUŽBA DRŽAVNE BEZBEDNOSTI
Str. pov. Br. RO/II
12.8. 1972. god.
BEOGRAD

Predmet
Broj
Org. jedinica

REPUBLIČKOM SEKRETARIJATU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE SR HRVATSKE
Službi državne bezbednosti

Zagreb

Dostavljamo vam na uvid i korišćenje informaciju SSIP, str. pov. br. 2505 od 22.08.1972. godine sledeće sadržine:

"Naš Generalni konzulat u Štutgartu obaveštava da je Kripo pronašao kod Zagorčić Noho, Štutgert, tri adrese, za koje Seling pretpostavlja da pripadaju HRB - Australija. Pretpostavljaju takođe da je Noho "poštansko sanduče" za poštu iz Australije. Noho je povezan i sa Ševo Stipom, za kojega je izradjivao i popravljao oružje, kao i sa grupom oko Orešća i Vidoka Koreža.

Pronadjene adrese su:

1. Elizabeth Street 501, Sidney, Austral. "Hercegovina"
2. Rominsky - Civic, Post box 1168 Cannbera, Austral. Cannbera
3. Croatian youth /Youth/, Post box 454, Wayala 5600 South Australija."

JN/VL

NAČELNIK V SEKTORA

Jedan od važnih udbaša koji su obrađivali Stjepana Ševu bio je današnji čelnik Sindikata umirovljenika Ivan Nahtigal, 1972.

radi o rukovoditelju HRB-a, Josipu Seniću. Pozdravio se sa suradnikom, bez predstavljanja, te su izmijenili nekoliko nevažnih riječi. Nakon što je N.N. popio jedno piće predložio je da negdje pođu na marendu...

Kroz razgovor se zanimao za situaciju u zemlji, iz kojega je suradnik zaključio da oni prate i da su dobro obaviješteni jedino o raznim ekscesima, dok im stvarna društvena-politička zbivanja u zemlji nisu poznata ni jasna, odnosno, tako ih prepričavaju. Tako npr. o promjenama u našem društveno-političkom i ekonomskom sustavu, oni se opće ne upuštaju u diskusiju. Vezano za to, N. kaže da su sve to politikanske igre Srba, koji će i ovom prigodom prevariti Hrvate...

Iz razgovora sa N. suradnik je došao do mnogih pojedinosti, koje bi nam pomogle oko utvrđivanja identiteta istog, a dao je i osobni opis, koji ćemo na kraju navesti. Kako je navodio mjesta boravka i školovanja, Slavonski Brod, Vinkovce, Novu Gradišku i Požegu, a s obzirom i na karakteristike govora, suradnik zaključuje da je rodom s tog terena. Školska sprema može biti srednja, koju je završio ili prekinuo negdje 1955/56. godine, kada je i emigrirao. Navodno je, boraveći u Engleskoj, završio neku školu, a dulje je boravio u Parizu – Francuskoj i nekim drugim europskim zemljama, dok mu je stalno mjesto sadašnjeg boravka u Australiji, a ovih dana privremeno boravi u SR Njemačkoj i još nekim zemljama. Dobro govori engleski i francuski, a služi se njemačkim i talijanskim jezikom...

Iz osobnog opisa i drugih podataka koje je za istoga suradnik dao predpostavljamo da se radi o Josipu Seniću – rukovoditelju HRB-a.

Split, 12. 11. 1971. Jure Uvanović."

Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, na zahtjev rodbine Stjepana Ševe i roditelja njegove supruge, organizirala je ekshumaciju i prijenos njihovih posmrtnih ostataka u domovinu. Ekshumaciji su bili nazočni članovi obitelji Ševo i predstavnik *Generalnog konzulata* RH u Münchenu. Misa zadušnica za pokojnike održana je 21. studenoga 1999. u 15,00 sati u *Katedralnoj crkvi* u Koenigstrasse u Stuttgartu, odakle su posmrtni ostaci ispraćeni u domovinu. Od posmrtnih ostataka u Stuttgartu su se oprostili predstavnik obitelji i suboraca pok. Stjepana Ševe, Petar Hinić, voditelj *Hrvatske katoličke misije* u Stuttgartu fra Marinko Vukman i generalni konzul RH u Stuttgartu, Ilija Lukanović.

Naknadni pokop posmrtnih ostataka obavljen je 26. studenoga 1999. na zagrebačkom groblju *Mirogoj*. Od posmrtnih ostataka oprostili su se ispred mrtvačnice na *Mirogoju*: Ivan Butković – u ime suboraca pok. Stjepana Ševe iz iseljeništva, organizacije *Hrvatska mladež Uzdanica* i *Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva*; Marin Sopta – državni tajnik u ime *Ministrarstva obnove, useljeništva i razvitka*; te Gordana Turić u ime *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava.*

Neuspjeli atentati na Gojka Bošnjaka

U jeku *Bugojanske akcije* 27. srpnja 1972. pred vratima gostionice *Karlsburg* u Akademiestrasse 30. u Karlsruheu eksplodirala je podmetnuta bomba. Načinjena je velika materijalna šteta, ali ljudskih žrtava nije bilo. Atentator je ostao nepoznat. Vlasnik gostionice bio je hrvatski emigrant Gojko Bošnjak, rodom iz Širokog Brijega. Njega je *Udba* sumnjičila da je vođama *Bugojanaca* pružio utočište u svojoj gostionici i omogućio im tjelesne pripreme u prostorijama kuglane koja se nalazila u podrumu gostionice. Petnaestak mjeseci kasnije *Udba* je ponovno pokušala ubiti Bošnjaka.

Atentator Vlatko Mišić rođen je 1939. u Ljutom Docu kod Mostara. Koncem šezdesetih otišao je u Njemačku, gdje je stekao glas skitnice. Godine 1970. uhićen je i osuđen zbog širenja krivotvorenih novčanica. Nakon izdržane kazne protjeran je u Jugoslaviju, a zajedno s njim protjeran je i stanoviti Božo Martinec, rođen 1943. u Čerinu. Martinec se 1972. vratio u Njemačku, a već u prosincu iste godine izgubio je glavu dok se spremao, kako je priznao nekim poznanicima, na ubojstva hrvatskih emigranata.

Godinu dana kasnije u Njemačku se vratio i Vlado Mišić. Doselio se izravno u Karlsruhe i nastanio u motelu *Grosser Kurfuerst*, preko puta ulice Lessingstrasse, u kojoj je stanovao jedan od *Udbe* najtraženijih emigranata - Dane Šarac. Vlasnik motela Rudolf Gruber izjavio je kasnije policiji za Mišića:

"Nije htio druge sobe osim one prema Lessingstrasse."

Petnaestak dana kasnije Mišić se preselio u hotel koji se nalazio izravno preko puta stana u kojemu je Šarac stanovao. Vlasnik tog hotela Gerhard Bentin kasnije je izjavio:

"Tražio je bezuvjetno sobu s pogledom prema Lessingstrasse. Kad smo ga jednom premjestili u drugu sobu, on je od jutra do mraka sjedio u lokalu kod prozora i gledao prema Lessingstrasse."

Mišić je tjednima pratio Šarca, njegove dolaske i odlaske iz stana, susrete s drugim ljudima. Proučavao je njegove pokrete i navike. Šarac je nekako osjetio da mu prijeti opasnost i prebacio se u potpunu ilegalu. Mišić je izvjestio *Udbu* kako ne može pronaći Šarca. Iz Mostara je dobio novi nalog - ubiti Gojka Bošnjaka! To je za njega bilo svojevrsno olakšanje, jer Bošnjak nije ni približno Šarcu bio na glasu kao opasan čovjek. Prije nego se odlučio na akciju, Mišić je danima proučavao Bošnjakove navike i pratio tko sve zalazi u njegov lokal. Zaključio je kako mu najmanja opasnost prijeti ukoliko Bošnjaka dočeka u jutarnjim satima, kad se vraća s tržnice u dvorištu gostionice.

Upravo tako se i zbilo. Kad se Bošnjak 28. prosinca 1973. vraćao s tržnice, gdje je kupio namirnice potrebne za rad u restoranu, bio je napadnut. Bošnjak je opisao taj dramatični događaj:

"Noseći stvari, ulazeći u dvorište, čuo sam kao da netko korača iza mene. Ali nisam se obazirao. Mislio sam da se djeca igraju. Zatim mi se učinilo kao da je pištolj škljocnuo. Osjetio sam neki dodir pod plećkom. Netko me probada prstom, pomislio sam. Okrenuo sam se, kad vidim Mišića kako reži i gura u mene pištolj s prigušivačem zvuka. Okinuo je, ali revolver nije opalio. Iz noge mu je tekla krv, Mišić je trznuvši pištolj iz džepa sam sebe ranio. Pištolj mu se zaglavio. Onda smo se hrvali i valjali po

Atentator Vlatko Mišić prilikom uhićenja 1973.

dvorištu - pet, deset minuta, ni sam ne znam koliko. Ja sam ga napokon oborio i uspio razdvojiti prigušivač od pištolja".

Stigla je njemačka policija i uhitila Mišića. Sudski stručnjak za oružje, dr. Grossmann, izjavio je:

"Pištolj je 10. lipnja 1965. prodan u Italiji osobi koja je putovala za New York. Vlasnik je 21. siječnja 1969. prijavio šerifskom uredu u Los Angelesu da mu je pištolj ukraden".

Okružni sud u Karlsruheu osudio je 11. svibnja 1974. Vlatka Mišića na deset godina zatvora. Nakon izdražane kazne bio je protjeran u Jugoslaviju, a početkom rata u Bosni i Hercegovini priključio se postrojbama HVO-a. O atentatu na Gojka Bošnjaka saslušavan od strane sigurnosno-policijskih službi HVO-a kojima je 22. listopada 1993. dao sljedeću izjavu:

"Radio sam privremeno u SR Njemačkoj, i to u Nürnbergu, gdje sam godine 1966. zbog falsifikata osuđen na kaznu zatvora. Pri izdržavanju kazne upoznao sam Danu Šarca, gdje smo skupa proveli skoro godinu dana. To je moj prvi dodir sa nekim od emigracije, pa kada sam odležao kaznu i prvi put došao kući, počeo je na mene atak i pritisak od SUP-a i Državne sigurnosti. Često su me pozivali i dovodili u Mostar na razgovore, ucjenjivali su me, oduzeli putovnicu, prijetili mi kao i obitelji, da sam ustaša, te su već tada počeli plesti mrežu oko mene.

Nakon dugog obrađivanja i prijetnji pristao sam na suradnju s Udbom. Sa mnom je kontakte ostvarivao neki Petar (Manojlović), Stipe Grizelj i Rade Vukojević. Međutim, taj Petar je uvijek bio glavni u radu oko mene. Tako su mi, među ostalim, dali u zadatak da izvršim atentat na Gojka Bošnjaka. Ovaj zadatak direktno mi je dao taj Petar, čije prezime ne znam. Nakon dogovora o atentatu, ja sam otišao u Njemačku, smjestio se u Karlsruhe. Budući da sam otezao izvršenje djela, stalno su mi dolazili nepoznati ljudi, prijeteći da moram obaviti likvidiranje Bošnjaka ili ću sam biti ubijen. Oružje za izvršenje atentata dobio sam na način da su mi dvojica nepoznatih rekli u restoranu Gojka Bošnjaka, da imam paket u sobi. Kad sam došao u sobu, u paketu je bio pištolj Bereta 7,65 mm i pun šaržer municije.

Početkom 12. mjeseca 1973. kod mene je bio taj Petar s još dvojicom nepoznatih, provjerio kako idu pripreme i kada ću obaviti taj čin. Par dana nakon toga, ova dvojica nepoznatih zaprijetili su mi da u roku od tri dana obavim posao ili ću završiti u kanti za smeće. Napokon sam odlučio i krenuo na Gojka Bošnjka usred dana. Događaj se zbio pred Gojkovim restoranom, povukao sam i pištolj je opalio dok sam ga povlačio iza pasa, te tako prostrijelio sebi butinu lijeve noge. Tada je došlo do hrvanja između mene i Gojka, a nedugo zatim stigla je policija. Ja sam uhićen, te za to djelo suđen 10 godina

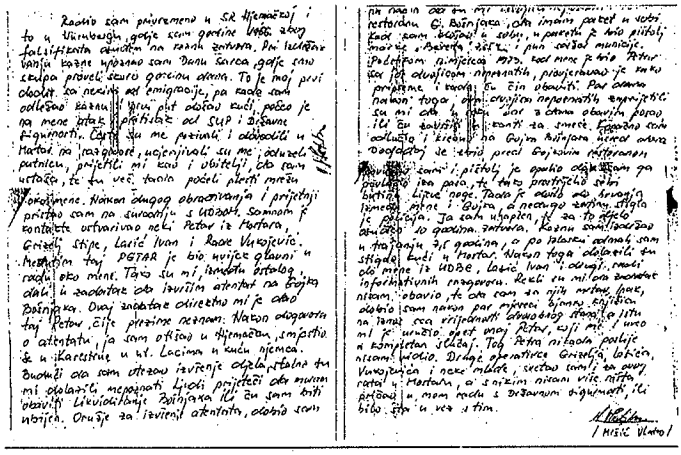

Faksimil pisanog izvješća Vlatka Mišića organima sigurnosti HVO-a, 1994.

zatvora. Kaznu sam izdržao 7,5 godina, a po isteku odmah sam stigao kući u Mostar. Nakon toga dolazili su do mene iz Udbe radi informativnih razgovora. Rekli su mi da zadatak nisam obavio, te da sam za njih mrtav. Ipak, dobio sam nakon par mjeseci bjanko knjižicu na iznos cca vrijednosti dvosobnog stana, a istu mi je uručio opet onaj Petar, koji me je uveo u kompletan slučaj. Tog Petra nikada poslije nisam vidio. Druge operativce Grizelja, Vukojevića i neke mlađe, sretao sam i za ovog rata u Mostaru, a ni s kim nisam više ništa pričao o mom radu s Državnom sigurnosti."

Rade Vukojević - primjer udbaškog zločinca

Rade odnosno Radoslav Vukojević rođen je 9. listopada 1939. u Vašarovićima kod Ljubuškog. Nakon što je završio srednju školu odlučio se za studij teologije koji je negdje 1962. napustio i otišao na odsluženje vojnog roka. Prvo zaposlenje dobio je u PTT-u Ljubuški, ali je ubrzo prešao u ljubuški, pa u širokobriješki SUP – da bi se 1968. zaposlio u mostarskoj *Udbi*. Tu je radio kao operativac po pitanjima 'unutarnjeg neprijatelja i ustaške emigracije', a 1975. je unaprijeđen na radno mjesto u centrali bosansko-hercegovačke *Udbe* u Sarajevu. U svojoj *udbaškoj* karijeri imao je tri posebna slučaja: montiranje procesa Miljenku Hrkaču, neljudsko maltretiranje obitelji jednog od vođa Bugojanske skupine Pave Vegara i, već opisani, atentat na Gojka Bošnjaka.

U prvom slučaju Rade Vukojević je, zajedno sa svojim kolegom Matom Vujičićem, zaslužan za prikupljanje lažnih dokaza o sudjelovanju Miljenka Hrkača u nekoliko protujugoslavenskih diverzija, a među ostalim i za postavljanje mine 23. svibnja 1968. u kino *20. Oktobar* u Beogradu. Dio istrage protiv Hrkača vodila je slovenska *Udba* koja je odbila sudjelovati u lažiranju dokaza, što je čak izazvalo sukob CK Slovenije i CK Bosne i Hercegovine. Hrkač je preko sedam godina proveo u istrazi i strijeljan je tek nakon četvrte osude na smrt.

Nediljko Vegar, brat Pave Vegara, bio je emigrant u Njemačkoj. Tamo sam ga upoznao i s njim se sprijateljio. Prije nekoliko godina, kada sam odlučio napisati ovu knjigu, ispričao mi je svoja sjećanja na te događaje koja ovdje prenosim:

"Moj susjed Radoslav-Rade Vukojević, dugogodišnji službenik bosanskohercegovačke Udbe, bio je vršnjak i prijatelj u djetinjstvu moga pokojnog

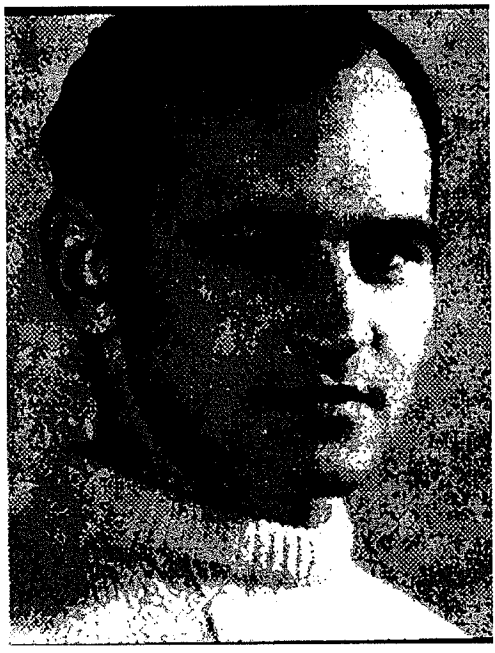

Pavo Vegar, jedan od vođa Bugojanske akcije

brata Pave Vegara, koji je poginuo u akciji 'Bugojno' 1972. Rade me još kao maloljetnika progonio i pokušao nagovoriti na suradnju s Udbom. Činio je to prvenstveno zato što je znao da potječem iz čiste hrvatske obitelji, pa je mislio da mu mogu biti koristan suradnik. Prvi put me pokušao zavrbovati negdje ljeti 1969. Tada me je nagovarao da mu kriomice donesem pisma koja je Pavo pisao ocu. Navodno ga je zanimalo kako 'prijatelj Pavo' piše i što ga najviše zanima, pa bi mu se on javio. To sam odmah kazao ocu koji mi je rekao da ga izbjegavam.

U siječnju 1970. otišao sam na tzv. privremeni rad u SRNJ, a u kolovozu iste godine majka je javila Pavi da je otac bolestan i da leži u mostarskoj bolnici. Tražila je da jedan od nas dvojice dođe kući. Brat je odredio da to budem ja. Također, rekao mi je da ako se Udbaši budu propitkivali o njemu, neka kažem kako on nije htio doći zato što misli da bi ga odmah pozvali na odsluženje vojske, koju je bio izbjegao služiti, pobjegavši preko granice u Italiju, 1959. godine.

Kući sam stigao 27. srpnja 1970. Idući dan sam otišao u Mostar posjetiti oca. Dok sam, s ujakom Vicom i susjedom Žarkom, čekao da me puste u sobu kod njega, pojavio se Rade Vukojević. Odveo me, pod izgovorom da ćemo razgovarati s liječnikom koji treba operirati oca, u zgradu mostarskog SUP-a i tamo počeo propitkivati o bratu i njegovim prijateljima. Čudilo ga je navodno zašto i Pavo nije došao kući kad je već iz Australije stigao u Njemačku. Odgovorio sam: Brat misli da bi morao odslužiti vojsku, pa će radije ostati u Njemačkoj dok ne navrši 35 godina starosti kad mu istječe vojna obveza. Nekoliko dana kasnije kod mene je došao policajac iz policijske postaje u Vitini, Huso Karailo, s nalogom da mi se oduzme putovnica, jer - rekao je - postoji bojazan da ću otići u Njemačku i tako izbjeći služenje vojnog roka. Putovnicu sam predao bez pogovora i kasnije je nisam tražio.

Oko novogodišnjih blagdana te 1970. godine Rade Vukojević me, tobože kao bliski susjed, ponovno počeo salijetati. Najprije se tobože raspitivao o zdravlju moga oca. Zatim je upitao zašto nisam išao nazad u Njemačku, na što sam mu odgovorio da mi je oduzeta putovnica. On je, kao začuđeno, pitao zbog čega su je oduzeli. Rekao sam da trebam ići u vojsku pa se boje da ne odem opet u inozemstvo i tako izbjegnem vojnu obvezu. Zatim me pitao što ja mislim o tome da odem u Njemačku i odnesem jednu poruku Pavi, bi li se Pavo radi toga ljutio. Odgovorio sam da sigurno ne bi, jer ne vidim u tomu razlog za ljutnju. Ali sam dodao da u Njemačku ne kanim ići, jer mi je došao poziv za vojsku. Rekao je da on može srediti odgodu vojske samo ako bih ja htio

tamo ići. On navodno zna da Pavi prijeti velika opasnost i da bi ga on 'kao svog prijatelja iz djetinjstva' želio na nju upozoriti. Ja sam se izvlačio da je Pavo miran i da njegovo ponašanje ne odaje da on ima neprijatelja. Rade Vukojević je bio uporan te je rekao da će opet doći za tjedan dana.

Tako je i bilo. Počeo se opet raspitivati o Pavi i njegovu društvu, odnosno ponavljati priču da se Pavo kreće u sumnjivu društvu i da bi ga trebalo na to upozoriti. Zato, po Vukojevićevom, bilo bi najbolje da ja odem kod njega i to mu prenesem. Rekao sam mu da ja volim svoga brata i da mu želim u svakom slučaju pomoći, ali da je on stariji od mene i da ga nije potrebno upozoravati, jer je on odrastao čovjek i zna kako se treba ponašati.

Kad sam se rastao s Vukojevićem, potražio sam susjeda Krešu Lauca i ispričao sam mu o Vukojevićevoj namjeri. Pitao sam ga za savjet što da radim. Njega sam izabrao zato što sam mislio da je dobar Hrvat i što sam znao da povremeno odlazi u Njemačku. U ono vrijeme i njegov otac je glasio kao čestit Hrvat, jer je snimio ploče s pjesmama uz gusle o hrvatskim kraljevima. Majka mu je bila sudionica Križnoga puta, a stric Ljubo je kao hrvatski vojnik nestao poslije propasti NDH. Krešo mi je savjetovao da naoko prihvatim 'igru' ne bih li doznao što Rade sprema pa će on to, (preko svog prijatelja Mirka Grabovca), javiti Pavi. Na pitanje što ako budem morao ići, Lauc je rekao da ćemo već smisliti neku priču.

Kad je Vukojević ponovno došao, s njim u društvu je bio Ivan Lasić-Gorankić, rodom sa Širokog Brijega. Njih dvojica su me zajedno pokušali nagovoriti da odem kod Pave i prenesem im njihovu poruku. Rekao sam im, želeći ostaviti dojam da potpuno vjerujem u njihovu priču, da ako oni misle da trebam otići i ako je to za bratovo dobro - da ću to onda uraditi. Bili su oduševljeni mojim odgovorom. Rekli su mi da o tome ne smijem ništa pred nikim pričati, a da će oni opet doći za tjedan dana i sa mnom se o svemu dogovoriti. I to sam ispričao Kreši Laucu.

Nakon nekoliko dana su opet došli. Pitali su me jesam li promijenio mišljenje. Kad sam odgovorio da nisam, rekli su da od tog trena počinje ozbiljan razgovor i da više nema odustanka. Lasić je govorio da su Pavo i još neki došli iz Australije, te da bi oni htjeli doznati radi čega. Istu večer sam potražio Krešu Lauca i sve mu ispričao, moleći ga da to odmah javi Pavi i da me uputi kako bih se dalje trebao ponašati. On mi je rekao da im kažem kako sam o svemu razmišljao i da sam shvatio da to ne mogu učiniti.

To isto sam rekao i ocu, koji me je odmah poslao kod djeda u zaselak Matijaševiće, 'dok se to ne smiri'.

Međutim, Vukojević i Lasić su me pronašli. Polegli su me na zadnje sjedalo njihovog 'Ford caprija' i krenuli prema Vitini. Lasić je prvi progovorio: 'Koga ti zajebavaš, je li?' Zatim Vukojević, psujući po hercegovački: 'Koga ti praviš budalom, prčija te Isus. Ti si sad gotov! Znaš li ti to?' U međuvremenu smo stigli u policijsku postaju u Vitini. Tamo su tražili od mene da kažem kome sam sve rekao o razgovoru s njima. Ništa nisam priznao. Rade je samo govorio: 'Eto, dignem li ruke od tebe, gotov si'. Lasić me, pjeneći se, psovao i hvatao za vrat, da bi na kraju rekao da idem kući i da nikome ne smijem ni o čemu govoriti.

Nekoliko godina kasnije sam doznao da je Krešo Lauc ispričao Lasiću i

Vukojeviću svaku pojedinost o našem razgovoru. Oni su ga zato nagradili vraćanjem putovnice koja mu je bila oduzeta zbog protjerivanja iz Njemačke. Nakon toga je Lauc otišao u Francusku i tamo proveo nekoliko godina, ali je i otamo bio protjeran. Ponovno je, uz pomoć Vukojevića, dobio putovnicu i otišao u Švedsku, gdje je ostao do početka devedesetih godina. Kad se vratio u Hercegovinu, počeo se predstavljati kao 'Ustaša', a o meni je pričao da sam 'Tuđmanovac'. Ja se, naravno, ne želim nikome osvećivati, ali naši ljudi, posebice mlađi naraštaji, moraju saznati kakvi su to (ne)ljudi bili i da ne valja raditi protiv svog naroda, jer istina kad-tad izađe na vidjelo.

Kratko nakon tih događaja pozvan sam u vojsku iz koje sam izišao 22. svibnja 1972. Negdje krajem 6-tog mjeseca potražio me jedan rođak i rekao mi na brzinu kako je moj brat Pavo upao sa skupinom emigranata u bosanske planine i da se tamo bore s policijom i vojskom. Upozorio me je da je naša kuća pod prismotrom i da ne puštamo nikoga noću, jer možemo nastradati. Odmah sam to rekao ocu. Dogovorili smo se da o tome ne govorimo nikome i da se ponašamo kao da nam ništa nije poznato. Međutim, po ponašanju susjeda smo primijetili da oni znaju nešto, ali nitko nam ništa nije govorio. Naš pas je žestoko lajao svaku noć. Jedne večeri je utihnuo. Ujutro smo ga našli mrtva iza kuće. Bio je otrovan.

Dana 7. srpnja 1972, u poslijepodnevnim satima, u odori policije, došli su u naše dvorište Stanko Lauc iz Vašarovića u civilu i Vlado Mišetić-Butarin iz Grabovnika u odori rezervne policije, vodeći iza sebe neke ljude u vojnoj odori. Lauc ih je postavio na stražu oko naše kuće, a oca i mene je pozvao da idemo pred našu seosku školu i da tamo čekamo daljnje upute, 'jer je opća mobilizacija'. Tamo su već bili okupljeni svi odrasli muškarci iz našega sela. Netko ih je razvodio na straže tako da su pred školom ostali samo stariji brat Rade Vukojevićeva Mirko, Stipe Piljić-Gutin, moj otac, ja i neka djeca. Ocu je netko rekao da može ići kući, jer je prestar a ja da moram još pričekati.

Pred sam mrak 7. srpnja došao je policijski auto. Na zadnjem sjedalu je bio moj otac s lisičinama na rukama. Mene su prozvali i također mi stavili lisičine na ruke te mi naredili da sjednem na mjesto suvozača. Odveli su nas u ljubuški zatvor. Tamo su nas držali dva dana. Kod mene u ćeliju je došao Rade Vukojević i pitao me znam li što se događa. Rekao sam mu da sam čuo, ali ne znam je li istina. On je tada počeo vikati i pitati me da mu kažem gdje je Pavo, 'jer će tako i tako biti ubijen'. Zatim je iz nekakve mape izvadio jedno pismo koje je bilo adresirano na mene i pokazao mi ga. Pitao me je: 'Tko je kum Đafir?'. To sam pismo navodno ja trebao predati 'kumu Đafiru.' Rekao sam da mi nije nitko poznat s takvim imenom. Onda mi je on počeo čitati pismo. Tamo je stajalo da je neka osoba, tj. 'kum', bila s mojim bratom Pavom u Njemačkoj i da ga je pitala za svoje prijatelje 'koji se kod nas nalaze na godišnjem odmoru' i da joj je moj brat rekao kako se po tom pitanju može obratiti na mene. U pismu je dalje stajalo da ga predam 'našem kumu Đafiru.' Sadržaj pisma kao ni pošiljatelja nisam mogao odgonetati. Moj otac je bio kum Mili Vegaru koji je radio u Njemačkoj, a bio vršnjak Rade Vukojevića i brate Pave. On je nekoliko dana ranije došao iz Njemačke. Rade je rekao: 'Mile Vegar je došao iz Njemačke i sad se trenutačno nalazi kod žene na Korčuli. Ja ću te sad pustiti. Ti ćeš otići na Korčulu i predati mu ovo pismo da vidimo kako će reagirati'. Odgovorio sam kako to ne bih uradio ni za živu glavu.

Tu istu večer su mi na ruke stavili lisičine i izveli me van, pred policijsku postaju. To isto su uradili i s mojim ocem. Tako su nas svezane držali pred postajom više od sat vremena. Ljudi su prolazili pored nas, bilo mi je neugodno. A onda su nas, u pratnji udbaša Kreše Šimića, sproveli u mostarski zatvor. Mene su držali u ćeliji br. 52, a oca u br. 53. Ispitivali su nas i tukli palicama. Tražili su da im kažemo tko je 'kum Đafir' i gdje se krije Pavo. Čuo sam kako tuku oca i kako on jauče. Dolazili su noću po petorica u ćeliju ili bi me izvodili na saslušanje. Spavao sam uvijek ne skidajući odjeću sa sebe. Mislio sam da će me manje boljeti udarci. Sjećam se jednoga, kojeg sam kasnije opisivao prijateljima, koji su zaključili da bi to mogao biti Drago Čolak, sa Širokog Brijega. Pri ispitivanju je taj vodio glavnu riječ. Derao bi se i prijetio da ću dobiti najmanje dvadeset godina. Jedne noći mi je došao u ćeliju bivši učitelj Srećko Jelavić iz Graba. Kad je ušao, stao sam uz prozor. Takvi su bili propisi. Pitao me je što čitam. Odgovorio sam da čitam roman Augusta Šenoe: 'Čuvaj se senjske ruke'. Nadodao je: 'Uči, uči, ovdje možeš završiti zanat'. Rekao sam da sam nedužan, a on je prokomentirao da tako svi govore kad dođu u zatvor.

Oca su uskoro isprebijanog i potrgane odjeće pustili kući. Mene su izveli pred javnog tužitelja Borislava Ajvaza. Počeo me ispitivati. Kad je rekao da će se podići optužba protiv mene, zgrozio sam se. Pitao me jesu li me tukli. Odgovorio sam potvrdno. Rekao je da sad kad sam u rukama suda to više ne će raditi. Kad sam se vratio u ćeliju stražar me je pitao jesam li optužen. Rekao sam da jesam i pokazao mu optužnicu. On mi je rekao da bi bilo dobro da uzmem odvjetnika. Savjetovao mi je da uzmem odvjetnika Branimira Mandića. Navodno je on bio dobar odvjetnik, a usto i Srbin. Taj stražar mi je stalno davao svoju hranu i cigarete. U početku sam mislio da me isprobava, ali to je radio kad god je bio na smjeni. Znao me je pustiti na hodnik da prošetam i upozoravao bi me kad vidim upaljenu žarulju na ulaznim vratima hodnika da odmah idem u ćeliju i povučem za sobom vrata. Savjetovao bi me tako što je govorio da se držim samo onoga što sam prije izjavio i da mi sud ne može ništa. Taj stražar je, siguran sam, bio neki naš dobar čovjek. Nikad nisam saznao odakle je, ali govorio je hrvatski, hercegovačkog narječja.(Nikad neću zaboraviti lik toga dobrog čovjeka.)

U devetom mjesecu su u moju ćeliju doveli četvoricu ljudi. Bili su to stari Lovro Soldo iz Ograđenika, Radovan Andrijašević (prvoborac) iz Nevesinja, Mladen Madunić iz Tomislavgrada i još jedan stariji čovjek iz Konjica. Otad sam dobivao više hrane i mogao sam izlaziti na šetnju. Prije nego što su prebačeni u moju ćeliju stražar mi je dao žilet i sapun da se obrijem. To je bilo prvi put da sam se obrijao i vidio u zrcalu otkako sam zatvoren.

Negdje polovicom devetog mjeseca otvorio je stražar vrata ćelije i pozvao me da izađem, jer mi je stigla posjeta. Izašao sam do stražarske sobe i imao što vidjeti. Tamo je bio Rade Vukojević. Kad me je ugledao skočio je sa stolice kao da se silno raduje što me vidi i počeo me grliti. Zapanjilo me je njegovo ponašanje pa sam samo promrmljao: 'Rade, je li itko od mojih živ?' Na to je govorio: 'Prčija te Isus, što si uzima odvjetnika? Ćaća ti je mora prodati kravu da ga plati'. Zatim je dodao: 'Pavo je ubijen, mater ti je poludila. Ćaća ti je isto bolestan'. To me je šokiralo. Kasnije sam saznao da su, po nalogu Rade Vukojevića, bili uhitili i moga 17-ogodišnjeg brata Jerku. Optužili su ga da je u obližnjoj prodavaonici kupovao konzerve za Pavu, a on ih je

kupovao da bi prehranio sebe i desetogodišnju sestru Rosu, s kojom je ostao sam kod kuće..

Rade Vukojević mi je rekao je da bi me on pustio na slobodu ako obećam da ću raditi za njih. Zapravo, očekivao sam njegov dolazak i pretpostavljao sam da će mi to ponuditi. Odgovorio sam da ću uraditi sve samo da me pusti kući. Rekao je: 'Moraš nešto i potpisati'. Uzeo je olovku i papir i dao mi da pišem kako je on diktirao: 'Ja, Nediljko Vegar, svjestan sam da sam zaslužio zatvor u trajanju od 4 godine zbog brata Pave. To će mi biti oprošteno ako budem surađivao sa SUP-om. Ukoliko izdam, neka me se kazni duplo, tj. 8 godina'. Nakon što sam na to stavio svoj potpis, on mi je rekao da ću za dva dana ići kući.

Kad sam se vratio u ćeliju, rekao sam starome Lovri da će me vjerojatno pustiti. On je bio radostan, ali je nadodao da budem dobar i da se nikome ne prodam. On je bio iskusan i vjerojatno je pretpostavljao na koji način me puštaju. Rekao sam mu da za to ne brine.

Nisam izašao nakon dva dana, kako je Rade rekao, nego nakon deset. Došao je stražar i donio mi papir na kojem je stajalo da sudac Borislav Ajvaz prekida istragu. Čim sam došao kući, ocu sam ispričao pod kakvim uvjetima sam pušten. On je, kao i ja, Radu Vukojevića mrzio iz dna duše. Jednom prigodom sam došao na ideju da ubijem njega i sebe. Pomislio sam da je to jedini način da se svega riješim, ali sam na kraju od toga odustao.

Nakon nekoliko razgovora s Radom Vukojevićem, na sastanke je s njim u društvu počeo dolaziti Stipe Grizelj. Jednom prigodom za vrijeme tih susreta, Vukojević me pitao: 'Bi li ti išao raditi za nas u Njemačku?' Predosjećao sam već neko vrijeme da on tako nešto i smjera. Odgovorio sam negativno, jer sam se pribojavao, ako odmah pristanem da će posumnjati kako ga varam. Rekao mi je da razmislim o tome. Nakon nekog vremena postavio mi je isto pitanje. Odgovorio sam da bi najbolje bilo da on sam kaže što bi bilo dobro za mene. Udario se po koljenu i rekao: 'Bravo'. Bio je veseo što sam to rekao.

Grizelj i Vukojević su me počeli podučavati što bih ja trebao raditi u emigraciji. Govorili su mi da će me emigracija dobro prihvatiti kao brata Pave Vegara i da ja kao takav mogu doznati mnoge stvari, te ih upozoriti na vrijeme ako se bude pripremala neka akcija. Najviše su govorili o gradu Karlsruheu u Njemačkoj. Jednom prigodom su mi rekli da ću s njima kontaktirati preko kurira kojega ću u međuvremenu upoznati. Tako je i bilo. Jedne večeri su me odvezli u mostarski SUP. Kad sam stupio u prostoriju, u njoj se nalazio čovjek kojega sam poznavao iz viđenja. Upoznali su nas: bio je to Ferdo Pavlović iz Gornje Vitine kod Ljubuškog. Taj Ferdo je bio rođak Ludviga Pavlovića, sudionika akcije 'Bugojno', i radio je u Offenburgu u Njemačkoj, gdje je do povratka u domovinu radio i moj pokojni brat Pavo. Rekli su da će Ferdo biti kurir između njih i mene. Kasnije sam saznao da su Ferdo Pavlović i Stipe Grizelj oženili dvije sestre.

Jedne večeri, točnije uoči Ilindana 19. srpnja 1973, kad sam išao na sastanak s njima, Rade Vukojević me presreo i povezao autom. Pitao me jesam li spreman ići u Njemačku. Odgovorio sam mu potvrdno, na što je on rekao: 'Dobro, ideš odmah sada'. To me je iznenadilo. Nisam htio otići bez pozdrava s roditeljima i mlađim bratom, pa

sam se počeo izvlačiti da sam u staroj odjeći i slično. Rade je rekao da sve to nije problem, jer ću dobiti novac za novu odjeću i obuću. Odvezao me u Mostar. Prenoćili smo u njegovom stanu i sutra nastavili za Sarajevo. Doveo me je u Vogošće i unajmio sobu u hotelu 'Biokovo". Tu su se nastavile pripreme za odlazak u Njemačku. Među ostalim, Vukojević me pitao bi li mogao ubiti čovjeka. Odgovorio sam da ne volim oružje i da nikada ne bi okrvavio svoje ruke. Zatim mi je dao popis emigranata iz Karlsruhea koje moram nadzirati. Savjetovao mi je da posebno pazim na one koji imaju veze s Australijom i, ako netko dođe od njih u Europu, da to odmah javim preko kurira. Na spisku je bilo 10 emigranata. Napravili su mi dvije putovnice. Jedna je glasila na ime Nikola Ivić, koju sam trebao uništiti čim stignem u Njemačku. Drugu na ime Rasim Hamzić, trebao sam pokazati emigrantima i reći da sam je ukrao na tržnici u Mostaru i pomoću nje pobjegao.

Sljedećeg jutra poveli su me prema granici. Išli smo preko Banja Luke. Vozio nas je vozač u Zastavi 1300 crvenih tablica. Vukojević je rekao da je taj čovjek u partiji, ali da isto ne trebam ništa govoriti pred njim. U Banja Luci je Vukojević uzeo neku studenticu koja mu je bila ljubavnica i poveo je sa sobom. Kad smo stigli u Maribor, smjestili smo se u neki hotel. Sutradan me odveo u Jesenice i tamo otpratio na vlak. Čim sam prešao austrijsku granicu, prešao sam u drugi kupe vlaka i kriknuo.

Stigao sam u Njemačku i odmah stupio u kontakt s emigracijom. Ispričao sam im svaku pojedinost u vezi s Udbom i Radom Vukojevićem, kao i Ferdom Pavlovićem. Pitali su me što namjeravam učiniti. Odgovorio sam da ću zatražiti azil i predložio sam da nekako namamimo Radu Vukojevića i dobro ga isprebijamo. Skovali smo plan. Vukojeviću sam se javio razglednicom da sam stigao i da 'sve teče po planu'. Prolazilo je vrijeme, ali se on niije javljao.

Jednoga dana iznenada je Ferdo Pavlović došao kod mene i priopćio mi da su Rade Vukojević i još neki udbaši stigli u Frankfurt te da moram na sastanak. Rekao je da su odsjeli u hotelu 'Interkontinental' i da ih se može dobiti preko portirke kad je zovnemo imenom 'Ana'. Pretpostavljao sam već otprije da će se to dogoditi, jer sam im u međuvremenu pisao da mi je dosadilo u Njemačkoj i da se želim vratiti kući. Htjeli su me odgovoriti od toga.

Nediljko Vegar i Bruno Bušić, 1977.

Budući da se to dogodilo iznenada, nisam mogao izvijestiti prijatelje. Počeo sam se izvlačiti da nemam novaca za put. Pavlović je rekao da to nije problem i odmah izvadio iz novčarke 50 DM kako bih mogao kupiti kartu za put. Tom prigodom mi je ispričao da je već bio s njima i da su ga nagovarali da ubije Gojka Bošnjaka iz Karlsruhea i da on nije htio na to pristati. Kaže da su ga pokušavali silom natjerati na

Nediljko Vegar 2001. u Zagrebu

taj zločin, ali da nisu uspjeli. Dodao je da će vjerojatno to isto meni govoriti.

Na kolodvoru sam pokušao telefonirati, ali nisam uspio pronaći nikoga od prijatelja. Otrčao sam do nekoliko poznatih mjesta gdje smo se sastajali, ali ni tamo nije bilo nikoga od njih. Na kraju sam odlučio otići na policiju i sve im kazati. Obećali su da će ih uhititi, Radu Vukojevića i Udbaše koji su bili s njim, te da ništa ne brinem. Tek uvečer sam sreo jednog prijatelja i ispričao mu što se zbilo. Međutim, on je, bez moga znanja, sve ispričao emigrantu Ivici Šimunoviću koji ga je nagovorio da posjete Ferdu Pavlovića. Pavlović im je obećao da će ih sutradan odvesti u Frankfurt, ali je odmah nakon tog posjeta upozorio Radu Vukojevića na opasnost i pobjegao u Jugoslaviju. Kasnije sam saznao da je Ivica Šimunović bio suradnik Udbe, i to jedan od najopasnijih u emigraciji.

U emigraciji sam ostao do stvaranja samostalne hrvatske države. Čitavo to vrijeme sam se borio na razno-razne načine protiv Udbe i Jugoslavije. U Domovinu sam se vratio sredinom 1991. godine i odmah sam pristupio jedinici ZNG-a u kampu 'Radmanove mlinice' kod Omiša. Nakon kratkog vremena u kamp su došli neki ljudi iz Hercegovine i počeli širiti glasine da sam ja bio suradnik Udbe. U isto vrijeme, s druge strane se počelo pričati da sam u Omiš došao osvetiti brata Pavu i ubiti neke ljude koji su sudjelovali u njegovoj likvidaciji. Bio sam svjestan da, usprkos stvorenoj hrvatskoj državi, Udba još uvijek ima velik utjecaj i da će još dugo vremena spletkariti oko mene.

Radu Vukojevića još uvijek nisam sreo.

Krajem 1993. godine slučajno sam sreo Srećka Jelavića. Kada je prolazio pored mene, upitao sam ga da li me poznaje. Odgovorio je: 'Ne'. Predstavio sam mu se, dodavši da se javljam 'samo radi reda, jer nije fer da se ne javim, a dolazio mi je u posjet u mostarski zatvor'. U tom trenutku su mu iz ruku ispale cigarete. Počeo je mucati. Rekao sam mu da se ne treba bojati, jer iako trenutačno imam više ovlasti nego ih je on ikad imao dok je radio u Udbi, ljudi moga kova nisu zlopamtila."

Primjer prvoklasnog izdajice - Ivica Šimunović

U drugoj polovici šezdesetih godina, kad je dr. Branko Jelić pokrenuo kampanju animiranja mlađih emigranata za političko osloboditeljski rad, netko ga je upozorio na novopristiglog emigranta Ivicu Šimunovića. Dr. Jelić mu je ponudio angažman u HNO-

u. Kratko nakon toga Šimunović upada u *vizir* bjelovarske *Udbe*. Tamošnji službenik *Udbe*, Mile Čanak, šalje Šimunoviću u posjet bratića:

"Predmet: Ivan Šimunović, DL kombinacija angažiranja.

Kratak pregled dosadašnje neprijateljske djelatnosti i karakternih osobina Ivana Šimunovića:

Dok se nalazio u zemlji bio je sklon skitnji, neradu i avanturizmu. Njegov otac Stevo Šimunović u prvim danima rata pristupio je NOP-u i bio je u NOV-u. Njegovom zaslugom po NOV-u likvidiran je brat njegove žene. Kasnije je dezertirao i stupio u ustaške vojne formacije, gdje se nalazio do oslobođenja zemlje, a zatim je bio križar i likvidiran je po našim organima.

Ivan Šimunović emigrirao je 15. 8. 1956. godine. Do početka 1965. godine nije zapažena značajnija neprijateljska aktivnost, osim što je u nekoliko navrata pisao majci da se neće vratiti u Jugoslaviju dok se ne sruši taj poredak i dok ne propadne komunizam.

Godine 1964. zatražio je našu stalnu putnu ispravu preko našeg konzulata koja mu je izdana. U prvim danima PI je pokazivao ostalim licima, a kasnije je to krio od drugih.

U početku 1965. godine postoje prve informacije o njegovoj neprijateljskoj djelatnosti. Posebno se ističe na propagandnom materijalu šireći emigrantski tisak među pasošarima i nagovarajući pasošare da bace putnu ispravu i stupe u emigrantsku organizaciju. Također je veoma aktivan na ubacivanju propagandnog materijala u zemlju.

Pod konac 1965. godine naročito se aktivirao na širenju neprijateljske propagande. Nagovarao je pasošare da bace putne isprave i da stupe u emigrantske organizacije. Širio je među njima emigrantski tisak i slao ga u zemlju. U pismima koja šalje vezama u zemlju konstantno neprijateljski djeluje.

Dana 1. 2. 1965. organizirao je skup pasošara na kojemu je prisustvovalo oko 20 emigranata. Na sastanak je pozvao dr. Jelića i predstavio ga kao 'velikog hrvatskog vođu'.

Nakon što je otišao dr. Jelić pjevale su se ustaške pjesme, a jedan pasošar zapjevao je partizansku pjesmu 'Druže Tito, mi ti se kunemo...'. Emigranti su se htjeli s tim radnikom fizički obračunati, a Šimunović ga je branio.

U određenim trenucima Šimunović je vrlo emocionalna ličnost. Tako npr. u trenutku pjevanja pjesama o domovini, on napušta društvo i počne plakati.

Kroz čitavu 1966. godinu intenzivno i besprijekorno neprijateljski djeluje prema SFRJ na propagandnom planu.

Često putuje po zadacima emigracije u razne europske zemlje Španjolsku, Italiju, Švicarsku, Nizozemsku i Švedsku. U Španjolskoj se sastao s Maksom Luburićem, ali osuđuje njegovu politiku.

Dana 21. 2. 1967. godine dr. Jelić ponudio mu je da stupi u emigrantsku ob. službu HNO-a koja ima sjedište u Baden – Badenu. Nije utvrđeno da li joj je pristupio iako je često kontaktirao s osobama iz te službe.

Upozorava svoje suradnike na opasnost primanja pasošara u HNO iako ta lica smatra najpogodnijim za proširenje HNO-a, ali stalno ističe da treba voditi računa da

Ivica Šimunović

se slučajno ne prime suradnici UDB-e kojih među pasošarima ima.

Kod dr. Jelića uživa veliko povjerenje. Nekoliko puta ga je vozio svojim automobilom u Italiju, a u posljednje vrijeme vozio je dr. Jelića iz Italije za Berlin kada je Jelić bio u bolnici.

U srpnju 1967. sastao se u Trstu s majkom, sestrom i tri bratića. I pored toga što su djelovali na njega u cilju pasivizacije, bio je vrlo aktivan i drzak u izjavama kao npr. da će SFRJ propasti, stvorit će se nova Hrvatska država, kako će se on 'uskoro' vidjeti u novoj Hrvatskoj državi i tome slično.

Dana 19. 8. 1967. na glavnoj godišnjoj skupštini HNO-a u Münchenu izabran je u Izvršno vijeće HNO-a za Europu. I dalje je zadržao dužnost predsjednika ogranka HNO-a za Süd Baden.

U kolovozu 1967. Šimunović kaže da bi se jedna skupina emigranata trebala prebaciti u Austriju, a jedna u Albaniju odakle bi lakše djelovali prema SFRJ. Pred jednim suradnikom pričao je da u Španjolskoj postoji vojna akademija u kojoj se školuju hrvatski emigranti budući časnici, kao i jedna politička škola.

U prosincu 1967. suradnik 'Adam' boravio je u Njemačkoj kod Šimunovića. Očekivali smo da će ga Šimunović angažirati kao bazu u zemlji. Međutim, Šimunović se 'ohladio' u odnosu na svoj stav prilikom susreta u Trstu. Ovaj put nije spominjao veze u zemlji, niti je govorio kako će 'uskoro' osloboditi Hrvatsku. Zanimao se kod suradnika kako bi došao u zemlju i da li bi mu se što dogodilo. Izrazio je želju kako bi gradio kuću na Jadranu. Oženjen je Njemicom. Kod njega se osjeća strah i nesigurnost zbog toga što je 'UDB-a ubila Marijana Šimundića i kidnapirala popa Draganovića'.

Suradnik ocjenjuje, otkako je Šimunović u rukovodstvu HNO-a, da ima veća saznanja o stvarnoj mogućnosti i snazi emigracije, pa se zbog toga ne hvali kao ranije. Kao da se uvjerio u neistinu svega onoga o čemu je ranije slušao iz redova emigrantskih funkcionara. Npr. on suradniku pokazuje novine 'Hrvatska država' i dr. govoreći da u jednima i drugima ima mnogo laži. U siječnju i veljači 1968. Šimunović piše rodbinskim vezama u zemlji da će se ove godine vratiti u zemlju. Našeg suradnika upućuje da razgovara s nekom odgovornom ličnosti iz zemlje koja bi mu mogla pismeno jamčiti povratak u zemlju i traži neposredni kontakt s tom osobom.

Našom kombinacijom preko suradnika, Šimunovićeva majka i ostala rodbina u posljednje vrijeme putem pisama utječu na njega da se vrati u zemlju.

Na osnovu izloženog, s jedne strane proizlazi da se Šimunović povlači s pozicija neprijateljske djelatnosti i da bi prema njemu uspjela kombinacija angažiranja. Međutim, s druge strane, ako izvučemo zaključak da je Šimunović prijatelj dr. Jelića i da Jelić ima veliko povjerenje u njega, da je biran u rukovodstvo organizacije i da je trebao

raditi u ob. službi Jelića, može se pretpostaviti da bi nam ga Jelić mogao namjestiti kao dvojnika.

Ukoliko angažman uspije, bez obzira na pretpostavku da nam ga dr. Jelić želi plasirati, smatramo da ćemo njegovu suradnju s nama moći uspješno kontrolirati preko suradnika 'Adam', 'Vilim', 'Gabro' (Centar SDS-a Bjelovar), 'Dubravko', 'Brzi', 'Bepo' i 'Roman' (Centar SDS-a Split).

Kombinacija izvođenja angažiranja:

Našom kombinacijom preko suradnika 'Adam' stvorili smo mogućnost da suradnik 'Adam' putuje u posjet kod Šimunovića dana 7. 4. 1968. Legenda za putovanje suradnika je nabavka poljoprivrednih strojeva, o čemu između njih postoji raniji dogovor i osobni kontakt.

Suradnik 'Adam' konkretno treba reći Šimunoviću da se može vratiti u zemlju pod uvjetom da nam prethodno dade konkretne materijale o djelatnosti emigracije, čime će dokazati da želi prekinuti s neprijateljskom djelatnosti prema SFRJ i na taj način opravdati svoju dosadašnju djelatnost prema zemlji, a ukoliko, u protivnom, dođe u zemlju, prema njemu će biti pokrenut krivični postupak. Obećanje za suradnju kao uvjet dolaska u zemlju prije dobivenih informacija ne prihvaćamo. Ovaj stav suradnik 'Adam' otvoreno bi prenio Šimunoviću. 1. 4. 1968. god."

Vrbovka ubrzo uspijeva. Šimunović dobiva pseudonim *Tivar*. Službenici *Udbine* centrale u Zagrebu, Milan Tatalović i Đuro Lukić, brzo su prepoznali u njemu vrlo perspektivnog agenta te odlučuju da ga preuzmu na vezu. Šimunović postaje *kapitalac* među suradnicima hrvatske *Udbe* u emigraciji i dobiva novi pseudonim: *Oskar*. Može se samo pretpostavljati koliki su razmjeri njegove izdaje i tko je sve stradao zbog nje.

Ubojstvo Mate Jozaka

Na stranicama 40/41 knjige njemačkog novinara Hans Peter Rullmanna *Ubojstva naređena iz Beograda* opisano je ubojstvo Mate Jozaka, rodom od Travnika:

"U Rajni je otkriven leš star oko šest mjeseci. Noge su mu bile zavezane žicom, kao i ruke. Istraga je utvrdila da se radi o australskom državljaninu Mati Jozaku koji je ubijen hicima kal. 7,65 mm u potiljak i bačen u Rajnu. Jozak je u hrvatskim krugovima bio poznat: Jugoslaviju je napustio iz nužde i nastanio se u Australiji, ali ga je srce uvijek vuklo bliže Hrvatskoj. Zajedno s Josipom Senićem, kojega je Udba već ubila, vratio se u Njemačku - zasigurno da bi Hrvate poticao u borbi protiv Titova režima i Jugoslavije".

Prema istom izvoru, Jozak je zadnji put viđen 26. ožujka 1974. kada je posjetio gostionicu *Industrieschränke* u gradiću Neussu na rijeci Rajni. Vlasnik gostionice bio je Ejub Dizdarević. Njemačka policija je odmah posumnjala u njega, jer je imala podatke da potajno surađuje s *Udbom*. Međutim, prije nego što su ga stigli uhititi, on je 22. prosinca 1974. pobjegao iz Njemačke i nastanio se u Bihaću.

Faksimil naslovnice knjige Hans Petera Rullmanna o Udbinim zločinima, 1980.

Još jedna osoba u koju je njemačka policija sumnjala, Pero Kajić, također je iznenada napustio Njemačku i nastanio se u Sarajevu.

Ejub Dizdarević je u međuvremenu umro, a Pero Kajić je sredinom devedesetih godina živio kao izbjeglica u blizini Makarske. U to vrijeme je napisao sljedeću izjavu:

"Mate Jozak je ubijen 27. studenog 1974. godine na zahtjev službe SDP-a SR BiH. Nalogodavci su bili Duško Zgonjanin, rukovoditelj službe, i Mijo Ivanišević, savjetnik službe. U utorak, 27. 11. 1974. Mato je radio u prvoj smjeni. Kako sljedećeg dana nije došao na posao niti svratio u lokal 'Kod Ejuba', koji je bio udaljen 100-njak metara od tvornice, krenula je potraga za njim. U Düsseldorf, radi davanja izjave u policijsku upravu, bili su pozvani Ivan Matić i Božo Hrkač.

Istina je ovakva: u utorak, 27. 11, poslije završenog posla Jozak je navratio u lokal 'Kod Ejuba'. Taj dan lokal nije radio, radnici su imali slobodan dan. Ejub je primio Matu na prvom katu i počastio ga jelom. Potom ga je pozvao u kupaonicu, navodno da mu pokaže neko oružje. Kad su tamo stigli, pucao je u njega pištoljem s prigušivačem. Navečer u kasnim satima prevezao je mrtvo tijelo na most rijeke Rajne i bacio ga s mosta. Tada je kod Ejuba radio kao konobar i stanovao Husein Prošić. On je pomogao Ejubu ubiti Matu Jozaka.

Ljudi koji su tada odlučivali o tim stvarima bili su: general Franjo Herljević, savezni sekretar za unutarnje poslove, Duško Zgonjanin, republički sekretar unutarnjih poslova, Tomo Bralo, rukovoditelj druge uprave SDB-a u Sarajevu, Mihovil-Mijo Ivanišević, viši savjetnik u RSUP-u u SR BiH, i Ivan Ćurak, viši inspektor u drugoj upravi sarajevske SDB.

Zamjenik Duška Zgonjanina je bio Sredoje Nović, a njegova glavna, produžena ruka bio je Jerko Bradvica. Oni se nisu dvoumili u donošenju odluke o ubojstvima ljudi. Njihova posljednja žrtva bio je Ante Đapić. Jerko Bradvica je dobro znao za svako ubojstvo. Njegova posljednja funkcija bila je predsjednik Komisije CK SK SR BiH za društvenu samozaštitu. Skupština SFRJ je 1973. godine donijela Zakon o državnoj sigurnosti kojim uzima u zaštitu osobe koje pomažu Državnoj sigurnosti.

Sredstva informiranja su o tome dala svoj komentar: da će ovo učiniti izvršenje određenih zadataka službe sigurnosti lakšim, posebno izvan zemlje, te da će se na ovaj način naći jedno pravedno rješenje za takve građane koji izvršavaju po naređenju Državne sigurnosti zadatke od općeg narodnog interesa, a koji su opasni za njihove živote i slobode.

Dragiša (Milorada) Tanasković, rođen 21. 9. 1933. u Goraždu, šef službe SDB-a Sarajevo, jednog petka u prosincu 1974. referirao je u Stuparima saveznom sekretaru Franji Herljeviću: 'Kartaga je pala'. To je bila šifra da je likvidacija Jozaka protekla uspješno.

Ejub Dizdarević, rođen 1926. u Ostrožcu kod Cazina, bolovao je od raka i umro 1987. Služba mu je pomogla da ranije umre. Dizdarević i Prošić su radili za Sarajevo i Beograd. Pitajte Stanka Čolaka. Žena Ejuba Dizdarevića, Ljubica Dizdarević, rastala se od Ejuba 1974. i vezala se za Franju Jurića. Bila je suradnik službe SDB-a Bihać i podnosila je izvješća Mili-Milanu Mikiću i Irfanu Saračeviću.

Poznato mi je da su Bahrudin Bijedić iz Mostara, Stanko Karadeglija iz Čapljine, Mijo Ivanišević iz Trebinja (Popovo polje - Veličani) i drugi bančili preko mjesec dana na račun ubojstva Nahida Kulenovića - smatrajući to velikim podvigom bosanskohercegovačke Udbe.

Kad je Ivan Galić, u pratnji Tome Kokora, došao u zgradu RSUP-a, šef za političku emigraciju Dragiša Tanasković je rekao: 'Platite mu autobusnu kartu do Kreševa, neću da ga vidim ovdje da se zadržava'."

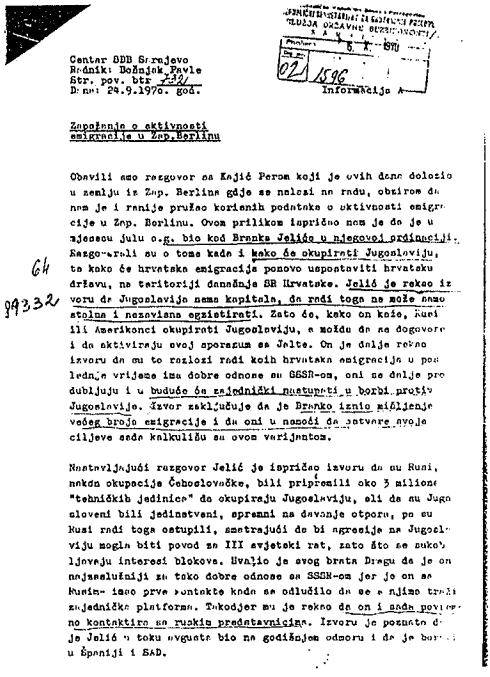

Centar SDB Sarajevo
Radnik: Bošnjak Pavle
Str. pov. btr 7321
Dana: 24.9.1970. god.

Informacija A

Zapažanja o aktivnosti emigracije u Zap.Berlinu

Obavili smo razgovor sa Kajić Perom koji je ovih dana dolozio u zemlju iz Zap. Berlina gdje se nalazi na radu, obzirom da nam je i ranije pružao korisnih podataka o aktivnosti emigracije u Zap. Berlinu. Ovom prilikom ispričao nam je da je u mjesecu julu o.g. bio kod Branka Jelića u njegovoj ordinaciji. Razgovarali su o tome kada i kako će okupirati Jugoslaviju, te kako će hrvatska emigracija ponovo uspostaviti hrvatsku državu, na teritoriji današnje SR Hrvatske. Jelić je rekao izvoru da Jugoslavija nema kapitala, da radi toga ne može samo stolna i nezavisna egzistirati. Zato će, kako on kaže, Rusi ili Amerikonci okupirati Jugoslaviju, a možda da se dogovore i da aktiviraju svoj sporazum sa Jelte. On je dalje rekao izvoru da su to razlozi radi koih hrvatska emigracija u posljednje vrijeme ima dobre odnose sa SSSR-om, oni se dalje produbljuju i u buduće će zajednički nastupati u borbi protiv Jugoslavije. Izvor zaključuje da je Branko iznio mišljenje većeg broja emigracije i da oni u nemoći da ostvare svoje ciljeve sada kalkulišu sa ovom varijantom.

Nastavljajući razgovor Jelić je ispričao izvoru da su Rusi, nakon okupacije Čehoslovačke, bili pripremili oko 3 milione "tehničkih jedinica" da okupiraju Jugoslaviju, ali da su Jugosloveni bili jedinstveni, spremni na davanje otpora, pa su Rusi radi toga ostupili, smatrajući da bi agresija na Jugoslaviju mogla biti povod za III svjetski rat, zato što se sukobljavaju interesi blokova. Hvalio je svog brata Dragu da je on najzaslužniji za tako dobre odnose sa SSSR-om jer je on sa Rusima imao prve kontakte kada se odlučilo da se s njima traži zajednička platforma. Takodjer mu je rekao da on i sada povremno kontaktira sa ruskim predstavnicima. Izvoru je poznato da je Jelić u toku avgusta bio na godišnjem odmoru i da je bor[illegible] u Španiji i SAD.

Faksimil udbinog izvješća o kontaktu s Perom Kajićem, 1970.

Ejub Dizdarević je bio evidentiran u središtu *Udbe* u Bihaću kao suradnik pod pseudonimom *Luna*, a Kajić kod sarajevske *Udbe* pod pseudonimom *Don*.

Hercegovački udbaši Jerko Bradvica i Mirko Grgić

Jerko Bradvica je bio, bez sumnje, jedan od najvažnijih *udbaša* u bosanskohercegovačkoj *Udbi*. Njegova najveća funkcija bila je - zamjenik republičkog sekretara za unutarnje poslove. Na nju je, prema *Službenom listu SR BiH* br. 38/198, imenovan 26. rujna 1984:

"I) Za zamjenika republičkog sekretara za unutarnje poslove imenuje se Jerko Bradvica, podsekretar u Republičkom sekretarijatu za unutarnje poslove.

II) Ovu odluku objaviti u 'Službenom listu SR BiH'.

Predsjednik Društveno-političkog vijeća, Kemal Karačić, s. r."

Saslušavan od strane sigurnosno-policijskih službi HVO-a, Jerko Bradvica je dao izjavu u kojoj je pokušao prikriti i umanjiti svoja saznanja i ulogu u represivnim akcijama

bosanskohercegovačke *Udbe*. Ta izjava je objavljena 7. rujna 1995. u feljtonu *Likvidacije hrvatskih emigranata* u zagrebačkom tjedniku *Zora*:

"Prije nego što se izjasnim o nekim sjećanjima iz rada Službe državne sigurnosti želio bih istaknuti nekoliko podataka iz moga životopisa: rođen sam 2. lipnja 1928. u selu Veljacima, općina Ljubuški. Otac je stupio u brak u četrdesetoj godini života i u tom braku je imao devetero djece. Trojica moje starije braće (Mijo, Bariša i Srećko) sudjelovali su u Hrvatskoj vojsci (Bariša u ustašama, a Mijo i Srećko u domobranima). Ja sam se do 1944. nalazio u selu Veljacima i bavio se zemljoradnjom, a 1944. u jednoj partizanskoj raciji uhvaćen sam kod kuće i odveden u Ljubuški i uključen u terenski ljubuški bataljon. U siječnju 1945. upućen sam najprije u Dopunski bataljon, a potom u 12. hercegovačku brigadu 29. divizije. U studenom 1945. sam demobiliziran i bavio sam se kod kuće zemljoradnjom. Povremeno bih odlazio u akcije koje je tadašnja vlast organizirala u cilju pronalaska odmetnika. U KPJ sam primljen 1947, a 1952. sam poslan u srednju političku školu na Ilidžu. Od 1957. do 1961. bio sam sekretar Komiteta KPJ u Grudama, kada sam otišao na studij političkih znanosti u Sarajevo. Na traženje tadašnjeg ministra unutarnjih poslova Bosne i Hercegovine Ante Miljasa 1. prosinca 1977. postavljen sam za načelnika Centra Službe državne sigurnosti za Hercegovinu u Mostaru.

Gore: Jerko Bradvica drži govor pred bosansko-hercegovačkim udbašima
Dolje: vlastoručno potpisana izjava Jerka Bradvice

12.O odvokatu Mirku Grgiću moglo bi se dosta reći,ali bi se to moglo sažeti u jednoj rečenici da se radi o čovjeku najnižih moralnih kvaliteta.Nisu mi poznate njegove veze u Beogradu,dok je u Sarajevu bio u veoma bliskim odnosima sa Ratkom Bajićem koji je prije četvrtog plenuma CK SKJ bio ministar unutrašnjih poslova RBiH. Bajić mu je omogućio da iz kriminalističke službe prelje u Službu državne sigurnosti i da se školuje iz radnog odnosa,odnosno da za vrijeme studija na Pravnom fakultetu u Zagrebu prima plaću operativnog radnika Službe državne sigurnosti.To mu je od Srbina Bajića bila nagrada za mnoge ljude koje je tukao dok je radio u SUP-u Ljubuški.

Među glavne udbaše u Hercegovini u to vrijeme može se ubrojiti Mirka Grgića iz Ljubuškog. O njemu se može mnogo pričati, ali bi se to moglo sažeti u jednoj rečenici da se radi o čovjeku najnižih moralnih kvaliteta. Nisu mi poznate njegove veze u Beogradu, dok je u Sarajevu bio u veoma bliskim odnosima s Ratkom Bajićem koji je prije četvrtog plenuma CK SKJ bio ministar unutarnjih poslova SR BiH. Bajić mu je omogućio da iz kriminalističke službe prijeđe u Službu državne sigurnosti i da se školuje iz radnog odnosa, odnosno da za vrijeme studija na Pravnom fakultetu u Zagrebu prima plaću operativnog radnika. To mu je od Srbina Bajića bila nagrada za mnoge ljude koje je tukao dok je radio u SUP-u Ljubuški."

Na ovu izjavu uslijedio je već 15. rujna 1985. odgovor prozvanog, u međuvremenu umrlog, odvjetnika Grgića:

"U izjavi Jerka Bradvice, najzloglasnijeg hercegovačkog udbaša, u kojoj se ja,

Mirko Grgić, označavam kao glavni udbaš u Hercegovini u vremenu od 1957. do 1961, kada je Jerko Bradvica bio načelnik Centra državne sigurnosti za Hercegovinu u Mostaru.

Kako ta izjava sadrži niz neistina o mojoj djelatnosti, a posebno i o djelatnosti Jerka Bradvice, najzloglasnijeg hercegovačkog udbaša, i kako je povrijeđena moja privatnost, objavite i ovaj moj odgovor.

Iz preslika uvjerenja Republičkog sekretarijata za unutarnje poslove Sarajevo br. 10/2-110-602 od 10. 7. 1989. je evidentno da sam u radu unutarnjih poslova u Ljubuškom proveo od 15. svibnja 1952. do 31. listopada 1963. Pretežan dio poslova sam radio na upravno-pravnim poslovima, a od 1962. godine radio sam na poslovima suzbijanja gospodarskog kriminaliteta. Tada su organi unutarnjih poslova bili ovlašteni i za vođenje krivične istrage, gdje je primjenjivana i mjera pritvora, ali je bila pod kontrolom suda.

Okrivljeni su bili pretežno članovi SK i sudionici u partizanskim jedinicama u ratu, pa prema tome hrvatski nacionalisti nisu mogli dobiti poslove na kojima su mogli vršiti pronevjere i prisvajanje društvenog novca. Prema tome, ja te građane nisam ni mogao tući, pa bi mi bilo drago da jednog od građana u kotaru Ljubuški navede gosp. Bradvica kao žrtvu moje zlouporabe u to vrijeme.

Što se pak tiče osoba koje su gonjene za politički kriminalitet, tadašnji SUP nije mogao voditi istragu za kotar Ljubuški, jer je nadležnost za suđenje u djelima političkog kriminaliteta prešla u nadležnost Okružnih sudova i istrage su vodili Centri Službe državne sigurnosti u Mostaru, a ja tamo nisam nikada radio.

Jerka Bradvicu poznajem od djetinjstva, jer sam ja rođen u Klobuku, a on u Veljacima, a to su dva sela koja međusobno graniče. Potječe iz obitelji u kojoj uistinu ima tri brata, od kojih su dva brata teški duševni bolesnici, a jedna sestra mu je također duševni bolesnik. Iz psihijatrije mi je poznato da se pretežan broj duševnih bolesnika rađaju kao takvi zbog genetskih osobina, pa sam njega uvijek smatrao kao jednim osobenjakom.

Međutim, ako je Jerko Bradvica iskreno dao svoju izjavu, onda je morao navesti da je on bio uključen u Terenski bataljun Ljubuški, a taj bataljun nije bio pod zapovjedništvom ni XII. hercegovačke brigade 29. divizije, a niti III. brigade KNOJ-a, već je tim bataljunom rukovodio neposredno još glasovitiji udbaš Ivan Granić, koji je poznat u Ljubuškom kotaru i cijeloj Hercegovini po političkim ubojstvima i koji je nakon umirovljenja kao suicidna osoba pokušao izvršiti samoubojstvo pucanjem iz pištolja u glavu, a nakon toga je i umro.

Ovdje sam prešao svoje kršćansko načelo, koje kaže o mrtvima sve najbolje, ali ću pojasniti neke činjenice: Dopunski Ljubuški bataljun je bio bataljun tadašnje OZNE, odnosno UDBE, koji je vršio likvidaciju uglavnom odbjeglih i skrivenih osoba, a među tim osobama su bila čak i djeca do 14 godina. Bradvica ističe u svojoj izjavi da se poslije demobilizacije u studenom 1945. posvetio zemljoradnji, ali je povremeno pomagao tadašnjoj vlasti /OZNI/ u cilju pronalaska odmetnika, i tu počinje težak zločin Jerka Bradvice, jer na području Ljubuškog kotara su javno, čak i na crkvenim zborovima, likvidirani jataci, pomagači odmetnulih osoba i dr., jer je tadašnji šef OZNE, koji je bio i suicidna osoba, što je pokazao pokušajem samoubojstva, u tome uživao, a to je imalo

učinak za zastrašivanje naroda.

Nije zanemariti ni činjenicu da je od 1945, pa do unatrag 20 godina, na području sela ubijeno 5 osoba, a da nikada nije otkriven ubojica, a svi pokušaji da za ta ubojstva Ivan Granić i Jerko Bradvica optuže druga lica, propali su, jer su ta lica oslobođena na sudu za krivično djelo ubojstva.

U vrijeme kad sam započeo rad u organima unutarnjih poslova u svibnju 1952. godine, stanje u Službi unutarnjih poslova u pogledu nacionalne strukture nije odgovaralo nacionalnom sastavu stanovništva. Tako zapovjednik Policijske stanice je bio Slavko Golub iz Trebinja, Srbin, a njegov zamjenik Mladen Soraić, a u Vitini Blagoje Šešlija iz Bileće, a njegov zamjenik Pero Tršić iz Bijelog polja. U Tihaljini komandir je bio Milan Unković iz Nevesinja, a njegov zamjenik Spaso Remeta iz Nevesinja, a u Sovićima Miodrag Milorad, Srbin iz Gacka.

Na proslavama dana UDBE, 13. 5. svake godine, pjevale su se pjesme: Sa Ovčara i Kablara čobanica progovara; Druže Tito, bijela lica, kad ćeš doći do Užica; Nevesinje,da te nije, ne bi bilo policije; pjesme o Rankoviću i pjesma: Kad se ova svrši buna, petokraka bit će kruna.

Ja sam zaista premješten iz kriminalističke službe, ali ne zato što sam dobar s Ratkom Bajićem, kojega sam svega dva puta do tog vremena vidio na sastancima, i što je bio moj idol u službi, već zbog toga što je 1959, nakon studentskih demonstracija u Zagrebu, izvršena procjena da je na Goli otok, na prisilni boravak, upućeno Hrvata u prosjeku 51%, a svih drugih iz drugih republika 49%, a tada je predsjednik vlade BiH bio dipl. pravnik Rudi Kolak, koji je završio Pravni fakultet u Zagrebu i koji je tada procijenio da je UDBA Hrvatske pretežno srpska, da tu UDBU vodi Uroš Slijepčević, Srbin, a gradsku UDBU grada Zagreba vodi Antić Uzelac, Srbin, i da su svi operativni djelatnici UDBE uglavnom Srbi, koji, kad se kod njih pojavi Hrvat iz BiH, pa i za sitni prekršaj, prišiva mu se politička etiketa i vrši se izgon iz Zagreba i upućuje na Goli otok, kao privremeno boravište.

Ovaj detešman su osnovali stari udbaši Ivan Granić, Vice Sopta i Ante Primorac, prvoborac iz Bijače, pa kako nisu bili zadovoljni u Vladi BiH s Antom Primorcem i njegovim radom, zadužili su me da neko vrijeme vodim kotareve Livno i Mostar, a da kasnije primim cijeli detešman.

Zaista, Rudiju Kolaku i Ratku Bajiću sam rekao da sam radio na gospodarskom kriminalitetu i da je tu trebalo za svaku pronevjeru, zlouporabu ili krađu, dokazati materijalnim dokazima i da neću ni u vodstvu u Zagrebu stvarati neprijatelja, a spreman sam da ga otkrivam što sam radio.

U to vrijeme s područja okruga Mostar i Livno nije bilo ni jedne osobe koja je studirala u Zagrebu, da nije bila pod kontrolom UDBE. Podaci o tim osobama u kotarevima Hercegovine su skupljani u višim razredima srednje škole. Tada su se đaci srednjih škola opredjeljivali za mjesto studija. Čak sam, čitajući te dosjee, na šest-sedam mjesta našao sebe, gdje se o meni daju informacije o mojoj neprijateljskoj aktivnosti, a s osobama koje su pružile te podatke nisam imao nikakav kontakt.

Kad sam u listopadu 1963. napuštao SUP zbog neslaganja sa starim udbašima s područja Hercegovine, odlučio sam da ću najbolje pomoći hrvatskom narodu u BiH, ako pružim sve podatke vladi, osobno Rudiju Kolaku, o zlouporabi Službe državne

sigurnosti prema pripadnicima hrvatskog naroda, intelektualcima, pa sam analizirajući dosje osoba, koje su već ranije upućene na Goli otok, otkrivajući osobe koje su za iste davale podatke, došao do uvjerenja da je UDBA BiH, u Širokom Brijegu, preko udbinog suradnika 'Mate', tj. Pavlak Ante i Peškura Franje osnovala ustaško-terorističku organizaciju u Širokom Brijegu i ustašku organizaciju u Imotskom. Suradnik 'Mate' je susjed Jerka Bradvice i Ivana Granića. Ivan Granić ga je i držao na vezi u Zagrebu, i on je uglavnom u Zagrebu kao student prava živio na bogatoj nozi, vozio je prvobitno motor, a kasnije Volkswagen, žabu, a Franjo Peškura je otpušten iz samostana na Bolu zbog protuprirodnog bluda /bio je homoseksualac/ i pomoću njega je u Splitu ukinuto sjemenište, bar privremeno. Bio je pogodan za suradnju i tako je obilazio hercegovačke samostane i prikupljao obavještajne podatke. Međutim, procijenio sam da je ova djelatnost slična pojavi mafije u SAD-u i da vlada pravilo da se mafija ne može iskorijeniti, jer se, čak i sječom glave mafijaša, dobiva dojam da i odsječena glava raste.

Ove dvije organizacije TIHO i imotski HOP su jednu polovicu svojih članova izgubili izricanjem kazne zatvora, a druga polovica je podvrgnuta vrbovkama i postali su vrlo opasan cilj, tako da su dalje širili dezinformacije na kojima su kasnije političari krivo donosili svoje sudove.

Jerko Bradvica, u vrijeme listopada 1963, je znao da sam ja poslao predsjedniku vlade BiH informaciju o zlouporabi Službe državne sigurnosti na štetu hrvatskog naroda, jer je u to vrijeme u Mostaru održan i Plenum CK BiH i na tom Plenumu je raspravljano o zlouporabama Službe državne sigurnosti, jer je ta informacija ocijenjena kao točna i tada je Cvijetin Mijatović, predsjednik CK, na javnom mitingu u Čitluku održao govor i okrivio je članove CK Hrvatske, koji nisu na vrijeme upoznali CK BiH o zlouporabi Službe državne sigurnosti na štetu hrvatskog naroda, a to je oslovio riječima da je zaista u BiH bilo teško biti Hrvat zbog učinjenog terora od strane djelatnika državne sigurnosti, jer je on bio član CK i tada je obavljao dužnost predsjednika partije općine Grude.

Poslije listopada 1963, ja sam u Ljubuškom obavljao funkciju direktora Radničkog sveučilišta, a nakon završenog Pravnog fakulteta i položenog pravosudnog ispita, izabran sam za predsjednika Općinskog suda Ljubuški, gdje sam do lipnja 1975. vršio tu funkciju, a tada sam otvorio odvjetničku pisarnicu.

Za vrijeme službovanja u sudu u Ljubuškom, od Bradvice sam ocjenjivan kao hrvatski nacionalist, jer sam dolaskom u Općinski sud Ljubuški promijenio table sa srpskog pisma na hrvatski, pa sam morao slati izjašnjenje Ministru pravosuđa, osuđivan sam da u sud primam hrvatske nacionaliste /suca Zelića, koji je pod udbinom kontrolom i koji ne može biti sudac jer je nacionalist/.

Na ovo nisam posebno reagirao, jer sam i tada po Jerku Bradvici poručio svom miljeniku Ratku Bajiću, kad sam na kolegiju Centra službe državne sigurnosti rekao da u Zagrebu nema ni jednog intelektualca na studijima koji nije označen kao hrvatski nacionalist ili rečeno ustaša i koji nije pod kontrolom, pa sam tada pozvao sve djelatnike Bradvičinih shvaćanja, da ja napuštam tu službu, pa neka me ti djelatnici državne sigurnosti svrstaju u taj tabor i neka me kontroliraju.

Napominjem da sam bio obaviješten poslije Brijunskog plenuma da ministar

Ante Miljas uzima Bradvicu za načelnika Centra državne sigurnosti Hercegovine u Mostaru, pa sam tada Graniću rekao da je Jerko Bradvica osoba koja pati od paranoidne šizofrenije i on mi je rekao da on njega zna od djetinjstva, ističući njegove zasluge u akcijama oko otkrivanja i likvidacije odmetnika, a kad su stari udbaši saznali za moje pismo, informaciju Rudiju Kolaku, a posebno nakon otkrivanja zlouporabe na IV. Plenumu CK Jugoslavije na Brijunima, sami su počeli izvršavati samoubojstva. Taj Miljas je sa mnom obavio razgovor i opomenuo me da je to posljedica moje informacije, koju je ocijenio mostarski Plenum CK BiH."

Ubojstvo Nikice Martinovića

Austrijske vlasti, pod pritiskom Beograda, godinama nisu blagonaklono gledale na svakogodišnja okupljanja Hrvata iz cijeloga svijeta u svibnju mjesecu na *Bleiburškom polju*. Nekolicina hrvatskih emigranata, koji su bili najuporniji u propovijedanju potrebe održavanja uspomene na *Bleiburške žrtve*, protjerani su iz Austrije u druge zemlje, a mnogima je i *Udba* prijetila.

Čovjek koji se neumorno brinuo o grobovima hrvatskih vojnika i civila ubijenih nakon predaje u svibnju 1945. na *Bleiburškom polju*, zvao se Nikica Martinović, vlasnik male trgovine u Klagenfurtu. On je svake nedjelje obilazio hrvatske grobove i brinuo da se na njima nađe buket svježeg cvijeća i upaljena svijeća.

Beograd nije mogao otrpjeti da obični trgovac iz Klagenfurta neprestano podsjeća na kakvom zločinu je sazdana komunistička Jugoslavija; da tu državu, počevši od Tita, raznih ministara i vojnog vrha do dužnosnika na nižim položajima, vode ordinarni ratni zločinci.

Nikica Martinović se, po običaju, 17. veljače 1975. dovezao automobilom na posao i parkirao ispred trgovine. Ubrzo nakon ulaska u trgovinu odjeknuli su hici. Sve se odigralo munjevito, bez svjedoka. Atentatori su neopaženo pobjegli. Martinović je na mjestu izdahnuo, a iza njega je ostalo četvero djece.

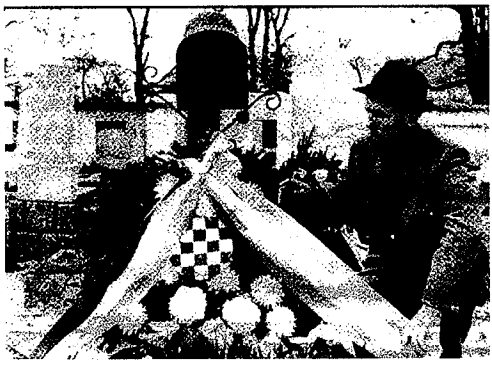

Gore: Nikica Martinović na grobnici hrvatskih vojnika u Leibachu, 1972.
Desno: autor knjige na grobu Nikice Martinovića u Klagenfurtu, 2000.

Ubojstvo Matka Bradarića

O smrti Matka Bradarića, dugogodišnjeg tajnika časopisa *Encyclopaedia moderna* i sudionika *Hrvatskog proljeća*, pisao je Bruno Bušić u *Novoj Hrvatskoj* br. 19/1975. Članak je glasio *Pozadina tragične smrti Matka Bradarića – mutne igre policije, žalosna uloga 'prijatelja'*:

"Zagrebački Vjesnik od 22. svibnja 1975. objavio je osmrtnicu Matka Bradarića, dugogodišnjeg tajnika Encyclopaedie moderne. Vijest o njegovoj smrti iznenadila je i potresla svu zagrebačku bohemiju, koje je on bio sastavni dio.

Matko Bradarić bio je mlad čovjek. Na zagrebačkom sveučilištu studirao je biologiju, ali je nije završio, jer je taj studij bio u opreci s njegovom sanjarskom prirodom. Posvetio se novinarstvu, pa je bio zapažen kao suradnik i urednik nekih emisija na Trećem (kulturnom) programu Radio-Zagreba. Još se više istaknuo intervjuima s najpoznatijim ljudima iz hrvatskog kulturnog, političkog i znanstvenog života objavljenima u Encyclopaedii moderni, kojoj je on nominalno bio tajnik.

Zbog svoje neobične komunikativnosti, dobroćudnosti i nesebičnosti bio je on čovjek s možda najširim krugom poznanika u Zagrebu. Bio je nazočan u svim krugovima, počevši od pjesnika, glumaca, političara, filmskih i kazališnih redatelja, do hrvatskih sveučilištaraca i zagrebačkog Kaptola. Svagda je posebno isticao svoje prijateljstvo s nadbiskupom Kuharićem. Godine 1971. stalno je bio u društvu s hrvatskim sveučilištarcima, zbog čega je nakon Karađorđeva bio progonjen. Kad je Dražen Budiša u lepoglavskoj kaznionici saznao za njegovu smrt, zaplakao je, sigurno po prvi put za vrijeme svoga dugogodišnjeg i tegobnog robovanja.

Kako je Matko Bradarić u Zagrebu živio u teškim, gotovo nemogućim materijalnim prilikama, na nagovor osobnog prijatelja dr. Miroslava Radmana, mladog sveučilišnog profesora u Bruxellesu, zaposlio se u kolovozu prošle godine kao laborant na briselskom sveučilištu. Ubrzo nakon njegova odlaska iz domovine u jugoslavenskom se tisku podigla bjesomučna hajka na 27. broj Encyclopaedie moderne, zbog novele hrvatskog književnika Dubravka Horvatića 'Vruća listopadska noć', objavljene u tome broju EM. Čitava krivnja Dubravka Horvatića bila je u tome što je pokušao na ljudski način proniknuti u zbivanja koja su se odigrala u prošlom ratu na području Hrvatske. Uredničko vijeća EM, a posebno glavni urednik dr. Ivan Supek, prebacili su svu odgovornost za objavljivanje te novele na Matka Bradarića, a iz tih krugova čule su se i bezočne tvrdnje da je Bradarić na nagovor Udbe proturio tu Horvatićevu novelu, kako bi bilo potpuno ukinuto izlaženje Encyclopaedie moderne.

Početkom svibnja ove godine Matko Bradarić se posljednji put sastao s prijateljima iz Hrvatske za vrijeme njihova hodočašća u Rim u povodu svete godine. Tom prigodom Matko nije krio svoje upravo tragično ogorčenje na dr. Ivana Supeka. Naime, zamoran rad u laboratoriju u potpuno stranoj sredini nije odgovarao bohemskoj Bradarićevoj naravi, pa se on htio vratiti u Zagreb i u tom je smislu uputio Supeku pismo. Na njegovo veliko zaprepaštenje, dr. Supek mu je poslao službenu obavijest da se njegovo ime potpuno briše iz EM i da se s njime prekida svaka suradnja. Treba napomenuti da je Matko Bradarić u krugu svojih prijatelja bio često napadan, pa i ismijavan, poradi svoje gotovo sinovske odanosti dr. Ivanu Supeku. Čak je branio

neke njegove postupke koji se nisu mogli braniti ni s kojeg moralnog stanovišta.

Matko Bradarić je posljednji put bio živ viđen u petak 16. svibnja o. g. U subotu 17. svibnja imao je doći na večeru k dr. Miroslavu Radmanu, ali se tu nije pojavio. Nije viđen ni u nedjelu, ni u ponedjeljak, ali to nikoga nije osobito zabrinjavalo, jer je zbog Duhova bio produženi blagdanski odmor. Kako on ni u utorak nije došao u laboratorij, dr. Radman se zabrinuo, pa je telefonirao njegovu stanodavcu i zamolio ga da pogleda u Matkov potkrovni stan i vidi je li bolestan. Stanodavac je odmah išao zvoniti na Matkova vrata, ali kako se nitko iz stana nije oglašavao, pogledao je kroz ključanicu i nazreo je Matka gdje sjedi na fotelji. Sve mu je to bilo pomalo sumnjivo, pa je odmah pozvao policiju, koja je provalila vrata.

Matko Bradarić zatečen je mrtav u fotelji s knjigom u ruci. Bio je obučen samo u gaćice, a na sagu je bila ugrušana krv što mu je bila curila iz nosa. U stanu nisu pronašli ni franka. Policija je odnijela naslonjač i sag. Dr. Radmanu policija nije dopustila da vidi mrtvo tijelo, pa čak ni da potvrdi njegov identitet. Također je odbijen zahtjev dr. Radmana da se izvrši obdukcija kako bi se ustanovio pravi uzrok smrti. Najugledniji profesori briselskog sveučilišta intervenirali su kod belgijskog ministarstva unutarnjih poslova tražeći obdukciju. Bilo im je, čak s neskrivenom prijetnjom, odgovoreno da se neće dopustiti nikakva obdukcija (ovdje treba naglasiti općepoznatu činjenicu da je u slučaju nenadane smrti obdukciju vrlo teško izbjeći) i da mrtvo tijelo mora iz Belgije biti izneseno u roku od 24 sata. Liječnik koji je ustanovio smrt bio je vrlo zaplašen i na sve molbe nije htio dati nikakva razjašnjenja, samo je ponavljao da je on bio od policije zadužen da ustanovi smrt i to je obavio, a drugo da ga se ništa ne tiče".

Ubojstvo Ilije Vučića

Na povjerenika *Hrvatskog narodnog otpora* za Njemačku Iliju Vučića, rodom iz sela Blatnice kod Čitluka u Hercegovini, s leđa je izvršen atentat 6. lipnja 1975. u ulici Hausteigstrasse u Stuttgartu. Atentator je ispalio pet hitaca. Pet dana kasnije, 11. lipnja, Vučić je od teških rana preminuo u stuttgartskoj bolnici *Katharinen Krankenhaus*.

CENTAR UDB GARAJEVO
Radnik: Božnjak Pavle
Str.pov. br.495
Sarajevo,29.9. 1971.

Izvoš iz informacije "D"

Aktivnost ekstremne ustaške emigracije u Stuttgartu.

Između 5 i 8 septembra ove godine održan je u Sarajevu sastanak na kvartirskom "Novinar" i ovom prilikom nam je obavještio o slijedećem:

..... Vučić je u jednom razgovoru izvorio istrišao da se on djelomično povinirao iz razloga što su Bosanci i Hercegovci - migranti do sada izvršili nekoliko "ključnih" zadataka te kao posljedica jedan dio ih je ubijen od strane komunista, jedan dio ih leži na robiji, a Bosanci i Hercegovci ne uživaju vodi ugled i priznanje u odnosu na Hrvate koji su jedino izvršili zadatak u Štokholmu. Vučić je rekao da je ubistvo Koloviča ocvrsla Lubarida, ne zaboravljajući Ivkoša.

Izvješće "Novinara" sarajevskoj UDB-i, 1971.

Priprema atentata na Vučića započela je nekoliko mjeseci ranije glasinom da je Vučić pronevjerio novac organizacije - preko 300.000 DEM. U glasine je navodno povjerovao i najupornije ih širio emigrant Vinko Jurkić iz Vareša.

Neposredno nakon ubojstva Vučića njemačka policija je posumnjala u Jurkića, ali je on u međuvremenu nestao iz Njemačke. Iako je radio za sarajevsku *Udbu* pod

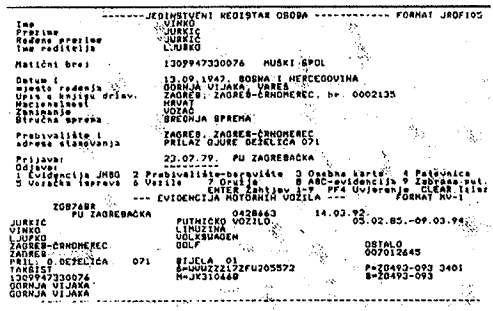

Gore: faksimil policijske prijave boravka Vinka Jurkića u Zagrebu, 1979.

Lijevo: grob Ilije Vučića na gradskom groblju u Stuttgartu

pseudonimom *Novinar*, nekoliko godina kasnije pojavio se u Zagrebu gdje je od hrvatske *Udbe* dobio stan u ulici Prilaz JNA, danas Prilaz Đure Deželića i dozvolu da radi kao taksist. Navodno je njegov glavni skrbnik u Zagrebu bio Franjo Vugrinec.

Ranjavanje Dane Šarca

Dane Šarac je rođen 1932. u selu Ograđenik kod Čitluka. Još kao maloljetnik dragovoljno je pristupio hrvatskoj vojnici, a nakon propasti NDH bio sudionik *Bleiburške tragedije* i *Križnog puta*. U kolovozu 1945. pušten je iz logora. To je bilo vrijeme kad se na hercegovačke Hrvate sručio jugoslavenski teror nezapamćenom žestinom i surovošću. *Ozna* je svakodnevno upadala u sela i odvlačila preživjele u zloglasnu mostarsku *Ćelovinu*. Dane Šarac to nije mogao podnositi, pa se pridružio *križarima* u šumi. Početkom 1947. pao je *Ozni* u ruke te je zatvoren u *Ćelovinu*. Osuđen je na trinaest godina zatvora, a kaznu je izdržao do zadnjeg dana.

Vlasti su ga nastavile maltretirati i nakon izlaska iz zatvora. Stoga se odlučio na bijeg u Italiju, a 1960. se preselio u Njemačku gdje se povezao s krugom najradikalnijih hrvatskih emigranata, zbog čega je vrlo brzo dospio na listu za likvidacije. Prema izjavi Jerka Bradvice, odluka o ubojstvu je donesena već koncem šezdesetih godina:

"Dok sam se nalazio na dužnosti u Mostaru u razdoblju 1967-1974. tijekom godine po nekoliko puta u Centru su odvojeno boravili inspektori SSUP-a Branko Jurak i Mićko Desnica. Pri dolasku u Centar prakticirali bi da se najave kod načelnika Centra i da kažu da će oni o konkretnim pitanjima iz područja zadataka razgovarati s radnicima koji imaju zaduženja po liniji emigracije. Jednom prigodom, mislim da je to moglo biti

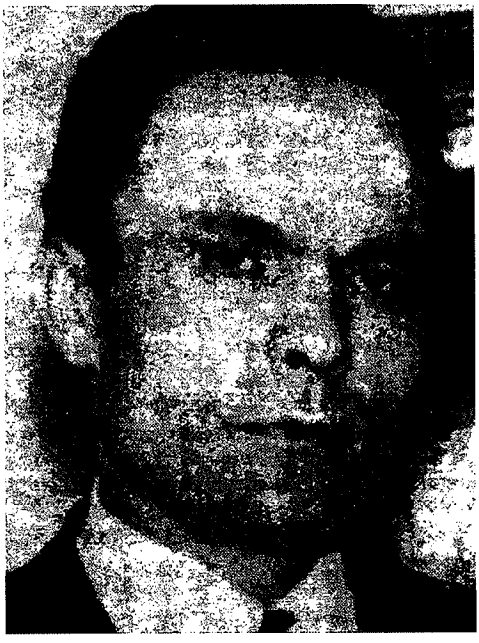

Gore: Dane Šarac

Dolje: brodski dnevnik atentatora na Danu Šarca

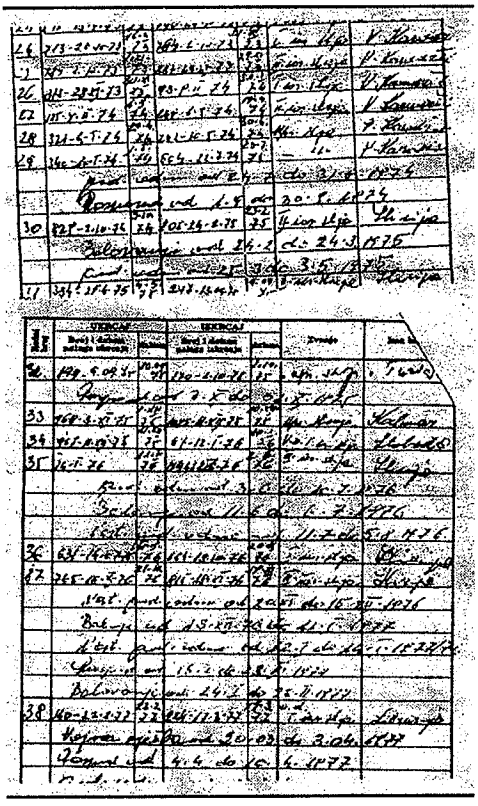

ljeta 1968, u Centar je po zadacima Službe došao Branko Jurak. Tom prigodom mi je rekao da bi on s jednim brojem operativnih radnika razgovarao o ofenzivnim akcijama.

Te godine je u Centar došao i ministar unutarnjih poslova Srbije, Zečević. Postavljao je pitanja o djelatnosti Dane Šarca. Zečević je prigodom ovog posjeta rekao da će Srbija prekinuti djelatnost Šarca i da mi o njemu više ne brinemo, a da je naše samo to da dođemo do najnovijih fotografija".

Međutim, prvi napad - barem do sada poznat - na Šarca, *Udba* je pokušala organizirati u srpnju 1973. u njemačkom gradu Karlsruheu. Šarac je to predosjetio i prešao u potpunu ilegalu. Međutim, u proljeće 1974. *Udba* je otkrila njegovo prebivalište u Parizu i uputila svoje ubojice da ga likvidiraju.

Šarac o tome sam svjedoči:

"Vraćajući se u stan 17. 7. 1975. između 20 i 21 sat došao sam do vrata stana. Tu su me dočekala dvojica udbaša s uperenim automatima. Jedan je zavikao: 'To je on!' Ja sam se u tom trenu bacio na njih i kako sam podigao desnu ruku, jedan je opalio rafal u nju. Tada sam pao. Koliko se sjećam, ponovno sam ustao i pošao prema njima. Onda sam osjetio bol u trbuhu i ponovno pao. Sada, kada sam potpuno pri svijesti, znam da sam bio ranjen s jednim nabojem u glavu, s dva u pluća, dva u jetra, a s ostalih sedamnaest svuda po tijelu. Znači, ukupno dvadesetdva hica. Ostao sam paraliziran u lijevoj ruci i nozi".

Ivan Čurak, bivši šef bosanskohercegovačke *Udbe*, u vezi s atentatom na Danu Šarca je ispričao:

"Na jednom širem sastanku načelnika i drugih viših dužnosnika republičkih središta i centara SDS-a u Rijeci, koji je

organizirao Jerko Dragin, saznao sam od Franje Herljevića da je SDS organizirao atentat na Danu Šarca u Parizu. Tom prigodom je Herljević prigovorio Draginu da ga je krivo informirao o likvidaciji Šarca, što je on prenio Titu, pa mu se kasnije morao ispričavati jer je Šarac ipak preživio atentat. Tito da je umirivao Herljevića riječima: 'Ne možeš uvijek uspjeti. Nekad moraš i omanuti'."

Prema vjerodostojnim informacijama, jedan od atentatora na Danu Šarca bio je profesionalni ubojica iz Rijeke, po zanimanju pomorski časnik, koji je u to vrijeme plovio na brodu *Ilirija*. Za vrijeme *Hrvatskog domovinskog rata* postao je visoki časnik HV-a i, zahvaljujući podršci koju je imao od tadašnjeg šefa *Sigurnosno-informativne službe* (SIS) Josipa Perkovića, obnašao je vrlo odgovorne dužnosti u SIS-u i *Vojnoj policiji* na području Istre, Kvarnera i Like. Danas je, zajedno sa svojom kćerkom, vrlo aktivan u stranci Josipa Manolića, *Hrvatski nezavisni demokrati* (HND).

Ubojstvo Stipe Mikulića

Nakon likvidacije jugoslavenskog veleposlanika Vladimira Rolovića 6. travnja 1971. u Stocholmu, njegova rodbina je preko veza u crnogorskoj *Udbi* zahtijevala odmazdu. *Udbu* nije trebalo dugo nagovarati. Kao žrtva odabran je Stipe Mikulić, rođen 23. rujna 1941. u Širokom Brijegu, povjerenik *Hrvatskog narodnog otpora* za Švedsku.

Mikulić je iz Jugoslavije pobjegao kao mladić i pridružio se svojim rođacima u Švedskoj. Nastanio se u gradiću Falkenbergu kod Goteborga. Otpočetka se politički aktivirao i postao jedan od glavnih vođa hrvatskih emigranata u Švedskoj. *Udba* ga je, na osnovi informacija svojih doušnika iz Švedske, označila organizatorom svih antijugoslavenskih akcija u Švedskoj, pa i atentata na Vladimira Rolovića.

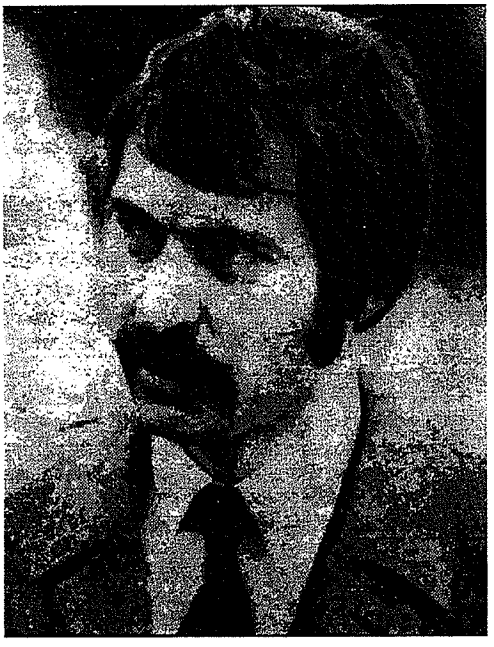

Stipe Mikulić

U to vrijeme je, prema svjedočenju bivšeg šefa *Druge uprave* SSUP-a Ivana Lasića, pri crnogorskoj *Udbi* postojala skupina za tzv. specijalne zadatke, koju je predvodio inspektor Ratko Mićunović. Vanjski suradnici te skupine odreda su bili crnogorski kriminalci koje je *Udba* regrutirala među najbezobzirnijim tipovima u jugoslavenskom podzemlju. Dogovor između njih i *Udbe* najčešće bi glasio: prijevremeno puštanje na slobodu ili prekid kaznenog progona u zamjenu za odustajanje od kriminalne djelatnosti na području Jugoslavije,

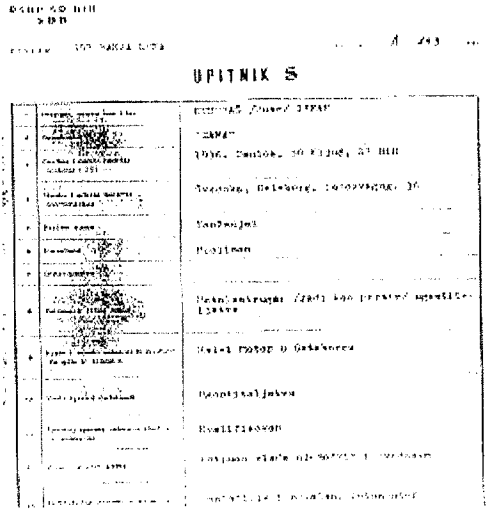

UPITNIK S

Gore: fotografija iz novinskog članka o pogibiji Stipe Mikulića

Sredina: faksimil suradničkog kartona Irfana Kuburaša

Dolje: autor knjige (drugi s lijeva) u delegaciji Herceg- Bosne (Petar Majić, dogradonačelnik Gruda, Jozo Marić, ministar u vladi Herceg-Bosne i Vice Majić, gradonačelnik Ljubuškog) na grobu Stipe Mikulića u Goeteborgu, 1994.

odlazak u inozemstvo - te razne usluge za *Udbu* koje su se sastojale od sitnih provala do likvidacija političkih protivnika.

Lasić tvrdi da se Mićunović prigodom pripreme atentata na Mikulića našao u neprilici, jer nije mogao saznati njegovu kućnu adresu. U pomoć mu je priskočio Stanko Čolak koji je znao da brat inspektora bosanskohercegovačke *Udbe*, Mije-Brace Ivaniševića, živi u Švedskoj i radi kao novinar, pa je zatražio od njega da sazna Mikulićevu adresu. Dotični danas navodno živi i radi u Zagrebu.

U pet sati ujutro 15. prosinca 1975. godine, kada je Stipe Mikulić po običaju ulazio u auto i kretao na posao, iz zasjede su odjeknuli hici. Prvi metak ga je pogodio u ruku i odbio mu dva prsta. Iskočio je iz auta i potrčao na drugu stranu, prema kući, u namjeri uzeti oružje i suprotstaviti se atentatorima. No, tamo ga je čekao drugi ubojica koji je prema njemu ispalio više hitaca. Jedan od njih, koji ga je pogodio u zatiljak, bio je smrtonosan. Nitko nije ništa primijetio, jer su ubojice u tim ranim jutarnjim satima pucali iz revolvera s prigušivačem i to im je omogućilo nesmetan bijeg.

Švedska policija je organizirala veliku potjeru. Dvadeset i osam najboljih švedskih policijskih inspektora organiziralo je granične kontrole, saslušanja i premetačine. Uhićena su nekolicina osumnjičenih - među njima i Irfan Kuburaš. Početak istrage je obećavao potpuno rasvjetljavanje tog zločina. Svjedoci su izjavili da su kod Kuburaša nekoliko dana prije Mikulićeva ubojstva vidjeli isto oružje kojim je Mikulić ubijen. Štoviše, policija je u Kuburašovu stanu pronašla 40.000 švedskih kruna, koje je dobio neposredno nakon ubojstva.

Pritisnut dokazima da je sudjelovao

u pripremama atentata, Kuburaš je bio spreman surađivati sa švedskom policijom. Priznao je kako mu je za sudjelovanje u ubojstvu *Udba* obećala nagradu od 20.000 američkih dolara i četvorosobni stan u Jugoslaviji.

Međutim, tada su došli pritisci i ucjene iz Beograda. Kuburaš je iznenada 6. ožujka 1976. otpušten iz istražnog zatvora i protjeran u Jugoslaviju. Državni odvjetnik Brynolf Wendt javno je rekao:

"Prisiljeni smo pustiti Kuburaša, iako smo sigurni da je sudjelovao u ubojstvu. I policija i ja smo sigurni u to."

Irfan Kuburaš, suradnik Stanka Čolaka pod pseudonimom *Sana*, od 1986. godine živi u Rovinju i radi kao recepcionar u jednom tamošnjem hotelu.

Slučaj Pavle Perović

Pavle Perović je dospio pod prismotru *Udbe* zbog sumnje da je ispisivao protujugoslavenske parole na zgradi *Sveučilišta* u Zadru. Nakon višemjesečnog nadmudrivanja s *Udbom*, neposredno pred početak procesa *Zadarskoj skupini* 1974. godine, pobjegao je u Njemačku i uključio se u rad hrvatske emigracije. *Udba* ga je u više navrata pokušavala likvidirati. Perović o tome svjedoči:

Pavle Perović

"Prvi put su me uhitili 1973. i tada se moj život počeo naglo mijenjati. U teškoćama koje su nastupile ipak sam imao sreće, jer je moj otac za vrijeme Drugoga svjetskog rata spasio život jednom partizanu iz Drniša, koji je kasnije postao visoki dužnosnik Udbe. On se zvao Ilija Grubić.

Nakon što više nisam mogao izdržati batinanja, šakama i pendrekom, i mučenje elektrošokovima po vratu u podrumu na Zrinjevcu, ja sam toj dvojici udbaša, Franji Vugrincu i Tomi Mihaliću, koji su me mučili rekao da ću dati izjavu, ali samo u nazočnosti Ilije Grubića. Nekoliko sati kasnije su me oslobodili i odveli u privatni stan Ilije Grubića u Martićevoj 14. Za razliku od moga oca koji je njemu spasio život iz čistih kršćanskih pobuda i od njega nije tražio nikakvu protuuslugu, Grubić je meni rekao da mi može pomoći samo ako pristanem raditi za Udbu.

Nije mi preostalo ništa drugo nego da formalno pristanem, samo da se izvučem iz ruku mučitelja Vugrinca i Mihalića. Jednom kad me Vugrinec tukao, ja sam ječao, a on je rekao: 'Što je, ustašo, što plačeš? Jugoslavije će biti sve dok i zadnji Židov ne kaže da nije Židov'. Ja sam potpisao da ću surađivati s njima, samo da se domognem slobode i da mogu pobjeći u inozemstvo. Prvi zadatak koji mi je Vugrinec dao, bio je da u Zadru razgovaram s profesorom Želimirom Meštrovićem i nagovarim ga na političke izjave. To je bila jako čudna situacija: Vugrinec i Mihalić su išli sa mnom u Zadar i čekali su u autu dok sam ja s njim razgovarao. Međutim, prvo što sam mu rekao, bilo

je da me k njemu šalje Udba i da se u to može uvjeriti, jer iza kuće sjede dvojica udbaša u autu.

Ne znam je li mi profesor Meštrović tada povjerovao, jer ja sam tada još bio mladić. Ali, nakon toga, ja sam ga obavještavao o svemu što Vugrinec traži od mene. A sve to sam rekao mome ocu, kao i Marku Dizdaru i još nekim prijateljima u Zagrebu. Od Vugrinca sam osim ovog zadatka dobivao i druge naloge. Jednom prigodom Vugrinec mi je 1973. naredio da tu u okolici Zadra zapalim šumu. Nisam imao izlaza, pa sam zapalio neku šikaru kod Borika. To je Vugrinec kasnije pokušao pripisati ustaškoj emigraciji.

Pohvalio me je i dao mi je milijun dinara kao nagradu. To je tada bilo oko deset mjesečnih plaća. Bio sam mlad i sav novac sam potrošio na provod. A čitava stvar je pripisana nepostojećoj grupi HOR, koju je Udba izmislila.

Bila je i jedna smiješna situacija kad mi je Vugrinec dao zadatak da ispitam tko u Zadru izrađuje falsificirane putovnice. Najveći dio tih putovnica sam napravio upravo ja. Otišao sam u Zagreb i saznao za jednoga policijskog doušnika koji se time bavio. Naručio sam od njega jednu putovnicu i prijavio ga Vugrincu. Uhapsili su ga i nastala je uzbuna kad su vidjeli da je to njihov čovjek. Poslije tri dana su ga pustili.

Jednoga dana, kad sam pomislio da bi Vugrinec mogao posumnjati da ga vučem za nos, javio sam sestri u Njemačku da mi pošalje telegram da se udaje. S tim telegramom sam otišao Grubiću i zamolio ga neka kaže Vugrincu da mi izda putovnicu. Naravno, pokušao bih pobjeći i bez toga, jer sam imao pripremljenu falsificiranu putovnicu. Međutim, Grubić je naredio da mi se izda putovnica. Rekli su da se moram vratiti za četrnaest dana. Vugrinec mi je dao posebno zaduženje da otiđem kod Marijana Rogića i izvidim kako bi ga se moglo ubiti. Naravno, kad sam se našao u Njemačkoj, nisam se više htio vratiti u Jugoslaviju Odmah sam podnio molbu za azil. Kad je Vugrinec to saznao, on i Grubić došli su kod moga oca i tražili su od njega da me nagovori na povratak. U protivnom će me, rekli su mi ocu, ubiti.

Naravno, otac me nije uspio nagovoriti na povratak. I zaista je uslijedio prvi pokušaj ubojstva. To je bilo u stanu moje druge sestre Ane u Münsteru 1974. Ubojice su znale da se ja nalazim u stanu i bacile su nekoliko kamenčića na prozor, očekujući da ću se ja pojaviti. Međutim, ja sam ugasio svjetlo i maknuo se od prozora. Nakon nekoliko sekundi, atentatori su ispalili rafale iz automatskog oružja prema prozoru i pobjegli.

Policija je odmah došla i napravila uviđaj. Poslije toga, da sestra ne bi imala problema, otišao sam živjeti u jedan studentski dom, gdje mi je mjesto našao današnji šogor Stipe Bilandžić. Tu me je više puta nazivao Franjo Vugrinec, prijetio mi i pozivao me na suradnju. Na kraju mi je rekao, ako se ne sastanem s njim u Zürichu, da će me sigurno ubiti.

Ja sam mu rekao da bih došao na sastanak, ali da nemam novaca. On mi je poštom, telegramski, poslao deset tisuća maraka. Na telegramu je potpisao: 'Voli te tvoja Mira'. To je bila nekadašnja moja djevojka. Ja sam u skladu s tom porukom i postupio. Novac sam podigao i, kao i onu Vugrinčevu nagradu za paljenje šume u Zadru, potrošio na provod. Za deset tisuća maraka moglo se dobro provesti, a dodatnu radost mi je činila spoznaja da je to Udbin novac. Naravno, u Zürich nisam ni mislio ići, niti sam otišao."

Ubojstvo Ivana Tuksora

Francuske novine su objavile vijest da je 28. kolovoza 1976. u Nizi ubijen hrvatski emigrant, glavni tajnik *Ujedinjenih Hrvata Francuske* - Ivan Tuksor, rođen 4. prosinca 1933. u selu Struga kod Ludbrega. U Francusku je prebjegao 1. studenog 1957. Ubrzo je oženio Anđelku Klepec, rodom iz Zagreba, s kojom je imao kćerku Gordanu, staru sedamnaest godina na dan njegove smrti.

Mjesecima prije atentata na Tuksora, Blagoje Zelić je imao intenzivne sastanke sa suradnicima *Šimunom* i *Đorđom*. Tuksorova udovica je izjavila da ih je večer prije atentata posjetio njihov kućni prijatelj, spomenuti *Đorđe*, brat *Šimunov*, i uporno se raspitivao za sutrašnje Tuksorove dnevne planove.

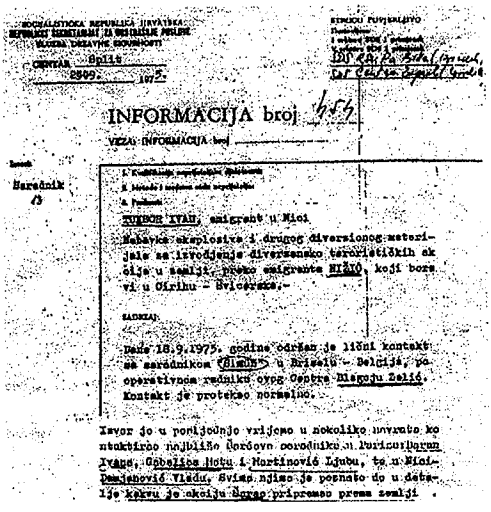

INFORMACIJA broj 452

Saradnik /3/

TUKSOR IVAN, emigrant u Nici

Nabavka eksplosiva i drugog diverzionog materijala za izvođenje diverzantsko terorističkih akcija u zemlji, preko emigranta MIJIĆ, koji boravi u Cirihu - Švicarska.-

Dana 18.9.1975. godine održan je lični kontakt sa saradnikom "Šime" u Briselu - Belgija, po operativnom radniku ovog Centra Blagoju Zeliću. Kontakt je protekao normalno.

Izvor je u protijeklo vrijeme u nekoliko navrata ko ntaktirao najbliže Đorđevn sorodnike u Parizu Đorđe Ivana, Ožbolića Nedu i Martinović Ljubu, te u Nici Damjanović Vladu. Svima njima je poznato da u dotadaš

Lijevo: Ivan Tuksor
Gore: faksimil izvješća suradnika "Šime" o Tuksoru, 1975.

Attentat politique ? La victime militait pour l'indépendance de la Croatie

Derrière un camion chargé de bouteilles de gaz

La liste des blessés

Gore: faksimil članka iz francuskih novina o pogibiji Ivana Tuksora, 1976.
Desno: fotografija s pogreba Ivana Tuksora, Nica, 1976.

Tog dana je Tuksor sa ženom krenuo u grad. Kad je stigao na raskrižje Avenue Thiers i Boulevarda Gambett, ispod njegova automobila eksplodirala je bomba. Automobil se odmah zapalio. Prolaznici su priskočili u pomoć i spasili Tuksorovu ženu Anđelku. Od užarenih komada automobila, koje je eksplozija raznijela na sve strane, ranjeno je osam prolaznika, od kojih jedna osoba teško.

Vlasnik obližnje mesnice Jean Meratti, prema pisanju emigrantskog tiska, pokušao je spasiti Tuksora:

"Bacio sam se prema njemu (Tuksoru) i pokušao sam ga iščupati iz mase pocrnjelog lima koji ga je pritijesnio. Netko me je polijevao vodom dok sam ja svim raspoloživim snagama vukao tijelo. Ruke su mi mjestimice prigorjele. No, njegova mi je koža sklizala ispod ruku poput sapuna. Konačno sam ga iščupao iz auta, ali je bilo prekasno. Bio je pri svijesti do zadnjeg trenutka."

Otmica Vjenceslava Čižeka

Vjenceslav Čižek

Svojedobno su novinske agencije objavile vijest da je 8. kolovoza 1978. u Sarajevu, zbog *kontrarevolucionarne propagande* i suradnje s iseljeničkim vođama, osuđen *emigrant* Vjenceslav Čižek na šest godina zatvora. Informacija nije sadržavala objašnjenje nelogične činjenice kako se jedan hrvatski emigrant uopće našao u Sarajevu.

Vjenceslav Čižek je rođen 28. veljače 1929. u Boki Kotorskoj. U ranoj mladosti, kao srednjoškolac, počeo je objavljivati pjesme i književne radove. Nakon odsluženja vojnog roka uređivao je časopise za mladež u Cetinju i Podgorici. Početkom 1954. protjeran je iz Crne Gore zbog kritiziranja jednopartijskog sustava. Najprije se sklonio u Sarajevo i potom u Beograd, gdje je pristupio krugu disidenata među studentima i književnicima. Ali ni tamo nije imao mira: zbog antikomunističke propagande osuđen je na dvije godine zatvora. Šest mjeseci je proveo pod istragom u beogradskoj *Glavnjači*, a ostatak kazne izdržao je u srijemskomitrovačkoj robijašnici.

Nakon izdržane kazne Čižek se nastanio u Sarajevu i na tamošnjem sveučilištu nastavio prekinuti studij filozofije. Predsjednik *Udruženja književnika* Bosne i Hercegovine, Mak Dizdar postavio ga je za tehničkog tajnika udruženja kako bi mu omogućio egzistenciju. Nakon završetka studija Čižek je pokušao naći stalno zaposlenje u glavnom bosanskohercegovačkom gradu, ali nije uspio. Bio je prisiljen preseliti se u provincijski gradić Kakanj, ali je i tamo

dobio otkaz nakon godinu dana rada. U sljedećem razdoblju mijenjao je skoro svake godine mjesto zaposlenja (Kotor, Podgorica, Foča...), jer su za njim stizale takve političke karakteristike da su se direktori škola plašili zadržati ga u službi.

Napokon, nakon *Karađorđeva* i propasti *Maspoka* u Hrvatskoj, Čižek shvaća da za njega nema egzistencije u Jugoslaviji i odlučuje se za odlazak u emigraciju. Odmah nakon dolaska u SR Njemačku podnio je zahtjev za politički azil i postao aktivan član *Hrvatske republikanske stranke* (HRS). Redovno je objavljivao političke i književne priloge u glasilu HRS-a *Republika Hrvatska* i časopisu *Hrvatska revija*, te je postao vrlo popularan među Hrvatima u SR Njemačkoj. *Udbu* je to uznemirilo, pa je počela plesti mrežu oko njega.

Kao i većina hrvatskih nacionalista koji su živjeli u Bosni, Čižek je imao jednu slabost: sentimentalan odnos prema bosanskohercegovačkim muslimanima. Smatrao je svojom vrlo važnom zadaćom raditi u cilju njihova povratka hrvatskom nacionalnom korpusu. *Udba* je u njegovu blizinu uputila Hasana Milića, rođenog 1937. u selu Mahala kod Rogatice. Kad bi Milić odlazio na odmor u Jugoslaviju, ponudio bi se Čižeku da prenese poruke njegovim prijateljima u Sarajevu. Nakon ljetnog odmora 1977. Milić je donio Čižeku poruku jedne njegove prijateljice, sveučilišne profesorice iz Sarajeva, da bi ga željela vidjeti. Dogovoren je sastanak u Italiji.

Pun povjerenja prema Miliću, ne znajući da je ovaj suradnik sarajevske *Udbe* pod pseudonimom *Vladimir*, Čižek je 11. studenoga 1977. s njim krenuo u Italiju. Kad su prešli švicarsko-talijansku granicu, prigodom izlaska iz grada Lago di Como, nekoliko automobila je blokiralo autocestu. Čižek je napadnut, omamljen i prebačen u drugi automobil. Pritom je teško ozlijeđen: dok se opirao, napadači su mu iščašili rame. Prebacili su ga u Jugoslaviju. Jedno vrijeme je proveo u podrumu neke kuće, gdje je mučen i ispitivan. Tri puta je odvođen na simulirano strijeljanje. Prilikom mučenja u toj kući dodatno je ozlijeđen: od udaraca u glavu oštećeni su mu vidni živci. Čižek je od posljedica tih mučenja potpuno oslijepio. Presudu je dočekao u istražnom zatvoru u Sarajevu. Osuđen je na petnaestogodišnju robiju. Nju je izdržavao u zloglasnoj robijašnici u Zenici, gdje je bio izvrgnut daljnjim maltretiranjima i ponižavanjima stražara i zatvorenika-kriminalaca.

Duško Zgonjanin i Sredoje Nović

Otmicu Vjenceslava Čižeka, prema više izvora, uz odobrenje tadašnjeg šefa bosanskohercegovačke *Udbe*, Duška Zgonjanina, organizirali su i izveli službenici sarajevske *Udbe* Tomislav Kokor, Ilija Sprečkić, Josip Ausić, Sabib Drnda i Branko Pletikosa. Za uspješno obavljenu akciju bili su pismeno pohvaljeni i unaprijeđeni, te novčano nagrađeni.

Za Čižeka su se odmah zauzele međunarodne organizacije za ljudska prava

Amnesty International iz Londona i *Internationale Gesellschaft für Menschenrechte* iz Frankfurta. Zastupnik u njemačkom parlamentu Claus Jaeger pisao je 1. lipnja 1979. u ime *Europske konferencije za ljudska prava i samoodređenje* ministru vanjskih poslova Hans-Peteru Genscheru o Čižekovoj otmici i tražio je da se bonska vlada zauzme za njegovo oslobađanje. Međutim, jugoslavenske vlasti nisu popuštale iz jednostavnog razloga, što bi oslobađanjem Čižeka na slobodi imale svjedoka državnog terora.

Tek nakon deset izdržanih godina zatvora, a nakon intenzivnih zalaganja njemačke vlade, Čižek je pušten iz zatvora i dopušteno mu je da otputuje u Njemačku. Umro je u Dortmundu 24. studenoga 2000, a 1. prosinca 2000. pokopan je na gradskom groblju u Sinju.

Neuspjeli atentati na Stjepana Bilandžića

Stjepan Bilandžić, jedan od najpoznatijih hrvatskih emigranata, dugogodišnji vođa *Hrvatskog narodnog otpora* i urednik organizacijskog glasila *Otpor*, koji je postao poznat kao predvodnik akcije na jugoslavensko veleposlanstvo 1962. u Mehlemu kod Bonna kada je nastradao pukovnik *Ozne*, Momčilo Popović, i sudionik afere 1978. kad ga je bonnska vlada htjela izručiti Beogradu u zamjenu za četvero njemačkih terorista uhićenih u Zagrebu, preživio je nekoliko atentata. U njegovu dosjeu inspektor *Centra SDS-a Osijek*, Milan Popović je zapisao:

"Konačan cilj obrade je da se na osnovu prikupljenog materijala o neprijateljskoj i terorističkoj djelatnosti Bilandžić privede na sud ili u krajnjem slučaju da se izvrši likvidacija u inozemstvu uz prethodno odobrenje viših organa SDS-a."

U predvečerje 30. listopada 1975. nepoznati atentator je pucao kroz prozor u siluetu čovjeka koji je sjedio za radnim stolom u uredu Stjepana Bilandžića. Atentator nije znao da su Bilandžić i njegov knjigovođa nekoliko dana ranije zamijenili kancelarije. Knjigovođa je ranjen metkom između lopatice i ključne kosti, ali je ostao živ.

Stjepan Bilandžić - fotografije iz arhive njemačke policije, 1974.

Udbu taj neuspjeh nije obeshrabrio. Novi plan je trebao biti uspješniji, ali je završio još većim fijaskom. O tome svjedoče pisane izjave koje su u tom povodu napisali djelatnici *Udbe* koji su sudjelovali u akciji. Glavni akter bio je Josip Perković, tada šef *Drugog odjela Centra SDS-a Osijek*. On je morao dva puta šefovima objašnjavati razloge "neuspjeha izvršenja operativnog zadatka". Prvi put 3. prosinca 1975:

" Izjava u vezi hapšenja od strane švicarske policije u Zürichu dana 25. 11. 1975.

Prema dobivenim instrukcijama 17. 11. 1975. telefonom sam stupio u vezu sa suradnikom 'Hamiltonom' koji se nalazi u Ludwigshafenu, SR Njemačka, i zakazao kontakt s njim u Zürichu za 25. 11. 1975. Kontakt sa suradnikom 'Hamiltonom' već je održan u Zürichu 20. 10. 1975. i prigodom telefonskog razgovora nije spominjano mjesto kontakta već je dogovor bio da ćemo se vidjeti na istom mjestu nakon suradnikove primjedbe da mu je u Zürichu kontakt najprikladniji jer je u mogućnosti da se u SR Njemačku vrati isti dan. Kontakt je zakazan za 25. 11. 1975. u 11 sati na želj. postaji u Zürichu kod prostorija za informacije.

U tijeku priprema odlučeno je da na kontakt ide oper. radnik Alija Đonlić koji je trebao poslužiti kao kontrapratnja.

Dana 20. 11. 1975. dobili smo od rukovodstva Centra DS-a detaljna uputstva vezana za razgovor sa suradnikom kao i za legendiranje putovanja i ponašanja u eventualno nepredviđenim situacijama. Dana 21. 11. o. g. sa mnom je obavio razgovor načelnik I. odjela SDS-a RSUP-a zajedno s dvojicom instruktora gdje sam također dobio detaljna uputstva vezana za odlazak u inozemstvo.

Dana 23. 11. o. g. stupio sam u telefonsku vezu sa sestrom moje supruge Bosiljke i njezinim suprugom Brankom Fučekom koji se nalaze na radu u Švicarskoj od prije 9 godina i nastanjeni su u Oltenu, Zagli str. 3, tel. (062) 21-80-55. Bosiljka i Branko znaju gdje sam zaposlen i obzirom da sam kod njih odsjeo i prigodom prvog kontakta 15. i 20. 10. 1975. godine rekao sam im da ću ih ponovno posjetiti i ako mogu obzirom na posao da me sačekaju u zračnoj luci u Zürichu kamo ću stići s jednim prijateljem 24. 11. 1975. obzirom da se u vremenu telefonskog razgovora kod kuće nalazila samo Bosiljka, nismo se definitivno dogovorili oko ovog posjeta, jer nije znala hoće li Branko biti slobodan 24. 11. prije podne.

Odlaskom iz zemlje nisam znao hoćemo li odsjesti kod mojih rođaka ili u nekom hotelu u Zürichu već mi je bilo bitno da znaju da ću ih posjetiti u slučaju da dođe do neke nepredviđene situacije te da ih netko pita o tome.

Zajedno s operativcem Đonlićem otputovao sam iz Zagreba 24. 11. 1975. zrakoplovom za Zürich u 9,20 sati. Dogovorili smo se da ako dođemo u situaciju da budemo pitani za razlog dolaska u Švicarsku da kažemo da ja idem rođacima u posjet a da mi se on pridružio obzirom da do sada nije bio u inozemstvu i da će boravak biti kratak, da smo zaposleni u 'Saponiji' u Osijeku kao ekonomisti, da smo zajedno studirali u Osijeku, a o obitelji da damo istinite podatke. Dolazak u Zürich iz Oltena 25. 11. opravdat ćemo željom da razgledamo grad i kupovinom suvenira.

Dolaskom u Zürich u 11,05 prošli smo pasošku kontrolu bez ikakvog zadržavanja i službenica nam nije detaljno ni pogledala putne isprave, carinske kontrole nije također bilo. U prostoriji za prijem prtljaga primijetio sam da nas čekaju moji rođaci Bosiljka i Branko u holu zrakoplovne zgrade...

Tijekom putovanja od zračne luke a i u samoj zračnoj luci nisam primijetio ništa nenormalno. Siguran sam da pratnja nije postojala jer smo odlaskom iz restauracije zračne luke pa do parkiranog automobila prošli kroz nekoliko hodnika potpuno sami koristeći pri tom i liftove. Zaustavljanje kod robne kuće obavili smo sami i s autoceste nije skrenuo niti jedan automobil niti je po odlasku krenuo s parkirališta...

Napominjem da mi je poznato da su Branko i Bosiljka do odlaska u Švicarku bili zaposleni u ribnjaku za uzgoj pastrmki u Bregani kod Samobora, da su bili članovi SK i da su politički pozitivni. Poznato mi je da je na Brankovu inicijativu u Oletnu osnovan Klub Jugoslavena čiji je on predsjednik a bio je također aktivan oko organiziranja dopunske škole za djecu naših radnika koji su zaposleni u Oltenu i okolici.

Dana 25. 11. krenuli smo iz Oltena u Zürich u 9,09 vlakom. Branko nas je dovezao do želj. postaje u Oltenu a odbio sam da nas vozi do Züricha, jer se ponudio da to učini to jutro.

U Zürich smo stigli u 10,10. Namjeravao sam proći s operativcem Đonlićem trasu do jednog restorana na jezeru, kojom sam se trebao kretati sa suradnikom. Po izlasku iz vlaka bez zadržavanja smo krenuli ka izlazu, prošli podzemni prostor s trgovinama i krenuli desnim pokretnim stepenicama ka izlazu na Bahnhof str. Do tog trenutka ni jedan od nas dvojice nije uočio eventualnu pratnju. Pri vrhu na oko dvije stepenice netko me je povukao za kaput, okrenuo sam se i ugledao suradnika. Kako sam bio već na samom vrhu sišao sam na ulicu i odmaknuo se korak - dva oslobađajući prolaz. To isto učinio je i suradnik. Pozdravili smo se i obzirom da je vidio da je sa mnom Đonlić (njih dvojica su se tada prvi put vidjela) rukovao se i s njim. U tom trenutku stepeništem je pristigao jedan mladić star oko 20 godina, u zelenoj kratkoj jakni (slična vojničkoj) plav, visok oko 175 cm. Kako sam bio okrenut licem prema stepeništu a suradnik leđima, vidio sam da je pristigli mladić u žurbi ali pogledao je u nas i laganim korakom obišao i stao na oko 5 -10 m dalje poluokrenut. Obratio sam pozornost na njega ali u tim trenucima nisam bio siguran da li je zastao radi nas jer je frekvencija prolaznika bila velika. Prema ranijem dogovoru i predviđenom zadatku operativac Đonlić se odvojio a nas dvojica smo krenuli niz Bahnhof strasse prema jezeru, s tim da smo prešli na lijevu stranu ulice jer sam imao u vidu da je operativac Đonlić ostao na desnoj strani. Odmaknuvši se 100-150 m niz ulicu uočio sam opisana mladića s još jednom osobom u crnom baloneru da se kreću na kratkoj udaljenosti od oko 30 m iza nas.

Upitao sam suradnika je li uočio da ga netko prati iz SR Njemačke na što mi je odgovorio da nije ništa uočio, osim da je, po dolasku na željezničku postaju u Zürich, primijetio na peronu jednog muškarca starog oko 40 godina, u crnom kožnom kaputu, kako ga promatra. U prvi mah je pomislio da se radi o nekom operativcu koji je došao sa mnom. Tog istog čovjeka suradnik je vidio i u podzemnom prolazu na željezničkoj postaji ali kako je izjavio u to vrijeme još nije obraćao pozornost na njega. Nakon ovog razgovora suradniku sam priopćio da smo vjerojatno praćeni i opisao mu mladića u zelenoj jakni rekavši mu da se u pogodnom trenutku kod jednog izloga pred kojim smo zastali okrene i uoči njega i njegovog partnera. To je suradnik i učinio i rekao mi da prvi put u životu vidi te osobe, rekavši da je siguran da ne pripadaju emigraciji na području gdje se i on kreće. Nastavili smo hodajući prema jezeru i pri kraju Bahnhof

str. bio sam siguran da nas prate. Odmah zatim, prema ranijem dogovoru, primijetio sam da nas je pretekao operativac Đonlić što je bio dogovoreni znak da smo praćeni. Tog trenutka rekao sam suradniku da nema više dvojbe i da nas neke osobe prate. Rekao sam mu da ćemo se zadržati još kratko vrijeme, toliko koliko nam je potrebno da popijemo kavu u prvom lokalu, i da ćemo se tada rastati te da se nećemo ponovno sastajati. Još sam mu na ulici, hodajući uz jezero od izlaska Bahnhof str. na jezero prema lijevo, rekao da po našem rastanku uzme sobu u hotelu, izađe u grad i kupi potrepštine koje možda i nije imao namjeru kupiti i da iz Züricha otputuje tek sutradan. Pretpostavljajući da nas prati švicarska policija i u slučaju da nas uhite rekao sam mu da kaže da se sa mnom poznaje od rane mladosti dok je još živio u Osijeku, ali da nismo bili u prijateljskim odnosima, da me slučajno primijetio na želj. postaji i da istinito ispriča kako smo se sreli na stepenicama, da smo obojica bili iznenađeni susretom, da smo namjeravali popiti kavu i rastati se, da ja ne znam razlog njegovog dolaska u Zürich niti da mi je o tome govorio prepuštajući njemu da sam smisli priču, da on također ne zna radi čega sam ja u Zürichu niti kada sam doputovao, ali da napomene da sam u posjetu kod nekih rođaka, da kaže da je mog prijatelja vidio prvi put i da se ne poznaju, te da mu ne zna ime (što je i točno), da ne zna razlog što sva trojica nismo pošli zajedno ali da kaže da pretpostavlja da je moj prijatelj namjeravao nešto kupovati. Rekao sam mu da ću za njega također reći da se znamo od ranije, da živi u SR Njemačkoj kao folksdojčer, da mu ime znam ali da u prezime nisam siguran, da ne znam u kojemu gradu živi i da se nismo vidjeli posljednje 3-4 godine. Također smo se dogovorili da kaže da smo razgovarali o običnim stvarima, da mi je pričao o životu u SR Njemačkoj a ja njemu neke novosti iz Osijeka, da smo razgovarali usput o predmetima koje smo vidjeli po izlozima i sl.

Izlaskom sa Bahnhof str. skrenuli smo lijevo i prešli Bürkli Quai i došli na Limmat Quai i ušli u jedan restoran koji se nalazi na uglu Limmat Quaiea i Rämi str. Sjeli smo u kut restorana da bismo imali pregled nad restoranom i ulazom. Naručili smo kavu i za vrijeme našeg boravka u restoranu nitko nije ulazio unutra. Pri ulasku na samim vratima suradnik je pogledao niz ulicu i rekao mi da je primijetio onog istog muškarca u crnom kožnom kaputu kojega je vidio pri dolasku na želj. postaju da je stajao na peronu. Dok smo pili kavu ponovio sam suradniku neke najbitnije dijelove već ranije iznijetog našeg dogovora i predao mu za njega predviđenu nagradu. Još dok smo pili kavu, a to je trajalo desetak minuta, primijetio sam naše pratitelje da se nalaze na uglu restorana i kako sam već rekao sa suradnikom sam se namjeravao po izlasku iz restorana pozdraviti i razići. Izišli smo na ulicu i tog trenutka nam je prišlo 6–8 lica. Mladić u zelenoj jakni mi je bio najbliži, pokazao mi službenu legitimaciju i rekao da je iz policije, uhvativši me pri tom za desnu ruku, drugi jedan za lijevu, prislonivši me na zid restorana s rukama na gore, a treći me je pretresao. To isto sam primijetio da čine i sa suradnikom, međutim to se događalo meni za leđima i ne znam detalje. Još dok je vršen pretres oduzeta mi je putna isprava i trojica policajaca u civilnim odijelima su me poveli niz ulicu. Jedan od njih je bio star oko 40 godina, prosijed, visok oko 180 cm, na sebi je imao sivo odijelo i crni mantil, drugi je također bio u crnom mantilu, star oko 35 godina, tamne kose, visok oko 175 cm, dok je treći bio mladić u zelenoj jakni. Od mjesta uhićenja prošli smo oko 300 m i došli pred jednu zgradu za koju mi je policajac

Josip Perković

u zelenoj jakni rekao da je to policijska postaja. Od trenutka uhićenja sa spomenutim mladićem poveo sam razgovor na engleskom jeziku i on mi je rekao da ću za razlog uhićenja doznati u policijskoj postaji a došavši pred tu zgradu rekao mi je da se radi o građevini povijesne vrijednosti. Najstariji policajac ušao je na vrata policijske postaje ali ga je odmah presreo policajac, također u civilnom odijelu žustro gestikulirajući iz čega sam shvatio da me trebaju voditi na neko drugo mjesto. To se i dogodilo i nas četvorica smo nastavili put, međutim nisam u stanju reproducirati ulice kroz koje smo prolazili, jedino sam siguran da smo presjekli Bahnhof strasse i primijetio sam željezničku postaju na oko 200 m na desno od mjesta gdje smo prešli ulicu. Hodali smo jedno 15 min. i doveden sam u jednu zgradu oko koje je željezna ograda. Zgrada je starijeg stila gradnje i odveli su me u jednu prostoriju u prizemlju. U prostoriji je bilo 4-5 stolova i trojica policajaca također u civilu a odmah kod ulaznih vrata nalazi se jedan drveni pult sličan šalteru koji se proteže preko 3/4 sobe. Ovdje je izvršen detaljan pretres sa skidanjem cipela, pregledom remena i ostalih dijelova odjeće, kao i oduzimanje svih stvari, čak i cigareta. Po tom sam odveden u jednu prostoriju za zadržavanje, nedaleko od te sobe gdje sam bio zatvoren 15 min. Prigodom vraćanja nazad u spomenutu sobu primijetio sam da je bilo 12,03. Mladić u zelenoj jakni je počeo razgovor na engleskom, a policajac koji me uhitio uzeo je moje opće podatke i to: ime i prezime, ime oca i majke, ime supruge, njezino djevojačko prezime, broj djece, zanimanje, mjesto zaposlenja, kad sam i s čim doputovao u Švicarsku, gdje sam odsjeo i razlog dolaska. Zaključno s ovim pitanjem odgovarao sam na engleskom jeziku, međutim kako je jedan drugi policajac na pisaćem stroju pisao ove moje odgovore izjavio sam da tražim prevoditelja za daljnje saslušanje jer ne govorim tako dobro engleski da se prigodom saslušanja ne bi mogla potkrasti neka pogreška, što je odmah prihvaćeno, a po reakcijama policajca koji je sa mnom razgovarao shvatio sam da je to bila i njegova želja jer ni on u potpunosti ne vlada engleskim jezikom.

Napominjem da sam odmah po dolasku u spomenutu sobu shvatio da je uhićen operativac Đonlić, jer je jedan od policajaca koji su me doveli na njemačkom jeziku pitao jednog drugog kojega smo zatekli u sobi: 'Što je s onim što je opservirao?', a po reakciji ovog drugog koji je kimnuo glavom, shvatio sam da je uhićenje izvršeno. Policajac koji me uhitio, pokušavajući da nastavi razgovor sa mnom, rekao mi je u jednom trenutku: 'Znate li vi da je gospodin Müller, vaš poznanik, bio u zatvoru u Jugoslaviji?', pokazujući prstima rešetke. Odgovorio sam mu da to ne znam, a obzirom da je spomenuo njegovo prezime bez da se odvajao od mene pretpostavljam da ga je

I Z J A V A

u vezi napadenja od strane švicarske policije u Zürichu da na 25. 11. 1975. godine.

Prema dobivenim instrukcijama 17.11. 1975. godine telefonom sam stupio u vezu sa suradnikom "Hamiltonom" koji se nalazi u Ludvigshafenu, SR Njemačka i zakazao kontakt s njim u Zürichu za 25.11.1975.godine. Kontakt sa suradnikom "Hamilton" već je održan u Zürichu 20.10. 1975. i prilikom telefonskog razgovora nije spominjano mjesto kontakta već je dogovor bio da ćemo se vidjeti na istom mjestu nakon suradnikove primjedbe da mu je u Zürichu kontakt najprikladniji jer je u mogućnosti da se u SR Njemačku vrati isti dan. Kontakt je zakazan za 25. 11. 1975. u 11 sati na Želj. stanici u Zürichu kod prostorija za informacije.

Napominjem da je kod mene pronadjena potvrda Narodne banke Jugoslavije za iznos 1.200 DM i 800 Sfr (dnevnice operativaca, troškovi i nagrada) medjutim tokom saslušanja ni jedno pitanje mi nije postavljeno vezano za novac niti bilo šta drugo. Potvrdu sam našao u novčaniku u istom pretincu kako sam ju i ostavio. Od ostalih stvari kod mene nije bilo ništa oduzeto osim u pogledu adresa mojih rođaka, adresa predstavništva SFRJ u Zürichu i adresa Konzulata u Zürichu.

Osijek, 3. 12. 1975.

Josip Perković

Faksimil izvješća Josipa Perkovića o uhićenju u Švicarskoj, 1975.

znao prije ove akcije. Prigodom zadržavanja i uzimanja općih podataka jedan od policajaca nekoga je zvao telefonom, a potom je u prostoriju ušao jedan policajac u bijelom mantilu, uzeo moju putnu ispravu i dugo ju gledao razgovarajući tiho s ostalim policajcima. Primijetio sam da posebnu pozornost obraća na fotografiju. Ista osoba je odnijela moju putnu ispravu iz prostorije...

Na moje ponovno pitanje, hoće li se obavijestiti konzulat i moji rođaci, žena koja je bila prevoditelj mi je tihim glasom rekla 'nemojte inzistirati, ja imam broj telefona vaših rođaka na mom konceptu i ja ću ih obavijestiti'. Pri tom je smotala papir na kojemu je pravila pribilješke stenografijom tijekom saslušanja i krišom od policajca ga stavila u svoju torbicu...

Dato mi je do znanja da je saslušanje završeno i žena tumač se ustala, rukovala se sa mnom, rekavši pri tom da ću dobiti odmah cigarete u ćeliji. Policajac koji me je doveo bio je pred vratima i poveo me nazad u spomenutu ćeliju a usput sam podigao večeru. Dvije-tri minute po dolasku u ćeliju donijete su mi cigarete. Koliko se mogu sjetiti, moje poslijepodnevno saslušanje vjerojatno je trajalo između 16 i 18,00 sati, jer sam pri kraju saslušanja primijetio na satu policajca 17,30 sati. Zapisnik koji je sadržavao 4 stranice mi je po prevoditelju pročitan a potom sam ga potpisao. Istu večer oko 21.30 odveden sam na davanje otisaka. Prostorija u kojoj se nalazi aparatura nalazi se u istoj zgradi gdje sam bio zatvoren, negdje na katu, ne znam točno kojemu jer smo upotrijebili dizalo. Uzeti su mi otisci svakog prsta posebno s obje ruke, oba poludlana i oba dlana, i to u 5 primjeraka. Mjerena mi je visina i uzet detaljan osobni opis. Nedaleko od te prostorije odveden sam u fotolaboratorij gdje je obavljeno snimanje i to desni profil i lijevi poluprofil a potom sam vraćen nazad u ćeliju.

U zatvoru je ustajanje u 5 sati ujutro i sve do 8,30 bio sam u ćeliji. Tada sam pozvan i odveden u istu sobu kao i dan ranije kod istog policajca. Tumač je bila ista žena. U odnosu na prvi dan žena je bila prilično suzdržana. Odmah je započeto saslušanje i postavljana su mi sljedeća pitanja.

P: Čija je ovo adresa (policajac je pri tom pokazao na adresu zapisanu u mom notesu)?

O: To je adresa jugoslavenskog konzulata u Zürichu.

P: Zašto ste je pribilježili?

O: Kao jugoslavenski građanin koji se zatekne u inozemstvu, u slučaju potrebe prvo bih se obratio svom diplomatskom predstavništvu, pa, kako sam se zatekao u Švicarskoj odnosno planirao put u Švicarsku, pribilježio sam ovu adresu.

P: Od koga ste je dobili?

O: Nisam je od nikog dobio već sam ju prepisao iz jednog jugoslavenskog kalendara jer se kod nas u gotovo svakom godišnjem kalendaru mogu naći adrese svih naših diplomatskih predstavništava u svijetu.

P: To je nenormalno zašto ste je pribilježili?

O: Za mene to nije nenormalno i rekao sam razlog zašto sam je pribilježio.

P: Ja tvrdim i dalje da je nenormalno jer ste vi prvi Jugoslaven uhićen u Švicarskoj kod kojega je nađena adresa jugoslavenskog konzulata?

O: Ako gospodin tako tvrdi meni je drago da sam prvi Jugoslaven koji kod sebe ima adresu svog konzulata.

P: Koga tamo poznajete?

O: Ne poznajem nikoga.

P: Koliko ste puta tamo odlazili?

O: Nisam odlazio ni jednom a i ne znam gdje se konzulat nalazi.

P: Istraga je završena i bit ćete pušteni oko 11 sati i trebate što prije napustiti Švicarsku a kako imate zrakoplovnu kartu za povratak u Jugoslaviju, danas u 15,l0 otiđite tim zrakoplovom.

O: Tako sam i planirao.

P: Imate li nešto pitati?

O: Mogu li znati radi čega sam uhićen?

P: Uhićeni ste iz razloga koji vam je jučer priopćen i kako smo vam rekli nad vama je postojala kontrola od dolaska u Švicarsku pa do trenutka uhićenja i gospodin Müller je uhićen radi vas a ne vi radi njega.

O: Ako je postojala kontrola nad našim kretanjem, ne vidim razloga da sam morao biti u zatvoru 1 dan.

P: Švicarsku se ne tiče borba između Srba i Hrvata, ali ne želi da se ta borba odvija na švicarskom tlu.

O: Nije mi jasna gospodinova konstatacija, može li mi je pobliže objasniti.

Na ovo moje pitanje, policajac uopće nije reagirao.

P: Imate li još nešto?

O: Žao mi je što se ovo dogodilo, ali kako ste mi priopćili da ću biti pušten, želio bih da mi dopustite da se sa svojim prijateljem Đonlićem sastanem u policijskoj postaji kako bismo se lakše snašli u odlasku u zrakoplovnu luku, jer vidim da je i on bio uhićen, s obzirom da poznam njegove stvari koje se nalaze na vašem stolu.

P: Da, sastat ćete se sa svojim prijateljem a pogledajte svoje stvari da li nešto nedostaje. (Pokazao je na putnu torbu i shvatio sam da je ona donesena od mojih rođaka.)

Pogledao sam svoje stvari i konstatirao da je sve u redu. Potom je pročitan zapisnik koji sam potpisao. Zapisnik zajedno s prethodnim saslušanjem sadržavao je 5 stranica, Odveden sam nazad u ćeliju gdje sam boravio otprilike još pola sata a potom sam odveden u jednu prostoriju u prizemlju na ulazu u policijsku zgradu u kojoj su mi predate oduzete stvari gdje sam se sastao s operativcem Đonlićem. Prigodom odvođenja sa saslušanja na ulici sam primijetio Müllera koji je već bio pušten, vjerojatno neposredno prije toga. Naime, kad sam doveden na saslušanje, to prijepodne dok sam

čekao s policajcem na III. katu da mi se otvore vrata, čuo sam korake na stepeništu i pogledao niz stepenice i primijetio da jedan policajac vodi Müllera u prostorije kat niže. Po prijemu oduzetih stvari, zajedno s operativcem Đonlićem napustio sam policijsku zgradu u 10,35. Pred vratima odnosno pored ograde stajao je Müller i čekao nas. Kako je susret bio neizbježan prišli smo mu i on mi je odmah rekao da je pitao policajce može li nas pozdraviti, te da mu je to dopušteno, uputio mi je pitanje: 'Boga im, kakvu bombu traže'. Nisam mu ništa odgovorio pretpostavljajući da smo i dalje po kontrolom, rekavši mu da ćemo se odmah rastati i otići u suprotnim pravcima a da mi se on telefonom javi.

Izlaskom na ulicu odredio sam gdje smo bili zatvoreni. Zgrada u kojoj se nalazi zatvor smještena je između Militär strasse i Zeughaus strasse, svojim pročeljem je smještena uz Kassernen strasse. Zgrada u koju sam vođen na saslušanje se nalazi na uglu Zeughausstrasse i Kassernen strasse i u nju se ulazi s ulice Kassernen. Obje zgrade su građene ranije. Od policijske postaje otišli smo do Swiss Terminala koji se nalazi na želj. postaji i odatle njihovim autobusom prema zrakoplovnoj luci. Dok smo čekali autobus telefonirao sam svojim rođacima i od njihovog sina starog 12 godina saznao da su Branko i Bosiljka otišli u Bern u naše veleposlanstvo. Malom sam rekao da telefonira mojoj kući i javi da smo pušteni i da krećemo iz Züricha u 15,10. Oko 14,00 sati ponovno sam nazvao svoje rođake pretpostavljajući da su se vratili iz Berna što je bilo i točno i kratko sam razgovarao s Brankom. Rekao mi je da je bio u veleposlanstvu i da je sve ispričao, rekavši da je po povratku kući od sina saznao da smo pušteni o čemu je telefonom obavijestio veleposlanstvo. Dok smo boravili u zrakoplovnoj luci, primijetili smo neka lica i došli do zaključka da smo i dalje pod kontrolom, međutim nismo obraćali na to posebnu pozornost. Prigodom prelaska putničke kontrole u 14,15 prvi je išao operativac Đonlić i primijetio sam da je službenik uzevši njegovu putnu ispravu pogledao desno na svoj stol, prelistao putnu ispravu i vratio mu je. Kad sam naišao ja i predao putovnicu, malo sam se pomaknuo na stranu i primijetio da su na jednom papiriću veličine kutije cigareta kemijskom olovkom napisana naša imena. Službenik je i moju putnu ispravu samo prelistao i vratio mi je. Prigodom prolaska kroz kabinu za pregled putnika nadamnom je izvršen detaljan pretres što su uobičajene mjere sigurnosti i u zrakoplov smo ušli točno po redu letenja i uzletjeli u 15,10 te u Zagreb sletjeli nešto poslije 16,00 sati.

Napominjem da su svi policajci bili u civilnim odijelima pa i dežurni u zatvoru osim nekoliko policajaca koji su se nalazili u prostoriji gdje su nam predane oduzete stvari i dežurni na samom ulazu su bili u odorama s oznakama kantonske policije.

Na temelju držanja policajca koji me je saslušavao nisam mogao zaključiti da sam tretiran kao pripadnik Službe. Ni jedno potpitanje mi nije postavljeno vezano za moje zanimanje i mjesto zaposlenja. Na temelju pitanja i držanja policajca kao i konstatacijom policajca koji me je uhitio i koji je znao Mülleru ime, uvjeren sam da je on bio pod kontrolom njemačke policije radi ranije najavljenih priprema Antuna Soldića da nabavi eksploziv za akcije koje bi izveo u povodu Dana Republike a i sam Müller je u tome sudjelovao, pa je tako došlo do intenzivnijeg angažiranja njemačke policije oko ove terorističke skupine i Müllerovog praćenja na putu prema Švicarskoj i napokon samog našeg uhićenja."

Godinu dana kasnije Josip Perković je imao novi problem sa svojim suradnikom *Hamiltonom,* čije je pravo ime bilo Josip Müller. To je opisao u izjavi od 24. studenoga 1977.:

"Izjava o neuspjelom izvršenju operativnog zadatka u SR Njemačkoj 22. 11. 1977.

U tijeku rujna, listopada i studenoga ove godine vršene su pripreme za kontakt sa suradnikom 'Hamiltonom' koji je trebao uslijediti u SR Njemačkoj kako bi se suradniku prenijeli specijalni zadaci.

U protekla 2 tjedna odlučeno je da će kontakt sa suradnikom uslijediti 22. 11. 1977. i nakon ovoga poduzeo sam sljedeće:

- Prigodom razgovora sa suradnikom 'Hamiltonom' (suradnik nazvao operativca iz javne govornice) dana 17. 11. o. g. suradniku je rečeno da se zadrži u svojoj ugostiteljskoj radnji dana 22. i 23. 11. o. g. između 11 i 15 sati i da čeka telefonski poziv operativca. Kao i obično, i ovom prigodom je suradnik upozoren na opreznost, ali mu nije rečeno gdje i na koji način, kao i tko će stupiti s njim u vezu.

- U dogovoru s kolegama u I. odjelu SDS-a RSUP-a odlučeno je, da, osim mene, na put krene i pomoćnik načelnika oper. odjela u Centru SDS-a Osijek Ilija Svilar, koji je trebao prvi uspostaviti kontakt sa suradnikom i prenijeti mu poruku operativca o mjestu narednog kontakta.

- Zajedno s kolegom Svilarom dogovoreno je da se prigodom izvršenja ovog zadatka kao baza operativaca koristi obitelj Rupčić iz Pfortzheima koji su vlasnici ugostiteljske radnje 'Rabeneck' na adresi: D-7530 Pfortzheim - Dillweissenstein Belremstrasse 6 - tel. (07231) 72643. S ovom obitelji kolega Svilar se poznaje već 20-tak godina i prigodom njihovih dolazaka u zemlju svake godine redovno kontaktiraju. Razlog za dolazak ovoj obitelji je bila namjera da Svilar kupi instalacije za centralno grijanje za svoju obiteljsku kuću koja je u izgradnji i obitelj Rupčić je stvarno i bila uvjerena da je to jedini razlog dolaska Ilije Svilara k njima. Poznato im je gdje Svilar radi, a ja sam putovao pod imenom Tomislav Novaković, zaposlen u osječkom poduzeću 'Vodovod', po zanimanju tehničar, i trebao sam preuzeti poslove oko uvođenja centralnog grijanja u Svilarevu zgradu i to je razlog našeg zajedničkog putovanja.

Nakon odluke da se putuje iz Zagreba zrakoplovom za Frankfurt dana 21. 11. o. g. u I. odjelu SDS-a RSUP-a SRH obavljene su posljednje pripreme za ovo putovanje i dogovoreno kako sam već rekao da sa 'Hamiltonom" prvi u kontakt stupi Svilar i da mu prenese da će se naredni kontakt na kojemu je suradnik trebao primiti specijalni zadatak održati 22. 11. o. g. u Stuttgartu kod televizijskog tornja. Bilo je predviđeno da do kontakta dođe na parkiralištu ispred restorana točno u 16,00 sati, a rezervno vrijeme bilo je 17,00 sati. Precizirani su i ostali zadaci i pojedinosti o predstojećem putovanju.

U Frankfurt smo doputovali u 18,15 sati gdje nas je sačekao jedan od sinova obitelji Rupčić - Vladimir Rupčić, star oko 25 godina i, bez ikakvih problema na putničkoj kontroli, nakon susreta s Rupčićem krenuli smo njegovim vozilom i nakon otprilike sat i pol vožnje stigli u kuću obitelji Rupčić u Pfortzheimu. U tijeku putovanja i prvog kontakta s Rupčićima sigurno nije primijećeno ništa što bi utjecalo na sigurnost operativaca u SR Njemačkoj... Idućeg dana Svilar i ja smo provjerili mogućnost odlaska vlakom u Ludwigshafen, gdje se trebao održati prvi kontakt sa suradnikom

SDS - CENTAR OSIJEK
Osijek, 24.11.1977.

I Z J A V A

o neuspjelom izvršenju operativnog zadatka u SR Njemačkoj 22. 11. 1977.godine.

U toku septembra, oktobra i novembra ove godine vršene su pripreme za kontakt sa saradnikom "Hamilton" koji je trebao uslijediti u SR Njemačkoj da bi se sa radniku prenijeli specijalni zadaci.

U protekla 2 tjedna odlučeno je da će kontakt sa saradnikom uslijediti 22. 11. 1977. godine i nakon ovoga poduzeo sam slijedeće:

- Prilikom razgovora sa saradnikom "Hamilton" (saradnik nazvao operativca iz javne govornice) dana 17. 11. o.g. saradniku je rečeno da se smrkli u svojoj ugostiteljskoj radnji dana 22. i 23. 11. o.g. između 11 i 15 sati i da čeka telefonski poziv operativca. Kao i obično i ovom prilikom je saradnik upozoren na opreznost, ali mu nije rečeno gdje i na koji način, kao i tko će stupiti s njim u vezu.

- U dogovoru sa drugovima u I Odjelu SDS RSUP odlučeno je, da osim mene na put krene i pomoćnik načelnika opr. odjela u Centru SDS Osijek Svilar Ilija, koji je trebao prvi uspostaviti kontakt sa saradnikom i prenijeti mu poruku operativca o mjestu narednog kontakta.

- Zajedno sa drugom Svilarom dogovoreno je da se prilikom izvršenja ovog zadatka kao baza operativca koristi porodica Rupčić iz Pfortzheima koji su vlasnici ugostiteljske radnje "Rabeneck" na adresi: D-7530 Pforzheim - Dillweissenstein Belrainstrasse 6 - tel. (07231) 72643. Sa ovom porodicom drug Svilar se poznaje već 20-tak godina i prilikom njihovih dolazaka u zemlju svake godine

Faksimil izvješća Josipa Perkovića iz 1977. o "neuspjelom izvršenju operativnog zadatka",

'Hamiltonom', i povratka vlakom za Stuttgart. Međutim, vremenski je to bilo neizvodivo, pa se Svilar odlučio da za putovanje do Ludwigshafena iskoristimo mogućnost da nas odveze Vladimir Rupčić, što je i učinjeno. Unaprijed sam proučio plan grada i kako se 'Hamiltonov' lokal nalazi u blizini jedne vrlo prometne ulice, u stvari glavne koja prolazi kroz Ludwigshafen, zaustavili smo se na udaljenosti od oko 700 - 1000 m od 'Hamiltonovog' lokala i rekli Vladimiru da nas pričeka jer idemo kupiti neke sitnice za poklone, jer je to bilo izvodivo, s obzirom na to da Vladimir na sebi nije imao tople odjeće a bilo je vrlo hladno, pa je ostao u automobilu. Nakon opservacije mjesta gdje se nalazi 'Hamiltonov' lokal utvrdili smo da se nalazi na vrlo nepovoljnom položaju, gotovo ispod jednog nadvožnjaka, nepristupačnog za slučajne prolaznike i prvobitni plan da u lokal uđe Svilar i nakon naručenog pića priopći 'Hamiltonu' mjesto narednog kontakta kojega smo izmijenili. Paralelno sa ulicom Carl - Bosch str. na mjestu gdje se nalazi 'Hamiltonov' lokal 'Badischehof' u istoj ulici na broju 45, nalazi se ulica Princ-Regenten strasse. Ova ulica se nalazi u sklopu jednog manjeg prostora namijenjenog isključivo za pješake, široka je 20-tak m, a duga oko 200 m. U njoj se nalazi nekoliko manjih trgovačkih radnji, pretežno mješovitom robom, dva do tri manja lokala i jedan frizerski ili pedikerski salon. Od ove ulice lijevo i desno na nju okomito odvaja se nekoliko (najvjerojatnije 4 - 5) vrlo kratkih ulica koje svojom dužinom prema Earl-Bosch strasse ne prelaze 50-tak m. Kako se na Princ – Regenten strasse, gotovo točno za leđima 'Hamiltonovog' lokala nalazi javna govornica, zajednički je dogovoreno da nazovem 'Hamiltona' i, nakon ocjene situacije u lokalu, da ga pozovem da izađe na početak ove ulice a da mu ne priopćim hoće li ga tu netko čekati ili tko. Ovo je učinjeno oko 11,30 sati. Suradnik mi se odmah javio na telefon i nakon nekoliko uobičajenih rečenica rekao mi je da nema uopće gostiju u lokalu, već da je sam sa suprugom koja inače ne radi u lokalu. Pitao sam može li izaći na Princ - Regenten strasse i nakon potvrdnog odgovora rekao je da će zatvoriti lokal i da će stići za 2 - 3 min. Svilar i ja smo se postavili na onom dijelu ulice s kojeg smo mogli pratiti 'Hamiltonov' dolazak iz suprotnog smjera. Najvjerojatnije nakon isteka vremena od oko 3 minute primijetio sam 'Hamiltona' gdje nam ide u susret iz suprotnog pravca na udaljenosti od oko 150 m. Pokazao sam ga Svilaru i on ga je uočio. Već ranije smo se nas dvojica dogovorili, da ja radi sigurnosti kontakta neću pristupati 'Hamiltonu' i da će mu Svilar prenijeti samo poruku o mjestu narednog kontakta u Stuttgartu. Kada je 'Hamilton' nailazio

ništa sumnjivo nije primijećeno i tog trenutka, osim nas trojice, na ulici se nalazio nama za leđima jedan muškarac, star oko 30 godina, u vindjakni, s bradom, koji nas je prošao, i u dnu ulice, napuštajući je, dvije - tri žene. Tog trenutka Svilar i ja smo se razdvojili, jer smo ocijenili da nas je 'Hamilton' uočio, i u to vrijeme udaljenost između nas trojice bila je 50 m. Svilar je nastavio hod i na sredini tog prostora sastao se s 'Hamiltonom'. Nakon rukovanja između njih dvojice vidio sam da su započeli razgovor i tog trenutka na udaljenosti od njih 30 – 50 m iz jedne od pokrajnjih ulica iz pravca 'Hamiltonovog' lokala vrlo žurno je izašao jedan muškarac star oko 30 godina u zelenom tričetvrt zimskom kaputu (hubertus) svijetlih hlača, plave malo dulje kose, moderne frizure s muškom torbicom pod rukom. Osjetio sam da je na trenutak zastao, prešao ulicu i stao pred izlog frizerske ili pedikerske radnje i da pokušava držati na oku dio ulice gdje smo se nalazili. Odmah iza njega, također vrlo žurno, dolazi još jedan muškarac približno istih godina, obučen u tamni mantil, vjerojatno crni, po mojoj ocjeni kada je uočio 'Hamiltona' i Svilara pravi polukrug i staje nasuprot mjestu gdje se nalazio ovaj prvi. Ocijenio sam da je nenormalna situacija i tog trenutka sam se nalazio u povoljnom položaju u odnosu na Svilara i 'Hamiltona' koji su stajali i stavljam ruke u džepove mantila, što je ugovoreni znak za opasnost i oni to primjećuju. Ova obojica zadržavaju svoj položaj i ja, kako sam bio nailazeći prema Svilaru i 'Hamiltonu', ocijenio sam da im mogu u prolazu dobaciti da se raziđu, to i činim, po njihovim reakcijama sam siguran da su shvatili već raniji moj znak, jer ni jedan ni drugi ne gledaju u mom pravcu, a prošao sam pored njih na oko 2 m i nastavio 10-ak m i ušao u jednu trgovinsku radnju mješovitom robom i kupovao cigarete. Osim prodavača u prodavaonici se nije nitko nalazio. Stjecajem okolnosti mogao sam se zadržati u trgovini oko 1 minutu i odmah primijetio da su se Svilar i 'Hamilton' razišli, da 'Hamilton' odlazi u ulicu iz koje su izišla ova dvojica, odnosno vraća se prema svom lokalu, a Svilar zadržava smjer i nastavlja hodati dalje niz ulicu. Izašavši iz trgovine uočavam da se muškarac u zelenom kaputu nastoji postaviti lijevo unaprijed od Svilara, očekujući da ovaj prođe, a muškarac u tamnom mantilu zadržava svoje mjesto. Muškarac koji nas je ranije prošao (s bradom) nalazi se kod jedne telefonske govornice na kraju ove ulice nama za leđima poluokrenut. Tog trenutka Svilar je koso prelazio ulicu i vidio sam da me primijetio kada sam izašao iz trgovine, i ja sam zadržao ranije ugovoreni znak za opasnost, koji Svilar primjećuje i, ne reagirajući, nastavlja k izlazu iz ove ulice. Tog trenutka pretpostavljao sam, da sam i sam pod pratnjom, odlučujem to provjeriti, prelazim ulicu i ulazim u jedan blok manjih ulica i nakon njihovog prolaska utvrđujem da nisam pod pratnjom. Vratio sam se zaobilaznim putem jednom većom ulicom s koje počinje Princ - Regenten strasse i dolazim na ugao. Tog trenutka ne primjećujem na ulici Svilara, međutim to ne mogu potpuno utvrditi, jer je ulaz malo koso postavljen i vidi se svega 20-30-ak m ulice. Nastavljam put prema mjestu gdje nas čeka Vlado Rupčić i kad sam utvrdio da nisam pod pratnjom ulazim u Rupčićev automobil, ne govoreći mu još ništa. Nakon čekanja od 5 - 10 minuta Svilar se nije pojavio i ako bi njegov nailazak u ulicu u kojoj smo stajali mogao uočiti na oko 500 m. Odlučujem se prići bliže mjestu događaja, ostavljam ponovno Rupčića na jednom parkiralištu i zaobilaznim putem dolazim u Princ - Regen strasse, na njenom krajnjem dijelu i utvrđujem da u toj ulici nema Svilara i vraćam se ponovno u blizinu automobila, gdje nastavljam čekanje oko 1 sat vremena. U to vrijeme

još sam bio u dilemi, što se s njim dogodilo, nadajući se da pokušava i on na neki način zaobilaznim ulicama doći do mjesta, gdje nas je čekao automobil i pomaknuvši ga s tog mjesta, ali ipak tako da mogu dobro promotriti to mjesto, nastavio sam zajedno s Rupčićem čekanje. Nakon određenog vremena bilo mi je jasno da je Svilar uhićen, no unatoč tome mijenjajući povremeno položaj automobila, tu sam se zadržao do 16,30 sati. U međuvremenu sam Rupčiću saopćio da se sa Svilarom nešto dogodilo i da je najvjerojatnije uhićen, pripremajući ga za eventualne daljnje posljedice. U nekoliko navrata on je zvao telefonom svoju obitelj, provjeravajući, je li ga netko tražio, nadajući se da ako se eventualno Svilar i javio njima, jer je imao njihov broj telefona, da će mu to i reći. Krenuvši u 16,30 iz Ludwigshafena, odlučio sam se ne vraćati direktno u bazu jer sam očekivao dolazak policije.

Dolaskom u Pfortzheim zastao sam s Rupčićem i dogovorili smo sljedeće:

- da provjeri situaciju telefonom kod kuće,

- da on dođe u stan i ocu kaže djelomično što se eventualno dogodilo i pokupi moje stvari i da se vrati na mjesto gdje sam ja ostao i da me preveze na njegov prijedlog u jedan stan koji on koristi sa svojom zaručnicom, odakle bi stupio u kontakt sa Službom. U trenutku kad se Vlado Rupčić nalazio u svom stanu dao mi je rukom znak da me nazvao operativac iz baze u Stuttgartu kojemu sam se javio i rekao, da se odustaje od posla i ništa više.

Zajedno s Rupčićem otišao sam u navedeni stan, javio u Centar Osijek što se dogodilo i pribavio broj telefona načelnika I. odjela SDS-a RSUP-a SRH kojemu sam se direktno javio. Nakon razgovora s njim sugerirao mi je, ako postoji ikakva mogućnost, da napustim Njemačku. Od ranije sam znao da u večernjim satima postoji željeznička veza s Jugoslavijom, uz pomoć Rupčića to sam utvrdio i odlučio izbjeći ulazak u vlak u Stuttgartu, već sam to predviđao učiniti u Ullmu. Razgovor s načelnikom I. odjela SDS-a obavio sam oko 19,20 sati. Prije napuštanja ovog stana Rupčić je još jednom nazvao svoj stan i još tada policija se nije tamo nalazila, te smo odmah i krenuli za Ullm. Na željezničku stanicu Ullm stigli smo u 20,40 sati, a vlak mi je s iste postaje krenuo u 20,43 sata. Dok sam ulazio u vagon, neposredno kraj ulaza nalazila se javna govornica i Rupčić je još jednom nazvao kuću i po izlasku iz govornice saopćio mi da se u njegovom stanu nalazi policija i da mu je policajac koji mu se javio na telefon rekao da se požuri kući...

Nakon razgovora u RSUP-u stupio sam u kontakt s obitelji Rupčić i od Ilije Rupčića saznao da je po mom i Vladinom odlasku došlo 12 policajaca naoružanih automatima, koji su izvršili pretres čitave zgrade, sačekali dolazak Vlade Rupčića, uhitili ga i odveli i kako je doslovno rekao: 'Vode jedno po jedno, ja i žena se moramo javiti na saslušanje sutra u jutro'.

Provjerio sam i utvrdio 23. 11. o. g. oko 13,00 sati da se suradnik 'Hamilton' nalazi na slobodi i da je u svom stanu. S njim nije stupano u kontakt.

Nakon sagledavanja situacije moje vlastito mišljenje je:

- da je supruga suradnika 'Hamiltona' suradnik njemačke policije i da joj se on najvjerojatnije povjerio da očekuje telefonski poziv ili dolazak nekoga 22. ili 23. 11. o. g. i da se on javlja u te dane na telefon. Vjerojatno je to priopćeno njemačkoj policiji koja je negdje bila u blizini njegove ugostiteljske radnje, a što je neuobičajeno, ona se

SSUP SR HRVATSKE
SDS - I ODJEL
DEPEŠA Br.1-260/7
Zgb, 11.8.1989. Šifrirano "DX"

SSUP SFRJ SDB -IIIUPRAVA - B E O G R A D

PREDMET: Ernest Brajder
- podaci sa dostavljaju

Veza: vaša depeša Br. Str.pov. 16122/1 od 10.8.1989. godine

Brajder Ernest, sin /usvojenik/ Ernesta i Mire, R. Goldoni, r. 18.3.1949. g. u Zagrebu, bio je nastanjen u naselju Trnsko u Zagrebu, Braće Radića 8-B.

Nakon poduzimanja određenih mjera i radnji Službe prema Paraga Dobroslavu, isti je izjavio da je dio svojih stvari, materijale neprijateljskog sadržaja, kao i PI pohranio kod Brajder Ernesta iz Zagreba. Na osnovu Paragi ne izjave dana 24.11.1988.g. od strane OUP-a izvršena je pretraga stana Brajder Ernesta, kojom prilikom su pronađeni materijali neprijateljskog sadržaja, koji su pripadali Paraga Dobroslavu. Neprijateljski materijali,koji ge i brošure Paraga je donio po povratku iz SR Njemačke, a dio mu ih je ustaški terorista Stjepan Bilandžić. Navedeni materijali pohranjeni u stanu Ernesta Brajdera bili su sakriveni u električnoj peći. U peći su bile dvije vreće za smeće pune materijala. Nakon pretresa sa Brajder Ernestom je obavljen inf. razgovor, kojom prilikom je on izjavio da je Paraga Dobroslava upoznao preko njegovog brata Domagoja, a da su se intenzivno počeli družiti početkom 1988.g. Materijale neprijateljskog sadržaja Paraga Dobroslav je donio u 9. mj. 1988.g., te je zamolio Brajdera da ih on čuva.

Nakon pretresa stana Paraga Dobroslava, njegov brat Paraga Domagoj obavijestio je Brajdera da je Dobroslav uhapšen, da mu je izvršen pretres stana, te je rekao da postoji mogućnost da dođu i u pretres kod Brajdera. U izjavi Domagoj Paraga je rekao da je Brajder čuvši za hapšenje Dobroslava Paraga bio vidno uznemiren i uplašen, te da je materijale koje mu je dao Dobroslav stavio u vrećo za smeće i sakrio u električnu peć. Poslije informativnog razgovora Brajder je pušten, s tim da mu je rečeno da će biti pozivan u SUP, po potrebi, u cilju davanja nekih izjava u vezi Parage Dobroslava.

Dana 27.11.1988.g. Brajder je izvršio samoubijstvo skočivši sa petog kata svoga stana. Susjedi koji su ga našli izjavili su da je nakon skoka još dao znakove života i do puta u bolnicu je preminuo.

Izvršenim uvidjajem od strane GSUP-a Zagreb utvrđeno je da je Brajder prije izvršenja samoubojstva zaključao ulazne vrata svoga stana, te da nije postojala mogućnost da ga netko nasilno bacio ili gurnuo sa petog kata. Također je utvrđeno da Brajder prije samoubijstva nije napisao nikakvo oproštajno pismo.

Prema saznanjima Službe Brajder je bio odranije poznat kao psihički labilna osoba, a za Paraga dobroslavom je održavao homoseksualne veze.

Hrvatski nacionalisti /Veselica, Šošić, Tuđjman/ su komentirali da se Brajder ubio zbog toga što je bolovao od neizlječive bolesti - raka.

LJLJ/RV

Josip Perković

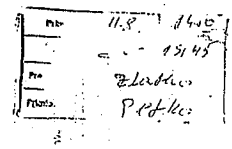

Faksimil službenog izvješća Josipa Perkovića o Dobroslavu Paragi, 1989.

nalazila u lokalu što nema običaj činiti. Nakon mog telefonskog poziva, vjerojatno joj je rekao da na trenutak mora izaći i ona je to sigurno signalizirala policiji. Ovo zaključujem po žurbi policajaca koji su došli na ulicu gdje se kontakt ostvario. Na ovakav zaključak me upućuju i ranije nejasne situacije oko suradnika 'Hamiltona'. Njegovu izjavu isključujem, jer u tom slučaju ne bi došlo do uhićenja Svilara na mjestu gdje je izvršeno, odnosno došlo bi i do mog uhićenja, i postoji mogućnost, da suradnik za čitav slučaj i ne zna. Gotovo se sa sigurnošću može tvrditi, ako je 'Hamiltonov' telefon pod kontrolom, i, da je s te strane policija saznala za planirani kontakt za razdoblje od oko 3 minute poslije telefonskog razgovora, sigurno je da ne bi mogli reagirati. Sa suradnikom nisam u posljednjih 3 - 4 mjeseca kontaktirao preko njegovog telefona.

Želim istaknuti nekoliko najbitnijih elemenata o kojima je uglavnom i bilo riječi, a to su:

- *Suradnik 'Hamilton' nije znao za dolazak operativaca u SR Njemačku.*
- *Za dolazak operativaca postojala je legenda.*
- *U trenutku telefonskog poziva 'Hamiltona', u lokalu se nije nalazio nitko osim njega i njegove supruge.*
- *Od telefonskog poziva do njegovog uočavanja na ulici protekle su oko 3 minute.*
- *Kontakt između njega i Svilara trajao je 1-2 minute.*
- *Prije samog kontakta nije uočeno ništa nenormalno.*
- *Relativno dugo razdoblje koje je proteklo od trenutka uhićenja, koje se dogodilo najvjerojatnije oko 11,45 sati, i dolaska policije u bazu, rezultat je Svilarevog odugovlačenja, da bi mi osigurao dovoljno vremena za povlačenje.*

- *Sa sigurnošću mi je poznato da Ilija Svilar kod sebe u trenutku uhićenja nije imao nikakvih pribilješki, osim eventualno adrese i broja telefona obitelji Rupčić. Suradnik 'Hamilton' mu ne zna ime, niti mu je poznato da je operativac SDS-a, i njih dvojica su se prvi put vidjeli. U svom prtljagu Svilar ima kompletan projekt svoje stambene zgrade sa shemom instalacija za centralno grijanje.*
- *Moj nesmetani izlazak iz Njemačke sigurno je rezultat šutnje Vlade Rupčića o mom kretanju, jer da je to rekao policiji vjerojatno bi me presreli, jer sam se na teritoriju Njemačke i Austrije nalazio oko 9-10 sati što je dovoljno da se to učini.*
- *Zaključak da je suradnikova supruga suradnik njemačke policije i isključivanje mogućnosti da je suradnik izdao."*

Eberhard de Haan

Dok je Svilar ležao u njemačkom zatvoru, *Udba* je razmišljala kako ga izvući. U Beogradu se nalazio njemački državljanin Eberhard de Haan, službenik njemačkog radničkog sindikata. Njega su jugoslavenske vlasti uhitile 10. veljače 1978. ispred beogradskog hotela *Park* i prebacile u Ljubljanu, gdje je optužen zbog navodnog nagovaranja jugoslavenskog konzula u Frankfurtu Edvina Zdovca na suradnju s njemačkom obavještajnom službom. Svoje viđenje tog događaja i osobne doživljaje, nakon povratka iz Njemačke, opisao je Ilija Svilar u *Izjavi* od 18. svibnja 1978:

"Izjava o uhićenju 22. 11. 1977. po njemačkoj policiji u Ludwigshafenu na izvršenju operativnog zadatka:

Od samog početka operativnog odnosa sa suradnikom 'Hamiltonom' bio sam u tijeku svih radnji, i kontakata sa SDS-om, a posebno se pripremao kontakt koji se trebao održati 22. 11. 1977. u Ludwigshafenu, odnosno u Stuttgartu u vezi specijalnog zadatka. U tijeku priprema s kolegama iz I. odjela SDS-a RSUP-a SRH dogovorene su pojedinosti oko stupanja u kontakt sa suradnikom, mjestu održavanja i vremenu trajanja kontakta, kao i ponašanju svih sudionika koji su trebali putovati na izvršenje ovog zadatka.

Prigodom dogovora u tijeku priprema dogovoreni su svi elementi bitni za sigurnost kontakta i boravka operativnih radnika u SR Njemačkoj. Dogovoreno je da kontakt ostvarim ja, jer me suradnik ne poznaje, a operativni radnik koji ga je držao na vezi bude u blizini kako bi suradnik znao da pripadam Službi, te da istodobno promatra okolinu i sam kontakt te u slučaju opasnosti mi dâ ugovoreni znak (obje ruke u džepovima), što je značilo da se u blizini održavanja kontakta nalaze sumnjive nepoznate osobe, odnosno policija i da se kontakt odmah prekine, odnosno da se odustane od daljnjeg izvršenja zadatka. U slučaju uhićenja dogovoreno je da se u potpunosti pridržavamo dogovorene legende za putovanje u SR Njemačku i da se sam kontakt s 'Hamiltonom' objasni također kao privatni susret.

SDS - OKRTAR OSIJEK
Osijek, 18. 5. 1978.

I Z J A V A

o hapšenju 22. 11. 1977. godine po njemačkoj policiji u Ludwigshafenu na izvršenju operativnog zadatka.

Od samog početka operativnog odnosa sa saradnikom "Hamilton" bio sam u toku svih radnji, i kontakta sa SDS, a posebno se pripremao kontakt koji se trebao održati 22. 11. 1977.godine u Ludwigshafenu, odnosno u Stuttgartu u vezi specijalnog zadatka.

U toku priprema sa drugovima iz I Odjela SDS RSUP-a SRH-e dogovorene su pojedinosti oko stupanja u kontakt sa saradnikom, mjestu održavanja i vremenu trajanja kontakta, kao i ponašanju svih učesnika koji su trebali putovati na izvršenje ovog zadatka.

Prilikom dogovora u toku priprema dogovoreni su svi elementi bitni za sigurnost kontakta i boravka operativnih radnika u SR Njemačkoj. Dogovoreno je da kontakt ostvarim ja, jer me saradnik ne poznaje, a operativni radnik koji ga je držao na vezi bude u blizini kako bi saradnik znao da pripadam službi, te da istovremeno osmatra okolinu i sam kontakt te u slučaju opasnosti mi da ugovoreni znak (obje ruke u džepovima), što je zn ačilo da se u blizini održavanja kontakta nalaze sumnjive nepoznate osobe, odnosno policija i da se kontakt odmah prekine, odnosno da se odustane od daljnjeg izvršenja zadatka. U slučaju hapšenja dogovoreno je da su u potpu nosti pridržavamo dogovorene legende za putovanje u SR Njemačku i da se sam kontakt sa "Hamiltonom" objasni ta kočer kao privatni suaret.

Gore: faksimil izvješća Ilije Svilara o neuspjelom izvršenju "specijalne akcije" u SR Njemačkoj, 1978.

Dolje: faksimil informacije o kontaktu Ćire Galešića sa suradnikom Bosančićem iz Muenchena, 1972.

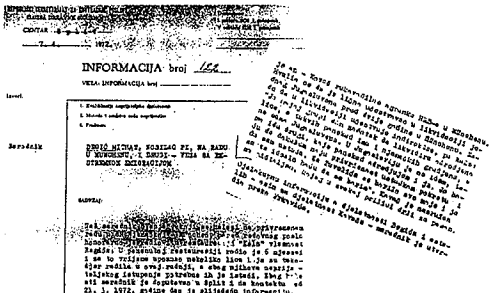

INFORMACIJA broj 164

Dana 21. 11. 1977. u SDS-u RSUP-a SRH održan je posljednji dogovor kojemu je prisustvovao osim mene, Josip Perković i Ćiro Galešić. Dogovoreno je da u SR Njemačku putujemo zrakoplovom do Frankfurta Perković i ja, a Galešić do Münchena. U Frankfurtu nas je prema već ranijem dogovorenom trebao čekati Vlado Rupčić, nositelj naše PI iz Pfortzheima i automobilom bez zadržavanja odvesti k sebi u Pfortzheim. Sutradan 22. 11. 1977. Perković i ja trebali smo vlakom otputovati u Ludwigshafen, ostvariti prvi kontakt s 'Hamiltonom', zatim otputovati također vlakom u Stuttgart, gdje se u 16,00 sati trebao održati drugi kontakt u restoranu TV-tornja, odnosno ispred, gdje sam ja trebao ostvariti kontakt s Galešićem, a potom u 16,00 sati sa suradnikom 'Hamiltonom'.

Kako je i bilo predviđeno, istog dana bez ikakvih problema stigli smo u zrakoplovnu luku u Frankfurt u 18,15 sati zrakoplovom JAT-a. Ovdje nas je dočekao Vlado Rupčić i odvezao u Pfortzheim...

U međuvremenu smo Perković i ja analizirali mogućnost odlaska vlakom u Ludwigshafen i Stuttgart sljedećeg dana i ocijenili da nam je nemoguće otputovati u Ludwigshafen, uspostaviti kontakt sa 'Hamiltonom' i do 16,00 sati stići na TV-toranj u Stuttgartu. Odlučili smo da za dio ovog putovanja koristimo Vladu Rupčića, pogotovo što smo saznali da im idućeg dana lokal ne radi.

Imali smo namjeru da nas Vlado odveze u Ludwigshafen i ovisno o vremenu koje nam je trebalo za kontakt s 'Hamiltonom' naknadno bi se odlučili, da li nas odvesti u Stuttgart, ali ne i do TV-tornja, jer smo za odlazak do TV-tornja planirali koristiti taksi. Rekao sam Iliji Rupčiću da bismo željeli, u slučaju da je Vlado slobodan, da nas odveze u Ludwigshafen jer imam nekog poznanika preko kojega možda uspijem nabaviti ove uređaje jeftinije. Složio se s tim i bio je obradovan da mi može biti na usluzi i čak ponudio novac u slučaju da ja sam nemam dovoljno.

Nakon noćenja i doručka dana 22. 11. 1977. oko 9,30 sati krenuli smo s Vladom

automobilom u Ludwigshafen.

Perković je proučio plan grada i u autu rekao Vladi gdje da se zaustavi. Objasnio mi je kasnije da smo se zaustavili u Ulici Carl-Bosch na udaljenosti većoj od 500 m od 'Hamiltonovog' lokala. Vladi smo rekli da ostane u automobilu, jer je bio lagano obučen i da ćemo se mi najviše za jedan sat vratiti.

Nakon promatranja položaja 'Hamiltonovog' lokala u koji sam ja trebao ući i uspostaviti prvi kontakt s 'Hamiltonom', dogovorili smo se da izmijenimo prvobitni plan i nazovemo ga telefonom da izađe u Ulicu Prinz-Regenten strasse. Zajedno s Perkovićem ušao sam u telefonsku govornicu koja se nalazi pozadi 'Hamiltonovog' lokala i Perković ga je nazvao.

Na ovo smo se odlučili i radi toga što mu je trebalo vrlo malo vremena 2 - 3 minute da dođe do nas što je vrlo kratko vrijeme za bilo kakovu eventualnu intervenciju policije, kao i činjenicu da mu se Perković ne treba posebno predstavljati. Razmijenili su nekoliko rečenica i nakon završenog razgovora Perković mi je rekao da je 'Hamilton' sam u lokalu sa suprugom i da će odmah doći, pokazavši mi pravac iz kojega će 'Hamilton' stići.

Dogovorili smo se, da, iz razloga sigurnosti, ja sam pođem, a Perković promatra kontakt koji je trebao uslijediti. Dogovorili smo se i za znak opasnosti, a to je bio da Perković držeći obje ruke u džepovima upozori mene na prisutnost pratnje. Prije smo se također dogovorili, da se u slučaju neke opasnosti više ne sastajemo već da se udaljimo i postupimo prema konkretnim okolnostima.

Nakon 2-3 minute Perković uočava 'Hamiltona' gdje dolazi Ulicom Prinz-Regenten i tada ja krećem u susret njemu. Udaljenost između nas je tog trenutka bila 50-ak m i na ulici nije bilo prolaznika osim nekih koji u trgovini, što je bilo vidljivo, nabavljaju namirnice.

Pristupio samu u hodu 'Hamiltonu' i rukovali smo se. Upitao sam ga neposredno prije rukovanja, je li on 'Cuco' i tada mu saopćio da sam s Perkovićem. Postavio sam mu nekoliko konvencionalnih pitanja o zdravlju, obitelji itd. i rekao da treba doći u Stuttgart na TV-toranj u 17,00 sati - na parkiralište ispred restorana. Rekao mi je da mu to čini malu poteškoću, jer mu je automobil stariji, ali će naći načina da dođe bez obzira na to. Tada sam odlučio predati mu predviđenih 2.000 DM za eventualne troškove, koje sam izvadio iz džepa i u koverti mu ih na diskretan način predao. Tada 'Hamilton' uzima kovertu i umjesto da ih također diskretno spremi, podiže kovertu u visini ramena i učinilo mi se da tog trenutka pozdravlja Perkovića. Instinktivno sam se i sam okrenuo prema Perkoviću i uočio da ima ruke u džepovima i da dizanje koverte nije bio pozdrav upućen njemu već nešto drugo. Tada mi je bilo jasno da se oko nas nešto događa, nešto nenormalno. Dok sam predavao novac 'Hamiltonu' istodobno sam mu doslovno rekao: 'Dobit ćete ostalo u Stuttgartu'. Pri tome nisam bilo što više rekao i to se dogodilo prije nego što sam uočio opasnost.

Nakon uočenja Perkovićevog znaka koji se nalazio 20-ak ili više metara od nas, 'Hamilton' je nastojao približiti se Perkoviću, ali nije rekao da se želi pozdraviti s njim, već je to u hodu pokušao. U tome sam ga spriječio, rekavši mu da će se sa Perkovićem sastati u Stuttgartu, iako mi je bilo tada jasno da akciju moramo obustaviti. Pitao sam ga da li uočava da se nešto nenormalno događa, ali je šutio ne slušajući me

već se okretao i promatrao oko sebe.

Kako je po Perkovićevim znakovima bilo jasno da je prisutna pratnja i sâm sam uočio jednog muškarca (nosi bradu) gdje nedaleko od nas najvjerojatnije se služeći toki-vokijem, jer se zaklanja mantilom i da govori. Tada Perković prolazi pored nas i dobacuje da se brzo raziđemo. Saopćavam 'Hamiltonu' da smo otkriveni i ako primijeti do kuće nešto nenormalno da ne dolazi u Stuttgart. 'Hamilton' se razilazi sa mnom i vraća pravcem odakle je došao, najprije žurno, a zatim trčeći skreće u jednu uličicu koja vodi u pravcu njegovog lokala.

Kako je tog trenutka bilo sumnjivo 'Hamiltonovo' trčanje, nastavio sam hodati u pravcu izlaska iz ove ulice i, na uglu kamo je skrenuo 'Hamilton', učinilo mi se da je presreten, jer je bilo nekoliko muškaraca. Tog trenutka sam mislio da je 'Hamilton' uhićen. Nastavio sam svojim pravcem i kada sam koso prelazio ulicu poluokrenut primijetio sam Perkovića iza sebe gdje prelazi ulicu.

Napominjem da sam se u razgovoru sa 'Hamiltonom' najvjerojatnije zadržao oko 3-4 minute, što je teško precizno odrediti.

Kada sam skrenuo pogled od Perkovića, nastavio sam hodati i nakon nekoliko koraka čuo sam trčanje iza sebe. Istog trenutka presreo me jedan muškarac s pištoljem u ruci, rekavši - policija, a istodobno su mi prilazila dvojica s leđa i svaki s jedne strane me uhvati za ruke i prisloni mi pištolje na leđa. Odmah su izvršili površni osobni pretres, a u međuvremenu je prispio i njihov automobil i zajedno sa mnom u auto su ušla trojica osim vozača. Prigodom ulaska u automobil primijetio sam da je dotrčala jedna žena, stara oko 35 - 40 godina, svijetle kose, visoka oko 170 cm, sva usplahirena, i promatrala naš ulazak u auto i odlazak. Tada sam pomislio da je to 'Hamiltonova' supruga i da ovako reagira jer je uhićen.

Od mjesta uhićenja, nakon vožnje koja je trajala točno 15 minuta (jer sam na to obratio pozornost), doveden sam u zgradu gradske policije.

Vozač 'Ford – Caprija' kojim sam prevezen u policiju kasnije se u tijeku istrage pojavljivao s istražiteljem koji je vodio slučaj, ali njegovu ulogu ne znam.

Nakon dovođenja u policijsku zgradu izvršen je nada mnom detaljan osobni pretres i uslijedilo je prvo saslušanje. Pitanja mi je postavljao jedan od isljednika koji je znao nekoliko naših riječi i pitanja su se odnosila na to, gdje je Perković, odnosno je li sa mnom, s kim sam se trebao sastati poslije podne u Stuttgartu kod TV-tornja, zašto sam dao Mülleru 2.000 DM. Odgovorio sam da ne znam nikakvog Perkovića, da u Stuttgartu nisam planirao nikakav sastanak, a novac koji sam dao Mülleru odnosi se na jedan moj privatni posao.

Nakon ovih odgovora, očito je bilo da su nezadovoljni i uzbuđeni, jer su se uskomešali, a jedan je rekao (po smislu sam zaključio), za kojeg se kasnije ispostavilo da je Palzer, da nije bitan moj odgovor, jer imaju novac kao 'corpus delicti'. Sporazumijevanje je bilo teško i saslušanje je prekinuto. Iza toga odveden sam na vjerojatno četvrti kat, gdje su mi uzeti otisci prstiju i izvršeno fotografiranje. Nakon otprilike 2 sata saslušanje je nastavljeno uz pomoć jedne žene kao tumača, koja je za sebe rekla da se zove Marija, da je iz Zagreba i da je na radu u Ludwigshafenu sa suprugom. Koliko se sjećam, rekla je prezime koje je Iveković, Ivanović ili slično. Uzeti su mi opširni opći podaci i pitan sam kada sam doputovao, čime, razlog dolaska, gdje

sam odsjeo, odnosno prenoćio i kako i po čega sam doputovao u Ludwigshafen.

Kako sam u tijeku saslušanja pitan za Perkovića, bilo mi je jasno da je Müller izdao i da policija pokušava pronaći Perkovića, jer su inzistirali na osobnom opisu. Negirao sam poznanstvo s Perkovićem i na postavljena pitanja odgovorio sam, da sam zrakoplovom doputovao u Frankfurt, tu prenoćio u privatnom smještaju, da sam pokušao pronaći jednu svoju poznanicu Borku Kljaić koja je radila u hotelu 'International' u Frankfurtu, te kako ju nisam pronašao doputovao sam u Ludwigshafen, jer sam doznao da sada živi u tom mjestu. Otprilike oko 19,30 sati izvršen je nada mnom ponovni osobni pretres i tom prigodom u džepu kaputa pronađen je telefonski broj obitelji Rupčić. Znajući da će policija doznati za naš boravak kod Rupčića, dopunio sam svoju izjavu, ispričavši unaprijed dogovorenu legendu oko obitelji Rupčić i boravka, odnosno razloga dolaska k njima. Rekao sam da je sa mnom doputovao Tomislav Novaković, po zanimanju tehničar, zaposlen u 'Vodovodu' Osijek, koji mi je trebao pružiti stručno mišljenje prilikom kupovine opreme za centralno grijanje. Saslušanje je trajalo do 24 sata i pitanja su se uglavnom odnosila na spomenuto. Odveden sam u jednu ćeliju u suterenu te zgrade, bez svijetla i grijanja. Ostavivši me samo u košulji i hlačama i bez cipela, dobio sam dva stara prekrivača i tu sam ostao do sutradan 13,30 sati.

U tijeku boravka u ovoj ćeliji (ne znam koje je vrijeme bilo) doveden je u istu Vlado Rupčić. Od njega je traženo da me prepozna kao osobu koja je boravila kod njih. Vlado je šutio i vidjevši u kakvoj se situaciji nalazi pozdravio sam ga i na taj način dao do znanja da se poznajemo. To je i on sam potvrdio, a vidjelo se da je u vrlo teškoj psihičkoj situaciji...

Nakon ovoga odveden sam u Karlsruhe gdje me saslušavao sudac istražitelj. Pitanja su bila uglavnom ista, odnosno prihvatio sam već datu svoju izjavu. Ovom saslušanju prisustvovao je savezni tužitelj i tužitelj iz Ludwigshafena, Palzer, i tumač. Tu mi je predan nalog za uhićenje i otvaranje istrage, kao i određivanje pritvora, koji sadrži dvije točke:

1. da sam aktivni pripadnik jugoslavenske ob. službe i da sam po zadatku službe došao u SR Njemačku radi vršenja tajne djelatnosti.

2. da sam ostvario kontakt s državljaninom SR Njemačke a u vezi s općim planom, radio na uklanjanju dvojice hrvatskih emigranata.

Ovo je slobodna interpretacija navoda u nalogu za uhićenje i čl. 99., 30., 211. i 52. Krivičnog zakona SR Njemačke i protiv mene je tada otvorena istraga.

U rješenju je stajalo da sam u SR Njemačku doputovao s još jednim pripadnikom jugoslavenske obavještajne službe koji za sebe kaže da je Perković, a koji je sa Müllerom u kontaktu od 1972. godine. Naveli su da sam u kontaktu s Müllerom izradio plan daljnjih mjera i u tu svrhu ga opskrbio novcem.

Pitan sam za eventualne primjedbe i tražio sam da se o uhićenju obavijesti jugoslavenski konzulat koji će obavijestiti moju obitelj, što je ušlo u zapisnik. Saslušanje u Karlsruheu je trajalo do 23 sata, nakon čega sam odveden u istražni zatvor u Frankfurt na peti kat u sobu 553.

Sljedećeg dana pregledao me je liječnik jer sam se radi lošeg smještaja prehladio, a nakon toga fotografiran sam i uzeti su mi otisci prstiju.

Istog dana poslijepodne saslušan sam i sve do 12. 12. 1977. vršena su intenzivna

saslušanja, koja je vodio Palzer iz Saveznog kriminalističkog ureda iz Wissbadena, dok je tumač i nadalje ostao Erwin Pfuter...

Posebno je inzistirao da objasnim moj boravak u Osijeku, sjedište moje Službe, gdje je rečeno da 10 godina radim u Osijeku i da pripadam rukovodećem dijelu Službe. Nakon mog negiranja, pitao me, kakva mi je uloga u okvirima Službe, ako već tvrdim da nisam njezin aktivni pripadnik. Nakon negiranja, pitao me, što znam o obavještajnoj službi Jugoslavije i na moj odgovor da znam da postoji opća policija, a ne obavještajna služba, dodao je da ju imaju sve zemlje, pa valjda i Jugoslavija. U sklopu ovih pitanja rečeno mi je, ako nisam pripadnik ob. službe otkuda toliki interes jugoslavenske strane, navodeći da je savezni ministar Herljević u kontaktu s njihovim ministrom u Bonnu i da se traži da se ovaj slučaj ne povlači po sudovima i da se to riješi na drugi način. Osim toga rekao je da je u Bonnu boravila delegacija Ministarstva UP-a na čelu sa podsekretarom Jovom Milošom i zahtijevala moj povratak i traže da to sve objasnim. Rekao sam da to nije čudno jer imam rodbinu u zemlji koja je utjecajna i vrši pritisak na SSIP jer znaju da nisam kriv, a najvažnije je to da se teretim za teška krivična djela špijunaže i terorizma, te da sam aktivni pripadnik Službe, pa sigurno Ministarstvo UP-a želi, a i normalno je da vidi o čemu se tu sve radi, jer optužba teži da kompromitira Jugoslaviju kao zemlju.

Priopćeno mi je da ja svojim postupkom nanosim veliku štetu i dovodim u pitanje dobre odnose između Jugoslavije i SR Njemačke, ali da se i on nada da se odnosi neće pogoršati.

Daljnja pitanja odnosila su se na poznanstvo s Novakovićem i to: od kada se poznajemo, tko nas je upoznao, gdje radi, detaljan osobni opis, obiteljsko stanje, sklonosti - (uzimanje alkohola, kocka, sport), da li putuje u inostranstvo, kakav automobil vozi, krug prijatelja itd. Iz pitanja i konstatacija bilo je vidljivo da znaju da Perković ima završen fakultet, da ima sina, da znaju koji automobil vozi i raspolažu s detaljnim opisom. U sklopu ovih pitanja pokazana mi je fotografija Josipa Perkovića (za koju se zna da potječe iz Švicarske). Ponovno je traženo prepoznavanje na fotografiji, pri čemu je pokazana i Müllerova fotografija na kojoj je snimljen prigodom hoda na ulici, s putnom torbom, i u mantilu je. Ovdje je postavljeno pitanje, da li Novaković putuje u inozemstvo i naveli su Zürich konkretno. Neodređeno sam odgovarao na ova pitanja i nisam decidirano rekao ni za Mülera da je on na fotografiji. Kada sam rekao da ne znam za putovanja Novakovića, Palzer je konstatirao da ja to i ne mogu znati, jer je to bilo prije našeg poznanstva.

Inzistirali su na krugu Novakovićevih prijatelja koji s njim putuju i da li opis muškarca starog oko 50 godina, proćelavog, atletski građenog, odgovara osobi iz Novakovićevog kruga. Ovo sam negirao...

Najveći dio saslušanja poslije ovoga svodio se na pitanja oko planiranog kontakta u Stuttgartu, gdje sam se i dalje držao rečenog, a Palzer je u razgovoru ponovio da pripadam Službi, da sam radio na uklanjanju dvojice hrvatskih emigranata i da ja tu Mülleru trebalo biti predano oružje...

Idućeg dana po uhićenju, na saslušanju kod Saveznog istražnog suca u Karlsruheu tražio sam, da se u zapisnik unese moj zahtjev, da se preko jugoslavenskog konzulata o mom uhićenju obavijesti obitelj, kao i sâm Konzulat, jer kao građanin

SFRJ, obzirom na nepravednu optužbu, tražim zaštitu.

Prvi dolazak konzula u zatvor bio je 2. 12. 1977. gdje sam ukratko prepričao radi čega sam optužen, a također ponovio ukratko legendu svog dolaska u SR Njemačku. Ovdje sam u razgovoru ubacio pitanje koje se odnosilo na Novakovića - Perkovića u svrhu, da li je on u zemlji, međutim konzul nije na ovo reagirao, jer kako je izjavio o tome ne zna ništa. Izjavio je da će jugoslavenska strana, odnosno Konzulat uložiti potrebne proteste kod nadležnih organa, jer sam neosnovano optužen. Razgovoru je prisustvovao i Palzer i mislim da je on osobno i snimao ovaj razgovor. Čitav razgovor prevođen je Palzeru.

Osim ovoga konzul me posjetio još pet puta, a izdvajam njegov posjet 13. 12. 1977. i 2.1. 1978.

Dana 13. 12. 1977. u prigodi konzulova posjeta saopćio mi je da se Novaković vratio u zemlju i o mom uhićenju obavijestio moju obitelj. U tom trenutku koliko sam mogao, zaključio sam da Palzer, odnosno njemačka policija nisu bili sigurni da je Perković u zemlji jer je Palzer u trenutku konzulova priopćenja bio vidno uzbuđen, ustao je, izmijenio izraz lica i naprosto na njega je ovo djelovalo kao šok.

Dana 2. 1. 1978. u prigodi dolaska konzula u zatvor razgovoru je prisustvovao istražitelj iz Wissbadena, vjerojatno Folger, koji je vodio istragu nad Krpanom i Perkovićem. Neposredno prije dolaska konzula na razgovor, rekao mi je da ima jednu važnu obavijest za mene, ali da će ići pitati telefonom šefa da li je smije saopćiti, što je i učinio. Po povratku rekao je da je dobio odobrenje i saopćio da je njemački tisak objavio moj slučaj iako je sve držano u strogoj tajnosti i da se vodi istraga kako su dospjeli do novinara.

Oslovljavao me prije ovoga s - kolega, rekavši tumaču, da sam ja na višem položaju nego on i da bi bilo fer da ja govorim istinu, odnosno iz njegovih riječi se može zaključiti da apelira na mene da priznam kako pripadam SDS-u. U jednom trenutku rekao je kao odgovor na moje pitanje o odugovlačenju istrage, da neki neće svjedočiti, ali da ima i takvih kojima sam ja dao putnu ispravu i saslušavao ih, a to će izjaviti pred sudom. Bio je vrlo zajedljiv, a dobio se dojam da je podmukao, ali je želio istaknuti svoju ličnost i sposobnost policajca, odnosno svoje ambicije u službi i želju za uspjehom. Nakon dolaska konzula ponovio je da je slučaj objavljen u tisku. Konzul mi je ispričao o obitelji, dao mi podršku kao i ranije i dao mi do znanja da se radi na mom slučaju.

Reagirao je na moje zdravstveno stanje, odnosno na moje pismo u kojemu sam izjavio da mi nije pružena liječnička pomoć iako mi je neophodna. Prigodom ovog razgovora od konzula sam tražio angažiranje odvjetnika i uručio mu original naloga za uhićenje Saveznog istražnog suda na njemačkom jeziku.

U organizaciji Konzulata omogućena mi je posjeta supruge koja je bila 1. 3. 1978.

Odvjetnik: Preko Konzulata angažiran je odvjetnik Hartmut Goebel, Kletteabergstrasse 14 koji me je prvi put posjetio 7. 2. 1978. i obavijestio da će mi on biti branitelj i upoznao se sa mnom. Odvjetnik je došao u pratnji prevoditelja kojemu ne znam ime. Osim ovoga, odvjetnik me posjetio 10. 3. i 15. 3. 1978.

U tijeku razgovora s odvjetnikom ponovio sam već datu izjavu policajcu. Odvjetnik je pokušao na jedan lijep način privoljeti me da dam dopunu izjave, odnosno

da mu kažem pravu istinu, a da ćemo zajedno odlučiti što će se koristiti na sudu kao obrana. Siguran sam da je htio da priznam kako pripadam Službi, iako to nije otvoreno rekao. Odvjetnik mi je rekao da iz izjave Müllera proizlazi:

- da sam pripadnik ob. službe i da sam po zadatku došao u SR Njemačku, radi organiziranja uklanjanja hrvatskih emigranata Bilandžića i Gorete;

- da sam se radi toga sretao s Müllerom, predao mu novac i trebao ostvariti još kontakt u Stuttgartu;

- da je Müller agent njemačke policije, da je vrbovan po Perkoviću 1972. godine u zemlji, koji je s njime kontaktirao u Italiji i Švicarskoj, da je kontakte umjesto Perkovića ostvarivao i Nikola Čuturilo, da je Müller vrbovan po njemačkoj policiji po povratku iz Švicarske 1975. godine i da je dalje radio po instrukcijama njemačke policije;

- da su snimljeni telefonski razgovori između Perkovića i Müllera i da je on neke slušao;

- da je za naš dolazak znala njemačka policija i čekala nas u lokalu 21. i 22. 11. 1977;

- da je Müller imao sredstvo kojim je dao znak policiji da smo prisutni na ulici;

- da je snimljen razgovor između mene i Müllera prigodom kontakta.

Ovo sam negirao i rekao odvjetniku da u to ne vjerujem, jer da je bilo koji razgovor snimljen policija bi mi to reproducirala kao dokaze, isto kako je reproducirala telefonski razgovor vođen 22. 11. 1977. prigodom pozivanja Müllera.

Odvjetniku je bilo očito neugodno jer je sve ovo navodio kako bi me uvjerio da nema razloga da njemu ne kažem istinu. Napominjem da je vjerojatno navodio snimke koje i ne postoje jer da je suprotno sigurno bi bar neke reproducirali radi pokušaja da dođu do mog priznanja.

Iz razgovora s odvjetnikom doznao sam neke detalje o kojima mi je poznato da ih znaju samo Perković i Müller, a kako je odvjetnik do toga došao nije mi poznato, iako je napomenuo da je neke snimke preslušao ne navodeći i koje. Uzevši ovo u obzir kao i razgovor pri prvoj posjeti kada je odvjetnik rekao maksimalne kazne ne navodeći uopće sve mogućnosti kažnjavanja, stekao sam dojam da je htio ovaj slučaj prikazati težim nego što je iz materijala bilo vidljivo radi veće materijalne koristi, a ne isključujem mogućnost ni da je postupao po instrukcijama policije jer me prije njegovog angažiranja, Falzer upozoravao kako trebam biti iskren prema odvjetniku i da imam u njega povjerenja kada ja još nisam ni znao tko će mi biti branitelj...

Dana 14. 4. 1978. oko 12,00 sati pozvan sam od tužitelja i Palzera kada mi je priopćeno da se puštam na slobodu i da sam dobio trajni izgon iz SR Njemačke. Odmah iza toga sam se spremio i automobilom sam prebačen u zračnu luku u pratnji tužitelja i Palzera. U pratnji našeg automobila nalazila su se još dva policijska automobila sa signalima i naoružanim policajcima u odorama. Koliko sam mogao primijetiti, i u samoj zračnoj luci bilo je pojačano osiguranje policajcima u civilu na pravcu našeg prolaska. U zračnoj luci smo se zadržali u prostorijama policije neko vrijeme prije ulaska u zrakoplov. S tumačem sam se pozdravio kod carinske kontrole, jer je bio upozoren da dalje ne ide, a tužitelj i Palzer su me dopratili do ulaska u zrakoplov, gdje su se sa mnom pozdravili i čekali dok zrakoplov nije krenuo na uzletište."

Josip Müller: Ispovijest dvostrukog agenta

Josip Müller, dvostruki agent, koji je u više navrata nasanjkao jugoslavensku *Udbu*, želio je autoru ove knjige iznijeti svoje viđenje *suradnje* s Josipom Perkovićem:

"Ja, zapravo, nikada nisam radio za njih, već sam se preko Nikole Čuturila, policijskog istražitelja iz Osijeka, uspio ubaciti u njihove redove. On me povezao s Markom Bezerom, osječkim udbašem. To sam odmah prijavio njemačkoj obavještajnoj službi. Međutim, njima tada nisam bio posebno zanimljiv, jer u rukama nisam imao ništa konkretno. Bilo je to 1967. ili 1968. Ni Bezer nije imao dovoljno povjerenja u mene.

Jugokomunisti su progonili moju čitavu obitelj. Oni su u mene usadili mržnju prema Jugoslaviji. Dolaskom u Njemačku odlučio sam im se osvetiti. Mislim da je bila 1972. kad me Čuturilo ponovno pozvao da dođem u Osijek. Bio sam svjestan opasnosti, ali me to nije moglo pokolebati. Doduše, odlučio sam iskoristiti ta putovanja i za malu zaradu. Ponio sam sa sobom nekih dva kilograma zlata. Zlato sam nabavio večer uoči polaska. Međutim, glavni razlog zbog kojega su me tada uhitili bila je osveta zbog prekidanja kontakata s Udbom nakon moga prvog odlaska iz Jugoslavije. Htjeli su me zatvoriti i na taj način ucijeniti na čvršću suradnju. U istražnom zatvoru proveo sam tri mjeseca. Tada su me posjetili Marko Bezer i Josip Perković. Ispitivali su me u svezi hrvatske emigracije u Njemačkoj. Pokazivali su mi razne knjige i fotografije. Kad su vidjeli da im je posao uzaludan, organizirali su suđenje i dobio sam dvije godine zatvora. Kaznu sam izdržavao u Srijemskoj Mitrovici. Nakon petnaestak mjeseci posjetio me Nikola Čuturilo. Predložio mi je da se pismeno javim osječkom SUP-u. Pristao sam na to, jer mi je zatvor teško padao. Nekoliko dana nakon toga bio sam pomilovan i otpušten.

Nikola Čuturilo mi je rekao da ću morati ozbiljnije surađivati s Udbom. On je trebao biti veza između mene i Josipa Perkovića. Kasnije sam znao s Perkovićem izmijeniti i pokoje pismo. Međutim, ja sam odmah po povratku u Njemačku sve prijavio njemačkoj policiji. Ovaj put su mi povjerovali i predložili su mi da im pomognem raskrinkati Udbu. Pristao sam. Obučili su me. Iskreno su mi rekli da život stavljam na kocku. Nakon toga sam redovito surađivao s dvojicom ljudi iz njemačke obavještajne službe. Jedan od njih bio je glavni i izdavao mi je naređenja.

Stipe Bilandžić (u sredini), Đuka Čaić (desno) i autor knjige u Zagrebu, 1992.

Perkoviću sam najprije davao sitne informacije o kretanju emigranata. Većinu tih informacija sastavljali su njemački obavještajci i plasirali putem mene. Oni su se čudili kako Udba dobro prihvaća bezvrijedne informacije. Nešto im je bilo sumljivo. Pretpostavljali su da Udba priprema neki značajniji zadatak za mene. Ta prepostavka ubrzo se ostvarila. Nakon nekoliko mjeseci Perković je počeo inzistirati na neposrednom sastanku. Susreli smo se 25. studenoga 1975. u Zürichu. S Perkovićem je bio neki Alija Džonlić; izgledalo je kao da ima kraću jednu nogu. On je hodao ili iza nas ili ispred nas. Švicarska policija nas je cijelo vrijeme pratila i na kraju uhitila svu trojicu. To je bio dogovor između njemačke i švicarske tajne službe kako bi došli do podataka o Perkoviću i za dossier o njemu. Cijelu noć su ga policijski obrađivali. A rekli su mu da su ga uhitili zato što je bio u društvu sa mnom. U zatvoru smo proveli jedan dan. Otpušteni smo i protjerani iz Švicarske.

Nakon dva dana, Perković me nazvao i pitao što je bilo. Rekao sam da se sve zbilo zato što me je pratila švicarska policija, jer sam se tada bavio trgovinom oružjem. Ipak, Nijemci nisu bili sigurni o čemu se radi kada me je Perković pozvao na novi sastanak u Trst. Sumnjali su da je Udba možda otkrila dvostruku igru i da me hoće kidnapirati. Za to im je Trst bio najpogodniji. Međutim, taj sastanak je propao zbog pogreške talijanske obavještajne službe. Trebala me štititi, ali su se trojica talijanskih agenata tako nalijepili na mene, da je i najveća budala mogla vidjeti da nešto nije u redu. Perković je samo prošao pokraj mene držeći ruku u džepu, što je bio ugovoreni znak za opasnost i signal da se sastank otkazuje. Nakon toga je izbjegavao direktne susrete, pa je u tri navrata slao Čuturila k meni u Mannheim.

Već sam rekao da je otpočetka bilo jasno kako je Perković meni namijenio neki poseban zadatak. Prigodom trećeg posjeta, Čuturilo mi je prenio Perkovićevu poruku da bi se ponovno htio sa mnom sastati. Dogovorili smo se da ćemo se naći 27. rujna 1977. u Trstu. Perković mi je na tom sastanku prvi put ponudio šezdeset tisuća maraka za ubojstvo Stjepana Bilandžića. Nijemci su mi prije rekli da prihvatim sve što mi Perković predloži. Zato sam prihvatio Perkovićevu ponudu. Rekao mi je da ću pištolj s prigušivačem dobiti u Njemačkoj i da otvorim račun u nekoj švicarskoj banci. Nijemci su htjeli odigrati igru do kraja kako bi imali potpune dokaze protiv Udbe. Čak su mislili, u dogovoru s Bilandžićem, inscenirati njegovo ubojstvo i pogreb, ali su odustali radi straha od reakcija njegovih radikalnih sljedbenika. Nisu bili sigurni da će sve držati pod kontrolom. Perkovića sam pokušao nagovoriti na ubojstvo Franje Gorete, koje bi se naravno također simuliralo. Perković je to odbio. Rekao je kako mu je trenutačno najvažniji Bilandžić, a da se nakon njega može ići na Goretu.

Na zadnjem sastanku s Čuturilom, 13. rujna 1977, ja sam mu predao fotografije zgrade u Kölnu, u kojoj je Bilandžić živio, i razne druge podatke koji su trebali dokazati da ću zadatak izvršiti bez problema. U stvarnosti, ja do tada nikada nisam bio u Kölnu. Bilandžića sam nekoliko puta vidio na nekim priredbama i demonstracijama, ali se nismo upoznali. Te fotografije i podatke dali su mi ljudi iz njemačke tajne službe. Ja sam do tada imao visoko profesionalno mišljenje o Udbi, ali sam tada vidio da su to najobičniji majmuni. Nitko mi ne može reći da lažem, jer sve moje kontakte s Perkovićem su snimale njemačka, švicarska i talijanska tajna služba. Oni imaju trake, fotografije i pisma.

Perković mi je javio da će doći kod mene u Mannheim na konačni dogovor, ali nije rekao kada. Njemačka policija mu je pripremila zamku. Prisluškivali su sve moje telefonske brojeve te stalno nadzirali moj restoran i sve okolne ulice. Odlučili su ga uhititi. Perković je nazvao u moj lokal 22. studenoga 1977. i rekao mi da se nalazi u blizini. Pozvao me da dođem u ulicu nekoliko stotina metara dalje. Rekao sam mu da dolazim za desetak minuta, jer moram završiti neki posao u lokalu. Htio sam dati vremena njemačkim policajcima da opkole mjesto na koje me je Perković pozvao. Pošao sam tamo i iz daljine sam vidio Perkovića. S njemačkom policijom sam se dogovorio da im dam znak kad mi Perković bude predavao oružje. Htjeli su ga uhititi u tom trenutku. Ali, Perković mi se samo približio, predstavio mi čovjeka koji će dalje sa mnom kontaktirati i udaljio se nekoliko koraka. Taj drugi me je pozdravio, zavukao ruku ispod sakoa i htio mi nešto predati.

Mislio sam da se radi o pištolju i dao sam ugovoreni znak njemačkim policajcima. Njih je bilo desetak u blizini. Neki su se ponašali kao prolaznici, a neki su bili prerušeni u čistače ulica. Odmah su se bacili na tog Perkovićeva suradnika. Na kraju se ispostavilo da mi taj nije imao namjeru predati pištolj, već kuvertu s dvije tisuće maraka kao akontaciju za likvidaciju Stipe Bilandžića. Njega su uhapsili, a Perković im je pobjegao.

Išao sam na prepoznavanje u zatvor. Kada sam ušao u njegovu ćeliju, on je sjedio na krevetu i plakao. Rekao sam: 'Serem se na takvu Udbu'."

Ubojstvo Josipa Oreča

Polovicom sedamdesetih godina glava Josipa Oreča, rođenog 12. ožujka 1937. u Donjem Višnjiku kod Dervente, bila je ucijenjena na visoku svotu novca. Oreč je, nakon izdržane zatvorske kazne zbog sabotaže, koncem 1961. pobjegao iz Jugoslavije u Italiju. Sljedeće godine dospio je na *Peti kontinent*, u Australiju, i kao većina novopridošlih emigranata, učlanio se u *Hrvatski oslobodilački pokret*. Kad je skupina mlađih emigranata osnovala *Hrvatsku uzdanicu*, Oreč je postao urednik organizacijskog glasila *Uzdanica*.

U drugoj polovici šezdesetih godina vratio se u Europu. Najprije se nastanio u Španjolskoj i potom u Njemačkoj. Tu je 1972. godine uhićen zbog planiranja atentata na jugoslavenskog konzula u Stuttgartu, Vojislava Đukića. Akcija je, kao što je poznato, bila izdana, Oreč je uhićen i osuđen na četiri godine zatvora. Nakon izdržane kazne Oreč se, u strahu da bi mogao biti likvidiran, odselio u Južnoafričku Republiku. U Johannesburgu se zbližio s Vladom Pavlićem kojega je upoznao još u Australiji. Premda je bio nešto načuo o

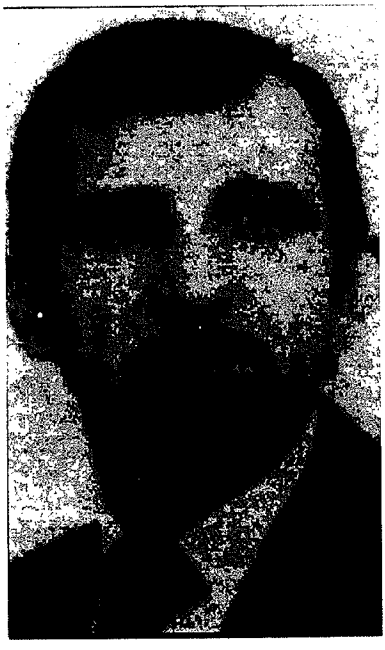

Josip Oreč

njegovim vezama s osječkom *Udbom* i, navodno, Josipom Perkovićem, nije vjerovao u te priče. Međutim, one ne samo da su bile istinite, nego je Pavlić u međuvremenu dobio zadatak da likvidira Oreča te čak pronašao pomagača, nekog Branka Čučkovića.

Njih dvojica su, prema pisanju južnoafričkog tiska, ubojstvo pomno planirali. Johannesburški dnevnik *The Citizen* od 31. prosinca 1977, pod naslovom *Nevjerojatna priča o špijunskom ubojstvu*, pisao je:

"'The Citizen' može danas objaviti da su izdati nalozi za uhićenje dva čovjeka koji su ubili Jozu Oreča (40), jugoslavenskog antikomunističkog borca čije je raskomadano tijelo pronađeno u plastičnoj vreći u Vereenigingu prije jedanaest dana. Ti ljudi su Vladimir Pavlić (36), tajni agent jugoslavenske tajne službe 'SDB' koji je dobio specijalni zadatak da ubije Oreča, i Branko Čučković, automehaničar kojeg je regrutirao Pavlić da mu pomogne u ubojstvu. Objica su stanovali u Berea Bulevardu u povećoj zgradi u ulici Abel Road, Berea, Johannesburg, i obojica su pobjegla u Jugoslaviju.

The Citizen' također otkriva da su Pavlić i Čučković upotrijebili sjekiru pri ubijanju Oreča, što su detektivi opisali kao najbrutalnije ubojstvo tijekom niza godina. Ubojice su svezali Oreču ruke iza leđa, a onda su ga udarali oštricom sjekire po vratu i glavi. To su sračunato učinili da mu ne izmrcvare lice. Policija vjeruje da su hladnokrvni ubojice onda fotografirali njegovo lice kamerom koju su dva dana ranije kupili u jednoj johannesburškoj trgovini, kako bi Pavlić mogao dokazati bez sumnje svojim pretpostavljenima u jugoslavenskoj tajnoj službi da je on izvršio svoju misiju. To je uvriježena tehnika koju rabe agenti zemalja iza željezne zavjese.

Zna se da je jedan prijatelj Vladimira Pavlića, čije je ime poznato 'The Citizenu', trenutačno u pritvoru i pomaže policiji u njihovoj istrazi. Za sada nema dokaza da je privedeni čovjek umiješan u ubojstvo Oreča, ali se zna da je razgovarao s dvojicom ubojica u zračnoj luci Jan Smuts prije nego su poletjeli za Jugoslaviju preko Frankfurta.

Jozo Oreč je rođen u Višnjiku kraj Dervente u Jugoslaviji 13. 4. 1937. Godine 1945, u svojoj osmoj godini, gledao je bespomoćno kada su članovi jugoslavenske komunističke partije ubili njegovu majku. Ona je bila antikomunistkinja koju su optužili za 'djelatnost protiv države'. Nije bilo suđenja. Komunisti su jednostavno došli u njezinu kuću i smijući se ubili je. Jozo Oreč je pričao prijateljima da je to u njemu stvorilo silnu odbojnost prema komunizmu i svemu što je komunizam zagovarao.

U 1971. on je sudjelovao u pokušaju eliminacije jednog jugoslavenskog konzula u Zapadnoj Njemačkoj. Pokušaj nije uspio, ali kasnije je jugoslavenska tajna služba ponudila veliku nagradu za njegovo hvatanje 'mrtvog ili živog'. Kasnije je nagrada promijenjena, tj. tražena je jedino smrt. Nakon duljeg boravka u Zapadnoj Njemačkoj,

Oreč je došao u Južnu Afriku u listopadu prošle godine. Tvrdnja da je ovdje boravio ilegalno nije točna. On je uredno dobio ulaznu vizu u Bonnu i dozvola boravka mu je produljena dva puta. On je radio kao knjigovođa u jednoj građevinskoj tvrtki, a u slobodno vrijeme nastavljao bi sa svojom aktivnosti protiv komunizma.

Njegova kretanja bila su poznata Vladimiru Pavliću, špijunu za kojega se zna da je radio za jugoslavensku tajnu službu u Australiji. Nema nikakve sumnje u Pavlićeve špijunske aktivnosti. Njegov prvi nadređeni bio je jugoslavenski konzul u Melbourneu. Poznato je da je taj čovjek ravnao njegovim aktivnostima nekoliko godina, dok Pavlić nije, 1974. godine, došao u Južnu Afriku.

Zna se da je Pavlić odlazio u Jugoslaviju nakon što je otkrio da Oreč živi u Johannesburgu. Vjeruje se da je tada Pavlić dobio instrukcije da ubije Oreča, ali na takav način koji neće ostavljati bilo kakvu sumnju da je ubio pravu osobu. Zbog toga je Pavlić regrutirao pomoćnika Branka Čučkovića, kriminalca koji je prije nekoliko godina pobjegao iz Jugoslavije nakon što je bio osuđen na 10 godina zatvora zbog pljačke pošte.

Dok je pio u 'Hillbeof coffee bars' Čučković nije skrivao da mu nedostaje život u Jugoslaviji i da bi učinio 'bilo što' za mogućnost povratka. Pavlić je sredio Čučkoviću povratak u Jugoslaviju i jamstvo da će biti osobođen kazne za pljačku pošte ako pomogne u ubojstvu 'jednog od najvećih neprijatelja Jugoslavije'. Čučković se složio, a njegov glavni zadatak je bio sprijateljiti se s Orečom, pozorno pratiti i evidentirati sva Orečova kretanja .

Dana 15. prosinca Pavlić je bio spreman za izvođenje ubojstva, jer toga dana su u trgovini on i Čučković kupili

Yugoslavs in SA on Red 'death list'

By RAY JOSEPH

'HE girl-friend of a Yugoslav man whose battered body was found bound with rope inside a plastic bag at the side of a road earlier this year, is living in fear of her life

"I am still very scared that something will happen to me or my child. Jozo was murdered and you never know how these peoples' minds work."

Woman tells of living in fear of her life

Mrs Christina Meyer lives in constant fear since her boy-friend was murdered.

VLADO PAVLIC
The agent

BRANCO CUCKOVIC
The thief

JOZO ORIC
The victim

Faksimil članka iz južnoafričkih novina o ubojstvu Josipa oreča, 1978.

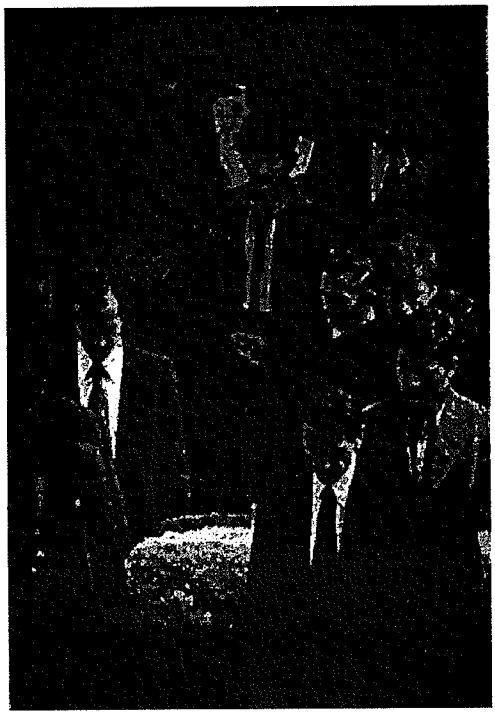

Pogreb Josipa Oreča 1978. u Johannesburgu

fotokameru. Dan kasnije Pavlić je odvezao svoju atraktivnu suprugu Dunju (33) u zračnu luku Jan Smuts gdje se ukrcala na zrakoplov za Zapadnu Njemačku. Pavlić i Čučković su i za sebe kupili zrakoplovne karte.

Kasno sljedeće večeri Čučković je namamio Oreča na sastanak s Pavlićem. Ubojstvo je počinjeno u nedjelju ujutro između 2 i 4 sata, 18. prosinca. Pet sati poslije ubojice su proslavile ubojstvo popivši bocu whiskeya i više boca piva u Čučkovićevom stanu. Potom su ta dva čovjeka spakirali svoje kovčege i zatražili prijatelja da ih odveze u zračnu luku gdje su se ukrcali na zrakoplov za Frankfurt. Tu su se ukrcali na prvi zrakoplov za Jugoslaviju."

Prema podacima MUP-a RH, Vladimir Pavlić i Branko Čučković bili su tijekom srbijanske agresije na Republiku Hrvatsku aktivni u vojsci *Republike srpske krajine*. Čučković je nakon *Oluje* najprije pobjegao u Srbiju i potom u Grčku. Ravlić je bio odbornik u *SO Vukovar*. Danas živi u Đurđenovcu kod Našica.

Otmica Ivice Novakovića

Ivica Novaković rođen je 12. svibnja 1936. u Brezici kod Sarajeva. Nakon rata partizani su strijeljali njegovog oca, dva tetka i ujaka. Iseljeni su iz obiteljske kuće i konfiscirana im je cjelokupna imovina. Srednju školu uspio je završiti u Tuzli, a fakultet strojarstva, uz redovan rad, u Sloveniji. Budući da je zbog svog podrijetla stalno bio izložen šikaniranju, 1970. je napustio Jugoslaviju i zaposlio se u Njemačkoj. Novaković je smatrao svojom obvezom povezati se s hrvatskim političkim iseljeništvom te pomoći u borbi protiv komunizma i Jugoslavije. Upoznao je Stipu Bilandžića i počeo, pod pseudonimom, surađivati u glasilu HNO-a *Otpor*. Posebno je nastojao među hrvatskim pečalbarima jačati ideju potrebe otpora jugokomunističkom režimu.

Ivica Novaković

Početkom 1978. Novaković je odlučio prebaciti cijelu obitelj u Njemačku. Znao je da je *Udba* informirana o njegovoj suradnji s hrvatskom emigracijom, pa je odlučio u Jugoslaviju otići s falsificiranom putovnicom. Na žalost, imao je nesreću. Preko nekih prijatelja upoznao je Željka Šuška, ne znajući da je suradnik sarajevske *Udbe* pod pseudonimom *Puma*. On mu je nabavio falsificiranu putovnicu i ponudio se da ga preveze preko tadašnje austrijsko-jugoslavenske granice. Tako se dogodilo 27. studenog 1978. Čim su prešli granicu dočekala ih je *Udba* i uhitila.

Željko Šušak, nadimkom *Đango*, rodom iz Širokog Brijega u Hercegovini, početkom sedamdesetih godina došao je u Njemačku i povezao se s krugom kriminalaca iz Jugoslavije. *Đango* je 23. studenog 1973. upao u policijsku klopku u Hamburgu, kad je pokušao provaliti u trgovinu tekstila i kože. Tijekom izdržavanja kazne u zatvoru, u kojemu je bila zatočena i

nekolicina njemačkih terorista, pristao je na suradnju s njemačkom saveznom kriminalističkom policijom (*Bundeskriminalamt* - BKA) iz Wiesbadena. Kasnije ga je njemačka tajna policija koristila, pored akcija protiv njemačkih terorista i hrvatske emigracije, i u nekim međunarodnim operacijama surađujući s tajnim službama drugih europskih zemalja.

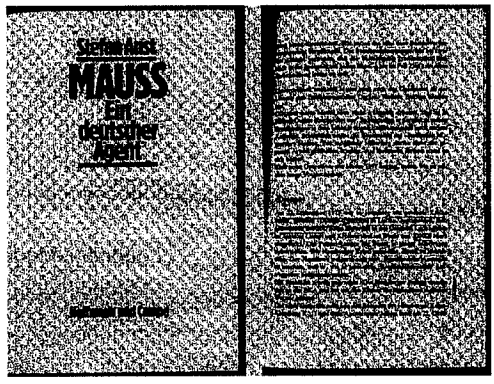

Faksimil knjige Stefana Austa u kojoj se spominje Željko Šušak kao dvostruki agent, 1988.

Kad se, koncem ljeta 1979, vratio u Jugoslaviju, umjesto pohvala i odlikovanja, *Udba* ga je uhitila. Optužen je da je "njemačkoj tajnoj policiji izdao suradnju". Osuđen je na dvanaest godina zatvora, od kojih je odležao osam. U zatvoru je, kako svjedoče hrvatski politički zatvorenici iz zeničke robijašnice, obnovio iskrenu suradnju s *Udbom*.

Ivica Novaković je nakon izlaska iz zatvora opisao svoje uhićenje, pritvor i suđenje:

"Nakon par dana provedenih u nekoj planinarskoj kućici na Jahorini, došli su jednog popodneva dva udbaša, u kojima sam prepoznao istu dvojicu iz 1976. koji su me nagovarali na ubojstvo Stipe Bilandžića: Tomislav Kokor, rođen u Varešu, nastavnik tjelesnog odgoja, i Branko Pletikosa, rođen u Sarajevu, bivši konobar u hotelu Europa. Dolaskom te dvojice za mene počinje novi val mučenja i maltretiranja. Tučen sam i vrijeđan najvulgarnijim psovkama. Kad sam odbio potpisati zapisnik, u koji su ti udbaši od početka do kraju unijeli prljave laži, izvodili su me iz te planinarske kuće i prijetili mi smrću. Tukli su me i prisiljavali na potpis.

Petog prosinca 1978. godine noću su me prebacili u Okružni zatvor Sarajevo i nigdje nije bilo registrirano da sam uhićen devet dana ranije. Ovdje je započelo novo maltretiranje s nešto proširenom optužnicom. Preko mjesec dana, iz dana u dan dolazili su udbaši Vlado Ivanković, Tomislav Kokor i Branko Pletikosa, te me prisiljavali da priznam da sam njemački špijun i slično. Tukli su me da priznam njihovu optužnicu.

Suđenje je trajalo samo jedan sat i bilo je tajno. Sudac Trpimir Tomić, rodom od Konjica, osudio me je na jedanaest godina zatvora. U okružnom zatvoru u Sarajevu ostao sam do 23. srpnja 1979. kad sam prebačen u robijašnicu u Zenici. Odveli su me u samicu u tzv. staklari, gdje sam proveo preko četiri mjeseca. Kad sam se pobunio, stražari su me pretukli. U maltretiranju je posebno prednjačio stražar Milan Medić.

Nakon toga su me zatvorili u tzv. samicu-mračaru. U sredini ćelije ubetonirana je alka. Morao sam sjesti na betonski pod, raširiti noge i sasvim blizu doći do alke. Onda me stražar vezao lancem za ruke, tako da se nisam mogao micati. Kad bi došla noć, lanac bi produžio toliko da sam mogao na stranu leći.

Nakon svih Tantalovih muka, 5. prosinca 1988. ugledao sam slobodu. U Sarajevu sam zatražio putovnicu, a Tomislav Kokor mi je rekao da nikad neću dobiti ni putovnicu ni posao, a ako slučajno negdje budem pričao o maltretiranjima i suđenju, da će me ponovno uhititi i osuditi. Nakon toga sam ponovno pobjegao u Njemačku".

Ubojstvo Nikole Miličevića

U jutarnjim satima 13. siječnja 1980, na jednom parkiralištu u Frankfurtu, ubijen je Nikola Miličević-Beban, bliski suradnik Brune Bušića i jedan od osnivača *Ujedinjenih Hrvata Njemačke*. Iza sebe je ostavio udovicu i petero djece između 4 i 12 godina.

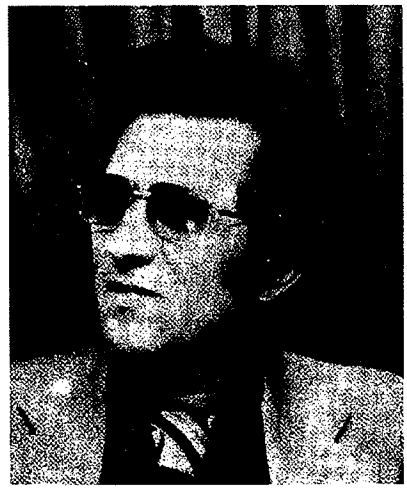

Nikola Miličević

Ime Nikole Miličevića nalazilo se na popisu šestorice Hrvata čije je izručenje Beograd tražio u zamjenu za četvero njemačkih terorista uhićenih u Zagrebu. Kad ta trgovina nije uspjela, Beograd se odlučio na likvidacije. Njemačka policija je utvrdila da oružje iz kojega je Miličević ubijen potječe iz iste radionice u Mađarskoj, u kojoj je bilo pripravljeno oružje za ubojstvo Stipe Bilandžića. Nakon neuspjelog atentata na Bilandžića atentatori su odbacili oružje, koje je policija pronašla i tako bila u mogućnosti točno utvrditi njegovo podrijetlo.

Obradu nad Nikolom Miličevićem vodila je mostarska *Udba*, odnosno njezin inspektor zadužen za emigraciju Nikola Ostojić-Žutkić. Nekoliko godina pred ubojstvo u obradu se aktivno uključila središnjica bosansko-hercegovačke *Udbe*. Prema izjavi bivšeg šefa sarajevske središnjice *Udbe*, Ivana Ćurka, u pripremi ubojstva sudjelovali su suradnici bosanskohercegovačke *Udbe* – braća Hasaga i Adam Bećirević, koji su živjeli u okolici Frankfurta. Oni su bili suradnici *Centra SDB-a Bihać* pod pseudonimima *Mato 1* i *Mato 2*. Prema Ćurkovim saznanjima, oni su novčano nagrađeni za sudjelovanje u pripremama ubojstva, a nagradu im je isplatio Jerko Bradvica koji je pritom izjavio da nema dovoljno novca u specijalnoj blagajni da ih nagradi koliko su zaslužili.

Neuspjeli atentat na Franju Goretu

Sredinom 1965. godine u Njemačkoj se pojavio letak s naslovom *Pobuna hrvatske političke misli - Odjel izvještajne službe*, u kojem se kao *udbaše* optuživalo hrvatske emigrante Gezu Paštija, Marijana Šimundića, Josipa Senića i Franju Turka. U isto vrijeme dok se taj letak, za koji se lako moglo pretpostaviti da se radi o *Udbinu* falsifikatu, širio Njemačkom s namjerom da među emigrantima raspiri sumnju, jugoslavenski konzul Sava Milovanović nagovarao je novopridošlog izbjeglicu iz Jugoslavije, Franju Goretu, da za nagradu od dvadeset tisuća maraka ubije tu četvoricu emigranata. Prva trojica su kasnije zaista ubijeni, a samo se Turk uspio spasiti bijegom iz Europe u Australiju.

Franjo Goreta je potjecao iz obitelji koja je teško stradala pod jugokomunističkim režimom. Kao dvogodišnji dječak gledao je kako mu *Udba* hapsi i maltretira majku. U ponudi Save Milovanovića, neobrazovanog *udbaša* iz Srijemske Mitrovice, Goreta je

vidio šansu da ostvari zavjet osvete. Bio je 30. kolovoza 1966. kad je Milovanović nazvao Goretu: "Dođi odmah u konzulat".

"Sjeli smo u njegovu sobu", pričao je kasnije Goreta, *"u Blumenstrasse 18. On me potanko upućivao kako ću izvršiti likvidaciju. Onda mi je dao pištolj s dosta metaka. Nije sumnjao u mene, bio je siguran da ću izvršiti nalog. Otišli smo u središte Stuttgarta,*

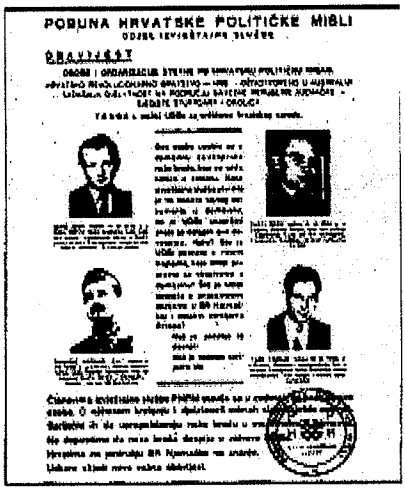
POBUNA HRVATSKE POLITIČKE MISLI

Lijevo: faksimil udbinog falsifikata o dužnosnicima HRB-a

Desno: Franjo Goreta u mladim danima

Dolje desno: Sava Milovanović

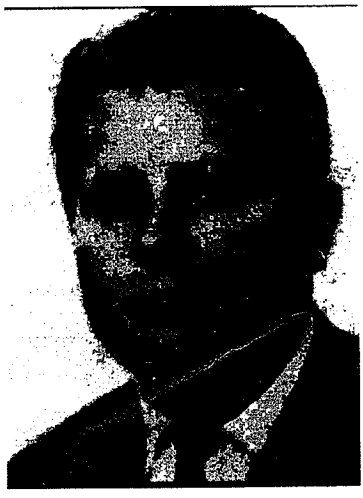

u Hofbrau - Keller, u Koenigstr. 22." Dok su ispijali krigle pive, Goreti su u ušima odzvanjale Milovanovićeve riječi: *"Moraš biti hladnokrvan kao lovac - zvijer"*. Sada sam bio siguran, govorio je Goreta u sebi, da mogu biti takav. Zatim je otišao u toalet provjeriti ispravnost pištolja, a kad se vratio za stol, pogledao je Milovanovića u oči i rekao: *"Kurvin sine, ubit ću te tvojim pištoljem"*. Ispraznio je cijeli šaržer. Milovanović je bio na mjestu mrtav.

Goreta je mirno otišao do šanka, naručio viski i zamolio zabezeknutu konobaricu da pozove policiju. *Okružni sud* u Stuttgartu osudio je 21. travnja 1967. Franju Goretu na osam godina zatvora. U njegovom zatvorskom dosjeu stoji da je bio vrlo savjestan zatvorenik, koji je žalio zbog povrede zakona zemlje koja mu je pružila gostoprimstvo, ali ne samo da se nikada nije pokajao zbog počinjenog djela već je na to ostao dosljedno ponosan.

Udba je čekala Goretin izlazak na slobodu. Nekolicina ubojica vrebala je priliku da ga ubije. Najkritičniji dan u njegovu životu bio je 13. prosinca 1980. kad su ga George Huber i Adam Lapčević pokušali ubiti u njegovom stanu u Saarbrueckenu. Atentat je organizirao agent *Udbe* pod pseudonimom *Boris* - Dragan Barač. Njega je za suradnju s *Udbom* angažirao njegov sugrađanin iz Omiša, operativac *Centra SDS-a Split*, Marko Križanović. O samom slučaju Križanović je 1992 godine izjavio:

"Prije zaposlenja u splitskom Centru državne sigurnosti, radio sam dvije godine

kao kriminalistički tehničar u stanici Javne sigurnosti Omiš. Tada sam upoznao Dragana Barača koji je tada bio sklon vršenju lakših krivičnih djela zbog čega je kao maloljetnik bio u popravnom domu u Glini gdje je zadobio ozljedu ruke u radu za strojem. Nakon Gline s putovnicom je povremeno odlazio u SR Njemačku, München. Telefonom se javio par puta da je u društvu sa pok. Ivanom Bulićem i sl. O tome sam pričao šefu Blagoju Zeliću, jer je on tada bio šef odjela emigracije, a zatim načelnik operative.

Prvom zgodom mojim odlaskom u Zagreb, Zelić je htio obvezno upoznati Barača s tim da Barač dođe u Ljubljanu što se u stvari i dogodilo. Odmah nakon tog upoznavanja s Baračom, Zelić je dalje s njim sam kontaktirao. O čemu su na kontaktima razgovarali nije mi bilo poznato, dok mi nakon par mjeseci Zelić nije rekao da odem u Omiš i donesem pištolj od Barača, što sam učinio. Mislim da je bio marke Valter. Tada sam upitao Barača što se dogodilo i on mi je ispričao da nije htio izvršiti atentat na Franju Goretu, a da mu je nalogodavac bio Blagoje Zelić i izvjesni 'Stari' iz RSUP-a (kasnije identificiran kao Srećko Šimurina, op. a.), *i Mićo Marčeta, Srbin koji je radio u SSUP-u u Beogradu, koji je donio neki prašak da najprije Goretu uspava. Par dana nakon ovoga Barač je, da se riješi obveza prema službi, a istodobno ne želeći Goreti nanijeti zlo, poslao dvije kriminalne osobe da pucaju u Goretu, iako je Goreta već sumnjao u Barača".*

Zemaljski sud u Saarbrückenu osudio je 23. srpnja 1981. Dragana Barača na trinaest godina zatvora, Georga Hubera na četrnaest i Adama Lapčevića na osam. Presuda je glasila:

"Uvečer 13. 12. 1980. došlo je u stanu Hrvata u egzilu, Franje Gorete, u Saarbrückenu, Gärtnerstrasse 52, do pucnjave, u kojoj je povrijeđena njegova sestra, svjedokinja i sutužiteljica Vinka Koljanin, rođ. Goreta. U svezi s tim događajem stavlja se optuženicima u teret da su zbog pohlepe ili drugih niskih pobuda zajedno pokušali ubiti svjedoka i sutužitelja Franju Goretu, optuženiku Huberu, da je drugom samostalnom radnjom iz nehata tjelesno ozlijedio svjedokinju Koljanin ili joj oštetio zdravlje.

Optuženi Dragan Barač rođen je 15. 4. 1951. u Ernestinovu/Jugoslavija. On je - kao i svjedok Goreta - hrvatske nacionalnosti. Barač je oženjen i ima jedno dijete. Njegova obitelj živi u Omišu/Dalmacija. Optuženi je u svojoj domovini pohađao 8 godina osnovnu školu, a nakon toga zanat. Započeto naukovanje za tiskara morao je prekinuti zbog nesreće na radu koja je dovela do osakaćenja jedne ruke. Barač se nakon toga intenzivno posvetio karate-športu u kojemu je dospio do titule majstora. U Jugoslaviji je u razdoblju nakon toga radio kao učitelj športa u različitim karate-školama. 1975. godine boravio je optuženi Barač prvi puta mjesec dana na karate-tečaju u Saveznoj republici, prije nego je onda 1977. trajno došao u Njemačku. Razlog njegova odlaska iz Jugoslavije bio je, s jedne strane, jer se bojao izvršenja kazne zatvora od jedne godine, koja mu je određena, a s druge strane i činjenica da je u Njemačkoj računao s boljim uvjetima rada i zarade. Kazna zatvora temeljila se prema navodima optuženika Barača na optužbi zbog pokušaja ubojstva koje je dovelo do osude zbog prekoračenja dopuštene samoobrane. Pobliže okolnosti djela, na kojem se temelji, i presude nisu se mogle pojasniti u glavnoj raspravi.

U Njemačkoj se optuženi Barač nastanio u Münchenu. Nakon toga radio je kao

trener na raznim karate-školama. Na koncu kod TSV 1860 München. Njegova djelatnost kao karate-učitelja bila je povezana s mnogo putovanja, poglavito po južnonjemačkom prostoru.

U jednom trenutku, koji se više ne može utvrditi, došao je Barač u Münchenu u dodir s krugovima hrvatske emigracije - među njima s vodećim Hrvatima u egzilu Bulićem i Mikulićem. U tim krugovima u kojima je - prema Buliću - uobičajeno da jedan drugog sumnjiče - pojavila se u proljeće 1979. glasina da je optuženi Barač agent jugoslavenske tajne službe UDBE i da ima nalog da ubije svjedoka Goretu. Istodobno su u prostoru stajale prijetnje da Barač treba biti likvidiran kao agent UDBE. Svjedok Mikulić, koji je tada bio predsjednik Hrvatskog narodnog vijeća, a time jedan od vodećih Hrvata u egzilu u Saveznoj republici Njemačkoj, uspostavio je - nakon što mu se optuženi Barač obratio za pomoć zbog ovih glasina - kontakt između svjedoka Gorete i optuženog Barača. U lipnju 1979. došlo je onda u Saarbrückenu do prvog osobnog sastanka obojice. Nakon toga razvilo se između optuženika Barača i svjedoka Gorete pravo blisko poznanstvo koje svakako nije bilo posve lišeno međusobnog nepovjerenja.

Barač je često preko vikenda išao iz Münchena u posjet Goreti u Saarbrücken, kojom prigodom je - osim pri prvom posjetu - uvijek prenoćio u njegovu stanu. Očito dobar odnos između Barača i Gorete postao je uskoro poznat u krugovima Hrvata u egzilu.

U jednom trenutku, koji se više ne može točno utvrditi, u jesen 1979. posjetio je optuženog Barača u njegovu stanu u Münchenu jedan zemljak koji mu je bio poznat kao policijski činovnik iz njegovog zavičajnog mjesta. Taj je čovjek izjavio Baraču da bi mu on mogao pomoći da se unatoč svojoj još neizvršenoj kazni može opet bez opasnosti vratiti u Jugoslaviju. Ostavio je Baraču jedan telefonski broj u Jugoslaviji koji bi ovaj u datom slučaju trebao nazvati. Kad je Barač nazvao navedeni telefonski priključak, naručen je da koncem 1979. godine dođe u jedan restoran u Ljubljanu/Jugoslavija. Tamo se susreo s dva muškarca koji su mu predbacili njegove veze sa svjedokom Goretom i to su dokazali slikama i snimljenim razgovorima. Oba muškarca - koje je optuženi Barač odmah nakon toga doveo u vezu s tajnom službom - predložila su mu da ubije svjedoka Goretu, kad on, Barač, bude opet noćio u njegovom stanu. Nakon što je Barač dobio nalog da iz Njemačke redovito održava kontakt s jugoslavenskim organima sigurnosti, otputovao je početkom 1980. godine natrag u München. Početkom veljače 1980. naručen je optuženi Barač da opet dođe u Jugoslaviju. U Zagrebu je pritom od zamjenika ministra unutarnjih poslova Republike Hrvatske dobio izričit nalog da Goretu prigodom jednog posjeta ubije u snu nekim tvrdim predmetom. Opet u Münchenu ponovno je Barač telefonski opominjan da konačno sad i izvrši dati mu nalog da ubije Goretu. Optuženi Barač imao je primjedbi, a poglavito je iznio da se to bez oružja neće moći. Nakon toga pozivan je Barač više puta na razgovore s predstavnicima jugoslavenske službe sigurnosti u Ljubljanu i Zagreb. Pritom su mu u ožujku 1980, u slučaju da i dalje bude odbijao, prijetili s 10 godina zatvora zbog njegovih veza s Goretom i drugim Hrvatima u egzilu. Prigodom jednog sastanka s vodećim ljudima tajne službe - među ostalima šefom službe sigurnosti u Splitu - na Bledskom jezeru u Sloveniji obećana je optuženom Baraču prvi puta nagrada od 1 milijun dinara za

ubojstvo svjedoka Gorete. Taj je iznos onda odgovarao oko 100.000 DM. Prigodom sljedećeg boravka u Jugoslaviji u travnju 1980. primio je Barač pištolj s prigušivačem kao i odgovarajuće streljivo različite vrste i podrijetla za izvršenje svog naloga. Pištolj je naizmjence trebao biti punjen tim različitim streljivom da bi se na licu mjesta izazvalo dojam da je u akciji bilo više počinitelja. Istodobno je Barač dobio putovnicu s krivim imenom i upoznat s vremenima kad odlaze vlakovi iz Saarbrückena za Pariz - očito s namjerom bijega. Osim toga je optuženi Barač upozoren da se više neće moći vratiti u Jugoslaviju ako ne izvrši nalog, dok će u protivnom slučaju dobiti obećanu nagradu kao i dobro radno mjesto.

Lapčević, Huber i Barač 1980. na suđenju

Nakon toga je optuženi Barač još dva puta posjetio svjedoka Goretu u Saarbrückenu. Prigodom prvog posjeta imao je - sudeći prema njegovim neporecivim navodima - prigodu da ustrijeli Goretu kad mu je ovaj prilikom telefoniranja okrenuo leđa. Nakon što se vratio u München, nazvao je Barač šefa službe sigurnosti u Splitu kome je priopćio da još nije imao prigodu ubiti Goretu i da je vjerojatno neće više ni dobiti. Na to mu je predbačen njegov posjet kod Gorete i prijetilo mu se s konzekvencijama za njegovu ženu i dijete, ako konačno ne izvrši nalog. Od strane UDBE naloženo je Baraču da oružje, koje mu je predano, ponudi Goreti da ga kupi i da ga tom prigodom ubije. Optuženi Barač uputio se potom ponovno Goreti u Saarbrücken. Za stolom je sjedio preko puta Goreti i pokazivao mu oružje, na što mu ga je Goreta odmah uzeo iz ruke.

Koncem svibnja 1980. otišao je Barač u pratnji svjedokinje Poschenrieder u Jugoslaviju u zavičajnu općinu Omiš. Oboje su se tamo i upoznali 1977. godine kad je svjedokinja Poschenrieder bila na odmoru u hotelu Ruskamen. U tom hotelu, u kojemu su većinom odsjedali njemački turisti, radio je optuženi Barač tada kao čuvar plaže, a davao je i tečajeve karatea. Kad je Barač u kasnu jesen 1977. došao u München, uspostavio je tamo ponovno kontakt sa svjedokinjom Poschenrieder. Između njih se razvio zaista prisan odnos. U Omišu su - sukladno njegovoj nepobitnoj izjavi - prestala predbacivanja i prijetnje kad je najprije odbio organima vlasti vratiti uručeni mu pištolj, i izjavio da je njegova odvjetnica informirana o svim zbivanjima. Barač je odmah dobio radnu dozvolu, a u rujnu u kratkom roku i novu putovnicu za povratak u Njemačku. Glede svjedoka Gorete, nije optuženi Barač - prema njegovom vlastitom navodu - dobio nikakav novi nalog; čak štoviše, izričito mu je pojašnjeno da ako opet želi natrag u Saveznu Republiku, ne treba učiniti ništa drugo nego se tu i tamo telefonski javiti jugoslavenskim organima sigurnosti i slati emigrantske časopise. Barač je to obećao i izručio je policiji u Omišu svoje oružje. 30. 9. 1980. otišao je Barač opet u Njemačku gdje je u Münchenu opet nastavio svoju djelatnost kao učitelj karatea - pretežno kod TSV München 1860. Nakon toga je optuženi Barač najmanje još jednom, a vjerojatno čak dva puta bio u Jugoslaviji, a da protiv njega nisu poduzete nikakve represalije...

Nakon svog povratka iz Jugoslavije u rujnu 1980. ponovno je optuženi Barač stupio telefonski u kontakt sa svjedokom Goretom. Barač je prije toga saznao da je suoptuženi Huber već više puta obavljao poslove s oružjem i navodno bio kadar nabaviti oružje. Barač i Goreta vodili su više telefonskih razgovora, u okviru kojih se Barač ponudio da će svjedoku Goreti nabaviti oružje. Pritom je bilo govora i o tome da bi to oružje trebala dostaviti dva Nijemca što je Goreta međutim odbio.

Sad je Goreta konačno bio uvjeren da se kod optuženog Baraća radi o agentu jugoslavenske tajne službe UDBE. Da bi to dokazao za Barača, prihvatio je naizgled njegovu ponudu, a o tome je informirao kriminalističku policiju u Saarbrückenu.

U svezi s pojašnjenjem njihovih financijskih poteškoća spomenuo je Barač obojici suoptuženih da je jednom imao prigodu na jednostavan i lak način doći do novca i drugih privilegija. Rekao im je o nalogu, koji mu je ranije dat, da za jugoslavensku tajnu službu ubije svjedoka Goretu za nagradu od jedan milijun dinara. Da je tada trebao samo okinuti. Barač je obojici suoptuženih ispričao da se od Gorete, koji ga je sumnjičio, da pripada jugoslavenskoj tajnoj službi, osjeća ugroženim, a da i od strane jugoslavenskih vlasti stoji pod izvjesnim pritiskom, jer nije izvršio nalog za ubojstvo koji mu je prenijet. U daljnjem tijeku razgovora bilo je riječi o tome da bi se nagrada još mogla zaslužiti ako se Goretu likvidira. Istodobno bi s time i za Barača bili riješeni svi problemi.

Po nalogu Hubera i Lapčevića je optuženi Barač - koji prema svojim vlastitim navodima od svog povratka u Njemačku nije u međuvremenu više stupio u kontakt s jugoslavenskom tajnom službom - nazvao u Split i pitao da li još postoji raspisana nagrada za glavu od 1 milijun dinara za ubojstvo Gorete. To mu je potvrđeno u povratnom pozivu. Istodobno su jugoslavenski organi izjavili da se slažu da izvršenje umorstva preuzmu optuženi Huber i Lapčević. Baraču je obećano da nakon uspješnog izvršenja može obećanu nagradu podignuti u Jugoslaviji.

Optuženi Barač priopćio je sadržaj razgovora - koji je održan početkom prosinca 1980. u vrijeme koje se ne može točno utvrditi - obojici ostalih optuženika. Sva su se trojica složila da se Huber i Lapčević trebaju odvesti u Saarbrücken i tamo ubiti svjedoka Goretu. Barač je trebao ostati u Münchenu i odatle telefonskim pozivima u Goretin stan provjeravati njegovu nazočnost. Glede obećane nagrade od 1 milijun dinara bilo je dogovoreno da je podijele međusobno u jednakim dijelovima.

U srijedu, 10. 12. 1980. odvezli su se optuženi Huber i Lapčević - kako su se sva trojica optuženika dogovorila - u osobnom automobilu optuženog Hubera iz Münchena u Saarbrücken da ubiju svjedoka Goretu. U vozilu se nalazila puška kao i pištolj kalibra 45, koji je ponio Huber i koji mu je pripadao, s odgovarajućim streljivom. Prema skici koja je napravljena prema Baračevim podacima ili ju je Barač napravio, pronašli su Huber i Lapčević u Saarbrückenu odmah Gaertnerstrasse gdje je Goreta u kući br. 52, zajedno sa svojom zaručnicom, svjedokinjom Sibylle Scharf, stanovao u jednom apartmanu koji se sastojao od 2 sobe, kuhinje, kupaonice i hodnika. Zbog razloga, koji se na koncu nisu mogli pojasniti, nisu obojica optuženika bila sigurna da li se radi o pravoj ulici, najprije su kupili plan grada Saarbrückena i odvezli se natrag u München neobavljena posla, nakon što su optuženom Baraču, koji je tamo čekao u stanu Lapčevića, telefonski priopćili da nisu mogli naći ulicu, u kojoj Goreta stanuje.

Sljedećeg četvrtka ili petka održali su optuženi u uredu diskoteke 'Roundup' razgovor. Pritom je optuženi Barač pokazao svojim suoptuženicima na planu grada, koji su oni donijeli, Gartnerstrasse u Saarbrückenu, u kojoj se nalazi Goretin stan. Točan položaj označen je na planu grada ucrtavanjem križa. Prigodom tog sastanka dogovorili su trojica optuženih da se Lapčević i Huber u subotu, 13. 12. 1980. ponovno trebaju odvesti u Saarbrücken da ubiju Goretu.

Sukladno dogovoru odvezli su se Huber i Lapčević rano ujutro toga dana ponovno iz Münchena u Saarbrücken. Pritom je Lapčević upravljao Huberovim osobnim automobilom. Huber je nosio svoj pištolj, marke Colt, kalibar 45, koji je bio napunjen streljivom vrste takozvanih 'dum-dum' metaka. Obojici je bilo poznato da i Goreta ima oružje. Da li je optuženi Barač o tome informirao svoje suoptužene, da Goreta ne stanuje sam u apartmanu u Gärtnerstrasse 52 u Saarbrückenu, nego zajedno sa svjedokinjom Scharf, nije se u glavnoj raspravi moglo pojasniti. Isto tako nije se moglo utvrditi da li je i što u datom slučaju bilo planirano za slučaj da Huber i Lapčević osim Gorete nađu u njegovom stanu još neku drugu osobu.

Huber i Lapčević stigli su u Saarbrücken u rano prije podne 13. 12. 1980. Nakon što su najprije potražili Goretin stan i našli ga, zadržali su se dulje vrijeme u središtu Saarbrückena. Optuženi Barač ostao je u Münchenu. S njim je bilo dogovoreno da će telefonom provjeravati gdje Goreta boravi i rezultat telefonskog upita priopćiti obojici optuženih, koji su se nalazili u Saarbrückenu. Tako je to onda i bilo između 18 i 19 sati.

Optuženi Huber i Lapčević uputili su se opet u blizinu stana svjedoka Gorete. Iz telefonske govornice nazvao je Huber Lapčevićev stan – u kome je znao da je Barač- i ugovorio sljedeći poziv za 20 minuta kasnije. Kako je dogovoreno, dao se sad Barač na to da pronađe mjesto gdje se Goreta trenutačno nalazi. Barač, koji je iz svojih čestih posjeta u Saarbrückenu bio dobro upoznat sa životnim navikama Gorete, znao je da se Goreta u to vrijeme često zadržava u svojem stalnom lokalu, gostionici 'Zum alten Kran' na Neumarktu u Saarbrückenu - sastajalištu Hrvata u egzilu.

Zato je nazvao najprije tamo, progovorio sa svjedokom Štajduharom, vlasnikom lokala, kojega je poznavao, par beznačajnih riječi, iz kojih je, međutim, mogao saznati da se Goreta u to vrijeme nije zadržavao u toj gostionici. Onda je optuženi Barač nazvao u Goretin stan. Najprije se javila svjedokinja Scharf i dala onda aparat Goreti. Zadnje imenovani - koji je u to vrijeme gajio veliko nepovjerenje prema Baraču - uključio je najprije magnetofon da snimi razgovor. I s Goretom je Barač razgovarao samo o beznačajnim stvarima. Goreta je imao dojam da je Barač htio brzo okončati razgovor.

Kad je Huber - kako je dogovoreno - kratko vrijeme nakon toga opet nazvao Barača, rekao mu je ovaj da je Goreta u svom stanu u Gaertnerstrasse u Saarbrückenu. To je priopćenje uslijedilo riječima 'naš prijatelj je kod kuće'. Da li je Barač u okviru tog razgovora izvijestio Hubera o tome da je pored Gorete u stanu i svjedokinja Scharf, nije moglo biti pojašnjeno u glavnoj raspravi.

Kratko prije 19 sati uputili su se optuženi Huber i Lapčević prema stanu svjedoka Gorete. Prije toga ostavili su svoj osobni automobil u blizini Gaertnerstrasse, povoljno za bijeg preko gradske autoceste, B 406. Stupili su u kuću kroz ulazna vrata, koja nisu bila zaključana, i tamo odmah našli Goretin stan, iako se tada na ulaznim vratima stana - kao ni kod drugih stanara u toj kući - nije nalazila pločica s imenom. Nakon što

je optuženi Lapčević pozvonio, otvorio je Goreta vrata za širinu od oko 30 do 40 cm. Huber i Lapčević - koje optuženi Barač očito nije dostatno izvijestio - bili su pomalo iznenađeni izuzetno jakom staturom svjedoka Gorete koji je stajao pred njima. Goreta je vidio dvojicu njemu nepoznatih optuženih, koji su obojica imali svoju desnu ruku u džepu kaputa odnosno jakne i slutio je opasnost. Zanijekao je Lapčevićevo pitanje da li je on Goreta i pokušao zatvoriti vrata stana. Pritom je još zamijetio kako optuženi Huber počinje vaditi svoju ruku iz džepa i spoznao da Huber u toj ruci drži oružje. Pokušaj, da pred dvojicom optuženih zatvori vrata stana, nije mu međutim uspio, jer su se Huber i Lapčević izvana bacili na vrata. Goreta je munjevito shvatio da ne može više zatvoriti vrata, iznenada je popustio za optužene, koji su gurali izvana, i odskočio nadesno prema zatvorenim vratima spavaće sobe. Vrata su se otvorila, svjedok Goreta bacio se na svoj krevet i zgrabio svoj revolver marke Smith i Wesson, kalibar 38, koji je bio sakriven ispod jastuka.

U međuvremenu su Huber i Lapčević ušli u predsoblje stana. Lapčević, koji se pritom nalazio malo lijevo od Hubera, spoznao je da je Goreta, gledano s njegove strane, nestao na lijevo u mračnoj spavaćoj sobi. Huber, koji je stajao malo na desno iza Lapčevića, nije to mogao razaznati, jer mu je viši Lapčević zaklanjao vidik na lijevo. Huber je gledao u hodnik na desno u jasno osvijetljen dnevni boravak gdje je u udaljenosti od najviše 3 metra vidio da stoji svjedokinja Vinka Koljanin, rođ. Goreta, koja je tada bila u 5. mjesecu trudnoće. Optuženi Huber digao je pištolj i pucao na svjedokinju. Pucanj je probio gornji rub tapecirunga sjedaćeg kompleta i komad odjeće, koji je ležao na tom mjestu, okrznuo lijevu natkoljenicu svjedokinje, gdje je ostavio oko 3 centimetra široku posjekotinu, prošao kroz zatvoreno prozorsko staklo balkonskih vrata i ostao u zidu barake koja je stajala u stražnjem dvorištu imanja.

Sad je pucao Goreta, koji je iz svoje mračne spavaće sobe vidio vatru iz oružja, koje je koristio Huber, u hodniku stana. Još uvijek ležeći na svom krevetu, ispalio je tri hica, a ustajući još jedan hitac u pravcu optuženih Hubera i Lapčevića. Jedan od projektila pogodio je optuženog Lapčevića, probio njegovu lijevu nadlakticu, onda ušao u grudni koš i prouzročio po život opasnu povredu u području lijevog plućnog krila i srca. Zbog ovog jakog i za optuženike neočekivanog otpora Gorete nisu Huber i Lapčević više vidjeli nikakvu mogućnost da ostvare svoj naum da ubiju Goretu. Napustili su stan i kuću u bijegu.

Iz hodnika svog stana nišanio je Goreta svojim oružjem još jednom na glavu optuženog Hubera, koji je bježeći već bio u stubištu, te pritisnuo obarač. Hitac - koji bi po mišljenju Gorete bio Hubera i pogodio - nije međutim ispaljen nego je zapeo u oružju.

Iz Goretinog stana trčali su optuženi Huber i Lapčević razdvojeno i zaobilaznim putem do svog parkiranog osobnog vozila, spremnog za bijeg, gdje su se opet sreli. Obojica su lako shvatila, da je Lapčević teško ranjen, vozili su - a da u Saarbrückenu nisu potražili liječničku pomoć - bez prekida direktno za München gdje je Huber optuženog Lapčevića dopremio u bolnicu Schwabing i tamo čekao da dođe policija.

Optuženi Barač bio je tijekom večeri 13. 12. 1980. u Münchenu u raznim barovima. U 'Maxi-Baru' se oko 20 sati raspitivao kod konobarica, koje tamo rade, Brigitte Praher i Jutta Hale, gdje su suoptuženi Huber i Lapčević. Poglavito je Barač

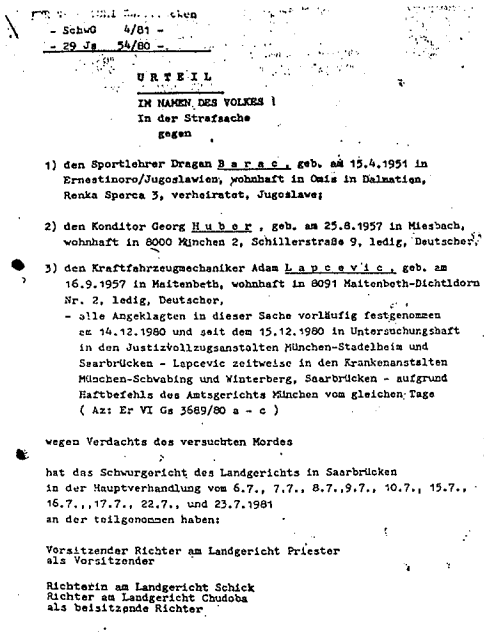

- SchwG 4/81 -
- 29 Js 54/80 -

URTEIL

IM NAMEN DES VOLKES !
In der Strafsache
gegen

1) den Sportlehrer Dragan B a r a c , geb. am 15.4.1951 in Ernestinoro/Jugoslawien, wohnhaft in Omis in Dalmatien, Renka Sperca 3, verheiratet, Jugoslawe;

2) den Konditor Georg H u b e r , geb. am 25.8.1957 in Miesbach, wohnhaft in 8000 München 2, Schillerstraße 9, ledig, Deutscher,

3) den Kraftfahrzeugmechaniker Adam L a p c e v i c , geb. am 16.9.1957 in Maitenbeth, wohnhaft in 8091 Maitenbeth-Dichtldorn Nr. 2, ledig, Deutscher,

- alle Angeklagten in dieser Sache vorläufig festgenommen am 14.12.1980 und seit dem 15.12.1980 in Untersuchungshaft in den Justizvollzugsanstalten München-Stadelheim und Saarbrücken - Lapcevic zeitweise in den Krankenanstalten München-Schwabing und Winterberg, Saarbrücken - aufgrund Haftbefehls des Amtsgerichts München vom gleichen Tage (Az: Er VI Gs 3589/80 a - c)

wegen Verdachts des versuchten Mordes

hat das Schwurgericht des Landgerichts in Saarbrücken in der Hauptverhandlung vom 6.7., 7.7., 8.7.,9.7., 10.7., 15.7., 16.7.,17.7., 22.7., und 23.7.1981 an der teilgenommen haben:

Vorsitzender Richter am Landgericht Priester
als Vorsitzender

Richterin am Landgericht Schick
Richter am Landgericht Chudoba
als beisitzende Richter

Presuda protiv Lapčevića, Hubera i Barača, 1980.

pitao barske dame znaju li gdje bi mogao naći prvog, drugog ili obojicu.

U Saarbrückenu je Goreta odmah izrazio policiji sumnju da iza napada na njega stoji optuženi Barač. Nakon što je i münchenska policija saznala o pucnjavi u Saarbrückenu - povezala je s povredom optuženog Lapčevića, kojega je Huber dopremio u bolnicu Schwabing - uhićena su trojica optuženih u predležećem predmetu u nedjelju, 14. 12. 1980. u Münchenu...

Pri utvrđenom činjeničnom stanju sva su trojica optuženih kriva zbog pokušanog zajedničkog umorstva svjedoka Gorete, a optuženi Huber nadalje zbog pokušaja ubojstva svjedokinje Koljanin.

Barač, Huber i Lapčević zajednički su donijeli odluku da ubiju svjedoka Goretu kako bi stekli nagradu, koja je za to raspisana, od 1 milijun dinara. Njihov motiv bila je dakle pohlepa. Tko je spreman, ubiti drugog čovjeka samo da bi za to bio plaćen od trećih, postupa na takav odbojan način enormne pohlepe koja prelazi općeljudsko stremljenje za dobiti i nedvojbeno se može svrstati pod pojam pohlepe u par. 211 StGB (Kazneni zakonik, op. a.). *Raspisana premija na glavu bila je za optužene odlučujući motiv da donesu odluku za ubojstvo Gorete. Sva trojica optuženih nalazila su se u vrijeme kad je djelo počinjeno, u novčanim poteškoćama i trebao im je novac. S nagradom, koju su očekivali, već su raspolagali na taj način da su utanačili da će 1 milijun dinara ravnomjerno podijeliti među sobom. Sva trojica optuženih su priznala da je novac igrao ulogu u njihovim razmišljanjima. Da li su i drugi motivi bili u igri pri njihovoj odluci da ubiju Goretu, može se na koncu zanemariti; možebitni drugi motivi svakako nisu bili odlučujući. Ni Huber niti Lapčević nisu za svoju odluku da ubiju Goretu, mogli dati drugo uvjerljivo očitovanje nego da se domognu nagrade. Odlučujuće, međutim, za uvjerenje suda da je Huberu i Lapčeviću bilo do nagrade na glavu jest da je prema navodima sve trojice optuženih doduše već prije govoreno o novcu i možebitnom ubojstvu Gorete, no Huber i Lapčević odvezli su se u Saarbrücken tek kad im je Barač priopćio da ponuda iz Jugoslavije i dalje važi.*

Ali i optuženi Barač je postupao pohlepno. I njemu je u svezi s odlukom za napad na Goretu u prvom redu bilo do raspisane nagrade. On je bio taj koji je prigodom pretresanja svojih novčanih poteškoća - to je njegov vlastiti iskaz - prvi puta svoje suoptuženike izvijestio o tome kako bi ubojstvom Gorete mogao lako doći do novca. Doduše je Barač možda ranije bio izvrgnut pritisku od strane jugoslavenske tajne službe s obzirom na ubojstvo Gorete; kad je u razgovoru s Huberom i Lapčevićem spomenuo ponudu, koja mu je prije data, i raspitivao se u Jugoslaviji o njezinom daljnjem postojanju, nije prema njegovim vlastitim navodima više osjećao da mu prijeti

jugoslavenska tajna služba. Doduše je Barač u tijeku glavne rasprave izjavio, da sa cijelom stvari nije htio imati posla; istodobno je izjavio da je za sebe u Jugoslaviji očekivao prednosti od ubojstva Gorete koje izvedu Huber i Lapčević. I na koncu je i optuženi Barač trebao sukladno utanačenju dobiti svoj udjel u nagradi. Sve u svemu dopuštaju te okolnosti prema shvaćanju suda samo jedan zaključak da je za pothvat, da se ubije Goreta odlučujući navodeći razlog bio i za Barača očekivani novac...

Prosuđujući sve te razloge, činila se sudu glede pokušaja umorstva Gorete primjerenom kazna zatvora od 13 godina za Barača, 12 godina za Hubera i 8 godina za Lapčevića. Kod Hubera smatra sud za još jedan pokušaj ubojstva svjedokinje Koljanin s obzirom na gore navedena razmatranja odmjeravanja kazne ispravnom kaznu od 10 godina.

Uzevši još jednom u obzir sva razmatranja za odmjeravanje kazne, stvorio je sud iz te dvije pojedinačne kazne, uz povećanje početne kazne od 12 godina, sukladno paragrafima 53, 54 Kaznenog zakonika, ukupnu kaznu zatvora od 14 godina.

Izrečene visoke kazne zatvora činile su se potrebnima da bi se optuženima svom oštrinom pojasnilo da takve metode ubijanja (Killera) pravni poredak ne može trpjeti. Konačno su određene kazne bile potrebne i s općenito preventivnih stajališta da se u svoj razgovijetnosti pojasni da se ne može trpjeti da se na tlu naše države izvode inozemni nalozi za plaćene ubojice i da se unutardržavni problemi neke druge zemlje ne smiju rješavati umorstvom, odnosno pokušajem umorstva, u našoj zemlji."

Franjo Goreta i Dragan Barač stavili su se na raspolaganje hrvatskoj vojsci nakon početka velikosrpske agresije te su se 1994. godine sreli u Zagrebu. Barač je tom prigodom otkrio neke nepoznate detalje iz vremena pripreme Goretinog ubojstva:

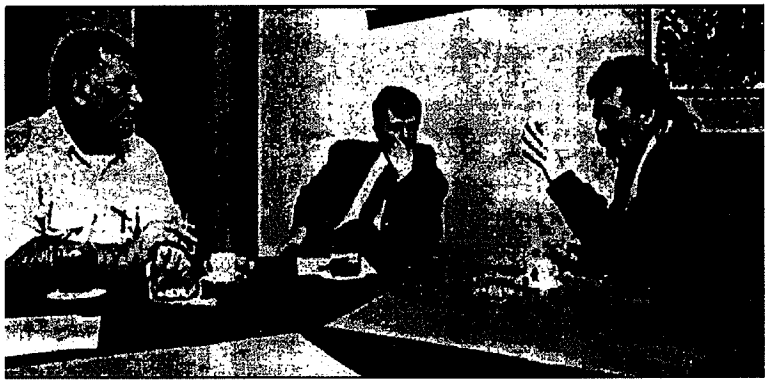

Franjo Goreta (lijevo) i Dragan Barač (desno) u razgovoru s novinarom "Nedjeljne Dalmacije" Antom Gugom, 1994. u Zagrebu

"U strahu za moju obitelj koja se nalazila u domovini, a i za moju osobnu sigurnost, ja sam stalno izvrdavao da ne napravim ono što je od mene zahtijevao Blagoje Zelić. Najprije je tražio da ja Franju Goretu ubijem željeznom štangom. Pored svih obećanja - novac, položaj, oslobođenje od kazne itd. - ja to nisam napravio. Kada ni to nije pomoglo, pribjegli su tvrdim prijetnjama meni osobno i mojoj obitelji.

Ovdje moram napomenuti da sam ja stvarno bio doveden dotle da ja to i napravim. U proljeće 1980. sam bio pozvan u Sloveniju na Bled gdje sam se sastao sa Zelićem i jednim starijim čovjekom kojega je Zelić oslovljavao sa 'Stari'. Poslije tog susreta par nedjelja poslije su me pozvali u Ljubljanu gdje me je sačekao Zelić u društvu

meni nepoznate osobe. Tada su mi dali pištolj s prigušivačem.

U međuvremenu su dvije osobe stigle iz Beograda te donijeli ampule za uspavljivanje i posebnu municiju. Po povratku u Njemačku, ja sam otišao kod Gorete te tu istu večer upotrijebio ampule. Iako su Goreta i njegova zaručnica pali u dubok san, ja sam tada shvatio da ih ne mogu ubiti. Sutradan sam javio Zeliću da ampule nisu djelovale. U džepu sam imao putovnicu na prezime Mandić i zrakoplovnu kartu za Francusku.

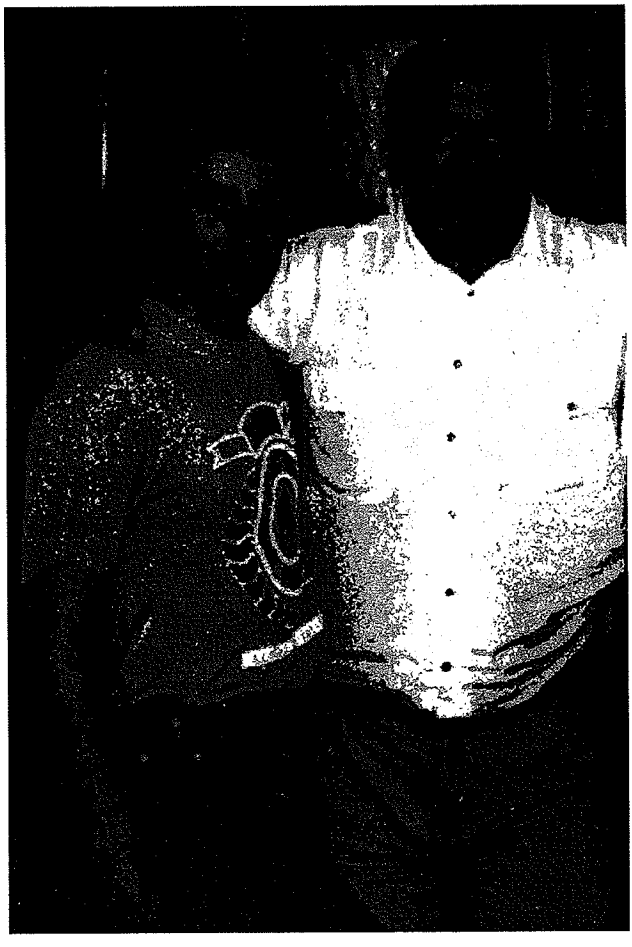

Franjo Goreta (desno) i autor knjige, 1992.

Da sam to tada učinio, mogao sam za par sati nestati. Poslije su me ponovno pozvali u Zagreb gdje me je sačekao Zelić te mi rekao da će sa mnom ići dva čovjeka te da je moj posao da ih uvedem kod Franje Gorete a da će oni izvršiti posao. Po povratku u Saarbrücken obavijestio sam Zelića da Franjo u mene sumnja i da ja ne mogu više njemu prići.

Tada su ponovno počeli kontakti od strane Zelića s naredbom da nađem dva izvršitelja te da im dam Franjinu sliku i adresu. Tada su kod mene već trenirali Lapčević i Huber. Ja sam im adresu dao, ali ne i sliku".

Franjo Goreta se odlučio, 12. svibnja 1999, preko svoga odvjetnika Krešimira Krsnika, podnijeti kaznenu prijavu protiv Blagoja Zelića:

"1. Oštećenik Franjo Goreta, kao istaknuti hrvatski politički emigrant, bio je žrtvom pokušaja ubojstva, koje su počinili Dragan Barač, Georg Huber i Adam Lapčević 13. 12. 1980. u Saarbrückenu u SR Njemačkoj.

Sve navedene osobe su kao supočinitelji tog pokušaja ubojstva presudom Zemaljskog suda u Saarbrückenu, koja nosi brojeve SchwG 4/81 i 29 Js 54/80, oglašeni 23. 7. 1981. krivima, te osuđeni na dugotrajne zatvorske kazne - Barač na 13 godina, Huber na 14 godina i Lapčević na 8 godina zatvora.

Djelo pokušaja ubojstva je kvalificirano po Paragrafu 211 Kaznenog zakona SR Njemačke /Par 211 StGB/ kao 'pokušaj ubojstva iz pohlepe', a jer je utvrđeno da je

za te počinitelje novac bio glavni motiv donošenja odluke o ubojstvu oštećenika, očekujući nagradu od 1 milijun dinara, koju bi ravnomjerno raspodijelili među sobom.

Za Baraca sud je, doduše, dopustio i to da je ranije bio izvrgnut pritisku od strane jugoslavenske tajne službe /da ubije oštećenika/, ali je konačno ocijenio da je i za njega očekivani novac bio odlučujući faktor za odluku.

Dokaz: fotokopija izvornika navedene presude na njemačkom jeziku i prijevod te fotokopije na hrvatski jezik, pri čemu se zaključci o pravnoj kvalifikaciji pokušaja ubojstva kao onog iz pohlepe nalaze na str. 23. i 24. hrvatskog prijevoda.

2. Oštećenik je od početka znao da iza pokušaja njegova ubojstva, koje nije završilo smrću samo zahvaljujući izuzetnoj snazi, inteligenciji i spretnosti u samoobrani, stoje jugoslavenske tajne službe, koje su godinama vrebale priliku da ga likvidiraju, i to iz osvete što je oštećenik 1966. u Stuttgartu, ne htijući postati plaćenim ubojicom tih istih službi, izlaz potražio u ubojstvu tadašnjeg jugoslavenskog konzula u tom gradu Save Milovanovića. Oštećenik se, nakon izvršenja tog djela, sam prijavio njemačkoj policiji, bio osuđen na zatvorsku kaznu od 8 godina i tu kaznu u cijelosti izdržao u SR Njemačkoj.

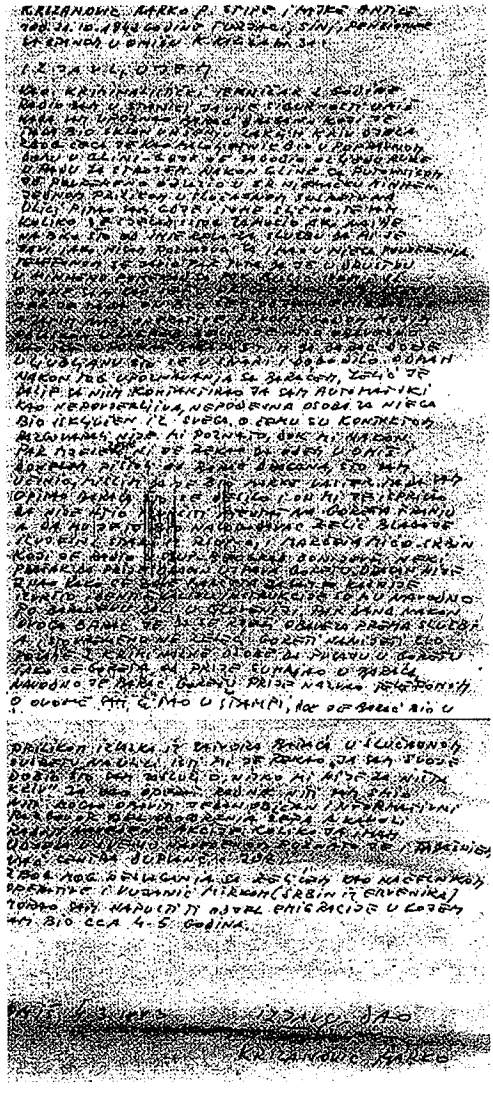

Faksimil izjave Marka Križanovića, 1993.

Nakon uspostavljanja samostalnosti Republike Hrvatske, u Domovinu se vraća i oštećenik i Drago Barač, koji je u SR Njemačkoj također bio izdržao kaznu na koju je osuđen zbog pokušaja ubojstva oštećenika.

Iako je oštećenik znao da su naredbodavci za njegovu likvidaciju agenti tajne jugoslavenske službe, te iako je znao da je motiv za njegovu likvidaciju osveta zbog ranije počinjenog ubojstva konzula Milovanovića, tijekom kaznenog postupka u Saarbrückenu nisu bile razotkrivene sve pojedinosti iz pozadine, a napose ne koje su poimence osobe bile naredbodavci Dragi Baraču, koji je, nakon dugog nagovaranja, a ne mogavši sam, osobno, ubiti oštećenika, preuzeo na sebe organizaciju atentata.

Te je pojedinosti oštećenik saznao tek naknadno, 1994., u neposrednom kontaktu s Dragom Baračem.

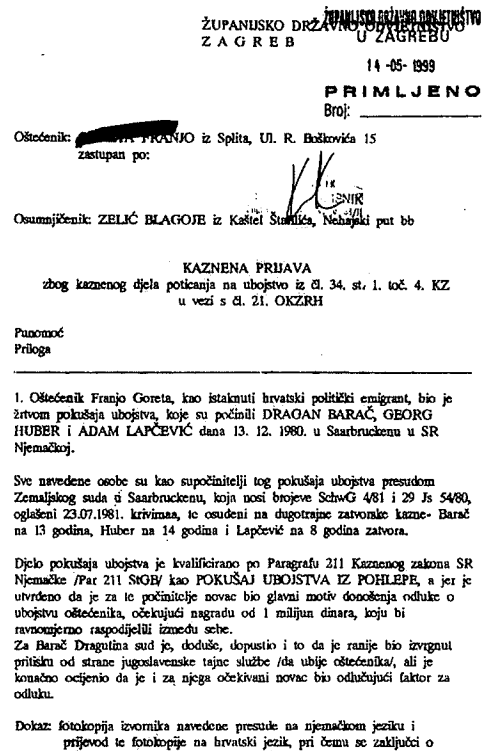

ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
ZAGREB

ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U ZAGREBU

14 -05- 1999

PRIMLJENO
Broj:

Oštećenik: [redacted] FRANJO iz Splita, Ul. R. Boškovića 15
zastupan po:

Osumnjičenik: ZELIĆ BLAGOJE iz Kašteli Štafilića, Nehajski put bb

KAZNENA PRIJAVA
zbog kaznenog djela poticanja na ubojstvo iz čl. 34. st. 1. toč. 4. KZ
u vezi s čl. 21. OKZRH

Punomoć
Priloga

1. Oštećenik Franjo Goreta, kao istaknuti hrvatski politički emigrant, bio je žrtvom pokušaja ubojstva, koje su počinili DRAGAN BARAČ, GEORG HUBER i ADAM LAPČEVIĆ dana 13. 12. 1980. u Saarbruckenu u SR Njemačkoj.

Sve navedene osobe su kao supočinitelji tog pokušaja ubojstva presudom Zemaljskog suda u Saarbruckenu, koja nosi brojeve SchwG 4/81 i 29 Js 54/80, oglašeni 23.07.1981. krivimaa, te osuđeni na dugotrajne zatvorske kazne- Barač na 13 godina, Huber na 14 godina i Lapčević na 8 godina zatvora.

Djelo pokušaja ubojstva je kvalificirano po Paragrafu 211 Kaznenog zakona SR Njemačke /Par 211 StGB/ kao POKUŠAJ UBOJSTVA IZ POHLEPE, a jer je utvrđeno da je za te počinitelje novac bio glavni motiv donošenja odluke o ubojstvu oštećenika, očekujući nagradu od 1 milijun dinara, koju bi ravnomjerno raspodijelili između sebe.
Za Barač Dragutina sud je, doduše, dopustio i to da je ranije bio izvrgnut pritisku od strane jugoslavenske tajne službe /da ubije oštećenika/, ali je konačno ocijenio da je i za njega očekivani novac bio odlučujući faktor za odluku.

Dokaz: fotokopija izvornika navedene presude na njemačkom jeziku i prijevod te fotokopije na hrvatski jezik, pri čemu se zaključci o pravnoj kvalifikaciji pokušaju ubojstva kao onog iz pohlepe nalaze na str. 23. i 24. hrvatskog prijevoda.

Faksimil kaznene prijave Franje Gorete protiv Blagojice Zelića, 1999.

Drago Barač je u kontaktu s oštećenikom 1994. u Hrvatskoj ovome otkrio da je njegov neposredni naredbodavac bio Blagoje Zelić, operativac središta SDS-a u Splitu. Opisao mu je da se s prijavljenim sastajao više puta tijekom 1979. i 1980. i to najprije dva puta u Sloveniji /Ljubljana/, a zatim u Zagrebu.

Prigodom prvog susreta u Ljubljani prijavljeni je predložio Dragi Baraču da likvidira oštećenika, navodeći kao razlog prethodno ubojstvo konzula Milovanovića, a uz to obećavajući mu različite pogodnosti u Jugoslaviji / poništavanje jedne zatvorske kazne, stan/ , a posebno i novac. Pri drugom susretu u Ljubljani prijavljeni je dao Baraču da između 2 pištolja s prigušivačima izabere jedan kojim će likvidirati oštećenika, a Barač je izabrao pištolj marke 'Browing'. Dobio je tom prigodom od prijavljenog i 2 ampule s uspavljujućim sredstvom, te uputu da time uspava oštećenika i onda ga u snu likvidira.

Treći sastanak s prijavljenim je bio u Zagrebu koncem 1980. u hotelu 'Sport' kada je Barač napokon rekao prijavljenome da nije mogao osobno /zbog prijateljskog odnosa prema oštećeniku/ ovoga likvidirati, nakon čega prijavljeni predlaže najprije varijantu da pošalje dva 'svoja' čovjeka koja će to učiniti, a da Barač samo odvede ubojice na lice mjesta, da bi konačno u tom dogovoru u Zagrebu bila ipak usvojena varijanta da će oštećenika ubiti Barač za nagradu od 100.000,00 DEM, nakon čega bi mu bilo od strane prijavljenoga omogućeno da iz SR Njemačke pobjegne u Francusku, a u Jugoslaviji bude poništena kazna zatvora od 1 godine /na koju je Barač bio pravomoćno osuđen zbog kaznenog djela pokušaja ubojstva u prekoračenju granica nužne obrane/, a koja je činjenica, prema prikazu Barača, bila odlučujućom da je napustio Hrvatsku i u SR Njemačkoj pristao kontaktirati s agentima UDB-e.

Na zahtjev prijavljenoga Barač mu je vratio pištolj 'Browing'.

Napokon, Drago Barač je za neposredno izvršenje ubojstva angažirao Georga Hubera i Adama Lapčevića, koji su pristali oštećenika ubiti za novac koji im je trebao predati Barač, nakon što ga sam dobije od prijavljenog. Barač im je dao podatke o mjestu stanovanja oštećenika, nakon čega oni dolaze 13. 12. 1980. u stan oštećenika, gdje, pri pokušaju da njega ubiju, biva pogođena i ranjena i sestra oštećenika, dok je oštećenik smrt izbjegao pobjegavši u drugu sobu i sam pogodivši Lapčevića, a kako to

sve proizlazi iz priložene presude Zemaljskog suda u Saarbrückenu.

Dokaz:

- *kao za toč. 1. prijave*
- *pismena izjava Marka Križanovića, odn. i njezin prijepis strojem /preslik/ u prilogu,*
- *saslušanje svjedoka Marka Križanovića, Omiš, K. Kačića 31,*
- *pismena izjava Drage Barača, odn. i njezin prijepis strojem /preslik/,*
- *saslušanje svjedoka Drage Barača iz Omiša,*
- *napis u 'Nedjeljnoj Dalmaciji' od 14. veljače 1994. pod naslovom 'Nedjeljna sučeljavanja', u presliku,*
- *saslušanje oštećenika kao svjedoka,*
- *po potrebi drugi dokazi.*

3. Oštećenik je, u duhu svehrvatske pomirbe, Baraču oprostio njegov postupak, a jer se ovaj i iskreno pokajao, ali ga nije oprostio naredbodavcu - prijavljenomu Blagoju Zeliću.

Prijavljeni je iz osvete, koja je bila bezobzirna, a jer je oštećenik u cijelosti izdržao kaznu zatvora zbog ubojstva jugoslavenskog konzula Milovanovića, nagovarao, tijekom 1979. u Sloveniji, a konačno i uspio nagovoriti 1980. u Zagrebu, Dragu Barača, da ovaj za novčanu nagradu /iznos od 100.000 DEM/ ubije oštećenika u SR Njemačkoj, nakon čega je Drago Barač za tu rabotu angažirao Georga Hubera i Adama Lapčevića, koji su trebali, također uz novčanu nagradu, izvršiti sam čin ubojstva, te im dao potrebne upute, uključujući i skicu s oznakom stana oštećenika, u skladu s kojim uputama, i zbog očekivane novčane koristi, su oni dana 13. 12. 1980. u Saarbrückenu došli u stan oštećenika i tamo ga pucanjem iz vatrenog oružja pokušali ubiti, pri čemu je Huber pucao i u sestru oštećenika, ali nisu uspjeli oštećenika ubiti, jer se ovaj svojom snagom i spretnošću spasio, ranivši pri tome u samoobrani Lapčevića.

Prema tome, prijavljeni je počinio tijekom 1979. i 1980. u Ljubljani i Zagrebu iz bezobzirne osvete kazneno djelo poticanja na ubojstvo iz koristoljublja, koje su neposredni počinitelji iz koristoljublja i pokušali, čime je počinio kazneno djelo iz čl. 34. st. 2. toč. 4. KZRH u vezi s čl. 21. st. 1. OKZRH, a za koje se djelo može izreći kazna zatvora od 20 godina, a kako protiv prijavljenog do sada nije vođen kazneni postupak, to oštećenik podnosi ovu prijavu i predlaže da se protiv prijavljenog pokrene taj postupak".

Dva mjeseca kasnije, a svega nekoliko dana nakon saslušanja u povodu te prijave, istražnom sudu u Splitu stigla je obavijest da je Blagoje Zelića umro 24. srpnja 1999., pa je istraga – sukladno *Zakonu o kaznenom postupku* RH - obustavljena.

Priprema ubojstva Drage Sudara

U iseljeništvu se pričalo o raznim ubojstvima i planiranim atentatima na političke iseljenike, pa je u tome ponekad bilo i neutemeljenih nagađanja. Međutim, nitko nikada nije spominjao da je Udba planirala ubiti Dragu Sudara, jednog od najbližih suradnika Brune Bušića. O tome je prvi progovorio Božidar Spasić, službenik Druge uprave SSUP-a, u knjizi

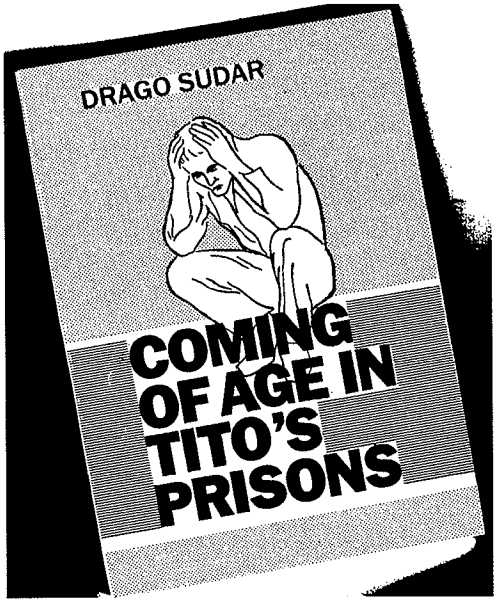

Faksimil naslovnice knjige Drage Sudara, 1987.

Lasica koja govori koja je u Beogradu objavljena sredinom 2000. godine, da je atentat na Sudara planiran u drugoj polovici travnja 1981:

"Krajem 1980. godine i početkom 1981. u našu središnjicu učestalo su počeli pristizati podaci o sve većoj koncentraciji i pripremama ustaša za upade u zemlju i napade na naše građane u inozemstvu, a posebno na naša konzularna predstavništva. Očekivalo se da se naša Služba adekvatno postavi prema tim namjerama, da spriječi planirane akcije i izvrši kontraudare.

- Ti, mali, spremaj se na put. Ideš u Pariz. Kupi kartu, spremi putovnicu na tuđe ime, a detalje ćeš dobiti kasnije!

Bilo je to naređenje mog načelnika Stanka Čolaka, izdato na samom početku radnog dana. I bio je to znak da ulazim u sferu teških tajnih operacija. Prvi put u životu krenuo sam u Europu i to ne kao Božidar Spasić, već kao Boško Rakić, dakle - kao čovjek lažnog imena i identiteta.

Prva tajna obavještajca je njegovo lažno ime. Konspirativnost se može sačuvati i pravim imenom. Međutim, lažno ime se određuje zbog sigurnosti ne samo operativca koji ga koristi, već i zbog sigurnosti zemlje za koju obavještajac radi. U slučaju takozvanog 'padanja', operativac se lako može proglasiti za kriminalca koji putuje s falsificiranom putovnicom, čime zemlja koja ga šalje štiti svoju akciju i sebe, a operativcu neka Bog pomogne.

Ime koje sam odabrao za svoju putovnicu inače je ime nekog mog daljnjeg, preminulog rođaka, a podaci o mom novom identitetu bili su približni stvarnim, da bih se njih u slučaju 'padanja' mogao lakše sjetiti.

U Parizu se tog travnja spremala velika operativna akcija koju je Služba nazvala 'Ruža'. Obuhvaćala je čak i plan likvidacije jednog broja ustaških terorista, među kojima je prednjačio Drago Sudar. Njegovo prebivalište bilo je u Americi, ali se tog proljeća preselio u Pariz zbog organizacije ustaške akcije koju smo namjeravali spriječiti.

Planirano je da do Pariza putujem vlakom, a da se iz Francuske vratim zrakoplovom. Zadatak mi je bio da preko četiri granice - naše, talijanske, švicarske i francuske - prokrijumčarim pištolj marke 'Walter' kalibra 7,65 (naše, inače, najomiljenije oružje). Ako sigurno stignem u Pariz, pištolj je trebalo ostaviti u hotelu čije sam ime dobio i na mjestu koje mi je označeno, a odatle bi ga preuzeo agent.

U Pariz sam stigao u šest sati ujutru, u osam sam obavio posao u hotelu. Imao sam nalog da do deset sati prije podne budem najmanje deset kilometara udaljen od hotela, a da u podne na terminalu zračne luke Orly čekam zrakoplov za Beograd. Sve skupa, u Parizu sam boravio tek nekoliko sati. I što se mene tiče, cijela akcija i putovanje

bili su uspješno izvedeni, ali epilog kompletne akcije 'Ruža' bio je - ništica. Ustaše su odustale od svoje akcije, a Drago Sudar je napustio Francusku noć prije našeg dolaska.

Učešće u akciji 'Ruža' bilo je za mene, kao obavještajca, 'vatreno krštenje'. To prvo iskustvo pamti se, do najsitnijih detalja, čitavog života. Tako i ja pamtim da sam u Veneciji, prvom gradu u inozemstvu u kojemu sam ikada bio, čekajući presjedanje vlaka za Pariz, kupio bocu vina za kolege iz kancelarije. Potpuno sam zaboravio da u Francuskoj postoje mnogo bolja vina. Francuski carinici su, kada sam napuštao Orly, s neskrivenim čuđenjem gledali u bocu koju sam ponio iz njihove zemlje".

Ubojstvo Stanka Nižića

U noći, 24. kolovoza 1981. ubijen je revolverskim hicima iz najneposrednije blizine, na svom radnom mjestu u zürišKom hotelu *Kindli*, tridesetogodišnji Stanko Nižić. ZürišKi list *Blick* napisao je u tom povodu:

"Povijet Nižićeve smrti počinje gotovo na dan točno prije pet godina. Dne 28. kolovoza 1976. eksplodirala je bomba, koja je raznijela Hrvata iz Nize, Ivana Tuksora i teško ranila sedam osoba. Policija je kod ubijenog pronašla mali crni kalendar, u kojemu se nalazilo i ime Stanka Nižića iz Züricha".

Stanko Nižić

Tuksora i Nižića povezivao je zajednički suradnik koji je ujedno bio i tajni doušnik Blagoja Zelića pod pseudonimom *Šime*. On je *Udbi* slao vrlo opaka izvješća. Jedno od njih, sastavljeno od Blagoja Zelića 8. srpnja 1977., glasi:

"Dana 9. 6. 1977. suradniku 'Šimi' u Pariz telefonom se javio emigrant Josip Katalenić iz Rima, rekavši mu da se nalazi u hotelu 'Londra' u sobi 906, telefon 770071. Rekao je da je s njim i Wilson tzv. 'Bradonja', obavještajac iz Čilea, koji po svijetu organizira atentate na čileanske ljevičare. Prema ranijem dogovoru on se želi upoznati sa suradnikom, zbog pripremanja jednog atentata na jugu Francuske.

Dalje je Katalenić javio izvoru da narednih dana, a u vrijeme održavanja Beogradske konferencije, priprema okupaciju jednog od naših veleposlanstava u Europi, najvjerojatnije u Kopenhagenu, jer je ova zemlja spominjana u telefonskom razgovoru.

Za osoblje veleposlanstva, koje bi bilo zarobljeno, diverzanti će tražiti puštanje na slobodu iz zatvora lica osuđenih prije 2 godine u Zadru, kao što su Marko Dizdar, Bilušić, Aras i još neki, te Vinka Barišića i njegove sudionice Barbare Placket, za koju je rekao da su ga zamolili – Nijemci, jer da je nedužna osuđena.

Wilson – Čileanac je, prema Kataleniću, obećao i osigurao smještaj diverzanata i zatvorenika u Čileu, ako akcija uspije, kao protuuslugu za ono što je fašistička emigracija - pod vodstvom Vladimira Sečena - učinila za vojnu huntu u Čileu do sada.

Izvor je od Katalenića bio zamoljen da 10. 6. 1977. telefonom nazove Sečena u SAD i upita ga želi li on nekoga istaknuti na listu za puštanje na slobodu, pored onih zatvorenika koji su već navedeni. Na ovo pitanje Sečen telefonom nije dao nikakav odgovor, već je 'Šimu' zamolio da kaže Kataliniću da se on na njega jako ljuti i da mu se ovaj odmah javi telefonom. Odmah, sutradan 11. 6. 1977. Sečen je suradniku napisao kratko pismo u kojemu ga upozorava da mu se telefonom ubuduće ne predstavlja pravim imenom, nego dogovorenim pseudonimom. Da se u listu za puštanje na slobodu uvrsti još i Miljenko Hrkač i da se Wilsonu prigodom susreta ne predstavi pravim imenom.

Kad je saradnik obavijestio telefonom Katalenića, uz slušanje op. radnika, kako se Sečen ljuti i da nije na poruku reagirao, te traži da mu se ovaj telefonom odmah javi, Katalenić ga je u 3 navrata poslao u p.m., nadodajući da se Sečen uvijek ljuti, uz komentar, što se treba ljutiti kad će se to za koji dan i onako saznati preko svih svjetskih novina koje će o tome pisati.

Dana 13. 6. 1977. Katalenić je pozvao suradnika u Monte Carlo i po dolasku mu saopćio da će narednih dana, on, izvor i jedan talijanski građanin, koji je nastanjen u Mentonu – Francuska, star oko 40 g., crne puti, crna valovita kosa, kalabreški tip, navodno mu roditelji žive u SAD-u i vlasnici su više hotela, s njima će u društvu jedna djevojka, stara oko 24 g., crnka, dosta lijepa, poći u Rim, svatko sa svojim iznajmljenim automobilom, i prenijeti neki, suradniku nepoznati, materijal u Italiju.

Nakon dva dana Katalenić je rekao da će se umjesto u Rim putovati u Torino, ali je nadodao da izvor treba pronaći jednu ženu koja bi sa njime bila u kolima kao kamuflaža i molio ga da za ovaj odlazak u Italiju ne govori nikome.

Rekao mu je i to da trebaju preuzeti neki materijal u vrećama i svaki od njih to voziti po 15 km, a zadnji bi to predao jednom autobusu koji bi se prebacio u Francusku.

Pored gore spomenutog talijanskog građanina s Katalenićem u društvu stalno se nalazi još jedan Talijan po imenu Antonini, star oko 35 g., malen, pogrbljena hoda, crne puti, Sicilijanac, navodno je vlasnik jednog hotela I kategorije u Nizi. Raspolaže velikim količinama novca i s Katalenićem svakodnevno kocka u poznatoj kockarnici u Monte Carlu.

U međuvremenu Katalenić je 'Šimi' rekao da je Sečen prodao cijelo imanje za ovu akciju i da je on odgovoran za pronalaženje i prebacivanje ljudi za okupaciju našeg veleposlanstva, rekavši mu otvoreno da je odabran Kopenhagen i to zato jer ta zemalja nema smrtne kazne, veleposlanstvo je izolirano i pristup mu je lagan, a policijsko osiguranje nije nikakvo.

Dana 17. 6. 1977. Katalenić je dobio telegram od Sečena u kojemu ga ovaj obavješćuje da se akcija odgađa, jer da je između emigranata predviđenih za izvršenje došlo do sukoba i nepovjerenja. Ovo je Katalenića razočaralo, tako da je Sečena pred suradnikom napao kao nesposobno piskaralo, koje nema smisla za organiziranje konkretnih akcija. Rekao je da mu je bespotrebno istjerao iz džepa 20.000 $. Odlučio je da 21. 6. 1977. leti zrakoplovom za Floridu kod Sečena, kako bi na licu mjesta ispitao zbog čega je došlo do odgađanja akcije, a svoj povratak najavio je za 27. 6. 1977. Međutim, vratio se već 26. 6. 1977. u Pariz i obavijestio izvora da je Sečen osnovao skupinu za okupaciju našeg veleposlanstva u Kopenhagenu od emigranata iz različitih organizacija i skupina, koji se međusobno poznaju i koji su iskazali nepovjerenje jedan

prema drugom. Tako je među njima došlo do sukoba, a pored toga problem je iskrsnuo i u vezi naknade koju im je Sečen obećao kao i oko smještaja poslije akcije, koji im je jamčio u ime Wilsona u Čileu.

Prigodom povratka Katalenića u Pariz, on je pored suradnika posjetio i emigranta Mirka Metera iz Prološca - Imotski, nastanjenog u Parizu, koji je za vrijeme rata bio pomorski časnik NDH, i iz tih vremena se poznaje sa Vladimirom Sečenom, koji je Katalenića upoznao s njim. Raspolažemo podacima da je Katalenić već u nekoliko navrata kontaktirao Metera u Parizu.

Katalenić se i danas nalazi u Monte Carlu - hotel Holbic - na odmoru sa ženom i sinom, starim 5 do 6 godina. On je izvoru čvrsto obećao skori dolazak u Pariz, gdje će ga upoznati sa Wilsonom u cilju dogovaranja akcije prema čileanskim ljevičarima na jugu Francuske. Također je najavio odlazak u Italiju, skupa sa suradnikom, radi prebacivanja u Francusku gore spomenutih vreća, što ranije nije učinjeno iz nama nepoznatih razloga.

Kaže izvoru da više ne vjeruje u mogućnosti Sečena da organizira akciju koja je bila zamišljena na naše veleposlanstvo u Kopenhagenu. Napominje, da je to sada opasno, jer se ne zna kome su to dosada povjerili oni emigranti kojima je to bilo povjereno, a odustali su od zadatka iz gore opisanih razloga. Suradnik je instruiran da motri Katalenićeve planove i o tome nas obavješćuje.

Oko 10. 6. 1977. u Nizu je doputovao iz Jugoslavije Ilija Matuzović, iz Donje Mahale, Brčko, SRBiH, star oko 27. g., skupa sa ženom, koja je pred porodom. Izjavio je suradniku 'Đorđu' da ga je kod njega uputio emigrant Stanko Nižić iz Züricha. Za sebe je rekao da je u zemlji izvršio neke zadatke za emigraciju i trebao biti uhićen, ali da je dan ranije uspio pobjeći. Rekao je i to da već nekoliko godina radi po zapadnoj Europi (Švicarska, SR Njemačka i Austrija) i da za emigraciju izvršava razne zadatke. Da je u zemlji bio punkt Vladimira Sečena, s kojim se dopisivao na ime neke rođakinje iz drugog mjesta. Da je u Švicarskoj prije 2 mj. bio uhićen skupa sa Stankom Nižićem, a nakon toga protjeran u zemlju. Za Nižića kaže da su skupa živjeli i stanovali i hvali ga kao izvrsnog ekstremista spremnog na svaku akciju.

Po dolasku u Nizu razočarano je izjavio da žali što je napustio zemlju, jer se u zemlji može nesmetano vršiti akcije za emigraciju za razliku od inozemstva, te izrazio želju da se ponovno vrati u zemlju ako mu se pribave mine, novac i druga diverzantska sredstva.

Kad je 'Šime' iz Pariza telefonom nazvao Nižića u Zürich i pitao ga, tko je Matuzović i može li mu se vjerovati, Nižić i Macukić za Mazurovića su kazali da je u zemlji učinio dosta poslova i navukao sumnju na sebe. Da je povjerljiv i spreman na svaku akciju, ali da mu još nedostaje iskustva i rutine, jer da bi htio stvoriti 'slobodnu' Hrvatsku za dva dana. Da se on zadovoljava manjim akcijama, a Nižić kaže da to nije u redu, već da treba rušiti poredak i državu.

Prema Nižićevu tvrđenju, on ne smije u Švicarsku, SR Njemačku, ni Austriju, pa mu je preostalo da zatraži boravak u Francuskoj, gdje će ga Nižić posjetiti u prvoj polovici 7. mj. da s njim dogovori kako bi se Matuzović vratio u zemlju i vršio akcije u korist fašističke emigracije. Potvrdio je da je u zemlji bio Sečenova veza i da se s njim dopisivao. Na kraju Nižić kaže da bi bilo dosta kad bi ga UDB-a imala u rukama i

vidjela koliko dugo van zemlje boravi, koliko je granica prešao, raspolaže novcem, a nikada nije radio.

Savjetovao je da Matuzović u Nizi traži samo boravak, a ne azil, kako bi mogao slobodno putovati u zemlju kada to zatreba.

Prema posljednjoj Nižićevoj najavi, on bi oko 12. 6. 1977. stigao u Pariz, odakle bi krenuo za Nizu, na dogovor sa Matuzovićem oko njegovog odlaska u zemlju s ciljem vršenja akcija za račun emigracije.

Suradnik je instruiran da prati namjere i planove Nižića i Matuzovića i o tome nas na dogovoreni način obavješćuje".

Švicarska i njemačka policija bile su na tragu Dinku Jukiću kao provokatoru u blizini ne samo Stanka Nižića nego i Antuna Kostića iz Münchena i Mate Kolića iz Pariza, koji će također biti ubijeni svega nekoliko mjeseci poslije Nižića. Dotične policije su imale dokaze da je Dinko Jukić s njima surađivao pod pseudonimom *Carlo*, a Beograd je od zapadnoeuropskih vlada tražio progon svih članova iz skupine – osim Dinka Jukića. Zaključak je bio jasan.

Nižić se neko vrijeme u rujnu 1977. nalazio u internaciji na francuskom otoku Porquerolles pod optužbom da je, s još čak 24 prijatelja Hrvata, 12. listopada 1977. namjeravao likvidirati jugoslavenskog diktatora Tita za vrijeme njegovog posjeta Francuskoj. Tada je, piše *Blick*, definitivno dospio na *Udbinu* listu za likvidacije.

Prema izjavi Ivana Ćurka, bivšeg šefa bosanskohercegovačke *Udbe*, za ubojstvo Nižića pripreman je *Cico 2*, ali je uhićen prije nego što je izvršio zadatak. Zaista, u dokumentaciji švicarske policije o ubojstvu Stanka Nižića nalazi se spis koji to potvrđuje. Švicarska policija je 19. lipnja 1981., dakle nešto više od mjesec dana prije ubojstva Stanka Nižića, uhitila Mihajla Paulusa u hotelu u kojem je Nižić radio i u kojemu je ubijen, zbog posjedovanja falsificiranih dokumenata:

"Okrivljenik, navodno Ivan Petrović, rođen 30. 9. 1936. u Jajcu, Bosna, Jugoslavija, jugoslavenski državljanin, vozač, sin Marka i Marije rođ. Lukić, neoženjen, navodno nastanjen u Jajcu, Bosna, - B – Jedinstva, Jugoslavija, legitimirao se njemačkom putovnicom br. D 8569532 koja glasi na Rudolf Habold, rođen 30. 9. '40, Nijemac, koja je skupa s velikim brojem ostalih isprava, sa strojem za ispisivanje putovnica i raznim žigovima, otuđena 18. 7. '75. u Nieder-Rodenu(Duisburg), Njemačka, prigodom jedne provalne krađe, proviđena vlastitom fotografijom za putovnicu.

Nije utvrđen identitet osobe. Pokreće se postupak identifikacije. Pod navedenim imenima nema zapisa u našim pohranjenim aktima. Nema zapisa o traženju.

Gore imenovani, navodno Ivan Petrović, podvrgnut je nakon prijave 19. 6. '81, 14,15 sati, u hotelu 'Kindli' u Zürichu policijskoj provjeri osobe. Pritom se legitimirao njemačkom putovnicom koja glasi na Rudolf Habold, rođen 30. 9. '40. Budući da se imenovani sumnjivo ponašao, proveden je na daljnje ispitivanje u kriminalističku policiju. Pokazalo se da se kod njega radi o jugoslavenskom državljaninu koji se izdavao za njemačkog državljanina Rudolfa Habolda. Za svoje osobne podatke naveo je da je Ivan Petrović, rođen 30. 9. '36.

Njemačka putovnica, koju je imao sa sobom, dana je na ispitivanje u laboratorij za isprave. Pokazalo se da je odnosna putovnica, skupa s velikim brojem ostalih isprava, jednim strojem za ispisivanje putovnica i raznim žigovima, otuđena u Njemačkoj u Nieder-Rodenu prigodom jedne provalne krađe.

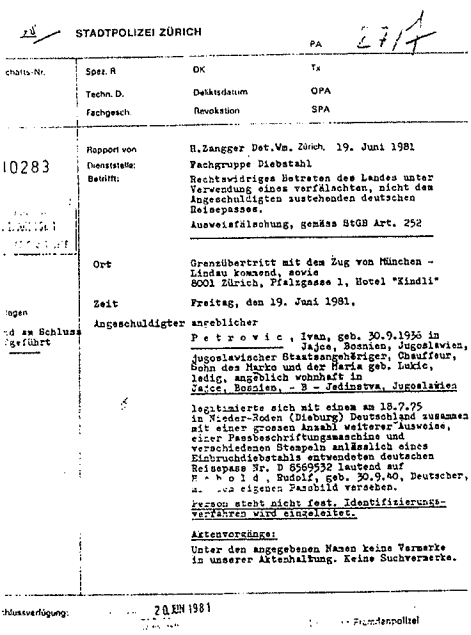

STADTPOLIZEI ZÜRICH

PA 27/4

Spez. R | OK | Tx
Techn. D. | Deliktsdatum | OPA
Fachgesch. | Revokation | SPA

10283

Rapport von: H.Zangger Det.Wm. Zürich, 19. Juni 1981
Dienststelle: Fachgruppe Diebstahl
Betrifft: Rechtswidriges Betreten des Landes unter Verwendung eines verfälschten, nicht dem Angeschuldigten ausstehenden deutschen Reisepasses.
Ausweisfälschung, gemäss StGB Art. 252

Ort: Grenzübertritt mit dem Zug von München – Lindau kommend, sowie 8001 Zürich, Pfalzgasse 1, Hotel "Kindli"

Zeit: Freitag, den 19. Juni 1981,

Angeschuldigter anreblicher
P e t r o v i c , Ivan, geb. 30.9.1936 in Jajce, Bosnien, Jugoslavien, jugoslavischer Staatsangehöriger, Chauffeur, Sohn des Marko und der Maria geb. Lukic, ledig, angeblich wohnhaft in Jajce, Bosnien, - B - Jedinstva, Jugoslavien

legitimierte sich mit einem am 18.7.75 in Nieder-Roden (Disburg) Deutschland zusammen mit einer grossen Anzahl weiterer Ausweise, einer Passbeschriftungsmaschine und verschiedenen Stempeln anlässlich eines Einbruchdiebstahls entwendeten deutschen Reisepass Nr. D 8569532 lautend auf R u d o l f , Rudolf, geb. 30.9.40, Deutscher, m. d. eigenen Passbild versehen.

Person nicht fest. Identifizierungsverfahren wird eingeleitet.

Aktenvorgänge:
Unter den angegebenen Namen keine Vermerke in unserer Aktenhaltung. Keine Suchvermerke.

Schlussverfügung: 20 JUN 1981

Fremdenpolizei

Imenovani je saslušan o postojećem činjeničnom stanju zapisnički. Naveo je da je tu falsificiranu njemačku putovnicu kupio prije cca. 2 mjeseca u Grazu od nepoznatog Nijemca za 800 DM, jer mu u Jugoslaviji zbog političkih razloga ne izdaju putovnicu. Danas ujutro stigao je vlakom iz Münchena – Lindau u Zürich gdje se smjestio u hotelu 'Kindli'.

Zanijekao je da je počinio kažnjiva djela. Novac, koji ima sa sobom, Fr. 1.750 i DM 860, da je u Jugoslaviji legalno zaradio.

Poslan je teleks na razna IP-mjesta, također je pokrenut postupak identifikacije".

Tek 19. siječnja 1982. navodni Ivan Petrović je identificiran kao Mihajlo Paulus. Nakon izdržane kazne protjeran je u Jugoslaviju.

Ivan Ćurak je izjavio da mu je poznato, odnosno da je saznao iz razgovora s glavnim bosanskohercegovačkim *udbašem*

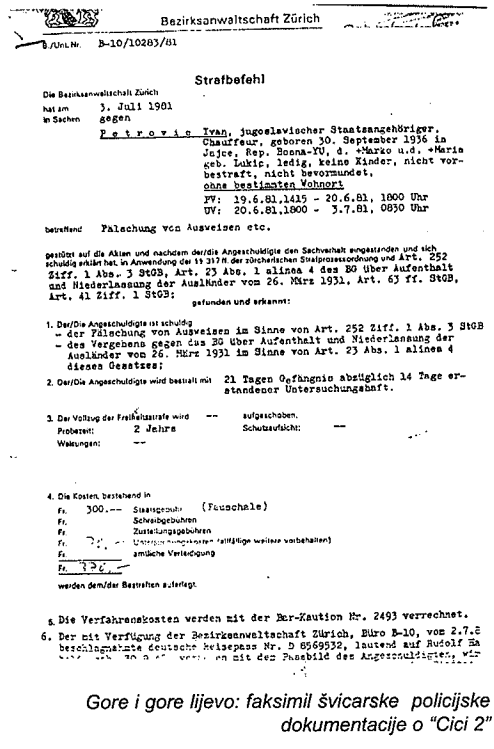

Bezirksanwaltschaft Zürich

B-10/10283/81

Strafbefehl

Die Bezirksanwaltschaft Zürich
hat am 3. Juli 1981
in Sachen gegen
P e t r o v i c Ivan, jugoslavischer Staatsangehöriger, Chauffeur, geboren 30. September 1936 in Jajce, Rep. Bosna-YU, d. +Marko u.d. +Maria geb. Lukic, ledig, keine Kinder, nicht vorbestraft, nicht bevormundet, ohne bestimmten Wohnort
FV: 19.6.81,1415 - 20.6.81, 1000 Uhr
UV: 20.6.81,1800 - 3.7.81, 0830 Uhr

betreffend Falschung von Ausweisen etc.

gestützt auf die Akten und nachdem der/die Angeschuldigte den Sachverhalt eingestanden und sich schuldig erklärt hat, in Anwendung der §§ 317 ff. der zürcherischen Strafprozessordnung und Art. 252 Ziff. 1 Abs. 3 StGB, Art. 23 Abs. 1 alinea 4 des BG über Aufenthalt und Niederlassung der Ausländer vom 26. März 1931, Art. 63 ff. StGB, Art. 41 Ziff. 1 StGB;

gefunden und erkannt:

1. Der/Die Angeschuldigte ist schuldig
– der Fälschung von Ausweisen im Sinne von Art. 252 Ziff. 1 Abs. 3 StGB
– des Vergehens gegen das BG über Aufenthalt und Niederlassung der Ausländer vom 26. März 1931 im Sinne von Art. 23 Abs. 1 alinea 4 dieses Gesetzes;

2. Der/Die Angeschuldigte wird bestraft mit 21 Tagen Gefängnis abzüglich 14 Tage erstandener Untersuchungshaft.

3. Der Vollzug der Freiheitsstrafe wird — aufgeschoben.
Probezeit: 2 Jahre Schutzaufsicht: —
Weisungen: —

4. Die Kosten, bestehend in
Fr. 300.— Staatsgebühr (Pauschale)
Fr. Schreibgebühren
Fr. Zustellungsgebühren
Fr. Untersuchungskosten (allfällige weitere vorbehalten)
Fr. amtliche Verteidigung
Fr. 330.—
werden dem/der Bestraften auferlegt.

5. Die Verfahrenskosten werden mit der Ber-Kaution Nr. 2493 verrechnet.

6. Der mit Verfügung der Bezirksanwaltschaft Zürich, Büro B-10, vom 2.7.8[illegible] beschlagnahmte deutsche Reisepass Nr. D 8569532, lautend auf Rudolf Ha[illegible] wird mit dem Passbild des Angeschuldigten, wir[illegible]

Gore i gore lijevo: faksimil švicarske policijske dokumentacije o "Cici 2"

Dolje: faksimil policijskog kartona Mihajla Paulusa, alias Ivana Petrovića

PREZIME I IME
(za udate i djevojačko prezime)

P A U L U S M I H A J L O

Nadimak
Lažna imena PETROVIĆ IVAN
Datum rođenja 30.09.1935.
Mjesto rođenja Mosl.Krčenik D.Miholjac
Općina
SR Hrvatska
Prebivalište Osijek,Plivska 55
Zanimanje stolar
SFRJ
Državljanstvo
Ime oca Ivan
Ime majke Rozalija Špaler
Ime bračnog druga

Krim. teh. obrazac 9

VEZA sa drugim evidencijama LO-1
DL-171
Dosije za osobe II-32916
Savezni-lokalni pojačani nadzor II/3
III/1 IV/1
Potrago
Kategorije učinilac k. d.
MOS II/1-a,d,b
Album fotografija

Fotografije Mihaela Paulusa iz policijske kartoteke iz 1964. i 1988.

za *specijalne zadatke*, Tomislavom Bralom, da je dotični bio glavna kontakt osoba za dogovore s *Cicom 2* te da je i sam odlazio u Zürich sa zadatkom da organizira ubojstvo Nižića i da je u tu svrhu navraćao, ili čak i spavao u hotelu u kojemu je Nižić radio kao recepcionar, i gdje je na kraju i ubijen.

Ivan Lasić, jedan od šefova jugoslavenske *Udbe*, izjavio je da je od kolega u SSUP-u čuo da je Stanka Nižića ubio profesionalni ubojica, suradnik riječke *Udbe, Pitagora*, koji se nakon povratka u Jugoslaviju navodno hvalio da je Nižiću nakon likvidacije u ruku stavio jednu šljivu i u usta jednu košticu šljive koju je sam upravo pojeo.

Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, na zahtjev oca Stanka Nižića, zatražila je od švicarskih vlasti odobrenje za odobrenje prijenosa njegovih posmrtnih ostataka u domovinu. Vlasti *Kantona Zürich* koji ima vrlo stroge propise o "brizi za grobnu tišinu preminulih", ovo je bio u povijesti tek drugi slučaj odobrenja ekshumacije i prijenosa nečijih posmrtnih ostataka. U odluci poglavarstva Grada Dietikon kod Züricha, na čijem gradskom groblju su bili pokopani posmrtni ostaci pok. Stanka Nižića, stoji: *"U Gradu Dietikonu do sada nije poznat nijedan slučaj ekshumacije. U cijelom Kantonu Zürich poznat je jedan slučaj ekshumacije, odobren zbog posebnih obiteljskih razloga. U ovom slučaju ne radi se samo o posebnim obiteljskim razlozima, već i o činjenici da je preminuli bio na glasu*

kao borac za nezavisnu hrvatsku državu te ga se stoga danas smatra nacionalnim herojem. Zbog toga treba biti pokopan u svojoj domovini. Prigodom odlučivanja između propisa o 'brizi za grobnu tišinu' i hrvatskih nacionalnih interesa, mora se uzeti u obzir da pokop preminulog 1981. nije bio moguć u njegovoj domovini, te da njegovi roditelji nisu mogli biti nazočni pogrebu u Švicarskoj. Zbog toga se ovom zahtjevu udovoljava u smislu posebnog odobrenja".

Ekshumacija posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića izvršena je 29. lipnja 1999., a ispraćaju posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića u domovinu bio je nazočan *generalni konzul* RH u Zürichu, Slavko Novokmet. Naknadni pokop posmrtnih ostataka pok. Stanka Nižića obavljen je 11. srpnja 1999. na mjesnom *Groblju Svetog Ivana* u Crvenom Grmu kod Ljubuškog. Pogrebu su bili nazočni predstavnici državne *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, *Županije hercegovačko-neretvanske*, *Općine Ljubuški* i *Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva*, kao i suborci i prijatelji pok. Stanka Nižića iz domovine iiseljeništva.

Ubojstvo Antuna Kostića

Antun Kostić, rođen 26. rujna 1943. u Brodskom Varošu, završio je bogosloviju u Đakovu i nakon toga emigrirao u SR Njemačku. U Münchenu se zaposlio u jednom poduzeću kao skladištar, a u slobodno vrijeme je igrao nogomet za tamošnju *Croatiju*. Kasnije je osnovao *Hrvatsko društvo Zrinski* i bio mu potpredsjednik.

Ustajao je rano i svakog jutra bi oko sedam sati krenuo automobilom s parkirališta ispred zgrade u kojoj je stanovao. Tako je bilo i 9. listopada 1981.

Upravo kad je prilazio automobilu, pritrčao mu je nepoznati čovjek i u njega ispalio tri hica iz revolvera cal. 7,65 s prigušivačem, od čega su dva bila smrtonosna: jedan u glavu i drugi u prsni koš. Kostić je izdahnuo na putu za bolnicu.

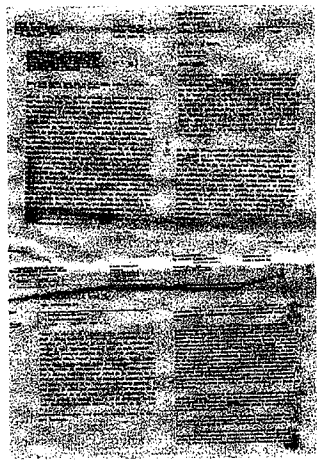

Gore lijevo: Antun Kostić

Gore desno: faksimili izvješća suradnika UDB-e o Antunu Kostiću

Dolje: rekonstrukcija ubojstva Antuna Kostića

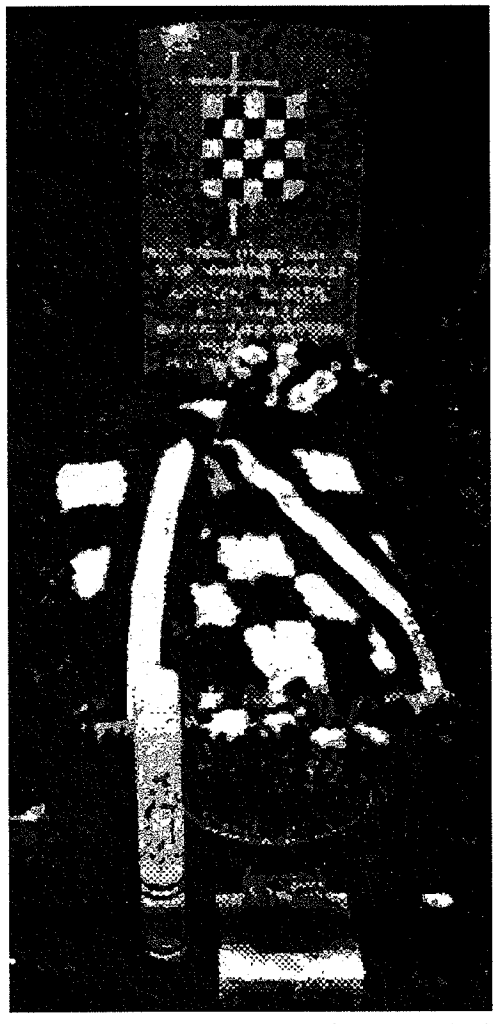

Gore: fotorobot njemačke policije ubojice Antuna Kostića, 1981.

Desno: grob Antuna Kostića na muenchenskom groblju

Prema izjavama svjedoka, ubojica je bio nizak čovjek s crnim brčićima, s kariranom kapom na glavi i crnim puloverom.

Antun Kostić je iza sebe ostavio ženu i dvije maloljetne djevojčice, Eriku i Kristinu. Pokopan je 16. listopada 1981., uz nazočnost nekoliko stotina prijatelja iz cijelog svijeta, na münchenskom groblju *Waldfriedhof*. Nad otvorenim grobom od pokojnika se oprostio vlč. Vilim Cecelja koji je rekao:

"Ante, počivaj mirno u ovoj zemlji! Borba s time što si ti pao neće prestati! Mi smo svjesni da će još mnogi od nas poginuti. Mi smo svjesni da ćemo još nekoje pokopati u tuđini. Ali taj pokop, ta smrt, taj nestanak nije propast, nego nada za našu hrvatsku budućnost".

Prema izjavi višestrukog agenta Josipa Majerskog, koju je dao njemačkoj policiji, nakon njegovog povratka u Jugoslaviju, *Udba* se posebice zanimala za Stanka Nižića i Antuna Kostića. O njima su ga više puta ispitivali *Udbini* inspektori Kazimir Rajković i Mate Prka te Max Manfreda. Majerski tvrdi da mu je na temelju tih razgovora bilo jasno kako *Udba* planira Kostićevu likvidaciju.

U blizini Antuna Kostića *Udba* je imala nekoliko agenata: suradnika *Centra Službe državne sigurnosti Tuzla* - Marijana Arlovića pod pseudonimom *Kozara*, kojega je na vezi držao Mehmed Bajrić; suradnika *Udbine centrale* u Zagrebu, Ivicu Šimunovića pod pseudonimom *Oskar*, i suradnika osječke *Udbe*, Krunoslava Pratesa pod pseudonimom *Boem*, kojega je na vezi držao Josip Perković.

Ubojstvo Mate Kolića

Tri godine nakon ubojstva Brune Bušića *Udba* je likvidirala jednog od njegovih najvjernijih prijatelja - Matu Kolića (43 god.). U ponedjeljak 19. listopada 1981., u sedam sati i 25 minuta, Mate Kolić je sa svojom suprugom Brankom, rođenom Čorluka, izašao iz stana u ulici Guichard Ucachan u Parizu. Nekoliko sekundi nakon što su ušli u automobil, odjeknula je snažna eksplozija. Branka Kolić je od pritiska eksplozije izbačena iz automobila i pritom je lakše ranjena. Mate Kolić nije uspio napustiti automobil. Izdahnuo je od rana i požara koji je zahvatio automobil. Iza sebe je ostavio dvoje maloljetne djece, Kristinu (16) i Tomislava (12).

Gore: Mate Kolić

Dolje: depeša Josipa Perkovića o Mati Koliću, 1989.

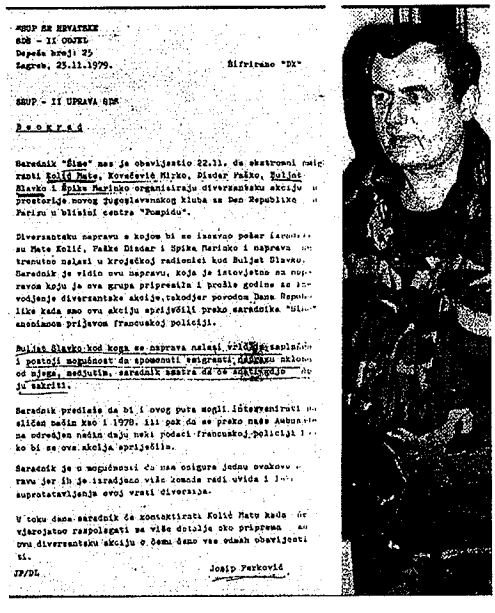

SSUP SR HRVATSKE
SDS - II ODJEL
Depeša broj: 25
Zagreb, 23.11.1979. Šifrirano "DX"

SSUP - II UPRAVA SDS

Beograd

Saradnik "Šime" nas je obavijestio 22.11. da ekstremni emigranti Kolić Mate, Kovačević Mirko, Dizdar Paško, Buljat Slavko i Špika Marinko organiziraju diverzantsku akciju u prostorije novog jugoslavenskog kluba za Dan Republike u Parizu u blizini centra "Pompidu".

Diverzantsku napravu s kojom bi se izazvao požar izradili su Mate Kolić, Paško Dizdar i Špika Marinko i naprava se trenutno nalazi u krojačkoj radionici kod Buljat Slavko. Saradnik je vidio ovu napravu, koja je istovjetna na napravom koju je ova grupa pripremila i prošle godine za izvodjenje diverzantske akcije, takodjer povodom Dana Republike kada smo ovu akciju spriječili preko saradnika "Šime" anonimnom prijavom francuskoj policiji.

Buljat Slavko kod koga se naprava nalazi vrlo je zaplašen i postoji mogućnost da spomenuti emigranti napravu nklonu od njega, međutim, saradnik smatra da će snaći gdje da ju sakriti.

Saradnik predlaže da bi i ovog puta mogli intervenirati na sličan način kao i 1978. ili pak da se preko naše Ambasade na određen način daju neki podaci francuskoj policiji i ako bi se ova akcija spriječila.

Saradnik je u mogućnosti da nam osigura jednu ovakovu napravu jer ih je izradjeno više komada radi uvida i [illegible] suprotstavljanja ovoj vrsti diverzija.

U toku dana saradnik će kontaktirati Kolić Matu kada ne vjerojatno raspolagati sa više detalja oko priprema za ovu diverzantsku akciju o čemu ćemo vas odmah obavijestiti.

JP/DL Josip Perković

Kolić je među Hrvatima u Francuskoj bio poznat kao predsjednik *Hrvatskog radničkog saveza* (HRS), a bio je i predsjednik mjesnog ogranka HNV-a. Surađivao je i s drugim hrvatskim organizacijama, primjerice *Uzdanicom* iz Australije.

Međutim, suradnik splitske *Udbe* pseudonimom *Šime* dojavljivao je Blagoju Zelću o *terorističkim aktivnostima* Mate Kolića. Na temelju više takvih dojava tadašnji šef protuemigrantskog odjela republičke *Udbe* u Zagrebu, Josip Perković, poslao je 23. studenog 1979. šifrirani brzojav br. 25 sljedećeg sadržaja u Beograd:

"Suradnik 'Šime' nas je obavijestio 22. 11. da ekstremni emigranti Mate Kolić, Mirko Kovačević, Paško Dizdar, Slavko Buljat i Marinko Špika organiziraju diverzantsku akciju na prostorije novog jugoslavenskog kluba za Dan Republike u Parizu u blizini centra Pompidou. Diverzantsku napravu kojom bi se izazvao požar izradili su Mate Kolić, Paško Dizdar i Marinko Špika, i naprava se trenutačno

nalazi u krojačkoj radionici kod Slavka Buljata. Suradnik je vidio ovu napravu, koja je istovjetna s napravom koju je ova skupina pripremila i prošle godine za izvođenje diverzantske akcije, također u povodu Dana Republike, kada smo ovu akciju spriječili preko suradnika 'Šime' anonimnom dojavom francuskoj policiji.

Suradnik predlaže da bi i ovog puta mogli intervenirati na sličan način kao i 1978. ili pak da se preko našeg veleposlanstva na određeni način daju neki podaci francuskoj policiji kako bi se ova akcija spriječila. Suradnik je u mogućnosti da nam osigura jednu ovakvu napravu jer ih je izrađeno više komada radi uvida i lakšeg suprostavljanja ovoj vrsti diverzija. U tijeku dana suradnik će kontaktirati Matu Kolića, kada će vjerojatno raspolagati s više detalja oko priprema za ovu diverzanstku akciju, o čemu ćemo vas odmah obavijestiti. Josip Perković".

Desetak dana kasnije, 3. prosinca 1979., Josip Perković šalje novi brzojav u Beograd: *"Suradnik 'Marko' nas je obavijestio da je skupina emigranata iz Pariza, Marinko Frka, Paško Dizdar, Slavko Buljat i još neki, tiskala 1. 12. 1979. 5000 letaka neprijateljskog sadržaja i raspačala ih po Parizu.*

Suradnik je predložio kontakt što je načelno prihvaćeno, o čemu ćemo vas naknadno obavijestiti. Josip Perković".

Ubojstvo Đure Zagajskog

U noći od subote na nedjelju, 26. na 27. ožujka 1983., u Münchenu je ubijen Đuro Zagajski, rodom iz Zagreba. Njegovo mrtvo tijelo, razmrskane lubanje, pronađeno je na otvorenom polju u münchenskom *Vrtu fazana*. Zagajski je također bio prijatelj i suradnik prethodno ubijenih Stanka Nižića i Antuna Kostića.

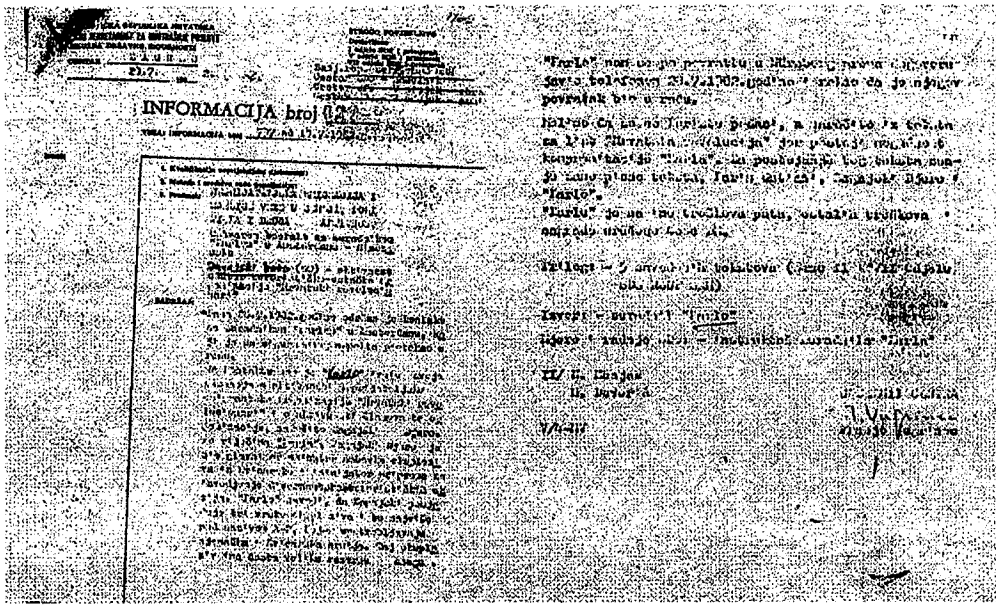
INFORMACIJA broj

Faksimil izvješća suradnika zagrebačke UDB-e "Karla", koje je predhodilo ubojstvu Đure Zagajskog, 1982.

Zaručnica Đure Zagajskog, Karin Gattini, izjavila je policiji da je Đuro te noći imao sastanak s nekim povjerljivim suradnikom i da pretpostavlja kako ga je taj namamio u *Udbinu* klopku. Policijski službenik, kad je čuo da iza ubojstva vjerojatno stoji *Udba*, izjavio je da će onda biti "teško pronaći počinitelja." Drugim riječima: istraga neće biti teška zbog činjenice što se ima posla s profesionalnim počiniteljima, nego će biti otežavana zbog *viših interesa*.

Mjesecima prije ubojstva Zagajskog, suradnik zagrebačke *Udbe* pod pseudonimom *Karlo*, dostavljao je izvješća o aktivnostima hrvatskih emigranata u Njemačkoj i Švicarskoj. Glavna osoba u tim izvješćima bio je Đuro Zagajski. U izvješću od 29. srpnja 1982., *Karlo* je optužio Zagajskog da priprema diverzantske akcije protiv Jugoslavije, pa je u Zagrebu pala odluka: "Zagajskog se mora likvidirati!"

Prema izjavama nekolicine visokih dužnosnika *Udbe*, iza pseudonima *Karlo* krio se čovjek kojem je Zagajski vjerovao - Stjepan Mesek, kojega su na vezi držali službenici zagrebačke *Udbe,* Milan Munjas i Mišo Deverić.

Trovanje Franje Mikulića

Za vrijeme *Maspoka*, Franjo Mikulić bio je gradonačelnik Jastrebarskoga i član CK SKH. U *Karađorđevu* je proglašen *ustašom*; uhićen je i osuđen na dvije i pol godine zatvora. Robiju je izdržao u Staroj Gradiški. Nakon izlaska iz zatvora Mikulić je emigrirao u Njemačku, gdje je dobio politički azil i aktivirao se u HNV-u. U drugoj polovici sedamdesetih godina izabran je za predsjednika HNV-a.

Udba je, prema pisanju emigrantskog tiska, u njegovu blizinu ubacila suradnika *Centra SDS-a Zagreb* pod pseudonimom *Beli* - Stjepana Pavletića. On je nagovorio Mikulića da 3. kolovoza 1979. krenu na izlet u francuski grad Metz. Prigodom vožnje autocestom, Pavletićeva prijateljica, koja se nalazila s njima u automobilu, pokušala je Mikulića omamiti smjesom za uspavljivanje. Mikulić se uspio othrvati Pavletiću i njegovoj prijateljici. Prigodom iskakanja iz automobila udario je glavom o ivičnjak i onesvijestio se. Jedan Francuz ga je primijetio kako leži uz cestu i obavijestio policiju.

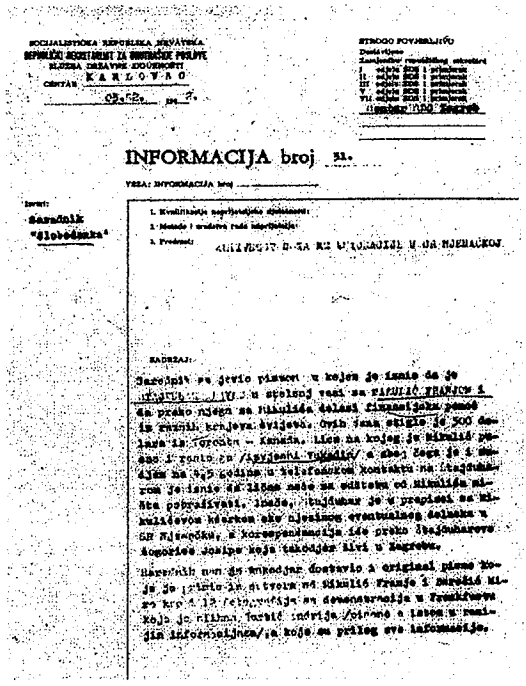

INFORMACIJA broj

Faksimil izvješća suradnice UDB-e o Franji Mikuliću

Udba je nastavila okruživati Mikulića i pripremati njegovu eliminaciju. Jedne večeri, 3. travnja 1981., u Münchenu, već poprilično opsjednut

strahom od atentata, Mikulić je u jednom restoranu posumnjao u neke ljude da su agenti i zapucao je u njih. Uhićen je i osuđen na četiri i pol godine zatvora. Dvije godine kasnije, 23. travnja 1983., umro je pod sumnjivim okolnostima u zatvoru. Njegovi prijatelji sumnjaju da je otrovan i da se otrov nalazio u hrani koju je dobio u poštanskoj pošiljci, tj. paketu, od neke poznate osobe.

Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava organizirala je ekshumaciju i prijenos posmrtnih ostataka Franje Mikulića iz Njemačke u domovinu. Ispraćaju posmrtnih ostataka 18. prosinca 1998. u *Hrvatskoj katoličkoj misiji* u Münchenu bili su nazočni predstavnici *Generalnog konzulata* RH u Münchenu, *Zagrebačke županije*, Općine Pisarovina i *Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva*. Prema želji kćerke Franje Mikulića, njegovi posmrtni ostaci pokopani su 19. prosinca 1988. na mjesnom groblju u njegovoj rodnoj Donjoj Kupčini kod Jastrebarskog. U ime *Komisije* pogrebu je bio nazočan sudac *Ustavnog suda* RH gosp. Marijan Severinac, član predsjedništva *Komisije*. U ime *Ministarstva povratka i useljeništva*, *Zagrebačke županije*, *Grada Jastrebarskog* i Općine Pisarovina, pogrebu su bili nazočni pomoćnik ministra Marijan Buconjić, župan Branimir Pasecki, gradonačelnik Stjepan Bakšić i načelnik Tomo Kovačević. Pogrebu su također bili prisutni suradnici pok. Franje Mikulića iz vremena *Hrvatskog proljeća:* Janko Bobetko, Ivan Penić, Dražen Budiša, Ante Glibota i Ante Todorić.

Ubojstvo Stjepana Đurekovića

Stjepan Đureković je rođen 8. kolovoza 1926. u Bukovcu kod Petrovaradina. Kad je imao dvije godine, s roditeljima se preselio u Petrovaradin. U Petrovaradinu je završio osnovnu školu, a nakon toga se upisao u učiteljsku školu u Srijemskim Karlovcima. Njegovi roditelji su bili uvjereni vjernici te je i Stjepan redovno odlazio u crkvu i ministrirao za vrijeme mise.

Stjepan Đureković

Mladi Stjepan Đureković, iako je navodno tijekom pohađanja srednje škole postao aktivan član *Ustaške mladeži*, kad je u četvrtom razredu srednje škole dobio mobilizacijski poziv u domobrane, budući da je čitavi razred pobjegao u partizane, s njima je pošao i on. Nakon završetka rata Đureković je demobiliziran te je nastavio školovanje u Novom Sadu. Godine 1947. upisao je studij ekonomije u Beogradu koji je 1951. i dovršio. Za vrijeme studija stanovao je u beogradskom *Studentskom domu Milovan Đilas*, surađivao je u *Studentskom listu* objavljujući novele i priče. Iste godine kad je diplomirao, Stjepan Đureković je oženio Gizelu Molnar, kćerku Aleksandra Molnara, bogatog trgovca tekstilom mađarskog podrijetla, kojemu su partizansko-komunističke vlasti oduzele cjelokupnu

imovinu. Stjepan i Gizela Đureković su se vjenčali u novosadskoj katedrali.

Nakon studija Stjepan Đureković se nakratko zaposlio u *Odjelu za planiranje* Vlade AP Vojvodine, a potom je radio u *Tvornici keksa Danubius* u Novom Sadu. Početkom 1954. mladi bračni par Đureković dobio je sina Damira. Godinu dana kasnije, Stjepan Đureković odlazi u Osijek i zapošljava se kao direktor računovodstva u *Tvornici šibica*, a 1956. seli se u Sisak, gdje se kao pomoćnik komercijalnog direktora zapošljava u *Rafineriji*. Iste godine učlanio se u *Komunističku partiju*, jer je uvidio da drukčije neće moći napredovati u službi. U Sisku je ostao do 1964., a onda prelazi u sjedište zagrebačkog *Kombinata nafte i plina* - kako se zvalo poduzeće koje je prethodilo *Ini*. Uskoro, nakon osnivanja *Ine*, kojoj je direktor bio Antun Milković, Đureković je preuzeo dužnost direktora *Odjela za planiranje i analizu*, a kratko potom imenovan je direktorom komercijale u *Ina-trgovini*. Na tom mjestu je ostao do 1980. kada je postao direktor marketinga u *Ini-zajedničkim službama*. S tog položaja je 1982. emigrirao u Njemačku. Zahvaljujući radu u *Ini*, kako je pisao, tom "leglu kriminala na visokoj nozi", i druženju s poznatim partijskim funkcionarima, npr. Petrom Flekovićem, i njihovim sinovima, primjerice Mišom Brozom i Vanjom Špiljkom, Đureković je saznao mnoge pojedinosti o skrivenoj strani života jugokomunističke nomenklature.

Faksimil naslovnice knjige "Slom ideala" Stjepana Đurekovića, 1983.

Prema izjavi Gizele Đureković, njezin muž je još šezdesetih godina postao uvjereni antikomunist i antititoist, a 1970. počeo je pisati knjigu *Proletarijat - velika prevara*, koju je u emigraciji objavio pod naslovom *Komunizam - velika prevara*. Paralelno je započeo i pisanje knjige *Crveni manageri*, koju je također objavio u emigraciji. Prije nego što je završio tu drugu knjigu, započeo je pisati treću *Bio sam Titov ministar*, koja je objavljena pod nazivom *Slom ideala*. Posljednju knjigu *Sinovi orla* započeo je pisati u Zagrebu i dovršio u Münchenu.

Gizela Đureković tvrdi da njezin muž nije planirao odlazak u emigraciju, nego je namjeravao knjige tiskati pod pseudonimom *Jovan Jovanović*. Međutim, njegov sin Damir, da bi izbjegao služenje vojnog roka u JNA, pobjegao je 1. srpnja 1981. u Njemačku. To je Stjepana Đurekovića ponukalo da mu se pridruži i pod svojim imenom objavi knjige te da se pridruži hrvatskoj emigraciji u borbi protiv komunističke Jugoslavije i za samostalnu hrvatsku državu. Stjepan Đureković je otišao 24. travnja 1982., prijepodne, automobilom, prvo u Austriju, a zatim u Njemačku. Vodstvo *Ine*, nakon što se doznalo za njegov nestanak, savjetovalo je Gizeli da ga pozove da se vrati, a da će se *Ina* postarati da se čitav slučaj zataška.

Faksimili članaka iz jugoslavenskog tiska o Stjepanu Đurekoviću

Udbi je trebalo nekoliko mjeseci da prikupi osnovne informacije o pozadini Đurekovićeva bijega i težini posljedica tog čina za jugoslavensku državu. Istodobno, razne rivalske komunističke skupine u Jugoslaviji pokušale su iskoristiti Đurekovićev bijeg za međusobne obračune. Kao posljedica previranja među komunistima u Hrvatskoj, došlo je do imenovanja Zdravka Mustača za šefa hrvatske *Udbe*:

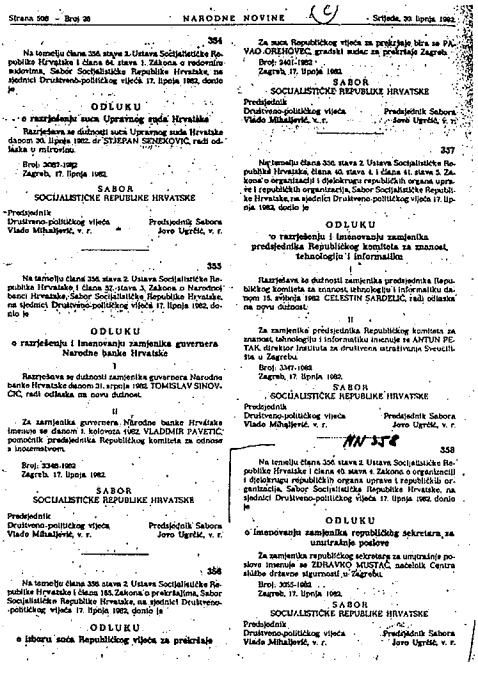

Strana 508 – Broj 28 NARODNE NOVINE Srijeda, 30 lipnja 1982.

354

Na temelju članka 356. stava 3. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske i članka 64. stava 1. Zakona o radnim odnosima, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na sjednici Društveno-političkog vijeća 17. lipnja 1982, donio je

ODLUKU

o razrješenju suca Upravnog suda Hrvatske

Razrješava se dužnosti suca Upravnog suda Hrvatske danom 30. lipnja 1982. dr STJEPAN SENEKOVIĆ, radi odlaska u mirovinu.

Broj: 3087-1982
Zagreb, 17. lipnja 1982.

SABOR
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik
Društveno-političkog vijeća
Vlado Mihaljević, v. r.

Predsjednik Sabora
Jovo Ugrčić, v. r.

353

Na temelju članka 356. stava 2. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske i članka 57. stava 3. Zakona o Narodnoj banci Hrvatske, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na sjednici Društveno-političkog vijeća 17. lipnja 1982. donio je

ODLUKU

o razrješenju i imenovanju zamjenika guvernera Narodne banke Hrvatske

I

Razrješava se dužnosti zamjenika guvernera Narodne banke Hrvatske danom 31. srpnja 1982. TOMISLAV SINOVČIĆ, radi odlaska na novu dužnost.

II

Za zamjenika guvernera Narodne banke Hrvatske imenuje se danom 1. kolovoza 1982. VLADIMIR PAVETIĆ, pomoćnik predsjednika Republičkog komiteta za odnose s inozemstvom.

Broj: 3348-1982
Zagreb, 17. lipnja 1982.

SABOR
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik
Društveno-političkog vijeća
Vlado Mihaljević, v. r.

Predsjednik Sabora
Jovo Ugrčić, v. r.

356

Na temelju članka 356. stava 2. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske i članka 185. Zakona o prekršajima, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na sjednici Društveno-političkog vijeća 17. lipnja 1982. donio je

ODLUKU

o izboru suca Republičkog vijeća za prekršaje

Za suca Republičkog vijeća za prekršaje bira se PAVAO OREHOVEC, gradski sudac za prekršaje Zagreb.

Broj: 3401-1982
Zagreb, 17. lipnja 1982.

SABOR
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik
Društveno-političkog vijeća
Vlado Mihaljević, v. r.

Predsjednik Sabora
Jovo Ugrčić, v. r.

357

Na temelju članka 356. stava 2. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske, članka 40. stava 4. i članka 41. stava 2. Zakona o organizaciji i djelokrugu republičkih organa uprave i republičkih organizacija, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na sjednici Društveno-političkog vijeća 17. lipnja 1982. donio je

ODLUKU

o razrješenju i imenovanju zamjenika predsjednika Republičkog komiteta za znanost, tehnologiju i informatiku

I

Razrješava se dužnosti zamjenika predsjednika Republičkog komiteta za znanost, tehnologiju i informatiku dana 15. svibnja 1982. CELESTIN SARDELIĆ, radi odlaska na novu dužnost.

II

Za zamjenika predsjednika Republičkog komiteta za znanost, tehnologiju i informatiku imenuje se ANTUN PETAK, direktor Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

Broj: 3347-1982
Zagreb, 17. lipnja 1982.

SABOR
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik
Društveno-političkog vijeća
Vlado Mihaljević, v. r.

Predsjednik Sabora
Jovo Ugrčić, v. r.

358

Na temelju članka 356. stava 2. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske i članka 40. stava 4. Zakona o organizaciji i djelokrugu republičkih organa uprave i republičkih organizacija, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na sjednici Društveno-političkog vijeća 17. lipnja 1982. donio je

ODLUKU

o imenovanju zamjenika republičkog sekretara za unutrašnje poslove

Za zamjenika republičkog sekretara za unutrašnje poslove imenuje se ZDRAVKO MUSTAČ, načelnik Centra službe državne sigurnosti u Zagrebu.

Broj: 3355-1982
Zagreb, 17. lipnja 1982.

SABOR
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednik
Društveno-političkog vijeća
Vlado Mihaljević, v. r.

Predsjednik Sabora
Jovo Ugrčić, v. r.

Faksimil stranice iz "Narodnih novina" s objavljenom odlukom o imenovanju Zdravka Mustača, 1982.

"Na temelju članka 356. stava 2. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske i članka 40. stava 4. Zakona o organizaciji i djelokrugu republičkih organa uprave i republičkih organizacija, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na sjednici Društveno-političkog vijeća 17. lipnja 1982, donio je

Odluku
o imenovanju zamjenika republičkog sekretara za unutarnje poslove

Za zamjenika republičkog sekretara za unutarnje poslove imenuje se Zdravko Mustač, načelnik Centra službe državne sigurnosti u Zagrebu.

Predsjednik DPV-a
Vlado Mihaljević, v. r.
Predsjednik Sabora
Jovo Ugrčić, v. r.".

Zdravko Mustač je dobio zadatak da na tajno-policijskoj razini riješi problem. O tome je učestalo raspravljao republički *Savjet za zaštitu ustavnog poretka*, što se vidi iz *Pregleda sjednica Savjeta za zaštitu ustavnog poretka* s naznakom *Strogo povjerljivo*:

"4. sjednica (1. studenog 1982.):

- Aktualno stanje sigurnosti u RO INA-COMMERCE iz Zagreba.

5. sjednica (10. studenog 1982.):

- Neka aktualna pitanja u vezi hvatanja počinitelja više diverzantsko-terorističkih akcija;
- Aktualno stanje sigurnosti u SOUR-u INA;
- Informacija o stavovima i zaključcima Predsjedništva SFRJ o nekim aktualnim sigurnosnim pitanjima u zemlji;
- Informacija o nacrtu novog teksta Smjernica za sprječavanje nastajanja i za eliminiranje izvanrednih prilika koji će biti razmatran na sjednici Predsjedništva SFRJ.

6. sjednica (14. prosinca 1982.):

- Informacija o stanju sigurnosti u SR Hrvatskoj;
- Informacija o nekim negativnim pojavama među studentskom mladeži;
- Informacija o dokumentiranju neprijateljske djelatnosti S. Đurekovića;
- Informacija o tijeku realizacije stavova i zaključaka Savjeta u vezi aktualnih sigurnosnih pitanja u SOUR-u INA.

7. sjednica (3. veljače 1983.):

- Informacija o nekim aktualnim pitanjima sigurnosti u SR Hrvatskoj;
- Informacija o ostvarivanju stavova i zaključaka Savjeta u vezi aktualnih sigurnosnih pitanja u SOUR-u INA;
- Informacija o sigurnosnom aspektu problema koji se javljaju u provođenju odluke Savjeta guvernera Jugoslavije u vezi likvidnosti banaka u zemlji.

8. sjednica (15. travnja 1983. godine)

- Neka aktualna pitanja u vezi provođenja istrage u SOUR-u INA.

9. sjednica (1. lipnja 1983.):

- Izvješće o radu SDS RSUP-a SR Hrvatske u 1982. godini;
- Program rada i Programska orijentacija SDS RSUP-a SR Hrvatske u 1983. godini;
- Informacija o aktualnim sigurnosnim pitanjima u SR Hrvatskoj;
- Informacija o radu Komisije Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, za utvrđivanje postupaka organa unutarnjih poslova u SR Hrvatskoj i drugih inspekcijskih organa angažiranih u slučaju SOUR-a INA.

10. sjednica (9. rujna 1983.):

- Informacija o ocjenama i stavovima Predsjedništva SRH i Predsjedništva CK SKH o nekim neprihvatljivim postupcima republičkog sekretara za unutarnje poslove P. Gažija;
- Informacija o aktualnom stanju sigurnosti u SRH;
- Dogovor o sadržaju rada i osnovnim temama za raspravu na sjednicama Savjeta do kraja 1983.godine...

14. sjednica (9. siječnja 1984.)

- Prijedlog izvješća Komisije Predsjedništva SR Hrvatske za ispitivanje slučaja P. Gažija.

15. sjednica (6. veljače 1984.):

- Informacija o stanju i aktualnim sigurnosnim pitanjima u kazneno-popravnim

ustanovama i domovima za preodgoj maloljetnika u SR Hrvatskoj;
- *Informacija o saznanjima SDS RSUP-a SR Hrvatske o vezama i kontaktima S. Đurekovića s pojedinim osobama u zemlji.*

16. sjednica (20. ožujak 1984.)
- *Informacija o stanju sigurnosti u SR Hrvatskoj u 1983. godini;*
- *Informacija o najaktualnijim pitanjima sigurnosti u SRH;*
- *Informacija o rezultatima poduzetih mjera i radnji SDS RSUP-a u vezi razrješavanja slučaja S. Đurekovića, a na temelju stavova i zaključaka Savjeta."*

Gizela Đureković je izjavila da ju je polovicom 1982. nazvao sin Damir i upozorio: *"'Pazi, mama, sad će tek biti opasno'. U kolovozu 1982. su počeli progoni. Zaplijenili su sve što je pripadalo Stjepanu i Damiru. Dva dana nakon toga pozvali su me u Đorđićevu na petipolsatno saslušanje. Tada su započela razna maltretiranja i anonimne telefonske prijetnje. Udbaši su od mene tražili da podnesem zahtjev za rastavu braka i da se odreknem sina. To je trajalo sve do višestranačkih izbora."*

Đureković se u međuvremenu učlanio u *Hrvatsko narodno vijeće* i kandidirao se s velikim izgledima na veću funkciju za sljedeće izbore u HNV-u. Njegove knjige su mu priskrbile popularnost i političke simpatije u iseljeništvu. Međutim, previranja među hrvatskim komunistima zbog Đurekovićeva bijega polako su se stišavala, jer su usuglasili odluku da se svi problemi riješe njegovom likvidacijom. U petak, 28. srpnja 1983., oko 17 sati, kad je Stjepan Đureković navratio u tiskaru u Wohlfahrtshausenu kod Münchena, dočekala su ga dvojica ubojica i ustrijelili s više hitaca u glavu i tijelo. Nakon toga su mu sjekirom raskolili glavu.

Pavle Gaži, koji se suprostavljao Đurekovićevoj likvidaciji, prema *Narodnim novinama SRH* br. 46. od 1. studenoga 1983., ubrzo je smijenjens dužnostii republičkog sekretara unutarnjih poslova SRH:

"Na temelju članka 363. stav 1. alineja 1. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske, Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, na zajedničkoj sjednici svih vijeća 28. rujna 1983. godine, donio je

Odluku

o razrješenju republičkog sekretara za unutarnje poslove

Razrješava se dužnosti republičkog sekretara za unutarnje poslove Pavle Gaži.

Zagreb, 28. rujna 1983. Predsjednik Sabora Milan Rukavina-Šain, v. r."

Božidar Spasić, inspektor *Druge uprave* SSUP-a, u knjizi *Lasica koja govori* napisao je o Đurekovićevom ubojstvu:

"Operacija 'Dunav', Beograd – München, ljeto 1983. godine.

Početkom osamdesetih, prvih godina nakon Titove smrti, u Jugoslaviji je vrilo kao u košnici, mada se na prvi pogled to nije moglo primijetiti. Razni bjelosvjetski špijuni gotovo nesmetano su šetali zemljom, Šiptari su počeli divljati i pripremati teren za svoju nezavisnu državu, Slovenci su sve češće gledali put Austrije, a Hrvati su se zatvorili u sebe, što kod njih nikada nije bio dobar znak.

Otpočinjalo je tiho, desetogodišnje raspadanje Jugoslavije. S njom je polako

umirala i Savezna služba državne sigurnosti koju je planski uništavao sam državni vrh. Djeluje paradoksalno, ali posrtanje tajne policije - do raspada Jugoslavije jedne od najjačih obavještajnih službi u svijetu - počelo je u vrijeme njezinog najvećeg procvata. Uslijedile su godine uspješnog obračunavanja s albanskom, ali još više ustaškom emigracijom. U tom ljutom ratu za očuvanje države uglavnom su sudjelovali srpski kadrovi, često skrivajući informacije od svojih pretpostavljenih, jer su se svih tih godina na čelnim pozicijama u saveznoj policiji smjenjivali isključivo Slovenci i Hrvati.

Istodobno, bilo je to i vrijeme jačanja sprege kako hrvatske i albanske emigracije, tako i hrvatske emigracije s hrvatskom političkom vrhuškom koja je drmala Jugoslavijom. Ta suradnja niti se mogla kriti, niti kontrolirati, jer državni vrh i nije imao interesa da sačuva nešto do čega mu nije ni bilo stalo - Jugoslaviju. Sastančenja na saveznoj razini postajala su sve više ritualna okupljanja, a između njih - svatko u Predsjedništvu je ispod žita završavao svoje poslove. Svi - osim Srba. Raspad zemlje dočekali smo potpuno nespremni, kao da smo bili gluhi i slijepi.

S nagovještajima dešavanja koja su kulminirala ratom, ušli smo u 1983. godinu. Ta godina je za Saveznu službu državne sigurnosti značila prekretnicu u radu. Umjesto ostarjelog, ali dobrog ministra Franje Herljevića, za Saveznog sekretara za unutrarnje poslove dolazi Stane Dolanc, a za šefa jugoslavenske tajne policije Srđan Andrejević, meni izuzetno drag čovjek od koga sam mnogo naučio i kojega sam volio gotovo kao svog oca. Stanko Čolak, moj dotadašnji načelnik, postao je specijalni savjetnik, a na njegovo mjesto došao je Ivan Lasić iz Mostara. Ja sam postavljen za glavnog inspektora za specijalna djelovanja prema terorističkom dijelu emigracije.

Stane Dolanc nije bio popularna ličnost. Autoritativa figura, jedan od najbližih Titovih suradnika, ugledni slovenski kadar u Federaciji, na mjesto Saveznog ministra policije došao je s funkcije člana Predsjedništva SFRJ. U Saveznom sekretarijatu nitko ga nije posebno volio. Nos su digli samo Slovenci. Obično tako i bude - za kadrove iz republike aktualnog ministra to je pravi trenutak za napredovanje, pa su i u Dolančevo vrijeme njegovi sunarodnjaci avansirali u službi.

Ostat će upamćen po krijumčarenom dugačkom 'kentu' koji mu se morao osiguravati u operacijama Službe, i po bahatom ponašanju. On, recimo, petkom nije išao kući zrakoplovom, kao što su to radili drugi, već specijalnim vlakom - vagon salonom. U vrijeme objeda, kada bi mu servirali juhu, cijela kompozicija je morala usporiti, da bi Dolanc jeo na miru. Što se poslova iz područja Službe državne sigurnosti tiče, Dolanc je najveći dio prepustio Srđanu Andrejeviću, pravom i jakom Srbinu, zaljubljeniku u nogomet.

Srđan Andrejević je u godinama koje su dolazile dao ton čitavom radu Službe. Za mene je to bilo vrlo značajno, jer sam imao odriješene ruke u radu i njegovo potpuno povjerenje.

Ta, 1983. godina bila je i godina kada je iz Jugoslavije u Njemačku prebjegao Stjepan Đureković, tadašnji direktor izvoza zagrebačke INE, najznačajnijeg naftnog koncerna tadašnje Jugoslavije. INA je, među ostalim, bila glavni opskrbljivač gorivom Jugoslavenske vojske.

Đureković je godinama prije prebjega bio u tijesnim kontaktima s njemačkom obavještajnom službom, kao i sa vrhuškom ustaške emigracije. Pobjegao je iz zemlje u

trenutku kada je savezna financijska inspekcija, nakon opsežne istrage, najavila podizanje optužnice protiv Đurekovića i 18 njegovih suradnika zbog pronevjere i utaje 89 milijuna američkih dolara. Kada je, također, utvrđeno da je cijela afera povezana i sa mračnim makinacijama 'pranja' novca i špijunažom, kao i da se lanac sudionika proteže sve do državnog vrha, odnosno Josipa Vrhovca, tada člana Predsjedništva države, cijeli slučaj je poprimio i značajnu političku dimenziju.

Đureković je pobjegao iz zemlje uz pomoć agenta njemačke obavještajne službe koji je godinama radio u Jugoslaviji. Uspio je izmaknuti hrvatskoj policiji ispred nosa, a što se moje Službe tiče, prilično dugo je bio pod prismotrom. Imali smo dokaze da radi za njemačku obavještajnu službu. Odavao im je ne samo strategijske podatke o tome gdje naša vojska ima veća podzemna i druga skladišta goriva, već im je dostavljao i informacije od značaja za tzv. političku špijunažu, jer je bio blizak visokim državnim krugovima Hrvatske: Josipu Vrhovcu, Miki Špiljku, njegovom sinu Vanji, kao i Miši Brozu, sinu Josipa Broza. Kako je Špiljak u to vrijeme bio i predsjednik Predsjedništva zemlje, ova skupina bukvalno je mogla raditi što god je htjela, pa je to bilo vrijeme pljački i krađa kakve do tada naše društvo nije poznavalo.

Kontraobavještajna služba Hrvatske znala je za aktivnosti Đurekovića, ali je strogo kontrolirala i kanalizirala korisnike tih informacija. Tek kada je naša, savezna obavještajna služba otkrila da Đureković održava bliske veze sa ustaškom emigracijom, posebno s Ivanom Jelićem u Münchenu, bilo je jasno da se neke mjere moraju poduzeti. Hrvati su ga namjeravali uhititi, ali su se premišljali zbog njegovih odnosa sa Špiljkom i mladim Brozom, plašeći se eventualnih skandala. Dok su se oni premišljali, njemački obavještajci su završili posao: spremili su putovnicu za Đurekovića i izveli ga iz zemlje. Nekoliko mjeseci prije oca, u Njemačku je prebjegao i njegov sin Damir kako bi izbjegao služenje vojnog roka.

Na prvi pogled je izgledalo da je cijela stvar 'legla'. Hrvatska policija se oslobodila vrućeg krumpira iz svojih ruku, a njemačka tajna policija, koju su tada vodili Klaus Kinkel i Dietrich Genscher, likovala je zbog uspješno obavljenog posla spasavanja svog važnog čovjeka.

Da bi prikrili njegove veze sa BND-om, Đurekovića su odmah na granici s Austrijom, u Vilachu, sačekala dva njemačka agenta. U dogovoru sa Hansom Desingerom, direktorom direkcije za obavještajne poslove Austrije, smjestili su ga na nekoliko dana u izbjeglički kamp Treiskirchen pored Beča, koji je vodio Teufik Velagić. Tih nekoliko dana predaha bilo je potrebno da bi se ustaška emigracija pripremila za dolazak Đurekovića. Na graničnom prijelazu između Austrije i Njemačke - Bad Rachentalu, sačekuje ga ustaški zlikovac Ivan Jelić i odvodi u svoj dom u blizini Münchena. Tu će se Đureković prvi put sresti sa svojim sinom Damirom, a uskoro krenuti i na posao. Radit će u Jelićevoj tiskari kao urednik, a kasnije i kao pisac knjiga u kojima će veličati hrvatske nacionaliste, zalagati se za 'slobodnu Hrvatsku' i, naravno, svojski 'pljuvati' komunističku Jugoslaviju.

Ustaše, međutim, nisu prihvatile Đurekovića onako kako je njemačka tajna služba planirala. Zbog toga su, koristeći Jelićev autoritet, pokušavali protežirati Đurekovića za izbor u hrvatsku vladu u egzilu, tzv. Hrvatsko narodno vijeće, na čijem je čelu bio američki agent i viđeni ustaša Mate Meštrović. CIA je prozrela igru svojih kolega iz

Njemačke, nije im bio potreban tuđi špijun u Meštrovićevom okruženju, pa su Meštroviću zabranili da se vidi i kontaktira sa Đurekovićem, kada je ovaj jednom prigodom došao iz New Yorka u München, gdje se sastao jedino s Ivanom Jelićem.

Sva ova događanja mi smo budno pratili preko svojih suradnika i u velikoj tajnosti pripremali kontraudar, akciju koju smo nazvali 'Dunav' i u koju je bilo uključeno svega nekoliko osoba.

Nalog za kreiranje i izvršavanje akcije dao je Stane Dolanc, tadašnji Savezni sekretar za unutarnje poslove. On je, nakon dobivanja operativnih podataka o bijegu Đurekovića i njegovom ponašanju u Njemačkoj, eksplicitno zahtijevao na Savjetu za zaštitu ustavnog poretka da naša obavještajna služba likvidira Đurekovića. U to vrijeme predsjednik Savjeta bila je Milka Planinc, a među članovima su bili Mika Špiljak, Nikola Ljubičić i sam ministar Dolanc.

Vrlo brzo Stjepan Đureković je i likvidiran. Tu akciju smo izveli do perfekcije, a njemačka obavještajna i kontraobavještajna služba godinama su pokušavale ući u bilo kakav trag koji bi ih doveo do izvršitelja. Uzalud su se trudili. Đurekovića smo im ubili tako reći ispred nosa.

Na sastanku operativnog štaba akcije 'Dunav' dobio sam neposredni nalog da kontraučinkovito, iz svih raspoloživih oružja, pripremim teren za kompromitaciju, a zatim i likvidaciju Đurekovića. Valjalo mi je krenuti s otrcanim frazama da je on nepopravljivi komunist i ubačeni udbaški element, a onda, na tako izazvanoj sumnji, trebalo je graditi uvjerljivu i kompliciraniju priču. Otvorio sam novi dosje u okviru moje globalne akcije 'Pismo'. Operacija 'Dunav' je počela teći.

U Institutu sigurnosti otisnuli smo razglednicu na kojoj je središnje mjesto zauzimao spomenik koji su ustaše same sebi podigle na Bleiburškom polju, gdje su ih Englezi svojedobno izručili partizanima, a ovi ih pobili kao ratne zločince protiv Srba. U desnom uglu objavili smo Đurekovićevu sliku, a na poleđini razglednice narudžbenicu za Đurekovićeve knjige, uz napomenu da svako tko vrati razglednicu pošiljatelju (tiskari Ivana Jelića), dobiva popust od 20 posto. Razglednice smo poslali na 20.000 adresa koje smo imali u arhivi.

Nismo se previše trudili sakriti da je ovo naše djelo, jer smo namjeravali opustiti Đurekovića, da ga maksimalno eksponiramo u javnosti, smanjimo njegovu pozornost i oslobodimo ga straha od likvidacije. Tako je i bilo. Iako su i on i tiskara pretrpjeli znatnu materijalnu štetu zbog popusta uz koji su prodavali knjige, Đureković je u krugu prijatelja tada rekao:

- Dobro je. Neće me, očigledno, ubiti kada me zajebavaju s razglednicama.

Jedan od onih koji su protežirali Đurekovića bio je i Jakša Kušan, urednik lista 'Nova Hrvatska'. Za nas je to bila dobra prigoda da se još neki broj ustaških novina tiska u Beogradu. Dok smo pripremali novine, stvarali smo famu oko Đurekovića, poturali mu naše ljude u ustaškim krugovima koji su ga uvjeravali da bi upravo on trebao preuzeti kormilo emigracije, slali smo i pisma sličnog sadržaja uredništvima raznih ustaških novina i vremenom stvorili dobru atmosferu za objavljivanje opširnog, ali lažnog intervjua s Đurekovićem. Taj 'intervju' u našoj režiji objavljen je na punih osam stranica u beogradskom izdanju 'Nove Hrvatske'. U njemu Đureković, među ostalim, prijeti da će posmjenjivati sva postojeća rukovodstva, jer je ustaška emigracija

nemoćna i sterilna, a da će, kada on preuzme vodstvo, Hrvatska napokon biti slobodna.

Teza koju smo proturili kroz Đurekovićeva usta nije bila nova. Takve provokacije smo već bili proturili ranije - sustavom glasine od usta do usta - pripremajući time teren za objavljivanje izmišljenog intervjua. Stare ustaše su i prije tiskanja falsifikata 'Nove Hrvatske' frktale na Đurekovića, a ustaški zlikovac Ante Vukić iz Dortmunda lično mu je poručio da 'mnogo laje i da mu treba vezati brnjicu'.

Naš broj 'Nove Hrvatske' trebao se pojaviti četiri dana prije izlaska originalne 'Nove Hrvatske'. Redakcija ovog lista je, poučena našim ranijim 'radovima' oko izdavanja novina, imala praksu mijenjati boju zaglavlja lista. Svaki broj imao je drugu boju i to im je zaista bila dobra zaštita od falsificiranja. A meni, koji sam sa ekipom danima i noćima sklapao novine, bio je nepremostiv problem da saznam u kojoj će boji biti zaglavlje lista koji smo željeli preduhitriti. Uz sav trud naših suradnika na terenu, tu informaciju nisam imao, pa sam odluku prepustio svojoj intuiciji - odlučio sam se za zelenu boju.

Tiskani tiraž od 5.000 primjeraka smjestio sam u 'golf' beogradske registracije i krenuo u Dortmund. Drugi dio tiraža poslan je u London, jer su ta dva grada bili punktovi odakle je distribuirana prava 'Nova Hrvatska'. Dok su beogradske novine bile na putu do svojih pretplatnika, Jakša Kušan završavao je svoj planirani broj, odlučivši da zaglavlje lista bude - zeleno. I naš i njegov broj 'Nove Hrvatske' nosili su broj 14.

Kada je, nakon dvije nedjelje kaosa u ustaškoj emigraciji, izašlo sljedeće, pravo izdanje lista 'Nova Hrvatska' broj 15, njezin urednik Kušan cijeli je broj posvetio našem falsifikatu koji je u ruke čitatelja stigao prije njegovih novina.

'U povijesti čovječanstva', pisao je Kušan, 'samo se jednom dogodilo da se falsificira original lista. To je uradio Mussolini s jednim komunističkim novinama u Italiji.' Tvrdio je, pri tom, da ima 'pouzdane podatke' da je falsifikat tiskan u beogradskom BIGZ-u, da ga je radio ekspertski tim od dvadesetak ljudi, da je tiskanje koštalo basnoslovno zbog uvoznog papira i tiskarske boje koje on, inače, koristi.

Pravdanja mu nisu bila ni od kakve koristi. Samo su još više podgrijala sumnju jednog dijela emigracije da je pravi tvorac falsificiranih novina zapravo - sam Kušan. Najbučniji zagovarači te ideje bili su Rudolf Arapović i dr Ante Ciliga, neprikosnoveni autoriteti u emigraciji. U njihovu riječ i sud se bespogovorno vjerovalo.

Rudolf Arapović je iz Amerike direktno optužio Kušana da je falsifikatom vlastitih novina najavio ne samo političko, već i stvarno ubojstvo Đurekovića, a dr. Ante Ciliga, najutjecajniji ustaški analitičar, objavio je veliki članak u prestižnom emigrantskom listu 'Na pragu sutrašnjice', u kojemu je među ostalim pisalo:

'Meni je više puta učinjen prigovor da iznosim optužbe protiv ,Nove Hrvatske' bez argumenata. Dugo vremena pripisivao sam mladosti J. Kušana za nelogičnosti i neutemeljenost njegovih uredničkih postupaka.' Navodeći čitav historijat uređivačkih promašaja lista, dr.Ciliga nastavlja dalje: 'Posljednji slučaj, ali i najteži, je sudjelovanje uredništva ,Nove Hrvatske' u pripremi umorstva Stjepana Đurekovića. Središnja točka tog sudjelovanja je priprema i izdavanje dvostrukog izdanja, pravih blizanaca. To su samo dvije varijante Udbinog stvaralaštva.' I dalje: 'Nova Hrvatska' je nesumnjivo najkrupniji Udbin pothvat i uspjeh u hrvatskoj emigraciji. Kušan je lako mogao povesti

i voditi tu akciju, ali za osiguranje Udbaškog pothvata potrebna je bila prisutnost još nekog broja udbaša u uredništvu lista... Perfektni zločin treba uvijek osigurati zločincu i perfektan alibi. Tako su udbaši postupili i pri izradi dviju varijanti broja 14. Dok je falsificirana varijanta novina trebala pogotoviti umorstvo Đurekovića, 'prava' varijanta trebala je pružiti perfektan alibi Kušanu i Saganiću.' (Gvido Saganić, ustaški emigrant, engleski špijun i zamjenik urednika lista - prim.BS.)

Kompletan Ciligin tekst bio je kao poručen za nastavak akcije 'Dunav'. Tiskali smo ga u pet tisuća primjeraka i iz raznih dijelova Europe poslali ustašama širom svijeta.

Dok je trajala ova novinska afera koja je uzdrmala ustašku emigraciju kao nikada do tada, u Beogradu, u dogovoru sa crnogorskom službom, srpski junak Giška dobiva specijalan zadatak da osnuje tim koji će izvesti fizičku likvidaciju Stjepana Đurekovića. Božović, kome ovo nije bio prvi posao dobiven od Službe, odmah shvaća da je riječ o vrlo, vrlo ozbiljnoj povjerljivoj akciji. Za njezino izvođenje bira tada najboljeg 'pucača' u Beogradu, pri tom i čovjeka kojega Đureković poznaje i od kojega će, kada ga vidi 'pasti u nesvijest'.

Dok se Giškina ekipa pripremala, naši suradnici na terenu pratili su svaki Đurekovićev korak. Općenito uzevši, on je mogao biti ubijen u svakom trenutku, jer je jedan od naših suradnika svaki dan bio s njim i mogao je posao odraditi bilo kada. Međutim, radilo se o agentu koji je za nas bio izuzemo vrijedan i nismo željeli da ga - ako nešto krene naopako - žrtvujemo zbog Đurekovića.

Akciju Giškine ekipe aktivirali smo u vrijeme najžešće svađe u emigraciji oko falsificiranog intervjua u falsificiranoj 'Novoj Hrvatskoj'.

Operacija je brzo završena, jer je bila dobro i isplanirana. Naš agent, inače čovjek iz neposrednog Đurekovićevog okruženja, po dogovoru je ostavio ključ od garaže u kojoj je Đureković provodio noći u pisanju svojih knjiga. Sasvim elegantno, Giškina ekipa je ušla u garažu i sačekala Đurekovićev dolazak. Kada je stigao, nije mogao vjerovati svojim očima. Prepoznao je čovjeka koji je držao uperen pištolj u njega. Prvo je, šokiran, šutio, a onda je počeo moliti i zapomagati nudeći milijune maraka da bude pošteđen. Likvidiran je sa šest metaka.

Kada su ustaše otkrile što se sa Đurekovićem dogodilo i alarmirale njemačku policiju, naši dečki su uveliko bili u Jugoslaviji, pili viski i kupali se na Svetom Stefanu.

Đureković je tako postao prošlost, a u emigraciji se počela širiti epidemija straha. Đurekovićeva smrt, i sve ono što se u povodu te akcije događalo, ostavit će traga na aktivnosti ustaške emigracije čitav niz godina. Prema procjenama koje sam pravio sâm (kao što sam na početku rekao - mi nismo imali pravu službu analitike), stotinjak ekstremnih ustaša se potpuno povuklo u ilegalu, neki su se pritajili, a najveći broj je pasivno čekao da li će se ostvariti predviđanja Ante Cilige da je Đurekovićevo ubojstvo zlokobna jerihonska truba."

Ivan Lasić, tadašnji načelnik *Druge uprave* SSUP-a, u izjavi od 15. lipnja 1992. uglavnom je potvrdio navode Božidara Spasića, ali ih i nadopunio:

"Ja sam došao u travnju 1983. godine u Beograd. Nakon određenog vremena, ne sjećam se datuma, saznao sam za ubojstvo Stjepana Đurekovića. O tome me obavijestio moj kolega iz SIP-a, načelnik II. uprave, Sreten Aleksić telefonom, ovim

riječima: 'Jutros ti je jedan manje, jedan je pronađen mrtav.' Upitao sam ga o kome se radi, a on je samo odgovorio: 'INA direktor'. To je bilo sasvim dovoljno da se zna da je Đureković. Ja sam smatrao da odmah o tome trebam obavijestiti svog neposrednog šefa, podsekretara Srđana Andrejevića. Kad sam mu rekao o čemu se radi otišli smo kod sekretara da njega obavijestimo. Sekretar je u to vrijeme bio Stane Dolanc. Ja sam ponovio ono isto: 'Pronađen mrtav Stjepan Đureković'. Sekretar je odmah upitao: 'Je li sve u redu?' Ja sam mu odgovorio da nemam pojma ni o čemu, da samo znam da je pronađen mrtav i da se spominje da je u pitanju političko ubojstvo. Sekretar je opet ponovio i rekao: 'Je li sve u redu, što je s ekipom?' Podsekretar mu je objasnio da ja ne znam ni za šta, da nisam u tijeku, a da Stanka Čolaka nema. Čolak je prije mene bio na položaju načelnika Uprave i nije bio u potpunosti predao dužnost a već je bio imenovan za savjetnika. Podsekretar je još jednom ponovio: 'Stanko je u tijeku, vidjet ćemo mi sa Stankom...' Sekretar je onda rekao: 'Bit će sada problema, bit će opet optužbi na naš račun. Mi moramo ubuduće paziti kako to radimo. Mi smo i do sada pravili velike pogreške, ja sam to govorio i Franji...'. Mislio je na Franju Herljevića, prethodnog saveznog sekretara. Bez obzira što on nije konkretno govorio shvatio sam da se radi o sličnim slučajevima. Dan, dva poslije ovog razgovora, ja sam bio u kancelariji podsekretara kad je ušao Stanko Čolak i rekao: 'Srđane, sve je OK... Ekipa je kompletna.'

Taj dan Stanko je još jednom došao kod mene jer nije bio definitivno preselio i rekao mi: 'Idem ja da zovem Perkovića u Zagrebu.' Perković je bio šef odjeljenja za borbu protiv emigracije u republičkom SUP-u Hrvatske. Kad je izašao shvatio sam da ide u neku drugu kancelariju da nasamo obavi razgovor. Kasnije je dolazilo mnoštvo tih papira, informacija, raznoraznih komentara, optužbi na račun Službe, detalja da je pronađen u garaži, u okolici Münchena... Kasnije sam saznao da je ta garaža bila vlasništvo Ivana Jelića, odnosno organizacije HNO-a, tu je bila tiskara 'Hrvatske države'. Urednik, izdavač tog lista je bio emigrant Krunoslav Prates. Koliko je meni poznato Krunoslav Prates je bio suradnik Službe Hrvatske i na vezi ga je držao Josip Perković. Vodio se pod pseudoninom 'Stiv'. On je mogao biti u najboljoj poziciji da dade najbolje informacije kao i da nabavi duplikat ključa od garaže. Jer oni su imali ključ s kojim su otključali i zaključali garažu. Ne znam ni za koga drugog tko bi mogao biti u toj poziciji osim 'Stiva'.

Ne znam koliko je vremena prošlo, počelo se govoriti da je to uradila neka beogradska skupina, Arkanova skupina. Došao sam do podataka da se i Arkan čak otvoreno pred nekima hvalio. Ja sam otišao kod Stanka i rekao: 'Stanko, ovo nešto nije u redu'. On mi je odgovorio: 'Ne beri brige. Arkan je takav čovjek. To je poseban tip. To je skupina koja je završila Šiptare, sad ti je jasno.'

Božo Spasić je inspektor koji je radio u II. upravi na izradbi određenih materijala. On i Predrag Đorđević, službenici te uprave, su izradili jedan list, falsifikat lista 'Nova Hrvatska'. Znao sam da se priprema nekakav lažni intervju s Đurekovićem, tražila se njegova slika u odori partizana. Ja sam mišljenja da je takav lažni intervju s njim samo mogao otežati otpužbe na račun Službe.

Kasnije su njih dvojica nastavljali izlaziti s raznoraznim lecima u nekim novinama. Neke stvari su rađene nestručno. Posebno prema hrvatskoj emigraciji, kada su u pitanju pravopisni izrazi. Ja sam u svojim redovnim kontaktima s rukovoditeljima

Službi u BiH I Hrvatskoj, Perkovićem i Ivanom Ćurkom, komentirao na radnim dogovorima o pitanjima falsifikata. Obojica su mi rekli da su imali namjeru otvoreno protestirati, jer su u tim listovima našli nebulozne stvari koje su potvrđivale odmah da se radi o falsifikatu.

Nakon određenog vremena, uglavnom poslije tog slučaja boravio sam službenim poslom u Zagrebu. Razgovarao sam s Perkovićem o slučaju. Ja sam mu rekao da nisam bio u tijeku tih priprema, ali da iz svega ispada kao da je sve prošlo maltene idealno. On mi je odgovorio: 'Boga mi, više nego idealno'. Ja nisam htio pitati da li je on sudjelovao u tom, jer bi to bilo previše direktno. Znam još da dugo poslije toga Perković nije kontaktirao Pratesa. Ja sam ga baš pitao kako to da nema njegovih izvješća. On mi je odgovorio: 'Da ti pravo kažem, nije ni uputno sad s njim kontaktirati, jer je on u neposrednoj blizini. Ako itko može biti sumnjiv, to može biti on. On je bio urednik onog lista".

Ivan Ćurak je također potvrdio da mu je poznato da je i Željko Ražnjatović - Arkan bio suradnik-profesionalni ubojica SDB-a te da je sudjelovao u ubojstvu Stjepana Đurekovića. Ražnjatovića je, tvrdi Ćurak, zavrbovao operativac *Centra SDB-a Titograd*, Nino Vučurović, koji je kasnije postao šef *Druge uprave* SDB-a RSUP-a SRCG, a bio je u izvrsnim prijateljskim odnosima sa Stankom Čolakom.

Gizela Đureković je o likvidaciji njezinog supruga saznala preko radijskih vijesti:

"Za Stjepanovo ubojstvo saznala sam preko Radija Velika Gorica. Svima koji su me pokušali dobiti iz Njemačke, javljao se nepoznat muški glas – vjerojatno udbaš s pošte. Kad je Damir nazvao 28. srpnja 1983., kako bi mi javio da je Stjepan ubijen, prvo mu se javio muški glas – ali ga je ipak spojio sa mnom. Kad sam tražila da me puste na pogreb u Njemačku, udbaši su odmah na to pristali. Zato nisam išla, ostala sam u poduzeću raditi. Tog dana su me posvuda pratili. Dvojica su stalno stražarila ispred kuće. Otprilike dva tjedna nakon toga otišla sam u München i odnijela ruže na Stjepanov grob. Kad sam se vraćala, prišao mi je jedan kopilot po imenu Petrović i rekao da po nalogu Udbe mora još jednom pregledati moj kovčeg. Dva dana nakon povratka u Zagreb, udbaši su me ponovno pozvali na razgovor".

Nekoliko mjeseci nakon ubojstva Stjepana Đurekovića, iz Njemačke se - u strahu da bi i njega mogla stići ista sudbina - odselio njegov sin Damir. Njegovo zadnje odredište bio je kanadski grad Calgary. Tamo je pronašao posao i pokušao se situirati, u nadi da ima sigurno utočište. Međutim, 10. rujna 1987. ubojica je nečujno otvorio vrata njegova stana i ubio ga iz lovačke puške, ostavljajuću inscenirani trag kao da se radi o samoubojstvu. Kanadska policaja nije provela ozbiljnu istragu, niti je dopustila tamošnjim Hrvatima da to učine.

U organizaciji *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, te uz pomoć *Ministarstva obnove, useljeništva i razvitka* i *Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva*, a na zahtjev supruge pok. Stjepana Đurekovića, gđe Gizele Đureković, 10. prosinca 1999., na groblju *Waldfriedhof* u Münchenu, u nazočnosti službenika *Generalnog konzulata* RH u Münchenu, ekshumirani su posmrtni ostaci pok. Stjepana Đurekovića. Ispraćaj posmrtnih ostataka u domovinu obavljen je 12. prosinca 1999., u prostorijama *Hrvatske katoličke misije* u Münchenu, a poslije Svete mise u crkvi *St. Paul*, koju su

predvodili voditelj *Hrvatske katoličke misije* u Münchenu fra Petar Gulić i fra Marijan Karaula. Na ispraćaju posmrtnih ostataka bili su nazočni predstavnici *Generalnog konzulata* RH u Münchenu, predstavnici hrvatskih društava i udruga na području južne Njemačke. Prigodne govore održali su generalni konzul RH u Münchenu dr. Ivan Šimek i dopredsjednica *Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva* dr. Katica Miloš.

Doček posmrtnih ostataka pok. Stjepana Đurekovića, zbog smrti *Predsjednika* RH dr. Franje Tuđmana, nije priređen, kako je bilo najavljeno, 13. prosinca 1999., nego u srijedu, 15. prosinca 1999. ispred glavne mrtvačnice na zagrebačkom groblju *Mirogoj*. Naknadni pokop posmrtnih ostataka obavljen je 17. prosinca 1999. na zagrebačkom groblju *Mirogoj*. Predstavnici organizatora prijenosa posmrtnih ostataka, INA d.d. i iz Đurekovićevog rodnog Srijema, održali su prigodne govore. Pogrebni obred predvodio je msgr. Danijel Labaš, a Svetu misu zadušnicu nakon pogreba u *Crkvi Krista Kralja* na *Mirogoju* msgr. Vladimir Stanković.

Atentati na Luku Kraljevića

Luka Kraljević, rodom iz Crvenog Grma kod Ljubuškog u Hercegovini, sredinom šezdesetih godina suđen je u Mostaru na višegodišnju kaznu zbog hrvatskog nacionalizma i antijugoslavenske propagande. Nakon izdržane kazne 1971. odlazi u Njemačku gdje dobiva politički azil. Odmah se povezao s političkom emigracijom i nastavio borbu protiv Jugoslavije. Nakon osnutka *Hrvatskog narodnog vijeća* izabran je za predsjednika *Mjesnog ogranka* HNV-a u Augsburgu.

Koncem sedamdesetih godina Kraljević je pričao prijateljima da *Udba* ucjenjuje njegova brata i preko njega mu prijeti da će završiti kao Stanko Nižić i Ante Kostić ako ne pristane na suradnju. Mostarski udbaši su ga osobno telefonski nazivali i prijetili mu ubojstvom. U petak, 20. kolovoza 1982., nekoliko minuta prije ponoći, u malom bavarskom mjestu Unterthüreimu, izvršen je prvi atentat na tada tridestčetvorogodišnjeg Luku Kraljevića.

Obitelj Kraljević neposredno nakon prvog atentata, 1982.

Ostalo je nejasno jesu li napadači imali namjeru Kraljevića oteti ili ubiti. Naime, napadač s maskom na licu, crnomanjast, dubokog glasa i oko 1.80 m visok, imao je pištolj s prigušivačem, došuljao se do spavaće sobe i naredio Kraljeviću da šuti, te ga pozvao da pođe s njim, jer ga čeka prijatelj iz Pariza. Kraljevićeva supruga Ursula, rođena Fuchs, bavila se borilačkim vještinama. Ona je

iskoristila trenutak nepažnje atentatora i napala ga.. Napadač je nasumce ispalio šest metaka i pobjegao. Jedan metak je okrznuo Kraljevića nad sljepoočnicom, a drugi je pogodio njegovu ženu Ursulu u nadlakticu. Za vrijeme tog događaja u susjednoj sobi je spavalo njihovo dvoje maloljetne djece.

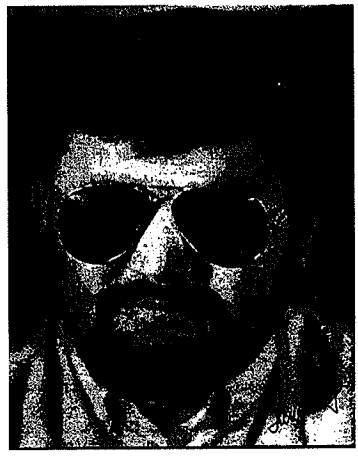

Luka Kraljević nakon drugog atentata, 1983.

Drugi atentat izveden je 3. prosinca 1983., oko 23,50 sati. Kraljević je radio za šankom u svojoj gostionici *K novom ugostitelju*. Odjednom se začuo prasak i zvuk razbijenog stakla. Kraljević je, obliven krvlju, pao pod šank. Kola hitne pomoći prebacila su ga u *Centralnu kliniku* u Augsburgu, gdje je podvrgnut osamsatnoj operaciji. U bolnici je utvrđeno da ga je metak pogodio u sljepoočnicu. Ostao je živ, ali bez vida na oba oka.

Njemački tjedni časopis *Der Spiegel* opširno je pisao o napadima na Kraljevića. Prema *Spiegelu*, njemačka policija je utvrdila da je atentator s mjesta zločina pobjegao u automobilu rent-a-car agencije AVIS, iznajmljenom u münchenskoj zračnoj luci na ime Slaviše Jovanovića iz Budve, a vraćenim u Beogradu. Kad su njemačke vlasti od Beograda zatražile podatke o toj osobi, nisu dobile nikakav odgovor.

Luka Kraljević se početkom devedesetih vratio u domovinu i nastanio na makarskom primorju gdje se, sa suprugom Ursulom, bavi ugostiteljstvom.

Napad na Tomislava Naletilića

Rano ujutro 26. kolovoza 1988., hrvatski emigrant Tomislav Naletilić zatvorio je svoju gostionicu i krenuo u stan. Nakon nekoliko koraka presrela ga je nepoznata osoba i bacila mu tekućinu nepoznatog sadržaja u lice.

Božidar Spasić, inspektor *Druge uprave* SSUP-a, koji je bio organizator tog napada, opisao je događaj u knjizi *Lasica koja govori*:

"Tomo Naletilić, opet.

Tako sam nazvao ovu akciju, jer nam je ovaj ustaški vampir uvijek bio u kombinacijama, a u to vrijeme je oko sebe počeo okupljati osim ustaških i šiptarske teroriste.

Jedan od naših vrsnih suradnika uspio je tijekom noći ući u Tominu kavanu. Ustanovio je da u podrumu ima eksploziva dovoljno da digne pola Beograda u

IZVRŠILAC POSLA	LINIJA RADA
ALEKSIĆ AMIRA	051

NASLOV : NEPRIJATELJSKA DELATNOST NALETILIĆ TOMISLAVA

SIŽE : Naletilić Tomislav - "Čoma", ustaški ekstremista, pripadnik grupe iz KARLSRUHE - SRN, član HRD i UHE, završio diverzantski kurs u Karlsruheu 1963. i bio učesnik diverzantskog kursa u Durlahu 1972. godine. Radio na prikupljanju novca za izvođenje diverzantsko-terorističkih akcija i za odbranu uhapšenih terorista. Nabavljao i držao oružje i eksplozive. Učestvovao u pripremi diverzantske-terorističke grupe Andrić-Vegar likvidirane u akciji "Raduša". Imao značajnu ulogu u pripremanju akcije miniranja turističkih objekata na Jadranu ("Kaktus" 1975. i "Kvarner" 1976. godine), zbog čega je 1978. godine uhapšen i osuđjen u Štutgartu na 7 godina zatvora. Ranjavan je 1972. godine propagandnim materijalima u Minhenu, autor je letka "Neporuka strana bugojanske operacije" i inicijator za pokretanje lista "Hrvatska sloboda". Uporno je radio na akcionom povezivanju ekstremne ustaške emigracije i na uspostavljanju sprege sa nacionalistima u zemlji. Kontaktirao je predstavnike francuskih i italijanskih fašističkih organizacija u cilju uspostavljanja saradnje. Pokušao je da uspostavi kontakt sa izraelskom obaveštajnom službom. Osnovan je Obadin Terezom, koju je SDB, kroz akciju "Sirmium", pokušala da pasivizira.

KLJUČNE REČI : Diverzija. Oružje. Eksplozivi. Propaganda. HRD. UHE. Ekstremist. Raduša. Koktus. Kvarner. Sirmium. SRN. Minhen. Karlsruh

Faksimil stranice iz udbinog elaborata o Tomislavu Naletiliću

Policijski fotorobot napadača na Tomislava Naletilića, 1988.

zrak. Morao sam hitno prijeći u akciju.

Iako je Naletilić odavno bio na spisku za eliminaciju, Služba, pa i ja sam, nismo poduzimali tako rigoroznu mjeru. Odlučili smo drugim sredstvima i metodama sprječavati teroriste i tek u krajnjoj nuždi poduzimati rigoroznije korake. Nije riječ o sentimentalnosti, već o strategiji. Naša je bila da se učinci akcija i napada na teroriste trebaju u koncentričnim krugovima širiti od terorista prema njegovom okruženju. To izaziva pomutnju i strah, dezorijentira više osoba odjednom, pa učinak biva dugoročniji i ostavlja prostor za manevriranje i izvođenje narednih akcija.

U tom kontekstu planirao sam i napad na Naletilića: da mu u lice i po tijelu bacimo otrovnu kiselinu koja neće oštetiti vitalne organe, ali će biti dovoljna opomena i znak da je Služba blizu njega. U Beograd sam pozvao dva vrsna agenta koja su živjela u Stuttgartu i već izvodila uspješne akcije u našoj režiji.

Stručnjaci u Institutu sigurnosti pokušavali su napraviti kiselinu po mojoj zamisli, ali im nije polazilo za rukom. Što god su napravili, izazivalo je učinke opasne po život. Zbog toga sam se s agentima dogovorio da sami u Njemačkoj naprave priručnu mješavinu od kiselina, koje se mogu kupiti u slobodnoj prodaji. Tako su i uradili.

Akcija je mogla početi.

Naletilić je, već sam naprijed spomenuo, držao restoran u Karlsruheu, u Kontstr. 9. Nazvao ga je 'Im Hof', što bi se moglo prevesti 'U dvorištu'. Te ljetnje večeri naši agenti su se pritajili iza kavane, pratili što se događa i vrebali priliku da se približe Naletiliću.

Oko deset sati uvečer iz kavane su izašla četiri pijana Nijemca i u dvorištu počela šutirati kartonske kutije koje su agenti naslonili na Naletilićev automobil. U kavani su u tom trenutku bile Tereza, njegova žena i u jednoj od prethodnih akcija moja navodna ljubavnica, i kuharica. Naletilić je bijesan izašao iz kavane i počeo se svađati s pijanim Nijemcima i u trenutku kada su se oni počeli udaljavati, prišla su mu naša dva agenta, komentirajući kako su pijani gosti nezgodni gosti. Uzgred su ga pitali je li kavana još otvorena, a kada je vlasnik odgovorio da je upravo zatvara, jedan od agenata mu je iz specijalno pripremljene posude bacio kiselinu u oči.

Tomo Naletilić je pao na zemlju kao pokošen, urlajući od bola. Agenti su se hitro kroz park udaljili, sjeli u automobil i krenuli u ranije određenu bazu. U međuvremenu, iz restorana su istrčale Tereza i kuharica. Vidjevši opekotine i ožiljke odmah su shvatile o čemu se radi. Pozvale su hitnu pomoć, a Tomu odvukle do crpke pokušavajući mu vodom ublažiti muke".

Atentat na Nikolu Štedula

U petak, 14. listopada 1988., u zrakoplovu švicarske zračne kompanije sletio je na londonsko uzletište čovjek s putovnicom u kojoj je stajalo - Rudolf Lehotzky; adresa: 3A Av. Cales 1206, Ženeva. Dotični se carinskim službenicima predstavio kao trgovački putnik. Sutradan, 15. listopada, u subotu, vlakom je nastavio put u Škotski grad Edinburgh. Kasno poslijepodne Lehotzky je uzeo sobu u edinburškom hotelu *Old Waverly* i unajmio automobil u poslovnici rent-a-car kompanije *Avis*. Trećeg dana, 16. listopada, u nedjelju, krenuo je unajmljenim automobilom u gradić Kirkcaldy. Nakon što je stigao tamo, u više je navrata zaustavljao mještane sa zamolbom da mu pokažu put do Ulice Glen Lyon Road. U toj je ulici živio Nikola Štedul, predsjednik *Hrvatskog državotvornog pokreta* (HDP).

U ponedjeljak, 17. listopada, Štedulova susjeda Joan Ward, dokona stara gospođa, primijetila je kako nepoznati muškarac sjedi u automobilu nedaleko od Štedulove kuće i promatra ulicu. Elisabeth Woods, sobarica u hotelu u Ulici Glen Lyon Road, također je preko puta svoje sobe vidjela parkirani crni automobil s crvenom prugom. U njemu je sjedio čovjek slavenske fizionomije i čitao novine. Nešto joj je bilo čudno te je zapamtila registracijsku oznaku automobila.

Sljedećeg dana, 18. listopada, Štedulov susjed James Napier Blount, također je primijetio istog muškarca kako sjedi u automobilu i promatra ulicu. Tog dana se Štedul kasno vratio iz sveučilišne knjižnice i započeo pisati članak za glasilo HDP-a *Hrvatski tjednik*, koji je izlazio u Australiji. Članak je dovršio tek oko pet sati ujutro.

U srijedu, 19. listopada, na uzletište u Glasgowu sletio je JAT-ov zrakoplov s jugoslavenskom nogometnom reprezentacijom, novinarima i navijačima. Škotski carinici nisu dopustili dvojici navijača ulaz u Škotsku, već su sljedećim zrakoplovom vraćeni u Jugoslaviju. Navodno je Rudolf Lehotzky očekivao njihov dolazak. Bilo kako bilo, Lehotzky je ponovno opservirao Ulicu Glen Lyon Road. Umirovljeni pismonoša Eric Martin ga je primijetio i, zbog čestih provala u kuće, zapisao je broj automobila: F 440 - AFK. Lehotzky je poslijepodne na TV-u gledao prijenos utakmice nogometnih reprezentacija Škotske i Jugoslavije, koja je završila neriješeno 1:1.

Nikola Štedul je svakodnevno točno u sedam sati izvodio u šetnju svog njemačkog vučjaka *Pašu*, inače dobro istreniranog psa-čuvara. U četvrtak, 20. listopada, izašao je mimo običaja iz stana nešto kasnije, oko osam sati. Kratko je sa psom šetao ulicom i zatim je skrenuo u obližnju šumicu. Nakon petnaestak minuta vraćao se nazad i stotinjak metara prije svoje kuće zapazio je kako mu se iz suprotnog pravca polagano približava automobil. Kad je došao do njega, vozač je prikočio. Štedul je pomislio da je čovjek zalutao u gradu i da traži pomoć. Nagnuo se prema prozoru. U tom trenutku je Lehotzky potegnuo pištolj s prigušivačem i ispraznio cijeli šaržer u Štedula.

Nikola Štedul je kasnije i sam opisao taj događaj:

"Nisam odmah osjetio bol i shvatio što se događa. Vidio sam samo dva bljeska iz prigušivača. Nekako sam se okrenuo napola nadesno i tek mi je onda postalo jasno što se događa, jer on nije prestajao pucati. Poslije toga je automobil odjurio, a ja sam

opazio kako mi krv ide iz usta i mislio sam da nemam više od jedne ili dvije minute života. Želio sam otpuzati nekako do kuće da kažem ženi i djeci zbogom. Otpuzao sam jedno dva-tri metra, kad sam izgubio snagu. U tom trenutku iz kuće je naišla susjeda i pitala me što se dogodilo. Imao sam toliko snage kazati da sam ustrijeljen. Ona je otrčala i pozvala ambulantu i policiju. Poslije toga je otrčala obavijestiti moju ženu. Ja nisam mogao pričati, jer mi se naboj zaustavio u zubima. Ispljunio sam naboj i slomljene zube. Drugi naboj je prošao kroz grlo i zato sada imam promijenjen glas. Ta dva naboja nisu bila opasna po život, nego onaj koji je prošao pored bubrega, povrijedio mi arteriju i zaustavio se u plućima pored srca".

Otprilike u isto vrijeme kad se Lehotzky dovezao do uzletišta u Edinburghu, vratio unajmljeni automobil i sjeo u zrakoplov za London, umirovljeni pismonoša Eric Martin pričao je policajcima kako je prethodnih dana zapazio sumnjiv automobil registarskih oznaka F 440 - AFK. Inspektor David Fraser u žurbi je zapisao podatke na dlan i odjurio u policijsku postaju. Tu je utvrdio da automobil pripada agenciji *Avis* i da je bio iznajmljen Rudolfu Lehotzkom, koji se upravo nalazi u zrakoplovu koji za dvadesetak minuta treba sletjeti na londonsko uzletište Heathrow. Frazer je odmah izdao nalog za uhićenje. Policija je opkolila zrakoplov. Dvojica detektiva ušla su unutra, a pilot je zamolio putnika Lehotzkog da se javi u pilotsku kabinu. Ovaj se nije odazvao, nego je na svom mjestu čekao da svi putnici napuste zrakoplov. Detektivi su mu prišli i objasnili da je uhićen. Lehotzky je burno protestirao.

Nikola Štedul nastavio je svoj iskaz:

"Sljedećeg dana, u bolnici u Edinburgu su mi rekli da je u Londonu uhićen neki sumnjivi čovjek. Pitali su me poznajem li nekog Lehotzkog. Odgovorio sam da za njega nikad nisam čuo. Prišla mi je moja supruga i ispričala mi kako su je nazivali Hrvati iz cijelog svijeta te rekli da su spremni napasti jugoslavenska veleposlanstva i poubijati osoblje. Kako nisam mogao govoriti, uzeo sam papir na kojemu sam napisao da se ne smije nipošto započeti s osvetničkim akcijama, jer bi to išlo na ruku Jugoslaviji. Na sreću, poslušali su me. Osam dana kasnije, 28. listopada, odvezli su me u policijsku postaju. Poredano je stajalo desetak ljudi. Počeo sam gledati zdesna nalijevo; četvrtog u redu prepoznao sam po očima i obrazima - kao napadača. To nije bilo teško. Pitali su ga kako mu je ime, a on je odgovorio na njemačkom: 'Ich heisse Vinko' / Zovem se Vinko/".

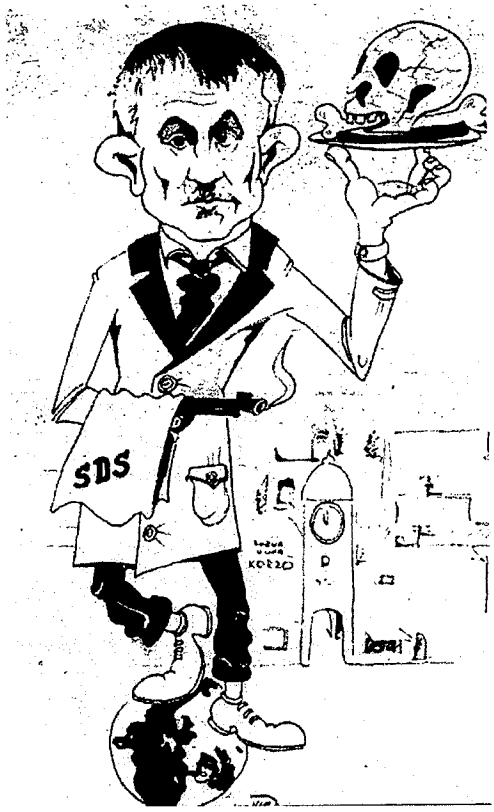

Karikatura Vinka Sindičića iz "Nove Hrvatske", 1988.

Famozni Rudolf Lehotzky, dakle, zapravo je bio poznati *Udbin* suradnik i vlasnik restorana *Stara vrata* u Rijeci, Vinko Sindičić. Istraga je utvrdila da trgovački putnik Rudolf Lehotzky zaista postoji i da mu je prigodom jednog poslovnog boravka u Zagrebu, u hotelu *Esplanade*, s recepcije ukradena putovnica. To bi trebalo značiti da je u pripremu Štedulova ubojstva bila umiješana i zagrebačka *Udba*.

Sudac Lord Allanbrife osudio je 4. svibnja 1989. Vinka Sindičića na petnaest godina robije. Izvadak iz presude glasi:

"(1) 14. listopada 1988. u Zračnoj luci Heathrow, London, Engleska, vi ste imigracijskom službeniku, Rajendranath-u Seetanah-u koji je zakonski djelovao u izvršavanju spomenutog Članka zakona prigodom dolaska zrakoplovom u Ujedinjeno kraljevstvo dali ili učinili da bude dana izjava ili predstavka za koju ste znali da je netočna ili za koju niste vjerovali da je istinita u svezi vašeg pretvaranja da ste Rudolf Lehotzky i podnijeli ste prijavni obrazac pri prelasku granice koji je bio potpisan 'Lehotzky': suprotno Zakonu o imigraciji iz 1971., čl. 26(1)(c);

(2) 15. listopada 1988. u Zračnoj luci Turnhouse, Edinburgh, u prostorijama koje zauzima tvrtka Avis Rentacar Ltd, vi ste se lažno predstavili Gillian-i Helen-i Elizabeth-i Dunsmore, trgovačkoj predstavnici, da ste Rudolf Lehotzky s prebivalištem na adresi 3A Av. Calas 1206, Ženeva, Švicarska; podnijeli ste navedenoj Gillian Helen Elizabeth Dunsmore putovnicu na ime Rudolfa Lehotzkog, naveli je da vam iznajmi motorno vozilo registarskih oznaka F440 AFK, a istina je da ste vi Vinko Sindičić s prebivalištem na adresi Braće Horvatića 5, Rijeka, Jugoslavija i da je dotična putovnica bila kriva i krivotvorena i da ste tako dobili navedeno motorno vozilo prijevarom;

(3) 20. listopada 1988. u Glen Lyon Road, Kirkcaldy, vi ste pištoljem napali Nikolu Štedula s prebivalištem na adresi 16 Glen Lyon Road, Kirkcaldy i prostrijelili ga opetovano po glavi i tijelu ozbiljno ga ozlijedivši, trajno izobličivši i onesposobivši i ugrozivši njegov život i pokušali ga usmrtiti;

(4) vi ste između 15. i 20. listopada, uključivši oba nadnevka, u navedenom Glen Lyon Road-u, i u Glendale park-u, Chapel Road-u i Broom Road-u, sve u Kirkcaldy-u i na cesti A907 između Kirkcaldy-a i Dunfermline-a i na drugim mjestima u Okrugu Dunfermline, imali kod sebe vatreno oružje i streljivo, odnosno dva pištolja i količinu metaka, a da niste imali dozvolu za nošenje vatrenog oružja koja je bila tada na snazi: suprotno Zakonu o vatrenom oružju 1968., Čl. 1(1);

(5) vi ste između navedenih datuma, uključivši oba datuma, te na navedenim mjestima, imali kod sebe vatreno oružje, odnosno dva pištolja i streljivo, s nakanom da posredstvom istih ugrozite život ili omogućite drugoj osobi da posredstvom istih ugrozi život: suprotno Zakonu o vatrenom oružju 1968., Čl. 16;

(6) vi ste između navedenih datuma, uključivši oba datuma, te na navedenim mjestima, bez zakonitog ovlaštenja ili prihvatljive isprike imali kod sebe vatreno oružje, odnosno dva pištolja zajedno sa streljivom prikladnim za uporabu u dotičnom oružju: suprotno Zakonu o vatrenom oružju 1968., Čl. 19;

(7) između 14. i 20 listopada 1988., uključivši oba datuma, vi ste u Zračnoj luci Heathrow, London, Engleska, i na drugim mjestima u Ujedinjenom kraljevstvu, bez zakonitog ovlaštenja uporabili u svrhu navedenog čina i imali kod sebe u navedene

svrhe putovnicu za koju ste znali ili imali razloga da znate da je krivotvorena, odnosno putovnicu na ime Rudolfa Lehotzkog, dok je istina da ste vi Vinko Sindičić, s prebivalištem na adresi Braće Horvatića 5, Rijeka, Jugoslavija: suprotno Zakonu o imigraciji 1971., Čl. 26(1)(d);

i (8) kad ste uhićeni 20. listopada 1988. u Zračnoj luci Heathrow, London, Engleska, pod optužbom da ste pokušali izvršiti ubojstvo navedenog Nikole Štedula, kao što je navedeno u optužbi pod (3), vi ste (a) 20. listopada 1988. u navedenoj Zračnoj luci Heathrow i u policijskoj postaji Kirkcaldy, Kirkcaldy, Fife, krivo se predstavljali Detektivskom superintendantu Thomas-u Finlayson-u, Inspektoru detektivu Brian-u Steer-u i Vodniku detektivu Derek-u Ward-u McEwan-u, sve časnicima u Odjelu za istraživanje kriviČnih djela u Policiji u Fife-a, stacioniranima u Kirkcaldy-u, i (b) kad ste se pojavili 21. listopada 1988. u Šerifskom (kotarskom) sudu u Kirkcaldyu, optuženi za pokušaj umorstva kao što je navedeno pod (3), krivo ste se predstavljali da se zovete Rudolf Lehotzky, da vam je datum rodenja 27. kolovoza 1948. i da stanujete na adresi 3A Av. Calas 1206, Ženeva, Švicarska, i to ste učinili pokušavajući prikriti svoj pravi identitet, odnosno da ste vi Vinko Sindičić s prebivalištem na adresi Braće Horvatića 5, Rijeka, Jugoslavija, i da ste na taj način pokušali osujetiti tijek pravde.

Sud je osudio navedenog optuženog na kaznu zatvora u trajanju niže navedenog vremenskog roka i da poslije toga bude pušten na slobodu:

Pod 1: 3 mjeseca; pod 2: 3 mjeseca; pod 3: 15 godina; pod 4: 2 godine; pod 5: 10 godina; pod 6: 3 godine; pod 7: 3 mjeseca; pod 8: 1 godina – svi rokovi trebaju teći istodobno.

Sveukupni rok trajanja zatvorske kazne: petnaest godina, počevši od 20. listopada 1988".

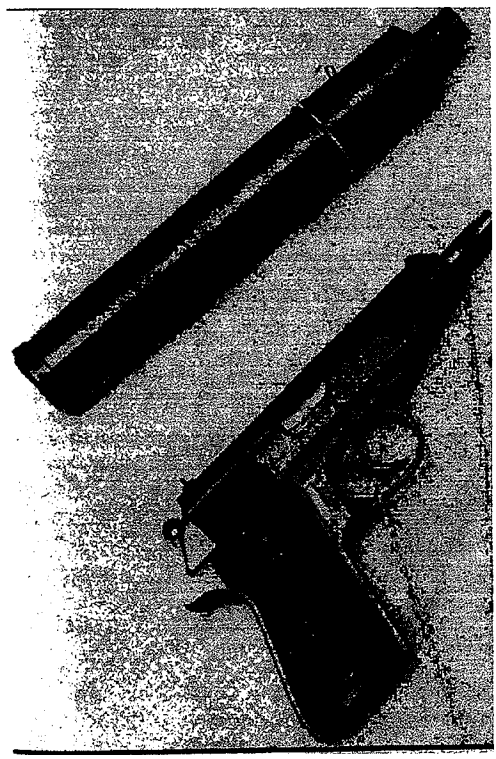

Pištolj s prigušivačem iz kojega je Vinko Sindičić pucao na Nikolu Štedula

Ivan Lasić, načelnik *Druge uprave* SSUP-a, umirovljen godinu dana prije atentata na Štedula, izjavio je sljedeće:

"Pitao sam saveznog podsekretara Zorana Savičevića je li to djelo hrvatske službe ili njihovo, a on mi je odgovorio: 'Bilo zajedničko, a sad ničije!' Po mojoj procjeni, kad je u pitanju Sindičić, Perković je morao znati za to. Zoran Savičević i Josip Perković bili su u stalnom kontaktu i dogovarali se o ublažavanju posljedica neuspjelog atentata na Štedula. Sindičićev je pseudonim bio 'Pitagora'. To sam čuo od Miće Marčete i znam iz papira".

Lovorka Marušić-Vilenica, nevjenčana supruga Vinka Sindičića, u istražnom postupku zbog ubojstva Brune Bušića dala je 9. veljače 1999. izjavu u kojoj je govorila o posjetima Sindičiću u zatvoru i susretima s Josipom Perkovićem:

"Točno je da sam se iza mojeg ranijeg saslušavanja u Županijskom sudu, osobno nepozvana javila državnom odvjetniku, jer sam se dosjetila još nekih okolnosti koje sam na prethodnom ročištu bila propustila kazati. Naime na tom ročištu, gdje je bio nazočan i okrivljenik koji me pitao jesam li mu nosila kakvu poruku u zatvor u Škotsku, ja sam odgovorila da nisam odnosno da se ne sjećam.

Naknadno sam se, međutim, sjetila da, kada sam prvi puta išla u posjetu Vinku Sindičiću (12. 11. 1988.), Sindičić mi je rekao neka potražim Josipa Perkovića i neka mu samo kažem gdje je on. Po povratku u zemlju ja sam doista otišla u glavnu zgradu bivšeg SUP-a i tada nisam imala kontakt sa Perkovićem, ali me je nakon nekoliko dana on posjetio u društvu, mislim, jednog čovjeka i tom prigodom mi smo razgovarali u hotelu 'Excelsior' u Lovranu. Josip Perković me je pitao o Sindičiću da gdje je, kako je i to je ustvari bilo prijateljsko raspitivanje o Sindičiću.

Ustvari, ispravljam sud koji me je krivo razumio, tom prigodom je bilo pravo saslušavanje o Sindičiću o tome gdje je i što je to o našem životu. Perković mi se legitimirao i nije mi kazao zašto provodi to saslušavanje. Nakon saslušanja ja sam mu kazala da mi je Sindičić rekao neka ga osobno izvijestim gdje je on pa je pri kraju tog sastanka Perković kazao da ćemo ostati u kontaktu. Tako je i bilo. Svaki put kada sam išla u Škotsku ja sam Perkovića izvješćivala o tome kamo idem i on mi je upućivao poruke Sindičiću u smislu da bude jak i da se drži.

Ja pretpostavljam da su to poruke o kojima me je okrivljenik pitao na zadnjem ročištu. Nikakvu značajniju poruku ja ne pamtim. Konkretno, ja niti ne mogu tumačiti, jer ne znam što su značile te poruke između Sindičića i Perkovića.

Sud mi predočuje list 407 spisa te potvrđujem da je ta bilješka pisana mojom rukom, ali se ne sjećam kada. Ne mogu se sjetiti trenutka, ali dopuštam mogućnost da mi je taj tekst diktirao Perković, s obzirom na to da ni s kim drugim nisam kontaktirala, niti sam bilo čije druge poruke Sindičiću slala u zatvor osim Perkovićevih. Za mene sadržaj tih poruka ne znači ništa i ne razumijem na što se odnosi.

Ja sam s Perkovićem zadnji put kontaktirala u mjesecu prosincu 1992., kojom prigodom sam posljednji puta išla u Škotsku, jer smo iza toga Sindičić i ja prekinuli.

Na poseban upit suda, koliko puta sam brojčano kontaktirala s Josipom Perković za vrijeme otkada mi je Sindičić skrenuo pozornost na to da kontaktiram s njim, odgovaram da je to moglo biti možda 10-ak puta. Svaki put su ti kontakti bili prijateljski, s riječima da pozdravim Sindičića i da neka se drži, a meni to nije značilo ništa.

Upitana od strane suda, odgovaram da sam sa Perkovićem razgovarala i o tome zašto Sindičić sjedi u zatvoru, jer su o tome pisale novine, ali on to nije posebno komentirao. Sud mi čita cjelovit tekst lista 407 spisa, pa, nakon toga, upitana, da li me sadržaj tog teksta asocira na nešto, odgovaram da ne i da ne znam na što se odnosi te mislim da je poruka tog teksta da trebam šutjeti o nekakvim događajima, ali ja ne znam o kakvim. Očigledno nisam razmišljala o tome što sam pisala. Također, to je jedina pismena poruka koju sam nosila u Škotsku.

Napominjem da me nitko, osim Perkovića, nije posjećivao i kontaktirao po

pitanju Sindičića za vrijeme dok je on bio u Škotskoj.

Također želim još nešto kazati o onom kovčegu koji sam uništila, a o čemu sam govorila na ranijem ročištu. Naime, prigodom jednog od posjeta Vinku, on mi je rekao da mu iz tog kovčega koji je bio kod mene donesem letke i nekakav članak o njemu s njegovom fotografijom iz nekog tiska. Što se tiče letka, mislim da je bio letak HRB-a. Priznajem da sam tom prigodom pogledala sadržaj kovčega i u njemu našla par lažnih putovnica, svaka sa Vinkovom fotografijom, i taj sam kovčeg, po Vinkovom naputku, zajedno s njegovom majkom uništila. Konkretno, uništila sam sadržaj kovčega na način da sam nešto potrgala i bacila u WC školjku, a nešto zapalila. Moguće je da nešto i nisam, a ako nisam to je sve u ovim dokumentima koje sam predala državnom odvjetniku.

Više ništa Sindičićevog nemam kod sebe.

Upitana o zlatnom satu sa zlatnom narukvicom marke 'Omega' odgovaram da je taj sat bio u ručnoj torbici zajedno s vozačkom dozvolom, što mi je sve ostavljeno na recepciji hotela 'Ambasador'. Ja ne znam tko mi je to ostavio, za sat navodim da je, po mom sjećanju, na poleđini bilo ugravirano nešto poput Herljević ili 'od Herljevića', ali ne znam gdje je ta zaštitna pločica. Ja sam sat preuzela bez zaštitne pločice. Meni je tu Sindičićevu torbicu sa satom predala njegova sestra koja radi na recepciji hotela 'Ambasador'. Ona mi je rekla da ne zna tko je to donio.

Kako je meni Sindičić bio kazao da pitam Perkovića za njegove stvari, ja sam to i učinila za vrijeme naših zajedničkih susreta i zatim mi je nakon nekog vremena ta torbica vraćena u 'Ambasadoru'. Stoga pretpostavljam da je to dostavljeno od Perkovića, ali ja u to nisam sigurna".

Josip Perković je u vrijeme atentata na Nikolu Štedula bio šef hrvatske *Udbe:*

"Na temelju članka 47. stava 2. i 5. Zakona o organizaciji i djelokrugu republičkih organa uprave i republičkih organizacija (Narodne novine, br. 44/79, 18/82, 33/83 i 29/85), Izvršno vijeće Sabora donosi

Rješenje
o imenovanju pomoćnika republičkog sekretara za unutarnje poslove
u Republičkom sekretarijatu za unutarnje poslove

Za pomoćnika republičkog sekretara za unutarnje poslove u Republičkom sekretarijatu za unutarnje poslove, imenuje se Josip Perković, viši inspektor I. klase u Republičkom sekretarijatu za unutarnje poslove.

Zagreb, 7. listopada 1986.

Predsjednik Antun Milović, v. r."

Predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka u Hrvatskoj, u vrijeme atentata na Štedula, bio je -na temelju odluke "predsjednika predsjedništva SRH Hrvatske" Ante Markovića od 11. lipnja 1986. - "Tomislav Kovač, član Predsjedništva SR Hrvatske", a članovi: "Ante Milović, predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SRH, Mira Korkut-Slatković, član Predsjedništva CK SKH, Zvonko Novak, predsjednik DPV-a Sabora SRH, Vilim Mulc, republički sekretar za unutarnje poslove SRH, Ilija Borić, komandant Teritorijalne obrane SRH".

Britanska organizacija PRO-DOG, koja ima preko 30.000 tisuća ogranaka, svake godine dodjeljuje zlatnu medalju najzaslužnijem psu-čuvaru za spašavanje života. Štedulov vučjak *Paša* dobio je tu nagradu za 1988. godinu, jer je odmah reagirao u zaštiti svog gospodara te atentator Vinko Sindičić nije smio širom otvoriti prozor automobila i precizno gađati.

Nikola Štedul sa suprugom i "Pašom", 1989.

BRUNO BUŠIĆ
- SIMBOL HRVATSKOG NACIONALNOG OTPORA

Djetinjstvo i mladost

Ante Bruno Bušić se rodio 6. listopada 1939. u zaseoku Bušića Draga u Vinjanima Donjim kod Imotskoga. Već kao gimnazijalac, tijekom 1956. godine, došao je pod nadzor Udbe. Naime, nastavnici u imotskoj gimnaziji su – preko tzv. nepotpisane školske zadaće – provodili anketu među učenicima. Nekoliko odgovora u jednoj zadaći zabrinulo je nastavnike pa su oni slučaj predali *Udbi.*

"- Vjeruješ li u Boga?

- U Boga vjerujem. Još dok sam bio malen pohađao sam satove vjeronauka i slijepo sam vjerovao u ono što mi je govorio fratar i stariji od mene. Poslije sam ipak počeo sumnjati, jer su mi učitelj i profesori iznosili onda za mene nepobitne dokaze, kojima se nisam mogao suprotstaviti. Počeo sam u svome vjerovanju padati sve niže i niže, a to su ubrzali i 'grijesi'. Bojao sam se pakla i volio sam da nema drugoga svijeta i Boga. Što sam više griješio manje sam vjerovao u Boga i više upadao u grijehe. No opet se javila bojazan, da Bog postoji. Više nisam vjerovao ni fratrima ni profesorima. Tražio sam istinu u knjigama, kako u knjigama za vjeru tako i u knjigama protiv vjere. Potpuno cjelovitu istinu nisam našao, a još sam u traženju, ali ipak sam se uvjerio da Bog postoji.

Bruno Bušić na crtežu s naslovnice zbornika "Bruno Bušić - branitelj hrvatskog identiteta" autora Marjana Žeželja, 2001.

- Što ti se čini je li bolji stari sustav ili današnji?

- Naravno, da sustav stare Jugoslavije nije bio dobar, ali isto tako ni današnji sustav ne valja iako je nešto bolji. Za vrijeme stare Jugoslavije bilo je dosta gladnih, žednih, bosih, golih, ali ima ih i danas iako u manjem broju. Međutim svakim danom raste sve to veći broj nezaposlenih. Stara Jugoslavija je zato dopuštala veću slobodu mišljenja, dočim sada novi sustav je skučio slobodno izricanje misli i guši svaku klicu narodnosti.

Narodna Republika Bosna i Hercegovina nije dodijeljena Hrvatskoj iako Hrvatska ima na nju svoja predavna prava, a to bi morala Srbija svakako priznati. Kako je Srbiji priključena Vojvodina i Kosovo-Metohijska oblast, tako bi i Hrvatskoj morala biti priključena Bosna i Hercegovina. No osim toga Srbi vode propagandu u

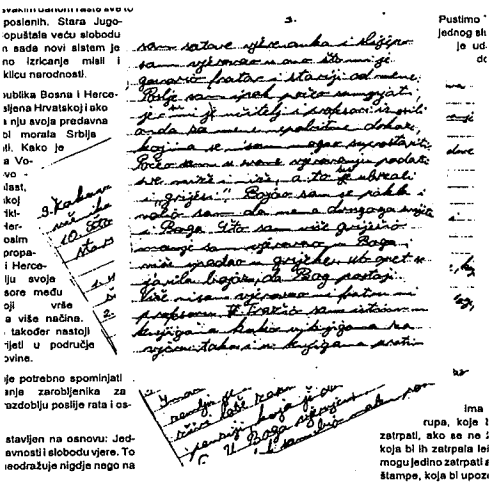

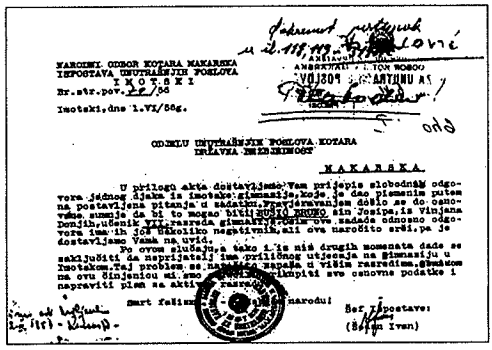

Gore: faksimil policijske prijave protiv Brune Bušića, 1956.
Lijevo: faksimil "nepotpisane zadaće" Brune Bušića, 1956.

Bosni i Hercegovini, te šalju svoje učitelje i profesore među Hrvate, koji vrše posrbljivanje na više načina. Srpski tisak također nastoji što više prodrijeti u područje Bosne i Hercegovine.

Mislim da nije potrebno spominjati masovno ubijanje zarobljenika za vrijeme rata i u razdoblju poslije rata i ostala nasilja.

Zakon je postavljen na temelju: Jednakosti, ravnopravnosti i slobodi vjere. To se u stvarnosti ne odražava nigdje nego na papiru.

Slobode vjere nema, ravnopravnosti također, a o jednakosti da i ne govorimo. Dok se Tito voza po Indiji, Velikoj Britaniji itd. teški fizički radnik nije u mogućnosti kupiti obični bicikl. Dok Titova žena Jovanka kupuje vile po inozemstvu, seljak, radnik i službenik ne mogu dobiti jednu jedinu sobu gdje bi se smjestili. To se zove jednakost? Titova žena sigurno nije zaposlena pa odakle njoj novac? Ja Tita smatram običnim diktatorom i drugim Cromwelom za kojega je Marx rekao: 'Oliver Cromvvel - Robespyer Engleske revolucije kasnije je postao njezinim Napoleonom'.

U novom sustavu ima mnogo dubokih rupa, koje bi trebalo što prije zatrpati, ako se ne želi nova revolucija koja bi ih zatrpala leševima. Te se rupe mogu jedino zatrpati ako se dade sloboda tiska, koji bi upozorio na njih."

Bruno Bušić kao maturant s prijateljima, Split, 1960.

Istraga je utvrdila da je autor zadaće Bruno Bušić. Na taj su način započela desetljeća njegova progona. Bruno Bušić je već 13. studenoga 1957. isključen iz gimnazije bez prava na školovanje u čitavoj Jugoslaviji – navodno zbog sudjelovanja u osnivanju *Tajne organizacije hrvatske inteligencije* (TIHO). Ipak, dvije godine kasnije, kad su promijenjeni propisi o školovanju, nastavio je školovanje i završio gimnaziju u Splitu.

Zatvor – iseljeništvo – zatvor

U jesen 1960. Bruno Bušić je upisao studij ekonomskih znanosti u Zagrebu, koji je uspješno završio u rekordnom roku – godine 1964. Zaposlio se početkom sljedeće godine u *Institutu za povijest radničkog pokreta*, kojemu je na čelu bio dr. Franjo Tuđman. Međutim, već nakon nekoliko mjeseci, u kolovozu 1965., bio je uhićen zbog čitanja emigrantskoga tiska i *neprijateljske propagande*. Osuđen je - na suđenju zajedno s Anđelkom Mijatovićem, Rudolfom Arapovićem, Zvonkom Drkulcem i Markom Barišićem - na deset mjeseci zatvora. O tim događajima Bruno Bušić je kasnije zapisao:

"Toga ljeta u kolovozu 1965. Zagreb je bio gotovo pust. Institut za povijest radničkog pokreta Hrvatske zjapio je prazan. Svi iz znanstvenog odjela otišli su na kolektivni godišnji odmor. Ostao sam jedino ja, jer sam morao napisati nešto o gospodarskoj reformi, koja je bila proklamirana upravo tih dana. Po muklim sobama vuklo se još nekoliko ljudi iz administracije. U zaglušnoj tišini Gornjeg grada jasno se čulo kuckanje pisaćih strojeva u Saboru SR Hrvatske, nedaleko od Instituta. Vrata na mojoj sobi naglo su se otvorila. Ušla su trojica. Prvi je rekao: 'Mi smo iz Udbe. Došli smo da vas lišimo slobode!' Nisam bio jako iznenađen.

Šutke sam gledao kako udbaši prebiru moje papire. Zaplijenili su mi 'Bijeg od slobode' Ericha Fromma, 'Razmrvljeni rad' Georgesa Friedmana. Poslije je slijedila premetačina u mojoj podstanarskoj sobi i suluda vožnja po zagrebačkoj okolici. Vozač je pjevao 'Lijepu našu', 'Još Hrvatska nije propala', dok su me ostala dvojica za to vrijeme tukla. Uopće me nisu ništa pitali, samo su udarali.

Pitao sam ih zašto to čine, što sam skrivio. Odgovorili su mi da to oni ne znaju, da se to njih ne tiče, oni samo obavljaju svoj zadatak. Poslije su me doveli u zatvor u Petrinjskoj. Predveden sam pred 'isljednika' Milana Kajganića, Srbina iz Banije. Ni on nije ništa znao. Njegovo je da samo uzme moju 'obranu', on me neće ni pipnuti, ali tu u zatvoru ima svakakvih ljudi, a on ne može ležati sa mnom u ćeliji i čuvati me. Ima on svoju obitelj, mora on čuvati i uveseljavati svoju obitelj. Ja uopće i ne moram davati svoju obranu, on i tako sve zna, njegovo je samo da mi pomogne.

Nakon izlaska iz zatvora doznao sam da su Ivan Gabelica i Vice Vukojević, moji prijatelji iz gimnazijskih dana, prošli neusporedivo gore od mene. Njih su udbaši kidnapirali na ulici i odveli u svoje tajne zatvore. Tu su dva mjeseca bili podvrgnuti 'stručnoj' obradi, u kojoj su sudjelovali 'znanstveni radnici' Zavoda za kriminalistička vještačenja i kriminološka istraživanja na čelu s Tomislavom Markovićem. Oni su bili određeni za smaknuće. Bili su prisiljeni da na razglednicama iz Italije napišu najljepše pozdrave svojoj rodbini prije puta u prekooceanske zemlje. Na razglednicama je stajalo da se više neće javljati, tamo ih očekuju veliki zadaci, promijenit će ime i izgled. Raspisana je i tjeralica za njima,

Bruno Bušić s prijateljima na Sljemenu, Zagreb, 1965.

policija je obilazila njihova sela i tražila ih. Okružni javni tužitelj Milan Čačić smijao se u lice Ferdi Vukojeviću, koji je došao k njemu prijaviti bratov nestanak.

Vice Vukojević i Ivan Gabelica satima su i danima lebdjeli u agoniji između poda i tavanice, obješeni za ruke. Glavni mučitelj je bio Stjepan Katić, čovjek s brazgotinom iznad oka. Vice je priznao da je zapalio Tvornicu papira u Zagrebu. Kad je opisao kako je to izveo, vidjeli su da uopće ne zna gdje se ta tvornica nalazi. Poslije su ga mlatili, jer ih je dovodio u zabludu.

Vice Vukojević u uredu ispred portreta Brune Bušića, Zagreb,1992.

Nakon Karađorđeva u prosincu 1971. Zlatan Marković je bio glavni sudac istražitelj svim vođama hrvatskih sveučilištaraca, ljudima iz Matice hrvatske i Hrvatskog tjednika. Milan Čačić imenovan je za republičkog javnog tužitelja, a Milko Gajski za predsjednika Okružnog suda u Zagrebu. On je osobno sudio dr. Marku Veselici, Jozi Ivičeviću i Zvonimiru Komarici."

Do pravomoćnosti presude Bruno Bušić je bio pušten na slobodu, što je 24. listopada 1966. iskoristio za odlazak u Austriju. Međutim, na nagovor dr. Franje Tuđmana koji je po njega u Beč poslao Zvonka Komaricu, Bruno Bušić se već u prosincu 1966. vratio u Hrvatsku i nastavio s radom u *Institutu*. Kao namještenik te ustanove imao je uvid u razne važne partijske i druge dokumente iz ratnoga i poratnog razdoblja, iz kojih je crpio dragocjene informacije za svoj znanstveni i publicistički rad.

U tom razdoblju Bruno Bušić je surađivao u više časopisa: *Hrvatskom književnom listu* (HKL), *Telegramu*, *Vidiku* i t.d. U HKL-u je objavio znamenite studije o ratnim i poratnim žrtvama, jeziku u JNA, ustavnim amandmanima itd. Od 9. broja pa do zabrane njegova izlaženja bio je jedan od urednika HKL-a. Nakon zabrane HKL-a potkraj 1969. godine, Bruno Bušić je ponovno napustio Hrvatsku i, kako je kasnije sam opisao, "živio u nekom poluizbjeglištvu" u Parizu gdje je "skromno i povučeno, koristeći francusku stipendiju, studirao političku ekonomiju i sociologiju".

Pred kraj drugoga (polu)iseljeništva, početkom godine 1971., Bruno Bušić je u Parizu susreo Josipa Senića, jednoga od vođa *Hrvatskoga revolucionarnog bratstva* (HRB). Senić ga je pozivao na učlanjenje u HRB, ali je on to odbio zbog planiranoga povratka u Hrvatsku. Doušnik splitskoga ogranka *Udbe* pod pseudonimom *Ivo* koji je živio u Clevelandu, i koji je kontaktirao sa Senićem, žurno je prenio otkriće svojim šefovima u Jugoslaviji koji su zaključili:

"Kontakte Senića s Bušićem ocjenjujemo da zavrjeđuju naše posebno operativno zanimanje. Kako taj problem ne može zahvatiti samo jedan Centar, to predlažemo da se na temelju ovoga orijentiraju i svi drugi Centri u SRH".

U jeku *Hrvatskog proljeća*, na poziv prijatelja, Bruno Bušić se početkom travnja 1971. odlučio vratiti u Hrvatsku, premda nije vjerovao u sposobnost i dosljednost tadašnjeg hrvatskog vodstva. Napisao je:

"Ono nije bilo sposobno i kadro da hrvatskom narodu izbori i prava, pa ni ona najosnovnija, kao što su pravo na nacionalni jezik i oznake, a kamoli mu izboriti suverenu nacionalnu državu. Nacionalni entuzijazam je uzbuđivao i pojačavao njihovu samodopadnost, ali ne i njihovu samosvijest i nacionalno dostojanstvo. Nikako nisu mogli nadrasti strah i ovisnost o političkim i policijskim strukturama iz kojih su izrasli. Teško je i bolno izaći iz majčina okrilja."

Bruno Bušić s prijateljima na hodočašću, Rim, 1970.

Nakon povratka u domovinu, Bruno Bušić se zaposlio u uredništvu *Hrvatskoga tjednika* (HT) u kojemu je surađivao do zadnjega broja, a od 13. broja postao je član uredništva. Nakon *Karađorđeva* (12. prosinca 1971., zloglasna sjednica u Karađorđevu na kojoj je Tito donio konačnu odluku o početku javnog obračuna s *Hrvatskim proljećem*) među prvima je bio uhićen i zatvoren. O tomu je kasnije, nakon izlaska iz zatvora, svjedočio:

"Zatvorili su me u jednu ćeliju, gdje je bilo dvadesetak kreveta. Bio sam potpuno sâm. Kako je bila zima, htio sam leći. Koji god sam krevet otvorio, bio je krvav, sve krvave plahte. U jedan sat u noći upalilo se svjetlo, ušao je jedan od onih koji su me uhitili i rekao mi da sam uhićen. Odveden sam pred istražnog suca Zlatana Markovića. On je prije bio udbaš, pa je prešao u istražne suce, još prije Brijunskog plenuma 1966. To je bila opća praksa nakon reforme istražnog postupka, kad je uveden zakon da istragu ne vrši policija, nego istražni suci: udbaši su jednostavno prekvalificirani u istražne suce. I baš taj isti Zlatan Marković vodio je istragu protiv studenata 1965. koji su bili kidnapirani. Znači da on spada u tu terorističku, doslovno terorističku skupinu, koja je prije izvodila torture nad zatvorenicima. Na moje pitanje zašto sam uhićen, odgovorio mi je: 'Zbog tvoga pisanja u Hrvatskom književnom listu i Hrvatskom tjedniku'. Ja sam mu odmah rekao da se još dosada nije dogodilo u povijesti da policija zatvara nekoga bez naloga za uhićenje zbog članaka koji su objavljeni u legalnim novinama. Otvoreno sam mu rekao da se takvo nešto nije događalo ni za vrijeme najgorih Staljinovih čistki. Istražnog suca Zlatana Markovića moj prosvjed nije nimalo zbunio, a još manje posramio. Rekao mi je: 'Uvijek se u povijesti nešto mora dogoditi prvi put'."

Bruno Bušić na "Festivalu pjesme i plesa", Pariz,

Zapravo, kratko nakon *Karađorđeva* u inozemstvu se bio pronio glas da je Bruno Bušić ubijen. Ta vijest je tako pogodila cjelokupno hrvatsko iseljeništvo, uključujući i starije emigrante koji su se s rezervom odnosili prema ideološki šarolikom i politički nejasno definiranom *Masovnom pokretu*, da su diljem svijeta organizirani masovni prosvjedi kakvih po broju sudionika do tada nije bilo u iseljeništvu. Vjerodostojnost te vijesti ubrzo je opovrgnuta, ali je Bruno Bušić nakon toga još više poštovan i cijenjen u hrvatskim iseljeničkim zajednicama.

Na suđenju, zajedno s dr. Franjom Tuđmanom i dr. Dragutinom Šćukancem, Bruno Bušić je osuđen na dvije godine zatvora koje je odležao u kaznionici *Stara Gradiška*, najzloglasnijoj kaznionici za hrvatske političke osuđenike.

Dok je Bruno Bušić bio u zatvoru, njegov navodni prijatelj u Parizu, agent splitske *Udbe* pod pseudonimom *Marko* – Neven Baričević, javljao je 1972. godine svojim nalogodavcima, a oni su na osnovi njegovog dopisa sastavili *informaciju* sljedećeg sadržaja:

"Suradnik 'Marko' nam se javio pismom od 11. veljače ove godine i u njemu nas izvješćuje da se organi DST-a (Direkcije teritorijalne sigurnosti) ni do danas nisu kod njega javili, premda su to obećali učiniti početkom siječnja ove godine. To ga uznemirava, jer učvršćuje njegovu sumnju da je putujući 21. prosinca prošle godine na osobni kontakt operativcu u Milano – Italija, bio pod pratnjom. Jedina pretpostavka za ovu sumnju je nejavljanje organa DST-a, drugih 'Marko' nema.

HRVATSKI
TJEDNIK
NAKLADA MATICE HRVATSKE
zagreb, 3. rujna 1971. godina I. broj 20. cijena 2 dinara
novine za kulturna i društvena pitanja
BRUNO BUŠIĆ
HRVATSKA JE POŽARNOJ GROŽNICI
Priorada traži zaštitu

Faksimil naslovnice "Hrvatskog tjednika", Zagreb, 1971.

'Marko' nam se javio jednom kartom 9. siječnja iz Pariza, kamo je išao na sastanak Sekcije ABN-a (Antiboljševički blok nacija) obećavši o tome uskoro opširnije pismo. Međutim, u pismu od 11. veljače spominje to obećanje vezujući ga za neko očekivano putovanje, gdje bi mogao na miru pisati. Javio se iz Renresa, gdje je navodno već nekoliko dana i

to koristi kao prigodu da nam se javi. Piše, kako čuje dosta novosti iz zemlje, dobrih i loših. Uglavnom ocjenjuje da je kod nas dosta živo. Ističe da kod njega ima dosta novosti, samo da nema vremena živjeti s time i pratiti sve. Zna da su Bruno Bušić i Vice Vukojević u zatvoru, te da je Joža Milić imao velikih poteškoća sugerirajući nam da ga nastojimo zadržati u zemlji bar do ožujka ove godine. Sve ovo doznaje preko svećenika Franje Šanjeka s kojim se 6. II. našao kod Mate o. Zvonimira Bradašića. Tu je došao i Petar Rubić, predsjednik društva Matice hrvatske u Parizu. Iz razgovora s Rubićem saznao je da se ovaj namjerava potpuno otcijepiti i aktivizirati na polju rada MH. Ističe, kako zna da se sada ne može vraćati u zemlju, jer da bi puno riskirao. Sprema seriju članaka, te traži veze s novinarima. Kod Rubića su ostale stvari Brune Bušića i Vice Vukojevića. Boji se sve to držati u svom stanu, te da će morati potražiti neko sklonište, obzirom da su to tiskani materijali, jako kompromitirajući za njih dvojicu. 'Marko' mu je dao do znanja da on ima mogućnosti to skloniti na sigurno mjesto. Suradnik nije sasvim siguran da će mu to Rubić donijeti, usprkos obećanju. Ukoliko donese, 'Marko' bi nas o tome odmah izvijestio radi preuzimanja. Napominjemo, da suradnik posjeduje fotoaparat, kojim bi to preslikao i nama predao filmove. U vezi s ovim suradnik smatra da bi trebalo doći do osobnog kontakta tijekom ožujka ove godine.

Dana 25. XII 1971. godine odgovorili smo 'Marku' i s nekoliko riječi informirali ga o prilikama u zemlji. Istodobno smo zatražili da se više angažira i da nas učestalije informira. Podržali smo njegov zahtjev za kontaktom čim dođe u posjet Bušićevih i Vukojevićevih materijala, a i inače ako se to ukaže kao potreba.

'Marko' nam je dostavio novu adresu svoga prijatelja Francuza, kako bi izbjegao eventualnu kontrolu pošte od strane francuske službe. Frane Dukić."

Nakon izlaska iz zatvora Bruno Bušić je bio podvrgnut potpunom nadzoru i svakojakom zlostavljanju. Njegov bratić Ante Petric svjedoči o tom vremenu:

"Čašu je prelilo, kad je Bruno odlučio ići preko granice, što se zbilo na Stradunu u jesen 1974. Bruno je otišao iz Zagreba, upravo sam ga ja vozio u zračnu luku, iz Zagreba u Dubrovnik na sastanak PEN-kluba, gdje su ga Udbaši premlatili na Stradunu. Nakon toga mi je rekao: 'Ante, ja moram bježati van. Moram tražiti način da pobjegnem, jer me prate na svakom koraku, a pitanje je da'l će me samo pratiti, da me neće i ubiti ovdje'."

Bruno Bušić – utemeljitej moderne hrvatske osloboditeljske politike

Naravno, putovnicu nije mogao dobiti legalnim putem, pa je s krivotvorenim putnim ispravama u rujnu 1975. najprije otišao u Francusku, a potom, na preporuku nekih prijatelja iz SAD-a, u Englesku. U Londonu se zaposlio u uredništvu iseljeničkoga dvotjednika *Nova Hrvatska* (NH), ali se ubrzo počeo razilaziti u bitnim koncepcijskim pitanjima hrvatske osloboditeljske politike s Jakšom Kušanom, izdavačem i glavnim urednikom NH. Definitivni razlaz između Bušića i Kušana dogodio se nakon Kušanova zahtjeva da napiše negativan prikaz o *Bugojanskoj skupini.*

Nakon što je kategorički odbio Kušanov zahtjev i napustio uredništvo NH, Bruno Bušić je objavljivao članke pod svojim imenom u tjedniku *Danica* koji su u Chicagu izdavali hrvatski franjevci, u mjesečniku *Hrvatska borba* koju je u Washingtonu uređivao njegov prijatelj iz studentskih dana u Zagrebu - Rudolf Arapović, u *Hrvatskom putu* u Torontu koji su izdavali braća Rudi i Srećko Tomić, u *Republici Hrvatskoj*, glasilu *Hrvatske republikanske stranke* koje je izlazilo u Buenos Airesu, a pod pseudonimom E. Čengić u mjesečniku *Otpor* u Chicagu. Također je bio i jedan od osnivača tromjesečnika na njemačkom jeziku *Kroatische Berichte*, kao i mjesečnika *Hrvatski list* u njemačkom gradu Mainzu.

Bruno Bušić se u Londonu intenzivno bavio i znanstvenim radom, ponajprije istražujući dokumente u *British Museumu*. O tome je govorila Zdravka Bušić, Brunina suradnica, danas zastupnica u *Hrvatskom državnom saboru*:

"Bruno je satima i mjesecima znao biti u British Museumu i istraživao je. U svakom razgovoru znao mi je reći: 'Da samo znaš što sam danas istražio i do kakvih sam dokumenata došao'."

Prema njezinu svjedočenju, značenje Brune Bušića nije bilo samo u njegovu znanstvenom radu i druženju s intelektualcima. Bruno Bušić je dosta putovao. Obilazio je djelatne hrvatske emigrante diljem Europe i ispitivao emigrantski *teren*. Zdravka Bušić kaže:

"Zapravo, Brunina veličina je u njegovoj svestranosti. Koliko god se Bruno družio sa svojim, recimo, prijateljima novinarima, povjesničarima i znanstvenicima, toliko se isto družio s običnim ljudima u kojima je, ako hoćete, vidio sutrašnje hrvatske vojnike. Mnogi od njih su se početkom Domovinskog rata prijavili u Hrvatsku vojsku".

Unatoč tomu što je imao azil u Velikoj Britaniji, Bruno Bušić je velik dio vremena provodio u Francuskoj, Njemačkoj i Švedskoj. Stoga - iako je blizu dvije godine djelovao izvan iseljeničkih organizacija, da bi se godine 1977. učlanio u *Hrvatsko narodno vijeće* (HNV), u kojemu je tada prepoznao najprikladniji okvir za osloboditeljsku djelatnost - nikoga nije iznenadilo što je on već imao oko sebe okupljen veliki broj uglavnom mlađih hrvatskih iseljenika. Tako su se zajedno s njim u HNV-e učlanili i ostali *proljećari*, koji su se iz Hrvatske iselili neposredno nakon *Karađorđeva* ili nakon izdržane zatvorske kazne. Članstvo HNV-a kandidiralo ih je za sabornike i svi su bili izabrani, a Bruno Bušić je dobio daleko najviše glasova od svih kandidata.

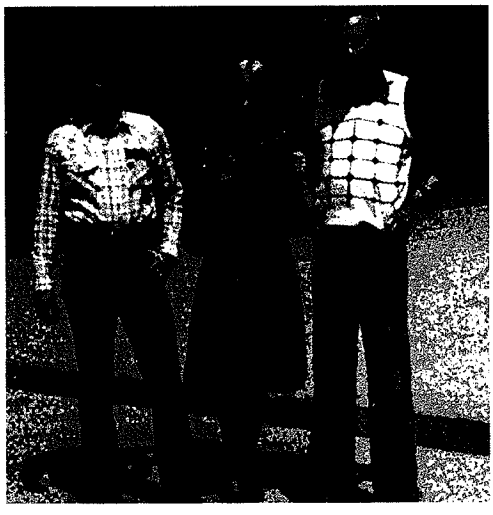

Zvonko, Juliene i Bruno Bušić, London, 1976.

Na tom *Drugom saboru* HNV-a godine 1977. u Bruxellesu, za predsjednika *Izvršnoga odbora* izabran je nekadašnji dužnosnik *Ustaške mladeži* - Janko Skrbin,

za predsjednika Sabora bivši predsjednik općine Jastrebarsko i član CK SKH - Franjo Mikulić, a za glavnog tajnika dužnosnik *Hrvatske republikanske stranke* (HRS) - Kazimir Katalinić. Bruno Bušić je izabran za pročelnika *Promičbenoga odbora*. Taj Sabor HNV-a nije samo personalnim promjenama u vodstvu organizacije simbolično naglasio ideju svehrvatske pomirbe, već je nagovijestio i koncepcijski zaokret u političko-osloboditeljskom radu.

Najvažnije publicističko djelo Brune Bušića u iseljeništvu bila je studija *Hrvatski ustaše i partizani*" koja je objavljena 1978. godine. Tom studijom, opisujući u njoj razdoblja relativno dobre suradnje hrvatskih nacionalista i komunista, Bruno Bušić je htio poručiti kako postoji jedan vrlo bitan preduvjet koji se mora ispuniti u hrvatskom narodu kako bi višestoljetna borba za hrvatsku državu uspješno završila. To je općenacionalna pomirba i konsenzus oko temeljnoga cilja - kako se to politički ilustrativno predstavljalo: *pomirba ustaša i partizana*. Ili, kako se Bruno Bušić radije izražavao: "pomirba sinova ustaša i partizana".

O toj studiji su analitičari KOS-a iz beogradskog *Centra za strategijska istraživanja Maršal Tito* u elaboratu *Jugoslavenska neprijateljska emigracija* napisali:

"Propagandni je smisao ovoga Bušićeva teksta - 'dokazati' kako između ustaša i hrvatskih komunista nije bilo razlika u ocjeni političke situacije iza šestojanuarske diktature te na gledanje potrebe za ostvarenje nacionalnih prava i sloboda. Dakle, izvacima iz 'Proletera', organa CK KPJ iz razdoblja 1929.-1942. godine citira taj list o ustaškom 'velebitskom ustanku' i 'podršci' što ju je 'Proleter' dao vođama toga 'ustanka'.

'Autoriteti' na koje se Bušić oslanjao kao poznate pisce i povjesničare citira nacionaliste V. Gotovca i F. Tuđmana te njihove euforične članke iz 1971. godine i Tuđmanovu knjigu 'Velike ideje i mali narodi'.

Nastavak te 'suradnje' Bušić je vidio u djelatnosti A. Hebranga, koji je prigodom robijanja u Lepoglavi i Mitrovici došao u kontakt s frankovcima i ustašama.

Zbog svojih 'čvrstih hrvatskih uvjerenja' Hebrang je, kaže Bušić u ovoj brošuri, 'stekao njihovo poštovanje, povjerenje i prijateljstvo'. Ustaše i Hebrang to nisu 'nikad iznevjerili unatoč kasnijim suprotnostima, ideološkim i ratnim oprekama'.

To je razlog da Juco Rukavina, ustaški pukovnik i sudionik u velebitskom ustanku iz 1932. godine, nije ništa htio poduzeti 'protiv svoga druga s robije Andrije Hebranga'. Rukavina je vjerovao u njegove 'poštene hrvatske nakane'.

Cijeli je Bušićev tekst usmjeren ka 'dokazivanju' toga – da su: 'Istinski hrvatski komunisti

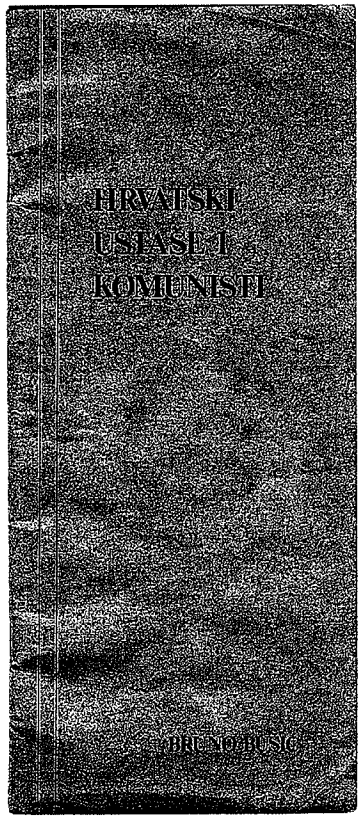

Brošura "Hrvatski ustaše i komunisti", 1978.

i ustaše podjednako duboko u sebi nosili ideju slobodne i nezavisne Hrvatske i njezina punog suvereniteta unutar hrvatskih povijesnih i etničkih granica'. U tome je, za Bušića, Hebrangova odgovornost prema 'hrvatskoj domovini', a ne kako zagrebački 'Vjesnik' prikazuje da je to 'šovinistička tendencija prema Srbima'. Za njega je A. Hebrang samo 'dijelio' mišljenje ostalih komunista."

U tom razdoblju je dr. Franjo Tuđman dva puta ilegalno putovao u inozemstvo na sastanke s Brunom Bušićem, na kojima su usklađivali političko-osloboditeljsku djelatnost hrvatskih domoljuba u domovini i iseljeništvu. U tu svrhu su se jednom, u Barceloni, sastali i s domobranskim pukovnikom Ivanom Babićem.

Njih trojica su, prema nekim izvorima, priredili brošuru *Upute za osloboditeljski rad.* Babić je još godine 1976. napisao naputke o posebnom načinu ratovanja, a Bruno Bušić političko-povijesno poglavlje. Dr. Tuđman je bio neka vrsta recenzenta-urednika. Stav Beograda prema toj Bušićevoj brošuri iznesen je u prije spomenutom KOS-ovom elaboratu:

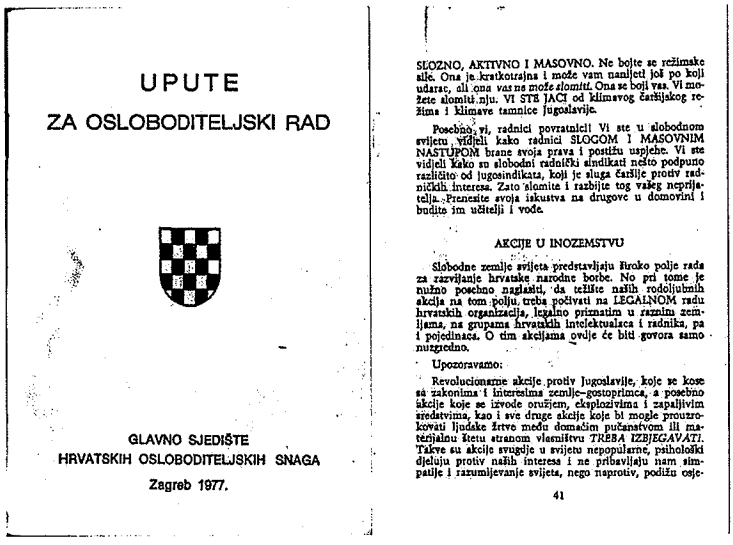

UPUTE

ZA OSLOBODITELJSKI RAD

GLAVNO SJEDIŠTE
HRVATSKIH OSLOBODITELJSKIH SNAGA
Zagreb 1977.

SLOŽNO, AKTIVNO I MASOVNO. Ne bojte se režimske sile. Ona je kratkotrajna i može vam naniječi još po koji udarac, ali ona *vas ne može slomiti.* Ona se boji vas. Vi možete slomiti nju. VI STE JACI od klimavog čaršijskog režima i klimave tamnice jugoslavije.

Poscbno, vi, radnici povratnici! Vi ste u slobodnom svijetu vidjeli kako radnici SLOGOM I MASOVNIM NASTUPOM brane svoja prava i postižu uspjehe. Vi ste vidjeli kako su slobodni radnički sindikati nešto podpuno različito od jugosindikata, koji je sluga čaršije protiv radničkih interesa. Zato slomite i razbijte tog vašeg neprijatelja. Prenesite svoja iskustva na drugove u domovini i budite im učitelji i vođe.

AKCIJE U INOZEMSTVU

Slobodne zemlje svijeta predstavljaju široko polje rada za razvijanje hrvatske narodne borbe. No pri tome je nužno posebno naglasiti, da težište naših rodoljubnih akcija na tom polju, treba počivati na LEGALNOM radu hrvatskih organizacija, legalno priznatim u raznim zemljama, na grupama hrvatskih intelektualaca i radnika, pa i pojedinaca. O tim akcijama ovuje će biti govora samo nuzgredno.

Upozoravamo:

Revolucionarne akcije protiv Jugoslavije, koje se kose sa zakonima i interesima zemalje-gostoprimca, a posebno akcije koje se izvode oružjem, eksplozivima i zapaljivim sredstvima, kao i sve druge akcije koje bi mogle prouzrokovati ljudske žrtve među domaćim pučanstvom ili materijalnu štetu stranom vlasništvu *TREBA IZBJEGAVATI.* Takve su akcije svugdje u svijetu nepopularne, patološki djeluju protiv naših interesa i ne pribavljaju nam simpatije i razumijevanje svijeta, nego naprotiv, podižu osje-

41

Faksimil brošure "Upute za osloboditeljski rad", 1977.

"Radi se o pokušajima da se utvrde 'zajednički ciljevi' hrvatskih ekstremnih nacionalista, ustaša i hrvatskih komunista. Sve je to sračunato na to da omasove i prošire bazu za terorističko djelovanje, unesu određenu pomutnju i dezorijentaciju. Za takve asocijalne tipove koji bi mogli nasjesti propagandističkim učincima ustaških ideologa služe ove upute, s preporukom, za vođenje 'revolucionarnih metoda djelatnosti' odnosno da se na 'tuđe nasilje odgovori prikladnim sredstvima'.

Tim bi 'prikladnim sredstvima' trebali 'srušiti nasilničku vlast' i 'uspostaviti onu koja bolje pogoduje'. Ustaški teroristi u ovoj brošuri obrađuju pojmove 'revolucije' i 'pobune'. Pobuna im je 'spontan i neorganizirani ustanak jednog dijela pučanstva', a revolucija im podrazumijeva 'vodstvo koje preuzima organizaciju u svoje ruke.' Između te dvije vrste autori ove brošure zagovaraju nešto treće - gerilu.

U ovom se tekstu želi indoktrinirati eventualne 'dobrovoljce' i 'revolucionare', kako bi 'oslobodili' Hrvatsku za 'opće dobro' iza kojega se skrivaju ekstremni ustaški i drugi nacionalistički, intelektualni i drugi asocijalni krugovi. Stoga 'dobrovoljac' može biti iz svih društvenih slojeva - seljaka i radnika, bogatih i siromašnih, mladih i starih, žena i djece, sposobnih i manje sposobnih te slično.

Posebne upute date su u vezi s razlikovanjem 'revolucionara' i običnoga građanina. 'Građanin diše zrak, jede hranu i pije piće da bi živio', ali, 'revolucionar diše rodoljublje, jede rodoljublje i pije rodoljublje', da bi 'oslobodio domovinu'."

Krajem 1977. u njemačkom Schwarzwaldu su snimane scene za film *Hrvati - teroristi ili borci za slobodu*, u kojemu je prikazana improvizirana hrvatska gerila. Jedan dio tih scena snimljen je i u američkoj državi Ohio. Od istaknutijih hrvatskih *proljećara*, prigodom snimanja filma u SAD-u bio je Franjo Mikulić, a u SR Njemačkoj Bruno Bušić. Premda to nije bio film u kojemu bi bile vježbe stvarnih gerilaca, nego samo improvizacija, kako je to uobičajeno pri snimanju mnogih filmova, svi sudionici u filmu imali su maske, a jedino je Bušić bio bez maske. Film je, nakon prikazivanja na švedskoj televiziji, umnožen i prikazivan u dvoranama hrvatskih domova diljem svijeta.

Bruno Bušić u Lundu, 1977.

Aktivnost Brune Bušića nije zasmetala samo Jugoslaviji nego i nekim međunarodnim središtima moći kojima nije odgovarala pojava čovjeka u hrvatskom iseljeništvu, koji je hrvatskoj osloboditeljskoj politici mogao dati suvremene crte i obzorje, ali i narušiti njezinu determiniranost - u određenim iseljeničkim krugovima - probicima velikih sila. Tadašnje iseljeništvo nije bilo sposobna naštetiti Jugoslaviji do mjere koja bi uzdrmala njezine temelje. Zbog toga je, a da bi kompromitirao Brunu Bušića, u tjedniku *Danica*, koji je u međuvremenu promijenio uređivačku postavu i politiku, objavljen članak Zdenka Antića, u kojem je ovaj napao i oklevetao Brunu Bušića, optužujući ga za tobožnje promicanje prosovjetskih ideja.

U hrvatskom iseljeništvu je zaista postojalo nekoliko malobrojnih skupina koje su zagovarale *prosovjetsku politiku*. Većinu tih organizacija osnivali su i predvodili različiti agenti-provokatori, ne samo u službi Beograda nego i Londona, Washingtona, Pariza i Bonna, ali s kojima Bruno Bušić nikada nije imao bliske odnose.

Uostalom, Bruno Bušić je upravo u Danici od 11. srpnja 1977. potpuno jasno iznio svoje stajalište o odnosu Hrvatske prema Sovjetskom Savezu, iz kojega se vidi da su tvrdnje Zdenka Antića potpuno lažne:

"Prigodom svakog razmatranja našeg odnosa prema SSSR-u trebalo bi poći od činjenice da je to velika i moćna država, s kojom mi ne bismo trebali, a niti bismo samovoljno smjeli, biti u neprijateljskim odnosima, kao što to nisu, na primjer, čak ni SAD, pa ni Japan, koji bi imao i te kakvih razloga da to bude.

Bilo je i onih koji su u Sovjetskom Savezu gledali osloboditelja, pa su mu nudili baze na hrvatskom nacionalnom području. Naravno, još uvijek ima pojedinaca koji se nisu oslobodili tih iluzija, ali i onih koji bi sutra ponovno, lakomisleno i neodgovorno, potpisali proglas u kojemu se s naglašenim hrvatskim emocijama poziva na borbu protiv Sovjetskog Saveza, i to u okolnostima kad bi se ta borba mogla voditi jedino pod jugoslavenskom zastavom i pod komandom srpskih oficira, koji bi se već pobrinuli da u toj, za tuđe interese vođenoj i unaprijed izgubljenoj bitki, pogine što veći broj Hrvata, a da drugi preživjeli budu otjerani u krajeve iz kojih se više nikada neće vratiti.

Kroz borbu protiv Jugoslavije mi moramo čitavom svijetu, pa tako i SSSR-u, dati čvrste, nepobitne dokaze da ćemo se uvijek boriti za vlastitu slobodu i vlastitu državu, kako ni veliki i moćni SSSR ne bi pao u iskušenje da nas stavi pod svoju dominaciju. SSSR mora biti svjestan činjenice da bi za njega bilo nerazumno i pogubno, kad bi i na nas proširio svoju političku, vojnu i upravnu dominaciju, jer bi već poslovični hrvatski bunt mogao djelovati zarazno na cijelu Istočnu Europu, koja ionako postaje sve nemirnija."

Bruno Bušić je znao razlikovati taktiku od strategije velikih sila, pa je u odgovoru Zdenku Antiću naveo da *Hrvatsko proljeće* nije ugušeno samo zbog zahtjeva Leonida Brežnjeva, nego i zbog toga što su za to Beogradu dali *zeleno svjetlo* Richard Nixon i SAD.

Tko je zapravo bio Zdenko Antić? Bio je, na žalost, Hrvat – po političkom uvjerenju *ljotićevac*. Kada su se Nijemci povlačili iz Srbije u listopadu 1944., s njima su se povukli i pripadnici *Zbora* Dimitrija Ljotića. Nakon njemačke kapitulacije i pogoršanja odnosa između dotadašnjih ratnih saveznika, SAD-a i Velike Britanije na jednoj, a Sovjetskog Saveza na drugoj strani, Amerikanci su u Münchenu osnovali *Radio Free Europe* (*Radio Slobodna Europa*), te su u taj medijski pothvat specijalnoga rata uključili i svoje bivše ratne i ideološke neprijatelje. Tako je i Zdenko Antić dobio posao.

Ubojstvo Brune Bušića i istraga u Francuskoj

Kao bliski suradnik, Drago Sudar je posjetio Bušića početkom rujna 1978. u Londonu:

"Kad sam stigao u London, kod Brune sam zatekao Zdravku Bušić, njezinu sestru Mariju i hrvatskog lingvista Branka Franolića. Bruno ih je otpratio na kolodvor i vratio se negdje oko dva sata iza ponoći. S njim su ušla dva mlada čovjeka koja do tada nisam vidio. Oni su me samo pozdravili, nisu se predstavili. Kasnije sam saznao da su to bili braća Frane i Mate Ljubičić. Nakon razgovora o situaciji u Domovini, jedan od njih dvojice ga je upozorio da se dobro čuva, jer da je od povjerljive osobe u Zagrebu saznao da se za nj i za njegove aktivnosti zanimaju u CK SKH!"

Predsjednica CK SKH u to vrijeme bila je Milka Planinc, a članovi *Izvršnog komiteta* CK SKH: Ivo Latin, Marko Bezer, Ema Derosi-Bjelajac, Petar Fleković, Josip

Hrvatin, Jovo Ugrčić, Ivica Račan, Ivan Mecanović i Ivica Valjalo.

Koncem rujna 1978. Bruno Bušić je doputovao u Pariz radi priprema za izvanredni *Sabor* HNV-a, koji je bio zakazan za 20. i 21. listopada 1978. u Amsterdamu. Beograd je, međutim, odlučio, vjerojatno uz sekundiranje nekih stranih središta moći, da se Bruno ne smije pojaviti na tom skupu gdje bi mogao preuzeti potpuno vodstvo među hrvatskim političkim iseljenicima.

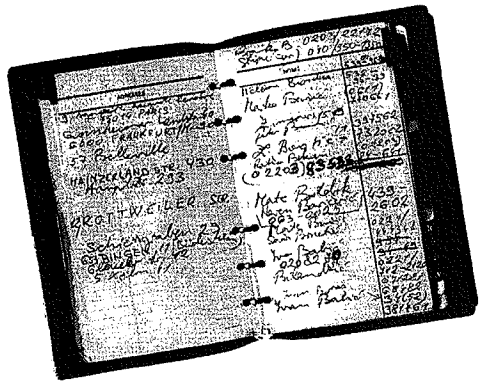

Faksimil posljednjeg adresara Brune Bušića, 1978.

Rudolf Arapović, prijatelj i suradnik Brune Bušića, zapisao je: *"Bruno Bušić se pojavio među Hrvatima u tuđini kao 'duh što oživljuje' i pokreće povijest i uzdiže je iznad okvira postojećih ideološko-blokovskih zabrana, tj. iznad okvira tuđih interesa"*. Stoga je, piše Arapović, *"Bruno Bušić ubijen na putu za Amsterdam, gdje su se trebale stvari u HNV-u postaviti na svoje mjesto."*

Jugoslavenske tajne službe su godinama plele mrežu i stezale obruč oko Brune Bušića. O njemu su izvješćivali agenti raznih pseudonima: *Putnik, Marko, Marinko, Šimun, Florijan, Yusufi, Branko, Orland, Pjer, Ivo, Oskar...*

Kad je Bruno Bušić 16. listopada 1978., između 23 i 23,15 sati, ulazio u dvorište zgrade u kojoj je stanovao na adresi 57. rue de Belleville, Paris 19eme, za njim je potrčao ubojica i usmrtio ga iz neposredne blizine. Svjedoci su izjavili da je jedna osoba dotrčala za žrtvom, pucala u nju i pobjegla.

Prema *Tanjugovu* priopćenju iz Pariza, ubojstvo Brune Bušića prikazano je kao "međusobni obračun u emigrantskom podzemlju". Isto

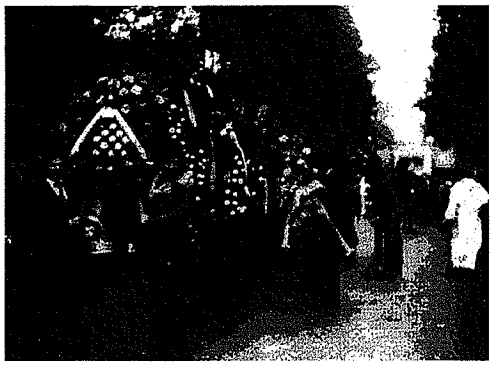

Fotografije sa sprovoda Brune Bušića u Parizu, 1978.

Od djetinjstva u borbi za Hrvatsku

Zadnji ispraćaj Brune Bušića

Faksimili članaka iz izbjegličkog tiska o ubojstvu Brune Bušića

obrazloženje Brunine pogibije ponovio je i tadašnji dopisnik *Vjesnika* iz Pariza, sadašnji glavni ravnatelj "*Hrvatske radio-televizije* (HRT) - Mirko Galić.

Pokopni vjerski obred za Brunu Bušića održan je istoga dana, 23. listopada 1978., u pariškoj crkvi *Saint Antoine*, kad je *Katolička crkva* slavila ustoličenje novoga Pape, Ivana Pavla II. Na Brunin pogreb došli su Hrvati iz cijeloga svijeta, kako bi u tuzi zbog velikoga gubitka, pred očima cijeloga svijeta pokazali svoju političku snagu i odlučnost u borbi za slobodnu i samostalnu hrvatsku državu.

Treba odmah napomenuti činjenicu: *Udba* je u Francuskoj izvela desetak atentata na hrvatske političke iseljenike, ali je rasvijetljen samo jedan jedini slučaj – i to kad je žrtva, hrvatski iseljenik Vlado Damjanović, godine 1970. u Nici osobno sustigao i uhvatio atentatora koji ga je pokušao ubiti. Uzimajući u obzir međunarodni politički kontekst ubojstva Brune Bušića, teško je pretpostaviti kako je francuskim vlastima bilo u interesu provedba istrage koja bi razotkrila pozadinu ubojstva i otkrila nalogodavce i počinitelje.

Les oubliés des chalandonnettes

Un journaliste yougoslave assassiné hier à Paris

Encore un journaliste de l'Est assassiné

ASSASSIN KILLS LONDON DEFECTOR

Police can't protect property says Maris

Faksimili članaka iz stranog tiska o Bruni Bušiću

Istražni sudac *Višestupanjskog suda u Parizu* (*Tribunal de Grande Instance de Paris*)

Gay Joly, nakon što je primio policijsko izvješće o ubojstvu Brune Bušića, izdao je inspektoru Jacqueu Lavalu i šefu sudske policijske uprave komesaru Marcelu Lecleru nalog za provedbu istrage o tom zločinu. Tijekom istrage, najprije su saslušani stanari zgrade u kojoj je Bušić kratkotrajno stanovao, među kojima su bili i slučajni očevici zločina, a zatim i mnogi hrvatski iseljenici, kao i Francuzi, koji su Bušića poznavali i s kojima je imao dodire.

Ivo Paparella ispričao je istražiteljima da je upoznao Bušića prije devet godina, još dok je Bušić studirao na *Cité Universitaire* u Parizu. Oni su otada zadržali dobre odnose. Kada je Bušić ponovno došao u inozemstvo u drugoj polovici 1975., uvijek mu se javljao prigodom svojih povremenih boravaka u Parizu. Budući da u tom gradu nije imao stana, Paparella se brinuo za njegov smještaj. Tako je bilo i 27. rujna 1978. kad je Bruno Bušić došao iz Velike Britanije. Zamolio je Paparellu da mu pomogne naći sobu za nekoliko tjedana. Njih su obojica poznavali novinarku *L' unité*-a Michele Kepsy-Backman. Paparella ju je pitao zna li za kakav slobodan stan. Ona je pronašla jedan stan koji je bio slobodan do 15. listopada.

U međuvremenu je Bušić našao sobu kod Petra Brnadića u 57 rue de Belleville, gdje je doselio uvečer 14. listopada 1978. Sutradan, 15. listopada, izjavio je Brnadić, Bušić je izišao iz stana oko 10,00 sati, a vratio se dosta kasno, kad je Brnadić već bio legao. Sljedeći dan, 16. listopada, Brnadić je predložio Bušiću da idu na objed kod njegova zeta Stojana Rašića. Bušić je prihvatio ponudu, ali se na ručku nije dugo zadržao. Ispričao se da ima važan sastanak. To se slaže s izjavom Ive Paparelle da se je toga popodneva s Brunom sastao na *Saint Germain des Prés*. Kad se Brnadić vratio u svoj stan, ubrzo za njim je došao i Bušić i rekao da je umoran i da tu večer ne kani nikamo izlaziti. Zatim je Brnadić ponovno otišao svojoj kćeri, a kad se oko 19.00 sati vratio, začudio se kad je vidio da je Bušić opet nekamo otišao. Brnadić je navečer gledao televiziju kad je negdje oko 23,00 sata čuo buku u dvorištu. Ustao je i pogledao kroz prozor i u tom trenutku čuo susjedu kako viče da je jedan čovjek pobjegao. Zatim je sišao u dvorište i ugledao Bušića na umoru.

Brnadićev zet Stojan Rašić bio je aktivan u *Hrvatskom narodnom vijeću*. Što se tiče samog slučaja, Rašić je policiji izjavio da je Bušić početkom listopada 1978. nazvao njegovu ženu i zanimao se je li se u Pariz vratio njezin otac Petar, pa je tako došlo do Rašićeva razgovora s Brnadićem nakon kojega je Bušić doselio u Brnadićev stan. Rašić je kobnog dana radio u popodnevnoj smjeni pa je nakon Bušićeva odlaska s objeda otišao na posao. Nakon povratka s posla gledao je televiziju dok ga negdje oko 23,20 sati nije nazvala tastova susjeda da odmah dođe. On je pomislio da je pozlilo njegovu tastu, ali mu je ona objasnila da nije u pitanju tast već da je ustrijeljen čovjek koji kod njega stanuje.

U toj je zgradi stanovao Pierre Carnajac koji je na saslušanju rekao istražiteljima kako je 16. listopada uvečer igrao šah sa suprugom i oko 11,15 sati otvorio prozor da se soba prozrači. U tom je trenutku ugledao visokog mršavog čovjeka na ulazu u dvorište zgrade. Dok je dotični išao normalnim korakom prema stubištu, Carnajac je opazio drugog čovjeka koji je utrčao u dvorište. Držao je u ruci neki metalni svjetlucavi predmet, a njemu se učinilo da je to pumpa za bicikl. Kad je zatvorio prozor i vratio se igri, čuo je nakon par trenutaka nekoliko muklih detonacija koje su dolazile iz dvorišta.

Svjedok Didi Bernad bio je te večeri kod svoga bratića koji stanuje u prizemlju zgrade u ulici Belleville 57. On je na saslušanju rekao kako su njih dvojica uvečer išli na vožnju po Parizu, a vratili su se u stan oko 23.00 sata. Pet do deset minuta nakon njihova povratka, Didi je čuo pet ili šest muklih detonacija. Prišao je prozoru i opazio tijelo kako leži pokraj stubišta. Čim je to vidio, otišao je van i pozvao policiju iz javne govornice.

Svjedok Tvrtko Butković je izjavio da živi u Parizu od 1966. On je upoznao Brunu Bušića kod Petra Brnadića, a kasnije se s njim češće sastajao, pa je tako znao i kad je Bušić došao posljednji put u Pariz, tj. 27. rujna 1978. Nakon toga, negdje oko 20.00 sati neodređenog datuma, Butkovića je posjetio na radnom mjestu Neven Baričević i priopćio mu da se Bušić želi s njim sastati oko 22.00 sata u baru *Le Cluny*, na uglu bulevara Saint Mischel i Saint Germain. Prigodom tog susreta Bušić je među ostalim kazao Butkoviću kako trenutačno stanuje kod jedne francuske novinarke, ali da iz tog stana mora brzo izaći. Njih su se dvojica posljednji put sastali u nedjelju 15. listopada 1978. Naime, toga su dana Bušić i Butkovićeva obitelj bili gosti obitelji Baričević.

Neven Baričević je izjavio da je pobjegao iz Jugoslaviji 1964. i u Francuskoj se učlanio u *Hrvatski oslobodilački pokret* (HOP), koji je u toj zemlji djelovao pod imenom *Ujedinjeni Hrvati Francuske*. Kad je 1974. osnovana *krovna* organizacija HNV-e, on se učlanio i u tu organizaciju. Baričević je rekao na saslušanju da je Brunu Bušića upoznao još 1969., a kad je Bušić ponovno došao u inozemstvo 1975., njih su se dvojica povremeno sastajali. Nakon Bušićeva posljednjeg dolaska u Pariz 27. rujna 1978., bili su zajedno na sastanku *Hrvatskog radničkog saveza*. Sa sastanka su otišli u crkvu u ulici Belleville, gdje ga je Bušić zamolio da kaže Butkoviću neka dođe u bar *Le Cluny* u kojemu su bili prošli put. U nedjelju, 8. listopada 1978., trebali su se sastati kod Baričevića, ali je Bušić prethodnog dana javio da je kod jedne francuske novinarke i da ima puno posla.

Nekoliko dana nakon toga Bušić je nazvao Baričevića, ali on nije bio kod kuće, pa je Bušić rekao njegovoj ženi neka mu kaže da između 18.00 i 19.00 sati dođe u bar *Le Cluny*. U baru su se dogovorili o objedu kod Baričevića 15. listopada, na kojemu je, kako je već navedeno, bila i obitelj Butković. Prigodom razgovora u baru *Le Cluny* Baričević je predložio Bušiću da dođe k njemu stanovati, što je Bušić odbio isprikom da to nije potrebno, jer da ima sobu do srijede, a da će iza toga otići iz Francuske. Bušić i Butkovići zadržali su se kod Baričevića do oko 21.00 sat, a potom ih je Baričević otpratio do željezničke postaje u Melunu odakle su otputovali vlakom u Pariz.

Franjo Mikulić, koji je u to vrijeme bio predsjednik *Sabora* HNV-a, na saslušanju je izjavio da je upoznao Bušića u Zagrebu 1971., te da su nakon ugušenja *Hrvatskog proljeća* zajedno izdržavali kaznu u kaznionici u Staroj Gradiški. Kada je krajem 1977. Bušiću zabranjen boravak u Njemačkoj, Mikulić i ostali suradnici sastajali su se s njim u Švedskoj, Belgiji i Francuskoj. Dva tjedna prije Bušićeva ubojstva, održali su sastanak u Schenku na kojemu su uglavnom razgovarali o mjesečniku *Hrvatski list*, pokrenutom u kolovozu 1978. Mikulić je nadalje kazao kako su oni iz Njemačke kontaktirali s Bušićem preko *poste restante*, kad je bio u Parizu, te da je posljednji put kontaktirao s njim 16. listopada 1978., kada ga je Bušić

nazvao oko 18.00 sati. Tom su prigodom razgovarali oko 40-tak minuta, a obzirom da su 18., 19. i 20. listopada trebali biti u Amsterdamu na saborovanju HNV-a, dogovorili su se da će se u sljedeću srijedu sastati u Metzu, a otuda krenuti zajedno u Amsterdam.

Nekoliko dana nakon toga, 23. listopada 1978., inspektor prefekture pariške policije Jacques Laval sastavio je cjelovito izvješće o saznanjima o Bušićevu ubojstvu:

"Izvršene istražne radnje do sada, u cilju identificiranja jednog ili više počinitelja zločina ostale su bez rezultata. Nikakav elemenat koji bi mogao potkrijepiti ili usmjeriti istragu nije mogao biti utvrđen u tijeku različitih ispitivanja.

Ponovni opis događaja:

16. listopada 1978. oko 23 h u dvorištu zgrade smještene u ulici rue Belleville br. 57 u Parizu 19, jedan je čovjek ubijen s nekoliko hitaca iz vatrenog oružja. Žrtva je identificirana kao: Bruno Bušić, rođen 6. 10. '39. u Vinjanima, Jugoslavija, novinar i pisac sa stanom u 25 Routh Road Wandworth Common Londre SV 18 (Velika Britanija).

Stigao je iz Velike Britanije, tri tjedna prije toga, bio je odsjeo kod više osoba iz kruga svojih poznanika, prije nego što je našao utočište od 14. listopada 1978. do dana ubojstva kod svoga sunarodnjaka Petra Brnadića, sa stanom u 57 rue Bellevile Pariz 19.

Prve informacije koje su dobivene odmah nakon događaja od policije koja je intervenirala, omogućile su da dođe do saznanja putem Pierra Carnajaca sa stanom u navedenoj zgradi, da je žrtvu slijedio neki čovjek koji ga je ubio. U trenutku kad je Bušić ulazio u hodnik zgrade, smrtno je pogođen s više hitaca koji su ga pogodili u glavu i prsni koš. Osoba je odmah iza toga pobjegla te je svjedok mogao dati samo jedan opći opis kako slijedi: osoba je europski tip, niskog rasta, zdepaste građe, kratke kose, odjeven u jaknu.

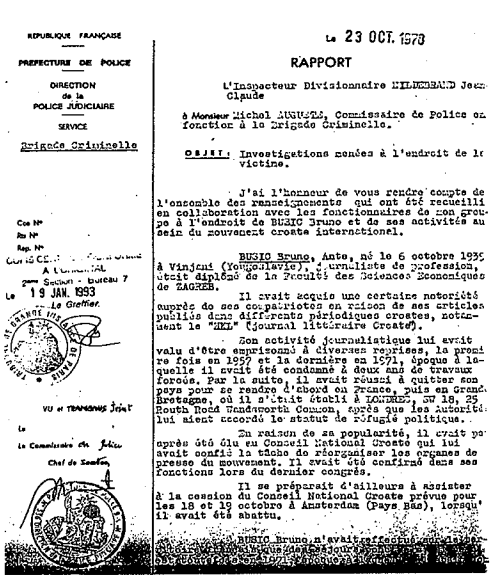

REPUBLIQUE FRANÇAISE

PREFECTURE DE POLICE

DIRECTION de la POLICE JUDICIAIRE

SERVICE

Brigade Criminelle

Le 23 OCT. 1978

RAPPORT

L'Inspecteur Divisionnaire HILDEBRAND Jean Claude

à Monsieur Michel AUGUSTE, Commissaire de Police en fonction à la Brigade Criminelle.

OBJET: Investigations menées à l'endroit de la victime.

J'ai l'honneur de vous rendre compte de l'ensemble des renseignements qui ont été recueilli en collaboration avec les fonctionnaires de mon groupe à l'endroit de BUSIC Bruno et de ses activités au sein du mouvement croate international.

BUSIC Bruno, Ante, né le 6 octobre 1939 à Vinjani (Yougoslavie), journaliste de profession, était diplômé de la Faculté des Sciences Economiques de ZAGREB.

Il avait acquis une certaine notoriété auprès de ses compatriotes en raison de ses articles publiés dans différents périodiques croates, notamment le "HKL" (journal littéraire Croate).

Son activité journalistique lui avait valu d'être emprisonné à diverses reprises, la première fois en 1957 et la dernière en 1971, époque à laquelle il avait été condamné à deux ans de travaux forcés. Par la suite, il avait réussi à quitter son pays pour se rendre d'abord en France, puis en Grande Bretagne, où il s'était établi à LONDRES, SW 18, 25 Routh Road Wandsworth Common, après que les Autorités lui aient accordé le statut de réfugié politique.

En raison de sa popularité, il avait par après été élu au Conseil National Croate qui lui avait confié la tâche de réorganiser les organes de presse du mouvement. Il avait été confirmé dans ses fonctions lors du dernier congrès.

Il se préparait d'ailleurs à assister à la cession du Conseil National Croate prévue pour les 18 et 19 octobre à Amsterdam (Pays Bas), lorsqu'il avait été abattu.

BUSIC Bruno n'avait effectué sur le ter-

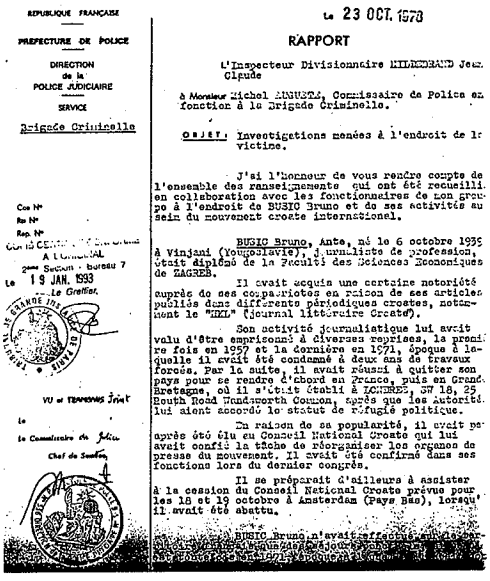

REPUBLIQUE FRANÇAISE

PREFECTURE DE POLICE

DIRECTION de la POLICE JUDICIAIRE

SERVICE

Brigade Criminelle

Le 23 OCT. 1978

RAPPORT

L'Inspecteur Divisionnaire HILDEBRAND Jean Claude

à Monsieur Michel AUGUSTE, Commissaire de Police en fonction à la Brigade Criminelle.

OBJET: Investigations menées à l'endroit de la victime.

J'ai l'honneur de vous rendre compte de l'ensemble des renseignements qui ont été recueilli en collaboration avec les fonctionnaires de mon groupe à l'endroit de BUSIC Bruno et de ses activités au sein du mouvement croate international.

BUSIC Bruno, Ante, né le 6 octobre 1939 à Vinjani (Yougoslavie), journaliste de profession, était diplômé de la Faculté des Sciences Economiques de ZAGREB.

Il avait acquis une certaine notoriété auprès de ses compatriotes en raison de ses articles publiés dans différents périodiques croates, notamment le "HKL" (journal littéraire Croate).

Son activité journalistique lui avait valu d'être emprisonné à diverses reprises, la première fois en 1957 et la dernière en 1971, époque à laquelle il avait été condamné à deux ans de travaux forcés. Par la suite, il avait réussi à quitter son pays pour se rendre d'abord en France, puis en Grande Bretagne, où il s'était établi à LONDRES, SW 18, 25 Routh Road Wandsworth Common, après que les Autorités lui aient accordé le statut de réfugié politique.

En raison de sa popularité, il avait par après été élu au Conseil National Croate qui lui avait confié la tâche de réorganiser les organes de presse du mouvement. Il avait été confirmé dans ses fonctions lors du dernier congrès.

Il se préparait d'ailleurs à assister à la cession du Conseil National Croate prévue pour les 18 et 19 octobre à Amsterdam (Pays Bas), lorsqu'il avait été abattu.

BUSIC Bruno n'avait effectué sur le ter-

Faksimili izvješća francuske policije o istrazi o ubojstvu Brune Bušića, 1978.

Na licu mjesta nađene su tri čahure identičnog oblika u hodniku zgrade koje su ispaljene, a nose na sebi marku 'H.P. 7,65', zatim dvije druge koje su identične, a nađene su ispod grudi žrtve, te metak u košuljici od bijelog metala cal. 7,65 mm koji je pronađen u podnožju stuba koje vode u podrum.

Nakon izvršenog pregleda tijela pronalaze se dva ulazna otvora od projektila:

- na temporalnoj regiji desno iznad arkade obrve,

- na prsima u blizini lijeve bradavice.

Vidljiv je također s unutarnje strane desne podlaktice jedan hematom iznad lakta.

Obdukcija je učinjena 17. listopada 1978. u Institutu sudske medicine; učinio ju je dr. Bailly, sudski vještak za medicinu. Ovaj liječnik je zaključio da je smrt nastupila zbog dvije ozljede:

- unutarnje krvarenje zbog ozljede metkom čiji je put ozlijedio, odnosno prošao kroz srce, aortu, želudac i pankreas; taj je metak zaustavljen u kralježnici između trećeg i četvrtog lumbalnog kralješka,

- intrakranijalna ozljeda zadobivena metkom čiji je put usmjeren odozgo prema dolje. Metak je stao u desnom uglu kosti glave.

Oba projektila je izvadio dr. Bailly. Radi se o dva identična metka cal. 7.65 mm u košuljici od bijelog metala.

Ekspertiza koju je učinio prof. Cecaldi, šef laboratorija znanstvene policije, dana 20. 10. 1978. omogućila mu je da utvrdi da je pet čahura koje su ispaljene cal. 7,65 mm koje imaju oznaku inicijala 'HP', proizvedeni su od tvrtke Hirtenberg (Austrija).

Karakteristike ispaljivanja čahura i metaka odgovaraju velikom broju pištolja, među kojima se nalaze pištolji tipa 'Star', model 1 ili 2, uz svaku rezervu koju nameće ovakva tvrdnja. Fotografija košuljice jedne od ispaljenih čahura komparirana je sa čahurama koje su prethodno ispitivane u laboratoriju znanstvene policije prigodom sličnih ekspertiza. Komparacija je negativna.

Izvršena ispitivanja u fotografskom laboratoriju tj. u njegovom registru u cilju utvrđivanja upotrijebljenog oružja prigodom drugih poznatih napada koji su registrirani u ovoj službi do danas nisu doveli do pozitivnog rezultata."

Francusko tajno redarstvo je identificiralo samo jednoga službenika jugoslavenske tajne službe kao mogućeg sudionika organizacije Bušićeva ubojstva:

"Kroz prva dva tjedna mjeseca listopada, jedan Jugoslaven je privukao pozornost policije, posebice švedske policije. Radi se o stanovitom Josipu Petričeviću (identificiran kao Josip Petričević, rođen 16. 4. 1931. u Bregi, Jugoslavija, policijski inspektor, nastanjen u Beogradu). Došao je iz Beograda na Paris-Orly 4. listopada, potom je viđen 6. listopada u Göteborgu (Švedska), te 8. listopada u Oslu. Dolazi 12. listopada u Helsinki u pratnji jugoslavenskoga predsjednika vlade koji je bio u službenom posjetu Finskoj. Iz Finske 13. listopada putuje u Pariz (let Air France 791) s jednom neidentificiranom osobom koja mu je izgledala hijerarhijski nadređena. Dana 14. listopada otputovao je s Paris-Orlyja za Beograd."

Francuske vlasti su, a u skladu sa zahtjevom državnoga odvjetnika Republike Francuske od 18. lipnja 1982., obustavile istražni postupak protiv nepoznate osobe za

kazneno djelo hotimičnog ubojstva Brune Bušića:

"Obzirom da istraga nije omogućila identificiranje počinitelja zločina, temeljem čl. 175. i 177. Zakona o kaznenom postupku odlučuje se i navodi istražnom sucu da obustavi istragu te predmet stavi u arhiv na raspolaganje u slučaju novih dokaza."

Neki odjeci ubojstva Brune Bušića

Hrvatsko iseljeništvo je sumnjalo kako je u ubojstvo Brune Bušića bio izravno umiješan Petar Gudelj koji je uskoro nakon atentata pobjegao u Jugoslaviju. Gudelj je u Njemačku došao nakon otpuštanja iz splitskog zatvora gdje je ležao pod istragom zbog gospodarskoga kriminala. Kratko nakon dolaska u Njemačku postao je suradnik *Centra službe državne sigurnosti* (SDS) *Split* - pod pseudonimom *Florijan*. Gudelj je *Udbu* izvješćivao o svemu što bi doznao o radu hrvatskih emigranata, posebice Brune Bušića.

Druga osoba koju su hrvatski iseljenici sumnjičili za ubojstvo Brune Bušića bio je Jozo Miloš iz Gruda, koji je roditeljski dom napustio godine 1964. i započeo pustolovni život, a 6. rujna 1968. pobjegao je u Italiju. Već 15. rujna 1968. on je u Nici pristupio *Legiji stranaca*. U listopadu 1972. Miloš je od njemačkih vlasti zatražio politički azil, ali mu je molba odbijena. Nekoliko godina kasnije protjeran je iz Njemačke, ali se žalio na takvu odluku, pa je ona postala pravomoćna tek 20. siječnja 1979.

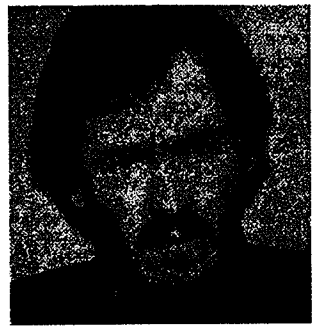

Jozo Miloš

Miloš je, prema saznanjima njemačkoga redarstva, povremeno kontaktirao sa suradnicima obavještajaca u jugoslavenskim konzulatima, pa i s nekim jugoslavenskim konzulima, navodno s Marijanom Kraljevićem *Kingom* u Stuttgartu. Prigodom svojih boravaka u Parizu je stanovao kod Petra Brnadića u 57, rue de Belleville. Dakle, na istoj adresi gdje je ubijen Bruno Bušić.

Beživotno tijelo Joze Miloša pronađeno je 19. travnja 1979. u šumici pokraj Kölna. Prema saznanjima koje je prikupilo njemačka policija, može se zaključiti da je razlog za likvidaciju Miloša bilo uvjerenje u njegovu upletenost u ubojstvo Brune Bušića.

Prva konkretnija saznanja o planu ubojstva Brune Bušića dao je bivši agent beogradske *Službe za istraživanje i dokumentaciju*"(SID) *Saveznog sekretarijata za inozemne poslove* (SSIP) Josip Majerski. Iskaz je dao - nakon bijega od poslodavaca iz Jugoslavije - službenicima bavarske *Zemaljske policije* u Würzburgu 19. srpnja 1983.:

"Prigodom posljednjeg kontakta sa Zlatkom Kopsom krajem kolovoza 1978. rekao mi je da se jednoga dana u 10 sati trebam javiti u konzulat u Nürnbergu. Smatrao sam da će se raditi o normalnom susretu i nisam ništa pitao. Tog dana su u konzulat došli Kopsa, Šime Jelić i još jedan Jugoslaven. Kopsa ga je predstavio kao jednog od šefova tajne službe u Beogradu. Sjećam se da su ga Kopsa i Jelić oslovljavali s 'Ivo'. Taj 'Ivo' mi je rekao da za mene napokon ima veliku zadaću. Rekao mi je da trebam ići u Francusku i pitao me poznajem li Brunu Bušića. Odgovorio sam da ga poznajem, ali

Gore: fotografije Josipa Majerskog iz arhive njemačke policije, 1972.
Dolje: faksimil policijske izjave Josipa Majerskog, 1983.

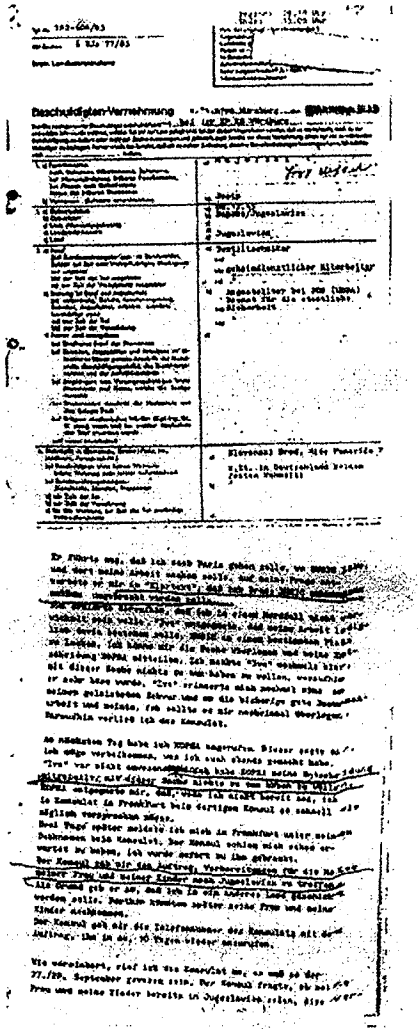

da nemam bližih kontakata s njim. 'Ivo' je rekao da trebam ići u Pariz i tamo naći zaposlenje. Na moje pitanje, odgovorio mi je jasno da Bruno Bušić treba biti ubijen. Ja sam mu rekao da ne želim biti umiješan u ubojstvo. 'Ivo' mi je rekao da će moj posao biti da Bušića namamim na određeno mjesto. Dodao je da o svemu mogu razmisliti i sutra dati odgovor Kopsi. Odmah sam rekao 'Ivi' da ne želim imati nikakve veze s ubojstvom. To je 'Ivu' vrlo razljutilo. Sutradan sam dao Kopsi isti odgovor, nakon čega mi je on rekao da se što prije javim konzulu u Frankfurt. Trećeg dana sam otišao u Frankfurt, gdje mi je tamošnji konzul zapovijedio da se pripremim za povratak u Jugoslaviju."

Na traženje njemačkih policajaca Majerski je opisao *Ivu*:

"Oko 55 do 60 godina star, oko 180 cm visok, mršav, smeđe kose, nosi naočale".

Zlatko Kopsa, jugoslavenski vicekonzul u Nürnbergu, nakon uspostave hrvatske države se zaposlio u *Ministarstvu vanjskih poslova* RH, s namještenjem u *Veleposlanstvu* RH u Beču. Suspendiran je nakon što se doznalo za njegovu ulogu u pripremanju ubojstva Brune Bušića. Usprkos tome njegovo se ime nije spomenulo u istrazi o Bušićevom ubojstvu - premda su hrvatska policija, *Državno odvjetništvo* i sud imali ove podatke.

Početkom stvaranje samostalne hrvatske države pojavili su se prvi zahtjevi za istragom o ubojstvima političkih emigranata, a u prvom redu za istragu oko ubojstva Brune Bušića. Tako je *Ministarstvo unutarnjih poslova* (MUP) RH, na prijavu odvjetnice Dafinke Večerine, 15. kolovoza 1990. podnijelo *Županijskom državnom odvjetništvu* prijavu protiv "nepoznatog učinitelja kriviČnog djela iz. čl. 35. KZ SRH - ubojstvo - na štetu Bušić Brune". Istraga se, međutim, nikako nije pomicala s mrtve točke. Tadašnji pomoćnik ministra unutarnjih poslova Perica Jurić je tvrdio da za to "još nije vrijeme", a Petra Gudelja je u Splitu saslušavao Mirko Vujanić, čovjek koji je na mjestu šefa odjela za borbu protiv hrvatskog političkog iseljeništva u splitskoj *Udbi* naslijedio Blagoja Zelića, jednog od - kako će se kasnije pokazati - organizatora Bušićeva ubojstva.

Potkraj 1992. godine kao bomba je odjeknula vijest da je u Splitu otet Petar Gudelj. Nekoliko dana kasnije, tajnovito je nestao i već spomenuti Blagoje Zelić. Tom lancu misterioznih događaja može se pridodati i samoubojstvo Vinka Bilića, šefa hrvatske *Udbe* u vrijeme ubojstva Brune Bušića, te nerazjašnjena smrt - ubojstvo ili samoubojstvo - Marka Bezera.

Komisija za izbor i imenovanje Sabora SRH predložila je 3. svibnja 1976. Vinka Bilića za zamjenika RSUP-a SRH, ujedno rukovoditelja SDS-a:

"Republički sekretar za unutarnje poslove pod brojem Kar. 106/l 1976. od 27. travnja 1976. dostavio je prijedlog da se Vinko Bilić, tajnik Izvršnog vijeća Sabora, imenuje za zamjenika republičkog sekretara za unutarnje poslove.

U prijedlogu je navedeno da su u vezi s ovim prijedlogom izvršene sve potrebne konzultacije sa društveno-političkim faktorima u republici.

Uz prijedlog dostavlja se i životopis predloženog kandidata.

Vinko Bilić, rođen je 1929. godine u Trogiru. Po nacionalnosti je Hrvat. Završio je Učiteljsku školu u Zagrebu 1956. godine i apsolvent je Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Sudionik je NOB-a od 1943. godine a član SK od 1944. god. Za vrijeme NOR-a bio je član, a zatim sekretar Gradskog komiteta SKOJ-a u Trogiru.

Poslije oslobođenja bio je sekretar Kotarskog komiteta SKOJ-a u Trogiru i Splitu / 1945.-1948./, a organizacijski sekretar Oblasnog komiteta NOH-e za Dalmaciju /1948.-1951./, predsjednik Kotarskog komiteta NOH Split /1951.-1953./, zatim je radio u NO općine Trogir, a 1956. god. biran je za člana Predsjedništva CK SOH-e i na toj dužnosti, kao profesionalni omladinski rukovoditelj, nalazio se do 1959. godine, kada prelazi na rad kao politički radnik u CK SKH. Za direktora 'Zora filma' u Zagrebu biran je 1960. godine, a 1963. god. ponovno se vraća na rad u CK SKH kao politički radnik.

U svibnju 1965. izabran je za zastupnika Republičkog vijeća Sabora /Izborna Jedinica Trogir/, gdje je bio predsjednik Odbora za prosvjetu, znanost i kulturu istog vijeća. Nakon isteka mandata 1969. godine, Sabor SR Hrvatske imenovao ga je za zamjenika republičkog sekretara za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu.

U listopadu 1972. imenovan je za načelnika Uprave za kadrovske poslove IVS-a, a od 8. svibnja 1974. nalazi se na funkciji tajnika Izvršnog vijeća Sabora.

Pored navedenog bio je odbornik Kotarskog NOO-a Split, član Sekretarijata KK KPH Trogir, odbornik Oblasnog NO za Dalmaciju, predsjednik Savjeta za prosvjetu KNO Split, član CK NOJ-a od 1948.-1960., predsjednik Savjeta Republičkog zavoda za unapređivanje osnovnog obrazovanja SRH i dr.

Aktivan je društveno-politički radnik u SK i drugim društveno-političkim organizacijama. Sada je član Republičke konferencije 'Društva za brigu o djeci'.

Odlikovan je Ordenom bratstva i jedinstva sa srebrnim vijencem, Ordenom zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom, i Ordenom za hrabrost."

Vinko Bilić je 13. siječnja 1992. pronađen mrtav u podrumu zgrade u kojoj je stanovao u Maksimirskoj ulici u Zagrebu. Redarstvenim očevidom, obdukcijom i kroz razgovore s članovima obitelji, redarstvo je utvrdilo da je Bilić počinio samoubojstvo ispaljivanjem hica iz pištolja u glavu. U stanu je pronađena oproštajna poruka, za koju je kriminalističkim vještačenjem utvrđeno da je napisana njegovom rukom, a iz sadržaja oporuke razvidno je da je bio "nezadovoljan tadašnjom situacijom u Hrvatskoj te da ima namjeru počiniti samoubojstvo". Bilić je samoubojstvo počinio u vrijeme dok je sudbina nestaloga Blagoja Zelića još bila neizvjesna, pa se pretpostavlja kako se na taj čin odlučio radi straha od još gore sudbine.

Marko Bezer je svojedobno bio načelnik *Centra SDS-a Osijek* i, kasnije, član predsjedništva *Saveza komunista Hrvatske* (SKH), u vrijeme ubojstva Brune Bušića - zadužen za državnu sigurnost. Bio je, dakle, neka vrsta kurira između politike i policije. Bezer je nestao 7. veljače 1993., a dva tjedna kasnije, 20. veljače, na desnoj obali rijeke Save pronađen je njegov leš s rupom promjera 20 milimetara u predjelu desne sljepoočnice. Istoga dana, nedaleko od mjesta gdje je otkriveno tijelo, ronioci MUP-a su u vodi pronašli Bezerov revolver. U bubnju je bila jedna čahura i pet naboja. Prema redarstvenom izvješću: "kriminalističkom obradom, analizom položaja tijela i prostrijelne rane, te vještačenjem revolvera, utvrđeno je da je Marko Bezer izvršio samoubojstvo".

Pukovnija Ante Bruno Bušić

Zapovjednik vojnih postrojba za posebne namjene RH, Ante Roso, izdao je 18. veljače 1992. pukovniku Slavku Grubišiću zapovijed o ustrojavanju satnije *Knez Branimir*. Nekoliko mjeseci kasnije, na izričit zahtjev dr. Franje Tuđmana, ime te postrojbe je promijenjeno u *Pukovnija Ante Bruno Bušić*. Ona je službeno ustrojena 13. lipnja 1992. u Gradcu kod Posušja. Prvi zapovjednik pukovnije postao je pukovnik Anđelko Đerek.

"Pukovnija sastavljena od hrvatskih mladića naoružanih ljubavlju i spremnošću za obranu domovine", napisao je tadašnji pomoćnik za političku djelatnost generala Janka Bobetka, bojnik Andrija Popović u scenariju za videofilm o Bruni Bušiću, *"nazvala se imenom-simbolom hrvatskoga otpora; imenom-simbolom žrtve Titovoga komunističkog režima, imenom intelektualca, pisca, novinara i beskompromisnoga borca za samobitnost Hrvatske. Nazvala se pukovnijom 'Ante Bruno Bušić'.*

Spremni dati i život za obranu vjekovima snivane države ugrožene danas od barbara srpskobizantijske krvi, ovi su mladići neskriveno ponosni na to ime. Za državotvornu ideju Bruno je živio. Znaju oni – za nju je i pao."

Nakon pukovnika Đereka pukovniju je preuzeo današnji stožerni brigadir Antun

Luburić, a 16. prosinca 1993. u Čapljini je pukovnija prerasla u brigadu. Prvi zapovjednik brigade postao je današnji general-pukovnik Željko Glasnović. Nakon njega je zapovjedništvo brigade preuzeo stožerni brigadir Dražen Milić.

Video-film *Bruno Bušić - život, djelo i mučko ubojstvo*

O Bruni Bušiću i njegovoj smrti do sada su snimljena četiri filma - jedan u iseljeništvu i tri u Hrvatskoj. Iseljenički film uglavnom je sadržavao snimke sprovoda Brune Bušića i dokumentarne je vrijednosti.

Drugi film, pod pokroviteljstvom Tome Sedle, političkog iseljenika poznatoga po osnivanju *Hrvatskog saveza komunista u egzilu*, koji se u Hrvatsku vratio u dogovoru s Josipom Manolićem, snimljen je ubrzo nakon uspostave hrvatske države. Sedlo je pak u trećem filmu o Bruni Bušiću prokazan pod pseudonimom *Orland* kao suradnik bosanske *Udbe*.

Taj treći film, *Bruno Bušić - život, djelo i mučko ubojstvo*, u produkciji *Hrvatskoga društva političkih zatvorenika* (HDPZ) i pod pokroviteljstvom državne *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, odmah nakon prikazivanja na HTV-u 16. listopada 1992. potaknuo je lavinu napada na autore filma, a Josip Manolić je čak zaprijetio njihovim uhićenjima.

Medijska hajka na autore, producente i pokrovitelje filma vođena je nesmiljenom žestinom i traje, praktički, do današnjih dana. Da bi istražila taj fenomen, *Komisija* je u prosincu naručila istraživački elaborat od *Instituta za primijenjena društvena istraživanja (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar)*, u kojemu je među ostalim napisano:

"Hrvatska se, kao i druge zemlje na prijelazu iz socijalističkog u demokratsko društveno uređenje, nalazi pred problemima koje je stari sustav generirao, a njihove dugoročne posljedice još su nejasne i do danas nedostupne analizi.

Jedan od ključnih problema je razotkrivanje i revalorizacija mjesta i uloga osoba koje su činile bivši sustav, onih koje su mu bile u opoziciji i onih koje je držao pod kontrolom i progonio.

Simbol sustavnog progona hrvatskog bića od strane nametnutog jugo-socijalističkog režima je život i žrtva Ante Brune Bušića.

Kao i mnogi drugi, Bruno Bušić je zbog ideje o hrvatskoj državi bio zatvaran, etiketiran kao fašist, ubojica i terorist, i

Faksimili novinskih članaka o video filmu "Bruno Bušić - život i djelo i mučko ubojstvo", 1992.

na koncu mučki ubijen.

Šesnaestog listopada 1992. na četrnaestu godišnjicu ubojstva Brune Bušića, hrvatska javnost imala je prigodu vidjeti film: 'Bruno Bušić: Život, djelo i smrt', prikazan na prvom programu HTV u 20 h, u trajanju od 78 minuta.

Spomenuti film izazvao je brojne burne reakcije javnosti, ponajviše kroz tisak, koje su zbog svojeg trenutnog i kumulativnog učinka zahtijevale sustavnu analizu.

Metoda analize sadržaja pokazala se najprimjerenijom za ovakovu vrstu informacija. Cilj ovog istraživanja bio je: ispitati, metodom analize sadržaja, reakcije na film o Bruni Bušiću u najtiražnijem hrvatskom tisku, u razdoblju od 17. 10. do 17. 11. 1992.

Obzirom na količinu informacija, koje su se pojavile u hrvatskom tisku nakon filma o Bruni Bušiću, upotrijebljena je kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih metoda i tehnika, pod zajedničkim imenom analize sadržaja. Time je, zbog komplementarnosti spomenutih postupaka (svaki je osjetljiv za kvalitativno različite vrste informacija) omogućen odgovarajući obuhvat šireg raspona sadržaja.

Iz navedenih razloga za jedinicu analize odabran je prilog.

Kvalitativno i kvantitativno su obrađeni svi prilozi (174) vezani za film o Bruni Bušiću, posredno ili neposredno, objavljeni u najtiražnijim hrvatskim dnevnim listovima i periodici, u razdoblju od 17. 10. do 17. 11. '92.

Od dnevnih listova obuhvaćeni su: Novi Vjesnik, Večernji list i Slobodna

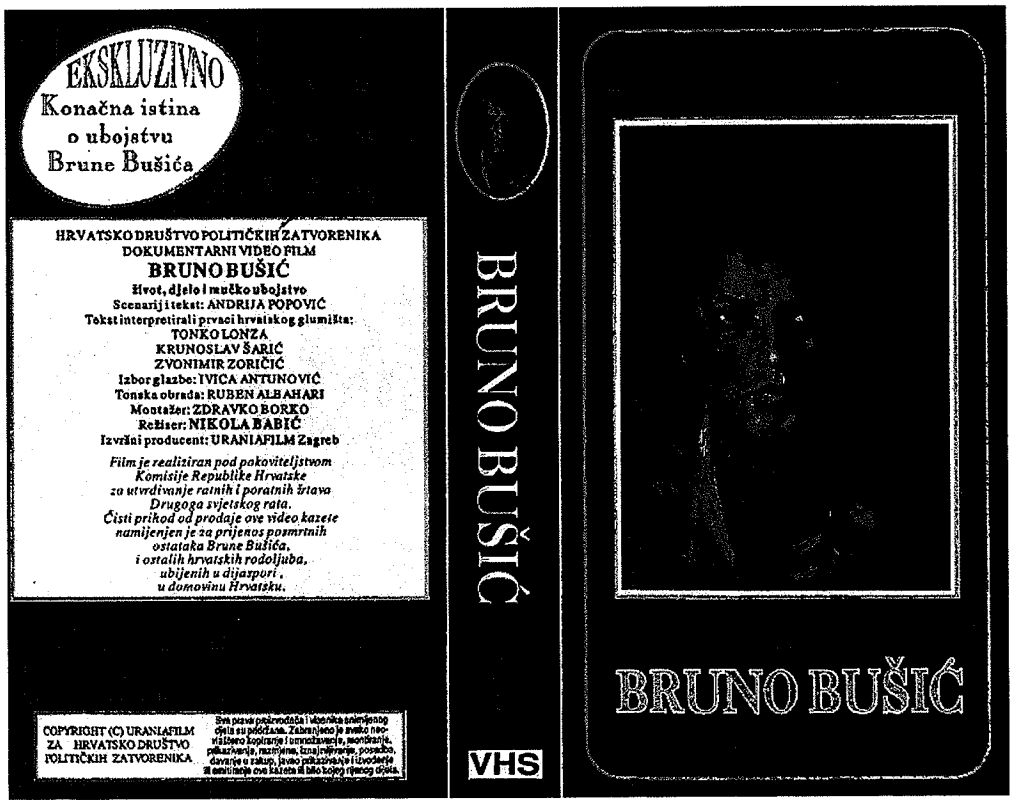

 Faksimili omotnice video kazete o Bruni Bušiću, 1992.

Dalmacija, a od periodike: Nedjeljna Dalmacija, Globus, Slobodni tjednik i Glasnik.

Kvantitativna analiza provedena je primjenom analitičke matrice za selekciju informacija i upotrebom postupaka deskriptivne statistike na tako izdvojenim podacima.

Za pohranu informacija korištena je Borlandova relacijska baza podataka Paradox V 3.5, obzirom da omogućava pohranjivanje i kombiniranje raznolikih informacija.

Prvi podatak koji je potrebno istaknuti u kvantitativnoj analizi je broj od 174 priloga u tisku izazvanih filmom, što ukazuje na neuobičajeno visok interes, uzevši u obzir razdoblje analize od mjesec dana.

Podatak o velikom interesu još je jači kada se istakne da je najveći broj priloga, ukupno 147 objavljen od 17. do 30. listopada, dakle u nepuna dva tjedna, što iznosi 84,48 % svih tiskovnih reakcija. Dva najfrekventnija dana bila su: 21. listopada s 26 priloga (14,94% svih priloga) i 23. listopada s 31 prilogom (17,82% svih priloga), što je djelomice uvjetovano i činjenicom da su u ta dva dana, osim dnevnih listova, objavljeni i tjednici. Podaci o frekvenciji priloga po svim danima obuhvaćenim u analizi prikazani su u grafikonu br. 1.

Navedeni dnevni listovi objavili su 138 priloga (79,31% od ukupnog broja), najviše u Novom Vjesniku - 64 priloga (46,38% priloga u dnevnim listovima), zatim 55 u Slobodnoj Dalmaciji (39,85% u dnevnicima) i 19 priloga u Večernjem listu (13,77% u dnevnicima).

Navedeni tjednici objavili su 36 priloga (20,69% od ukupnog broja), najviše u Slobodnom tjedniku - 17 priloga (47,22% priloga u tjednicima), zatim 8 u Nedjeljnoj Dalmaciji (22,22% u tjednicima), 7 u Globusu (19,44% u tjednicima) i 4 u Glasniku (11,12% u tjednicima).

Od ukupnog broja, sadržaj filma o Bruni Bušiću bio je središnja tema u 106 priloga (60,92%), a uz druge teme spomenut je u 68 priloga (39,08%).

Središnji podatak dobiven kvalitativnom analizom ukazuje na negativan odnos prema filmu, koji nije isprovociran cjelokupnim sadržajem filma (78 minuta) i odnosom autora prema Bruni Bušiću, već kratkim dijelom (2 minute i 59 sekundi), u kojem su apostrofirane osobe navodno vezane uz djelatnost obavještajnih službi i tajnih policija bivše Jugoslavije u progonjenju Brune Bušića...

Tako je najistaknutija negativna relacija većine autora priloga i izvora prema autorima filma. U svim negativnim relacijama prema filmu, također se negativno ocjenjuje uloga autora filma (Nikole Babića i Andrije Popovića). Osim

Stručni tim Instituta za primijenjena društvena istraživanja
Sveučilišta u Zagrebu

ANALIZA SADRŽAJA REAKCIJA HRVATSKOG TISKA NA FILM: "BRUNO BUŠIĆ: ŽIVOT, DJELO I SMRT"

Zagreb, prosinac 1992.

Faksimili znanstvenog elaborata o video filmu o Bruni Bušiću, 1992.

njih, u istom kontekstu se spominju i inicijatori filma, koje se ne navodi poimence, osim u slučaju Vice Vukojevića, čija je uloga u stvaranju filma negativno interpretirana u 24 priloga.

Analiza je pokazala kako su osobe čiji su dosjei prikazani u filmu: Cesar, Cerovac i Sedlo, te osobe koje su, po mišljenju tiska, samo implicite negativno interpretirane: Kušan i Meštrović uzeti u zaštitu od strane predstavnika oporbe i kroz pisma čitatelja. Cesara, Cerovca, Sedla, Kušana i Meštrovića čitatelji i predstavnici oporbe ocijenili su žrtvama podmetanja, i tek u nekoliko slučajeva je napomenuto da se o njihovoj krivici može razgovarati tek ako ona bude dokazana...

Autori priloga - analitičari, glavnim razlogom nastajanja filma smatraju pokušajem nadvladavanja jedne od frakcija u HDZ-u nad ostalima. Obično ti analitičari definiraju frakciju koja je potaknula film kao 'tvrdu', 'desnu', 'hercegovačku', 'ustašku' itd. Frakciju, kojoj se, po mišljenju tih analitičara željelo nauditi, definira se kao 'lijevu', 'zagrebačku', 'liberalnu', 'udbašku' itd. Listovi koji najviše apostrofiraju navedenu podjelu su Slobodna Dalmacija i Globus, a autor koji posebice inzistira na prikazivanju sukoba između 'ustaša' i 'udbaša' je Jelena Lovrić, u Slobodnoj Dalmaciji."

Predsjedništvo Komisije je 1. prosinca 1992. sazvalo posebnu sjednicu *Komisije* na kojoj se raspravljalo o filmu i na kojoj je prihvaćeno posebno priopćenje u kojemu među ostalim stoji:

"Nesporan je interes Komisije za ovaj film i za druge slične projekte, jer je bitna zadaća filma rasvijetliti mučko ubojstvo hrvatskog intelektualca i revolucionara Brune Bušića. Film vrlo ozbiljno i precizno secira jedno određeno razdoblje i političko ozračje u kojem su se nalazili Hrvati, hrvatski intelektualci, borci za nacionalnu državu u domovini i dijaspori. On nudi podatke i nepobitne dokaze o državnom terorizmu bivše države. Film posebice naglašava neke pouke čija je aktualnost danas neprijeporna. Misli se na razne recidive prošlosti, kao primjerice, na dijelove i ostatke jugoslavenskog tajno-policijskog aparata koji je godinama tlačio hrvatske mislitelje i borce za slobodu i nezavisnu Hrvatsku. Film naglašava i značaj nacionalnog pomirenja i uvođenja instituta oprosta.

Ova dva oprečna imperativa film suprotstavlja i nudi poruku odnosno rješenje: u ime nacionalnog izmirenja valja oprostiti onima zabludjelim, naročito onima koji su, mimo svoje volje, radili protiv interesa hrvatskog naroda. To, međutim, ne važi za one, koji su, svojom voljom zdušno radili protiv hrvatskog čovjeka i hrvatskog naroda, te koji su počinili zlodjela protiv čovjeka koja gone svi međunarodni pravni sustavi, te njihovi zločini ne podliježu zastari."

U povodu toga filma, prozvane osobe – npr. supruga pok. Nevena Baričevića i Ivan Cerovac – podigle su više tužba protiv autora i producenata filma. Jedan spor završio je svjetlosnom brzinom, onaj supruge Nevena Baričevića protiv HTV-a zbog prikazivanja videofilma. Praktički bez ikakve raspre i utvrđivanja činjenica, sud je presudio u korist tužiteljice, po kojoj njezin pokojni suprug nije bio agent *Udbe* – iako je, kako će se kasnije sigurno pokazati, to ipak bio. Drugi spor koji je u međuvremenu završio, vodio se u Njemačkoj, a u povodu tužbe Ivana Cerovca protiv nekolicine

iseljenika u Frankfurtu koji su organizirali predstavljanje videofilma u tom gradu. *Viši zemaljski sud u Frankfurtu* (*Oberlandesgericht Frankfurt am Main*) presudio je 20. listopada 1994. protiv Cerovca. Ostali sporovi u Hrvatskoj se još vode.

Andrija Popović: "Podrška dr. Franje Tuđmana"

O nastanku tog filma, razlozima zbog kojih je pristao napisati scenarij i raznim okolnostima pod kojima je stvaran, napisao je svoja sjećanja scenarist filma Andrija Popović:

"Gledajući sa stajališta današnjega hrvatskoga političkog trenutka, dakle, nakon vremenskoga odmaka od jednoga desetljeća, film o Bruni Bušiću, siguran sam aktualniji je nego ikad do sada. Gledano iz današnjega rakursa on je zorno svjedočanstvo o postojanju lucidnoga promišljanja o rješenju hrvatskoga pitanja nad pitanjima - pitanju nacionalne pomirbe, ali uz zrelo i smjelo raščlanjivanje svih vidova te pomirbe kao preduvjeta nacionalne kohezije nužne za tadašnju obranu domovine. Naime, deklarativnom pomirbom odnosno oprostom ne može se abolirati jedna protuhrvatska politika koja je u razdoblju komunizma u cilju zatiranja hrvatske nacionalne svijesti naručivala zločine, niti se u cilju nacionalne pomirbe smiju abolirati naredbodavci i počinitelji tih najbezobzirnijih zločina nad hrvatskim domoljubima. Ukoliko se takvi pojedinci uspiju primiriti i sakriti pod plašt nacionalnoga izmirenja – nad Hrvatskom će Damoklov mač i dalje visjeti. Hrvatska će u svojoj biti, u svojim temeljima i dalje biti ugrožena. To je bila gotovo temeljna poruka filma o Bruni Bušiću. Ona je bila ujedno i dug njegovu djelu i njegov nastavak. Ozbiljno shvaćajući domašaje takvih prosudaba ni ja, a niti moji prijatelji koji su surađivali na filmu nismo tada ni slutili, da će deset godina poslije, naš strah i percepcija o moći anacionalnoga komunističkog recidiva dobiti gotovo stopostotnu potvrdu, i to u vulgarnom rashrvaćivanju i de facto rušenju i negativnoj valorizaciji samih državnih temelja naše Hrvatske.

Brdo materijala koje sam dobio od Komisije za istraživanje žrtava rata i poraća, čitao sam s velikom pozornosti i zanimanjem, ustustavio podatke, slagao kockice i konzultirao povijesnu građu kako bih sve uskladio s povijesnim okvirima ili pak vukao paralele. Dobro se sjećam uzbuđenja kad sam dobio plastičnu vrećicu sa zrnima koja su usmrtila Brunu Bušića: Njih i kompletan istražni dosje – Komisiji je dopremilo francusko redarstvo. Dosje me začudio, jer je pokazivao da je istraga francuskoga redarstva bila uska i očevidno nedovršena. Bila je očita neizanteresiranost Francuza za poduzimanje opsežnijih istražnih radnji. Završio sam scenarij i vratio se u Zapovjedništvo južnoga bojišta gdje sam bio pomoćnik zapovjednika za političku djelatnost.

Bila je topla rujanska subota, prijepodne. U vili Banac, u tijeku je upravo bio sastanak Zapovjedništva južnoga bojišta koji je vodio general Janko Bobetko. Kad je zazvonio telefon iza generalovih leđa, ustao sam i podigao slušalicu rutinirano recitirajući tišim glasom – 'Zapovjedništvo bojišta, bojnik Popović, izvolite!'. S druge strane čuo sam poznati glas.: 'Baš tebe trebam. Sutra kod njega u 12,00 sati.'. 'OK. Shvatio sam. Vidimo se sutra', - odgovorio sam i vratio se na svoje mjesto pokraj

Andrija Popović

generala kojem sam na njegov upitni pogled očima tiho došapnuo: 'Sutra moram biti kod Predsjednika'. General je inače znao da sam to ljeto pisao scenarij za film.

Sastanak je bio zakazan za nedjelju u 12 sati kod predsjednika Tuđmana. Bio sam pozvan zajedno s redateljem filma Nikolom Babićem kojeg sam već upoznao u prostorijama Komisije u Saboru. O njemu sam čuo da je vrstan redatelj dokumentarnih filmova od kojih su mu neki nagrađivani međunarodnim nagradama, pa mi je, obzirom da sam ja u svemu tome bio početnik, bilo drago što je prihvatio ponudu da režira taj dokumentarac. S nama je pošao Bože Vukušić, a gore je već bio Vice Vukojević. Kad smo na ulaznim vratima prošli proceduru sigurnosne provjere i našli se u velikoj dvorani Predsjedničkih dvora, zaprepastih se kad sam shvatio da je u toj velikoj dvorani - onako kako sam do tada gledao samo na dnevnicima Hrvatske televizije - bio poredan u nizu cijeli državni vrh. Bili su tu svi: Manolić, Šušak, Vrdoljak, Mesić, Šeks, Milas i drugi. Bio je tu i Predsjednikov sin Miroslav, zatim Markica Rebić – koje posebno pozdravih jer smo se još od prije poznavali.

Mnogi od nazočnih su me vidjeli prvi put u životu, a moram priznati i ja mnoge od njih. Primijetio sam da me sa zanimanjem gledaju, a i bijah upadljiv jer sam s bojišta došao u vojničkim čizmama i maskirnoj ratnoj odori na kojoj se isticao čin bojnika. Oni su naravno svi bili u odijelima, a siguran sam da neki od njih nisu ni znali razlikovati činove Hrvatske vojske. Negdje iza 12 sati u dvoranu je iznenada onako žurnim korakom ušao predsjednik Tuđman. Žamor je naglo prestao tako da se čulo kad je Predsjednik, u svom već poznatom načinu pozdravljanja svih - raširenih ruku - kazao da je sve nazočne pozvao, da pogledaju radni materijal filma o Bruni Bušiću, a o kojemu se kao već toliko priča, i to kontradiktorno, iako još nije objavljen, a kako je riječ o ubijenom hrvatskom domoljubu koji je nekada bio njegov suradnik odlučio je – kazao je Tuđman - da bi bilo dobro da ga svi zajedno pogledaju i prosude.

Bio sam malo zbunjen, jer sam u biti očekivao da će samo nas nekolicina razgovarati s Predsjednikom. Nekako mi sve skupa to nije bilo ni pravo. Nisam očekivao cijeli teatar. Svi smo zauzeli svoja mjesta u drugoj dvorani, manjoj od prve. Riječ je također o poznatoj dvorani, jer su mnoge važne sjednice državnoga vrha vođene u njoj. Posred dvorane je bio spreman televizor s najvećim zaslonom koji se tada mogao nabaviti. Intuitivno sam sjeo sa strane, na kraju drugog reda, kako bih bez velikoga micanja vratom mogao, kad god to poželim pogledom obuhvatiti sve nazočne, a što mi

je bilo posebice važno da mogu motriti izglede lica u prvom redu – Josipa Manolića i predsjednika Tuđmana. Mislim da me ostali nisu previše zanimali. Gledanje je otpočelo. Veliko zanimanje nazočnih, što se očitavalo na njihovim licima, izazvali su kadrovi izvornih snimaka Hrvatskoga proljeća koji su tada po prvi put viđeni. No, posebni naboj, čak stanje laganoga kolektivnog šoka, što me intimno posebno zabavljalo, napunio je dvoranu tek kad su u drugoj polovici filma zaredali kadrovi koji su na jedan drukčiji način – do tada viđen samo u filmovima zapadne produkcije - počeli ocrtavati rekonstrukciju jedne jadne hrvatske zbilje sedamdesetih godina kad su Hrvati Hrvatima bili vukovi, kad je cvalo licemjerstvo, i kad je mnoge, pa čak i one koji su u javnosti slovili uzoritima, UDBA de facto uspjela slomiti i okrenuti protiv vrijednosti koje su javno zastupali. Ostalo je samo pitanje, koliko su ih lomili a koliko kupovali.

Rekonstrukcija Bušićeva ubojstva je ukazala na onodobnu nepobitnu ulogu i odgovornost, ne samo vrhova tajne policije nego i političkih vrhova Hrvatske i Jugoslavije jer policijski nije mogao raditi bez blagoslova političkoga vrha. Bila je to uistinu tema koja je tražila ozbiljniji pristup s neizbježnim učinkom spirale – čega su gotovo svi nazočni bili svjesni, a mnogi su se vrlo moguće i bojali, što se dalo primijetiti na njihovim ozbiljnim licima. Filmom se htjelo isprovocirati to neizbježno pitanje od kojeg se stalno bježalo. Manolićevo lice nije odavalo nikakvo unutarnje stanje. Tijekom tih nekoliko najbitnijih minuta filma nije se ni trgnuo, iako sam znao i osjećao da je on općenito protiv toga da film izađe u javnost. Iz profila je djelovao poput mumije staroga indijanskog poglavice. Moram priznati da je ostavljao dojam jake ličnosti. Profil predsjednika Tuđmana također nije odavao neko posebno emotivno stanje. No on je bio življi. Na njega sam se posebno usredotočio u trenutku kad je u filmu bilo govora da je on, unatoč tomu što mu je oduzeta putovnica i pravo javnog nastupanja, tajno boravio u inozemstvu kada se kriomice sastao s domobranskim pukovnikom Ivanom Babićem, a s kojim je raspravljao i razmijenio mišljenje o svim aspektima borbe za stvaranje samostalne hrvatske države. Ovo je bilo posebno uvijeno, jer se pod sintagmom 'svih aspekata borbe za Hrvatsku' zapravo krila i mogućnost oružane borbe, što je spominjao i Bruno Bušić koji je smatrao da Hrvati nikad bez oružja neće moći dobiti svoju državu. U biti je i bio u pravu.

Tuđmanova reakcija na tu moju informaciju prema kojoj je tajno boravio u Španjolskoj jako me zanimala, jer sam mjesec dana prije, na terasi Vile Banac u Dubrovniku kratko razgovarao s Miroslavom Tuđmanom koji mi je više puta eksplicitno tvrdio da to nije istina, da njegov otac nikad nije bio tajno u inozemstvu. To je u meni izazvalo dvojbe. Naime, nisam mogao vjerovati da sin ne bi znao tako važnu činjenicu iz očeva života, a opet sam mislio, nije vrag da bi mi Bože Vukušić dao krivu informaciju. Znao sam da ću uskoro znati što je točno, jer sam vidio da predsjednik Tuđman upravo tijekom tih kadrova piše bilješke na papiriću. Pomislio sam - ako ta informacija iz Tuđmanova života ne bude točna ispast ću neozbiljan i osramotiti se. Kad je prikazivanje filma - zapravo radne inačice filma o životu, djelu i mučkom ubojstvu Brune Bušića - završilo, predsjednik Tuđman se vješto okrenuo prema svima i našao se u poziciji poput profesora pred učenicima. Nekako s posebnim zanosom je glasno kazao: 'Hajde – da čujem što mislite!'

Prvi se, koliko se sjećam, za riječ javio Josip Manolić. Iznenadilo me to što mu

je glas ipak bio malo drhtav, a što je bilo u neskladu s njegovim držanjem. Počeo je uvodom o pomirbi koja je nužna kao i o zaboravu prošlosti, ustašama i partizanima, a završio s izričitim stajalištem da je on protiv prikazivanja tog filma, jer će podijeliti hrvatsku pozornicu i javnost. Zaredali su i drugi. Uz ovu ili onu činjenicu, hrvatski su dužnosnici skoro nevoljko iznosili svoje mišljenje, a prema kojemu su uglavnom bili protiv toga da se ide s prikazivanjem filma koji bi mogao otvoriti pitanja djelovanja bivšega represivnog sustava. Neki su govorili doslovce gluposti i to tako očito da je i sam Predsjednik zaustavljao njihove daljnje 'elaboracije' tipa: 'Predsjedniče, vi se premalo spominjete'.

No, ne bih ovdje sad sve navodio, cijeneći nepotrebnim sramotiti ljude koji su u biti tada pokušavali pogađati mišljenje predsjednika Tuđmana koji je cijelo to vrijeme zagonetno od njih tražio stajalište i pravio bilješke na malim papirićima. Dr. Franjo Tuđman se sa svima njima igrao. To sam ubrzo shvatio tijekom i nakon mojega izlaganja. Dok su samo rijetki doista imali razloga ili su s manje ili više prihvatljivom argumentacijom doista bili protiv filma, velika ih je većina krivo procijenila njegovo stajalište.

Kada sam vidio kamo sve to vodi, možda malo prepotentno, zatražio sam od Predsjednika da ja kao autor scenarija i teksta kažem svoje mišljenje. Odmah mi je dao riječ. Rekao sam: 'Gospodo, dopustite da vam kažem da sam ja autor i da bez obzira što vi mislili ili ovdje kazali film će u javnost ići ovako ili onako. A onaj tko smatra da je povrijeđen i da podaci nisu vjerodostojni ima mogućnost sudskoga postupka protiv mene'. 'Pa da. Ima on pravo!' – rekao je predsjednik Tuđman: 'On je autor i može objaviti film gdje god hoće.' Tad sam brzinom munje shvatio da ih je Tuđman sve nasamario, da je on za objavljivanje filma i da tu neće biti nikakvih problema.

Tada je na red opet došao Predsjednik. Svi su šutjeli. 'Eh, da vi znate. Nisam ja jednom bio tajno u inozemstvu. Bio sam ilegalno dva puta.' Kad je to kazao meni je laknulo. Dostavljeni podaci su ipak bili točni. Bogu hvala! Predsjednik je još neko vrijeme govorio o Bruni, svojem radu, istraživanjima u Institutu za radnički pokret. Stanje se mijenjalo. Malo je nedostajalo pa da svi nazočni javno govore da je film odličan, da je sve OK. To su mi kasnije i govorili, tapšući me po ramenu. Najviše me iznenadilo kada mi je to osobno kazao i Zdravko Mustać, jedan od vođa Službe državne sigurnosti na federalnoj razini prije demokratskih promjena.

Kasnije je Predsjednik od mene zatražio da ostanem u Zagrebu još dan-dva, jer će nas pozvati na još jedan razgovor. Kada sam uzvratio da bih trebao u Dubrovnik, jer su pripreme za završnu operaciju u tijeku – kazao je: 'Ostani, dolje je sve gotovo'.

Dva dana poslije uslijedio je poziv. Tada su sa mnom i Babićem kod Predsjednika pošli Vice Vukojević i Bože Vukušić. Uveo nas je predstojnik Predsjednikova ureda dr. Jure Radić. Tu je bio i književnik Ivan Aralica. Razgovor je na početku tekao neformalno i spontano, a nakon nekog vremena kao glavna tema nametnula se priča o djelovanju UDBE za vrijeme komunističkog poretka u Hrvatskoj, zatim priča o Predsjednikovim iskustvima i o represiji koju je doživio. Kako je to bio moj gotovo prvi neposredni dodir s predsjednikom Tuđmanom, slušao sam ga pozorno i zapažao svaki njegov pokret kojim je naglašavao svoje riječi. Tad sam shvatio da je Franjo Tuđman vrlo emotivan. Emocije su mu se naprosto mogle iščitavati iz očiju i s lica. Kad je pričao o aktivnostima

UDBE, primijetio sam da se doslovce naježio, a jednom je čak stresao glavom.

Sjećam se da je u razgovoru na ove teme vrlo suvisla i odlučna zapažanja izrekao Ivan Aralica. Pamtim njegov naglasak da je istina i inzistiranje na istini jedini pravi put. To je bilo i moje mišljenje. Moj se doprinos tom razgovoru ogledao u svega par rečenica kojima sam pročistio misao na pojavnosti koje su me mučile tih mjeseci, a kasnije sam usprkos ljutnji mnogih iz vrha, tu istu misao iznosio u interviewima u nekoliko navrata. Kazao sam: 'Gospodine Predsjedniče, dobro poznam prilike u Dalmaciji, ne znam kakve su one u čitavoj Hrvatskoj, iako mislim da su vrlo slične. Uočavam, naime, u zadnje vrijeme ubrzano stvaranje simbioze pripadnika bivše političke elite na svim razinama, dakle komunista, od kojih su mnogi ušli u HDZ, s ljudima čiji su motivi ratnoprofiterski, a ono što je najopasnije, njih sve skupa uvezuju i garniraju ljudi iz obavještajnih službi ex-Jugoslavije i to svih profila. Ukoliko se ne zaustave ta će simbioza za Hrvatsku, u ratu i poslije rata neizbježno postati vrlo opasna, jer će biti poput armiranoga betona i bit će je teško razbiti.'

Predsjednik me pozorno slušao i oštro zumirao dok sam govorio. Činilo mi se da je dobro shvatio moju poruku. Inače o samom scenariju zbog kojega sam bio pozvan nije se puno govorilo. Isto me tako čudilo da se kao problem uopće nisu nametala pitanja doušnika, što se moglo očekivati obzirom da se radilo o ljudima koji su imali svoj ugled. Tuđman je dao do znanja da je scenarij pročitao, i da mu se dopalo ono što je čitao i gledao pri čemu je nekako blago – kao da mu je bilo neugodno – predložio, da bi možda bilo dobro u uvodu filma, u povijesnim okvirima naglasiti tri događaja koja su snažno utjecali na nacionalnu svijest svakoga mislećeg Hrvata, kako na Brunu Bušića, tako na njega samog i vjerojatno mnoge druge: radi se – kazao je – 'o prosinačkim žrtvama', prvim hrvatskim žrtvama na središnjem zagrebačkom trgu, i to samo pet dana nakon ujedinjenja Hrvatske u Kraljevinu Jugoslaviju godine 1918. Drugi događaj bilo je ubojstvo Stjepana Radića u jugoslavenskoj Skupštini, i kao treći važan događaj naveo je Lički ustanak u Brušanima godine 1932. kao prvi organizirani oružani napadaj na jugoslavensku žandarmeriju - simbol jugoslavenske represije nad Hrvatima.

Naravno, prihvatio sam Predsjednikove sugestije. Uslijedile su brze dopune scenarija, rad na montaži filma u studijskim prostorijama 'Kršćanske sadašnjosti' u zgradi preko puta diskoteke 'Sokol'. Nisam saznao odmah da nam je sigurnost cijelo vrijeme bila ozbiljno ugrožena. O tome se sa mnom naknadno porazgovaralo. Doduše, meni je bilo jasno da će film otvoriti mnoga pitanja, te da izravno šteti i smeta mnogim jakim ljudima koji nipošto nisu bili neopasni. Rečeno mi je da je Predsjednik, one iste večeri kad smo bili kod njega, pozvao tadašnjega ministra obrane Gojka Šuška i ministra unutarnjih poslova Ivana Jarnjaka te im naložio da nas motre i štite.

Predstavljanje filma održano je u 'Intercontinentalu', tada najluksuznijem zagrebačkom hotelu, u velikoj dvorani u kojoj je bilo postavljeno desetak televizora. Predstavljanju su nazočili mnogi ugledni ljudi društvenoga i političkog života. U sebi sam se zadovoljno smijuljio. Tako je to – kad Tuđman nešto zagovara onda to svi podupiru.

Pred punom dvoranom kratko smo govorili redatelj Nikola Babić, Vice Vukojević u ime saborske Komisije i ja - onako prigodno. Dobili smo pljesak. I to je nešto. Čim su se svjetla utrnula, ja sam uistinu žalostan, morao nestati. Odveli su me na Pantovčak.

Radić me uveo u sobu ispred Tuđmanova kabineta zamolivši me da sjednem, jer će me Predsjednik uskoro primiti. Zdravka Bušić, žena koju sam obožavao kao rijetko koju njezinih godina, i to zbog srdačnog osmijeha, živih očiju i aristokratske ljepote, sjedila je za svojim stolom antiknih linija.

Predsjednik me uskoro primio riječima: 'Popoviću, jesi li oženjen?' 'Nisam, gospodine Predsjedniče' – odgovorio sam. 'Znači, možeš svagdje gdje te država treba?' 'Mogu, gospodine Predsjedniče'. Ovaj se brzopotezni dijalog odvio u nekoliko sekunda, onoliko koliko mi je bilo potrebno da u nekoliko koraka prijeđem kroz njegovu veliku radnu sobu gdje je sjedio u fotelji. Rukovao sam se s njim, sjeo i već se suočio s novim pitanjem: 'Pa dobro, gdje bi htio dužnost: novinarstvo, politika, vojska?'

'Shvaćam što me pitate, gospodine Predsjedniče. No, ja sam već bio novinar, za politiku ima vremena, a smatram da u Hrvatskoj vojsci još mogu dosta učiniti. Ja bih ostao s generalom Bobetkom', - odgovorio sam doslovno ovako kako sam uostalom iskreno i mislio. Odmah sam shvatio da sam malo zeznuo stvar, jer sam na licu predsjednika Tuđmana vidio blago mrgođenje. Vjerojatno nije očekivao takav odgovor ili mu je krivo što ja odabirem generala Bobetka, a ne druge mogućnosti koje mi on nudi. 'Dobro, kad je tako – sad će doći Gojko pa se dogovorite! Vidjet će mo se još kasnije'. – rekao je Predsjednik. Sve se brzo odigralo i ja sam opet morao na hodnik.

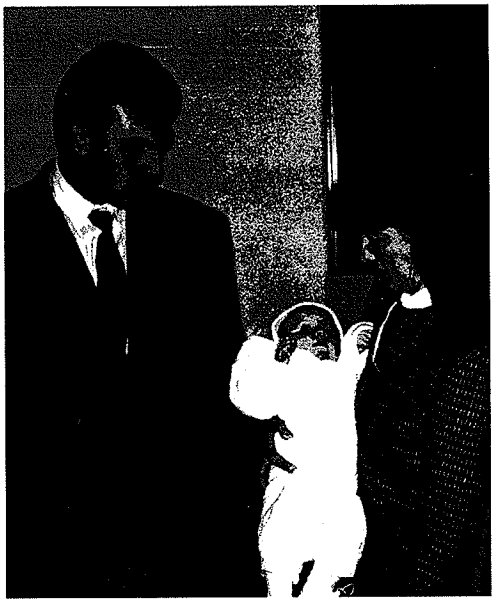

Andrija Popović i Zdravka Bušić kao krsni kumovi, 1983.

Za nekoliko trenutaka kod Predsjednika uđoše prvo Stjepan Mesić, pa Gojko Šušak i, čini mi se zadnji, dođe i Tonči Vrdoljak. Za petnaestak minuta svi smo zajedno sišli u onu istu dvoranu gdje je nedovršeni film prvi put prikazan. Sada je bio spreman za veliko prikazivanje na HTV-u, ali je o tome još trebalo donijeti konačnu odluku.

Film smo gledali uz sendviče od pršuta i vrhunsko vino što nam ga je predsjednik Tuđman osobno točio u čaše. Tu su, dakle osim moje malenkosti do Predsjednika sjedili prvo Tonči Vrdoljak pa Stipe Mesić. Između mene i Tuđmana sjedio je Ivić Pašalić. Kao jedina dama, Zdravka Bušić je sjedila nešto malo sa strane, a Gojko Šušak je sjedio iza svih nas.

Negdje pred kraj filma, u jednom se trenutku predsjednik Tuđman okrenuo prema Gojku Šušku i kazao: 'Pa ne spominje se on puno.' Ministar Šušak je uzvratio britko: 'Samo se on i spominje'. U hipu sam shvatio o komu je riječ i što se događa. Radilo se očito o Josipu Perkoviću kojega je Gojko Šušak iz nama nepoznatih razloga svim silama pokušao zaštititi.

Razumio sam da mu je pomoćnik, i da ima zasluge u Domovinskom ratu, te da

vjerojatno puno zna, možda puno više nego se tada moglo ili smjelo pretpostaviti. Međutim, bio je do demokratskih promjena šef tajne policije Hrvatske i kao takav odgovoran. Stoga, tu nije bilo dvojbe. Ja sam shvatio da se radi o presudnom trenutku za puštanje filma na HTV-u, pa sam gotovo nepristojno prekinuo razgovor prvih dvojice ljudi u Hrvatskoj i zapitao predsjednika Tuđmana: 'Gospodine Predsjedniče, oprostite, je li vi to govorite o Josipu Perkoviću?' On me pogledao i kratko odgovorio: 'Da'.

Sudeći po izrazu Predsjednikova lica činilo se da sam mu omogućio potreban predah i da sam mu pomogao svojom digresijom. Okrenuo se prema ekranu i nastavio gledati film. Za koju minutu je ministar Šušak svima zaželio laku noć i otišao. Mislim da je to bio ključni trenutak za film.

Bila je gotovo ponoć kad smo odgledali posljednje kadrove. Trebalo je poći. Svi smo ustali. Stipe Mesić me na odlasku potapšao po ramenu uz riječi: 'Ne boj se Pope. Film ide'. Kao da je prvi htio izreći Predsjednikovu odluku koja se slutila, i koja je visjela u zraku, ali o njoj se nitko nije usuđivao prozboriti. Naime, bilo je posve jasno da sve ovisi o Franji Tuđmanu. Dok nas je sve pratio prema vratima, približio mi se, i onako u hodu stisnuo mi ruku za pozdrav, pogledavši me ravno u oči, savezнički namignuo i diskretno klimnuo glavom. Poruku sam shvatio. Naravno, bio sam sretan.

Kasnije sam saznao da se predsjednik Tuđman nakon što nas je ispratio, vratio u dvoranu i ponovno sam u miru odgledao ovaj dokumentarac.

Film je sutradan prikazan u udarnom terminu na HTV-u, a prethodila mu je vijest na Dnevniku o smjenjivanju i umirovljenju Josipa Perkovića. Međutim, on se kasnije, poput višeglave aždaje, vratio u igru, a nakon dolaska neokomunističke koalicija na vlast postao je jedan od njezinih glavnih obavještajnih oslonaca."

Istraga u Republici Hrvatskoj

Temeljem prikupljenih podataka *Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* je podnijela 11. studenoga 1992. *Državnom odvjetništvu* RH krivičnu prijavu protiv Vinka Sindičića zbog sumnje da je ubio Brunu Bušića i predložila pokretanje kaznenoga postupka, te da se u tu svrhu sasluša više svjedoka, uglavnom bivših djelatnika *Službe državne sigurnosti* (SDS). Vinko Sindičić se u to vrijeme nalazio na izdržavanju 15-godišnje kazne u zatvoru, u Škotskoj, zbog pokušaja ubojstva predsjednika emigrantske organizacije *Hrvatski državotvorni pokret* (HDP) Nikole Štedula, 20. listopada 1988.

Državno odvjetništvo RH je krajem listopada 1992. otvorilo istragu o ubojstvu Brune Bušića, a već 3. studenoga 1992. dostavilo je zamolbu nadležnom pravosudnom uredu Velike Britanije za pravnu pomoć protiv Vinka Sindičića. Saslušano je nekoliko svjedoka, bivših službenika SDS-a, za koje se pretpostavljalo da su sudjelovali u pripremi ubojstva Brune Bušića ili su o ubojstvu mogli imati relevantne spoznaje.

Prvi je saslušan Blagoje Zelić koji je 21. prosinca 1992. istražnom sucu *Županijskog suda* u Zagrebu Božidaru Jovanoviću dao sljedeću izjavu:

"Ja sam u organima unutarnjih poslova radio formanlno-pravno od 1945. godine pa sve do mojega umirovljenja u siječnju mjesecu 1988., iako sam praktički počeo raditi za tu službu 1944. godine kada je oslobođen Šibenik. Kroz ovo dugo vremensko

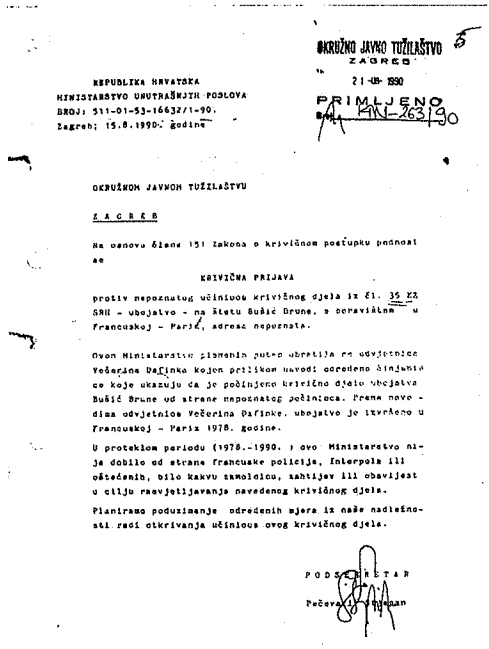

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
ZAGREB
21-08-1990
PRIMLJENO
KN-263/90

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
BROJ: 511-01-53-16632/1-90.
Zagreb; 15.8.1990. godine

OKRUŽNOM JAVNOM TUŽILAŠTVU

Z A G R E B

Na osnovu člana 151 Zakona o krivičnom postupku podnosi se

KRIVIČNA PRIJAVA

protiv nepoznatog učinioca krivičnog djela iz čl. 35 KZ SRH - ubojstvo - na štetu Bušić Brune, s boravištem u Francuskoj - Pariz, adresa nepoznata.

Ovom Ministarstvu pismenim putem obratila se udvjetnica Večerina Dafinka kojem prilikom navodi određeno činjenice koje ukazuju da je počinjeno krivično djelo ubojstva Bušić Brune od strane nepoznatog počinioca. Prema novo - dima udvjetnice Večerina Dafinke, ubojstvo je izvršeno u Francuskoj - Pariz 1978. godine.

U proteklom periodu (1978.-1990.) ovo Ministarstvo nije dobilo od strane francuske policije, Interpola ili oštećenih, bilo kakvu zamolnicu, zahtijev ili obavijest u cilju raevjetljavanja navedenog krivičnog djela.

Planiramo poduzimanje određenih mjera iz naše nadležnosti radi otkrivanja učinioca ovog krivičnog djela.

P O D S T E R E T A R
Pečevar Ivan

Faksimil kaznene prijave protiv nepoznatoga počinitelja ubojstva Brune Bušića, 1990.

razdoblje rada u organima unutarnjih poslova bivše Jugoslavije obavljao sam različite poslove u tadašnjem Centru službe državne sigurnosti Split, na kojoj dužnosti sam i umirovljen.

Za vrijeme dok sam bio načelnik Odjela za operativne poslove Centra SDS-a Split moja dužnost je bila da rukovodim operativom a svaki od operativaca u to vrijeme imao je određen teren za koji je bio zadužen po zahtjevima ondašnjih viših organa.

Prisjećam se da sam u to vrijeme imao oko 95% novog mladog kadra koji je imao staža između 1-1,5 godine, jer je došlo normalnim putem, do umirovljenja jedne veće skupine starije generacije operativaca. Bio sam zadužen za aktivnosti u cilju da se Služba stručno izdigne. Bili smo organizirani po odjelima i to I. odjel – odnosno kako smo mi zvali I. linija, koja se bavila kontraobavještajnom djelatnošću, II. linija – emigracijom i III. linija – unutarnjom problematikom.

U to vrijeme kada sam bio načelnik Odjela u Beogradu u tadašnjem SZUP-u oko 5-6 godina načelnik II. uprave bio je Stanko Čolak.

U svezi sa slučajem ubojstva Brune Bušića mogu istaknuti da on nije bio obrada Centra Split, jer je dulje vremena živio izvan područja ovog Centra, te smatram da je trebao biti formalno obrada Centra Zagreb. Poznato mi je da u Splitu nije vođen dosje za Brunu Bušića, a niti je Centar Split bio nadležan da na bilo koji način određuje mjere i radnje Službe prema Bušiću.

Međutim, mislim da je postojala nekakva direktiva do koje se dolazilo na sastancima o radu u pogledu praćenja aktivnosti emigracije. Ti sastanci su povremeno održavani prigodom dolaska raznih kontrola i inspekcija bilo iz Zagreba, bilo iz Beograda, u Centar Split, ili u Zagrebu prilikom održavanja sastanaka na razini načelnika Centara ili načelnika operative svih centara u Hrvatskoj,s namjerom da se pojedine obrade intenzivnije pokušaju pratiti od strane svih centara bez obzira koji centar vodi obradu u odnosu na pojedinog emigranta. U povodu takvih instrukcija svi su centri putem svojih suradnika koje su operativci imali na vezi aktivirali prikupljanje podataka u odnosu na pojedinog emigranta koji je po procjeni tada bio izuzetno važan, pa tako u odnosu na Brunu Bušića.

Ne sjećam se je li takva direktiva došla možda i putem nekakvog dopisa ili depeše iz Beograda ili Zagreba, ali mi je poznato da je takve mjere prema osobama koje su na temelju procjene Službe predstavljale poseban interes donosio ili Zagreb ili u većini slučajeva Beograd, koji je primao izvještaje suradnika svih centara u tadašnjim

republikama, te na temelju toga mogao donositi odluke prema kojima se cjelokupna mreža Službe posebno usmjeravala. Mislim da je takav slučaj bio u odnosu prema Bruni Bušiću i nizu drugih emigranata za koje je SDS procijenio da su 'opasni' emigranti, teroristi ili nešto drugo.

Pretpostavljam da je upravo u okviru takve inicijative i Centar Split na preporuku Ivana Ercega, tada umirovljenog sekretara SUP-a Imotski išao na vrbovku Petra Gudelja, koji se nalazio u Münchenu. Do toga je došlo na taj način da je Ivan Erceg raspolagao podatkom da se Petar Gudelj nalazi u inozemstvu kamo je pobjegao jer je bio suđen za privredni kriminal, a njegov otac Dane obraćao se Ercegu s molbom da mu sina nekako Služba ili kako su je zvali UDBA oslobodi i vrati kući jer da je predrastično suđen. Tada smo zaključili da je Petar Gudelj u emigraciji pogodna osoba za vrbovanje za Službu. Objasnio sam Ercegu da kao dojučerašnji načelnik SUP-a Imotski zna da mi ne možemo nikoga osloboditi, ali da ćemo razgovarati sa Okružnim tužiteljem što sam i učinio i obavio razgovor sa sada pok. Brankom Tolićem, te mu objasnio da je naša Služba zainteresirana za Petra Gudelja, a ovaj je iznio svoje mišljenje da se prisjeća tog suđenja i da smatra da je isti drastično suđen, pa da ne bi imao ništa protiv toga da se eventualno prilikom njegovog povratka u zemlju ponovi postupak ukoliko bi za to postojala mogućnost.

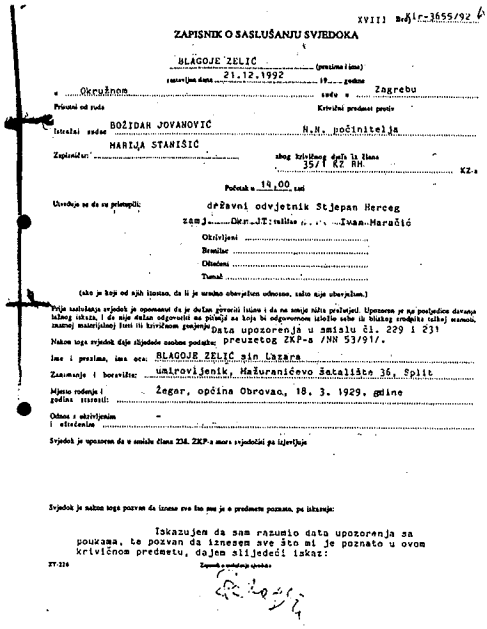

XVIII Br. Kir-3655/92

ZAPISNIK O SASLUŠANJU SVJEDOKA

BLAGOJE ZELIĆ (prezima i ime)

sastavljen dana 21.12.1992 19... godine

u Okružnom sudu u Zagrebu

Prisutni od suda Krivični predmet protiv

Istražni sudac BOŽIDAR JOVANOVIĆ N.N. počinitelja

Zapisničar: MARIJA STANIŠIĆ zbog krivičnog djela iz člana 35/1 KZ RH KZ-a

Početak u 14,00 sati

Uvoduje se da su prisutpili: državni odvjetnik Stjepan Herceg

zamj. Okr. JT: vaštitac ... Ivan Maračić

Okrivljeni

Branitac

Oštećeni

Tumač

(ako je koji od njih izostao, da li je uredno obavijeljen odnosno, zašto nije obavijeljen.)

Prije saslušanja svjedok je opomenut da je dužan govoriti istinu i da ne smije ništa prešutjeti. Upozoren je na posljedice davanja lažnog iskaza, i da nije dužan odgovoriti na pitanja na koja bi odgovornom izložio sebe ili bliskog srodnika takvoj stranoti, znanoj materijalnoj šteti ili krivičnom gonjenju: Data upozorenja u smislu čl. 229 i 231 preuzetog ZKP-a /NN 53/91/.

Nakon toga svjedok daje slijedeće osobne podatke:

Ime i prezima, ima oca: BLAGOJE ZELIĆ sin Lazara

Zanimanje i boravište: umirovljenik, Mažuranićevo šetalište 36, Split

Mjesto rođenja i godina starosti: Žegar, općina Obrovac, 18. 3. 1929. godine

Odnos s okrivljenim i oštećenim -

Svjedok je upozoren da u smislu člana 238. ZKP-a mora svjedočiti pa izjavljuje

Svjedok je nakon toga pozvan da iznese sve što mu je o predmetu poznato, pa iskazuje:

Iskazujem da sam razumio data upozorenja sa poukama, te pozvan da iznesem sve što mi je poznato u ovom krivičnom predmetu, dajem slijedeći iskaz:

ZV-226

Zapisnik o saslušanju svjedoka

Faksimil izjave Blagojice Zelića pred istražnim sucem, 1992.

Ja sam osobno otputovao u München s ocem Petra Gudelja, koji me u Münchenu upoznao s njim, tj. svojim sinom, te je veza uspostavljena, i Petar Gudelj je bio pametan čovjek, koji je odmah pročitao što naša Služba želi, te mi je on priopćio da je Bruno Bušić aktivan u emigraciji i da uživa veliko povjerenje i ugled, ali da nema problema da mu se on bliže približi i ostvari s njim kontakte koje bi mi mogli kasnije koristiti. Rekao sam da nam je zanimljivo pratiti aktivnost Brune Bušića, gdje i s kim održava sastanke... Ja sam nakon toga nekoliko puta kontaktirao Petra Gudelja i uvidio da se on više hvali nego što je zaista u mogućnosti da ostvari neke za nas korisne kontakte s Brunom Bušićem.

Bruno Bušić je po našim saznanjima u to doba bio predsjednik HNV-a, vrlo utjecajan emigrant, a navodno nije žalio ni truda ni vremena da ostvari svoje ciljeve rušenja Jugoslavije. Mi smo procjenjivali obzirom da se Sabor HNV-a bira svake, mislim treće godine da neće biti izabran, ali na naše razočarenje bio je izabran ponovno velikom većinom. I drugi centri SDS-a prikupili su podatke kao što je dao i Gudelj da je Bruno Bušić emigrant koji ne žali ni sredstava ni truda u aktivnostima za rušenje bivše Jugoslavije.

Svi ovi izvještaji koje smo prikupljali slali su se u Zagreb, a bio sam ranije izjavio da je tamo te podatke pribavljao odnosno da su se slijevali kod Josipa Perkovića, ali sam sada čuo da me je navodno tužio zbog takve moje izjave, jer da je on navodno u to vrijeme bio u Osijeku, pa ja nemam razloga da mu ne vjerujem, jer u pogledu pamćenja točnih datuma i godina nisam baš posve siguran. Ali siguran sam u to da je tada u Zagrebu radio u Službi Đuro Lukić, gdje jedno dulje vrijeme nije bilo šefa, pa je on kao najstariji po godinama, stažu i činu primao naše izjave, odnosno izvještaje do kojih smo dolazili u pogledu praćenja aktivnosti Brune Bušića.

Pričalo se da je Bruno Bušić u posljednje vrijeme kao vrlo utjecajan emigrant postao sve oštriji, te da nije 'bježao' ni od terorizma, jer je napisao jednu brošuru koja se zvala 'Što treba znati svaki Hrvat' ili 'hrvatski gerilac', nisam siguran u točan naziv ovog zadnjega, pa su suradnici iz inozemstva pribavili tu brošuru, koju sam ja tokom boravka u inozemstvu dobio i vidio u njoj skice eksplozivnih naprava i slično, ali iz razloga osobne sigurnosti pred stranim policijama nisam ovu brošuru želio donijeti u zemlju...

Službi nije bilo svejedno što Bruno Bušić misli o Jugoslaviji, jer je znala da se radi o hrvatskom intelektualcu koji živi asketskim životom, životom pravog gerilca, čovjeku koji nije sklon niti alkoholu, niti provodu i ženama, već da će sav prikupljeni novac utrošiti racionalno, pa je zbog ovih saznanja po procjenama službe bio i opasniji. Mislim da je jedan od razloga da je Beograd naredio pojačano 'pokrivanje' Brune Bušića, bio i među ostalim izdavanje navedene brošure, jer je bilo očito da je Beograd naredio da se sve raspoložive snage Službe državne sigurnosti bivše Jugoslavije usmjerene na Brunu Bušića. U navedenoj brošuri bila je zacrtana borba za Hrvatsku, a protiv Jugoslavije i njezinih diplomatskih predstavništava raspoloživim sredstvima, što smo mi tumačili da je uključen i terorizam. Inače, kako sam objasnio u ranijim brošurama Brune Bušića bila su zastupljena isključivo demokratska sredstva borbe, pa smo ocijenili da je ovo pritisak na njega od strane ekstremnog dijela emigracije.

Upravo na temelju ovakvih obavještenja do kojih smo došli u okviru nekakve inspekcije iz Zagreba ili Beograda kada se raspravljalo o obradama Centra i prioritenim poslovima Službe naređeno je da se praćenje Brune Bušića stavi na prvo mjesto.

Kao što sam iskazao u to vrijeme u sjedištu Službe RSUP-a u Zagrebu po poslovima emigracije radili su Đuro Lukić, Maks Manfreda, a neko vrijeme i Mate Kuvačić, koji je došao iz Splita sa III. linije – unutarnje problematike u Zagrebu na poslove II. linije – koja se bavila emigracijom. Đuro Lukić je Kuvačića loše primio jer je ovaj bio mlad i ambiciozan, a Lukić invalid, i pred mirovinom, pa je po mojoj pretpostavci smatrao da mu je ovaj konkurencija zbog koje će morati ranije u mirovinu. Šef operative RSUP-a u Zagrebu bio je u to vrijeme Srećko Šimurina, a šef Službe pokojni Vinko Bilić, dok je republički ministar unutarnjih poslova bio Zlatko Uzelac. U Beogradu po ovim poslovima radili su Stanko Čolak, kao načelnik II. Uprave i Mićo Marčeta, kao referent za borbu protiv terorizma, i još jedan sitni, plavi Banjalučanin, dok je sekretarica u Upravi bila jedna korpulentna žena četrdesetih godina – do 45 godina, porijeklom iz Bosne, a koja je po odlasku Marčete u mirovinu zamijenila ga na mjestu referenta za terorizam.

Centar Split je kao suradnika na vezi u emigraciji imao Nevena Baričevića,

pod pseudonimom 'Marko', koji je također bio intelektualac, ali nije bio spreman na suradnju sa Službom u pogledu bilo kakvih akcija koje bi bile usmjerene od strane naše Službe na fizički integritet pojedinih emigranata. Otprilike, godinu ili dvije prije ubojstva Brune Bušića, na temelju izvještaja suradnika 'Marko', Centra Split, kojega je na vezi držao Frane Dukić, a kasnije Čedomir Matutinović, moglo se zaključiti da je 'Marko' osoba koja se može približiti Bruni Bušiću, da se povremeno posjećuju u Parizu, s tim da češće posjećuje Bruno 'Marka', te da Bruno Bušić želi uz sebe imati intelektualca osobina kao što ih ima 'Marko'...

U svezi ovih spoznaja a nakon ocjene mogućnosti 'Marka' da pristupi daljnjem približavanju Bušiću netko je donio odluku, ne sjećam se više tko, ali vjerojatno u Beogradu i u dogovoru sa šefovima službe u Zagrebu, da ja kao načelnik operative Centra Split obzirom na iskustvo počnem kontaktirati 'Marka', nevezano što ga je na vezi držao operativni djelatnik Čedomil Matutinović. Ja se ne sjećam više točno ali bio sam pozvan u Zagreb ili kod Đure Lukića ili Srećka Šimurine, i bilo mi je naređeno da uspostavim kontakt s 'Markom'. Operativac Čedomil Matutinović ugovorio je sastanak s 'Markom' u Rimu, kojemu je prisustvovao i tadašnji načelnik Centra Jozo Duplančić, te smo se u dogovoreno vrijeme i na zakazanom mjestu sastali s njim u Rimu, kamo smo doputovali zrakoplovom koji je na izlet prevozio carinike i zrakoplovno osoblje iz Zagreba, te smo se ubacili u njihovu skupinu i vratili mislim istoga dana, ili sljedeće noći.

Jozo Duplančić išao je sa mnom, jer je cijenjen kao iskusniji operativac po tim problemima, tj. s više iskustva nego ja, te je imao pravo nakon sastanka dati mišljenje da li je suradnik 'Marko' podoban za kontakte u pogledu pojačanog praćenja Brune Bušića, ili ne. Ne sjećam se svih detalja ali bio je određen punkt u Rimu gdje smo se sastali s 'Markom'. Nakon razgovora potvrdila se slika koju sam imao o 'Marku', da je to pravi hrvatski intelektualac, staložen, i miran, ali da iako je sposoban približiti se Bruni Bušiću te nas informirati u pogledu kretanja i aktivnosti Bušića i njegovog angažiranja, da nije spreman na bilo koji način sudjelovati u bilo kojoj akciji protiv Brune Bušića. Stoga smo dogovorili s njim da nam dostavlja izvještaje u pogledu kretanja i angažiranja Brune Bušića. S 'Markom' smo dogovrili i način daljnjeg kontaktiranja i da se što više približi Bruni Bušiću, te da nam redovito šalje detaljne izvještaje. Ne sjećam se da bih ja i ranije kontaktirao 'Marka' telefonski u sklopu neke od akcija osiguranja u prigodi puta Tita u inozemstvo, kada su i drugi suradnici drugih operativaca i centara bili angažirani.

Nije mi poznato zbog čega je Neven Baričević pod pseudonimom 'Marko' bio u emigraciji, ali nakon ovog kontakta s njim u Rimu, bilo je zaključeno da je podoban kao suradnik, koji će se približiti Bruni Bušiću, i izvještavati o njegovom kretanju, ali nije spreman davati i druge podatke u pogledu akcije prema Bruni Bušiću.

Ja ne mogu točno odrediti vrijeme i mjesto, ali negdje u ljeto 1978. godine dobio sam naređenje iz Zagreba da dođem u Zagreb radi odlaska u inozemstvo, konkretno u Pariz, radi kontaktiranja 'Marka', tj. uglavnom 'Marka', jer su bili i neki drugi suradnici, te da organiziram u Parizu intenzivno praćenje Bušića. Mislim da je od 'Marka' došla obavijest da se Bušić nalazi u Parizu. U Zagrebu kada mi je dan zadatak za put u Pariz, bio je Stanko Čolak ili Mića Marčeta. Sjećam se da je nalog za put potpisao

Vinko Bilić. Ne znam da li je tada u Zagrebu bio prisutan i načelnik Centra iz Rijeke – Jerko Dragin, koji je također u Parizu imao suradnika. Nismo putovali zajedno u Pariz, ali smo se u Parizu našli, a naš kontakt u Parizu ostvario je netko iz Beograda, tko je znao gdje se svaki od nas nalazi, jer mi jedan za drugoga nismo znali, obzirom da je praksa bila da ne smijemo znati jedan za drugoga gdje je koji smješten, već smo na ovaj način se nalazili vani, i kontaktirali na određenim ugovorenim mjestima.

Znao sam da Jerko Dragin ima nekog suradnika u Parizu, ali ga nisam vidio, jer također nije bila praksa da se kontaktira suradnika drugog Centra ukoliko je nazočan operativac Centra koji ga drži na vezi. Jerko Dragin i ja u Parizu smo kontakte uglavnom održavali u jednom lokalu na Elizejskim poljima i to bliže Slavoluku pobjede. Također je u Parizu bio i Maks Manfreda, operativac iz sjedišta Službe u Zagrebu.

Naš je zadatak bio da što bolje pratimo kretanje Brune Bušića i da o tome redovito izvještavamo Stanka Čolaka i Miću Marčetu, koji su također doputovali u Pariz. Oni su te izvještaje preuzimali od nas u navedenom lokalu gdje smo se sastajali, a na koji način su ih dalje prosljeđivali u tadašnju Jugoslaviju, nije mi poznato, ali pretpostavljao sam da posjeduju i diplomatske putovnice, što se kasnije pokazalo i vjerojatnim obzirom na određeni slijed događaja, a kasnije su i sami pričali da imaju diplomatske putovnice, a bilo mi je poznato da u Beogradu Služba pojedinim operativcima daje diplomatske putovnice, međutim, ja nikada nisam imao takvu diplomatsku putovnicu. Za razliku od nas Marčeta i Čolak su i svojim ponašanjem dali naslutiti da su doputovali sa diplomatskim putovnicama, jer su slobodno odlazili na razna mjesta i društva gdje kao operativci s tadašnjom jugoslavenskom putovnicom sigurno ne bi smjeli zalaziti.

Naš boravak u Parizu trajao je više dana, mislim da je bio 4-5 dana za koje vrijeme smo kontaktirali svoje suradnike u pogledu praćenja Brune Bušića, ali ga nismo uspjeli pronaći. Ja nisam u mogućnosti reći u kojem sam hotelu odsjeo, iako bih znao i sada odvesti do toga hotela, međutim mislim da se nalazi južnije od Sene, jer da je Pigal sjevernije.

Sa suradnikom 'Markom' bilo je dogovoreno da nam obavijesti o kretanju Brune Bušića dostavlja na telefonski broj ili u lokal u kojemu smo se sastajali, ili hotel, a možda i na nekog suradnika, jer se više sa sigurnošću ne sjećam. Znam da je jednog dana 'Marko' izvijestio da će Bruno Bušić iste večeri doći kod njega na večeru. Mi do tada kao što sam iskazao nismo bili u mogućnosti locirati Bušića, niti uspostaviti nad njim pratnju. Nakon ovakve obavijesti mislili smo da ćemo konačno biti u poziciji kontrolirati Bušićevo kretanje, pa kako nismo znali odakle će Bušić stići kod 'Marka', s kim će doći, koliko će se zadržati i u kom smjeru kasnije otići dogovorio sam s 'Markom' da sazna to za vrijeme večere, pa da kuda namjerava Bruno otići od njega i vrijeme odlaska ponovno nam javi na telefon za koji mislim da je bio u lokalu u blizini željezničke postaje Gare d'Est, na koju su dolazili vlakovi iz smjera gdje je 'Marko' živio. Po našem planu mislili smo da ćemo po dolasku Bušića na tu postaju uspostaviti netko od nas ili suradnika neposredno kontrolu i pratnju nad Bušićem u Parizu. Na tom mjestu nije bio suradnik Jerka Dragina, već je bio lociran negdje drugdje, a za koje mjesto je znao samo Dragin, a vjerujem da je za to mjesto Draginovog suradnika i njegovu lokaciju znao i Čolak.

Suradnik 'Marko' prvi put je telefonski javio da je Bruno Bušić stigao na večeru u društvu Tvrtka Butkovića, također emigranta iz Pariza. Kada je Čolak saznao od nas gdje se nalazi Bruno Bušić, vać nam je tada najavio mogućnost da istu večer otputujemo iz Pariza. U neko doba dana 'Marko' je izvijestio da je ispratio Bušića i Tvrtka Butkovića na željezničku postaju i da su se ukrcali na vlak za Pariz. Ispravljam, pogrešno je konstatirano 'Marko' je to javio ne u neko doba dana, već je bila pala noć. Kada je Čolak saznao i ovu informaciju jednostavno je naredio Manfredi, Draginu i meni da vlakom otputujemo za Amsterdam, a odatle avionom da se vratimo u Zagreb. Rekao nam je da se akcija prekida, ali nitko nije objasnio zbog čega već smo samo mogli o tome nagađati. Jerko Dragin se bunio na ovakav odlazak i prekid akcije te nije želio otputovati iz Pariza s objašnjenjem za to ne može učiniti dok ne vidi što će biti s njegovim suradnikom. Međutim, Čolak je inzistirao da odmah otputujemo, pa smo Manfreda i ja nagovorili Dragina da ga posluša, jer da je konačno Čolak iz Saveznog SUP-a, tako da smo sva trojica otputovali vlakom za Amsterdam odakle smo se avionom vratili u Zagreb, gdje nas je dočekao pok. Vinko Bilić, i otpratio u RSUP, te nam tek nakon razgovora u pogledu naših aktivnosti u Parizu i napuštanja Pariza priopćio da je saznao da je u Parizu ubijen Bruno Bušić...

Kasnijim saznanjem određenih činjenica na temelju izvještaja suradnika iz Pariza i šire mreže u inozemstvu te povezivanjem nekih kontakata sa Čolakom i vodstvom Službe u Zagrebu, zaključio sam da bi vjerojatni izvršitelj ubojstva Brune Bušića bio Vinko Sindičić, Draginov suradnik, pod meni poznatim pseudonimom 'Pitagora', kojega je u Parizu vjerojatno kontaktirao kao suradnika Dragin, ali isto tako mimo njega i Čolak. Ne mogu sa sigurnošću tvrditi tko je Sindičiću pribavio oružje, ali obzirom da su Čolak i Marčeta posjedovali diplomatske putovnice postoji vjerojatnost da su mu pribavili i oružje kojim je izvršen zločin, jer su to mogli prenijeti u Francusku diplomatskom poštom...

Kasnije sam nakon duljeg vremena od Stanka Čolaka ili Miće Marčete saznao da je Franjo Herljević tada savezni ministar unutarnjih poslova tadašnje Jugoslavije – prethodno ishodio suglasnost vjerojatno od 'Savjeta za zaštitu ustavnog poretka' predsjedništva tadašnje SFRJ – predsjednika Tita i dobio odobrenje za ovakvu akciju ubojstva."

Nakon Zelića izjave su dali, 29. prosinca 1992., službenici *Centra SDS-a Rijeka* Ragib Merđanić i Petar Josipović. Ragib Merđanić koji je u međuvremenu preminuo, radio je u vrijeme ubojstva Brune Bušića u Trećem odjelu *Centra SDS-a Rijeka*, koji se bavio praćenjem stranih obavještajnih službi. Budući da je u Zagrebu predavao na *Višoj policijskoj školi*, čitao je analitičke materijale RSUP-a SRH i SSUP-a o djelatnostima političkog iseljeništva. U tim je materijalima Bruno Bušić prikazivan kao zagovornik političkog djelovanja protiv Jugoslavije, ali u nekim i kao zagovornik primjene nasilnih metoda. Osim spoznaja iz tih materijala, Merđanić je znao da u SRH postoji *udarna skupina* koja se bavi pitanjem političkog iseljeništva, i to: Jerko Dragin u *Centru SDS Rijeka*, Blagoje Zelić u *Centru SDS Split*, Josip Perković u *Centru SDS Osijek* te Srećko Šimurina, Đuro Lukić i Maks Manfreda u centrali republičkog SDS-a u Zagrebu.

U Beogradu su članovi udarne skupine bili Stanko Čolak i Mićo Marčeta. Merđanić

je također kazao kako je siguran da su za ubojstva političkih iseljenika znali svi ministri unutarnjih poslova SRH - od *Brijunskog plenuma* (1966. god.) do Vilima Mulca. U vrijeme koje je prethodilo Bušićevu ubojstvu, izjavljuje Merđanić, Zelić je tri dana boravio u Rijeci kod Dragina. Zatim je *nestao* iz Rijeke, zajedno s Draginom i Vinkom Sindičićem za kojeg je znao da je suradnik *Centra SDS Rijeka* pod pseudonimom *Pitagora*. Merđanić:

"Kada bi mnogi profesori i političari iz Rijeke iz tadašnjeg vremena, a prijatelji Jerka Dragina, koji su se u to vrijeme družili s Vinkom Sindičićem i Jerkom Draginom ispričali samo dio onoga što su čuli od Vinka Sindičića dobili bi pravu sliku o cjelokupnoj djelatnosti Službe državne sigurnosti u to vrijeme a koju mi pokušavamo utvrditi sada kroz ove iskaze i saslušanja mene i ostalih koji imaju o tome bilo kakvih saznanja...

Sindičić je poznavao i pojedine značajne osobe iz tadašnjeg političkog, javnog i društvenog života Rijeke, a mnoge od tih osoba su od njega kao što sam već rekao saznali mnoge podatke o njegovoj kriminalnoj djelatnosti koju je obavljao za Službu državne sigurnosti. Štoviše, mnogi od takvih ljudi druženje s Vinkom Sindičićem smatrali su to nekakvom dužnošću, ali i osobnom afirmacijom za put u nekakvo visoko političko društvo. Nekima je to bila legitimacija da bi postali članom Komiteta, CK, dekanom fakulteta i slično, pa da apsurd bude veći čak i rektor Sveučilišta.

Prisjećam se da je javno objavljeno da su Vinku Sindičiću žiranti u podizanju kredita u Rijeci bili i profesori Medicinskog fakulteta – dr. Slobodan Marin, i dr. Danijel Rukavina.

Sindičić je također bio u prisnim odnosima i s njim su se družili Tomislav Kovač, dugogodišnji član Predsjedništva SRH i predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, a također među osobe iz političkih struktura koje su sa Sindičićem održavale kontakt bili su Marijan Kalanj, Vilim Mulc i mnogi drugi...

Također mi je poznato da bi oni svoje sastanke održavali ili u kući Branka Bijelića na području Preluke, ili u odmaralištu Savezne SDB u Kostabeli. Inače mi je bilo i poznato da se Bijelić i Sindičić osobno baš ne podnose iz razloga što je i Bijelić do Brijunskog plenuma izvršavao slične zadatke koje je u vrijeme o kojemu govorimo izvršavao Vinko Sindičić.

Na kraju mogu samo naglasiti kada sam saznao da informativni razgovor u vezi mojih saznanja o ubojstvu Brune Bušića sa mnom treba obaviti Franjo Vugrinec rekao sam mu u lice da nije pogodna osoba koja bi na bilo koji način sudjelovala u rasvjetljavanju ovog slučaja, jer da nam je obojici poznato da je osobno dolazio i isplaćivao ljude za troškove u vezi pojedinih ovakvih akcija, a isto tako neki ljudi kada su čuli da on saslušava osobe u vezi toga, bili su obeshrabreni, znajući da se nalazio na visokim funcijama u Službi od Centra Zagreb do tadašnjeg RSUP-a, pa im nije bilo jasno kako on može provoditi bilo kakve radnje u svezi toga, pa je stoga i ova istraga kako ju mi nazivamo, u našim glavama dobila čisto drukčiju dimenziju nego koji joj je zaista stvarni cilj, kako mi je to danas priopćeno tj. otkrivanje počinitelja ubojstva Brune Bušića i organizatora."

Petar Josipović, koji je također u međuvremenu umro, izjavio je da je počeo raditi u *Centru SDS-a Rijeka* u srpnju 1976. u odjelu koji se bavio političkim iseljeništvom. Vinka Sindičića je osobno upoznao 1986., ali je još 1981. pregledavao

dosje suradnika pod pseudonimom *Pitagora*, gdje je bila i sličica za dokumente, pa je on tako vidio da je *Pitagora* u stvari Sindičić.

Nakon njih izjavu je dao, 8. siječnja 1993., načelnik *Drugog odjela Centra SDS-a Rijeka* Jerko Dragin, koji je na vezi držao Vinka Sindičića:

"Ja sam se zaposlio u organima unutarnjih poslova bivše Jugoslavije 1948. godine i odmah radio u tadašnjoj Službi državne sigurnosti RSUP-a RH, na način da sam dobio poziv i bio pozvan u Vrbas u radio-telegrafsku školu, a po njezinu završetku kraće vrijeme radio u Centru Mali Mokri Lug, na odašiljačima radio-telegrafije. Nakon toga odlazim u Zagreb, pa u Benkovac, gdje u Centru radim kao telegrafist, a 1952./53. godine u Ivanec, odakle sam bio premješten u Rab, gdje sam radio do 1958. ili 1959. godine, nakon čega dolazim u Centar Rijeka, s tim da prethodno završavam doškolovanje u Zagrebu, gdje u Tuškancu završavam 2 razreda gimnazije.

Na operativnim poslovima u Centru Rijeka radim od 1961. godine, u tadašnjoj kako su je zvali Informativnoj službi, a u međuvremenu kao izvanredno završavam i Školu unutarnjih poslova. Nakon ukidanja informativne službe prelazim na Odjel kontrole putovanja, da bih od 1970. ili krajem šezdesetih godina počeo raditi kao operativac u Odjelu za emigraciju. Ne sjećam se točnog datuma ali negdje 1973. ili 1974. godine sam postavljen za načelnika operative Centra SDS-a Rijeka, na kojoj dužnosti sam ostao sve do mojeg umirovljenja, u siječnju 1980.

U pogledu ubojstva Brune Bušića mogu iskazati da meni nije poznato tko je izvršio njegovo ubojstvo i organizirao, ali nedugo nakon izvršenog ubojstva Brune Bušića, negdje početkom 1979. godine po Rijeci se pričalo da se Vinko Sindičić hvali da je izvršio ubojstvo Brune Bušića, a meni je u prvoj polovici 1979. godine tadašnji zamjenik ministra unutarnjih poslova RSUP-a RH, sada pok. Vinko Bilić, rekao kada sam mu predočavao da bi se za Vinika Sindičića mogla riješiti stambena situacija na način da otkupi stan koji mu je dodijeljen kao zamjenski, da se Sindičić po Rijeci hvali kako je sudjelovao u akciji ubojstva Brune Bušića. U stvari, u trenutku dok sam ja razgovarao kako bi se riješila stambena situacija Vinka Sindičića, mene je u govoru doslovce presjekao ljutito Vinko Bilić da se upravo Vinko Sindičić po Rijeci hvali kako je sudjelovao u ubojstvu Brune Bušića, a ja sam mu rekao da ja to ne znam.

Inače Vinko Sindičić je bio emigrant, koji je kasnije dobio status emigranta – povratnika ili kako smo mi to nazivali posao je reemigrant, koji je regulirao svoj status pri tadašnjoj Vojnoj misiji Jugoslavije u Berlinu, i dobio putovnicu, te počeo ponovno dolaziti u Rijeku...

Dolaskom u Rijeku Vinko Sindičić je postao naša briga, naše opterećenje i naša kontrola. Iz RSUP-a RH Srećko Šimurina i Đuro Lukić, te tada moj načelnik Centra SDS-a Rijeka Davor Srdoč i kasnije Davorin Sušanj, tražili su od mene da mu u ime Službe rješavamo njegova životna pitanja od smještaja stana, do egzistencije i slično...

Po pitanju emigracije s ostalim centrima u gradovima Hrvatske nismo imali posebnih obrada, i nikada nismo znali tko vodi obradu nad političkim emigrantom Brunom Bušićem, niti da je u obradi.

Nakon što me istražni sudac upozorio da lažno svjedočenje predstavlja krivično djelo, te da ne smijem ništa prešutjeti dobro mi je poznato, jer da je neprihvatljiv dio

mog iskaza da nisam znao da je Bruno Bušić u obradi kao politički emigrant iskazujem da je došlo do nesporazuma, jer ja sam pod time želio reći da u početku svojeg rada nisam o njemu ništa znao, te da sam puno više saznao tek nakon što je u Švedskoj objavio film koji je prikazivan na švedskoj televiziji 'Hrvati – teroristi ili borci za slobodu'. ..

O Bruni Bušiću sam službeno od šefa operative po političkoj emigraciji u RSUP-u Srećka Šimurine i Đure Lukića saznao da je ekstremni emigrant, da figurira kao organizator emigracije hrvatske u inozemstvu, te da su zahtijevali da se organizira mreža po centrima, u pogledu njegovog praćenja jer da predstavlja jednog od značajnijih hrvatskih emigranata, u smislu terorističke aktivnosti. Centar Rijeka nije imao suradnika koji bi u emigraciji bio blizak Bruni Bušiću, i mogao doći do značajnijih podataka o njemu, a nije mi poznato niti koji je Centar imao takvog suradnika, ali pretpostavljam da je to bio Centar Split, što sam zaključio iz svih informacija kojima sam raspolagao, a gdje je šef operative bio Blagoje Zelić.

Iz RSUP-a RH zahtijevali su da centri svoje suradnike usmjere prema praćenju Brune Bušića, i prikupljanju svih podataka o njemu. Prisjećam se da sam dobio od Srećka Šimurine telefonski broj u Londonu, i to dva telefonska broja, sa zadatkom da provjerim tko su vlasnici tih telefonskih brojeva, i na kojoj adresi, te da li se tamo nalazi Bruno Bušić. Otputovao sam u Lodnon, gdje sam preko prijatelja u predstavništvu tadašnje 'Jugolinije' nabavio telefonske imenike Londona i prebacio ih u zemlju, jer sam u Londonu utvrdio da se na dobivenim telefonskim brojevima nitko ne javlja.

Dolaskom u zemlju ja sam operativcima centra Rijeka Modriću, Cetiniću, Krtiniću, Blažini i još nekima, dao telefonske imenike Londona i samo prva tri broja kako bi pronašli ime i prezime vlasnika i adresu, ili slične brojeve. U stvari ja im nisam dao sva tri broja tj. zadnja tri broja iz razloga kako ne bi mogli znati o čemu se radi, već morali obavijestiti mene, a ja bih tada uz pomoć ostala tri broja utvrdio adresu i vlasnika telefonskog broja. Na taj način htio sam osigurati tajnost provjere, kako ne bi drugi operativci saznati što u stvari traže. Međutim, rezultati ovakvog traganja po telefonskim imenicima Londona su bili negativni pa sam obavijestio u Zagrebu Srećka Šimurinu.

Iste godine, tj. u listopadu 1978. pozvao me u Zagreb Srećko Šimurina i dao mi u zadatak da otputujem u Pariz. Kako sam bio u Zagrebu na razgovoru kod Srećka Šimurine i dobio od njega zadatak da otputujem u Pariz bili smo prisutni samo on i ja, i tom prilikom mi je objasnio da trebam otputovati u Pariz sa zadatkom da pomognem u provjeravanju, ustanovljivanju i konkretiziranju eventualnih podataka koji bi bili upitni u pogledu boravka, kretanja i aktivnosti Brune Bušića u Parizu.

Srećko Šimurina mi je tom prigodom objasnio da će me u Parizu na vezi kontaktirati Maks Manfreda, tadašnji operativac iz tadašnjeg RSUP-a RH, koji je radio po liniji emigracije, a da ću kontakte s njim ostvarivati u Parizu na trgu Viktor Hugo, te mi je pojasnio da je to jedan mali trg, na kojem se može bez problema uočiti poznanik,što sam dolaskom u Pariz utvrdio da je i istina. U Pariz sam doputovao direktno avionom na liniji Zagreb – Pariz, ali s kupljenom povratnom kartom. Dolaskom u Pariz odsjeo sam u jednom hotelu koji se nalazi u blizini trga Viktor Hugo.

Već sljedećeg dana po dolasku u Pariz na Trgu sam se sastao s Maksom Manfredom. Po instrukcijama Srećka Šimurine moja uloga je bila da ukoliko Maks Manfreda ima upitnih podataka da li postoji ulica, broj kuće, adresa ili kako izgleda kuća do kojih informacija je Služba došla preko suradničke veze da ću ja te informacije provjeriti u samom Parizu, iako Pariz dobro ne poznajem, pa sam u tom slučaju trebao taksijem odlaziti na takve adrese i vršiti provjeru.

Ja sam prigodom puta u Pariz po svom zadatku smatrao da na ovaj način Služba vrši ili provjeru suradničke mreže ili direktno praćenje Brune Bušića.

S Maksom Manfredom sastajao sam se svako jutro na trgu Viktor Hugo u Parizu, između 8,30 do 9,00 sati, kako bismo bili što manje upadljivi i kretali bi kroz mali prolaz prema stanici metroa, i tom prilikom obavili kraći razgovor, nakon čega bismo ulazili u metro, i svaki od nas bi na jednoj od stanica silazio, s tim da smo ponovno svako jutro imali ugovoreni sastanak na navedenom trgu. Ne sjećam se točno, ali negdje na drugom ili trećem ovakvom sastanku iz razgovora s Maksom Manfredom, saznao sam da je u Parizu i Blagoje Zelić, za kojega smo smatrali da je nositelj posla, ispravljam, što sam ja smatrao, a zaključio sam da je Zelić nositelj posla iz razgovora s Makom Manfredom, jer sam vidio da on u stvari prenosi podatke do kojih dolazi u kontaktima sa Zelićem u Parizu.

Zadnje jutro našeg sastanka na trgu Viktor Hugo u Parizu, ne mogu precizirati koji je to bio dan za redom našeg boravka,Maks Manfreda mi je priopćio da navečer moramo hitno napustiti Pariz, jer da je u Pariz doputovao Stanko Čolak, i da je on dao nalog da se mi povučemo, tj. Zelić, Manfreda i ja iz Pariza, jer više nas trojica nismo potrebni.Maks Manfreda mi je rekao da se navečer nađemo na željezničkoj postaji, jer da ćemo vlakom sva trojica krenuti kući i to preko Amsterdama. Navečer smo se zaista našli i krenuli vlakom za Amsterdam, ali na način da je svaki od nas trojice bio u svojem vagonu. Kasno navečer smo stigli vlakom u Amsterdam, te sam ja odsjeo u jednom hotelu blizu željezničke postaje, a ne znam gdje su odsjeli Zelić i Manfreda. Narednog jutra otišli smo u zračnu luku, te je svatko od nas svojim putem došao do zračne luke, i zrakoplovom se vratili u Zagreb, jer sam ja imao povratnu kartu za zrakoplov.

Po dolasku u Zagrebu u zračnoj luci nas je dočekao tadašnji zamjenik ministra unutarnjih poslova, sada pokojni Vinko Bilić, te nas odvezao u MUP u Savskoj ulici u Zagrebu. Meni nije poznato tko je obavijestio Vinka Bilića kada i kojim zrakoplovom stižemo u zračnu luku u Zagreb. Ja ga nisam obavijestio, a samo mogu pretpostavljati da je to učinio Blagoje Zelić. Po dolasku u prostorije MUP-a RH, bivšeg RSUP-a RH, Vinko Bilić nam je tijekom razgovora rekao da je Bruno Bušić ubijen noćas ili prošlu noć u Pariz, te da smo mi izvršili svoje, odnosno preciznije, svoj dio posla.

Ja sam tada povezao svrhu mog puta u Pariz, ali to nisam znao prilikom dobivanja zadatka, jer sam zadatak dobio od Srećka Šimurine, koji mi ga je opisao na način kako sam naprijed iskazao.

Ja sam Blagoja Zelića u Parizu prvi put vidio na željezničkoj postaji kada smo kretali vlakom sva trojica za Amsterdam.

Ja nisam Vinka Sindičića doveo u Pariz, jer ukoliko je Vinko Sindičić uopće bio u Parizu, mogao ga je dovesti bilo tko drugi iz RSUP-a, jer je o akciji račun vodila

Služba, a ne ja. Neosporno je da je Vinko Sindičić u Rijeci zalazio kod mene u moj stan, kao prijatelj na večere i slično, ali ja ga nikada nisam ništa pitao u pogledu ubojstva Brune Bušića, niti je on meni o tome što pričao.

Istina je da sam se ja u Rijeku vratio isti dan kada sam stigao zrakoplovom iz Amsterdama u Zagreb, a Sindičića nisam viđao u Rijeci, jer se pojavio u Rijeci tek nakon desetak dana. Nisam nikad Vinka Sindičića ništa pitao u pogledu njegovog hvalisanja da je sudjelovao u ubojstvu Brune Bušića, a što mi je ljutito dao do znanja zamjenik ministra tadašnjeg RSUP-a RH – unutarnjih poslova, Vinko Bilić, a nisam ga ništa u vezi toga pitao iz razloga kako mu ne bih dao do znanja da mi je Vinko Bilić prenio ovu informaciju, ali sam stoga uvijek govorio Vinku Sindičiću, da pazi kako se ponaša i da ne pravi nikakve neprilike za Službu...

Na kraju mogu ponoviti da je prilikom odlaska u Pariz, koji put mi je naredio Srećko Šimurina, nisam od njega saznao da bi svrha puta bila priprema likvidacije Brune Bušića, već radnje koje sam ranije opisao, da mi je rekao, te u Parizu nisam nikoga drugog kontaktirao osim Maksa Manfrede, a pri odlasku iz Pariza sastao se na željezničkoj postaji i s Blagojem Zelićem.

Je li Vinko Sindičić bio u to vrijeme u Parizu ja ne mogu tvrditi, jer ga nisam vidio, ali mogu sa sigurnošću tvrditi da Vinka Sindičića nisam instruirao niti pripremao za eventualni odlazak u Pariz u vezi likvidacije Brune Bušića. Međutim, iz kasnijih saznanja mogu pretpostaviti da je Vinko Sindičić mogao instruirati i dovesti u Pariz i tamo ga kontaktirati netko drugi iz RSUP-a ili SSUP-a, a što mi se uklapa u činjenicu da je Vinka Sindičića netko morao kontaktirati iz RSUP-a RH, obzirom da su mi Srećko Šimurina i Đuro Lukić preko mojeg načelnika Centra Rijeka Davorina Sušnja i meni osobno, obraćali se i zahtijevali da za Vinka Sindičića učinim neke intervencije u ime Službe, a za koje ja uopće nisam znao do tog trenutka da ih treba riješiti Vinku Sindičiću, iz čega je jedini normalan zaključak da se Vinko Sindičić direktno obraćao nekom u RSUP-u RH."

Ivan Lasić-Gorankić, nekadašnji šef protuemigrantskog odjela savezne *Udbe* u Beogradu, upotpunio je sliku o radu *Udbe* na likvidacijama hrvatskih političkih iseljenika i ubojstvu Brune Bušića, izjavom istražnom sucu Božidaru Jovanoviću 29. siječnja 1993.:

"Ja sam do 1964. godine bio zaposlen kao prosvjetni radnik na području općine Široki Brijeg. Od godine 1964. pa sve do mojeg umirovljenja 1986. godine bio sam zaposlen u poslovima tadašnje Službe državne sigurnosti, s tim da sam do 1983. godine radio u Službi državne sigurnosti u Mostaru, a negdje od 1975. godine sam bio i rukovoditelj odjeljenja u Službi državne sigurnosti u Mostaru, koje smo mi zvali II linijom u čiji je djelokrug rada spadalo i praćenje i suzbijanje neprijateljske djelatnosti emigracije porijeklom iz Jugoslavije.

Godine 1983. bio sam premješten u Beograd, gdje sam postao načelnik II. uprave koja se bavila istom problematikom. Istina prvu godinu nisam bio niti postavljen službeno, jer sam jedno vrijeme bio kao novi, a prethodni načelnik II. uprave Stanko Čolak bio je praktički još uvijek tu prisutan, iako je bio unaprijeđen za specijalnog savjetnika po istoj problematici tadašnjeg Saveznog sekretara za unutarnje poslove

SSUP-a Stane Dolanca. Moj neposredni pretpostavljeni je uvijek bio podsekretar za Službu državne sigurnosti Srđan Andrejević.

Poznato mi je da je 1978. godine načelnik po ovoj problematici II. uprave bio Stanko Čolak, odnosno da budem precizan načelnik je tada bio Fehim Halilović, ali je Stanko Čolak već u to vrijeme radio po tim poslovima u II. upravi SSUP-a u Beogradu. Također se prisjećam da je bila donijeta odluka da svi zaposleni u Ministarstvu unutarnjih poslova s navršenih 40 godina službe moraju ići u mirovinu, ali u to vrijeme je u interesu službe tražena suglasnot od Savezne vlade, mislim da je to bilo negdje na prijelazu između Milke Planinc i Branka Mikulića, da jedan broj ljudi iskusnijih ostane u Službi, radi kontinuiteta pa sam tako ostao i ja, sve do kraja 1986. godine.

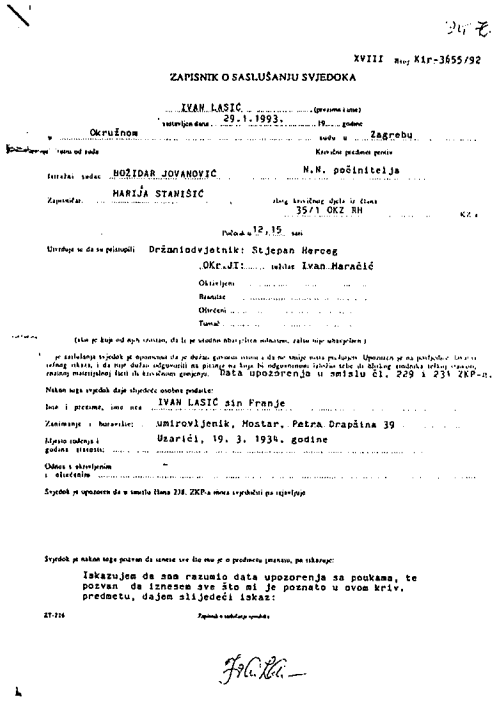

XVIII Kir-3655/92

ZAPISNIK O SASLUŠANJU SVJEDOKA

IVAN LASIĆ (prezime i ime)

ispitan dana 29.1.1993. 19... godine

u Okružnom sudu u Zagrebu

Kaznena prijava protiv

ispitao sudac BOŽIDAR JOVANOVIĆ N.N. počinitelja

Zapisničar HARIJA STANIŠIĆ

zbog kaznenog djela iz članka 35/1 OKZ RH KZ-a

Početak u 12,15 sati

Upozoren se da se pozivanjem Državnodvjetnik: Stjepan Herceg

OKr.sUI: sekretar Ivan Haračić

Okrivljeni

Branitelj

Oštećeni

Tumač

(ako je koji od njih izostao, da li je uredno obaviješten odnosno, zašto nije obaviješten)

... je zatražena svjedok je upozoren da je dužan govoriti istinu i da ne smije ništa prešutjeti. Upozoren je na posljedice lažnog svjedočenja, a zatim je uzet obećanje da će govoriti istinu. Data upozorenja u smislu čl. 229 i 231 ZKP-a.

Nakon toga svjedok daje slijedeće osobne podatke:

Ime i prezime, ime oca IVAN LASIĆ sin Franje

Zanimanje i stanovište: umirovljenik, Mostar, Petra Drapšina 39

Mjesto rođenja i godina života: Uzarići, 19. 3. 1934. godine

Odnos s okrivljenim i okolnostima: -

Svjedok je upozoren da se temelja članka 238. ZKP-a može uskratiti ga svjedočenja

Svjedok je nakon toga pozvan da iznese sve što zna o predmetu ispitivanja, pa izjavljuje:

Iskazujem da sam razumio data upozorenja sa poukama, te pozvan da iznesem sve što mi je poznato u ovom kriv. predmetu, dajem slijedeći iskaz:

ZT-216 Zapisnik o saslušanju svjedoka

Faksimil izjave Ivana Lasića pred istražnim sucem, 1993.

Što se tiče krivičnog djela ubojstva Brune Bušića ja mogu nekako kronološki po sjećanju iznijeti sve podatke ili informacije do kojih sam došao iako ne mogu jamčiti da ću ih ispričati upravo onim redoslijedom kako sam ih čuo, ali u svakom slučaju ispričat ću ono čega se sa sigurnošću sjećam, i što sam zaista čuo ili saznao.

Prije svega mogu reći da je tih ubojstava u emigraciji bilo više, a za koje smo saznavali ili iz emigrantskih novina ili domaćeg tiska, a ponekad ali rjeđe ukoliko su stigle te obavijesti i službenom depešom. Inače, u to vrijeme to je bila tabu tema kada govorim o radu Službe na razini Republike, a prisjećam se da je emigracija za ta ubojstva gotovo uvijek optuživala Službu državne sigurnosti, tadašnje Jugoslavije, dok je Služba također imala jednu šablonu, koja je glasila otprilike: 'Poginuo ili ubijen u međusobnom obračunu između emigracije'.

Za vrijeme dok sam još radio u Mostaru mi nismo imali širok izbor emigrantskog tiska, ali bilo je uvijek dovoljno toliko da bismo došli do informacije jer bi do tiska dolazili ili putem suradnika koji su dolazili iz inozemstva, ili bi netko od kolega pri povratku iz inozemstva kupio nešto od takvih novina. Bila je činjenica da smo imali dosta mladih ljudi pa su rukovoditelji službe uvijek smatrali potrebnim da to bude jedna tabu tema, kako se ne bi o njoj u Službi raspredale nikakve priče.

Kako se prisjećam tih godina onda mi najprije u sjećanje dolazi jedan razgovor koji je vezan uz dolazak u Mostar iz Beograda Stanka Čolaka, a to je bilo neposredno nakon ubojstva Brune Bušića, te je netko od operativaca iz čiste radoznalosti jer nije mogao izdržati da to ne pita pitao ga otprilike riječima: 'Stanko, tko je mogao tako brzo saznati njegov dolazak iz Londona u Pariz i izvršit ubojstvo?'. Odgovor Stanka

Čolaka bio je: 'E, pa tko ima dobrog suradnika, taj možda to i sazna.'

Međutim, kada sam došao na rad u Beograd u II. upravu SSUP-a u vezi ovakvih tema bila je posve drukčija situacija. Čak sam u početku ne poznajući sredinu mislio da me možda i provociraju, jer tamo se bez ikakvih ograda o tome razgovaralo među kolegama uz kavu u restoranu ili inače u kancelarijama. Prisjećam se kako su znali dobacivati da je lako nama po II. liniji – jer da mi dovedemo čovjeka pod ogradu, pa ako ne ide, da ga skratimo za glavu. Ja sam takve komentare u tom trenutku doživljavao kao neobuzdanost i smatrao da nisu primjereni.

Međutim, kroz nekoliko razgovora ja sam upravo povezujući pojedine odgovore ili rečenice određenih kolega saznao da je ubojica Brune Bušića, upravo Vinko Sindičić. Inače, za ime Vinka Sindičića, znao sam od ranije te da je suradnik riječkog centra Službe državne sigurnosti te da ima pseudonim 'Pitagora'.

Kao što sam već iskazao ne mogu tempirati kronološki vrijeme pojedinih razgovora u svezi ovog ubojstva, ali se tih razgovora dobro sjećam, pa ću ih i opisati. Jednom prilikom došao sam u Zagreb, u Službu državne sigurnosti RSUP-a RH, radi nekih tekućih poslova pa među ostalim došao – i kod Josipa Perkovića, koji je po ovoj problematici emigracije radio u Republičkom SUP-u Hrvatske i bio načelnik II. linije, koja se bavila problematikom emigracije na razini RSUP-a.

Nakon uobičajenih pozdravljanja i razgovora te pitanja za zdravlje Josip Perković odmah mi se požalio da mu se jučerašnji dan popeo na glavu, da je skoro poludio. U tom trenutku u sobu je ušao i Srećko Šimurina, koji je bio jedan od najiskusnijih i najstarijih na tim poslovima, i došao me pozdraviti, a što je bila i jedna njegova manira i lijepa gesta, da pozdravi kolege koji dođu poslom iz drugih centara u RSUP-u. Srećko Šimurina isto mi je postavio uobičajena pitanja, pitavši me kako je Stanko Čolak i slično. Ovaj razgovor mogao je biti vođen negdje oko 1984. godine, te se vodio običan razgovor, a u jednom trenutku me upitao kako je u Savezu misleći na SSUP u Beogradu. U tom trenutku u sobu ulazi treći kolega iz Centra Rijeka SDS-a, načelnik Bruno Smokvina, koji me također poznavao. Čim je ušao rekao je Perkoviću: 'Josipe, hvala ti, mnogo ti hvala za ono jučer!'. Ispalo je da nas je prekinuo u razgovoru, pa ga je Srećko Šimurina upitao zbog čega se zahvaljuje, i što je bilo. Josip Perković je odgovorio da nije ništa, već onaj razgovor što je imao jučer. Nakon toga Srećko Šimurina izašao je iz sobe, a za njim i Bruno Smokvina, pa Josip Perković je nastavio razgovor govoreći mi da je pozvao 'Pitagoru' na kritiku i on je taj što je jučer mu učinio dan takvim da mu je prisjeo. Rekao je da ima toliko ispada na terenu.

U stvari Srećko Šimurina je bio još prisutan, kada je Josip Perković to izgovorio, pa je samo prokomentirao 'Ma jebem ti boga, kada učini nešto čovjek, a onda zasere tisuću puta, neka ide u pičku materinu!'. Tako nakon ovih riječi je napustio sobu, a Bruno Smokvina izašao za njim.

Nakon toga Josip Perković mi je nastavio objašnjavati da se Bruno zahvaljuje, a čime se on mora baviti. Rekao mi je da je jučer izgrdio Sindičića tako da je ovaj skoro počeo plakati, jer da je bio grub prema njemu, ukazujući da mu na njegovo nedolično ponašanje, ali da to ništa ne vrijedi, jer da je ovaj kao janje dok ga kritiziraš, a nakon par mjeseci učini ponovno sličan ispad. Pričao mi je kako je Vinko Sindičić osoba koja je naučila putovati po inozemstvu, i sada kada mu je sužena mogućnost putovanja u

inozemstvo, da bi najrađe da i sada ima dozvolu da ide po svijetu, a da nije svjestan da bi ga to moglo stajati glave...

Narednog dana otputovao sam u Beograd i po dolasku u Beograd, navratio kod Stanka Čolaka, te mu rekao da ga je pozdravio Josip Perković i objasnio mu da je ovaj jadan, jer da mu je teško i da ima problema s onim iz Rijeke, a ovaj je shvatio na koga mislim ali je ipak pitao praktički odgovorivši: 'Sigurno je Pitagora?'. Ja sam Stanku Čolaku samo objasnio da se zaista Josip Perković teško osjeća, jer da ovaj često pravi incidente neugodne za Službu čiji je suradnik, a Stanko Čolak je odgovorio: 'Ivane, Josip nije svjestan da će mu to biti tako dok je živ, jer Pitagora je takav čovjek koji je nepopravljiv.'

Pokušao sam objasniti da zbog njegovih postupaka vrše pritisak na Josipa Perkovića, a Čolak Stanko je samo prokomentirao: 'On je u stanju da za Službu sve uradi. On kada mu nudiš nekoga da ide s njim u akciju odbija s obrazloženjem da nikoga neće i da mu se samo kaže tko i gdje, a ostalo da je njegova briga, ali da je u privatnom životu nikakav jer da pravi uvijek probleme. Bolan Ivane, ti ne znaš, on ti je i Pariz, i Zürich i Venezija i još je spomenuto neko mjesto, ali se ne sjećam koje.'

Kada se spominje Pariz onda je među nama nedvosmisleno jasno da se misli na ubojstvo Brune Bušića, a o kojem uvjerenju je pridonio i emigrantski tisak, kada se spominje akcija u Zürichu – misli se na ubojstvo Stanka Nižića, a za akciju u Veneziji – na ubojstvo Stipe Ševe, njegove supruge i njihove kćerke.

Inače, Mićo Marčeta koji je bio umirovljen, i zbog toga revoltiran, nezadovoljan je navraćao kod mene, a nezadovoljstvo mu se pojačavalo time što nije mogao zaposliti kćerku, kako mu je obećavano, pa je uvijek spominjao svoje akcije, koliko ih je bilo, pa mi je među ostalim rekao kakvih je sve teških akcija bilo, da uzmem akciju u Parizu, koliko je samo puta otišao u Pariz a u povodu slučaja Brune Bušića. Spominjao je i Zelića, s kojim se sreo u Parizu, a govorio je i o drugim akcijama. Znajući ga pričljivog ja ga nisam namjerno puno pitao, jer je bilo i ostalih velikih slučajeva, ali ovaj Brune Bušića je nadmašio sve ostale po interesu, za taj slučaj. Stoga mi je Marčeta nastavio pričati da su nekoliko puta u Parizu bili Zelić on i još neke osobe čijih se imena ne sjećam, pa mi je među ostalim rekao: 'Mo'š zamislit, kako je taj Pitagora to napravio, ili odlično izveo', ne sjećam se točno koju je riječ upotrijebio...

Također se prisjećam i razgovora s Jovom Milošem koji je umirovljen, a svojedobno je također bio načelnik II. uprave. Znao je navratiti kod mene te je tako došao i jednom prilikom u vrijeme kada je izvršen atentat na Štedula u Škotskoj.

Ja sam prethodno bio navratio kod Zorana Savićevića tadašnjeg načelnika II Uprave, za kojeg sam znao da je pristojan mladić, i čak na izvjestan način utjecao da bude postavljen, smatrajući ga sposobnim, a što je i njemu bilo poznato, pa sam ga upitao: 'Zoki, kako si, ima li problema?'. On mi je na moje iznenađenje odgovorio: 'E moj Lasiću, ima problema i to velikih'. Mislim da je ovaj razgovor vođen 1989. godine, međutim siguran sam da je bilo neposredno nakon atentata na Štedula u Škotskoj.

Savićević mi je objasnio da akcija nije uspjela i da je čovjek pao, i bolje da mi ne priča, pa mi je ponudio riječima: 'Evo, pročitaj', a potom mi u ruke dao 'Novu Hrvatsku', u kojoj je detaljno opisan atentat na Štedula i da je atentator Vinko Sindičić, nakon čega sam ga ja upitao: 'Znaš li što sada činiti?', odgovorio mi je da ništa ne zna,

te da će zvati Josipa Perkovića, i čuti se s njim, a ja sam mu rekao da je on pametan čovjek i da obavijesti svoje šefove, kako bi se i drugi uključili. Odgovorio mi je samo: 'Ivane, saznali smo da je određena kazna od 15 godina zatvora i sve ostalo ćemo vidjeti'.

Tada je netko ušao i mi smo prekinuli razgovor, a na hodniku me sreo naprijed spomenuti Jovo Miloš, koji je volio mnogo pričati, te me odmah upitao jesam li bio kod Zorana i jesam li pročitao, a ja sam se pravio kao da ništa ne znam pa mi je on doslovno rekao: 'Nova Hrvatska'. Pitao sam ga što piše, a on mi je odgovorio: 'Jesi vidio što napravi onaj mulac, Pitagora? Kako je sredija Brunu u Parizu! Što sad napravi, uprska i sebe i Službu!' Ja sam nastojao otići, tako da smo razgovor prekinuli, iako je bilo precizno jasno da se to odnosi na Sindičića i atentat na Štedula, te na ubojstvo Brune Bušića u Parizu...

Blagoja Zelića, načelnika Centra službe državne sigurnosti Rijeka odnosno Split, nikada nisam pitao za akciju ubojstva Brune Bušića, ali mi je bilo poznato da on ima organiziranu suradničku mrežu u Francuskoj. Moje je uvjerenje da je Blagoje Zelić bio angažiran i u akciji Brune Bušića, ali isključivo u funkciji korištenja suradničke mreže, jer sve poslove prema Francuskoj išlo se preko Blagoja Zelića, jer je uvijek bio prvi, pa i kada je trebalo koristiti mrežu u slučajevima putovanja predsjednika u inozemstvo i njegova osiguranja.

Ja ne želim ništa tvrditi, ali obzirom na ono što sam iskazao kao i ostali ljudi imam pravo imati uvjerenje da je Vinko Sindičić, izvršitelj ubojstva Brune Bušića, a da je iza njega mogla stajati i tadašnja Služba državne sigurnosti, koja ga je inače koristila kao suradnika, ali to ne mogu dokazati, ali iz ovog što sam rekao u svojem iskazu svatko može izvući svoj zaključak.

Također mogu reći da kao dobar poznavatelj emigracije Brunu Bušića nisam doživaljavao kao emigranta koji kada bi bio dostupan tadašnjim jugoslavenskim vlastima da bi zaslužio smrtnu kaznu, pa smatram da je ovaj postupak prema njemu neodmjerenim u najmanju ruku. U stvari hoću reći da je ta akcija prema njemu bila neprimjerena, jer je on bio 'proljećar' u emigraciji zadužen za propagandu, koji je donio osvježenje u emigraciji jer je bio dobar poznavatelj prilika u zemlji, ali nikada nisam smatrao da spada među teroriste, a bio je intelektualac koji je mnogo pisao.

Gledao sam film koji su snimili Švedani, a u kojemu je optužena tadašnja jugoslavenska Služba državne sigurnosti za ubojstvo Brune Bušića. Kod scene gdje se prikazuju maskirani teroristi ili gerilci, pojavila se originalna slika Brune Bušića u civilu, tj. njegova glava, pa mi je odmah profesionalno bilo jasno da je režiser to očito tendenciozno u film ugradio, jer nema logike da se anonimni ljudi pojavljuju maskirani, a njihov vođa da se pojavljuje nemaskiran tj. u prirodnom liku. Ako se u filmu govori o Hrvatima kao gerilcima teroristima – ili borcima za slobodu, smatram da je neprimjereno da se ljudi pojavljuju iako su anonimni maskirani a Bruno Bušić, nemaskiran, pa sam zaključio da je to ili režiser namjerno učinio iz bilo kojih pobuda ili po nečijoj narudžbi."

Nakon ovih izjava zagrebačko *Županijsko odvjetništvo* podnijelo je 3. veljače 1993., Zahtjev za provedbom istrage protiv Vinka Sindičića zbog osnovane sumnje da je ubio Brunu Bušića."

Tri godine kasnije, 27. lipnja 1996., kad je postalo sigurno da bi Vinko Sindičić mogao biti otpušten iz britanskoga zatvora, tadašnji ministar pravosuđa RH, Miroslav Šeparović, podnio je zahtjev vlastima Velike Britanije za njegovim izručenjem.

Prije nego što je izručen, Vinko Sindičić je 27. kolovoza 1998. uputio prijeteće pismo, i to na engleskom jeziku, Predsjedniku RH, dr. Franji Tuđmanu. Prijevod tog pisma glasi:

"Štovani gosp. Tuđman,

razlog moga očitovanja na engleskom, a ne na hrvatskom, ili bilo kom drugom jeziku, je u interesu drugih zainteresiranih, koji govore različitim jezicima, te smatram potrebnim očitovati se na jeziku razumljivom diljem svijeta.

Ovo Vas može iznenaditi, no činjenica je da sam osobno, prije godinu dana, zamolio Josipa Perkovića da vam se, po mojim uputama, obrati. Kako on to nije učinio, pismeno Vam se obraćam.

Obavijestili su me nadležni organi britanskih vlasti da je Hrvatska država, čiji ste Vi predsjednik, tražila moje izručenje. To je sve što o tome znam, za sada.

No zapreka postoji u činjenici da se zločin, za koji Hrvatska traži moje izručenje, dogodio na državnom teritoriju Francuske, a ne na Vašu žalost na teritoriju Hrvatske, to jeste na hrvatskome tlu. Time Hrvatska ostaje samo u ulozi treće strane, bez ikakve nadležnosti u navedenom predmetu.

Kako sam zaključio da osnovni razlog podnošenja Zahtjeva za izručenje, te britanska volja da udovolji tom zahtjevu, leži u međudržavnoj zavjeri s ciljem pružanja pomoći pri zajedničkom rješavanju problema koji se odnosi na mene. U toj zavjeri me Zdravko Mustać i njegov sljedbenik Josip Perković pokušavaju spriječiti u otkrivanju njihovih zlodjela s jedne strane, a s druge strane Britanija odgovara na ovaj prljavi posao ušutkavanja kako bi spriječila skandal, koji samo što se nije dogodio, a to sve u cilju rješavanja problema s gore navedenim osobama koje zahtijevaju moje izručenje. Ovi ljudi, koji povlače veze kako bi osigurali moje izručenje u Hrvatsku su isti oni na čiju dušu ide zločin počinjen u Parizu, kao i ovaj zločin sada. Štoviše, oni su ti kojima Britanija pruža pomoć s namjerom da me ušutkaju zauvijek.

U svijetlu navedenih činjenica, odlučio sam se 'vratiti' u rodnu Hrvatsku, no zaobilaznim putem. Namjera mi je suočiti se s optužbama koje su razlog hrvatskog zahtjeva za moje izručenje, no

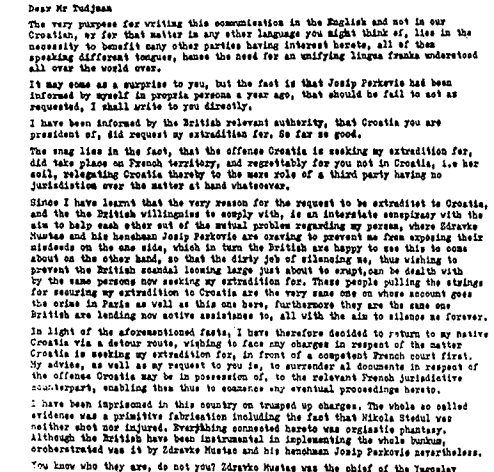

Perth, 27 August 1998

To the President of
Republic of Croatia
Mr Franjo Tudjman

Vinko Sindicic
H.M.P. Perth
3 Edinburgh Road
PERTH, PH2 8AT
Scotland, U.K.

Dear Mr Tudjman

The very purpose for writing this communication in the English and not in our Croatian, or for that matter in any other language you might think of, lies in the necessity to benefit many other parties having interest hereto, all of them speaking different tongues, hence the need for an unifying lingua franka understood all over the world over.

It may come as a surprise to you, but the fact is that Josip Perkovic had been informed by myself in propria personna a year ago, that should he fail to act as requested, I shall write to you directly.

I have been informed by the British relevant authority, that Croatia you are president of, did request my extradition for. So far so good.

The snag lies in the fact, that the offence Croatia is seeking my extradition for, did take place on French territory, and regretably for you not in Croatia, i.e her soil, relegating Croatia thereby to the mere role of a third party having no jurisdiction over the matter at hand whatsoever.

Since I have learnt that the very reason for the request to be extradited to Croatia, and the the British willingnies to comply with, is an interstate conspiracy with the aim to help each other out of the mutual problem regarding my person, where Zdravko Mustac and his henchman Josip Perkovic are craving to prevent me from exposing their misdeeds on the one side, which in turn the British are happy to see this to come about on the other hand, so that the dirty job of silencing me, thus wishing to prevent the British scandal looming large just about to erupt, can be dealth with by the same persons now seeking my extradition for. These people pulling the strings for securing my extradition to Croatia are the very same ones on whose account goes the crime in Paris as well as this one here, furthermore they are the same one British are lending now active assistance to, all with the aim to silence me forever.

In light of the aforementioned facts, I have therefore decided to return to my native Croatia via a detour route, wishing to face any charges in respect of the matter Croatia is seeking my extradition for, in front of a competent French court first. My advice, as well as my request to you is, to surrender al documents in respect of the offence Croatia may be in possession of, to the relevant French juridicative counterpart, enabling them thus to commence any eventual proceedings hereto.

I have been imprisoned in this country on trumped up charges. The whole so called evidence was a primitive fabrication including the fact that Mikola Stedul was neither shot nor injured. Everything connected hereto was orgiastic phantasy. Although the British have been instrumental in implementing the whole burkum, orchestrated was it by Zdravko Mustac and his henchman Josip Perkovic nevertheless.

You know who they are, do not you? Zdravko Mustac was the chief of the Yugoslav Secret Services (SDB), and his henchman Josip Perkovic was the chief of the Croatian section of the same Secret Service of the former Yugoslavia, (SDB). Do you know as well and they now turn against me? Well as regard bad expiriance I had in this country, I deem it advisable not to elaborate upon any further but to shed light on it in a court of law, and as far away from Britain as possible. I do not want to have to do anything at all with abysmally duped entspave, sking out their existences within the British secret services.

Before you did enter official politics in Croatia I knew well both of them. They did serve by way of subordination the organisation order I refused to carry out, but for [illegible] I found their in the British [illegible] nevertheless. [illegible] committed alongside with the said offence of ordering an assassination to be carried out, a string of other offences too.

Continued on page 2/

Faksimil pisma Vinka Sindičića dr. Franji Tuđmanu, Škotska, 1988.

pred nadležnim francuskim sudom. Moj savjet je, jednako kao i moj zahtjev Vama, da predate svu raspoloživu dokumentaciju, koja se odnosi na optužbe Hrvatske protiv mene, nadležnom francuskom tijelu kako bi im se omogućilo eventualno provođenje postupka.

Zatočen sam u ovoj državi na temelju javno izrečenih optužbi. Svi t. zv. dokazi su primitivna izmišljotina, uključujući i činjenicu da Nikola Štedul nije niti ubijen niti ranjen. Sve povezano s navedenim je orgijastična fantazija. Iako su Britanci bili instrument za izvršavanje cijele koještarije, nesumnjivo vodio ju je Zdravko Mustać i njegov sljedbenik Josip Perković.

Vi znate tko su oni, zar ne? Zdravko Mustać je bio šef jugoslavenske tajne službe (SDB), a njegov sljedbenik Josip Perković je bio šef hrvatskoga odjela te iste tajne službe bivše Jugoslavije. Znate li zašto su se sada okrenuli protiv mene? No, s obzirom na loše iskustvo u ovoj zemlji, mislim da nije preporučljivo izlagati ništa više, osim pred sudom, i što dalje od Britanije. Ne želim imati ništa s dubokim neznanjem naivnih koji o ovome ne znaju ništa, tražeći svoj opstanak unutar britanskih tajnih službi.

Ja sam ih dobro poznavao, i prije no što ste Vi postali službeno politički aktivni. Oni su metodom subordinacije, izdali naredbe koje sam odbio izvršiti, ali po britanskoj ingerenciji sam se ipak našao u zatvoru. Nastavili su dalje sa glavnom optužbom o navedenim ubojstvima koja sam trebao izvršiti, no i s ostalim optužbama.

Ako ništa drugo, ni Vi niti Vaši britanski suučesnici, ne možete poreći saznanje o stvarnom djelovanju Vaših sljedbenika. Na Vama je etička i moralna obaveza, kao i dužnost, jednako tako i na Britancima, da u skladu s odredbama međunarodnoga krivičnog prava postupite prema ovoj gospodi. Vi i Britanci ste pokrenuli sve ovo, a ne ja, zar ne? Niti Vi niti Britanci ne možete biti arbitri u sporu u kom ste i sami sudionici.

Ukoliko ustvrdite da nemate nikakve dokaze o gore navedenome, ustupiti ću Vam ih osobno.

Zdravko Mustać i njegov sljedbenik bili su i još su, iako sada u drugoj odori, Vaši najbliži suradnici. Isti oni koji su bili iza naredbe zbog koje sam se našao u Škotskoj.

Sada se pripremam napisati materijal za optužnice protiv obojice, Zdravka Mustaća i njegovog sljedbenika Josipa Perkovića, za različite relevantne organe uglednih država koje su se susretale sa sličnim ozbiljnim optužbama, posebno onima koje se odnose na zločine kao što je onaj u Parizu i kao dodatak ovaj zločin sada. Nadam se da će taj materijal za optužnice doći na stolove relevantnih tijela tih država, negdje tijekom sljedećeg tjedna.

Unatoč svemu, nepotreban korak koji sad pravim nakon gotovo 10 god. provedenih u britanskom zatvoru i, također, ovim ogorčenim tonom formulirano pismo koje šaljem, ne može me inkriminirati za nanošenje štete hrvatskim interesima, jer to ne činim. To ste bili Vi i Vaši sljedbenici koji ste željeli očistiti Augijevu štalu. I ja sam za istu stvar, no to je Vaša štala iz koje se smrad širi.

Ova afera je, što se mene tiče, do sada bila samo preludij za remek djelo. Svi moji neprijatelji, bez iznimke, biti će pogođeni. Naime, ljudi koji sjede u kućama od stakla ne bi smjeli bacati kamenje.

Prije no završim ovo pismo, molim dopustite mi da izrazim svoje obećanje. Ovo što ću pokrenuti nije usmjereno protiv Hrvatske države i njenih interesa, niti protiv hrvatskog naroda općenito, ali će biti odgovor ad rem, ad hominem samo u onoj mjeri koliko je to neizbježno.

Uvjeravam Vas u svoju duboku i iskrenu naklonost ubuduće, kao i u odanost hrvatskoj državi i naciji.

Iskreno Vaš, Vinko Sindičić."

Suđenje Vinku Sindičiću

Vinko Sindičić je izručen Hrvatskoj 16. studenoga 1998. i već sljedećeg dana priveden istražnoj sutkinji kojoj je dao izjavu:

"Sud mi predočuje činjenični opis kaznenog djela – koje mi se Zahtjevom za provedbu istrage Okružnog državnog odvjetništva Zagreb pod brojem KT-69/93 nakon čega me sudac upozorava na odredbe Zakona koje se odnose na osobu osumnjičenika pa u tom smislu, kao prvo, potvrđujem da sam opis djela te predočena mi upozorenja razumio, a drugo, navodim to da djelo nisam počinio i ne osjećam nikakvu odgovornost radi učina.

Prije izlaganja svoje obrane želim sudu pojasniti okolnost radi čega sam odbio kontakt sa predstavnicima hrvatske vlasti koji su došli u zatvor u Perth radi mojeg ispitivanja. Ti isti ljudi došli su u zatvorsku ćeliju (ja te ljude nisam nikada vidio) i meni se činilo nelogičnim da bilo kakvo ispitivanje bude provedeno u zatvorskoj ćeliji jer ako sam osumnjičen bilo je logično da me se izvede pred sud. Ja sam u zatvoru bio zaprimio dokumente, djelomično na hrvatskom djelomično na engleskom tekstu a povrh toga je bio i podnesak u formi dopisa škotskog drž. odvjetnika iz kojega je proizlazilo da bih ja trebao biti svjedok protiv sebe samoga. Nikada nisam čuo da takva kategorija može uopće postojati. Osim toga, navodim da sam uoči dolaska pravosudne delegacije iz Hrvatske dobio naputak i to u mjesecu prosincu 1992. godine od nekih ljudi koji su sada hrvatski dužnosnici, a naputak se odnosio na to da ne primim odnosno da ne razgovaram s tom pravosudnom delegacijom. Također je pisalo da ako budem sjeo s tim ljudima neka ništa ne kažem. U ovom trenutku ne želim imenovati koji su to bili ljudi i niti želim kazati na koji način sam tu instrukciju zaprimio. Ovomu svemu dodajem okolnost da sam iz Hrvatske otišao 1988. godine, radi budućeg prevrata u RH za koji sam znao da će uslijediti ali mi se to sada čini dugom pričom i mislim da nema smisla u ovom trenutku o tome govoriti. Treba znati da se države ne ruše preko noći.

Vinko Sindičić

Tijekom mojeg boravka u Škotskoj mene se pokušalo odvratiti od povratka kući od sadašnje Vlade. Štoviše, u jednom sam trenutku bio dobio ponudu da se odselim u Crnu Goru, da dobijem novac i ostanem tamo živjeti, s time što kompletnu imovinu koju bih bio izgubio ovdje, 'oni bi mi' nadoknadili tamo.

Želim da u zapisnik uđe podatak u odnosu na djelo radi kojega sam izdržavao zatvorsku kaznu u Škotskoj da sam imao nalog da ubijem Štedula ali ja to nisam htio učiniti, a niti je Štedul ranjen te ističem, unatoč upozorenju suda, da to nije predmet ovog postupka, da su to britanske podvale.

Na poseban upit suda da li sam bio suradnik UDBE odnosno Službe državne sigurnosti bivše SFRJ, odgovaram da je to duga priča...

Godine 1978. mogao je biti mjesec svibanj ili lipanj nalazio sam se na gradilištu svoje kuće koju sam gradio i tada mi je došao jedan znanac te mi je kazao da bi jedna osoba iz Centra SDS-a Rijeka htjela obaviti razgovor sa mnom. Ja sam obavio taj razgovor (pri tome u ovom trenutku ne želim navoditi imena osoba s kojima sam razgovarao) i tom prilikom mi je priopćeno da bih trebao ići u London odnijeti jedno pismo Bruni Bušiću. Kako sam ja u to vrijeme polagao neke ispite na fakultetu pokušao sam to otkloniti ali je taj razgovor trajao idućih 10 dana i u tom razgovoru me se prijetnjom da će mi oduzeti kuću i slično prinudilo na prijedlog. Obzirom da se radilo o kurirskom poslu ja sam pristao.

Ja sam pismo primio u Zagrebu (ne navodim ime od koga), i iako mi je bilo zabranjeno otvoriti sadržaj pisma, ja sam to ipak učinio u Londonu. Kako sadržaj toga pisma nije relevantan za ovo što se mene tereti, ali je relevantan za ono što se kasnije zbiva, ja bih to sada izbjegao reći. Ja sam dobio falsificiranu putovnicu. Također sam dobio broj na koji se u Amsterdamu mogu javiti ukoliko mi pri ovom zadatku zatreba. Radi osobne zaštite i ne želeći se upetljavati u bilo što, ja sam odlučio ne predati to pismo Bušiću tako da sam nakon pet dana nazvao broj koji sam imao u Amsterdamu i kazao da adresa koju su mi dali je takva da na njoj ne pronalazim Bušića i da pismo ne mogu izručiti. S tim u vezi navodim da sam se u stvari bio odlučio ne sastati se uopće s Bušićem.

Također sam rekao da ga ne pronalazim na broju telefona koji sam imao. Na broj telefona kojega sam imao u Amsterdamu bilo je dogovoreno da ću se u zemlju vratiti preko Amsterdama, a usputno sam se tamo sreo sa čovjekom koji je radio za SDS iako sam otprije imao povratnu kartu Zagreb-London. Tamo mi je kazano da je došlo do određenih komplikacija i da se trebam sastati s nekim drugim čovjekom čije mi je ime bilo nepoznato i ja sam to odbio učiniti.

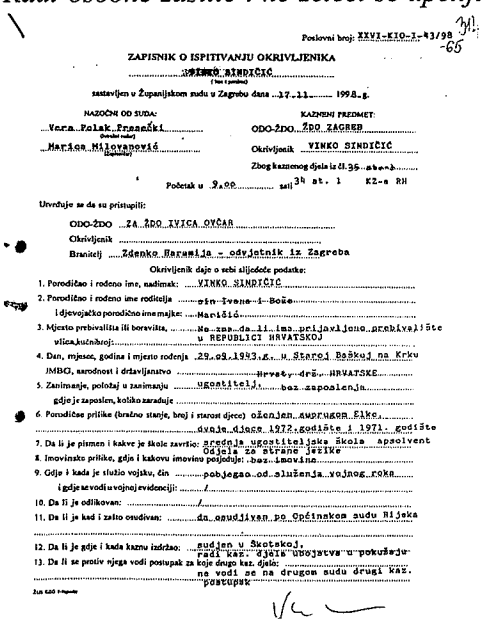

Poslovni broj: XXVI-KIO-1-43/98 311 -65

ZAPISNIK O ISPITIVANJU OKRIVLJENIKA

VINKO SINDIČIĆ
(Ime i prezime)

sastavljen u Županijskom sudu u Zagrebu dana 17.11. 1998. g.

NAZOČNI OD SUDA:
Vera Polak Presečki
(Sudski sudac)
Marica Milovanović
(Zapisničar)

KAZNENI PREDMET:
ODO-ŽDO ŽDO ZAGREB
Okrivljenik VINKO SINDIČIĆ
Zbog kaznenog djela iz čl. 35 st. 1
Početak u 9.00 sati 34 st. 1 KZ-a RH

Utvrđuje se da su pristupili:
ODO-ŽDO ZA ŽDO IVICA OVČAR
Okrivljenik
Branitelj Zdenko Haramija - odvjetnik iz Zagreba

Okrivljenik daje o sebi sljedeće podatke:
1. Porodičao i rodeno ime, nadimak: VINKO SINDIČIĆ
2. Porodično i rodeno ime roditelja sin Ivana i Boše
i djevojačko porodično ime majke: Maričić
3. Mjesto prebivališta ili boravišta, vlica, kućni broj: Ne zna da li ima prijavljeno prebivalište u REPUBLICI HRVATSKOJ
4. Dan, mjesec, godina i mjesto rođenja 29.09.1943.g. u Staroj Baškoj na Krku
JMBG, narodnost i državljanstvo Hrvat, drž. HRVATSKE
5. Zanimanje, položaj u zanimanju ugostitelj, bez zaposlenja
gdje je zaposlen, koliko zaraduje
6. Porodične prilike (bračno stanje, broj i starost djece) oženjen suprugom Elke, dvoje djece 1972. godište i 1971. godište
7. Da li je pismen i kakve je škole završio: srednja ugostiteljska škola apsolvent
Odjela za strane jezike
8. Imovinske prilike, gdje i kakovu imovinu posjeduje: bez imovine
9. Gdje i kada je služio vojsku, čin pobjegao od služenja vojnog roka
i gdje se vodi u vojnoj evidenciji: /
10. Da li je odlikovan: /
11. Da li je kad i zašto osuđivan: da osuđivan po Općinskom sudu Rijeka
12. Da li je gdje i kada kaznu izdržao: sudjen u Škotskoj, radi kaz. djela ubojstva u pokušaju
13. Da li se protiv njega vodi postupak za koje drugo kaz. djelo: ne vodi se na drugom sudu drugi kaz. postupak

Faksimil zapisnika o ispitivanju okrivljenoga Vinka Sindičića, 1998.

S tim sam se čovjekom, dakle, ipak pod pritiskom sreo, ali s drugom dvojicom ljudi. U tom kontaktu mi je kazano da sam na zadatku kojemu ne pripadam i da ne trebam više u tome sudjelovati. Jedan od te dvojice koje sam sreo u Amsterdamu je bio Blagoje Zelić. Za drugoga ne navodim tko je ni odakle je.

Tada mi je rečeno da se ne smijem vratiti sutrašnji dan nego da moram sačekati dok se njih dvojica sretnu s jednim čovjekom koji dolazi iz treće države (dakle, ne iz SFRJ) i koji treba ubiti Bušića. Tada se u razgovoru spomenulo da taj čovjek iz treće zemlje ne poznaje London i da se ja trebam vratiti u London i pokazati mu kuću za koju sam imao adresu u smislu da Bušić u njoj stanuje.

Blagoje Zelić i ovaj drugi su mi rekli da uz to moram dati logističku podršku tom čovjeku i po potrebi se 'uplesti' u sve to. Na upit suda koji je to rekao odgovaram da je Zelić vodio riječ, a čovjek koji je trebao doći bio je Zelićev čovjek. Ne želim navesti podatak da li je bio djelatnik Centra Split SDS-a. Ja sam ga prvi puta sreo u Amsterdamu i zajedno smo otputovali u London a ja sam sa svoje strane napravio sve da onemogućim da se tamo bilo što dogodi. (Npr. vodio sam ga u krive ulice, a mogao sam mu sve reći obzirom da vladam jezikom.) Nakon nekoliko dana kada smo naše osobe kontaktirali u Amsterdamu i priopćili da Bušića ne možemo pronaći, rečeno nam je da se vratimo u Amsterdam što smo i učinili i nakon toga smo svi otišli svojim kućama.

Dolaskom u zemlju bilo je kazano od strane tih istih ljudi da će pokušati utvrditi Bušićevu adresu putem broja telefona i u tom smislu telefonski imenici Londona su dopremljeni u Rijeku (Centar SDS-a) i na tome su radili operativci Centra Rijeka, ali po mojim saznanjima nisu uspjeli utvrditi ništa. Nakon toga mi je u SDS-u Rijeka (opet ne želim navesti imena) kazano da ću ponovno trebati ići u London gdje će onaj čovjek s kojim sam već bio u Londonu pokušati ubiti Bušića, a pri tome mi je dano do znanja da sam se ja već previše upleo u čitav slučaj i da se ne mogu izvući. Mogao je već biti mjesec srpanj 1978. kada je onaj čovjek iz treće zemlje s kojim sam bio u Londonu ponovno došao u Zagreb i rečeno nam je da trebamo ići u Beograd i da ćemo iz Beograda direktnim letom letjeti u London. Otišli smo u London na nekoliko adresa koje smo ponijeli sa sobom, a te adrese sam dobio u Zagrebu te mi je dat i broj telefona u trećoj zemlji na koji mogu dobiti daljnje adrese gdje ću pokušati tražiti Bušića ukoliko ga ne pronađem na onoj adresi koju sam dobio u Zagrebu pa ispravljam raniji navod da sam dobio više adresa. Točno je da sam dobio jednu adresu a u Londonu sam morao zvati tu treću zemlju i uzeti podatke o idućim adresama. Također napominjem da je Bušić možda bio tamo a ja sam lagao jer sam opet napravio to da mu se ne uđe u trag.

Zbog onog dijela mog navoda u kojima sam ispričao prošlost leži odgovor na upit istražnog suca zašto sam želio zaštiti Bušića. Osim toga navodim da je Bušić bio čovjek koji meni nije ništa učinio, on je ljudsko biće, nismo imali ideoloških razmimoilaženja, a bojao sam se toga da ne zaglavim u Londonu. Jednom prigodom me je moj suputnik optužio da je vidio Bušića gdje sam ja tvrdio da ga nema, a ja ga nisam bio vidio. Ja sam želio stvar 'staviti' kraju pa sam se počeo svađati s tim mojim suputnikom i mi smo se istog dana razišli i za njega navodim da je bio nesnalažljiv u nepoznavanju jezika i tražio je da ga ja vozim na aerodrom.

Ja sam se idući dan vratio u Zagreb i već idući dan su me djelatnici SDS-a iz Zagreba kontaktirali u Rijeci i optužili me da sam onemogućio da se Bušić ubije.

Mislim, barem tako mi je kazano da je Zelić otišao kod svojih pretpostavljenih i optužio me za to. Iza toga je uslijedila represija spram mene od strane SDS-a iz Zagreba, ali putem njihovih djelatnika u Rijeci pošto sam ja tamo živio. Napisao sam tom prilikom na traženje djelatnika SDS-a kompletno izvješće o putu u London. Nakon toga ja sam ponovno kontaktiran od Službe (molim sud da isključivo piše Služba jer ne želim nikoga ponaosob imenovati za sada) i rečeno mi je da ovaj puta ja moram biti taj koji će izvršiti djelo odnosno ubiti Brunu Bušića ali u Parizu. To je bilo odmah iza toga, a sve što sam sudu pričao a odnosi se na slučaj ubojstva Brune Bušića, događalo se u razdoblju od mjeseca svibnja do mjeseca listopada 1978.

Po mojim saznanjima Bušić je na neki način na sigurnom živio u Londonu, a nakon toga ga je Služba putem njihovih veza namamila u Pariz.

Ja sam doputovao u Pariz, ali na upit suda odgovaram da mi namjera nije bila fizička likvidacija. Služba je Bušića bila putem nekog svog čovjeka namamila u jedan kafić u koji je meni bilo kazano da trebam u određeno vrijeme doći umjesto tog čovjeka i pred svim ljudima ubiti Bušića što je meni bilo apsurdno. Ja sam došao u Pariz večer uoči dana kada se događaj trebao zbiti. U Parizu sam od jednog djelatnika Službe primio pištolj marke 'Valter' call. 7,65 mm. Isti nije imao nikakvu posvetu. Pištolj sam primio idućeg dana ujutro, a ubojstvo sam trebao počiniti istog dana poslijepodne u spomenutom kafiću.

Ja se nisam pojavio niti blizu, a pištolj sam bacio u Seinu. Kada sam se vratio Služba je 'poludjela' jer ga nisam bio ubio, a ja sam tvrdio da ga nisam vidio. Ovo o čemu sam sada govorio bilo je prije mjeseca listopada 1978. Mene Služba niti tada nije ostavila na miru i nakon toga su mi dali do znanja da Bruno Bušić u Parizu sprema atentat na nekog jugoslavenskog diplomatu, ali da traži osobu koja će to učiniti. Bilo mi je kazano da će mu oružje pribaviti osoba imenom Bilandžić koja živi u Kölnu. Djelo je trebalo biti napravljeno pištoljem 'Astra' i ja sam taj isti vidio u Zagrebu. Taj pištolj je vjerojatno putem doušnika za kojega pretpostavljam da nije znao završio u Zagrebu.

U idućem potezu Služba je bila odlučila da ću ja predati oružje Bušiću u Parizu (Bilandžićev pištolj) kako bi mu podmetnuli atentat i na taj način bi on bio dostupan u smislu uhićenja. Bušić je opet namamljen u Pariz, ali mu ja nisam predao oružje iako sam išao u Pariz u namjeri da mu to predam. Kada sam došao na mjesto gdje mi je bilo rečeno da se trebam pojaviti, tamo nije bilo Bušića nego je bio jedan djelatnik Službe koji mi je rekao da mu trebam predati pištolj i da je time bila završena moja akcija. Ja sam se apsolutno iza toga povukao i više nisam imao veze sa slučajem.

Po mojem rezoniranju Beograd bi bio skloniji imati Bušića na način da ga liši slobode i zadrži te mislim da je likavidaciju Bušića organizirala Služba iz Zagreba. To mislim radi toga što kada sam trebao predati pištolj Bušiću, isti je oduzet od mene kako ne bi došao u ruke Bušića."

Ispitivanje Vinka Sindičića je nastavljeno 26. studenoga 1998.:

"Na poseban upit suca da li želim na današnjem ročištu kazati o sadržaju pisma koje sam 1978. godine trebao Bušiću predati u Londonu i za koje sam rekao da je relevantno za sve ono što se kasnije dogodilo, odgovaram da je još rano da bih govorio

o sadržaju tog pisma. Navodim da još nisam vidio za što me se tereti. Na primjedbu suca da mi je predočen opis djela kojim me se tereti i iz čega proizlazi osnovana sumnja, odgovaram da još nisam imao priliku vidjeti iskaze osoba koje su u dosadašnjem tijeku bile saslušane. Naime, isto je moj branitelj predao u zatvorski polog prije dva dana, ali mi to još nije dostavljeno. Tako, u ovom trenutku, ne želim o tome govoriti.

Također na poseban upit suda da li sada želim imenovati osobu, djelatnika Službe, od kojeg sam dobio pištolj 'Walter' kada sam prvi puta išao u Pariz, odgovaram da o tome ne želim govoriti, ali dodajem samo to da je to bilo od djelatnika Službe u Zagrebu.

Također na upit suca ne želim imenovati djelatnika Službe koji me je čekao kada sam drugi puta došao u Pariz i kojemu sam predao pištolj (Bilandžićev). U trenutku predaje ja nisam znao ime osobe, ali danas znam tko je taj čovjek. Na upit suca jesam li nakon svake svoje sudu opisane operativne aktivnosti pisao pismena izvješća, odgovaram da nisam. To sam učinio svega jedan jedini puta kada su me optužili da sam opstruirao i onemogućio pronalaženje Bušića u Londonu.

Na poseban upit suda u kojem sam trenutku doznao da je Bruno Bušić ubijen, odgovaram da je to bilo u stanu Jerka Dragina, u prigodi ženidbe njegovog sina Gorana kojom prigodom je došao jedan čovjek i započeo onu pjesmu 'Smiljaniću, Smiljaniću'. To je bio operativac iz Rijeke. Ja sam temeljem toga počeo zaključivati da se Bušiću nešto dogodilo.

Na poseban upit suca da obzirom da sam negirao kako sam bio djelatnik Službe državne sigurnosti, ali sam naveo da sam bio na vezi, odgovaram da je to bilo sa Centrom SDS-a Rijeka do godine 1972., a na vezi su me držali Jerko Dragin i Dane Gajić.

Želim navesti da zbog 'slučaja u Italiji' i zbog masovnog pokreta u zemlji ja sam ostao u Rijeci.

Na poseban upit odgovaram da obzirom na ovaj slučaj u svezi kojega se postupak vodi, Josip Perković me nije držao na vezi. Iako je on u to vrijeme radio u Službi državne sigurnosti.

Na upit suca jesam li u mjesecu listopadu 1978. godine s Jerkom Draginom bio u Parizu, odgovaram da, za sada, o tome ne želim govoriti. Nastavno na ovo želim navesti da prema mojim saznanjima u ono vrijeme, Blagoje Zelić nije bio u Parizu, jer po onome što sam ja saznao i obzirom na ono što je bilo u Londonu, on nije trebao biti u Parizu.

Na poseban upit suda da što smatram da li Blagoje Zelić poznaje mene (obzirom da sam u ranijem izlaganju kazao da ja njega znam), odgovaram da one mene svakako poznaje. Mi smo se prvi puta upoznali u Amsterdamu i ako on tvrdi da on mene ne zna, on laže...

Na upit drž. odvjetnika, u odnosu na večer kada je Bušić ubijen, odgovaram da sam se u zemlju vratio idućeg dana vlakom kojim sam došao u treću državu (susjednu, koju ne želim imenovati), a nakon toga sam iz te države zrakoplovom došao u Jugoslaviju. Na upit drž. odvjetnika zar sam osam dana po ubojstvu Bušića saznao za to što proizlazi iz ranijeg izlaganja odnosno da, obzirom da sam u zemlju došao idućeg dana, da zar nisam pročitao tu udarnu vijest u novinama, odgovaram da sam u to vrijeme bio

zaokupljen izgradnjom svoje kuće, novine nisam čitao i tek sam kroz nekoliko dana doznao što se dogodilo...

U London sam putovao kvrivotvorenom putovnicom, ali se imena ne sjećam i bio je plaćen trošak puta. Ja sam, kako proizlazi iz ranijeg izlaganja, u London putovao dva puta, oba puta krivotvorenom putovnicom, sjećam se samo jednog imena navedenog u krivotvorini i ne želim ga navesti, dok se drugoga imena ne sjećam. Ja sam te krivotvorene putovnice čuvao, naprosto iz opreza jer sam znao da mi mogu jednoga dana poslužiti kao dokaz, ali za vrijeme dok sam izdržavao zatvorsku kaznu u Škotskoj moja majka i jedna žena koja mi je u Rijeci bila bliska zapalile su kovčeg u kojemu je sve to bilo, na sugestiju nekoga, ali ne želim kazati koga. Ta žena se zove Lovorka Marušić i predlažem da ju se sasluša. Ona je živjela u Rijeci, a sada, koliko mi je poznato, živi u Lovranu.

Na upit zar nije običaj da se ti krivotvoreni dokumenti vrate, odgovaram da sve ovisi s kime se radi. Ja sam imao posla s jednim čovjekom iz Službe koji je imao kriminalnu prošlost pa sam stoga zadržao navedene dokumente.

Na poseban upit odgovaram da sam i u London i u Pariz putovao zrakoplovom, uvijek krivotvorenom putovnicom. Također mi je uvijek bio plaćen trošak boravka.
Na upit drž. odvjetnika zašto nisam jednostavno izvijestio Bušića o tome što se sprema, ako sam ga već htio poštedjeti kao što proizlazi iz mojih izlaganja, odgovaram da je Bušić bio prgav čovjek, koji nije nikom vjerovao i za njega je svatko bio UDBAŠ. Naravno, smatram da mi Bušić uopće ne bi vjerovao da sam ga na bilo koji način pokušao izvijestiti o tome što mu Služba sprema. Naprosto sam smatrao da je za mene najbolje da Bušića uopće ne kontaktiram. Na poseban upit drž. odvjetnika, ne želim imenovati osobe s kojima sam kontaktirao kada sam se vratio iz Londona."

Nekoliko mjeseci kasnije, točnije 10. veljače 1999., nakon što se je bolje upoznao s dotadašnjim tijekom istrage, Vinko Sindičić je dopunio svoju obranu:

"Ja sam svoje navode obrane dao ranije, nakon povratka iz Škotske. To je bilo prije no što sam bio upoznat sa sadržajem spisa odnosno sa izlaganjem ranije saslušanih svjedoka.

Tom prigodom ja sam rekao kako sam se na dan ubojstva Bruna Bušić nalazio u Parizu. To nije točno. Moji navodi koje sam dao prigodom dolaska oslanjali su se na moja sjećanja i kao takve, ja sam u njih vjerovao. Sada, međutim, želim reći da nisam tada izmišljao nego je došlo do zabune u iznošenju obrane. Nakon saznanja da je pokojni Bušić ubijen, a to saznanje sam deducirao u kući Jerka Dragina prilikom pjevanja pjesme 'Bu, Bu, pokislo ti perje', tada sam se počeo raspitivati da li je Bušić stvarno i ubijen. Prvo sam pitao Jerka Dragin. Meni je bilo poznato da je Jerko Dragin boravio u Parizu. Premda nisam znao točan datum kada. Ja sam samo znao redoslijed da sam ja bio u Parizu prije, a on je bio u Parizu iza mene. U to vrijeme nisam znao kada je točno Bušić stradao, odnosno nisam znao datum smrti pa sam datume mogao samo aproksimativno odrediti. Po sjećanju sam mogao samo zaključiti da je to moglo biti bilo unutar mojega, bilo unutar njegova putovanja.

Ja ga nisam mogao o tome pitati direktno kako ne bi zaključio da vodim istragu, a to je bilo zabranjeno, bez obzira što sam s njim bio inače dobar. To nije bila garancija

da on neće zaključiti suprotno. Nisam mogao biti siguran da to ispitivanje neće imati posljedica po mene. Radi toga se to moje ispitivanje odugovlačilo.

Kasnije sam ga u jednom kontaktu ipak uspio o tome pitati, ali datum Bušićeve smrti ja nisam nikada uspio saznati sve dok mi nisu poslani dokumenti u Škotsku. Govorim o ranijem dolasku suca Jovanovića koji me je trebao ispitati u Škotskoj. Znam da to zvuči glupo, ali nikada se nisam raspitivao jer znam da je to bilo opasno.

Također navodim da ja nikada nisam u ondašnjim novinama pročitao da je Bušić poginuo i o tome sam saznao tek kada me je u ovoj sudnici o tom pitao gsp. državni odvjetnik.

Kako nikada nisam insistirao na datumu, Jerko Dragin mi je rekao da se 'to' dogodilo onda kada sam ja bio u Parizu. Međutim, ja sam u Parizu bio dva ili tri tjedna prije njega. Tek sam prilikom saslušanja Dragina u ovom sudu saznao da je on bio na dan ubojstva u Parizu. Do tada to nisam uopće znao. Prema tome, ne stoji da smo nas dvoje išli zajedno u Pariz jer sam ja tamo bio prije, a on na dan ubojstva.

Detalj na koji se želim osvrnuti odnosi se na osobu imenom Luka Sekula. Naime, prigodom mojeg ranijeg izlaganja ja još nisam znao da je francuska strana (policija ili slično tijelo) dala opis počinitelja djela ubojstva Bušića. U mojem ranijem izlaganju ja sam bio rekao da sam nosio Bušiću jedno pismo u London. Također sam izjavio da sam se iz Londona na poziv ljudi koji su me poslali trebao vratiti u Amsterdam. Ja sam se vratio u Amsterdam i tu sam se sreo s Blagojem Zelićem i, ranije sam izjavio, još jednim drugim čovjekom kojeg nisam želio tada imenovati. Radilo se o Zeliću i Đuri Lukiću iz RSUP-a. Zelić je vodio riječ pod patronatom Lukića. Zelić mi je kazao da se moram sastati s jednim trećim čovjekom iz jedne treće zemlje koji će doći da ubije Bušića. Meni je rečeno da se moram vratiti s njim u London (to sam već i bio kazao), jer je njemu nepoznat London i moram mu osigurati tamo logistiku. Napokon se pojavio taj čovjek u Amsterdamu. Ja ga prije toga nikada nisam vidio. Opis toga čovjeka je sljedeći: vrlo niskog rasta, moglo bi se reći zdepast, valovite kose, iako patuljast ipak atletske građe. U to vrijeme negdje moje starosti odnosno 35-36 godina. Volio je nositi kožne jakne što je i tada imao na sebi. Nosio je traperice i čizme visokih potpetica. Sa svim tim ne znam je li on meni dosezao do moga ramena. Kako je bilo rečeno, tako smo se mi vratili u London. Kako sam već i kazao ja sam poduzeo sve da do kontakta između njega i Bušića ne dođe. Dok sam bio u Londonu ja sam imao kontakt s 'bazom' u Amsterdamu. Nakon nekoliko dana boravka bilo je javljeno da se vraćamo u Amsterdam. U Amsterdamu sam saznao da se zove Luka Sekula. U Amsterdamu sam u stvari saznao da je to njegovo pravo ime. Naime, dok smo bili u Londonu meni nije padalo ni na kraj pameti da bi to bilo njegovo pravo ime jer sam i sam bio sa krivotvorenom putovnicom. U Amsterdamu sam za njega saznao da živi u Švedskoj i da je radio po pizzerijama. Saznao sam da je u raspadajućem braku sa Šveđankom i da ima dvoje djece.

Mi smo imali samo jednu adresu u Londonu. Radilo se o predjelu jugozapadnog Londona koji se zove Waendesworth. Mi smo par puta prošli pored te kuće automobilom. Ja sam to morao učiniti da mi on kasnije potvrdi alibi da sam doista bio na tom mjestu. Međutim, kazao sam mu da tu ima jako puno policije i da je tu u blizini jedan zatvor što je i istina jer sam taj zatvor i pokazao Sekuli, pa se on uplašio te nije puno insistirao na dolascima do te kuće. Međutim, jednom mi je rekao da je vidio tu Bušića na što sam ja

kazao da to nije Bušić iako bi po opisu mogao biti Bušić. Osim toga, Sekula je sa sobom imao fotografije pravog Bušića a temeljem kojih ga je trebao ubiti. Kako smo mi imali samo tu adresu čekali smo eventualno podatke o daljnjim adresama koje nismo dobili pa smo se vratili u Amsterdam. Odnosno bili smo pozvani da se vratimo u Amsterdam.

Po povratku smo izvješće usmenim putem podnijeli Zeliću, Lukiću i još jednoj trećoj osobi koju za sada ne želim imenovati. Ja za sada tog trećega čovjeka ne želim imenovati, ali ću to učiniti jer sam u Hrvatsku i došao da to razjasnim. Upravo činjenica spomenutog zatvora bila je razlogom da je promijenjen plan gdje će se izvršiti ubojstvo Bušića. Dakle, na nekom mjestu gdje nema britanskih snaga sigurnosti.

Vratili smo se u zemlju Zelić, Lukić, Jerko Dragin i ja. Evo upravo sada iako ne htijući ja sam odao i tog trećeg čovjeka. Taj kojega do sada nisam želio imenovati bio je Jerko Dragin.

Prije no što sam išao u tu akciju, a to sam već bio rekao, mene je bio posjetio jedan 'kurir' iz SDS-i. Ja sam se tada nalazio na gradilištu moje kuće, a sada otkrivam da je taj kurir bio Goran Dragin. On mi je rekao da me traži njegov otac Jerko. Kada smo se našli kazao mi je da me nešto traži Zagreb, i da se moramo naći sa Đurom Lukićem. Iako nitko nije njega eksplicitno tražio da ide u Zagreb, on je meni sugerirao da tražim da i on ide sa mnom u Zagreb. S Lukićem smo se sastali u hotelu 'International'. I tada mi je Lukić iznio tu 'zamolbu' da odnesem Bušiću pismo u London. Ja sam tada bio u gradnji kuće i pokušao sam izbjeći to, ali me se suptilnim prijetnjama prinudilo na to. Ja sam odlučio napraviti privid, izbjeći glavno i napraviti što ću moći. Jerko je počeo inzistirati da i on ide sa mnom na taj put, da neka prikažem da on ide sa mnom ako nešto bude trebalo. Lukić je na to pristao iako mu nije bilo drago. Jerko Dragin je na taj način potkradao Službu za dnevnice. Svotu dnevnica je Dragin kasnije stavljao u džep jer nije tamo apsolutno ništa potrošio jer je stanovao i hranio se kod Bibe. To je bio njegov razlog puta u Amsterdam. Blagoje Zelić je bio zaključio kako je Jerko Dragin tamo na zadatku da ubije Bušića pa je doletio s time da njega makne i sebe instalira. Kada smo se nakon Amsterdama vratili u zemlju, Zelić je počeo pričati da sam ja nešto 'zabrljao' jer sam imao i telefonski broj od Bušića, ali sam kazao da se on na taj broj ne javlja. Činjenica je da nisam nikada zvao. Tada je Jerko Dragin na svoju ruku pribavio telefonske imenike Londona i pokušao utvrditi da li adresa odgovara telefonskom broju iako je već bila donijeta odluka da će se ubojstvo napraviti na drugoj adresi.

Zelić i Služba su stalno pratili Bušića, a najveća pomoć tu su im bili ljudi – emigranti iz Švedske.

Mi smo nakon toga ponovno išli u London. Luka Sekula i ja. Želim samo iznijeti podatak da sam ja tom prilikom imao polaroid – fotoaparat kojom prigodom sam slikao Sekulu sa crnkinjama u stanu tih crnkinja. Za sada ne želim kazati što je na tim fotografijama. Ja sam tom prigodom insinuirao jednu svađu i Sekula i ja smo se tu razišli. Sekula je tom prigodom izgubio svoj kovčeg o čemu sam već govorio."

Ponovno je saslušana većina svjedoka kao i tijekom ranije istrage, osim Ragiba Merđanića i Petra Josipovića koji su u međuvremenu umrli, odnosno poginuli. Jerko Dragin i Ivan Lasić su više-manje potvrdili ranije izjave, kao i Blagoje Zelić koji je

nekoliko mjeseci nakon toga umro.

Saslušani su i neki novi svjedoci. Primjerice, Lovorka Marušić-Vilenica, bivša nevjenčana supruga Vinka Sindičića, koja je na prvom saslušanju izjavila da je sa Sindičićem živjela u izvanbračnoj zajednici od 1982. do 1988. Rekla je da do Sindičićeva uhićenja u Škotskoj nije sa sigurnošću znala da on radi za SDS, ali je to mogla razaznati iz njegovog ponašanja i druženja s inspektorima SDS-a. Također, u njihovom stanu u Rijeci Vinko Sindičić je držao jedan kovčeg koji ona nije otvarala, jer joj je on rekao da je unutra njegova dokumentacija. Negdje 1989. ili 1990. pozvali su je u MUP gdje su joj rekli da tu dokumentaciju uništi, a kad je ona u svezi s tim pitala Sindičića, on joj je rekao neka učini kako joj je rečeno. Međutim, Lovorka Marušić-Vilenica se nekoliko dana nakon davanja te izjave javila zamjeniku županijskog državnog odvjetnika Ivici Ovčaru i priopćila mu da bi dopunila svoju izjavu. Tom prilikom, 9. veljače 1999., predala je *Državnom odvjetniku* dio Sindičićeve dokumentacije:

"Navodi da je već dala iskaz svjedoka u kaznenom predmetu protiv okr. Vinka Sindičića, ali kako je bila potresena i zbunjena to je naknadno utvrdila da kod nje se nalaze neki dokumenti koje joj je okrivljenik ostavio prije odlaska u Englesku.

Stoga želi predati tu dokumentaciju ŽDO Zagreb. Predaje:

1. *Jednu plastičnu mapu plave boje u kojoj se nalazi 20 listova i dvije isplatnice, a koje se odnose na račune u svezi gradnje kuće okr.,*
2. *7 letaka 'Hrvatskog revolucionarnog bratstva' te jedno pismo u kojemu se nalazi kopija 'Nove Hrvatske' br. 8 iz 1978. godine., ovi dokumenti nalazili su se u kovčegu koji je ona uništila,*
3. *Jedan plan Londona iz 1977. godine,*
4. *Uvjerenje o stalnoj nesposobnosti za služenje vojne službe u JNA, stara osobna karta, te vozačka dozvola, sve na ime Vinka Sindičića, te jedna prometna dozvola za vozilo "Renault",*
5. *3 štedne knjižice Ljubljanske banke, 2 devizne i 1 dinarska,*
6. *2 kartice za tekuće račune Ljubljanske banke na ime Vinka Sindičić,*
7. *Jedan zlatni sat sa zlatnom narukvicom marke 'Omega' vlasništvo V. Sindičić, a na kojem je na pozadini pisalo 'Herljević' (sada bez zaštitne pločice).*

Osim toga izjavljuje da bi željela dati dopunu iskaza, ali bez prisutnosti okrivljenika."

Šefovi hrvatske *Udbe* Srećko Šimurina, Zdravko Mustač i Josip Perković, kao i Max Manfreda te tadašnji šef zagrebačke *Udbe* - Josip Drpić, izjavili su da praktički ništa ne znaju o likvidaciji Brune Bušića niti bilo kojega drugog hrvatskog emigranta.

Samo je bivši djelatnik splitske *Udbe* - Marko Križanović koji je svjedočio 25. veljače 1999. dao neke važne podatke ne samo za suđenje Vinku Sindičiću, nego i općenito za rasvjetljavanje ubojstava hrvatskih političkih emigranata:

"Godine 1972. počeo sam raditi u SDS-u Centra Split. Godine 1978. radio sam kao operativac u Odjelu emigracije Centra Split. Služba Odjela emigracije djelovala je preko suradničke mreže (agenture) koja je bila raspodijeljena po inozemstvu odnosno mogao bih kazati po kontinentima. U tom smislu postojala je sasvim izvjesno agentura

koja je pokrivala i Francusku odnosno Pariz. U ono vrijeme najjaču suradničku mrežu imao je Blagoje Zelić u Francuskoj i Švedskoj.

Centar Split imao je suradnika 'Marka' u osobi Nevena Baričevića u Francuskoj, s držao ga je na vezi prvo Frano Dukić, zatim Čedo Matutinović i nakon toga Blagoje Zelić. I nakon što je Zelić postao šefom operative Centra, u vrijeme kada je Odjel emigracije vodio Mirko Vujanić kojega je on osobno postavio, Zelić je i dalje zadržao svoj utjecaj odnosno svoju agenturu i djelovanje u Odjelu emigracije.

Ja smatram da Blagoje Zelić nije bio egzekutor ovog slučaja, ali sasvim sigurno zbog jačine svog utjecaja i djelovanja (i na Saveznoj razini) kroz svoju suradničku mrežu, on je očigledno imao vezu s ovim slučajem. Ja ne mislim da je on možda bio u Parizu u kritično vrijeme, ali mislim da je putem suradnika 'Marka' i jake agenture imao utjecaja u organizaciji tog slučaja. Po meni je to čista stvar odnosno ja mislim da je to išlo preko suradnika 'Marka' i preko Blagoja Zelić.

Mene je silno zasmetalo ovo što sam do sada čitao kroz tisak, a to je da operativci koji su bili pozvani na svjedočenje glume i kazuju da o događaju ne znaju ništa, a tvrdim da 80% pozvanih svjedoka i te kako dobro zna, bez obzira na konspirativnost rada Službe, da je sve organizirano preko Beograda odnosno sudjelovanja Stanka Čolak, Srećka Šimurine, Blagoja Zelića i Joze Duplančića (načelnika Centra Split) te Nevena Baričevića. Po onome što sam ja tijekom rada u Službi naučio, a kasnije i nešto čuo, oružje kojim je Bušić ubijen bilo je već pripremljeno u Francuskoj odnosno nije bilo nošeno iz zemlje direktno.

Na upit suda da zašto sam vezano uz slučaj Brune Bušića spomenuo Stanka Čolaka, odgovaram da zato što je sve išlo preko Beograda, a Stanko Čolak je po toj problematici bio zadužen ispred Saveznog SUP-a. Osim toga bio je veliki prijatelj Blagoja Zelića, a uz Čolaka je u Beogradu značajan bio i Mićo Marčeta.

Budući želim da se doista utvrdi prava istina u ovom predmetu i otkriju počinitelje krive za stradanje naših domoljuba, ja želim kazati da u ovakvim slučajevima fizičkih likvidacija nije sudjelovalo puno ljudi i nije se to administrativno nigdje zavodilo. Čak se nije niti telefonom po takvim pitanjima komuniciralo, nego faksom, a u akcijama je bilo jako malo ljudi. Ispravljam se u ranijem navodu jer su napuci išli ne faksom nego teleprinterom, u šiframa.

Osim toga, potvrđujem da su postojale pri RSUP-u tzv. specijalne kase isplata iz kojih je išla kao nagrada za počinitelje kaznenih djela ubojstva hrvatske emigracije.

Na upit suda želim li ovim iskazom potvrditi da su se događali slučajevi likvidacije hrvatskih emigranata, dirigirano i po nalogu, odgovaram da to potvrđujem jer je to doista tako bilo.

Isplate iz specijalne kase išle su prvenstveno radi nagrađivanja počinitelja takvih nedjela, ali isto tako i ostalih usluga (trošak putovanja i sl.).

Upitan od strane suda jesam li bio nazočan bilo kakvom radnom sastanku gdje se Bruno Bušić spominjao kao potreba obrade, odgovaram da nisam jer ja nisam imao tako jaku suradničku mrežu, a on je ipak bio elita. Nastradao je zato jer je bio pismen, obrazovan, realan i objektivan i kao takav opasan, a poznato je da je bio nesklon terorističkim akcijama.

Na upit suda jesu li kod provedbe neke akcije možda sudjelovala i dva Centra

zajedno, odgovaram da se to i te kako događalo. Također je postojala i suradnja između tadašnjih republika, osobito BiH i Hrvatske. Upitan nadalje, od strane suda da li je moguće da je djelatnik Odjela emigracije u BiH-i mogao znati o akciji koju provodi SDS-i RSUP-a Hrvatske odgovaram da je itekako mogao, osobito rukovodni djelatnik jer su suradnici iz BiH-e i Hrvatske puno puta bili zajednička agentura odnosno zajednički djelovali.

Na upit suda je li mi poznat Maks Manfreda, odgovaram da je jer se bavio problematikom emigracije prvo u konzulatu u Münchenu, a zatim u RSUP-u Hrvatske i on je osoba sigurno koja puno zna. Na upit suda da li viđam Jozu Duplančića, odgovaram da ga viđam češće u Splitu jer njegova obitelj stanuje dosta blizu mene pa vidim da često dolazi tamo. U dobrom je zdravlju, vozi automobil, a obrađuje i polje u blizini Splita. U odnosu na Blagoja Zelića također želim spomenuti da je on oduvijek bio čudna osoba, okrenuta prema sebi, jedno je pričao, drugo je radio i uvijek je pazio na to da za sebe izvuče najveću osobnu korist.

Na poseban upit suda imam li bilo kakav čvrsti dokaz da je Blagoje Zelić preko suradnika 'Marka' sudjelovao u pogibiji Bušića, odgovaram da imam. Naime, kojih sedam do osam godina nakon što je Bušić ubijen ja sam u Splitu na placu sreo Jozu Duplančića koji mi je tom prigodom kazao da je Blagoje Zelić podao čovjek, jer da je Srećku Šimurini prikazao da je likvidacija Brune Bušića njegova (Zelićeva) osobna zasluga, a ustvari da je on (Duplančić) došao na tu ideju i da je to njegova zasluga pa je radi toga Duplančić bio ljutit na Zelića, jer si je na takav način prikupljao poene...

Također želim spomenuti da imam jednog prijatelja u Parizu, koji je nekako u vrijeme počinjenja ubojstva Bušića rekao da je u vrijeme događaja u Parizu boravio Željko Ražnjatović - Arkan, ali mi nije jasno i nisam pitao je li on doveo u nekakvu svezu sa stradanjem Bušića...

Na upit branitelja jesam li ikada u svom radu susreo ime Luka Sekula, odgovaram da nisam. Dopuštam mogućnost da je to bio Zelićev suradnik iz Švedske jer je tamo imao svog suradnika, a u SDS-i Centra Split bio je zaposlio neku Anicu Sekula, pa dopuštam da je to nekakva relacija i veza."

Državno odvjetništvo je 10. svibnja 1999. podiglo optužnicu protiv Vinka Sindičića, a glavna rasprava je započela 8. studenoga 1999. pred *Županijskim sudom* u Zagrebu.

Tijekom glavne rasprave svjedočilo je još nekoliko novih svjedoka među kojima je bio i autor ove knjige, Bože Vukušić:

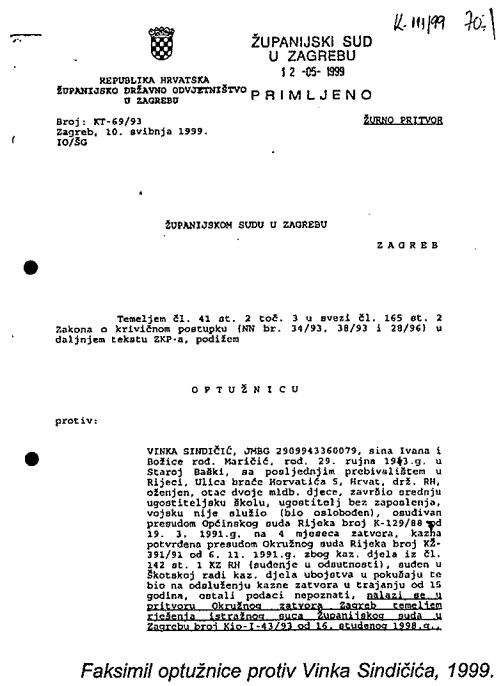

K-111/99 70.

ŽUPANIJSKI SUD
U ZAGREBU
12 -05- 1999
PRIMLJENO

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U ZAGREBU

Broj: KT-69/93
Zagreb, 10. svibnja 1999.
IO/ŠG

ŽURNO PRITVOR

ŽUPANIJSKOM SUDU U ZAGREBU

ZAGREB

Temeljem čl. 41 st. 2 toč. 3 u svezi čl. 165 st. 2 Zakona o kriviČnom postupku (NN br. 34/93, 38/93 i 28/96) u daljnjem tekstu ZKP-a, podiČem

O P T U Ž N I C U

protiv:

VINKA SINDIČIĆ, JMBG 2909943360079, sina Ivana i Božice rod. Mariščić, rod. 29. rujna 1943.g. u Staroj Baški, sa posljednjim prebivalištem u Rijeci, Ulica braće Horvatića 5, Hrvat, drž. RH, oženjen, otac dvoje mldb. djece, završio srednju ugostiteljsku školu, ugostitelj bez zaposlenja, vojsku nije služio (bio oslobođen), osuđivan presudom Općinskog suda Rijeka broj K-129/88 od 19. 3. 1991.g. na 4 mjeseca zatvora, kazna potvrđena presudom Okružnog suda Rijeka broj KŽ-391/91 od 6. 11. 1991.g. zbog kaz. djela iz Čl. 142 st. 1 KZ RH (suđenje u odsutnosti), suđen u Škotskoj radi kaz. djela ubojstva u pokušaju te bio na odsluženju kazne zatvora u trajanju od 15 godina, ostali podaci nepoznati, nalazi se u pritvoru Okružnog zatvora Zagreb temeljem rješenja istražnog suca Županijskog suda u Zagrebu broj Kio-I-43/93 od 16. studenog 1998.g.,

Faksimil optužnice protiv Vinka Sindičića, 1999.

"Od 16. kolovoza 1991. radio sam u MUP-u i ZNG-u, a nakon toga kada je ZNG ušao u sastav Ministarstva obrane ostao sam raditi u SZUP-u. S toga mjesta bio sam vanjski suradnik Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, da bih od 4. mj. 1992. pa do konca 1992. godine bio u samoj Komisiji. Nakon toga, do 11. mj. 1993. god. radio sam u SZUP-u na drugim poslovima te sam kroz to vrijeme bio u HIS-u, nakon čega sam opet započeo s radom u Komisiji i to od 01. 11. 1994. kada sam kod njih zasnovao radni odnos. Sam rad Komisije, a shodno tome i moj rad u Komisiji, temeljio se na Zakonu o istraživanju ratnih i poratnih žrtava od 8. listopada 1991. godine pa je u podjeli zadataka i poslova u Komisiji jedan od poslova koji mi je bio povjeren, bio je vezan za utvrđivanje činjenica vezanih za ubojstvo Brune Bušića.

Istražujući to ubojstvo od SZUP-a sam zatražio dosje Brune Bušića, no dobio sam odgovor da iz dokumentacije proizlazi, da je dosje postojao ali da više isti ne postoji te da se ne zna tko i kada i kako ga je preuzeo. Nakon toga odlučio sam pokušati izvršiti rekonstrukciju dosjea znajući da dosjei sadrže službene zabilješke koje se u pravilu ulažu u dosje i drugih osoba koje se spominju ili na koje se odnosi. Tada sam, a shodno zakonskim ovlastima koje sam imao da razgovaram s bilo kime i da imam potpuni uvid u arhivu SZUP-a, te imajući u vidu i ono što sam saznao da je odluka o istrazi o ubojstvu Brune Bušića donesena na najvišem vrhu države, ja sam započeo sa svojom aktivnošću. Upućen sam tako, da kada dođem na prepreku i radnju koju ne mogu obaviti vezano za utvrđivanje ovih činjenica, tražim pomoć od ravnatelja SZUP-a .

U rekonstrukciji dosjea sam krenuo najšire znajući za životni put Brune Bušića te sam pokušao tražiti dosjee od osoba koje su bile uz njega i to od vremena njegova osnovnog školovanja, ljudi s kojima se družio u Zagrebu, njegove prve emigracije, ljudi iz Hrvatskog proljeća kojima je pripadao, ljudi vezanih uz kazneni postupak koji je vezan uz njega te do ljudi vezanih uz njegovu drugu emigraciju. Sve te dosjee, a bilo ih je stotinjak, formalno sam zahtijevao te prigodom preuzimanja potpisivao preuzimanje, i na jednak takav način i uz potpis ih vraćao.

Iz rekonstrukcije ovog dosjea koju sam djelomičnu uspio učiniti, utvrdio sam da je obradu Brune Bušića vodio centar SDS-a u Zagrebu, kao ključne osobe spominjane su Josip Drpić i Sveto Bilušić koji su kao svoje suradnike držali glavne osobe koje su bile u blizini Brune Bušića. Također, iz rekonstrukcije dokumentacije vidio sam da je Bruno Bušić bio predmet obrade i u centrima obrade Split, Osijek i Rijeka. Isto tako njegovom osobom bavila se i obavještajna služba Ministarstva vanjskih poslova tadašnje države i kontraobavještajna služba tadašnje JNA.

Iz same dokumentacije moglo se uočiti da je tijekom 1977. i 1978. god. obrada oko Brune Bušića, očigledno, intenzivirana.

Iz jednog dokumenta do kojega sam došao posve slučajno uvidom u dosje jednog mog rođaka, istoga prezimena, a koji je živo u Parizu, vidljivo je da je obrada Brune Bušića bila na razini Republike Hrvatske te da je cjelokupnu koordinaciju preuzelo sjedište službe u Zagrebu. Glavna osoba preko koje se vodila obrada bio je Maks Manfreda.

Kada govorim o tome dokumentu, on je ispao iz ovoga dosjea te je na kuverti pisalo 'Ne snimati', a što je, kako sam to inače utvrdio, značilo da je to dokumentacija

za uništenje koja se ne stavlja na mikrofilm. Uz taj dokument sadržane su i rukopisne zabilješke koje sadrže i čitav niz drugih imena, koja se spominju vezano uz obradu predmeta Brune Bušića. Do toga dokumenta došao sam negdje u 4 ili 5 mj. 1992. ...

Faksimil i "Nove Hrvatske" s alibi - člankom o Vinku Sindičiću,

Spominjanje Vinka Sindičića vezano je uz jedan drugi dosje do kojega sam došao a koji se tiče moje supruge koja je suđena za neprijateljsku djelatnost u Rijeci. Iz toga dosjea došao sam do podatka koji je dao suradnik - operativna veza 'Olja', a iz čijega sadržaja proizlazi da se kod 'Olje', Jakša Kušan, koji je u to vrijeme radio na izdavanju 'Nove Hrvatske' u Londonu zanimao za suradnika 'Pitagora'.

U stvari, ja bih objasnio ovaj dio iskaza, iz iste informacije proizlazi da se Jakša Kušan zanimao za Vinka Sindičića direktora hotela 'Continental', misleći da se radi o Vinku Sindičiću koji je bio emigrant i vratio se u Jugoslaviju. Iz informacija koje su dostavljene Kušanu a što je evidentirano u ovoj službenoj zabilješci moglo se razabrati da se radi o dvije osobe.

Iz pisanja u 'Novoj Hrvatskoj' vidljivo je da je u vrijeme ubojstva Burne Bušića netko podmetnuo podatak o Vinku Sindičiću kao direktoru hotela 'Continental'. Naime, u 'Novoj Hrvatskoj' objavljen je članak gdje se govori o Vinku Sindičiću kao direktoru hotela. Istražujući tko je dao podatke za taj članak utvrdilo sa da je to bio Gvido Saganić koji je imao svoga suradnika na Dugom otoku te je to očito bio put da se uputi sumnja na Vinka Sindičića kao direktora hotela i otkloni od danas optuženog Vinka Sindičića.

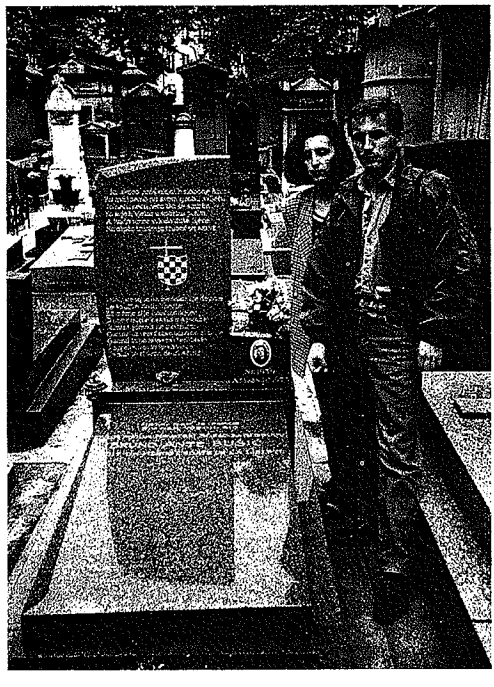

Autor knjige sa suprugom na grobu Brune Bušića ,Pariz, 1992.

Istražujući pojedinosti o ubojstvu Brune Bušića, a u sklopu Saborske komisije, boravio sam i u Parizu te sam razgovarao i s Paparelom, Brnadićem pred čijem stanom je ubijen, Stojanom Rašićem te suprugom Baričevića.

U razgovoru sa Baričevićevom suprugom stekao sam dojam da je ona znala za djelatnost njezina supruga te je pretpostavljala da i ja za to znam, ali u samoj Komisiji donesena je odluka da se s ovim konstatacijama ipak ide van, 'u

Godišnjica smrti Nevena Baričevića

Ispunjena mu je posljednja želja...

Kad se među pariškim Hrvatima povela riječ o Nevenu, tada se obično mislilo na Nevena Baričevića, čije su se dosjetke, osobne zgode i nezgode, prepričavale po Parizu kao zanimljivija tema. Neven je "imao nešto u sebi", nešto magično da izaziva naklonost od prvog stiska ruke. Uvijek svježe misli, pa i onda kad mu je tijelo počela napuštati snaga.

Više nema Nevena Baričevića. Ovih dana navršila se godina dana od njegove prerane smrti. Nakon 18 godina provedenih u emigraciji, teško je obolio i 27. svibnja prošle godine iznenada, u 45. godini života.

Ni u svojim posljednjim danima nije posustao u radu za Hrvatsku. Dugo godina bio je glavni tajnik HOP-a u Francuskoj. No, ništa bio ni ranički ograničen. Čim je Hrvatsko narodno vijeće počelo rasti kao nova hrvatska snaga, podupro ga je među prvima i Koordinacioni odbor HNV-a za francusko govorno područje bira Nevena Baričevića za svoga predsjednika. Bio je također član Nadzornog odbora MO "Bruno Bušić" u Parizu.

Skromnost je bila velika Nevenova odlika. Čak ni njegova obitelj nije znala za njegov

otebujan politički rad. O tome su znali samo njegovi suradnici.

Neven Baričević je 18 godina proveo u tuđini i čitavo vrijeme osjećao je veliku čežnju za domovinom. Nju mu nije mogao nadomjestiti sređeni poslovni ugled u Francuskoj. Pred smrt izrazio je želju da mu se mrtvo tijelo prenese u Hrvatsku. Zahvaljujući brojnim pariškim prijateljima, a i starim prijateljima u Zadru, želja mu je ispunjena. Neven Baričević pokopan je u Zadru 2. lipnja 1982.

Faksimil članka iz "Nove Hrvatske" o obljetnici smrti Nevena Baričevića, 1982.

onom filmu', premda su supruga Baričevića, a i njegova djeca, odgojeni u hrvatskom duhu.

Nastavio sam s istraživanjem tražeći još neku od važnijih osoba iz bivše SDS koja bi mi mogla pružiti neke informacije i o ustroju službe, terminologiji, načinu rada a i konkretnim podacima vezanim za ubojstvo Brune Bušića. Tako sam razgovarao s Jerkom Bradvicom, koji je u to vrijeme bio u Centru u Sarajevu ili u Mostaru i koji mi je dio podataka dao vezano za ustroj službe, terminologiju i načela rada. Preko Ivana Bandića i Brane Kvesića upućen sam na Ivana Lasića koji je u vrijeme ubojstva Brune Bušića bio u Mostaru. Međutim, Mostar je u to vrijeme bio pod potpunom blokadom te sam se konzultirao s nadređenim u SZUP-u što da napravim, a nakon što smo utvrdili da bi Lasić mogao imati i brojne druge informacije i o drugim slučajevima odlučeno je da se s njim obavi razgovor...

Što se tiče Lasića, sjećam se kako je tražio posebnu zaštitu, jer se bojao svojih bivših kolega iz SDS-a.

On mi je govorio o tome da je u likvidaciji Brune Bušića sudjelovao 'Pitagora', a da je to saznao kroz razgovor sa svojim kolegama u Beogradu i Zagrebu. Što se tiče tih razgovora oni su možda nekom tko nije iz te službe nerazumljivi, no razgovor koji je on slušao među kolegama bio je tipične terminologije bez spominjanja pravih imena uz korištenje kodnih naziva - jednom riječju konspirativni razgovor, ali iz kojega je Lasić prepoznao da se kao jedan od sudionika u likvidaciji Bušića spominje 'Pitagora'.

Obzirom na njegovu kooperativnost mi smo mu htjeli omogućiti stjecanje hrvatskog državljanstva, dolazak u Hrvatsku, te zaposlenje u Ministarstvu obrane - ali je to Perković i organizacija oko njega spriječila.

Negdje u to vrijeme, ja sam vezano za ubojstvo Brune Bušića razgovarao i sa Markom Križanovićem, a razgovor se odvijao na njegov zahtjev, a veza je uspostavljena posredstvom njegova zeta i on mi je govorio o sukobima između Zelića i Čede Matutinovića vezano za preuzimanje bez suglasnosti Baričevića. On mi je također rekao kako je Zelić u slučaju kada se kretalo u 'ofenzivnu akciju' prema nekom, upravo na takav način bez suglasja preuzimao tuđeg suradnika.

Na temelju prikazanih podataka Komisija je i podnijela kaznenu prijavu Državnom odvjetništvu za počinjenje kaznenog djela za ubojstvo Brune Bušića stavljajući to na teret Vinku Sindičiću. Vjerojatnost da je to djelo učinio Vinko Sindičić meni je bila jača, jer sam imao saznanja i o atentatu na Štedula, koji je bio predsjednik 'Hrvatskog državnog pokreta', a čiji sam ja bio član i dužnosnik. U članstvo ovog pokreta uključio sam se odlaskom u emigraciju, a dužnosnik sam postao negdje od 1987. godine do povratka u zemlju.

Nakon podnošenja kaznene prijave za počinjenje nekog djela protiv određene osobe interes Komisije i moj osobno bi prestao, pa je tako bilo u i ovom slučaju. Naime, do okončanja postupka svu daljnju aktivnost smo prepuštali nadležnim organima pravosuđa. I inače interes Komisije bi prestao kada bismo došli do dokaza da neka osoba nije uključena u počinjenje nekog kaznenog djela.

Također, interes bi prestao ukoliko bi se utvrdilo da neka osoba nema saznanja o nekom djelu koji je predmet interesa Komisije.

Ponovni interes za Sindičića pojavio se u vrijeme kada je uslijedila njegova predaja Republici Hrvatskoj. Tada je odlučeno da se ponovno stupi u razgovor i kontakt sa službenicima SDS-a te da se eventualno i samog Sindičića pokuša nagovoriti za suradnju vezano za njegova saznanja za neka druga ubojstva političke emigracije. Tada su obavljani brojni razgovori, a sve informacije iz tih razgovora koje su imale veze sa ubojstvom Brune Bušića prosljeđivane u Županijsko državno odvjetništvo kojemu je podnesena i kaznena prijava.

U sklopu tih kontakata ja sam ostvario kontakt s Lovorkom Vilenicom koja je bila svjedok u ovom postupku. O njezinoj želji za kontaktom izvijestio me moj susjed i prijatelj Ante Kovačević a koji je prijatelj Lovorkinog muža, te kada smo na posljetku stupili u kontakt s njom, rekla je da zna ona mnogo više nego je ispričala istražnom sucu, ali da se boji opt. Sindičića i Josipa Perkovića. Tražila je sigurnost za sebe ako kaže sve što zna. Isto tako ispričala je da ima određenu dokumentaciju koju nije predala i na sve te njezine riječi moja je sugestija bila da se s tim svime javi ili istražnom sucu ili županijskom državnom odvjetniku i da sve to njemu dâ ili ispriča...

Kroz pregled cjelokupne dokumentacije i rekonstrukcije ubojstva Brune Bušića u službenim zabilješkama pisanim od SDS-a susretao sam se s terminima 'ofenzivna akcija', 'specijalni zadatak' te s izričitim imenom likvidacije pojedine osobe. Također, spominjan je i pojam 'dovođenja u zemlju'.

Posebno upitan navodim da osim onoga što sam opisao, sama je cjelokupna služba bila usmjerena na točnu rekonstrukciju cjelokupnog života Brune Bušića, a u toj dokumentaciji u odnosu na Bušića ove termine nisam našao...

Posebno upitan na koji način sam vršio rekonstrukciju dosjea i gdje bi se taj dosje nalazio, navodim da sam ja SZUP-u dostavio popis u kojemu sam naznačio u kojemu dosjeu, kojega centra, koja informacija sadrži podatke o Bruni Bušiću. Nakon što mi je predočen dopis SZUP-a kojim je SZUP dostavio dokumentaciju sudu, a koji se u točki 5 odnosi na Brunu Bušića - navodim da je moja specifikacija dokumenata bila drukčija od ove te u ovom trenutku ne mogu reći je li u tome sadržano sve što sam ja pronašao niti da li se u toj dokumentaciji nalazi nešto više.

Cjelokupna dokumentacija koju sam pregledao kao djelatnik Komisije, u posjedu je Komisije.

Na daljnje pitanje navodim da je u Komisiji načelo rada bilo takvo da smo rješenjem Predsjednika komisije Vice Vukojevića određeni u Vijeće za utvrđivanje poratnih žrtava komunističkih žrtava ubijenih u inozemstvu Vice Vukojević, Gordana Turić i ja. U tom Vijeću osnovni operativni radnik bio sam ja, a Vice Vukojević i Gordana Turić su samo nadzirali i kontrolirali moj rad, te je predsjednik Vijeća jedno vrijeme bio Vice Vukojević a kasnije Gordana Turić.

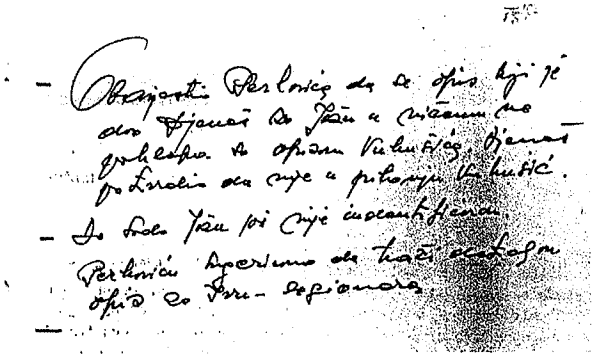

Faksimil rukopisnih bilješki iz super-tajnoga arhiva UDB-e o sudjelovanju Josipa Perkovića u "obradi" Brune Bušića, 1978.

Na posebno pitanje punomoćnika ošt. navodim da s Perkovićem nikada nisam radio u istoj službi, a premda je bila želja pokojnog ministra obrane Gojka Šuška da ja radim u MO RH - to je upravo spriječio Perković...

Iz razgovora koji sam u 8. mj. 1999. vodio s Jerkom Draginom, a kada sam s njim razgovarao o pokušaju ubojstva Branka Jelića, te kada sam se zanimao za identitet osobe s konspirativnim imenom 'Crni', Dragin mi je tada rekao kako je bio ljut što su kolege iz Zagreba, i to Đuro Lukić i Srećko Šimurina, te iz Beograda Stanko Čolak, kontaktirali sa Sindičićem mimo njega ili bi samo poslali zahtjev da mu se da automobil ili da naprosto dođe u Zagreb. On mi je tada rekao da je Sindičić 1979. god. dignuo kredit u Ljubljanskoj banci, a da je on upravo organizirao jamce u osobama Danijela Rukavine i jednog drugog prof. s Medicinskog fakulteta za kojega mislim da se zove Marin. Rekao mi je da je Ragib Merđanić s direktorom poslovnice dogovorio taj kredit bez problema."

Presuda bez epiloga

Na kraju je sve završilo oslobađajućom presudom. *Sudsko vijeće Županijskoga suda u Zagrebu*, pod predsjedavanjem zamjenika predsjednika *Županijskog suda* - Damira Kosa, "temeljem članka 340. točka 3 Zakona o kaznenom postupku" oslobodilo je 23. ožujka 2000. Vinka Sindičića svake odgovornosti.

Takva presuda nije predstavljala posebno iznenađenje, ne samo zato što su agitpropovci neokomunističkih ustrojba mjesecima najavljivali takav rasplet događaja, nego još više zbog toga što, objektivno gledajući, iako je tužiteljstvo imalo vjerodostojne indicije da je Vinko Sindičić bio barem umiješan u pripreme za ubojstvo Brune Bušića, tijekom istrage i suđenja nisu pronađeni nepobitni dokazi na temelju kojih bi se njega moglo i osuditi. Postavlja se, međutim, pitanje koliko su se hrvatska redarstvena i pravosudna tijela trudila da do tih dokaza dođu.

Kao neposredni sudionik cijelog tog slučaja, od predistražnih radnji do - još uvijek nepravomoćne - presude, mogu javno posvjedočiti da je moje duboko uvjerenje kako stvarna

želja za otkrivanjem egzekutora, nalogodavaca i organizatora ubojstva Brune Bušića ni u jednom trenutku postupka nije postojala. Odnosno, da je većina radnji koja su poduzela nadležna državna tijela - izuzev *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, a koja nije ni mogla neposredno utjecati na rad redarstvenih i pravosudnih tijela - bila usmjerena na otklanjanje istrage od organizatora i nalogodavaca ubojstva. Najvjerojatnije, samo zahvaljujući činjenici što se Vinko Sindičić u to vrijeme nalazio u škotskom zatvoru, s perspektivom da će još godinama u njemu ostati, dopušteno je usmjeravanje istrage prema njemu kao mogućem ubojici.

Kad je, međutim, došlo vrijeme za Sindičićevo izručenje i suđenje, pokrenut je golemi stroj, utjelovljen u sustavu državne uprave, koja zapravo predstavlja neku vrstu paradržavne ustrojbe sastavljene od pojedinaca iz staroga partijsko-udbaško-kosovskog aparata, čija je moć još uvijek presudna u ovoj zemlji, a nakon dalekosežnih Sindičićevih ucjena i realne pogibelji da bi njegovo *pjevanje* moglo uzdrmati temelje neokomunističkog establišmenta u Hrvatskoj, pravosudna tijela RH počela su postupati kao da je donesena odluka ne samo da se ne smije tragati za novim dokazima o mogućoj Sindičićevoj krivnji, nego su i mnogi svjedoci na suđenju povukli dio svojih izjava kojima su ranije teretili Sindičića. Zahtjev za proširenje istrage protiv nalogodavaca i organizatora ubojstva Brune Bušića – do današnjeg dana nije ni razmatran.

Đuro Lukić koji je od početka istrage spominjan kao jedan od glavnih organizatora ubojstva Brune Bušića, a praktički je cijelo vrijeme živio u Zagrebu, uopće nije bio predviđen za saslušavanje.

Posl. broj: VII-K-146/99

U IME REPUBLIKE HRVATSKE

PRESUDA

Županijski sud u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca toga suda Damira Kos kao predsjednika vijeća te suca Erne Dražančić i sudaca porotnika Jelke Huić, Stjepana Cveteka i Ivana Krpana kao članova vijeća uz sudjelovanje zapisničara Zdenke Đelekovčan, u kaznenom predmetu protiv optuženog Vinka Sindičića (JMBG 2909943360079) zbog kaznenog djela iz članka 34 stavak 1 Kriviičnog zakona Republike Hrvatske, povodom optužnice Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu broj Kt-69/93 od 10. svibnja 1999. godine, dijelom činjenično izmijenjene 15. ožujka 2000. godine, nakon javne i glavne rasprave održane 09., 15., 16., 17., 18., 22., 23., 24., 25., 29., i 30. studenog 1999. godine, 01., 02., 06., 07., 08., 09., 14., 15., 16., i 22. prosinca 1999. godine, 18., 19., 20., 25., 26., 27. i 31. siječnja 2000. godine, 01.,02., 03., 21., 22., 23., 28., i 29., sa djela koje rasprave je bila isključena javnost, veljače 2000. godine, 06., 07., 08., 13., 14., 15., 16. i 20. ožujka 2000. godine u nazočnosti zamjenika Županijskog državnog odvjetnika u Zagrebu Ivice Ovčara, punomoćnika obitelji oštećenog odvjetnika iz Zagreba Vladimira Marića i Davora Drugovića, branitelja optuženika postavljenih po službenoj dužnosti odvjetnika iz Zagreba Zdenka Haramije i Tihomira Rubeše i optuženog Vinka Sindičića dana 23. ožujka 2000. godine objavio je, a dana 20. ožujka 2000. godine

presudio je

Optuženi VINKO SINDIČIĆ, JMBG 2909943360079, sin Ivana i Božice rođene Maričić, rođen 29. rujna 1943.godine u mjestu Stara Baška, s prebivalištem u Rijeci, ulica Braće Horvata 5, Hrvat, državljanin Republike Hrvatske, ugostitelj bez zapošlenja, oženjen suprugom Elke, otac dvoje djece, pismen, vojsku nije služio, bez odlikovanja, bez imovine, osuđivan, protiv kojega se ne vodi drugi kazneni postupak

Gore: faksimil oslobađajuće presude za Vinka Sindičića, 2001.

Dolje: faksimil dokumenta iz Novog Sada o navodnoj smrti Đure Lukića, 1998.

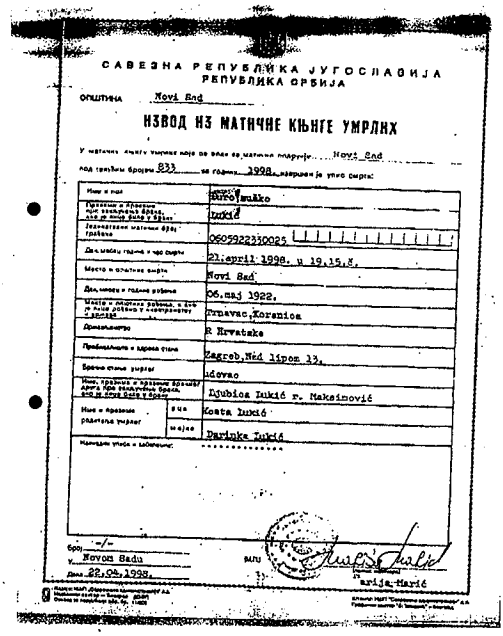

САВЕЗНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА
РЕПУБЛИКА СРБИЈА

општина Нови Сад

ИЗВОД ИЗ МАТИЧНЕ КЊИГЕ УМРЛИХ

У матичној књизи умрлих која се води за матично подручје ... Нови Сад

под текућим бројем 833 за годину 1998. извршен је упис смрти:

Име и презиме	Ђуро Лукић
Пребивалиште и боравиште, односно седиште, ако је умро изван места становања	Лукић
Јединствени матични број грађана	0605922330025
Дан, месец, година и час смрти	21.април 1998. у 19.15.ч.
Место и општина смрти	Нови Сад
Дан, месец и година рођења	06.мај 1922.
Место и општина рођења, а ако је рођен изван територије садашње Републике Србије, држава	Огњевац,Хорватска
Држављанство	Р Хрватске
Пребивалиште и адреса стана	Загреб,Нед Ципов 33,
Брачно стање умрлог	удовац
Име, презиме и надимак брачног друга/супруге, а за удате жене и девојачко презиме	Љубица Лукић р. Макаиновић
Име и презиме родитеља умрлог	оца Коста Лукић
	мајке Вартинке Лукић
Напомене уноса и забележбе	

Број -/-
У Новом Саду
Дана 22.04.1998.

МЗТУ

Матија Марић

Lukićevo svjedočenje definitivno je skinuto s dnevnog reda kad je iz Novoga Sada stigao *Izvod iz matične knjige umrlih* prema kojemu je dotični navodno tamo umro 21. travnja 1988.

Također, nije saslušan ni Sveto Bilušić, najprije načelnik operative i potom glavni šef u *Centru SDS-a Zagreb*, koji je – prema ono malo dokumentacije što je ostala - bio prvozaduženi za obradu Brune Bušića u Hrvatskoj. *Sudsko vijeće* odbilo je pozvati kao svjedoka Zlatka Uzelca, ministra unutarnjih poslova SRH u vrijeme ubojstva Brune Bušića.

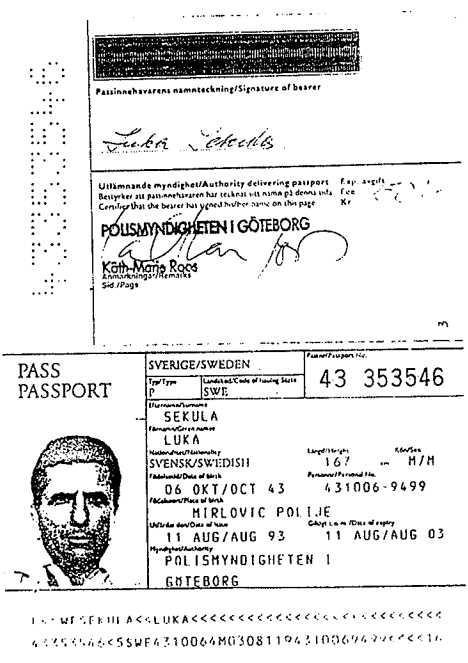

Faksimil švedske putovnice Luke Sekule

Vinko Sindičić je u svojoj izjavi spomenuo nekog Luku Sekulu iz Švedske kao navodnoga profesionalnoga *Udbinog ubojicu*. Kako su redarstvena i pravosudna tijela reagirala na to? Poslala su mu poziv za svjedočenje. Međutim, kako proizlazi iz dokumentacije *PU Splitsko-dalmatinske*, Luka Sekula je na vrijeme znao što ga očekuje. On je 21. listopada 1998., dakle mjesec dana prije prve Sindičićeve izjave, posjetio *PU Splitsko-dalmatinsku*, izvadio nove dokumente, bratu dao javnobilježnički ovjerenu punomoć da u njegovo ime može raspolagati njegovom imovinom i nepovratno nestao u Švedskoj, čije je i državljanstvo u međuvremenu dobio. Jesu li hrvatska redarstvena i pravosudna tijela kontaktirala odgovarajuće švedske ustanove i pokušala saznati što taj osumnjičeni profesionalni ubojica danas radi? Naravno da nisu!

Ali to nije bilo dovoljno: pored činjenice da se nerijetko tijekom suđenja nije znalo sudi li se Vinku Sindičiću zbog sumnje da je ubio Brunu Bušića ili se istražuje sudbina Blagoja Zelića iz 1992. godine, te što je zbog izostanka bilo kakve ozbiljne istrage o ubojstvu Brune Bušića jednostavno morala biti donesena oslobađajuća presuda protiv Vinka Sindičića, *Sudsko vijeće Županijskog suda u Zagrebu* na čelu sa sucem Damirom Kosom, zamjenikom predsjednika *Županijskog suda*, napravilo je korak naprijed – pokušalo je dokazati *premisu* da *Udba* nije koristila likvidacije političkih protivnika kao sustavni dio svoga rada /"Premisa da je Služba državne sigurnosti izdala nalog za ubojstvo Brune Bušića kao individualni slučaj, a ne sustavan pristup djelovanja..."). Je li stvarni cilj oslobađajuće presude protiv Sindičića zapravo bio amnestirati *Udbu* od zločina koje je počinila?!

Dapače, u obrazloženju presude kao mogućnost se ne odbacuje špekulacija da je Bruno Bušić ubijen "u međusobnom emigrantskom obračunu". Za tu tvrdnju sud koristi izjavu bivšeg emigranta Damira Petrića koji se sam javio sudu da bi svjedočio:

"Damir Petrić navodi, kako je već to ranije opisano, da je telefonom razgovarao i sa samim Brunom Bušićem, i to pola sata prije njegovog ubojstva... Kako je već ranije opisano, upravo u tome telefonskom razgovoru Bušić mu je rekao da ga zove iz Pariza te da se pored njega nalazi Ante Kovač s jednim svojim 'klokanom', a za kojega Kovača je svjedok Petrić opisao da se radi o osobi koja je javno izricala prijetnje ubojstvom Bruni Bušiću".

Ante Kovač, emigrant iz Cannbere, bio je suradnik *Udbe*, i to Blagoja Zelića, pod pseudonimom *Ivo*. Međutim, on se u to vrijeme pouzdano nije nalazio u Parizu, već je bio u Australiji. Sud nije ni pokušao provjeriti Petrićevu informaciju o tadašnjim Kovačevom prebivalištu, kao ni njegovu tvrdnju da je razgovarao s Brunom Bušićem. Nitko u emigraciji ne može vjerovati da bi se Ante Kovač, općenito poznat kao kukavica, uopće usudio prijetiti jednom Bruni Bušiću, kamoli da je on to zaista i napravio.

Također, prema izjavi Stojana Rašića kod kojega je Bruno Bušić toga dana ručao, Petrić je pokušavao tih dana s Bušićem razgovarati – ali je Bruno odbijao svaki kontakt s njim (zato što su Petrić i jedan drugi emigrant, koji se je također sam prijavio za svjedoka u procesu, pronevjerili veću svotu organizacijskog novca kojega im je Bruno Bušić godinu dana ranije bio povjerio). Petrić je svojim svjedočenjem zapravo dao Sindičiću alibi. Zašto je to učinio? Možda se odgovor krije u izjavama bivših djelatnika KOS-a koji su još devedesetih godina, rekonstruirajući mrežu suradnika KOS-a u emigraciji, na vrlo visoko mjesto stavljali upravo Damira Petrića.

Damir Petrić (desno) i Mladen Švarc

Za tog drugog svjedoka pouzdano se zna da surađuje s njemačkom obavještajnom službom BND (*Bundesnachrichtendienst*). To nije neobično s obzirom da je Sindičić neko vrijeme surađivao i s njemačkom tajnom kontraobavještajnom službom, pa je sada pokušano njegovo zaštićivanje – stavljeno mu je do znanja da bivše gazde misle na njega, kako ne bi došao u napast da progovori o poslovima koje je za njih obavljao.

Rasvjetljavanje tragične i još uvijek misteriozne smrti Brune Bušića neizostavno akcentira djelovanje jugoslavenskog represivnog aparata, posebice njegove tajne policije. Odnos UDBE prema hrvatskoj političkoj emigraciji, znan je svima. Međutim, nositelji svih metoda borbe protiv hrvatske političke emigracije, kompromitiranja njenog političkog značaja te ozbiljnosti i opravdanosti njezine borbe za slobodnu Hrvatsku, nisu ni približno otkriveni.

Kada se 1975. god. osvrtao na *Hrvatsko proljeće*, Bruno Bušić je istaknuo da su hrvatski komunisti propustili šansu obračuna s *Udbinim* aparatom nakon pada Rankovića:

"U Hrvatskoj se nakon pada Rankovića govorilo da u Hrvatskoj policija nije bila pod izravnom kontrolom. U Hrvatskoj je policijski teror bio najjači, najobuhvatniji, mnogo veći nego na Kosovu".

Takvo razmišljanje nije ni danas izgubilo aktualnost. Naslijeđeni državni aparat, nakon stvaranja samostalne hrvatske države, nije doživio bitnu transformaciju, pa tajni i javni subjekti personificiranog komunističkog zla i dalje djeluju punom snagom.

Prema rekonstrukciji *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, slijedeći državni i partijski dužnosnici su morali imati određenu ulogu u slučaju ubojstva Brune Bušića: Josip Broz Tito, *predsjednik Predsjedništva* SFRJ; Stane Dolanc, *sekretar Izvršnog komiteta Predsjedništva* CKSKJ; Vladimir Bakarić, *predsjednik Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka*; Franjo Herljević, *savezni sekretar za unutarnje poslove*; Stanko Čolak, *načelnik Druge uprave* SSUP-a; Mićo Marčeta i Josip Petričević, inspektori u *Drugoj upravi* SSUP-a; Jakov Blažević i Milan Mišković, *predsjednik i potpredsjednik Predsjedništva* SRH; Milka Planinc, *predsjednica Predsjedništva* CK SKH; Marko Bezer, *izvršni sekretar Predsjedništva* CK SKH; Zlatko Uzelac, *republički sekretar unutrašnjih poslova* SRH; Vinko Bilić, *rukovoditelj* SDS RSUP-a SRH; Srećko Šimurina, *načelnik Drugog odjela* RSUP-a SRH; Đuro Lukić i Max Manfreda, inspektori *Drugog odjela* RSUP-a SRH; te Blagoje Zelić, Jerko Dragin i Josip Perković, načelnici *Drugih odjela* Centara SDS-a u Splitu, Rijeci i Osijeku.

Davor Butković u *Globusu* od 20. lipnja 2001., analizirajući odnose između Dražena Budiše i Ivice Račana, prepričava jedan njihov razgovor u kojem se spominjao Bruno Bušić:

"Sjećam se, primjerice, kad smo jedne večeri u Londonu raspravljali o tekstu što ga je 'Jutarnji list' objavio o stvarnom značaju Bruna Bušića. 'Jutarnji' je u tom članku žestoko osporio Bušićevu važnost za hrvatsku političku scenu, s čime se i Račan složio, dok je Budiša snažno zagovarao Bušića."

i Franje Sertića

Milan Mišković

Franjo Sertić

TITOVA SUĆUT

Bratstvo – plod zajedničke borbe

IVICA RAČAN SE OPORAVLJA

PREMA SAOPĆENJU LIJEČNIKA IZVAN ŽIVOTNE OPASNOSTI JE I VOZAČ JAKOV TOPALOVIĆ

Faksimil novinske vijesti o smrti Milana Miškovića i uspješnom oporavku Ivice Račana, 1978.

Beskurpuloznost neokomunističke elite u Hrvatskoj, prvenstveno medijske i političke, izvrsno se vidi iz tog primjera. Neovisno o pitanju zašto je Partija naredila Bušićevo ubojstvo ako on nije bio značajan, ponajmanje bi o Bušiću trebao iznosti mišljenje Ivica Račan koji je pripadao vodstvu Partije u Hrvatskoj kad je ona izdala nalog za Bušićevo ubojstvo. Od njega bi se prije trebalo očekivati da progovori o tehnologiji donošenja odluka o likvidacijama i progonima političkih protivnika te osobama iz vrha Partije koje su o tome odlučivale. Račan ne samo da se nije distancirao od tih ljudi i njihovih nedjela, nego se i sa stajalištem o Bruni Bušiću stavlja u funkciju prikrivanja zločina koji su izvršeni u ime Partije čijoj je vrhuški -kao glavni partijski ideolog- pripadao preko dvadeset godina, a neko vrijeme je bio *capo del partito*.

Povratak Brune Bušića u Domovinu

Rodbina Brune Bušića i *Zaklada Ante Bruno Bušić* (*Zaklada ABB*), osnovana koncem 1992. godine, kojoj je na čelu Brunin bratić Ante Petric, bivši pomoćnik ministra obnove, useljeništva i razvitka, pokrenuli su 1997. godine inicijativu za prijenos posmrtnih ostataka Brune Bušića s pariškog groblja *Pere-Lachaise* u Domovinu. Zaklada ABB je, prema idejnom rješenju grobnice-spomenika akademske kiparice Marije Ujević i koautora dipl.ing.arh. Marka Milasa, dala izgraditi grobnicu na *Mirogoju*, a zakonski nasljednici Brune Bušića podnijeli su *Komisiji* zahtjev za organizacijom prijenosa posmrtnih ostataka.

Zahvaljujući razumijevanju *Poglavarstva Grada Zagreba* koje je dodijelilo zemljište za grobnicu i Vlade RH, prvenstveno svojedobne suradnice Brune Bušića potpredsjednice *Vlade* - dr. Ljerke Mintas-Hodak i zamjenika ministra financija Mije Jukića, koja je osigurala potrebna sredstva za izgradnju grobnice, kao i *Ministarstva vanjskih poslova* RH, koje je uspjelo diplomatskim putem prebroditi određeno nerazumijevanje francuskih vlasti za prijenosom posmrtnih ostataka Brune Bušića u domovinu, napokon je 8. listopada 1999. izvršena njihova ekshumacija i 10. listopada 1999. svečani ispraćaj u prostorijama *Hrvatske katoličke misije* u Parizu, te veličanstven oproštaj 15. listopada 1999. u *Preporodnoj dvorani Narodnog doma* HAZU-a u Zagrebu kao i pokop 16. listopada 1999. u *Aleji branitelja* na zagrebačkom groblju *Mirogoj*.

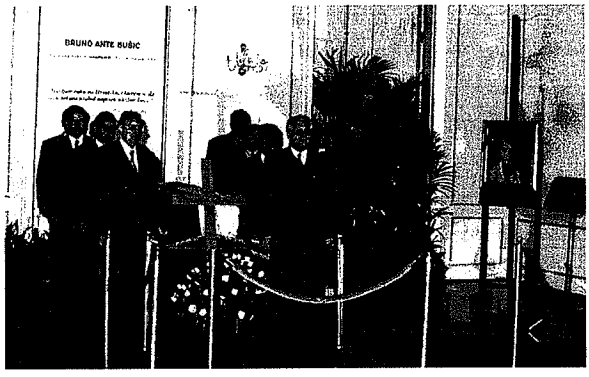

Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman u počasnoj straži uz lijes Brune Bušića u Preporodnoj dvorani HAZU-a, 15. listopada 1999.

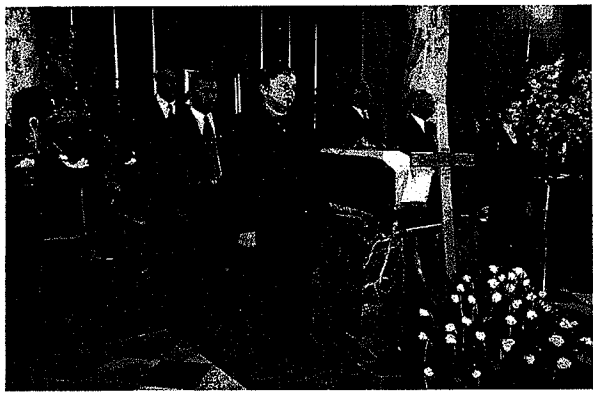

Delegacija Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava u počasnoj straži uz lijes Brune Bušića na Mirogoju, 1999.

Bruno Bušić kao osebujna stvaralačka, posve jasno i povijesna ličnost zrcali jedno razdoblje hrvatske povijesti u svoj punini svojega života sa svojim intelektualnim, spisateljskim i političkim angažmanom. Ali isto tako i sa svojom nasilnom smrću.

POGOVOR

Hrvatsko političko iseljeništvo doista je poseban politički fenomen, poticajan kako za istraživanje sustava u kojemu je ono nastalo, tako i za istraživanje hrvatske nacionalne povijesti uopće, čega je iseljeništvo sastavnim, nerazdvojnim dijelom ma koliko se o tome šutjelo.

Motivi ilegalnoga i legalnog odlaženja u strane zemlje i prije i poslije Drugoga svjetskog rata su politički i gospodarski, a kad su gospodarski često je to samo privid iza kojega opet stoje politički razlozi u smislu svjesnoga razvojnog zanemarivanja i zapostavljanja određenih područja (Dalmatinska zagora, Hercegovina) kako bi se njihovo stanovništvo prisililo na egzodus. Samo postojanje političke emigracije najuvjerljivija je, izravna kritika zemalja i sustava iz kojih se ona novači.

Koliko god se Jugoslavija trudila i planirala trajno iseliti znatan dio hrvatskoga pučanstva, tradicionalno orijentiranog prema zapadnim zemljama, računajući s njegovim deviznim doznakama kao izvorom nepresušne eksploatacije i jačanja beogradskih središta financijske moći, učinci iseljeništva pojavili su se kao snažan bumerang.

U vremenima kad se u Jugoslaviji i u Hrvatskoj nije smjelo pisnuti, kad bi ovdje sve zamrlo i izgledalo besperspektivno, upravo u takvim vremenima politička djelatnost različitih i brojnih političkih organizacija Hrvata u inozemstvu bila je najjača, i pod cijenu silnih stradanja, patnji, progona i umiranja. Taj dio iseljene Hrvatske, neprekidno popunjavan novim naraštajima, bio je onaj politički prostor na kojemu je vatra nacionalne svijesti i samosvijesti neprekidno tinjala. Živeći odvojeno od svoje domovine, u tuđim visokorazvijenim zemljama, hrvatski su iseljenici ponajbolje shvatili egzistencijalnu važnost nacionalne države. U svom političkom djelovanju hrvatsko političko iseljeništvo nije bilo lišeno stanovitih slabosti, prije svega nejedinstva, lakovjernosti i liderstva. Međutim, ideologija im je bila u drugom planu, a država u prvom. Stranke se i oblici vlasti relativno brzo mijenjaju, ali države ostaju.

Hrvati u iseljeništvu su brzo prihvatili načela demokratske političke kulture i tržišnoga gospodarenja zapadnih zemalja u kojima su živjeli. Politički su djelovali razvijajući međusobnu živu komunikaciju na svim kontinentima, izdavačku djelatnost i političko organiziranje, poštujući demokratski poredak u okviru kojega se radili, živjeli i zarađivali za sebe i svoju obitelj. Istina, poneki su se iznimno znali poslužiti akcijama poput otmice zrakoplova ili zaposjedanjem diplomatsko-konzularnih zgrada da bi upozorili javnosti na hrvatsko pitanje, ponekad su na beogradski teror znali odgovarati oružanom protuakcijom, tako da bismo mogli kazati kako je Domovinski rat započeo u iseljeništvu puno prije nego u samoj Hrvatskoj. Svojim utjecajem, osobnim kontaktima, demonstracijama, upozoravajući zapadne vlade na sebe, brojni su hrvatski iseljenici, od običnih radnika do istaknutih i priznatih intelektualaca, doprinijeli međunarodnom priznanju Hrvatske u njezinim odlučnim trenutcima.

Svojim radom, marljivošću, stručnošću, odgovornošću i sposobnošću, hrvatski su radnici stekli povjerenje svojih poslodavaca u zapadnim zemljama, slali su novac u Domovinu, omogućavajući ne samo preživljavanje članova svojih obitelji, već i njihovo napredovanje, naseljavanje u gradovima i na prostorima koji su bili rezervirani kao

jugoslavenske vojne baze. Početkom stvaranja političkih stranaka u Hrvatskoj i osobito početkom Domovinskog rata izravna financijska pomoć hrvatskih iseljenika bila je neizmjerna i šteta je što, ne njihovom krivicom, ta financijska snaga i poduzetnička sklonost nije bolje iskorištena za gospodarski razvoj zemlje poslije rata.

Pod vidom borbe protiv terorizma i neprijateljske propagande vanjskoga i unutarnjeg neprijatelja, jugoslavenska tajna policija, zloglasna *Udba*, poduzimala je niz akcija, koje su u konačnici završavale kao čisti državni terorizam. Iako je jugoslavenska država vodila pravi rat protiv nominalno jugoslavenske političke emigracije, iz njezinih je dokumenata posve očito kako se to u pravilu svodilo na hrvatsko i albansko iseljeništvo. To je samo još jedan argument za tezu kako je Jugoslavija nastojala funkcionirati kao proširena Srbija, odnosno kao unitarna država pod srpskom dominacijom, slamajući najjači otpor, koji je dolazio iz hrvatskog nacionalnog korpusa, kako u zemlji tako i u inozemstvu.

Različite su metode bile u upotrebi. *Udba* je nizom dezinformacija sijala razdor i sumnju među politički aktivnim hrvatskim iseljenicima, denuncirala ih je zemljama u kojima su oni živjeli, nerijetko je sama podmetala teroristička djela, kako bi opet bili optuženi i kompromitirani iseljenici, a nije prezala ni od atentata i ubojstava najistaknutijih hrvatskih političkih djelatnika, kao što su Bruno Bušić, Stjepan Đureković, Nikola Štedul i drugi. Broj ubijenih, nestalih i ranjenih prelazi stotinu. Može se, stoga, slobodno kazati kako se cijelim poslijeratnim razdobljem, sve do uspostave nezavisnosti, nastavio *Bleiburg*.

Ubojstva pojedinih pripadnika hrvatskoga iseljeništva nisu bila stvar hira pojedinog agenta tajne policije, već su sve odluke donošene u samom političkom vrhu Jugoslavije i Hrvatske. Zato se s pravom može govoriti o kontinuitetu državnog terorizma. Poneki istaknuti politički protivnik u Jugoslaviji dobivao je putovnicu kako bi se s njim u inozemstvu lakše obračunalo. Jugoslavenske su vlasti, na žalost, u toj svojoj terorističkoj djelatnosti protiv Hrvata, preko čijih se leđa odvijala određena politička trgovina, imali ponekad prešutnu potporu i suglasnost vlasti pojedinih zapadnih zemlja. Hrvatski politički iseljenik je unaprijed izjednačavan s teroristom, ustašom i fašistom, što je za savezničke uši u određenom vremenu djelovalo uvjerljivo i prepoznatljivo. Relativno kasno pojedini zapadni krugovi počinju shvaćati kako nije riječ o borbi protiv međunarodnih terorista, kako se Hrvate predstavljalo, nego o borbi komunističke diktature protiv svojih političkih protivnika na tlu stranih država. Neke su zemlje, doduše, među Hrvatima prepoznavali svoje Baske, svoje Kurde, svoje Irce itd., pa im je taj progon Hrvata time bio transparentniji.

Posebno je jugoslavenskim vlastima bilo stalo presjeći vezu iseljene i domovinske Hrvatske, paziti da novine i knjige iz iseljeništva ne stignu u Hrvatsku kao kakva opasna zaraza. Već i posjedovanje neprijavljene takve literature vodilo je ljude u Hrvatskoj pred sud i u zatvor.

Za svoju razgrananu borbu protiv hrvatskoga iseljeništva (jedino je u ovoj sintagmi službeni politički jezik napuštao genitiv), za *specijalne zadatke* i *ofenzivne akcije*, kako su se nazivala naručena ubojstva, korišteni su neiscrpni *crni fondovi* koji se nisu prikazivali ni u kakvim proračunima i budžetima, ali svakako je u njima završavao dio novca kojega je u najvećoj mjeri baš Hrvatska izdvajala za federalne fondove. I

predstavništva velikih jugoslavenskih i hrvatskih tvrtki u inozemstvu korištena su i kao agenture i kao praonice prljavoga novca.

Jugoslavenske su vlasti za borbu protiv hrvatskoga iseljeništva najčešće koristile, dakako, same Hrvate koji su se mogli lakše približiti potencijalnim žrtvama. Hrvate nalazimo među šefovima odijela za borbu protiv emigracije u Beogradu i Zagrebu i čini se kako je jedino na ta kadrovska mjesta Hrvatima bio otvoren put. Iz brojnih *Udbinih* izvora, koje donosi ova knjiga, vidimo kako je *Udba*, zahvaljujući svojoj infiltriranosti u iseljeničke organizacije, znala mnoge pojedinosti o strukturi, članovima, stavovima, planovima i programima pojedinih skupina i organizacija. I egzekutori su nerijetko bili novačeni upravo među Hrvatima.

Početkom devedesetih i krajem osamdesetih počinje novo, veliko povijesno razdoblje za svekoliki hrvatski narod. Stvara se hrvatska država, a jedan od njezinih najvećih rezultata jest: nema više hrvatskoga političkog iseljeništva. Prvi predsjednik samostalne Hrvatske, dr. Franjo Tuđman, shvatio je važnost iseljeništva i na tome gradio svoj državotvorni program. On se među emigrantima našao već 1987., uključio ih je u svoj politički program, a mnogi su došli, najprije na birališta, kasnije i na ratišta. Milijuni dolara skupljeni su za obranu Hrvatske.

Tuđmanova je politika spojila iseljenu i domovinsku Hrvatsku i htjela je pomiriti posvađene Hrvate, koji su se u Drugom svjetskom ratu našli na suprotnim stranama i nakon tog rata u suprotnim ideološkim taborima i u suprotnim ulogama. Stvorena je država, nema više *Udbe*, KOS-a i ostalih simbola antihrvatskog djelovanja. Tako je mislio Tuđman, tako su mislili mnogi od nas. Ali nije bilo tako.

Nova hrvatska vlast početkom devedesetih prihvatila je mnoge pa i najistaknutije ljude staroga legalnog i ilegalnog sustava, računajući na njihovu profesionalnost, promijenjene okolnosti, osobne interese i probuđenu nacionalnu svijest. Mnogi od takvih, treba dopustiti i tu mogućnost, pokazali su lojalnost, iskreno su prihvatili hrvatsku državu i radili za nju. Ali mnogi su, na žalost, promijenili dlaku, ali ne i ćud. Prilagodili su se promjenama, glumili su lojalnost čekajući novo vrijeme. Zacijelo, i unutar vlasti na različitim pozicijama, sada povezani s određenim međunarodnim krugovima nesklonima Hrvatskoj, povezani s masonskim ložama i poluobavještajnim kvazihumanitarnim i kvazicivilnim, tobože nevladinim udrugama financiranim iz inozemstva, brojni pojedinci iz jugokomunističkog sustava i njihovi ideološki potomci su na nov način nastavili raditi protiv vlastite države.

U novoj, potkopavačkoj djelatnosti protiv Hrvatske u uvjetima njezine samostalnosti nije teško bilo prepoznati iste one metode koje su jugoslavenske vlasti primjenjivale protiv hrvatskog iseljeništva u uvjetima hrvatske nesamostalnosti. Sada dobro pozicionirani, od najviših političkih tijela do obavještajnih službi, koristeći mnoge svoje stare i novopokrenute novine, spomenuti su pojedinci dezinformacijama, glasinama i intrigama nastojali kompromitirati istinske borce za Hrvatsku, korumpirati pojedine nositelje vlasti, otvoriti prostor za pljačku i zaduživanje, podmetati eksplozive, ratne zločine i ubojstva i o svemu tome uredno obavješćivati domaću i svjetsku javnost, kako bi novu državu trajno destabilizirati, poljuljali vjeru naroda u njezinu mogućnost i smisao te nepovjerenje međunarodne zajednice u nju.

Nakon političkih promjena 3. siječnja 2000. godine, kojima su vlast osvojili

reformirani komunisti, ostatci već naznačenih udbaških i antihrvatskih struktura nastupaju otvorenije i radikalnije i kao da ta prošlost postaje preporukom za kadrovska napredovanja. U samom uredu predsjednika republike, uključujući i njega samoga, nema gotovo nikoga tko ne dolazi iz tih struktura. Politički protivnici ponovno se javno nazivaju nacionalistima, radikalnom desnicom, fašistima, ustašama i teroristima, traži se njihova kaznena gonidba, a da bi sve bilo uvjerljivije, organiziraju se i podmeću ubojstva i eksplozije. O navodnim hrvatskim teroristima govori se u kontekstu naglašeno aktualiziranoga međunarodnog terorizma.

U obnovljenom ideološkom modelu starom trideset ili pedeset godina, iseljeništvo je ponovno neprijateljsko, ono se isključuje iz izborne procedure pa i iz popisa stanovništva. Hrvati u BiH i njihove opravdane političke težnje su ignorirani i stigmatizirani. Borba za obranu i slobodu od srpskoga agresora nastoji se predočiti kao teror i etničko čišćenje, hapse se generali Domovinskoga rata, povlače se paralele 1941.-1991., vode se skrivene igre i sklapaju zakulisni poslovi s ciljem potkopavanja gospodarske suverenosti zemlje i uklapanja Hrvatske u novu balkansku uniju ili novu južnoslavensku konfederaciju. To je začarani krug koji, ne prekine li se, vodi natrag sa svim strahotama koje je ovaj narod prošao, sada pod novim opasnostima nestajanja pod naletom novoga internacionalizma i transnacionalnih zajednica.

Knjiga Bože Vukušića, s nizom do sada nepoznatih dokumenata, činjenica i analiza iz različitih izvora i kutova zacijelo će upotpuniti prazninu u poznavanju povijesti hrvatskoga političkog iseljeništva i pravom ratu kojega je protiv njega vodio jugoslavenski režim. Ona rasvjetljuje mnoge tamne strane te povijesti, a može poslužiti kao siguran orijentir i priručnik svakome tko se želi baviti politikom s pozicije hrvatskoga nacionalnog interesa i tko ne želi ponavljati pogreške prošlosti. Inače sve žrtve koje je i hrvatsko političko iseljeništvo podnijelo za jednu jedinu ideju, za ideju stvaranja samostalne hrvatske države bile bi uzaludne.

Josip Jović

BILJEŠKA O PISCU

Bože Vukušić je rođen 10. travnja 1962. u mjestu Šestanovac, u *Dalmatinskoj zagori*, gdje je proveo djetinjstvo i završio osnovnu školu. Godine 1977. upisuje srednju školu u Zagrebu; najprije završava dvije godine "općeg obrazovanja", a potom građevinsku školu. Nakon toga odlazi na odsluženje vojnog roka u Beograd. Godine 1981. započinje studij na *Tehnološkom fakultetu* u Splitu. Početkom 1982. objavljuje prve novinarske priloge u splitskoj *Omladinskoj iskri*, a uskoro postaje stalni dopisnik zagrebačkog *Poleta*.

U travnju 1983. prekida studij i odlazi u SR Njemačku, gdje se odmah povezuje s hrvatskim političkim iseljenicima, te objavljuje prve novinarske priloge u londonskoj *Novoj Hrvatskoj*. Ubrzo odustaje od suradnje s *Novom Hrvatskom* i počinje surađivati u australskom *Hrvatskom tjedniku*, neslužbenom glasilu *Hrvatskog državotvornog pokreta*. Vukušić odlučuje ostati u inozemstvu i traži politički azil. Udbini doušnici odmah šalju izvješća o njegovom dolasku i djelovanju, signalizirajući novu opasnost za Jugoslaviju.

Krajem srpnja 1983. nakon ubojstva Stjepana Đurekovića, otpočinje još jedan ciklus podzemnoga rata između hrvatskoga političkog iseljeništva i Udbinih agenata u Njemačkoj. Za organiziranje protuudbaškog udara u kojem je smrtno stradao jedan od tih agenata, njemačka policija optužuje Vukušića. Na sastanku ministara policije i šefova tajnih službi SFRJ i SRNJ na Plitvicama, organiziranoga povodom ubojstva Đurekovića i protuudara na Udbine agente, postignut je sporazum kojim je Beograd odustao od nasilnih akcija na teritoriju SRNJ, a Bonn se obvezao na uhićenje i drastične osude nekolicine hrvatskih političkih iseljenika. Bože Vukušić provodi tri godine u samici istražnog zatvora Stammheim kod Stuttgarta - sa zabranom posjeta, primanja pošte i telefonskih razgovora - i na kraju biva osuđen na doživotnu robiju.

Nakon ukidanja strogoga izolacijskog režima u zatvoru, obnavlja kontakt s uredništvom *Hrvatskog tjednika* i postaje njihov redoviti suradnik. Uskoro počinje surađivati i u mnogim drugim iseljeničkim glasilima (*Hrvatska revija* iz Barcelone, *Republika Hrvatska* iz Buenos Airesa, *Hrvatska budućnost* iz Los Angelesa, *Hrvatski put* iz Toronta, te *Hrvatski vjesnik* iz Australije). Vukušićevi članci i analize postaju čitani i utjecajni u hrvatskom iseljeništvu, pa ga Nikola Štedul, *predsjednik Hrvatskog državotvornog pokreta*, 1. listopada 1987. imenuje *pročelnikom Odjela za politička i načelna pitanja* HDP-a.

Usporedno s novinarskom i političkom aktivnošću, Vukušić koristi pogodnosti zatvorskog režima i upisuje dopisne studije politologije, sociologije, psihologije i filozofije na dopisnim sveučilištima u Stuttgartu i Hagenu.

U predvečerje uspostave hrvatske države njegovi brojni suradnici, istomišljenici i prijatelji u iseljeništvu i domovini, pokreću akciju za njegovo oslobađanje iz zatvora. Više utjecajnih Hrvata u Njemačkoj koriste razne službene i privatne kontakte da bi se zauzeli za oslobađanje, a tijekom 1990. *Hrvatsko društvo političkih zatvorenika* u Hrvatskoj organizira potpisivanje peticije za njegovo oslobađanje te u kratkom roku prikuplja 30.000 potpisa. Te zahtjeve podupire i tadašnje vodstvo RH i zadužuje

ondašnjega *ministra iseljeništva* Gojka Šuška da s njemačkim vlastima -koje su već iskazale spremnost da Vukušića puste na slobodu - dogovori pojedinosti o njegovu oslobađanju i povratku u Hrvatsku.

Vukušić je oslobođen 16. ožujka 1991. nakon sedam godina i osam mjeseci zatvora. U Zagrebu ga dočekuju *zamjenik ministra iseljeništva* dr. Ivan Šimek i *predsjednik* HDPZ-a dr. Marko Veselica. Ali i budne oči KOS-a koji ga je, slijedećih mjeseci, u dva navrata pokušao kidnapirati.

Početkom lipnja 1991. odlazi u Sjevernu Ameriku te drži predavanja u svim većim gradovima s hrvatskim iseljeničkim kolonijama (New York, Chicago, Cleveland, San Francisco, Los Angeles, Toronto i Vancouver). Poziva hrvatske iseljenike na pomoć Domovini u borbi za državnu neovisnost i teritorijalnu cjelovitost.

Vrativši se iz Amerike pristupa *Zboru narodne garde* (ZNG) kao zapovjednik jedne postrojbe za posebne namjene. Nakon prelaska ZNG-a u sastav *Ministarstva obrane* Vukušić ostaje u MUP-u, odnosno u *Službi za zaštitu ustavnog poretka* (SZUP), ali ubrzo je detaširan u državnu *Komisiju za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* gdje vodi projekt popisa žrtava Udbina terora među hrvatskim političkim iseljenicima te utvrđivanja okolnosti njihova stradanja. Krajem 1992. je detaširan u *Hrvatsku izvještajnu službu* (HIS) gdje slijedećih desetak mjeseci koordinira radom mješovite hrvatsko-američke komisije za utvrđivanje ratnih zločina na prostoru bivše Jugoslavije. Usporedno s tim radom završava poseban seminar kod američkih predavača iz obavještajne analitike. Potom se vraća u državnu *Komisiju za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, u koju i formalno prelazi 2. studenoga 1994. U ovoj *Komisiji* biva zadužen za osnivanje istraživačkih središta za prikupljanje podataka o ratnim i poratnim žrtvama, organizaciju otkrivanja i istraživanja masovnih grobišta, priređivanje komemoracija na *Bleiburškom polju* – te, posebno, za prikupljanje podataka o državnom teroru SFRJ protiv hrvatskoga političkog iseljeništva.

Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman odlikovao je Božu Vukušića *Spomenicom domovinske zahvalnosti*, *Spomenicom domovinskog rata* i *Redom hrvatskog trolista*.

Prof. dr. Ante Laušić

KAZALO KRATICA:

ABN	-	Anti-boljševički blok nacija
AOS	-	Američka obavještajna služba
AVNOJ	-	Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
BfV	-	Savezni ured za zaštitu ustavnog poretka, Njemačka
BIGZ	-	Beogradski izdavačko grafički zavod
BiH	-	Bosna i Hercegovina
BKA	-	Savezni krminalistički ured, Njemačka
BND	-	Savezna obavještajna služba, Njemačka
BTO	-	Bezbednost teritorijalne odbrane
CK KPJ	-	Centralni komitet komunističke partije Jugoslavije
CK SKH	-	Centralni komitet saveza komunista Hrvatske
CK SOH	-	Centralni komitet saveza omladine Hrvatske
CSU	-	Kršćansko-socijalna unija, Njemačka
DA	-	Dosje akcije
DB	-	Državna bezbjednost
DDR	-	Njemačka demokratska republika (Istočna Njemačka)
DKP	-	Diplomatsko-konzularno predstavništvo
DL	-	Dosje lica
DO	-	Dosje objekta
DPV	-	Društveno političko vijeće
DS	-	Dosje suradnika
DSIP	-	Državni sekreterijat inozemnih poslova
DST	-	Direkcija teritorijalne sigurnosti
EM	-	Encyclopaedie moderne
FBI	-	Savezni istražni ured, SAD
FNRJ	-	Federativna narodna republika Jugoslavija
GPU	-	Državna politička uprava (naziv Sigurnosno obavještajne službe SSSR-a od 1922-1923 godine)
GS	-	Glavni stan
GŠ JNA	-	Glavni štab JNA
HAZU	-	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
HBZ	-	Hrvatska bratska zajednica
HDO	-	Hrvatski demokratski odbor
HDP	-	Hrvatski državotvorni pokret
HDPZ	-	Hrvatsko društvo političkih zatvorenika
HDZ	-	Hrvatska demokratska zajednica
HIS	-	Hrvatska informativna služba
HKB	-	Hrvatsko križarsko bratstvo
HKDS	-	Hrvatska kršćansko demokratska stranka
HKL	-	Hrvatski književni list

HND	-	Hrvatski nezavisni demokrati
HNE	-	Hrvatska neprijateljska emigracija
HNF	-	Hrvatska narodna fronta
HNO	-	Hrvatski narodni odbor
HNO(l)	-	Hrvatski narodni otpor (luburićevci)
HNV	-	Hrvatsko narodno vijeće
HOP	-	Hrvatski oslobodilački pokret
HRB	-	Hrvatski revolucionarno bratstvo
HROP	-	Hrvatski revolucionarni oslobodilački pokret
HRS	-	Hrvatska republikanska stranka
HRZ	-	Hrvatska republikanska zajednica
HSP	-	Hrvatska stranka prava
HSS	-	Hrvatska seljačka stranka
HT	-	Hrvatski tjednik
HTV	-	Hrvatska televizija
HV	-	Hrvatski vjesnik
HVO	-	Hrvatsko vijeće obrane
IB	-	Informbiro
INA	-	Industrija nafte
IVS	-	Izvršno vijeće Sabora
JAR	-	Južnoafrička Republika
JAT	-	Jugoslavenski aerotransport
JNA	-	Jugoslavenska narodna armija
JNE	-	Jugoslavenska neprijateljska emigracija
KB	-	Kriminalistički službenik
KHK	-	Kriminalistički glavni komesar
KHM	-	Krminalistički glavni službenik
KK KPH	-	Kotarski komitet KPH
KK	-	Kriminalistički komesar
KNOJ	-	Korpus narodne obrane Jugoslavije
KOG	-	Kontraobaveštajne grupe
KOK	-	Kriminalistčki viši komesar
KOR	-	Kriminalistički viši savjetnik
KOS	-	Kontraobavještajna služba
KZ SRH	-	Kazneni zakon Socijalističke republike Hrvatske
LKA	-	Landeskriminalamt
MASPOK	-	Masovni pokret (jugoslavenski pogrdni naziv za *Hrvatsko proljeće* 1971. g.)
MH	-	Matica Hrvatska
MIP	-	Ministarstvo inozemnih poslova
MNO	-	Ministarstvo narodne obrane
MORH	-	Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MUP	-	Ministarstvo unutarnjih poslova
NATO	-	Sjevernoatlantski savez

NDH	-	Nezavisna država Hrvatska
NH	-	Nova Hrvatska
NKVD	-	Narodni komitet unutrašnjih dela (naziv sigurnosno obavještajne službe SSSR-a nakon 1934. g.)
NO	-	Narodni odbor
NOB	-	Narodno oslobodilačka borba
NOO	-	Narodno oslobodilački odbor
NOR	-	Narodno oslobodilački rat
OA	-	Operativna akcija
OB	-	Organi bezbjednosti
OI	-	Operativno istraživanje
OK	-	Operativna kontrola (kombinacija)
OP	-	Omot predmeta
OpO	-	Operativna obrada
OS	-	Oružane snage
OStA	-	Viši državni odvjetnik, Njemačka
OŠ	-	Osnovna škola
OTS	-	Operativno-tehničko sredstvo
OV	-	Operativna veza
OZNA	-	Odjelenje za zaštitu naroda
PI	-	Putna isprava
PO	-	Pojedinačna obrada
POO	-	Prethodna operativna obrada
PTT	-	Pošta, telefon i telegraf
RH	-	Republika Hrvatska
RKC	-	Rimokatolička crkva
RSUP	-	Republički sekretarijat za unutrašnje poslove
SAD	-	Sjedinjene Američke Države
SAP	-	Socijalistička autonomna pokrajina
SDB	-	Služba državne bezbjednosti
SDS	-	Služba državne sigurnosti
SFRJ	-	Socijalistička federativna republika Jugoslavija
SHS	-	Srba, Hrvata i Slovenaca
SID	-	Služba za istraživanje i dokumentaciju
SIP	-	Sekretarijat inozemnih poslova
SIS	-	Sigurnosno-informativna služba
SKJ	-	Savez komunista Jugoslavije
SKOJ	-	Savez komunističke omladine Jugoslavije
SO	-	Skupština općine
SOHDE	-	Središnji odbor hrvatskih društava u Europi
SOS	-	Sovjetska obavještajna služba
SOUR	-	Samoupravna organizacija udruženog rada
SRH	-	Socijalistička Republika Hrvatska

SRNJ	-	Savezna Republika Njemačka
SRS RSK	-	Srpska radikalna stranka Republike Srpske Krajine
SSH	-	Socijalistička stranka Hrvatske
SSIP	-	Savezni sekretarijat za inozemne poslove
SSNO	-	Savezni sekretarijat narodne obrane
SSRN	-	Socijalistički savez radnog naroda
SSSR	-	Savez sovjetskih socijalističkih republika
SSUP	-	Savezni sekretarijat unutrašnjih poslova
StA	-	Državni odvjetnik, Njemačka
SUBNOR	-	Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata
SUP	-	Služba unutrašnjih poslova
SZUP	-	Služba za zaštitu ustavnog poretka
TIHO	-	Tajna organizacija hrvatske inteligencije
TJOO	-	Tajna kontrola poštanskih pošiljaka
TKTR	-	Tajna kontrola telefonskih razgovora
TO	-	Teritorijalna obrana
TOS	-	Talijanska obavještajna služba
TRUP	-	Tajne revolucionarne ustaške postrojbe
UB SSNO	-	Uprava bezbjednosti Saveznog sekretarijata narodne obrane
UDB-a	-	Uprava državne bezbednosti
UHA	-	Ujedinjeni Hrvati Amerike
UHNj	-	Ujedinjeni Hrvati Njemačke
UID	-	Uprava za istraživanje i dokumentaciju
UNS	-	Ured za nacionalnu sigurnost
UNS	-	Ustaška nazdorna služba
VOS	-	Vojnoobaveštajna služba
ZD	-	Zbirni dosje
ZKP	-	Zakon o krivičnom postupku
ZNG	-	Zbor narodne garde
ŽDO	-	Županijsko državno odvjetništvo

KAZALO IMENA

Abjanić, Božidar 61
Abramović, Ilija 219
Ajvaz, Borislav 305, 306
Alagić, Jusuf 237
Aleksić, Sreten 393
Alikadić, Fadil 208, 269
Andabak, Ivan 93, 202
Andreev, Bane 105
Andrejević, Srđan 167, 185, 204, 389, 393, 451
Andrić, Adolf 38
Andrić, Ambroz 38
Andrić, Mato 206, 214
Andrić, Petar 36, 202, 235
Andrijašević, Mate 197
Andrijašević, Radovan 305
Anđelić, Ilija 254
Anđelković, Božur 190
Antić, Zdenko 417, 418
Antunac, Nikola 38
Aralica, Ivan 436, 437
Arapović, Rudolf 202, 392, 409, 414, 419
Aras, Davor 373
Arlović, Marijan 380
Arlović, Stjepan 93
Artuković, Andrija 45
Ausić, Josip 329
Babić, Ivan 74, 416, 435
Babić, Nikola 431, 434, 436, 437
Babić-Galić, Ivo 237
Babović, Budimir 189
Baće, Maksimilijan-Maks 105, 164
Badurina, Josip 72
Bahorić, Franjo 296
Bahorić, Rosemarie 39, 219, 289, 293, 294, 295
Bajić, Ratko 314, 316, 317
Bajković, Filip 166
Bajrić, Mehmed 362
Bakarić, Vladimir 58, 173, 174, 205, 211, 212, 281, 476
Bakić, Veselin 168, 177
Bakrač, Boris 211
Bakšić, Stjepan 384

Bakula, Petar 38
Balin, Vjekoslav 244
Baltić, Milutin 57, 58
Bandić, Ivan 470
Baničević, Nikola 239
Banoža, Nikola 269, 270
Barač, Dragan 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371
Baranović, Melkior 209, 237, 284, 288, 292
Barba, Salvatore 294, 296
Barbarić, Jakov 21
Barbir, Branko 196, 197
Barešić, Miro 25, 26, 28
Baričević, Neven 412, 422, 432, 442, 466, 469, 470
Barić, Vice 230, 231
Barišić, Mario 17
Barišić, Marko 409
Barišić, Vinko 37, 373.
Basta, Milan 236
Batričević, Rade 199
Bauer, Ernest 22, 24, 73, 202, 236, 237
Bebek, Željko 171, 262
Bebler, Aleš 167
Bečirević, Adam 210, 358
Bečirević, Hasaga 210, 358
Bego, Radoslav 195, 196, 198
Bekavac – fra 170
Benčić, Gino 222
Benko, Nikola 273, 274
Bentin, Gerhard 299
Bernardić, Dragan 176, 178
Bernardić, Ivan 55
Besedić, Bogdan 198
Bešlić, Filip 38
Bezer, Marko 211, 213, 351, 418, 427, 428, 476
Bidaković, Boško 178
Bijedić, Džemal 37, 142, 212, 237
Bijedić, Osman 237
Bijelić, Branko 446
Bijelić, Šukrija 214
Bilandžić, Dušan 77, 81
Bilandžić, Petar 220
Bilandžić, Stjepan 25, 26, 93, 202, 221, 326, 330, 352, 353, 356, 357, 358, 460, 461
Bilić, Vinko 196, 427, 428, 442, 444, 445, 447, 449, 450, 476
Bilobrk, Mate 213

Bilušić, Svetislav 196, 292, 468, 474
Bišćan, Davor 199
Blažević, Jakov 183, 212, 476
Blažina, Milivoj 198
Boban, Ante 260
Bobetko, Janko 384, 428, 433, 438
Bodružić, Jozo 214
Bogdan, Ivo 219, 273, 274
Bogdanović, Danijel 198
Bogdanović, Radmilo 185
Bogičević, Bogić 173
Bonifačić, Ante 19
Borić, Ilija 404
Borisavljević, Slobodan 168, 176, 178
Bosak, Stjepan 37
Bošković, Mile 73
Bošković, Mirko 179
Bošnjak, Gojko 221, 299, 300, 301, 307
Bošnjak, Tomislav 81
Božić, Marinko 245
Božo, Zvonko 196, 199
Božović, Gojko 176, 393
Bradarić, Matko 219, 319, 320
Bradašić, Mate 413
Bradvica, Branko 207, 210, 282
Bradvica, Jerko 267, 268, 269, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 321, 358
Bradvica, Mijo 314
Bradvica, Srećko 314,
Brajčić, Josip 196
Brajčić, Stipo 196, 198
Brajnik, Edo – Štefan 164, 165, 167
Brajović, Jokaš 168
Brajković, Anđelko 25
Bralo, Tomislav 207, 312, 378
Bratuša, Dragutin 34
Braun, Marija 234
Bralo, Tomo 247, 249, 269
Brežnjev, Leonid 184, 418
Brilej, Jože 167
Brkić, Križan 220
Brnadić, Petar 421, 422, 423, 469
Broz, Josip Broz 28, 36, 47, 55, 57, 60,77, 79, 80 , 105, 153, 154, 156, 169, 173, 174, 175, 179, 180, 182, 183, 184, 204, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 219, 236, 259, 266, 268, 269, 318, 323, 376, 388, 389, 390, 408, 411, 415, 428, 476

Broz, Jovanka 210, 408
Broz, Mišo 385, 390
Brunet, Antun 289, 290, 291, 293, 294, 296
Bubanja, Aleksandar 190
Buconjić, Alojzija 69, 70 , 71, 72
Buconjić, Marijan 71, 384
Buć, Stjepan 22
Budak, Slobodan 285, 286
Budić, Branko 198
Budiša, Dražen 319, 384, 476
Bulatović, Miodrag 274
Bulić, Ivan 260, 360, 361
Buljan-Mikulić, Josip 219
Buljat, Slavko 381, 382
Bunčić, Dušan 199
Bungić, Mato 269, 270
Bunoza, Nikola 268
Buntić, Vidak 38
Bušić, Ante Bruno 18, 61, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 92, 173, 174, 209, 220, 319, 358, 371, 381, 402, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 473, 474, 475, 476, 477
Bušić, Marija 418
Bušić, Zdravka 414, 418, 437
Butković, Ante 37, 202
Butković, Davor 476
Butković, Ivan 202, 298
Butković, Tvrtko 34, 202, 422, 445
Carnajac, Pierre 421, 423
Castro, Fidel 19, 264
Cecelja, Vilim 202, 380
Cenčić, Eduard 213
Cerovac, Ivan 432, 433
Cesar, Ivan 432
Cesarino, Silvio 294
Cetina, Nikola 199
Cetinić, Ivan 198, 448
Che Gevara 21
Cicvarić, Cvitko 220
Ciliga, Ante 24, 244, 261, 392, 393
Cindrić, Ivan 36
Conrady, Egon 237, 240
Craema 26, 281, 282

Crevar, Rade 197
Crnčević, Brane 181
Crnički, Štef 171
Crnogorac, Stjepan 220
Cromwel, Oliver 408
Cvetković, Dragiša 55
Cvetković, Marijan 105
Cvitanović, Ante 248
Cvitanović, Josip 244, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253
Čabraja, Petar 36
Čačić, Milan 410
Čagorović, Vučina 190
Čaljkušić, Ivan 250
Čanak, Mile 308
Čapin, Ivan 35, 36
Čapin, Slavko 35, 36
Čekada, Smiljan 242
Čemerić, Ivica 93
Černjak, Đuro 197
Čižek, Vjenceslav 45, 47, 48, 169, 210, 221, 328, 329, 330
Čolak, Drago 305
Čolak, Stanko 169, 185, 206, 207, 208, 257, 267, 268, 313, 324, 325, 372, 389, 393, 394, 395, 440, 442, 443, 444, 445, 449, 450, 451, 452, 453, 466, 470, 476
Čović, Pero 219
Čučković, Branko 354, 355, 356
Čuić, Dane 175
Čurić, Ilija 71
Čurić, Mirko 219, 263, 265, 266
Čuturilo, Nikola 350, 351, 352, 353
Čuvalo, Ante 72
Ćeranić, Ilija 175
Ćulafić, Dobrosav-Toro 184, 185, 188
Ćurak, Ivan 205, 269, 270, 312, 322, 358, 376, 377, 394, 395
Ćurak, Jakov 205
Dabčević Kučar, Savka 209
Dabović, Nedjeljko 189
Dakanović, Ilija 198
Damjanović, Vlado 202, 221, 272, 273, 420
Danilović, Uglješa 105
Dapčević, Vlado 169, 236
Davičo, Leon 177
De Gol, Charles 259, 261
De Haan, Eberhard 343
Dedić, Dinko 202

Dedić, Jozo 36
Dedijer, Vladimir 229
Deiss, Johanna 248
Demajo, Aleksandar 168, 176, 178
Derosi-Bjelajac, Ema 418
Desinger, Hans 390
Desker, Mirko 220
Desnica, Mićko 173, 190, 305
Desnica, Milan 237, 240
Deverić, Mišo 197, 383
Devide, Mladen 167, 168
Deželić Kulenović, Marijana 233, 263
Deželić, Berislav Đuro 233, 263, 321
Di Paulo, Antonio 278, 296
Didi, Bernard 422
Dijanović, Čedomir 195, 196
Dimitrijević, Božo 176, 179
Dizdar, Mak 328
Dizdar, Marko 326, 373
Dizdar, Paško 381, 382
Dizdarević, Ejub 208, 311, 312, 313
Dizdarević, Faik 177
Dizdarević, Ljubica 313
Dizdarević, Nijaz 176
Dizdarević, Raif 178, 180
Dmitrašinović, Sava 197
Dobranović, Stanko 199
Dodig, Roko 239
Dodik, Ilija 196, 199
Dolanc, Stane 173, 181, 184, 185, 204, 206, 212, 389, 390, 393, 451, 476
Dolinar, Stanka 280
Domačinović, Dinka 219, 232
Domačinović, Nikola 232
Domankušić, Stjepan 174, 175
Domazet, Iko (alias Nikola Kovačić) 257
Domuz, Živko 269
Dorić, Milan 283, 284
Dostal, Zdenko 168
Došen, Ante 13, 22, 61, 199
Došen, Marko 13
Došlić, Ivan 287, 288
Draganović, Krunoslav 22, 24, 169, 208, 221, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244
Dragičević, Jurica 44

Dragin, Goran 461, 464
Dragin, Jerko 208, 275, 281, 288, 323, 444, 445, 446, 447, 461, 462, 463, 464, 472, 476
Dragoja, Ljubomir 37, 93, 202, 269
Dragojlović, Đuka 235
Dragosavac, Dušan 57, 58
Dražević, Ratko 177
Drkulec, Zvonko 409
Drnda, Sabib 208, 329
Drndić, Stipe 168
Drobac, Dragica 197
Drpić, Josip 209, 292, 465, 468
Družić, Kolja 195, 197
Dubajić, Simo 236
Dubravica, Slavko 260
Dugeč, Božo 72
Dugonjić, Rato 214
Duhaček Antun 168, 175, 176, 177, 178
Dukić, Frane 413, 443, 466
Dunsmore, G.H. Elisabeth 400
Duplančić, Josip 197, 443, 466, 467
Đapić, Ante 220, 312
Đerek, Anđelko 428
Đikić, Osman 176
Đilas, Milovan 181
Đogović, Mladen 37
Đolo, Drago 37, 281
Đonlić, Alija 331, 332, 333, 336, 337, 352
Đorđević, Jovan 167
Đorđević, Obren 164
Đorđević, Predrag 185, 394
Đukić, Marko 45
Đukić, Vojislav 177, 290, 291, 353
Đureković, Damir 220, 385, 387, 388, 390, 395
Đureković, Gizela 384, 385, 387, 395
Đureković, Stjepan 207, 208, 220, 384, 385,, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395
Đurica, Petar 190
Eljuga, Vinko 220
Erceg, Ivan 441
Erceg, Miško 267
Erić, Rudolf 13, 22
Eror, Miloš 196, 199
Eršek, Vili 38

Eržen, Ivan 188
Eržen, Milan 204
Eškinja, Zvonimir 198
Eterović, Ante-Vili 165
Finlayson, Thomas 401
Fleković, Petar 369, 402
Flis, Drago 167, 177
Francetić, Jure 229
Franko, General 26
Franolić, Branko 418
Fraser, David 399
Friedman, Georges 409
Frka, Marinko 382
Frković, Ivica 16
Frković, Mate 16, 22, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 244
Fromm, Erich 409
Fuček, Bosiljka 331, 332, 337
Fuček, Branko 331, 332, 347
Fumić, Mirko 39
Furlić, Ivo 220
Gabelica, Ivan 38, 409, 410
Gabriš, Jan 188, 195, 197
Gačić, Vaso 206
Gajić, Dane 275, 284, 461
Gajski, Milko 410
Gal, Miro 76
Galešić, Ćiro 344, 343
Galić, Dujan 260
Galić, Ivan 263, 266, 313
Galić, Krešimir 197
Galić, Mirko 420
Garić, Milan 269
Garmaz, Ivo 277, 278
Gattini, Karin 383
Gaži, Pavle 195, 196, 387, 388
Genscher, Dietrich 390
Genscher, Hans-Peter 330
German (patrijarh) 161
Giška (Božović) 392, 393
Gladić, Nado 34, 35, 260
Glasnović, Željko 429
Glavaš, Danica 221
Glavaš, Ilija 38
Glibota, Ante 384

Gluhak, Milivoj 213
Glumičić, Marica 177
Goebel, Hartmut 349
Golob, Nace 177
Golob, Slavko 316
Golob, Stanko 37
Gorenc, Silvio 167
Goreta, Franjo 37, 93, 221, 248, 350, 352, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368
Gorjan, Bogo 167, 168
Gorski, Feliks 168
Gorski, Waltraud 276
Gošnjak Ivan 174
Gotal, Zvonko 235
Gotovac, Vlado 409
Graber, Božidar 198
Grabovac, Mirko 36, 221, 266, 267, 268, 269, 270, 303
Gračanin, Petar 185, 187, 188
Grahek, Zvonko 176
Granić, Ivan 315, 316, 317
Grapčanović, Hasan 214
Gravora, Mišo 199
Grba, Milan 199
Grgić, Mato 198
Grgić, Mirko 313, 314, 315
Grizelj, Stipe 257, 267, 268, 300, 301, 306
Grozdanić, Mladen 199
Gruber, Rudolf 309
Grubić, Ilija 325, 326
Grubić, Mate 237, 339
Grubišić, Jere 152, 175
Grubišić, Slavko 19, 48, 428
Gubić, Ilija 272, 273
Gudelj, Petar 425, 427, 441
Gulić, Petar 395
Gustinčić, Jurij 177
Guvo, Ivan 236
Habuš, Marica 265
Hadžijev, Libertin 280
Hale, Juta 366
Halilović, Fehim 170, 173, 206, 208, 237, 240, 451
Hamzić, Rasim 307
Hebrang, Andrija 229, 230, 231, 415, 416
Hefer, Stjepan 16, 19, 21

Herceg, Mirko 257
Herljević, Franjo 183, 184, 204, 206, 207, 208, 209, 212, 312, 313, 323, 348, 389, 393, 403, 445, 476
Hinić, Petar 35, 202, 282, 283, 298
Hitler, Adolf 55, 98
Hlevnjak, Ivan 220
Horvat, Đuro 38
Horvat, Vinko 195, 197, 199
Horvatić, Boro 271
Horvatić, Dubravko 319
Horvatić, Mato 168, 176
Hotić, Mesud 106
Hrkač, Božo 312
Hrkač, Miljenko 20, 301, 374
Hrvatin, Josip 419
Huber, Georg 359, 360, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371
Ilić, Andrija 16, 19, 20
Ilovar, Stjepan 278
Ivačić, Pero 177
Ivandić, Tomislav 260
Ivanišević, Mihovil Miho 312
Ivanišević, Mijo Braco 208, 312, 313, 324
Ivanković, Vlado 209, 357
Ivanović, Luka 198
Ivanović, Jasenko 198
Ivčec, Petar 71
Ivetić, Lino 199
Ivičević, Jozo 410
Ivić, Nikola 307
Jaeger, Claus 330
Jakaš, Dalibor 164
Jakaša, Ivo 260
Jakaša-Pavliček, Vida 260
Jakić, Anđelko 35
Jakić, Ivan 35
Janjić, Vlado 106, 236
Japundža, Milorad-Mića 167,169
Jarnjak, Ivan 437
Javorski, Mihajlo 164
Jazić, Živojin 177
Jelavić, Srećko 305, 308
Jelić, Branko 21, 22, 24, 60, 209,218, 219, 220, 221, 232, 244, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 285, 308, 309, 310, 311, 472
Jelić, Drago 278

Jelić, Ivan 24, 36, 202, 390, 391, 394
Jelić, Jozo 219
Jelić, Mile 219
Jelić, Šime 425
Jelić, Vlado 267, 268
Jelovica, Kazimir 211
Jeremić, Dragica 276
Ježina, Dragutin 171
Jilek, Dragan 220, 223, 229, 230, 231
Joksović, Branislav 175
Josipović, Petar 445, 446, 464
Jovanović, Božidar 439, 450
Jovanović, Dragi 231
Jovanović, Slaviša 396
Jovanović, Vaso 177
Jozak, Mate 208, 219, 311, 312
Jukić, Dinko 254, 374
Jukić, Ilija 56
Jukić, Ivan 71
Jukić, Mijo 477
Julius, Đuka 177
Jurak, Branko 169, 206, 237, 240, 242, 321, 322
Jurašinović, Tomislav 48, 260
Juratović, Andrija 230
Juričić, Josip-Krešo 196, 198
Jurić, Franjo 313
Jurić, Marija Zagorka 295
Jurić, Perica 427
Jurišić, Ivan 220
Jurišić, Mladen 220
Jurišić, Zvonimir 213
Jurkić, Vinko 320
Jurković, Jozo 93, 282
Kadunc, Maks 167, 178
Kajganić, Milan 409
Kajić, Pero 208, 312, 313
Kalanj, Marijan 446
Koncijanić, Viktor 38
Kantoci, Rudolf 219
Karačić, Kemal 313
Karadeglija, Stanko 208, 237, 240, 241, 257, 313
Karailo, Huso 286
Karaula, Marijan 395
Kardelj, Edvard 105, 175, 176, 182, 205

Kardum, Ante 280, 282
Kardum, Stanko 37
Katić, Stjepan 410
Katalenić, Josip 373, 374, 375
Katalinić, Kazimir 44, 45, 47, 51, 54, 64, 72, 373, 374, 375, 415
Kavran, Božidar 16, 229
Kelava, Božo 35
Kelava, Metod 202
Kepsy-Backman, Michele 421
Keškić, Vejsil 38
Kidrič, Zdenka 167
Kijac, Krsto 190
Kinkel, Klaus 390
Kissinger, Edvard 280
Klamuzin, Karmen 260
Klarić, Andrija 37
Klepec Anđelka 327
Klenjak, Mladin 177
Kljajić, Borka 347
Knez, Vinko 38
Knežević, Ante 37, 168
Koblenz, Brunhilde 244, 245
Kojić, Ivica 167
Kokić, Đure 219
Kokor, Tomislav 210, 313, 329, 357
Kokotović, Ilija 71
Kolak, Rudi 316, 318
Kolarec, Milan 196, 198
Kolendić, Antun 37, 180, 223
Kolić, Branka 381
Kolić, Mate 21, 220, 376, 381, 382
Koliševski, Lazar 212
Kolman, Stane 167
Koljanin, Vinka 360, 365, 366, 367
Komarica Zvonimir 176, 178, 410
Kopić, Marijan 239
Kopsa, Zlatko 425, 426
Korać, Vidan 290, 291
Kordić, Ivan 16
Kordić, Tahib 35
Kordusch 91
Korić, Alan 198
Korkut-Slatković, Mira 195, 420
Korpfmacher 264

Korsky, Ivo 42, 44, 45, 48, 68, 72, 79
Kos, Damir 474
Kos, Franc 167, 168
Koso, Alija 220
Kostanjšek, Davor 177
Kostić, Antun 21, 220, 376, 379, 380, 382, 396
Kostić, Dušan 177
Kovač, Ante 475
Kovač, Đuro 268
Kovač, Ivan 35
Kovač, Tomislav 404, 446
Kovačević, Ante 471
Kovačević, Božo 197
Kovačević, Mitar-Mujo 165
Kovačević, Tomo 384
Kovačić, Nikola 36, 247
Kovačić, Željko 260
Krajačić, Ivan Stevo 105, 167, 174, 175
Krajger, Mitja 167
Krajger, Sergej 167
Kralj, Albert 258
Kraljević, Luka 221, 396
Kraljević, Marijan King 179, 291, 425
Kraljević, Ursula 396
Krcić, Mia 178
Krebelj, Albin 232
Krilić, Ivica 230
Krivić, Josip 309
Križanović, Marko 198, 359, 371, 465, 470
Krnić, Dragan 211, 235, 268, 269, 271
Krnić, Dragoljub 198
Krnjević, Juraj 44, 55, 56, 59, 162, 163
Krsnik, Krešimir 368
Krstić, Miloš 177
Krstić, Slobodan 233
Krstić, Tomislav 35
Krstulović, Maksim 219
Kršan, Ivan 42
Krtalić, Dragica 256
Krtalić, Ilija 254
Krtalić, Janja 254
Krtalić, Josip 219, 254
Krtalić, Slavko 266
Krtalić, Stanko 266

Kuburaš, Irfan 191, 324, 325
Kučar, Zvonimir 220, 232, 262
Kuharić, Franjo 161, 319
Kuiš, Perica 178
Kulenović, Džafer-beg 16, 233, 263, 266
Kulenović, Jasmina 266
Kulenović, Nahid 20, 219, 233, 261, 263, 266, 271, 279, 313
Kulenović, Selma 266
Kunc, Drago 167
Kurelić, Zoran 198
Kusić, Toni 260
Kušan, Jakša 67, 68, 70, 76, 78, 79, 202, 260, 391, 392, 413, 414, 432, 469
Kuštra, Jozo 35
Kuvačić, Mate 442
Kvaternik, Dido 229, 230
Kvesić, Brana 470
Labaš, Danijel 396
Lah, Tone 167
Laličić, Dušan 168, 177,
Lang, Ivan 199
Lapčević, Adam 359, 360, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371
Lasić, Vjekoslav 202
Lasić-Gorankić, Ivan 204, 207, 267, 268, 303, 323, 324, 378, 389, 393, 402, 450, 453, 464, 470
Latin, Ivo 418
Latković, Radovan 81
Lauc, Krešo 303
Lauc, Stanko 304
Laušević, David 167
Laval, Jacques 421, 423
Ledić, Josip 93, 202
Lehotzky, Rudolf 398, 399, 400, 401
Leko, Vlado 39
Leković, Krsto 242
Letina, Šime 44, 51, 68, 69, 70, 72
Ličina, Đorđe 173, 180, 229, 230, 292
Lijić, Mijo 219
Lisac, Nikola 25
Lisak, Erih 16
Logarić, Slavko 35, 220
Logarušić, Vinko 202
Lončar, Bora 189
Lončar, Budimir 167, 176, 179, 180, 230
Lončar, Tomislav 197

Lončarević, Dragan 190
Lončarević, Saša 177
Lopandić, Sreten 214
Lopušina, Marko 164
Lovrić, Ilija 38
Luburić, Antun 429
Luburić, Tonči 172
Luburić, Vjekoslav Maks 20, 25, 170, 171, 172, 173, 208, 219, 235, 258, 259, 261, 272, 279, 309
Lucić, Zvonko 168, 177
Lukanović, Ilija 298
Lukić, Đuro 206, 210, 311, 442, 443, 445, 447, 450, 463464, 472, 473, 476
Lukić, Radomir 167
Lukić, Radosav 189
Lukšić, Marijan 199
Lun, Hrvoje 72, 75, 76, 78
Ljotić, Dimitrij 418
Ljubas, Ante 28, 202
Ljubas, Stipe 38
Ljubičić, Branislava 199
Ljubičić, Frane 418
Ljubičić, Goran 197
Ljubičić, Mate 418
Ljubičić, Nikola 57, 58, 105, 175, 390
Macukić, Franjo 375
Maček, Ivan 105, 167
Maček, Vladko 14, 55, 56
Madunić, Mladen 305
Majer, Krešo 168, 176, 178, 232
Majer, Ljubo 179
Majerski, Josip 380, 425, 426
Majić, Častimir 80
Majić, Franjo 93
Majstorović, Ilija 169
Majstorović, Milan 198
Majstorović, Ratomir 195, 198
Mamula, Branko 57, 58
Mandić, Branimir 321
Mandić, Milan 281
Mandić, Nikola 168,
Manfreda, Maks 206, 380, 442, 445, 448, 449, 450, 465, 467, 468, 476
Manojlović, Petar 300
Manolić, Josip 60, 429, 434, 435
Marčeta, Mićo 169, 206, 360, 402, 442, 443, 444, 445, 453, 466, 476

Maričić, Vid 171, 219, 257
Marić, Branko 171
Marić, Jure 29, 32, 42, 287, 295
Marin, Slobodan 446
Marinčić, Zdenko 42, 202
Markić, Mile 202,268
Marković, Ante 404
Marković, Josip 16
Marković, Tomislav 39
Marković, Vidan 190
Marković, Zlatan 410, 411
Markunović, Zoran 197
Markus, Zlatko 72, 73, 76, 77, 78, 80, 202
Martin, Eric 398, 399
Martinec, Božo 299
Martinez, David 232
Martinović, Nikola 219, 318
Martinović, Veselko 168, 177, 178, 293
Maruna, Boris 68
Marušić-Vilenica, Lovorka 402, 462, 465, 471
Marx, Karl 408
Maslić, Anđelko 205, 206
Masnov, Ivica 260
Mašić, Franjo 220
Mašina, Ivo 24, 244
Mašina, Krunoslav 60
Mašina, Veljko 24, 244
Matičević, Ivan 20, 39
Matić, Boško 267
Matić, Ivan 312
Matijašević, Milan 176
Matijević, Stipe 16
Matutinović, Čedomir 443, 466, 470
Matuzović, Ilija 375, 376
Mazurović 375
Mecanović, Ivan 419
Medić, Milan 357
Medić, Rafael 19, 20, 264
Medvidović, Stipe 35
Mehičić, Meho 16
Mehmed, Spaho 63247
Meratti, Jean 328
Merćep, Mate 220
Merđanić, Ragib 208, 445, 446, 464, 472

Merz, Ivan 222
Mesarović, Joco 177
Mesek, Stjepan 383
Mesić, Stjepan 434, 438, 439
Meštrović, Mate 61, 79, 81, 202, 390, 432
Meštrović, Želimir 325, 326
Meter, Mirko 375
Mičić, Tomislav 72, 73, 93, 202, 269, 270
Mićunović, Ratko 183, 323
Mićunović, Veljko 166, 176, 178
Mihajlović, Draža 55, 231
Mihalić, Ivan 219
Mihalić, Vlado 167
Mihaljević, Ivica 197
Mihaljević, Vlado 386
Miholić, Tomo 325
Mijatović, Anđelko 409
Mijatović, Cvijetin 317
Mijatović, Janko 93
Mijić, Ivan 37
Mijić, Marko 210, 211
Mikašinović, Branko 177
Mikić, Marijan 209
Mikić, Milan Mijo 313
Mikulić, Blago 25
Mikulić, Branko 61, 208, 451
Mikulić, Franjo 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 202, 220, 221, 383, 384, 415, 422
Mikulić, Stipe 207, 220
Milanović, Aleksandar 169, 323, 324
Milas, Ivan 434
Milas, Marko 477
Milatović, Mile 229
Milatović, Miodrag Milc 182
Milatović, Veljko 105, 176, 178
Milatović, Arso 176
Miletić, Ivan 93
Miletić, Vlado 38
Mileusnić, Živko 197
Miličević, Ante 39
Miličević, Budo 167
Miličević, Mate 219
Miličević, Nikola Beban 210, 220, 358
Milić, Dražen 429
Milić, Hasan 329

Milić, Joža 413
Milković, Antun 385
Milković, Zlatko 220
Miloš, Jovo 169, 206, 348, 453, 454
Miloš, Jozo 290, 291, 425
Miloš, Katica 395
Milošević, Slobodan 98
Milošić, Geza 60
Milotić, Mario 199
Milovanović, Savo 37, 248, 263, 358, 359, 369, 370, 371
Milović, Antun 404
Miljas, Ante 170, 173, 206, 237, 314, 318
Miljković, Icko 176
Minić, Miloš 212, 231
Mintas-Hodak, Ljerka 477
Miošević, Ivica 219
Mišetić, Stipan 267
Mišetić-Butarin, Vlado 304
Mišić, Vlatko 299, 300
Mišković, Ivan 174, 175, 205
Mišković, Milan 131, 476
Mišović, Petar 190
Mišović, Pjer 167
Mitić, Vlado 166
Močivnik, Ratko 167
Modrić, Marin 448
Mojsov, Lazar 180
Molnar, Aleksandar 384
Momić, Svetozar 199
Moškov, Ante 16, 55
Mravičić, Vinko 233
Mrkonjić, Nedeljko 219, 254
Mrša, Ivan 273
Mršić, Tomo 35
Mujagić, Kemal 284
Mulc, Vilim 195, 196, 404, 446
Müller, Josef (alias Miler, Josip) 334, 336, 337, 338, 346, 347, 350, 351
Munjas, Milan 383
Murat, Vlado 219
Musa, Vladimir 240
Musa, Vladislav 202
Mustač, Zdravko 167, 187, 188, 194, 196, 197, 386, 436, 455, 456, 465
Nađ, Kosta 236
Nagy, Božidar 222

Naletilić, Tereza 397, 398
Naletilić, Tomislav 202, 221, 397, 398
Napier Bloundt, James 398
Nedolić, Ante 220
Nekić, Milan 71
Nešić, Mile 170
Nevistić, Franjo 80
Nikezić, Marko 180
Nikolić, Vinko 70, 72, 77, 80
Nikšić, Anton 35
Nixon, Richard 418
Nišević, Darko 199
Nižić, Stanko 21, 202, 207, 220, 271, 373, 375, 376, 378, 379, 380, 382, 396
Novak, Jaroslav 199
Novak, Zvonko 404
Novaković, Ivica 221, 356, 357
Novaković, Miloš 231
Novaković, Tomislav (alias Perković, Josip) 338, 347, 348, 349
Nović, Sredoje 206, 270, 312
Novokmet, Slavko 379
Nožina, Ante 171
Numić, Selim 165
Oblak, Josip 32, 39
Obrtalj, Tomislav 208
Olujić, Aco 177
Oljača, Slavko 198
Oreb, Marko 198
Oreč, Josip 204, 337, 338, 339, 340
Orešćanin, Milanko 196, 198
Orlović, Branko 24, 35, 260
Oršanić, Ante 45
Oršanić, Ivan 42, 43, 45, 52
Ostojić, Mario 44
Ostojić, Mladen 267
Ostojić-Žutkić, Nikola 358
Ovadija, Nina 210
Ovčar, Ivica 465
Pačepa, Jon 169
Pajić, Veljko 197
Palfi, Nada 233
Palfi, Stjepan 233, 265
Palzer 346, 347, 348, 349, 350
Paparella, Ivo 421, 469
Paraga, Dobrosav 181

Pasecki, Branimir 384
Pašalić, Božo 36
Pašalić, Ivić 438
Pašić, Nikola 57
Pašti, Geza 24, 29, 32, 33, 36, 208, 210, 234, 235, 247, 248, 287, 358
Paulus, Mihajlo 271, 376, 377
Pavelić, Ante 16, 17, 19, 20, 21 ,43, 172, 218, 220, 223, 260
Pavičić, Bojko 178
Pavičić, Davor 197
Pavičić, Nikola 196, 199
Pavle, princ 179
Pavletić, Stjepan 383
Pavlica, Branko 168
Pavlić, Dunja 356
Pavlić, Vladimir 353, 354, 355, 356
Pavlović, Ferdo 306, 307, 308
Pavlović, Ludvig 38, 306
Pavlović, Mihael 196
Pećak, Smiljan 178
Pejić, Dragoslav 176
Pejić, Mladen 199
Pejović, Rade 183
Pekić, Pavle 105
Peleš, Momčilo 178
Pemić, Darinko 197
Penava, Nikola 220
Penava, Petar 93
Pendić, Branislav 167
Penezić, Slobodan Krcun 105, 166
Penić, Ivan 384
Peranić, Ante 258, 261
Peranić, Ivan 260, 261
Peranić, Luka 260
Peranić, Ljubo 260, 261
Peranić, Marija 260, 261, 262
Peranić, Miljenko Dabo 171, 221, 258, 259, 260, 261, 262
Peranić, Tonica 258, 261
Perić, Mariofil 267
Perišin, Ivo 212
Perković, Josip 188, 195, 196, 206, 269, 271, 277, 323, 331, 338, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 380, 381, 382, 394, 402, 403, 404, 438, 439, 442, 445, 452, 453, 454, 456, 461, 465, 470, 471, 472, 476
Perković, Krešimir 39
Perković, Stipe 198

Pernar, Anđelko 219, 260, 261
Perović, Pavle 325
Pešelj, Branko 56
Peškura, Franjo 317
Pešut, Đuro 196
Petković, Miro 209
Petranović, Anton 275
Petrarchi, Raffaele 296
Petric, Ante 413, 477
Petričević, Josip 206, 434, 476
Petričević, Jure 260
Petrić, Damir 474, 473
Petrović, Marijan 292
Pfuter, Erwin 348
Pijade, Moša 275
Pilar, Ivo 429
Piližota, Branko 196, 198
Pintarić, Franjo 35, 36
Pivčević, Ladislav 198
Plachetka, Barbara 37, 373
Planinc, Milka 58, 173, 390, 418, 451, 476
Plavšić, Biljana 206
Pletikosa, Branko 347, 357
Podrug, Branko 39, 210
Popović, Andrija 428, 431, 433, 438
Popović, Jovo 19, 184
Popović, Koča 236
Popović, Milan 330
Popović, Momčilo 264, 330
Popović, Zoran 197
Posehenrieder, Hildegard 362
Praher, Brigitte 366
Prates, Krunoslav 277, 380, 394
Prežihov, Voranc 167
Primorac, Ranko 28
Primorac, Ante 316
Prka, Mato 257, 380
Prlić, Ivan 38
Prlja, Aleksandar 177
Prodan, Ivan 236
Prokić, Pile 178
Prošlić, Husein 310, 311
Protulipac Ivan 42 , 219, 221
Prpić, Mate 20, 39

Prskalo, Rudolf 25
Pšeničnik, Srećko 19
Račan, Ivica 419, 476
Radica, Bogdan 70, 80
Radić, Antun 162, 163
Radić, Jure 436
Radić, Marija 55
Radić, Stjepan 17, 43, 54, 55, 56, 162, 163, 274, 437
Radišić, Vinko 297
Radman, Miroslav 319, 320
Radović, Miroslav 189
Radović, Rafael 236
Rađa, Tihomil 245, 260
Rafaj, Dragutin Drago 184, 190, 193, 210
Rafajlovski, Boro 177
Rajković, Kazimir 380
Rajnović, Željko 197
Rakić, Boško 372
Rakić, Milan 199
Ranković, Aleksandar 105, 166, 176, 180, 210, 218,231, 236, 292, 316, 475
Rapaić, Milan 197
Raspudić, Antun 39
Rašić, Stojan 421, 449, 475
Rauković, Momir 189
Ražnjatović, Željko Arkan 217, 218, 394, 395, 467
Rebić, Markica 434
Rebić, Đuro 237, 239
Rebrina, Tomislav 25, 202
Redžepagić, Derviš 232
Relić, Zlatko 199
Remeta, Spaso 316
Ristivojević, Dragiša 167
Ritoša, Aldo 196, 199
Rkman, Milan 197
Robić, Ivo 176, 177
Rogić, Luka 297
Rogić, Marijan 297, 326
Roglić, Marko 229
Roguljić, Mladen 197
Rojnica, Ivo 70, 274
Rolović, Vladimir 25, 165, 182, 210, 323
Rosen 277, 283
Roso, Ante 428
Rubić, Petar 413

Rudež, Marijan 220
Rukavina, Danijel 446, 472
Rukavina, Ivan 277
Rukavina, Juco 261, 415
Rukavina, Mile 20, 171, 219, 257, 261, 266, 279
Rukavina, Milivoj 287
Rukavina-Šain, Milan 388
Rullman, Hans Peter 232, 311
Rumora, Ivan 68
Rupčić, Ilija 341, 334
Rupčić, Vladimir 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 347
Rus, Zvonko 178
Sadecki, Slavko 213
Sadloir, David 64
Saganić, Gvido 392, 469
Salihbegović, Hrusto 266
Samonikov, Borče 167
Sandžaktarović, Avdo 209
Saračević, Irfan 313
Sarić, Ante – Toni 32, 37, 202
Savičević, Zoran 53,169, 189, 400
Scharf, Sibylle 348, 349
Schleyer, Hanns-Martin 75
Schmidt, Helmut 76
Schwartz, Mladen 202
Sečan, Vladimir 21, 373, 374, 375
Sedlo, Tomislav 60, 209, 210, 429, 432
Seetanah, Rajendranath 400
Sekula, Anica 467
Sekula, Luka 463, 464, 467, 474
Sekulović, Mališa 177
Senić, Josip 29, 32, 33, 35, 37, 219, 248, 287, 288, 289, 291, 292, 293, 294, 298, 311, 358, 410
Severinac, Marijan 384
Sibinović, Momčilo 177, 178
Sievert 280, 281, 282, 283, 284
Simčić, Ico 213
Sindičić, Boža 277
Sindičić, Ivan 277
Sindičić, Vinko 204, 275, 277, 278, 279, 281, 288, 293, 294, 296, 300, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 439, 445, 446, 447, 449, 450, 452, 454, 455, 457, 460, 462, 465, 467, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475
Sirotković, Jakov 213
Skelo, Tomislav 260

Skrbin, Jadranko 202
Skrbin, Janko 61, 73, 76, 414
Sladić, Jandrija 199
Slijepčević, Uroš 316
Smokvina, Bruno 198, 452
Smolčić, Anto 93
Smolčić, Ivan 93
Soče, Branko 210
Soldić, Antun 337
Soldo, Lovro 305
Sopta, Marin 298
Sopta, Vice 245, 316
Soraić, Mladen 316
Spasić, Božidar 180, 186, 187, 371, 372, 388, 393, 394, 397
Spasojević, Soka 197
Sprečkić, Ilija 329
Srdoč, Davor 447
Sršen, Krešimir 195, 198
Stahl 278
Staljin, Josip Visarionovič 56, 411
Stambolić, Petar 212
Stanić, Ilija 169, 170, 171, 172, 173, 208
Stanić, Veselin 270
Stanić, Vinko 170
Stanišić, Ratomir 233, 234, 264, 265
Stankerić, Branko 199
Stanković, Đuro 167
Stanković, Mićo 169
Stanković, Vladimir 396
Starčević, Ante 17, 43, 46, 47, 53
Starčević, Darko 195, 196
Starčević, Petar 199
Steer, Brian 401
Stefanović, Nenad 231
Stefanović, Svetislav-Ćeća 105, 166
Stepinac, Alojzije 42, 84, 162, 285
Stevović, Mihajlo 167
Stipetić, Vera 69
Stojanović, Stevo 198
Stojanović, Žarko 177
Stojčević, Stanko 211
Stojić, Rade 31, 39
Stričević, Zvonko 199
Studen, Miroslav 197

Sudar, Drago 18, 47, 202, 221, 371, 372, 373, 418
Supek, Ivan 319
Supilo, Franjo 13
Sušanj, Davorin 447, 450
Sušić, Lovro 16
Svilar, Ilija 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344
Šakić, Dinko 25, 26, 210
Šakić, Tomislav 210
Šanjek, Franjo 413
Šarac, Dane 20, 36, 37, 202, 208, 209, 221, 299, 300, 321, 323
Šarčević, Mato 93
Šarić, Neda 72, 79
Šarinić, Ivo 16
Šašić, Jeftimije 105, 175
Ščukanec, Dragutin 412
Šećer, Goran 220
Šehović, Ahmet 214
Šehović, Mance 261
Šeks, Vladimir 434
Šenoa, August 305
Šeparović, Miroslav 455
Šešlija, Blagoje 316
Šetka, Branko 202
Ševo, Stjepan 39, 219, 282, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 453
Ševo, Tatjana 39, 219 292, 293, 294, 295
Šijan, Koviljka 197
Šiljegović, Boško 236
Šimek, Ivan 395
Šimić, Krešo 305
Šimić, Mirko 219
Šimović-Rusov, Ante 268
Šimundić, Angelika 247
Šimundić Ivan 248
Šimundić, Ljubomir 248, 252
Šimundić, Marijan 36, 219, 235, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 310, 358
Šimundža, Ika 197
Šimunđa, Petar 196
Šimunović, Ivica 210, 308, 309, 310, 311, 362
Šimunović, Stevo 309
Šimurina, Srećko 196, 212, 239, 240, 287, 288, 292, 360, 442, 443, 445, 447, 449, 450, 452, 465, 466, 472
Škoro, Milan 214
Škrinjarić, Miro 235, 260, 282, 284
Šoljić, Ante 292

Šonje, Marija 259
Šonje, Tonka 262
Šos, Franjo 35
Špika, Marinko 381
Špiljak, Mika 390
Špiljak, Vanja 385, 390
Štajduhar, Slavko 260, 364
Štajduhar, Vlado 198
Štalcar, Andrija 199
Štedul, Nikola 80, 81, 95, 153, 202, 221, 398, 399, 401, 402, 404, 453, 454, 456, 458, 470
Štier, Ivan 25
Štimac, Zvonko 220
Šubašić, Ivan 55
Šuljak, Dinko 61, 70, 72, 77
Šušak, Gojko 434, 437, 438, 439, 472
Šušak, Željko 356
Šušnjara, Dominik 202
Šuvar, Stipe 58
Tador, Rafael 176
Talić, Pero 195
Tanasković, Dragiša 313
Tanović, Radoš 190
Tanjević, Boško 210
Tapšanji, Dražen 39
Tatalović, Milan 234, 311
Teskera, Vlado 35
Tica, Berto 268
Tintor, Branko 177
Todorić, Ante 384
Todorović, Peko 179
Todorović, Slobodan Bata 169, 177
Tolić, Branko 441
Tolić, Ilija 32, 39, 234
Tolj, Krešimir 20, 171, 219,257, 258
Tomašević, Bato 178
Tomenić 236
Tomić, Lazo 254
Tomić, Rudi 414
Tomić, Srećko 414
Tomić, Trpimir 357
Tomić, Viktor 230, 231
Tominac, Petar 219
Tomulić, Velimir 60

Topalović, Davor 260
Torbar, Josip 59
Trajkovski, Duško 189
Trajkovski, Stanko 189
Traživuk, Branko 195, 196
Trešnjić, Milan 164, 179
Tripalo, Miko 292
Trošt, Rade 167, 177
Tršić, Pero 316
Trumbić, Ante 13
Trutin, Ivan 189
Tuđman, Franjo 18, 39, 100, 157, 395, 410, 412, 415, 416, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 455
Tuđman, Miroslav 434, 435
Tuksor, Anđelka 328
Tuksor, Ivan 21, 220, 327, 328, 373
Turić, Gordana 217, 298
Turk, Franjo 35, 202, 248, 282, 283, 358
Ugrčić, Jovo 386
Unković, Milan 316
Ursa, Hrvoje 35, 172, 219, 256
Uvanović, Jure 298
Uzelac, Antić 316
Uzelac, Ilija 179
Uzelac, Zlatko 195, 196, 213, 442, 474, 476
Vardžinski, Tode 176
Varoš, Miroslav 24, 234, 243, 261
Vasilj, Zvonko 210
Vasiljevič, Tiškov Timofejev Arseni 105
Večerina, Dafinka 427
Vegar, Mile 304
Vegar, Nediljko 301, 306
Vegar, Pavle 38, 301, 302, 304, 306, 308
Vejvoda, Ivo 179
Velagić, Teufik 390
Velebit, Vladimir 178
Venišek, Milan 167
Veselica, Marko 47, 410
Vidović, Mirko 202
Vidović, Nikola 221
Vidović, Predrag 197, 199
Vidović, Slobodan 197
Višek, Stjepan 197
Višnar, Fran 107

Višnić, Milenko 199
Višnjić, Đorđe 197
Vladimirovič, Burtakov Saveli 105
Vlasnović, Mirko 38
Vrančić, Vjekoslav 16, 21, 66, 72, 279
Vouk, Stanko 198
Vratuša, Antun Vran 164, 167, 176
Vrdoljak, Ante 434, 438
Vreća, Risto 196, 198
Vrhovec, Josip 177, 180, 211, 389, 390
Vrlić, Ilija 268
Vučić, Ilija 219, 320
Vučić, Ivan 220
Vučković, Franjo 197
Vučković, Jovo 189
Vugrinec, Franjo 195, 196, 197, 321, 325, 326, 446
Vujanić, Mirko 198, 427, 466
Vujčić, Mato 285
Vujević, Jozo 36
Vujica, Stanko 61, 67, 68, 70
Vujičević, Ivan 25, 26
Vujnović, Milan 199
Vukadinović, Zoran 190
Vukelić, Filip 56
Vukić, Ante 20, 221, 271, 282, 391
Vukman, Marinko 298
Vukoja, Milan 256, 257
Vukojević, Ferdo 410
Vukojević, Rade 268, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308
Vukojević, Vice 217, 409, 410, 412, 432, 434, 436, 437, 471
Vukota, Pero 274
Vukotić, Jovo 105
Vukušić, Bože 434, 435, 436
Vuletić, Mijat 105
Vurdelja, Dragoljub 177
Vušurović, Nino 183, 208, 395
Vutuc, Mirko 231
Wagner, Karlo 231
Ward McEwan, Derek 401
Ward, Joan 398
Wendt, Brynolf 325
Woods, Elisabeth 398
Zagajski, Đuro 21, 220, 382, 383
Zatović, Miro 176

Zdovc, Edvin 342, 343
Zdrilić, Stanko 39
Zec, Ranko 164, 176
Zecchinel, Jean-Franco 296
Zečević, Dušan 322
Zelić, Blagoje 197, 326, 360, 367, 368, 370, 371, 373, 381, 427, 428, 439, 445, 446, 448, 449, 450, 453, 454, 459, 460, 461, 462, 464, 466, 467, 470, 474, 475, 476
Zemljarić, Janez 169
Zgonjanin, Duško 209, 210, 211, 269, 312, 329
Znaor, Ante 219,254
Znidarčić, Lav 239,243
Zorc, Slavko 167
Zore, Boris 189
Zorić, Nedeljko 176, 268
Zorkin, Mladen 59
Zovko, Vlado 268
Zubak, Krešimir 211
Zulić –Jilek, Anka 221
Žanko, Miloš 161
Žarković, Gojko 164, 168
Žarković, Lazo 177
Žarković, Vidoje 212
Žeger, Zvonimir 197
Žujović, Zoran 177
Župan, Milan 220
Župan, Vladimir 35

IZVORI I LITERATURA:

Knjige:

Agee, Philip: *CIA – dnevnik jednog agenta*, "Globus" – Zagreb 1975.;
Antić, Ljubomir: *Hrvati u Južnoj Americi*, "Stvarnost" – Zagreb 1991.;
Aust, Stefan: *Maus - ein deutscher Agent*, "Hoffman und Campe" - Hamburg 1988.;
Schmidt-Eenboom, Erich: *Der Schattenkrieger – Klaus Kinkel und BND*, "ECON" - Duesseldorf 1995.;
Bauer, Ernest: *Život je kratak san*, "Knjižnica Hrvatske revije" – Muenchen/Barcelona 1986.;
Bekić, Darko: *Jugoslavija u hladnom ratu*, "Globus" – Zagreb 1988.;
Beljo, Ante: *YU – Genocid*, Sudbury 1985.;
Bilandžić, Dušan : *Hrvatska moderna povijest*; "Golden marketing" – Zagreb 1999.;
Bilušić, Josip: *HORA Zadar 1974. - montirani proces UDB-e*, "Dawson-Drežnjak" - Zagreb 1999.;
Bobetko, Janko: *Sve moje bitke*, "Vlastita naklada" – Zagreb 1996.
Boras, Florijan: *Spomenica ljubuškim žrtvama*, "Općinsko vijeće Ljubuški" - Ljubuški 1998.;
Bulatović, Miodrag: *Ljudi s četri prsta*, "BIGZ" – Beograd 1987. (deseto izdanje);
Bušić, Bruno: *Hrvatski ustaše i partizani*, "Hrvati iz Vancouvera" - Washington 1979.;
Bušić, Bruno: *Jedino Hrvatska*, "Ziral" – Toronto/Zuerich/Roma/Chicago 1983.;
Bušić, Bruno: *Svjedok pomirbe*, "Udruga hrvatskih branitelja dragovoljaca domovinskog rata" – Zagreb 1995.;
Bušić, Julienne Eden: *Ljubavnici i luđaci*, "Znanje" - Zagreb 1995.;
Ciliga, Ante: *Sve i odmah*, "Hrvatski list" – Mainz/Washington/Toronto/Lund/Zagreb 1988.;
Čizmić, Ivo: *Povijest Hrvatske bratske zajednice*, "Golden marketing" – Zagreb 1994.;
Čolaković, Rodoljub: *Kazivanje o jednom pokoljenju*, "Svjetlost" – Sarajevo 1972.;
Ćorić, Šimun Šito: *45 hrvatskih emigrantskih pisaca*, "Sekcija DHK i Hrvatskog centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu" - Zagreb 1991.;
Dabčević Kučar, Savka: *'71. - Hrvatski snovi i stvarnost*, "Inrepublic" – Zagreb 1997.;
Dan, Uri: *Mossad – 50 godina tajnog rata*, "Naklada Jurčić" – Zagreb 1999.;
Đilas, Milovan: *Vlast*, "Naša reč" – London 1983.;
Đureković, Stjepan: *Slom ideala*, "Internationale Books" - SAD 1983.;
Grubišić, Slavko: *Nad ponorom pakla*, "Hrvatsko društvo političkih zatvorenika" - Zagreb 2000.;
Hoxha, Enver: *Die Titoisten*, "8 Nentori" - Tirana 1983.;
Jareb, Jere: *Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*, "Naklada Mirko Šamija" - Cleveland 1982.;
Jareb, Jere: *Pola stoljeća hrvatske politike*, "Institut za suvremenu povijest" – Zagreb 1995. (pretisak);

Jelić-Butić, Fikreta: *Hrvatska seljačka stranka*, "Globus" – Zagreb 1983.;
Jurčević, Josip / Šakić, Vlado / Vukušić, Bože: *Bruno Bušić – branitelj hrvatskoga identiteta*, "Hrvatska uzdanica" – Zagreb 2001.;
Knightley, Phillip: *Die Geschichte der Spionage im 20. Jahrhundert*, "Scherz Verlag" – Bern/Muenchen/Wien 1989.;
Kolendić, Antun: *Iza jednog atentata*, "Znanje" – Zagreb 1977.;
Kotnik, Josip: *Svi umiru jednako*, "Globus" – Zagreb 1990.;
Krizman, Bogdan: *Pavelić u bjekstvu*, "Globus" – Zagreb 1986.;
Krstanović, Željko: *Pazi, neprijatelj prisluškuje*, "Inžinjerski školski centar JNA" - Karlovac 1987.;
Kušan, Jakša: *Bitka za Novu Hrvatsku*, "Otokar Keršvani" - Rijeka 2000.;
Laušić, Ante / Anić, Josip: *Južna Afrika i Hrvati*, "Institut za migracije i narodnosti" – Zagreb 2000.;
Leljak, Roman: *Sam protiv njih*, "Založba za alternativno teorijo" - Maribor 1990.;
Ličina, Đorđe: *Svjedoci vremena*, "Centar za informacije i publicitet" – Zagreb 1983.;
Ličina, Đorđe: *Šifra 777*, "Centar za informacije i publicitet" – Zagreb 1983.;
Ličina, Đorđe: *Roverova braća*, "Centar za informacije i publicitet" – Zagreb 1987.;
Ličina, Đorđe: *Dvadeseti čovjek* (deveto izdanje), "Centar za informacije i publicitet" – Zagreb 1988.;
Lopušina, Marko: *Ubij bližnjeg svoga I*, "Nip TV Novosti" - Beograd 1995.;
Lopušina, Marko: *Ubij bližnjeg svoga II*, "Narodna knjiga Alfa" - Beograd 1997.;
Lun, Hrvoje: *Revolucija i sloboda*, "Plamen" – New York 1978.;
Maček, Vladko: *Memoari*, "HSS" – Zagreb 1992.;
Marković, Marko: *Operacija Pitagorin poučak*, "Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništva" - Zagreb 1999.;
Masterman, John C.: *Kontrašpijunaža u ratu*, "Globus" – Zagreb 1991.;
McKnight, David: *Australia's spies and their secrets*, "Allen & Unwin Pty Ltd" – St. Leonards 1994.;
Meštrović, Ivan: *Uspomene na političke ljude i događaje*, "Matica Hrvatska" – Zagreb 1969.;
Milatović, Mile: *Slučaj Andrije Hebranga*, "Kultura" – Beograd 1952.;
Milovanović, Nikola: *Kroz tajni arhiv Udbe*, "Sloboda" - Beograd 1986.;
Musa, Vladimir: *U Titovim kandžama*, "Vlastita naklada" - Muenchen 1973.;
Neuberger, Guenter / Opperskalski, Micheal: *CIA in Westeuropa*, "Lamuv Verlag" – Bornheim-Merten 1982.;
Odić, Slavko / Komarica, Slavko: *Partizanska obavještajna služba*, "Centar za informacije i publicitet" – Zagreb 1988.;
Pabst, Wolfgang: *Du sollst schoen langsam sterben*, "MC Wolf" - Herne 1982.;
Pavličević, Dragutin: *Povijest Hrvatske*, "Naklad PIP Pavičić" – Zagreb 2000.;
Payne, Ronald: *Mossad – Israels geheimster Dienst*, "Verlag Straube" – Erlangen/Bonn/Wien 1991.;
Peranić, Miljenko Dabo: *Pogibija generala Luburića*, "Drina-Press" - New York 1984.;
Petričević, Jure: *Die Menchenrechtsverletzungen in Jugoslawien*, "Verlag Adria" – Brugg 1978.;

Prpić, Jure: *Hrvati u Americi*, "Hrvatska matica iseljenika" – Zagreb 1997.;
Prusac, Ivan: *Tragedija Kavrana i drugova*, "Vlastita naklada" - Salzburg 1967.;
Prusac, Ivan: *Akcija Deseti Travanj*, "Vlastita naklada" - Salzburg 1989.,
Radelić, Zdenko: *Hrvatska seljačka stranka 1941. – 1950.*, "Institut za suvremenu povijest" - Zagreb 1996.;
Radica, Bogdan: *Živjeti – nedoživjeti*, "Knjižnica Hrvatske revije" – Muenchen/ Barcelona 1984.;
Rebić, Đuro: *Špijuni na tekućoj vrpci*, "Centar za informacije i publicitet" – Zagreb 1990.;
Rojnica, Ivo: *Susreti i doživljaji*, "Knjižnica Hrvatske revije" - Muenchen/Barcelona 1983.;
Rover, Srećko: *Svjedočanstva i sjećanja*, "Protektor" – Zagreb 1995.;
Rudež, Marijan: *Politička znanost*, "Hrvatski list" – Washington 1980.;
Rullmann, Hans Peter: *Mordauftrag aus Belgrad*, "Ost-Dienst" - Hamburg 1990.;
Spasić, Božidar: *Lasica koja govori*, "Milenium 2000" - Beograd 2000.;
Sudar, Drago: *Coming of Age in Titi's Prisons*, "Mosor Pibliching Co., Inc" – Los Angeles 1987.;
Šljivac, Mirko: *Prof. Vjenceslav Čižek - Ein Mensch, Denker und Maertyrer*, "Hrvatsko republikansko društvo" – Berlin 1980.;
Tadić, Pero: *Bosna koje nestaje*, "Tin Ujević" - Zagreb 1999.;
Tripalo, Mika: *Bez kompromisa*, "Naprijed" – Zagreb 1969.;
Tuđman, Franjo: *Die Nationalitaetenfrage im heutigen Europa*, "Bokatron" - Soedertaelje 1986.;
Turić, Gordana: *U temelju kamen*, "Zaklada Hrvatskog zavjetnog križa" - Zagreb 2000.;
Ulfkotte, Udo: *BND – Verschlusssache*, "Wielhel Heynee Verlag" – Muenchen 1998.;
Veselica, Marko: *Die Tokrankheit Jugoslawiens – Die Kroatische Frage*, "Karl-Heinz Aldag" -Hamburg 1980.;
Vidović, Mirko: *Sakrivena strana mjeseca*, "Knjižnica Hrvatske revije" - Muenchen/ Barcelona 1978.;
Višnar, Fran: *Špijunaža i kontrašpijunaža*, "Alfa" - Zagreb 1991.;
Voslensky, Michael S.: *Nomenklatura*, "Verlag Fritz Molden" - Wien/Munchen/ Zurich/Innsbruk 1980.;
Zolling, Herman / Hoene, Heinz: *Pullach intern – General Gehlen und die Geschichte des Bundesnachrichtendienstes*, "Hoffmann und Campe Verlag" – Hamburg 1971.;
Žunec, Ozren / Domišljanović, Darko: *Obavještajno-sigurnosne službe Republike Hrvatske*, "Naklada Jesenski i Turk" - Zagreb 2000.;

Publikacije:

Babić, Ivan: *Jugoslavija? Za Srbe? – Da! Za Hrvate? – Ne!*, "Hrvatska revija" – Muenchen/Barcelona 1978.
Korsky, Ivo: *Pet razgovora o Hrvatskoj*, "Hrvatska republikanska zajednica" – Zagreb 1992.;

Krnjević, Juraj: *Samo hrvatska država*, "Hrvatska seljačka stranka" – London 1981.;
Lučić, Ivan: *Sigurnosno obavještajne službe u Bosni i Hercegovini*, zbornik "Nacionalna sigurnost i budućnost" - Zagreb 2001.;
Meštrović, Mate: *U borbi za Hrvatsku*, "Hrvatsko narodno vijeće" – Stuttgart 1986.;
Meštrović, Mate: *U velikoj Srbiji nema mjesta za Hrvatsku*, "Hrvatski put" – Toronto 1989.;
Štedul, Nikola: *Žrtve OZN-e i UDB-e u inozemstvu*, zbornik "Hrvatski žrtvoslov" - Zagreb 2000.,
Vukušić, Bože: *Rat UDBA-e protiv hrvatske emigracije*, zbornik "Budućnost iseljene Hrvatske" – Zagreb 1988.;

Elaborati:

Andrić, Adolf: *Osvetnici Bleiburga – priručnik za vođenje hrvatske gerile* (drugo izdanje), iseljeništvo 1974.
Dolničar, Ivan: *Sprega spoljnjeg i unutrašnjeg neprijatelja u vođenju specijalnog rata protiv naše zemlje*, "Narodno sveučilište grada Zagreba" – Zagreb 1976.;
Gabriš Jan / Perković, Josip: *Služba državne sigurnosti RSUP-a SRH u vremenu 1980. - 30. svibnja 1990. godine (rekonstrukcija)*, izdavač nepoznat - Zagreb 1997.;
Ritoša, Aldo: *Obavještajno-sigurnosni sistem Francuske*, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove / Služba državne sigurnosti" – Zagreb 1988.;
Roso, Zvonimir: *Informativni razgovor i intervju*, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove" – Zagreb 1988.;
Vidović, Slobodan: *Obavještajni sigurnosni sistem SAD i Velike Britanije*, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove / Služba državne sigurnosti" – Zagreb 1987.;
Vugrinec, Franjo: *Idejno-političko osposobljavanje Saveza komunista u organima unutrašnjih poslova SR Hrvatske*, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove" – Zagreb 1984.;
Terorističke i špijunske akcije protiv FNRJ, "Društvo novinara NR H" - Zagreb 1948.;
Akcija 'Bosna 79' – registar mjera, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove / Služba državne bezbjednosti" - Sarajevo 1979.;
Bezbednost – udžbenik za bezbedosnu obuku u vojnim školama JNA – "Savezni sekreterijat za narodnu odbranu – Uprava bezbednosti" – Beograd 1981.;
Hrvatsko narodno vijeće, "Savezni sekreterijat za unutrašnje poslove" - Beograd 1982.;
Hrvatsko revolucionarno bratstvo, "Savezni sekreterijat za unutrašnje poslove" - Beograd 1984.;
Operativni glasnik određenih jugoslavenskih državljana, " Savezni sekreterijat za unutrašnje poslove" - Beograd 1985.;
Aktivnost neprijateljske emigracije prema zemlji u 1985. i 1986. godini, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove / Služba državne sigurnosti" - Zagreb 1987.;
Pregled emigranata i bezbjedosno interesantnih građana iz SRBiH – vlasnika ugostiteljskih i drugih objekata u inostranstvu, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove / Služba državne bezbjednosti" - Sarajevo 1988.;

Hrvatski državotvorni pokret, "Republički sekreterijat za unutrašnje poslove / Služba državne bezbjednosti" - Sarajevo 1989.;
Hrvatski državotvorni pokret, "Savezni sekreterijat za unutrašnje poslove" – Beograd 1985.;
Monografija o jugoslavenskoj neprijateljskoj emigraciji u Australiji, "Savezni sekreterijat za unutrašnje poslove"- Beograd 1984.;
Monografija o neprijateljskoj emigraciji u Španiji, "Savezni sekreterijat za unutrašnje poslove" - Beograd 1984.
Institut za strategijska istraživanja Maršal: *Jugoslavenska neprijateljska emigracija*, "Centar oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije 'Maršal Tito'" – Beograd 1989.;
Suština, uzroci i ocene napada na koncepciju ONO i posebno JNA, " Savezno izvršno veće" - Beograd 1989.;
Izvješće Vijeća za utvrđivanje žrtava državnog terora u inozemstvu Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava o radu od 28. 4. 1992. do 15. 9. 1999., Zagreb 1999.;
Dosijei Udbe o hrvatskoj emigraciji iz BiH-a 1977. g., "Bonitas"- Prozor/ "Laus" - Split, 2000.;
Hrvati i drugi neprijatelji SRF Jugoslavije, "Bonitas" - Prozor/ "Laus" - Split 2000.;

Ostali izvori:

Bušić, Marko / Toth, Željko: Grob Bruna Bušića na zagrebačkom Mirogoju/Bruno Bušić – život za Hrvatsku, "Hrvatski iseljenički zbornik/Hrvatska matica iseljenika" – *Zagreb 1999.;*
Popović, Andrija: *Bruno Bušić – život, djelo i mučko ubojstvo*, scenarij za video – film, Zagreb 1992.;
Vujić, Anka: *Likvidacije hrvatskih emigranata*, feljton u tjedniku "Zora" od 17. 5. – 28. 12. 1995., Zagreb 1995.;
Vukušić, Bože: *Bruno Bušić – život, djelo, mučko ubojstvo i politička ostavština*, časopis "Državnost" – Zagreb 1999.;
Vukušić, Bože: *Rat Udbe protiv hrvatske emigracije*, feljton u tjedniku "Danas" od 9. 2. – 30. 3. 2001., Mostar 2001.;
Video-film Ante Bruno Bušić – hrvatski borac za slobodu, HRT – Zagreb 1999.;
Hrvatska republikanska stranka: *Načela HRS-a* – Buenos Aires 1951.;
Hrvatsko revolucionarno bratstvo: *Temeljna načela* - Australija 1961.;
Hrvatski narodno otpor: *Ustavna i programska načela* – Španjolska 1977.;
Hrvatski oslobodilački pokret: *Poslovnik HOP-a* – Chicago 1977.;
Hrvatsko narodno vijeće: *Ustav HNV-a* - New York 1978;
Hrvatski državotvorni pokret: *Politički program HDP-a* - Mannheim 1990.;
Narodne novine SRH, Zagreb 1945. – 1990.;
Službeni list SRBiH, Sarajevo 1945. – 1990.;
Službeni list SFRJ, Beograd 1945. – 1990.

Tiskovna glasila:

Arena, tjednik, Zagreb;
As, tjednik, Sarajevo;
Badische Nachrichten, dnevnik, Karlsruhe;
Borba, dnevnik, Beograd;
Bundeskriminalblatt, tjednik, Wiesbaden;
Croacia, mjesečnik, Buenos Aires;
Daily Mail, dnevnik, Johannesburg;
Danas, tjednik, Zagreb;
Danas, tjednik, Mostar;
Danica, mjesečnik, Chicago;
Der Spiegel, tjednik, Hamburg;
Deutsche Zeitung, dnevnik, Muenchen;
Die Welt, dnevnik, Bonn;
Die Zeit, dnevnik, Hamburg;
Duga, tjednik, Beograd;
Expres Politika, dnevnik, Beograd;
Feral Tribune, tjednik, Split;
Francee Soir, dnevnik, Pariz;
Frankfurter Allgemeine Zeitung, dnevnik, Frankfurt;
Glas Slavonije, dnevnik, Osijek;
Globus, tjednik, Zagreb;
Hrvatica, mjesečnik, Chicago;
Hrvatska budućnost, mjesečnik, Los Angeles;
Hrvatska Domovina, mjesečnik, Hamburg;
Hrvatska država, mjesečnik, Muenchen;
Hrvatska gruda, mjesečnik, Madrid;
Hrvatska revija, tromjesečnik, Muenchen/Barcelona;
Hrvatska sloboda, mjesečnik, Glenroy/Australija;
Hrvatski glasnik, mjesečnik, Johannesburg;
Hrvatski list, mjesečnik, Meinz;
Hrvatski put, mjesečnik, Toronto;
Hrvatski tjednik, tjednik, Melbourne;
Hrvatski vjesnik, tjednik, Melbourne;
Hrvatsko pravo, mjesečnik, Valencia;
Il Corriere di Trieste, dnevnik, Trst;
Imperijal, tjednik, Zagreb;
Jutarnji list, dnevnik, Zagreb;
Križarska straža, povremenik, Zagreb;
Kroatische Berichte, tromjesečnik, Meinz;
Kronika, povremenik, Los Angeles;
La Voce libera, dnevnik, Trst;
Le Figaro, dnevnik, Pariz;

Le Matin, dnevnik, Nica;
Le Monde, dnevnik, Pariz;
Le Progers, dnevnik, Lyon;
Mladina, tjednik, Ljubljana;
Nacional, tjednik, Zagreb;
Narodna armija, mjesečnik, Beograd;
Nedjeljna Dalmacija, tjednik, Split;
Nezavisna država Hrvatska, mjesečnik, Toronto;
Nice Matin, dnevnik, Nica;
Nin, tjednik, Beograd;
Nova Hrvatska, dvotjednik, London;
Novi list, dnevnik, Rijeka;
Obrana, mjesečnik, Valencia;
Obzor, tjednik, Zagreb;
Oslobođenje, dnevnik, Sarajevo;
Ost Dienst, mjesečnik, Hamburg; "Otpor", mjesečnik, Chicago;
Politički zatvorenik, mjesečnik, Zagreb;
Poruka Slobodne Hrvatske, povremenik, Bern.
Registro National de la propiedad Intectual, dnevnik, Buenos Aires;
Republika Hrvatska, tromjesečnik, Buenos Aires;
Rheinische Post, dnevnik, Duesseldorf;
Slobodna Dalmacija, dnevnik, Split;
Slobodni tjednik, tjednik, Zagreb;
Start, tjednik, Zagreb;
Stern, tjednik, Hamburg;
Stuttgarter Zeitung, dnevnik, Stuttgart;
Suedkurier, dnevnik, Konstanz;
Sueddeutsche Zeitung, dnevnik, Stuttgart;
Telefax, tjednik, Rijeka;
Telegraf, tjednik, Beograd;
The Citizen, dnevnik, Johannesburg;
The Sunday Times, dnevnik, London;
The Toronto Star, dnevnik, Toronto;
Uzdanica, mjesečnik, Melbourne;
Večernji list, dnevnik, Zagreb;
Vjesnik, dnevnik, Zagreb;
Vjesnik HNV-a, povremenik, New York;
Vreme Internacional, tjednik, Beograd;
Zapad, tjednik, Zagreb;
Zora, tjednik, Zagreb

SADRŽAJ

PREDGOVOR (dr. Josip Jurčević)

POLITIČKE ORGANIZACIJE HRVATSKOGA ISELJENIŠTVA
Uvodne napomene 7
Hrvatski oslobodilački pokret 15
Drago Sudar: "Previranja u HOP-u nakon smrti Poglavnika" 18
Hrvatski narodni odbor 21
Raskol u HNO-u 24
Hrvatski narodni otpor 25
Hrvatsko revolucionarno bratstvo 29
Hrvatska republikanska stranka 42
Programska načela HRS-a 48
Hrvatska seljačka stranka 55
Pojava ljevičarstva u hrvatskom iseljeništvu 59
Savez komunista Hrvatske u iseljeništvu 60
Socijalistička stranka Hrvatske 60
Hrvatsko narodno vijeće 61
Ustav HNV-a 61
Kazimir Katalinić: "Usponi i padovi Hrvatskog narodnog vijeća" 64
Hrvatski državotvorni pokret (HDP) 81
Programska načela HDP-a 81
Udba o HDP-u 91
Nikola Štedul:
"Neokomunistički establišment nastavlja bitku protiv HDP-a" 95

NASTANAK, USTROJ I RAD JUGOSLAVENSKIH TAJNIH SLUŽBI
Uvodne napomene 105
Pravila službe državne sigurnosti 112
Jedinstvena načela
o primjeni sredstava i metoda poslova državne sigurnosti 132
Odluka o poslovima državne sigurnosti
koje obavljaju pojedini savezni organi 136
Uputa o dokumentaciji i evidenciji organa sigurnosti u oružanim snagama 143
KOS i Udba o hrvatskom iseljeništvu
Centar oružanih snaga za strategijska istraživanja Maršal Tito:
"Jugoslavenska neprijateljska emigracija" 153
Služba državne sigurnosti SRH:
"Aktivnost neprijateljske emigracije prema zemlji" 160
Marko Lopušina - o razvoju jugoslavenskih tajnih službi 164
Božidar Spasić – "lasica" otkriva trag 180
Udbaši o Udbi 188
Odlučivanje o "specijalnim akcijama" 204

NAPADI NA HRVATSKE POLITIČKE ISELJENIKE

Ubojstva, otmice i neuspjeli atentati 217
Ubojstvo Ivana Protulipca 221
Neuspjela otmica Mate Frkovića 223
Otmica Drage Jileka 229
Slučaj Dragog Jovanovića 231
Ubojstvo trogodišnje Dinke Domačinović 232
Nestanak Zvonka Kučara 232
Atentat na obitelj Berislava Deželića 233
Otmica Geze Paštija 234
Otmica Krunoslava Draganovića 235
Agent Miroslav Varoš 243
Ubojstvo Marijana Šimundića 244
Ubojstvo Nedjeljka Mrkonjića 254
Ubojstvo Ante Znaora i Josipa Krtalića 254
Ubojstvo Hrvoja Urse 256
Likvidacija Mile Rukavine, Krešimira Tolja i Vida Maričića 257
Planiranje ubojstva Miljenka Dabe-Peranića 258
Ubojstvo Mirka Čurića 263
Ubojstvo Nahida Kulenovića 263
Svjedočanstvo Marijane Deželić-Kulenović 263
Neuspjeli atentat na Mirka Grabovca 266
Neuspjeli atentat na Antu Vukića 271
Ranjavanje Vlade Damjanovića 272
Ubojstvo Ive Bogdana 273
Atentati na Branka Jelića 274
Vinko Sindičić - agent s višestrukim džeparcem 277
Primjer spektakularne karijere jednoga Udbaša – Slobodan Budak 285
Likvidacija Josipa Senića 287
Josip Drpić - primjer "hrvatskog Udbaša" 292
Ubojstvo obitelji Stjepana Ševe 292
Neuspjeli atentati na Gojka Bošnjaka 299
Rade Vukojević - primjer udbaškog zločinca 301
Primjer prvoklasnog izdajice – Ivica Šimunović 308
Ubojstvo Mate Jozaka 311
Hercegovački udbaši Jerko Bradvica i Mirko Grgić 313
Ubojstvo Nikice Martinovića 318
Ubojstvo Matka Bradarića 319
Ubojstvo Ilije Vučića 320
Atentat na Danu Šarca 321
Ubojstvo Stipe Mikulića 323
Slučaj Pavle Perović 325
Ubojstvo Ivana Tuksora 327
Otmica Vjenceslava Čižeka 328

Neuspjeli atentati na Stjepana Bilandžića 330
Josip Mueller: Ispovijest dvostrukog agenta 341
Ubojstvo Josipa Oreča 353
Otmica Ivice Novakovića 354
Ubojstvo Nikole Miličevića 358
Neuspjeli atentat na Franju Goretu 358
Priprema ubojstva Drage Sudara 371
Ubojstvo Stanka Nižića 373
Ubojstvo Antuna Kostića 379
Ubojstvo Mate Kolića 381
Ubojstvo Đure Zagajskog 382
Trovanje Franje Mikulića 383
Ubojstvo Stjepana Đurekovića 384
Atentati na Luku Kraljevića 396
Napad na Tomislava Naletilića 397
Atentat na Nikolu Štedula 399

BRUNO BUŠIĆ – SIMBOL NACIONALNOG OTPORA
Djetinjstvo i mladost 407
Zatvor – iseljeništvo – zatvor 409
Bruno Bušić – utemeljitelj moderne hrvatske osloboditeljske politike 413
Ubojstvo Brune Bušića i istraga u Francuskoj 418
Neki odjeci ubojstva Brune Bušića 425
Pukovnija Ante Bruno Bušić 428
Video-film "Bruno Bušić - život, djelo i mučko ubojstvo" 429
Andrija Popović: "Podrška dr. Franje Tuđmana" 433
Istraga u Republici Hrvatskoj 439
Suđenje Vinku Sindičiću 457
Presuda bez epiloga 472
Povratak Brune Bušića u Domovinu 477

POGOVOR (Josip Jović) 479

BILJEŠKA O PISCU (prof. dr. Ante Laušić) 485

KAZALO KRATICA 489

KAZALO IMENA 495

IZVORI I LITERATURA 525

SADRŽAJ 533

ZAHVALA (autor) 537

Zahvala

Ova knjiga, dragi čitatelju, predstavlja rezultat osamnaestogodišnjeg rada i istraživanja, najprije u inozemstvu a potom u domovini. Njome sam htio prikazati stvarno stanje u hrvatskom političkom iseljeništvu i progovoriti o tajnom ratu kojeg su protiv njega vodile jugoslavenske tajne službe. Međutim, knjiga govori i o hrvatskim domoljubima, revolucionarcima, neograničenog idealizma i spremnosti na žrtvu u boju za slobodu hrvatskog naroda i suverenu hrvatsku državu.

Mnogima dugujem zahvale kako bi ovu knjigu uspio privesti kraju. Prvenstveno mojoj obitelji, majci Nediljki i bratu Juri, koji su uz mene stajali kad mi je bilo najteže – u njemačkom zatvoru, osuđenom na doživotnu robiju. Zatvorske dane olakšali su mi i brojni Hrvati i istomišljenici iz cijeloga svijeta – toplom riječju i podrškom u pismima, paketima, financirajući odvjetnike itd. Napose koncem 1990. godine kad su uspjeli postići moje prijevremeno puštanje iz zatvoreništva. Ukoliko bih o tome sve nabrajao i opisivao, morao bih napisati posebnu knjigu. Očekujući kako se ostali neće naljutiti, dvojicu među njima ipak moram ovdje posebno istaknuti – Stanka Tomića iz Stuttgarta i Jozu Krivića iz Mannheima.

U Hrvatskoj su se za moje oslobađanje posebno zauzimali moj prijatelj i subojovnik Filip Bagić, pok. Branko Vidaček i dr. Marko Veselica, tadašnji tajnik i predsjednik *Hrvatskog društva političkih zatvorenika*, a imali su podršku pokojnih dr. Franje Tuđmana i Gojka Šuška, predsjednika RH i tadašnjeg ministra iseljeništva RH.

U radu i istraživanjima u Hrvatskoj imao sam razumijevanje većine pretpostavljenih, a posebno bih se zahvalio predsjednicima *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava* Kazimiru Svibenu i Vici Vukojeviću, potpredsjednici Gordani Turić i tajniku Florijanu Borasu, što su me podržavali u radu i odobrili mi korištenje dokumentacije *Komisije* za ovu knjigu. Moram se, također, zahvaliti marljivoj i pouzdanoj tajnici Ani Novak.

Također, najljepše se zahvaljujem gospodi Franu Višnaru iz Zagreba i Marku Lopušini iz Beograda što su mi dozvolili prenošenje opsežnijih odlomaka iz njihovih knjiga.

Zahvaljujem se suradnicima na prilozima za ovu knjigu: Dragi Sudaru, mr. Kazimiru Kataliniću, Nikoli Štedulu, Andriji Popoviću, Josipu Joviću i prof. dr. Anti Laušiću; kao i uredniku dr. Josipu Jurčeviću, recenzentima prof. dr. Ivanu Čizmiću i prof. Marinu Sopti, te prevoditeljima, lektoru, korektoru, tehničkom i grafičkom uredniku. Naravno i izdavaču *Klubu hrvatskih povratnika iz iseljeništva*, odnosno predsjednici *Kluba* dr. Katici Miloš, na velikom razumijevanju.

Također, zahvaljujem se svim sponzorima i donatorima koji su na razne načine pomogli tiskanje ove knjige, a posebice gospodi Zdravku Kasalu i Anti Pelivanu.

Izuzetnu zahvalu i svojevrsno odlikovanje za strpljivost zaslužuju moja supruga Anka, sinovi Domagoj i Višeslav te kćerka Anamarija.

Na kraju, želim naglasiti kako je ova knjiga u prvom i najvećem redu rezultat moje moralne obveze prema svim znanim i neznanim hrvatskim domoljubima i osloboditeljskim bojovnicima, a posebice prema mojim suradnicima u proteklih dvadesetak godina, koji su u boju na crti hrvatske državotvorne ideje poginuli, bili zatvarani ili stradali na neki drugi način.

Autor